

আসাম-বন্ধু

১৮৮৫—১৮৮৬

বাল্লভাহাদুৰ গুণাতিবাস বৰুৱাবৰাৰ সম্পাদিত

একত্ৰ সংকলনৰ সম্পাদক

ড° নগেন শইকীয়া

অসম প্ৰকাশন পৰিষদ

গুৱাহাটী - ৭৮১ ০২১

ASSAM BANDHU : A monthly paper devoted to Assamese language, literature and culture, edited and published by Gunabhiram Barua in 1885-1886, compiled and re-edited by Dr. Nagen Saikia, and published by Laxmi Nath Tamuly IAS, Secretary, Publication Board Assam, Guwahati 781 021, Assam, India.

Second Edition, December 2003.

Price Rs. : 150.00

অসম প্ৰকাশন পৰিষদ

অসম প্ৰকাশন পৰিষদৰ আগতীয়া লিখিত অনুমতি অবিহনে এই গ্ৰন্থ বা ইয়াৰ কোনো অংশ ফটোকপি, ৰেকৰ্ডিং আদিৰ দৰে কোনো ইলেক্ট্ৰনিক বা যান্ত্ৰিক উপায়েৰে, অথবা কোনো তথ্য সংগ্ৰহ-পুনৰ ব্যৱহাৰ প্ৰণালীৰে পুনৰ প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰিব বা আন কোনো ৰূপতে ব্যৱহাৰ কৰিব নোৱাৰিব।

No part or whole of this publication may be reproduced or utilized in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage and retrieval system, without the prior permission in writing from Publication Board Assam.

প্ৰকাশক

লক্ষ্মীনাথ তামুলী আই এ এছ

সচিব

অসম প্ৰকাশন পৰিষদ

গুৱাহাটী - ৭৮১ ০২১

প্ৰথম প্ৰকাশ : জুন ১৯৮৪

দ্বিতীয় প্ৰকাশ : ডিছেম্বৰ ২০০৩

মূল্য : ১৫০.০০ টকা

মুদ্ৰক

হমকোষ ষ্টেছনাৰ্ছ

জু-নাৰেঙ্গী ভিলিঅ'জি, গুৱাহাটী-৭৮১ ০২১

ଆମାୟ-ବନ୍ଧୁ

সচিবৰ ভূমিকা

১৯৫৮ চনতে প্রতিষ্ঠাপিত অসমৰ জাতীয় অনুষ্ঠান অসম প্ৰকাশন পৰিষদে অসমৰ ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিলৈ অনেক মূল্যবান অবদান আগবঢ়াইছে। পৰিষদে আৰ্থিক লাভালাভলৈ আওকাণ কৰি আমাৰ ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ শ্ৰেষ্ঠ সাহিত্যিকসকলৰ ৰচনাৰাজি একত্ৰে সঙ্কলন— যথা, গোহাঞিবৰুৱা ৰচনাৱলী, জ্যোতিপ্ৰসাদ ৰচনাৱলী, ফণী শৰ্মা ৰচনাৱলী, বাণীকান্ত ৰচনাৱলী, অম্বিকাগিৰী ৰায়চৌধুৰী ৰচনাৱলী, বজ্জেশ্বৰ মহন্ত ৰচনাৱলী, লক্ষ্যোদৰ বৰা ৰচনাৱলী, ভোলানাথ দাস ৰচনাৱলী আদিৰ উপৰিও সাহিত্যিক-ৰাজনীতিক গোপীনাথ বৰদলৈ, তৰুণৰাম ফুকন, নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ আদিসকলৰ সমগ্ৰ ৰচনা প্ৰকাশ কৰি অসমীয়া বুদ্ধিসত্তা আৰু বৌদ্ধিক জগতত এক আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰিছে। ঠিক একেদৰে বিশ্ববিশ্ৰুত মহাত্মা গান্ধী, জবহৰলাল নেহৰু, ড° সৰ্বপল্লী ৰাধাকৃষ্ণণ, ৰাষ্ট্ৰিয়, ৰাছেল, ৰবীন্দ্ৰনাথ আদিৰ লেখীয়া মনীষীসকলৰ চিন্তা-ভাবনা প্ৰকাশক গ্ৰন্থৰ প্ৰকাশৰদ্বাৰা অসমীয়া পাঠকৰ মানসিক দিগন্ত বিস্তৃত-বিধৌত কৰাত সহায় কৰিছে। অসমৰ প্ৰাচীন বুৰঞ্জী অধ্যয়নৰ দিশতো অসম প্ৰকাশন পৰিষদ এক বলিষ্ঠ ভূমিকাত অৱতীৰ্ণ হৈছে। ড° মহেশ্বৰ নেওগৰ প্ৰাচ্য-শাসনাৱলী, ড° ডিম্বেশ্বৰ শৰ্মাৰ কামৰূপ-শাসনাৱলী, হিতেশ্বৰ বৰবৰুৱাৰ আহোমৰ দিন, গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ আসাম বুৰঞ্জী, পদ্মনাথ গোহাঞিবৰুৱাৰ অসমৰ বুৰঞ্জী, ড° হৰেশ্বৰকান্ত বৰপূজাৰীৰ দ্য কম্প্ৰিহেনচিভ হিষ্ট্ৰি অব আচামকে ধৰি বুৰঞ্জী বিষয়ক গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰি পৰিষদে বুৰঞ্জী ৰচনাৰ ধাৰাবাহিকতা অটুট ৰাখিছে। এই দিশত এক বলিষ্ঠ সংযোজন হ'ল অসমৰ প্ৰথম আলোচনী অৰুণোদয়, আসাম বন্ধু আৰু মৌৰ একত্ৰ সঙ্কলন।

বৈষ্ণৱ যুগৰ অবদান বিষয়ক গ্ৰন্থ— সত্ৰীয়া নৃত্য আৰু সত্ৰীয়া নৃত্যৰ তাল, সত্ৰ-সত্ৰীভৰ স্বৰৰেখা, কীৰ্ত্তন-ঘোষা আৰু নাম-ঘোষা; প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্যৰ ৰামায়ণ, মহাভাৰত, ইলিয়াদ, ওডিছী আৰু ইনীদৰ দৰে ধ্ৰুপদী স্বহাকাব্যৰ প্ৰকাশনক আমাৰ পাঠক সমাজে সাদৰেৰে আঁকোৱালি লৈছে।

ভাৰতীয় পৰম্পৰাৰ পঞ্চতত্ত্ব, হিতোপদেশ, কথা-সৰিৎ সাগৰ; বিশ্ব-সাহিত্যৰ অজান দেশত এলিচ আদি এক সংখ্যক প্ৰখ্যাত শিশু-গ্ৰন্থ আৰু জনপ্ৰিয় বিজ্ঞান বিষয়ক পুথিৰে অসম প্ৰকাশন পৰিষদে ভাষা-সাহিত্যৰ প্ৰচাৰ-প্ৰসাৰত সততে অৰিহণা যোগাই আহিছে।

কিন্তু অসম প্ৰকাশন পৰিষদৰ দৰে জাতীয় অনুষ্ঠান এটাৰ পৰা ইতিমধ্যে প্ৰকাশিত অনেক দুৰ্মূল্য আৰু দুষ্কাপ্য গ্ৰন্থ বহুৰ বহুৰ ধৰি প্ৰকাশ নোহোৱাকৈ থকাত গ্ৰন্থ-আগ্ৰহী সমাজ গ্ৰন্থ-অধ্যয়নৰ পৰা বিৰত থাকিব লগাত পৰিছে। সেয়েহে আমি এই ২০০৩ বৰ্ষতে প্ৰায় হুকুৰি গ্ৰন্থ পুনঃ মুদ্ৰণ কৰি পাঠকসমাজলৈ আগবঢ়ালো। আশা কৰিছো, পঢ়ুৱৈ সমাজে প্ৰকাশন পৰিষদৰ গ্ৰন্থ পূৰ্বৰে আগ্ৰহেৰে আদৰি ল'ব।

লক্ষ্মীনাথ ডামুদী আই এ এছ

গুৱাহাটী,

সচিব

ডিচেম্বৰ, ২০০৩

অসম প্ৰকাশন পৰিষদ

পাতনি

অসমীয়া সংবাদ-সাহিত্যৰ পৰম্পৰা যথেষ্ট সমৃদ্ধিশালী। প্ৰায় তেওঁৰ বছৰ আনৰ পৰাই বিভিন্ন সংবাদপত্ৰ আৰু কাকত-আলোচনীয়ে অসমীয়া সমাজ আৰু সাহিত্যিক প্ৰভাৱিত কৰি আহিছে। আনকি অসমীয়া সাহিত্যৰ কেতবোৰ ক্ৰান্তিকাৰী যুগৰ সৈতেও অসমীয়া কাকত-আলোচনী কিছুমানৰ নাম সম্পৃক্ত হৈ আছে। 'অৰুনোদই', 'জ্যোতী', 'বাহী', 'আৱাহন' আদি আলোচনীয়ে এচাৰ সত্তম চিন্তা-আদৰ্শৰ বাৰ্তা বহনকাৰী সাহিত্যিক আৰু চিন্তাবিদৰ বচনাসমূহ একো একোটা যুগকে সূচায়। সেয়েহে, আধুনিক অসমীয়া সাহিত্য প্ৰকাশকাৰ আলোচনী-কেন্দ্ৰিক বুলি ক'লেও নিশ্চয় অত্যাতি কৰা নহয়।

অসমীয়া আলোচনীৰ পৰিকল্পণা বৰুণ 'অৰুনোদই' কাকত প্ৰকাশৰ প্ৰায় দুবছৰ বছৰ পিছত ১৮৮৫ চনত গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ (১৮৩৯-১৮৯৪) সম্পাদনাত 'আশাম বন্ধু' নামৰ বাহেৰীয়া আলোচনীখন কলিকতাৰ পৰা প্ৰকাশ পাইছিল। অসমৰ প্ৰথম বুৰঞ্জীমূলক প্ৰবন্ধৰ লেখক আৰু প্ৰথম অসমীয়া সাপ্তাহিক মটিক 'হাম-কৰনী'ৰ বচনিত গুণাভিৰাম বৰুৱা সম্পাদিত এই আলোচনীত বিভিন্ন সাপ্তাহিক বা-বাৰ্তাৰ উপৰিও অসমৰ সাহিত্য, বুৰঞ্জী আৰু সমাজৰ নৈতিকতা সম্পৰ্কীয় অসংখ্য কথা প্ৰকাশ পাইছিল। সমগ্ৰ জোখৰে যেন বাহ কাল জীয়াই থকা 'আশাম-বন্ধু'ৰে তামীলভূম অসমীয়া সমাজত প্ৰভুত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। বিশেষকৈ আলোচনাকাৰী যুগৰ পটী নকৰি-লেও এই আলোচনীয়ে অসমীয়া আলোচনী সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত এক যত্ন নোৱাৰ। স্বাক্ষৰ বাৰি বৈ গৈছে। বিশেষকৈ গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ সংবাদকাৰী যেনোভাৱ আৰু যথেষ্ট হিতৈষিতাৰ স্বাক্ষৰ প্ৰকাশ পাইছিল 'আশাম-বন্ধু'ৰ জৰিয়তে। প্ৰাক-ৰোমাণ্টিক যুগৰ অসমীয়া লেখক আৰু চিন্তাবিদসকলৰ বচনা আৰু ভাবনাৰ বাবে বৰুৱাৰ 'আশাম-বন্ধু'ৰে আগবঢ়োৱা বৰঙনি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য।

অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম বাহেৰীয়া সাহিত্য আলোচনীৰূপে স্বীকৃত 'আশাম-বন্ধু'ৰ ঘোষিত আদৰ্শ আছিল—'ন চ জ্ঞানাং পৰং বলং'। ড° নগেন শইকীয়াদেৱে এই বহুবলীয়া আলোচনীৰ সম্পূৰ্ণ চৈধ্যটা সংখ্যা প্ৰকাশকাৰে সংকলন আৰু সম্পাদনা কৰি দি আশাক কৃতজ্ঞ আৰু অনুগীত কৰিছে। ডেবেডটৈ দাশৰ আভিৰিক বদাৰাৰ ত্ৰাপন কৰিলে।

গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ মটি আৰু জ্ঞানভিৰাম বৰুৱাৰ পুত্ৰ বৰ্গত বনোভিৰাম বৰুৱাই 'আশাম-বন্ধু'ৰ কলিযোৰ সবচেহ বন্ধা কৰিছিল। ডেডৰ পটী প্ৰায়তী তলবনো বৰুৱাই সংবাদবিধি প্ৰকাশকাৰে প্ৰকাশ কৰিবলৈ দি অসমবাসীৰ কৃতজ্ঞতাৰ পাত্ৰ হৈছে। 'আশাম-বন্ধু'ৰ এই প্ৰকল্প প্ৰবীণদাতাৰ দ্বাৰা সমাপ্ত হ'লে আশাৰ পুৰ সাৰ্বক হ'ব।

চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া

ভূমিকা

উপবিশেষ পটভূমিত ভূগাতিবাহকতা আৰু আশা-ক
প্ৰতিশ্ৰুতি :

কমেই বাস্তবিক আৰু সাংস্কৃতিকভাৱে সম্ভৱ্য লাভ কৰিলে উপবিশেষ
পটভূমিত। আধুনিক অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ইয়াৰ প্ৰথম ভাগ বিকাশ
লাভ কৰিলে এই পটভূমিতে। অসম সাৰ্বভৌম জীৱনত এই পটভূমিত বট
আৰুটিক আৰু প্ৰভাৱীয়া সাম-সামিয়ে আৰু নতুন বুজিবলৈ প্ৰেৰণ পত্বে
আধুনিক ভাষা আৰু সাহিত্য বিকাশৰ অৰ্থে পটভূমি বচনা কৰি নিদে।
পটভূমি বচিত বোহাৰনৈকে প্ৰথম দীক্ষীয়া নকহোৱা আছিল ভাষা আৰু
সাহিত্যৰ বাবে সংকটৰ সময়।

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰ-বিভাগ

মোহাম্মাদ বিদ্ৰোহ, গুৰু-কাম আৰু মানব আত্মপত নিশকটীয়া মোহা অসম
১৮২৬ খ্ৰীষ্টাব্দত ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানি হাতত মোহাম পিছৰ বুটা নগৰ অসমীয়া
ভাষাৰ বাবে কৰ-বাঁটীয়া কৰণ। ইয়াৰ পিছৰ সময়ছোৱা (১৮৪৬-৭৩) 'কৰ-
মোহা'ৰ বুৰ বা অসমীয়া ভাষাৰ আত্মপতীয়া বট সময়; আধুনিক অসমীয়া
ভাষা-সাহিত্যৰ পৰৱৰ্তী অধ্যায়টোক (১৮৭৩-১৮৮৮) 'ক'ৰ পাৰি আধুনিক অসমীয়া
ভাষাৰ সাহিত্যিক-প্ৰতিষ্ঠাৰ সময় বা যোৰা-ভাষা-ভাষাৰ সময়; আৰু উপবিশেষ
পটভূমিৰ শেষৰ পৰা বিংশ-পটভূমিৰ চকুৰ নগৰতৈ ব্যাঙ (১৮৮৮-১৮৯০) নগৰ-
কোৱাক আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰথম পৰ্বৰ বিভাগৰ সময় বা যোৰা-ভাষাৰ বুৰ
বুলি পাৰি।

উল্লিখিত প্ৰতিটো বুৰে আধুনিক অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ বিকাশ
ঐতিহাসিক পটভূমিৰ বৈশিষ্ট্যৰ প্ৰতি নিৰ্ণয় কৰে। এই পটভূমি আৰাৰ বাস্ত-
বিক, অৰ্থনৈতিক, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক জীৱনমো পটভূমি। ব্ৰিটিছ
পটভূমিৰ অসম-আধিপত্যৰ বটনা অসম-ইণ্ডিয়াৰ নকহোৱাকৈ কৰিবলৈ বটনা।

বাস্তবিক আৰু অৰ্থনৈতিক অসম

ইয়াত বুৰ সন্ধি আগে আগে ১৮২৪ খ্ৰীঃ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানি কৰাৰে প্ৰকাশ
কৰা বোকা-পত্ৰত^১ বচিত অসমত পাতি প্ৰতিষ্ঠা কৰি তেওঁবিলাক দুবি দাম

^১ নৰ্থকাম কুজ, Anglo-Assamese Relations, পৃষ্ঠা ৫২৫। এই
বোকা-পত্ৰ বচনা ভাষা এটি ইণ্ডিয়ান পৰা প্ৰকাশিত 'সম্ভাৱ্য বৰ্ষ'ৰ
(১৭ এপ্ৰিল, ১৮২৪) ত উল্লিখিত।

বুলি কৈছিল, বাৰ্ষিক বজাৰ লগত ইয়াতাবুত হোৱা নভি পিহুত তেওঁকিলাকে বোপনি পুজিহে বহিল। পিহুত বকিৰাৰ ফৰজাৰ বকৰা দেৱানে মিল্ চাহাবৰ বিয়া এফ্ৰানত সেইবানে অলম 'বন্দজাৰ কৰপেটসৈ' বোৱা বুলি সটিকতাৰেই বজোক্তি কৰিছিল।^২

ঔপনিবেশিকভাৰাণী আৰু পুঁজিবাণী চৰিত্ৰৰ নতুন ছবকাৰে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰা নতুন প্ৰশাসনীৰ ব্যৱস্থা অসমৰ জনসাধাৰণ আৰু পুৰণি বা-বিবৰাসকলৰ কাৰণে আছিল আচহুৱা। পুৰণি বা-বিবৰাসকলক নজুট কৰিবলৈ, বিশেষকৈ ১৮২৮ খ্ৰীষ্টাব্দত গবৰ্নৰ কোঁৱৰৰ নেতৃত্বত হোৱা আৰু ১৮৩০ খ্ৰীষ্টাব্দত বনজৰ ফৰোৱাই আৰু পিৱলি কুকৰ নেতৃত্বত হোৱা বিদ্ৰোহৰ পিছত, নতুন প্ৰশাসনীৰ বিষয়-বাব দি নিযুক্ত কৰিলেও ছবকাৰে তেওঁবিলাকক অকামিলা আৰু দক্ষতাৰীৰ বিবেচনা কৰি প্ৰশাসনৰ সকলো জৰগৈকে বেংগলৰ পৰা হানুহ আনিলে।^৩ পুৰণি পাইক-প্ৰথা আঁতৰাই নতুন ৰাজহ পদ্ধতি প্ৰৱৰ্ত্তন কৰাৰ কলসকল আৰু বিনিয়ৰ প্ৰথাৰ সলনি মুক্তা-ভিত্তিক অৰ্থনীতি প্ৰয়োগ কৰাৰ কলসকলোও অসমৰ জনসাধাৰণ আচহুৱা আৰু অস্থিবিধাজনক অৱস্থাৰ সন্মুখীন হৈছিল। টকাৰে দিবলগীয়া কৰ প্ৰৱৰ্ত্তনৰ কলত সেই সময়ৰ বুল্যৰে বুটকাৰ পৰা ভিসিটকা বুল্যৰ দান উৎপন্ন হোৱা এপুৰা মাটিৰ ৰাজমা দিবলগীয়া হৈছিল এটকা চাষি জন।^৪ লগুৱা-লিকচৌ আৰু ৰাঙ-পাৰ হেৰুওৱা বা-বিবৰা,^৫ পিৰিহুত হেৰুওৱা বশী-বেঠী^৬ আৰু মুক্তা-ভিত্তিক অৰ্থনীতি আৰু কৰৰ হেঁচাত জুকলা হোৱা জনসাধাৰণ, এই সকলোৰে বাবেই জীৱাই থকাটো হৈ উঠিল ভাঙৰ সন্ধ্যা। কান্ধি ব্যৱহাৰে সাধাৰণ হানুঘৰ অৱশিষ্ট শক্তি আৰু কৰতাও নাইকিয়া কৰিলে। দেখা যায় পুঁজিবাণী

^২ ৰাণৰাৰ দেৱানে ব্যৱহাৰ, কৰা ৰাক্যাপেক্ষ ইংৰাজী ভাষা মিল্ৰ প্ৰভিবেশনত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছিল এনেদৰে— We are just now, as it were, in the belly of a tiger. (৩^০ মিল্ৰ প্ৰভিবেশন, পিৱলাপৰ ৭৩, ৩পৰকি K. B. পৃ. lxx.)

^৩ ৩: B. P. C., 10 June, 1831, No. 51 ; Mills' Report, Appendix K. B. পৃ. lxxii.

^৪ আমন্দৰাৰ ডেকিৱাল কুকৰ, "Observations on the Administration of the province of Assam, in Plea for Assam and Assamese, পৃ: ৭৩

^৫ বকিৰাৰ দেৱানৰ এফ্ৰান, পূৰ্বোক্তবিধিত।

^৬ স্কটৰ কুৱাৰ ককৰা, David Scott in North-East India, পৃ ১৬০

হুকাবে কানিক বাজহ সংগ্রহৰ অন্যতম উপায় স্বৰূপে প্ৰয়োগ কৰিবলৈ কৰিছে ।^৭

বিটিছে অসম দখল কৰাৰ পিছত বান্দৰ অত্যাচাৰ পৰা দেশ বন্ধা পৰিল হয়, কিন্তু নতুন প্ৰশাসনীয় আৰু বাজহ-ব্যৱস্থাৰ বৈচিত্ৰ্য হেৰুৱালি-হেৰুৱালি হৈ বন্ধা জনসাধাৰণ^৮ বিপন্ন হৈ পৰিল । এনে এটা অৱস্থাত শ্বিটিছ প্ৰশাসক আৰু বঙালী সহযোগীসকল হৈ পৰিল অসমৰ জনসাধাৰণৰ হতাঁকৰ্তা । আনহাতে নতুন প্ৰশাসন আৰু বাজহ ব্যৱস্থাটো জন্ম দিলে সহাজত নতুন শ্ৰেণী-পাঁখনি ।

নতুন সামাজিক পীঠখনিৰ প্ৰৱৰ্তন : নতুন শ্ৰেণীৰ পতন

নতুন প্ৰশাসনীয় ব্যৱস্থাৰ ফলত সৃষ্টি হ'ল কৰিছনাৰ, ছিৰিগৰ এজিছটেন্ট, ছাৰ এজিছ-টেণ্টেছ, প্ৰিন্সিপাল সমৰ-আমিন, সমৰ-আমিন, মুন্সিফ আদি গুৰু শ্ৰেণীৰ বিঘৰা আৰু কাৰীলবিলাকৰ সহকাৰীৰ পৰা চাপ্ৰাচীলৈকে বিভিন্ন জৰুৰ নিম্ন বাণ্যৰ কৰ্মচাৰী ।^৯

নতুন বাজহ ব্যৱস্থাই সৃষ্টি কৰিলে বোজাৰ, চৌধুৰী, ডালুকদাৰ, ডাৰ্জিলিঙ, কাকতি, চমুৱা, বগল আৰু টেকেলালৈকে বিভিন্ন জৰুৰ বিঘৰাবাৰ । বাজহ সংগ্ৰহৰ বাবে এই শ্ৰেণীবিলাকে কৰা অত্যাচাৰে পৰৱৰ্তী সময়ছোৱাত জনসাধাৰণৰ কঁকাল ভাঙিছিল ।^{১০} বান্দৰ আক্ৰমণৰ পিছত অসমৰ জনসংখ্যাও বৰেট কম পোৱা হৈছিল । ১৮৩৫ চনত জনসংখ্যা আছিল ৭,৯৯,৫১৯ জন । অসমত আনুষ্ঠানিক শিক্ষা-পদ্ধতিও গঢ়ি উঠা নাছিল আৰু সেইবাবে উন্নীকৃত বিঘৰ-বাৰ-বোৰত অসহীয়া বান্ধু নিযুক্ত হোৱাৰ সুযোগো প্ৰায় নাছিলেই । আধুনিক অৰ্ধত আতীয়া-চেতনা বা সাংস্কৃতিক-চেতনাও গঢ় লৈ উঠা নাছিল । এনে এটা অৱস্থাত পৰিপ্ৰেক্ষিতত অসহীয়া বান্ধু-বনত এক হীনবন্যাতাবোৰ জন্ম হোৱাটো আছিল স্বাভাৱিক পৰিণতি । যদিও পৰম্পৰাগত পদ্ধতিত সজ্ঞত আৰু বাহিৰতো পুৰণি পদ-পুৰি বচনাৰীতি বীণটক হ'লেও অনুসৃত হৈ আছিল, যদিও বুদ্ধিগম হাজৰিকা আৰু বিশেষণ বৈদ্যাদিৰ পদ্যত বুৰঞ্জী বচনা কৰিছিল এই সময়তো, আৰু যদিও "বদন বৰকুকনৰ গীত"ৰ দৰে হালিতা এই সময়তে কোনেবা স্বতঃ কৰিয়ে বচনা কৰিছিল, তথাপি বিটিছ পশ্চিম আগবন্দৰ আৰু কৰতা-লক্ষণৰ প্ৰথম বুঢ়ী-লক্ষণত অসহীয়া ভাৰা আৰু সাহিত্য বৰ্ণনা-সত্ত অৱস্থালৈ পৰ্যবসিত হ'ল ।

৭ ১৮২৩ বীটিলত কানিক পৰা সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষত ইংৰাজ হুকাবে লাভ কৰা বাজহৰ পৰিৱাপ আছিল ষাঠি লাখ টকা আৰু ইয়াৰ এক চতুৰ্থাংশ পাইছিল কেৱল অসমৰ পৰা ।

Indian Opium Commission, 1893, পৃ. ২

৮ E. A. Gait, A History of Assam, পৃ. ৩৫১

৯ F. A. Gait, পূৰ্বোক্ত প্ৰস্ত, পৃ. ৩৮০

১০ হেৰফৰ্ড লপুৰ্ণাৰী, Assam in the Days of Company, প্ৰথম সংস্কৰণ, পৃ. ২০৪;

Mills' Report, পৃ. ১৭

অসমীয়া মানুহৰ হীনতাবোধ আৰু বঙালী ভাষাৰ অনুপ্রবেশ

শ্রীৰামপুৰ বিটিছ মিছনেৰি ডঃ উইলিয়ম কেবিয়ে ১৮১৩ খ্রীষ্টাব্দতে অসমীয়া ভাষাত “বৰ্ণপুস্তক” বাইবেল ছপাই উলিয়ালে যদিও ই জনা-বুজা অসমীয়াসকলৰ মনতো বেৰাপাত কৰিছিল বুলি ভাব নহয় । বৰং ইংৰাজ প্ৰশাসক আৰু বঙালী মহাবোগীসকলক নিজতকৈ উচ্চতৰৰ বুলি কৰা বিবেচনাই তেওঁবিলাকৰ মনত নিজৰ ভাষা আৰু সংস্কৃতি সম্পৰ্কেও হীনতাবোধ জগাই তুলিলে । অসমীয়া ভাষা আৰু জাতিৰ পুনৰ্ভাসনৰ যুঁজৰ প্ৰথম অসমীয়া যুঁজাৰ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল কুকনৰ পিতৃ হলিৰাম ঢেকিয়াল কুকনে বঙালী ভাষাত বচনা কৰা আৰু ১৮২৯ খ্রীষ্টাব্দত প্ৰকাশ কৰা “আসাম বুৰজি” এনে মানসিকতাৰে এটি দৃষ্টান্ত বুলিব পাৰি । বৰিৰাম দেৱানে বচনা কৰা “বুৰজি বিবেক-বত্ৰ”ৰো ১১ ভাষা বঙালুৱা, কেৱল উদ্ধৃতিৰিণিয়ে পুৰণি বুৰঞ্জীৰ অসমীয়া ভাষাৰ । এডেকে, বিটিছ প্ৰশাসনৰ কথা দূৰতে থাকক, অসমীয়া গণ্য-মান্যসকলৰ মনতে অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি ঝাঙ্কিবলগীয়া সচেতনতা নাছিল । এনে অৱস্থাৰ পটভূমিত, ডেভিড্‌ স্কটৰ আগ্ৰহত শ্রীৰামপুৰ মিছনৰ পৰা ১৮২৯ খ্রীষ্টাব্দৰ এপ্ৰিলৰ বাহত অসমত প্ৰথম মিছন পাতিবলৈ অহা James Rae ই ১২ ১৮৩০ খ্রীষ্টাব্দত ১২ জন ছাত্ৰৰে গুৱাহাটীত আৰম্ভ কৰা অসমৰ প্ৰথম স্কুলখনত অসমীয়া ভাষাত একমাত্ৰ বাইবেলখনৰ বাহিৰে কোনো ছপা পুথি নথকাত অসমীয়া ভাষা বিষয় হিচাপে নিকোৱাৰ পৰিৱৰ্তে বঙালী ভাষা বিষয় হিচাপে নিকাৰলৈ ল’লে । ১৩ অৱশ্যে স্কুলখন বেছিদিন নচলিল, কিন্তু ১৮৩৮ খ্রীঃত আমেৰিকান বেন্টিষ্ট মিছনৰ হাতত ‘মিছন’ গটাই নিদিয়ালৈকে শ্রীৰামপুৰ মিছনৰ এই গুৱাহাটীয়া শাখাটো চলি আছিল । ইতিমধ্যে ১৮৩৬ খ্রীঃত এই মিছনত উইলিয়ম বৰিন্সনে বোগ দিছিলহি আৰু কলিকতাত থাকি অহা বৰিন্সনে ১৮৩৯ খ্রীঃত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম ব্যাকৰণখন ১৪ বচনা কৰিলেও বঙালী ভাষাৰ প্ৰতি

১১ “বুৰঞ্জী বিবেক বত্ৰ”ৰ মূল লিপি বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগৰ পৰা কাৰো-
বাৰ হাত লাগি আঁতৰাৰ পিছত, এডিলা সংৰক্ষিত প্ৰতিলিপি স্ৰষ্টব্য ।

১২ E. Daniel Potts ৰ British Baptist Missionaries in India, পৃ. ২৯

১৩ Serampore Periodical Accounts, No. 1, European Series, 1827-1834, পৃ. ১৭৮, ২০৮, ৪০৭, ৬২২ ।

১৪ William Robinson ৰ ব্যাকৰণখনৰ নাম আছিল A Grammar of the Assamese Language.

পূৰ্ণপাতিৰ লৈ অসমীয়া ভাষাক বঙালীৰ উপভাষা বুলি দেখুৱাবলৈ আৰু অসমৰ
মূলত অসমীয়া ভাষাৰ ঠাইত বঙালী চলাবলৈ তেওঁৰ সকলো বৌদ্ধিক কৰণ
প্ৰয়োগ কৰিছিল। ১৫ ১৮৩৫ খ্ৰীঃত জেনকিন্স চাহাব আগ্ৰহত প্ৰতিষ্ঠিত
'গুৱাহাটী ছেমিনাৰি'তো অসমীয়া ভাষা বিষয় হিচাপে নিকোৱাৰ কোনো ব্যৱস্থা
নাছিল। কিন্তু ইয়েই অসমত আনুষ্ঠানিক শিক্ষাৰ বৰ্ধাৰ আৰম্ভণি ঘটালে। যদিও
মেকলেই ভাৰতত ইউৰোপীয় পদ্ধতিৰ শিক্ষা-প্ৰৱৰ্তনৰ লক্ষ্য সম্পৰ্কে কৈছিল যে
'শেহ আৰু বৰণত ভাৰতীয়, কিন্তু কঠি, অভিমত, নীতিবোধ আৰু বৌদ্ধিক
বিশেষকৰ কালৰ পৰা ইংৰাজ' ১৬ নষ্ট কৰাট এই শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য, তথাপি এই
কথা স্বীকাৰ যে ই ভাৰতত এটা নতুন সভ্যতাৰ মাজলৈ লৈ গ'ল।

মিছনেৰিসকলৰ আগমন

অসমৰ এই অন্ধকাৰ কালত, কলিকতাত থকা এজন প্ৰশাসনীয় বিষয়া মি.
ট্ৰেভেলিয়াকৰ যোগে পোৱা সেই সময়ৰ কমিছনাৰ জেনেৰেল জেনকিন্সৰ অনুৰোধ
আৰু আশ্বাসত পদবিস্তৃত মিছন পাণ্ডিত্যলৈ আৰু হুপাবান পাণ্ডিত্যলৈ বাৰ্ষ্য মিছন
আগবাচি আহিল। ১৭ "আৰোৱকান ৰেপ্ৰিষ্ট কৰে'ন মিছনেৰি ট্ৰেনিং"ৰ
নিৰ্দেশনাত, মিছনেৰি ৰেভা° নাথান ব্ৰাউন তেওঁৰ পৰিৱালসহ আৰু ৰেভা° অনিতাৰ
টি. কটাৰে তেওঁৰ পৰিৱাল আৰু হুপাবানসহ, একেলগে ১৮৩৫ খ্ৰীঃৰ ২০ নৱেম্বৰত
কলিকতাৰ পৰা লোকা-যাত্ৰা কৰি, ১৮৩৬ খ্ৰীঃৰ ২৩ মাৰ্চত পদবিস্তৃত হ'লহি।
তেওঁবিলাকৰ লগত যোগ দিবলৈ ১৮৩৬ খ্ৰীঃত আৰোৱিকাৰ পৰা যাত্ৰা কৰি আহি
ৰেভাৰেণ্ড ব্ৰুন্সন ১৮৩৭ খ্ৰীঃৰ ৫ জুলাইত পদবিস্তৃত উপস্থিত হ'লহি। মিছনেৰি-
সকলৰ এই আগমন আধুনিক অসমৰ ইতিহাসত সত্যাত্মক গুৰুত্বপূৰ্ণ

১৫ ডঃ F.S. Downs, 'Missionaries and the Language Controversy in Assam' in the Journal of the University of Gauhati, Humanities, Vols. xvi-xvii.

১৬ H. Woodrow, Macaulay's Minutes on Education in India, 1842, পৃ. ১১৫।

১৭ William Gammel, A History of American Baptist Mission, পৃ. ২১১-২১২; Baptist Mission Magazine, Vol. XVI, পৃ. ২১ Calcutta Christian Observer, Vol. IV, 1835, পৃ. ৪০৯-৪১৫।

যটনা। ১৮৮৭ খৃঃ বিহুনেবিসকলে শুন ভাষা নিকি পদিয়াইদি বিপাল চান-সাম্বাৰ্জাটৈ সোহোৱাৰ এটা ৰাস্তা ধাৰণা লৈ আহিছিল, পদিয়াত সত্ৰ পাতি লোৱাৰ লগে লগেই তেওঁবিলাকৰ সেই ধাৰণা সলনি হৈছিল, আৰু তেওঁবিলাকে অসমীয়া ভাষাৰ উপ-যোগিতা আৰু ব্যৱহাৰিক প্ৰয়োজনীয়তা সোনকালেই বুজি পাই নিজৰ কৰ্মপন্থা নিৰূপণ কৰি লৈছিল। ১৮৩৯ খ্ৰীঃত পদিয়াৰ মিছন ৰাষ্ট্ৰটিংসকলৰ দ্বাৰা আজ্ঞাত হোৱাৰ পিছত, বিহুনেবিৰ সত্ৰ সেই খ্ৰীঃৰে বে' বাহত জয়পুৰলৈ স্থানান্তৰিত হ'ল। জয়পুৰো সকলো কালৰ পৰা সুবিধাজনক নোহোৱাত ১৮৪১ খ্ৰীঃত শিৱসাগৰলৈ মিছন স্থানান্তৰিত হ'ল আৰু সেই একে বছৰতে নগাঁও আৰু গুৱাহাটীতো মিছন স্থাপিত হ'ল। অৱশ্যে গুৱাহাটী-মিছন ১৮৪৩ খ্ৰীঃৰ পৰাহে সক্ৰিয় হৈ উঠিল।

১৮২৬ৰ পৰা ১৮৩৩ লৈ অসম ৰাজনৈতিক অস্থিৰতা, অৰ্থনৈতিক দুৰৱস্থা আৰু সামাজিক নিঃসৃত্যৰ মাজত বুৰ গৈ থকাৰ পিছত পুৰন্দৰ সিংহক উজনি অসম থও লাগবলীকৈ দি কোম্পানিৰ ছৰকাৰে সুস্থিৰতা আনিব বুলি অনেক ডাৰিছিল। কিন্তু কোম্পানিৰ কৰতলীয়া, পুতলা ৰজা পুৰন্দৰক আঁতৰাই ১৮৩৮ খ্ৰীঃত কোম্পানিয়ে অসমক ব্ৰিটিছ-ভাৰতৰ অংগীভূত কৰি ল'লে। তদুপৰি, বেংগল-প্ৰেছি-ডেন্সিৰ ভিত্তিকা কৰি লোৱা অসমৰ প্ৰশাসনো কষ্ট-উইলিয়াৰ পৰাই সকলো প্ৰকাৰে নিৰৱ্ৰিত হ'বলৈ ধৰিলে। এই সময়লৈকে অসমত কোম্পানিৰ প্ৰশাসন কি ভাৱে চলিছিল? ১৮৫৬ খ্ৰীষ্টাব্দত আনন্দৰাম দেকিৱাল কৃষ্ণে A Native Language নামত জিৰা "A Few remarks on the Assamese Language and on vernacular Education in Assam" গ্ৰন্থত লিখিছিল যে 'সোৱা বহু-বাৰ বছৰৰ ভিতৰত' বেংগলী ভাষাক অসমৰ স্কুলত হাতীৰ ভাষা হিচাপে নিৰ্বাৰণ

১৮ বিহুনেবিসকলৰ বিষয়ে E. W. Brown ৰ The Whole World Kin, (1890), V.H. Sword ৰ Baptists in Assam (1936), William Gammel ৰ History of American Baptist Mission (1850), E. Daniel Potts ৰ British Baptist Missionaries in India (1967), F.S. Down ৰ The Mighty Works of God (1969), ১৮৮৬ খ্ৰীঃ The Assam Mission Golden Jubilee Volume আদি গ্ৰন্থ উপৰিও ড. হেৰৰ্ডাৰ্ড বৰপুৰাণীৰ Assam in the Days of Company (1963) আৰু "আমেৰিকান বিহুনেবিসকল আৰু উন্নয়ন পণ্ডিকাৰ অসম" (১৯৮৩) ড. ৰাণীকান্ত বৰ্মাৰ "অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যলৈ বিহুনেবিসকলৰ অৱদান" (১৯৮১) আৰু ড. যতেশ্বৰ বেওপৰ "অক্সফোৰ্ডৰ এককাট"ৰ জুৰিকা (১৯৬৫) আৰু "অক্সফোৰ্ড" (১৮৬৬-১৮৬৮)ৰ একত্ৰ সংকলন (১৯৮৩) সুদীৰ্ঘ জুৰিকাৰ প্ৰায় সকলো প্ৰকাৰৰ সংবাদ সাব্যস্ত হৈছে।

হৈছে। ১২ আনহাতে ১৮৩৭ খ্রীঃ ২৯ নং আইন অনুসৰি বেংগলত ছবকাৰী কাম-কাজত পাঠী ভাষাৰ ঠাইত বঙলা প্ৰৱৰ্ত্তন কৰা হয় আৰু অসমৰ প্ৰশাসনতো তেতিয়াৰ পৰাই বঙলা চলোৱা হয়। এতেকে, কুকনৰ প্ৰসংগটোৱে প্ৰশাসনক নহয় কুকনহে সামৰিছে, আৰু সম্ভৱতঃ চলিছৰ দশকৰ পৰাই সেই কাম আৰম্ভ হৈছে। কিন্তু ১৮৩৭ খ্রীঃ পৰ্যন্ত অসমৰ প্ৰশাসন একে আগী ভাষাৰে চলিছিল বোলা টান।

বঙলা ভাষাৰ ভেটি স্মৃতিৰূপকণ

অসমীয়া না-বিষয়া মিসকনক নিযুক্ত কৰা হৈছিল ডেইৰিলাকৰ বাবে বঙলা আছিল আচুৱা আৰু ত্ৰিছৰ দশকৰ পৰা বেংগলৰ পৰা আয়তানি কৰা কৰ্মচাৰীসকলৰ বাবে অসমীয়া আছিল আচুৱা। যদিও ডঃ হেৰছকান্ট বৰপূজাৰীয়ে B.P.C., 1830, April 30, Nos. 65-66 ৰ প্ৰতি নিৰ্দেশ কৰি কৈছে যে ১৮৩১ খ্রীঃ এপ্ৰিলত বেংগল ছবকাৰে অসমৰ কাছাৰীৰ ভাষা পাঠীৰ ঠাইত (ডঃ বৰপূজাৰীৰ মতে ইংৰাজে পাঠীকে প্ৰথমে আহি প্ৰৱৰ্ত্তন কৰি নৈছিল) বঙলা ভাষা প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিলে^{১০} তেখেতৰ এই নিৰ্দেশে অসমৰ নামনি ষড়কহে সামৰিব পাৰে, কাৰণ, উজনি ষড়ৰ সেই সময়ৰ ৰাজনৈতিক স্থিতি আছিল অস্থিৰ। কোনো বিক্ষুব্ধতা ঘোষণা নোহোৱাকৈ বেংগলৰ '৩১ খ্রীঃ আইন উজনি অসমত প্ৰয়োগ কৰাৰ সম্ভাৱনা নাছিল। সি যি কি নহওক, এটা বিশুদ্ধ ভাষা বা আধ্ববঙলা ভাষাই যে অসমৰ প্ৰশাসন অধিকাৰ কৰিছিল, সেই সম্পৰ্কে সন্দেহ নাই। ইয়াৰ বিৰুদ্ধে ৰাত ৰাতিৰ পৰা মানুহো নাছিল আৰু অৱস্থান্ত নাছিল। ব্ৰিটিছ শক্তিৰ আগবন্দৰ লিছত যিটো প্ৰক্ৰিয়াৰ অনানুষ্ঠানিক আৰম্ভণি হৈছিল, '৩৭ খ্রীঃ আইনে তাক পূৰ্ণতা দিলে। এই পূৰ্ণতা দিয়াৰ বাবে কোম্পানিৰ ছবকাৰেই নিশ্চয় দায়ী, কিন্তু প্ৰশাসনত নিযুক্ত বাহিৰৰ পক্ষ অহা সহসংখ্যক কৰ্মচাৰীৰ কোনো অভিমত নথিভুক্ত হৈ নাথাকিলেই ডেইৰিলাকৰ কোনো ভূমিকা নাছিল বুলি সিদ্ধান্ত কৰাটোও দুষ্টিসংগত নহ'ব। চেকিৱাল কুকনৰ মতে "The European Judges have always been found to understand the vernacular Assamese with greater facility than the Bengalee."^{১১} যদি সেয়ে হয়, কাৰ আৰম্ভ, বঙলা ভাষা প্ৰৱৰ্ত্তন কৰা হ'ল—এই প্ৰশ্নটি বিচাৰ।

১০ মহেশ্বৰ নেওগ, Anandaram Dhekiyal Phukan : Plea for Assam and Assamese, পৃ. ১২৩।

১০ হেৰছকান্ট বৰপূজাৰী, পূৰ্বোক্তবিভ প্ৰ, পৃ. ২২৬।

১১ চেকিৱাল কুকনৰ এডলা, Mills' Report, Appendix J, পৃ. LIX; মহেশ্বৰ নেওগ, পূৰ্বোক্তবিভ প্ৰ, পৃ. ১১৮।

মিছনেবিসকলৰ অসমীয়া ভাষা চৰ্চা

মিছনেবিসকল অসমীয়া ভাষাৰ এই দুৰৱস্থাৰ কালতে আহি পালেহি আৰু তেওঁবিলাকে ভৈয়ামৰ আৰু পাহাৰৰ সকলো লোকৰ বাবে থকা অসমীয়া ভাষাৰ ব্যৱহাৰিক প্ৰয়োজনীয়তাও অনুভৱ কৰিলে। উইলিয়ম কেবিয়ে ১৮১৩ খ্ৰীঃত প্ৰকাশ কৰা বাইবেলৰ পিছত ১৮৩৬ খ্ৰীঃত শ্ৰীবাৰপুৰ মিছনে প্ৰকাশ কৰা আৰু উজনি অসমত মিঃ জেমছৰেই বিতৰণ কৰা “বুৰী আৰু ডেকা” নামৰ খ্ৰীষ্টিয় আখ্যানৰ পুস্তিকাৰ ২২ বাহিৰে অসমীয়া ভাষাত কোনো পুথি-পত্ৰ ছপা হোৱা নাছিল। আমেৰিকান মিছনেবিসকলে জয়পুৰত আহি বহাৰ পিছত এই বিষয়টো চকু দিলে আৰু শ্ৰীমতী কটোৱে Assamese Vocabulary and Phrases (১৮৪০) পুথিৰে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ আধুনিক চৰ্চাৰ বাট কাটি দিলে।

ড. নাথান ব্ৰাণ্ডনৰ পত্নী শ্ৰীমতী এলিজা ব্ৰাণ্ডনৰ “গণনাৰ কথা” আৰু “সাধুকথা” এই দুখনিও সেই বছৰতে মিছন প্ৰেছত ছপা হৈ ওলায়। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে A Few Remarks গ্ৰন্থত ১৮৫৫ খ্ৰীঃলৈকে পোন্ধৰ বছৰত মিছনেবিসকলে শিৱসাগৰ মিছন প্ৰেছত ছপা কৰি উলিওৱা প্ৰায় পঞ্চাছখনমান পুথিৰ তালিকা সন্নিবিষ্ট কৰিছে। ফুলীয়া পাঠ্যপুথিৰ উপৰিও তেওঁবিলাকে কাশীনাথ তামূলী ফুকনৰ “আসাম বুৰঞ্জি” ১৮৪৪ খ্ৰীঃত প্ৰকাশ কৰি উলিয়ায়। ১৮৩৯ খ্ৰীঃত উইলিয়ম বৰিন্সনে A Grammar of the Assamese Language লিখি উলিয়ালেও সেই ব্যাকৰণ তেওঁ লিখিছিল অসমত বেপাৰ কৰিবলৈ আহিব পৰা ইউৰোপীয় ব্যৱসায়ীসকলৰ সুবিধাৰ বাবেহে; কিন্তু ১৮৪৮ খ্ৰীঃত প্ৰকাশিত ডঃ ব্ৰাণ্ডনৰ ব্যাকৰণখন অসমীয়া ভাষা শিকাৰ বাবে তৈয়াৰ কৰা ব্যাকৰণৰ নিৰ্ভৰযোগ্য টোকা আছিল। ২৩

ব্ৰাণ্ডন, ব্ৰুন্সন প্ৰভৃতি মিছনেবিসকল যদিও বৰ্ণ প্ৰত্যাহাৰ্থে আহিছিল, তেওঁবিলাকে বৰ্ণ-প্ৰত্যাহাৰ উপৰি অসমীয়া ভাষাৰ হকে কাৰ কৰাটোও নিজৰ ‘মিছন’ হিচাপে গ্ৰহণ কৰিলে আৰু ইংৰাজ প্ৰশাসকৰ অবিচাৰত বঙলা ভাষাৰ গ্ৰাসিত পৰা অসমীয়া ভাষাক উদ্ধাৰ কৰাৰ আৰু ইয়াৰ বিকাশ সাধন কৰাৰ লক্ষ্য সুৰ পাতি ল’লে। তেওঁবিলাকে প্ৰতিষ্ঠা কৰা ফুলত অসমীয়া ভাষা প্ৰবৰ্ত্তন কৰিলে আৰু

২২ Serampore Periodical Accourts, 1831, পৃ. ৬২২।

২৩ ব্ৰাণ্ডনৰ ব্যাকৰণখন প্ৰথমতে Grammatical Notices of the Assamese Language নামেৰে আৰু পিছৰ সংশোধিত সংস্কৰণত Grammatical Notes on the Assamese Language নামেৰে প্ৰকাশিত হ’ল।

অসমীয়া মানুহৰ মনত যি ভাষিক আৰু সাংস্কৃতিক হীনতাবোধ সোৱাইছিল, তাক আঁতৰাবৰ বাবে আন্তৰিকভাবে প্ৰয়াস কৰিলে।

ভাষা-চেতনা আৰু জাতীয় চেতনাৰ জাগৰণ

১৮৪৬ খ্ৰীঃত আৰম্ভ কৰা বাহেকীয়া কাকত ‘অকনোদই সম্বাদপত্ৰ’ৰ যোগে আধুনিক অসমীয়া ভাষাক গঢ় দিয়াত আৰু অসমীয়া মানুহৰ মনত ভাষা-চেতনা গঢ়ি তোলাত যোগোৱা কৰঙনি কোনো বুল্যে ভুলিব পৰা বিষয় নহয়। তদুপৰি এই কাকতেই বহিৰিশ্বৰ লগত অসমীয়া মানুহৰ সম্পৰ্কৰ সেতু নিৰ্মাণ কৰি দিলে। অসমত সাংবাদিকতাৰ আৰম্ভণি, অসমীয়া ভাষাৰ নতুন পৰ্যায়লীৰ আৰম্ভণি, ধৰ্ম-নিৰপেক্ষ চুক্তিভাণীৰ প্ৰতিষ্ঠা, ভাষা-চেতনাৰ জাগৰণ, অসমবাসীৰ বুৰঙী আৰু সংস্কৃতি অধ্যয়নৰ আৰম্ভণি, জ্ঞানৰ প্ৰসাৰণ, বিজ্ঞান-বিষয় জনপ্ৰিয় কৰাৰ ব্যৱস্থা, নতুন সাহিত্যৰ বাবে বীজৰোপণ, সাৰ্বজনিক দায়িত্ব সম্পৰ্কে সজাগতা সৃষ্টি আৰু খ্ৰীষ্ট-ধৰ্মৰ প্ৰচাৰ—এই মহতাপনত “অকনোদই” কৰঙনিৰ কথা ভগাই ল’ব পাৰি।

ভাষাৰ ভিত্তিত জাতীয়-চেতনাৰ জাগৰণ নিশ্চিত বহাৰিত শ্ৰেণীৰ পতনৰ এটি ঐতিহাসিক কল। মিছনেৰিসকলে শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ, শিক্ষিত শ্ৰেণীৰ পতন আৰু ভাষাৰ ভিত্তিত জাতীয় চেতনাৰ জাগৰণ ঘটোৱাত সহান কৰঙনি আগবঢ়াই গৈছে। আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ আৰম্ভ-কোঁটিনীৰূপে তেওঁবিলাকে দিছিল। নিতিলৈ হেৰচল বৰুৱাই ১৮৫২ খ্ৰীঃত প্ৰকাশ কৰা প্ৰথম ব্যাকৰণখনেই অসমীয়া আৰম্ভ-কোঁটিনিক সংস্কৃত ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ মাজলৈ যত পৰিমাণে সূতাই দিলে যদিও, আৰু মিছনেৰিসকলেও ১৮৬১ খ্ৰীষ্টাব্দৰ পৰা তেনে কোঁটিনি ল’লে যদিও, কথিত ভাষাৰ বেছি ওচৰ চপা তেওঁবিলাকৰ নিজৰ মৰল আৰম্ভ-কোঁটিনিকে বুলসনে ১৮৬৭ খ্ৰীঃত প্ৰকাশ কৰা অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম অভিধানখনিত ব্যৱহাৰ কৰাটো বনকৰিবলগীয়া কথা। ২৪ বুলসনৰ “অসমীয়া-ইংৰাজি অভিধান”ৰ পাতনি ‘আভাস’ত ব্যৱস্থা কৰা কথা কেইবাৰৰ মাজতে অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি থকা তেওঁৰ পতীৰ প্ৰীতিৰ পৰিচয় কটী উঠিছে। দৰাচলতে হাওন-বুলসন আদি মিছনেৰিসকলেই অসমীয়া মানুহৰ প্ৰাণত ভাষা-প্ৰীতি আৰু জাতি-প্ৰীতি জগাই তুলিলে। ১৮৪৬ খ্ৰীঃত আৰম্ভ কৰা “অকনোদই” পিচলৈ হেণা-মোৰোকাটক হ’লেও ১৮৮০ খ্ৰীঃলৈকে চলি আছিল। ১৮৭৩ খ্ৰীঃত অসমীয়া ভাষাৰ পুৰ-বাসনৰ বাবেও বুলসনৰ দৰে মিছনেৰিয়ে যোগোৱা কৰঙনি সন্মতীয় হৈ থাকিব।

২৪ অসম সাহিত্য সভাৰ বহুত দিৱস অৱস্থানত পান্থিকেন্দ্ৰতহে অভিধান-বন্ধি অক্কেই বৃত্ত প্ৰকাশ কৰিছে (১৯৮৩)।

অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ আৰু জাতীয় জীৱনৰ এই পটভূমিতে গুণাভিৰাম বৰুৱা, তেওঁৰ সাহিত্য-কৃতি আৰু তেওঁৰ দ্বাৰা সম্পাদিত আৰু প্ৰকাশিত “আগাৰ-বন্ধু”ক বিচাৰ কৰি চাব লাগিব। তদুপৰি, “আগাৰ-বন্ধু”ক বিচাৰ কৰোঁতে “অৰুনোদই” (১৮৪৬)ৰ পৰা “আশাৰ নিউচ” (১৮৮২-১৮৮৫) লৈকে অসমীয়া কাকত আৰু আলোচনীয়ে সৃষ্টি কৰা প্ৰৱাহটিৰ কথাও মনত ৰাখিব লাগিব। এই কথাও সত্ত্বে স্মৰণীয় যে পাশ্চাত্য আনুষ্ঠানিক শিক্ষা আৰু যিহুনেবিসকলে সৃষ্টি কৰা অসমীয়া জাতীয়-জাগৰণৰ লগত বংগৰ নৱজাগৰণৰ চোৱেও আমাৰ বৌদ্ধিক পটভূমি নিৰ্মাণত অৰিহণা যোগাইছিল।

ভাষাৰ পুনৰ্জীৱনৰ কাল

“অৰুনোদই” (১৮৪৬-৮০) আৰু “জোনাকী” (১৮৮৯-১৮৯৫, ১৯০১-১৯০৩)ৰ মাজৰ সময়ছোৱা (১৮৭৩-১৮৮৮) আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ পুনৰ্জীৱন আৰু সাহিত্যিক-প্ৰতিষ্ঠাৰ সময়। কলিকতা হাইকোৰ্টে ১৮৭২ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ৬ মাৰ্চৰ ৮ নম্বৰ নিৰ্দেশেৰে অসমৰ ন্যায়-পালিকা আৰু ৰাজহৰ সকলো কাৰ-কাজ ১৮৩৭ খ্ৰীঃৰ ২৯ নং আইন অনুসৰি অসমীয়াত হ’ব বুলি আৰু বুদ্ধপুত্ৰ উপত্যকাৰ সাধাৰণ ভাষা অসমীয়া হ’ব বুলি ঘোষণা কৰাৰ পিছত ১৮৭৩ খ্ৰীঃৰ ১৯ এপ্ৰিলত বেংগল ছৰকাৰৰ শিক্ষা বিভাগে অসমৰ জুলৰ পৰা বঙালী ভাষা আঁতৰাই অসমীয়া ভাষাক প্ৰতিষ্ঠা দিয়াৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিলে। ২৫ বেংগলৰ লেক্টেনেণ্ট গভৰ্ণৰ জৰ্জ কেম্পবেলৰ আনুষ্ঠানিক নিৰ্দেশত এই দুয়োটা ঘোষণা আৰু সিদ্ধান্ত কাৰ্য্যকৰী হ’ল। এই ঘোষণাই এমুঠি শিক্ষিত অসমীয়াৰ বাবে পাঠ্য-পুথি ৰচনা কৰাৰ আৰু পাঠ্যপুথিৰ ভাষাক একেআগী মান্যকৰণত গঢ়ি তোলাৰ দুতৰপীয়া লাৱিত কঢ়িয়াই আনিলে। আনহাতে, আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ ভেটি স্থাপনৰ লাৱিতয়ো তেওঁবিসাকৰ বাবে অপেক্ষা কৰি থাকিল। তদুপৰি, সাধাৰণৰ মাজত কান্ধি ৰূপক ব্যৱহাৰ আৰু ‘কুলীন’ৰ মাজত বিধৱাৰ দুৰৱস্থাৰ দৰে বিভিন্ন সামাজিক ব্যাধি আৰু কু-সংস্কাৰক বিপক্ষে ঝুঁজ দিয়াৰ লাৱিতও এৰাব নোৱাৰা হ’ল। লেখা ৰাখ, ভাষা-প্ৰীতি তথা জাতীয়-চেতনা, উলাৰ সংস্কাৰমণ্ডিতা আৰু মানৱিক চেতনা—এই আটাইকেওটি বৌদ্ধিক বৈশিষ্ট্যৰ প্ৰতি এমুঠি অসমীয়া শিক্ষিতৰ মন আকৃষ্ট হ’বলৈ ধৰিলে। এই সময়ছোৱাত অসমীয়া শিক্ষিতসকলক নেতৃত্ব দিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল দুগৰাকী লোক : হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আৰু গুণাভিৰাম বৰুৱা। এই দুৰোগৰাকীৰ কাৰ আৰু ব্যক্তিত্বই সমকালীন অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যক

বিশিষ্ট গদ্য দি বোটার বাবেই, “অকনোন্ট” আৰু “জোনাকী”ৰ বাবেই এটি গুৰুত্বপূৰ্ণ সময়ছোৱা “হেমচন্দ্ৰ-গুণাভিৰাম বৃদ্ধ” স্বৰূপেও অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাসত চিহ্নিত হৈছে। আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰথম পৰ্য্য বিস্তাৰক সময়ছোৱাৰ (১৮৮৯-১৯৪০) প্ৰায় প্ৰতিগৰাকী লেখকেই হেমচন্দ্ৰ আৰু গুণাভিৰাম নামে সপুঙ্ঘভাৱে উচ্চাৰণ কৰি গৈছে।^{২৬} অৱশ্যেই ভাষাৰ গাঁথনিৰ ক্ষেত্ৰত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আছিল গৃহীত ব্যাকৰণৰ নীতিৰ ক্ষেত্ৰত কঠোৰ; কিন্তু গুণাভিৰাম বৰুৱা এই ক্ষেত্ৰত আছিল বহু পৰিমাণে উদাৰ। বেজবৰুৱাই নিজেই কৈছে যে “আসাম নিউজ” পত্ৰি ভাৱ অসমীয়া লিখা গঢ়ৰ কালত বন দিহে তেওঁ নিজৰ পদা-বীতি ঠিক কৰিছিল।^{২৭} অৱশ্যে, “আসাম-বহু”ৰ কৃতিত্ব কথাও বেজবৰুৱাই সপ্ৰশংসাতৰেই উল্লেখ কৰি গৈছে।

আধুনিক অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ইতিহাসত “হেমচন্দ্ৰ-গুণাভিৰাম”ৰ সময়ছোৱাই কেইটাবান বৈশিষ্ট্যৰ পৰিচয় স্থাপন কৰি গৈছে। এই সময়ছোৱাতে (১) “অকনোন্ট”ৰ ভাষাৰ গাঁথনিৰ পৰা আৰু আখৰ-জোঁটনিৰ পদ্ধতিৰ পৰা অসমীয়া ভাষাই গঢ় সলায় আৰু পৰৱৰ্তী সময়ৰ বাবে নিজৰ ৰূপ প্ৰতিষ্ঠা কৰি লয়; (২) অসমীয়া ভাষাৰ পুনৰ্ৰাসনৰ ফলত বিভিন্ন বিষয়ৰ পাঠ্যপুথি ৰচনা আৰু প্ৰকাশৰ পুৰাৰ মুকলি হয়; (৩) বংগৰ শাস্ত্ৰ ধৰ্ম আৰু নৱ-জাগৰণৰ প্ৰৱাহে অসমীয়া শিক্ষিতৰ প্ৰাণতো সমাজ-চেতনাৰ আৰু সংস্কাৰমুখী বনোভাৱৰ জন্ম দিয়ে, (৪) ইংৰাজী সাহিত্যৰ লগত আৰু পাশ্চাত্য উদাৰ মানৱিকবাদী মূল্যৰে পুঠি হৈ গঢ় লোৱা নতুন বঙালী সমাজ আৰু সাহিত্যৰ লগত প্ৰতিষ্ঠা হোৱা সম্পৰ্কটো নব্য সাংস্কৃতিক চিন্তাৰ আৰু সাহিত্য-ৰচনাৰ পুৰাৰ মুকলি কৰে, (৫) জাতীয় ভাৱ আৰু জাতীয় প্ৰীতিৰ বনোভাৱ সুদৃঢ় কৰি তোলে, আৰু (৬) এটা সমালোচনাত্মক মূল্যবোধৰে গঢ় লৈ উঠে। আলমৰাম চেকিৱাল ফুকন, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আৰু গুণাভিৰাম বৰুৱা—যস্যৰ নব্য ঔনৰিণ পতিকাৰ এই ত্ৰিহিতয়েই ন-কৈ গঢ় লৈ

২৬ (ক) বেজবৰুৱাই তেওঁৰ “যোৰ সোঁৱৰণী”ৰ প্ৰথম অধ্যায়টি গুণাভিৰাম বৰুৱা আৰু তেওঁৰ পৰিয়ালবৰ্গৰ বিষয়েই কেৱল লিখিছে। বেজবৰুৱাই তেওঁক “বুৰঞ্জী-বিজ্ঞ”, “সলানলয়”, “প্ৰণাম পুৰুষ আলম-ময়” বুলি কৈছে। (ড. “বেজবৰুৱা-প্ৰচাৰণী,” ১ম ৰঙ, পৃ ৭১-৭৭)।

(খ) গোহাঞি বৰুৱায়ে তেওঁৰ “যোৰ সোঁৱৰণী”ত কৈছে যে সেইকালৰ ডেকা লেখকসকলৰ বাবে হেমচন্দ্ৰ আৰু গুণাভিৰাম এই গুণাৰাকী প্ৰাৰম্ভ সাহিত্যিককৈ হাতি আছিল। (ড. “যোৰ সোঁৱৰণী,” পৃ ১১)। (গ) হেমচন্দ্ৰ গোহাঞিৰ সপুঙ্ঘভাৱে গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ গাঢ় থকা “বিনয়, শৰলতা, ঔসৰ্ঘ, পৰোপকাৰিতা আৰু স্বদেশৰ প্ৰতি অকপট য়েছৰ” কথা আৰু তেওঁৰ সাহিত্যকৃতিৰ কথা উল্লেখ কৰি গৈছে। (ড. অসমীয়া ভাষা, মূলপ্ৰথ, “পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোহাঞি ৰচনাৱলী,” পৃ. ১১২-১৪০)।

২৭ বেজবৰুৱা, উল্লিখিত প্ৰথ, পৃ. ৩৯।

উঠা অসহীয়া বধ্যবিস্ত শিক্ৰিত চৰিত্ৰ আৰু দৃষ্টিভংগীক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে। এই শিক্ৰিত শ্ৰেণীটিয়ে সমকালীন ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক ঘটনা-প্ৰবাহতকৈ অধিক গুৰুত্ব দিছিল অসহীয়া ভাষা, সাহিত্য আৰু জাতীয়তাবাদ আদৰ্শবিশিষ্ট প্ৰতিষ্ঠান গঢ়িবলৈ। সেইবাবে, এই সময়ৰ অসহীয়া বধ্যবিস্ত শিক্ৰিত ৰাজত কোনো প্ৰকাৰৰ স্নাকীয়া ৰাজনৈতিক দৃষ্টিভংগী গঢ় লৈ উঠা নাছিল; বৰং ব্ৰিটিছ শাসনৰ লগত তেওঁবিলাকে একাধীৰতাৰে অনুভৱ কৰিছিল। তেওঁবিলাকে ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে হোৱা “ৰাইজবেল” বা ভেনে বৰণৰ বিদ্ৰোহাৱলক কাৰ্য সমৰ্থন কৰা নাছিল। আনকি গুণাভিৰাম বৰুৱাই বোৱাৰীয়া বিদ্ৰোহৰ বিৱৰণ দিওঁতেও ব্ৰিটিছে তেতিয়াই অসম অধিকাৰ কৰা হ’লে ভাল আছিল বুলি বক্তব্য কৰিছিল।^{২৮} হেমচন্দ্ৰ বৰুৱায়ে মি. এণ্ডিউ চাহাবৰ প্ৰতি থকা তেওঁৰ সশুদ্ধ-প্ৰীতিয় ডাৱ তেওঁৰ “আগ-জীৱন চৰিত”ত উল্লেখ কৰি গৈছে।^{২৯} গুণাভিৰাম বৰুৱায়ে ভেভিল ফৰ্ট আৰু জেনেৰেল জেনকিন্সৰ নাম শ্ৰদ্ধাৰে লৈছে।^{৩০} তদুপৰি, “ব্ৰিটিছ শ্ব-শাসনৰ নিমিত্তে সকলো প্ৰকাৰে লোকৰ সুখ-সন্তোষ” হোৱা বুলি আৰু “এই দেশৰ অৱস্থা জৰে সকলো বিষয়তে উন্নত হ’বলৈ” ধৰা বুলি^{৩১} বিশ্বাস কৰা গুণাভিৰামে ১৮৬০ খ্ৰীঃত কান্নিৰ খেতি নিষিদ্ধ কৰা আইন আৰু আৱকৰ বহুগুণা আইনৰ পক্ষে, আৰু হৰিৰাম দেৱান-পিন্নালি বৰুৱাৰ বিদ্ৰোহৰ বিপক্ষেই প্ৰকাৰান্তৰে নিজৰ মত পোষণ কৰি গৈছে।^{৩২} আনকি, তেওঁ দেৱান আৰু বৰুৱাৰ নামে উল্লেখ নকৰি “দুজনৰ প্ৰাণপণ্ড” হোৱাৰ সংবাদহে বুজীত দি গৈছে।

ব্ৰিটিছ শাসনৰ প্ৰতি এই আনুগত্যবোধ আকস্মিক বা বিচিহ্ন ঘটনা নহয়। মানৰ আক্ৰমণত জুৰুলা হোৱা দেশখন ৰক্ষা কৰাৰ বাবে হৰিৰাম দেৱান প্ৰমুখ্যে সমকালীন অভিজাত শ্ৰেণীৰ প্ৰতিনিধিসকল ব্ৰিটিছ ছৰকাৰৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞ হৈ পৰিছিল। পিছলৈ দেখা গ’ল, দেৱানৰ ব্ৰিটিছ-বিরোধিতাই তেওঁলৈ মৃত্যুদণ্ড কঢ়িয়াই আনিিলে। হৰিৰাম চেকিয়াল ফুকন, তেওঁৰ পুত্ৰ আনন্দৰাম চেকিয়াল ফুকন (১৮২৯-১৮৫৯), গুণাভিৰাম বৰুৱা হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, প্ৰমুখ্যে অসহীয়া নৱা শিক্ৰিত শ্ৰেণীৰ প্ৰায় সকলোৱেই অকুণ্ঠ-চিত্তে ব্ৰিটিছ-শাসনক সমৰ্থন দিছিল আৰু ব্ৰিটিছৰ ছত্ৰছায়াৰ তলতে অসহীয়া মানুহৰ উন্নতি সাধিত হ’ব বুলি বিশ্বাস কৰিছিল।

২৮ আসাম বুৰঞ্জী, ২য় মুদ্ৰণ, পৃ. ১৫২।

২৯ অসহীয়া সাহিত্যৰ চানেকি, ৩য় খণ্ড, ১ম ভাগ, পৃ. ১৭৩।

৩০ আসাম বুৰঞ্জী, পৃ. ১৬২, ১৬৮।

৩১ উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ১৭০-১৭১।

৩২ উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ১৬৮, ১৬৭।

এনে বিশৃঙ্খল ঐতিহ্য জোনাকী যথা লেখকসকলেও অনুসরণ করিছিল। ১৩ অৱশ্যে ১৯০২ খ্রীঃলৈকে ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছৰ বৃহত্তৰাং আছিল শ্ৰিটিংছ ছত্ৰছায়াত থাকি দেশৰ উন্নয়ন সাধন কৰা। ১৯০২ খ্রীঃত আহমেদাবাদত বহা অধিবেশনৰ সভাপতিত্ব আসনৰ পৰা সুবেন্দ্ৰনাথ বেনাৰ্জীয়ে কৈছিল, "we have no higher aspiration that we should be admitted into the great confederacy of self governing states of which England is the august mother." ৩৪ অসমীয়া শিক্ষিত বৰাবিহুৰ বনভো বাঙালৈতিক জাতীয়তা-বোধৰ পৰিৱৰ্তে সাংস্কৃতিক জাতীয়তাবোধ গঢ়ি উঠাটো আছিল ঐতিহাসিক প্ৰক্ৰিয়াই এটা স্বাভাৱিক ঘটনা। অসমতকৈ প্ৰায় এক শতিকাৰ আগতে পাশ্চাত্য শিক্ষা আৰু সভ্যতাৰ সংস্পৰ্শলৈ অহা বংগদেশতো শিক্ষিত বৰাবিহুৰ শ্ৰেণীৰ পতনৰ লগে লগে গঢ় লৈ উঠিছিল সাংস্কৃতিক জাতীয়তাবোধৰ ছেতনা।

বংগৰ নৱজাগৰণ উল্লেখযোগ্য, ১৭৩১-৩২ খ্রীঃতে বেংগলত কেপ্টেইন বেলামি (Ballamy) য়ে Charity School নাম দি প্ৰথম স্কুল আৰম্ভ কৰিছিল; পিছলৈ ১৮০০ খ্রীঃত Calcutta Free Schoolৰ লগত ই সংযুক্ত হৈ পৰিল। ৩৫ অসমীয়া ভাষাত উইলিয়াম কেবিয়ে বাইবেল প্ৰকাশ কৰাৰ সময়লৈ কলিকতাত খ্ৰীষ্টান মিছনেৰি আৰু ব্যক্তিগত স্কুলৰ উদ্যোগত অনেক স্কুল গঢ়ি উঠিল। ১৮০০ খ্রীঃত প্ৰতিষ্ঠিত College of Fort Williamত উইলিয়াম কেবিয়ে বঙলা বিভাগৰ প্ৰধান অধ্যাপক হিচাপে যোগ দি বঙলা ভাষাৰ বাবে আগবঢ়োৱা বৰঙনি, ১৮০১ খ্রীঃত বঙলা ভাষাৰ প্ৰথম ব্যাকৰণ প্ৰকাশৰ ঐতিহাসিক স্কন্ধ, বৃত্তান্তৰ বিদ্যালয়কাৰ আৰু বাৰবাৰ বসুৱে বঙলা গদ্য-অট্টমৰ বাবে দিয়া অৱদান—আদি প্ৰতিটো ঘটনাই পৰৱৰ্তী কালৰ বংগৰ নৱজাগৰণৰ বাবে কেন্দ্ৰ প্ৰস্তুত কৰি দিছিল। ১৮১৩ খ্রীঃৰ পৰা বেংগলৰ ছবকাৰে শিক্ষা-

-
- ৩৩ পদ্মনাথ গোস্বামীৰ বক্তা, বোৰ সৌৱৰণী, পৃ. ৪৬, আগাহ এণ্ডোজিয়েচনৰ সভাপতিৰ ভাষণ, বেঙল অধিবেশন, বৰপেটা, ১৯১৯ ;
 ৩৪ হেবচন্দ্ৰ গোস্বামী, বচনাবলী, পৃ. ১২৬, ৪২১ ;
 ৩৫ বক্তাৰ বক্তা, ব্ৰহ্মাবলী, পৃ. ৫৫০-৫৭৫ ;
 ৩৬ বেণুকা বাজবোৰা, বোৰ জীৱন দাপোণ, পৃ. ১১১-১৩২ ;
 ৩৭ আনন্দচন্দ্ৰ আগৰৱালা ব্ৰহ্মাবলী, পৃ. ১৪-১৫
 ৩৮ পদ্মনাথ বেজবৰুৱা, বাঁহী, বঙ ৩৪, সংখ্যা ২, পৃ. ৪৯—ইত্যাদি প্ৰসংগৰ প্ৰতি আধুনিয়াৰ পাৰি।

৩৪ হেবচন্দ্ৰনাথ বেনাৰ্জী, A Nation in Making, পৃ. ১১৩-১১৪।

৩৫ S. K. De, Bengali Literature in the Nineteenth Century, P. 458.

বিষয়ত নিজা নীতি গ্রহণ করিবলৈ আগবাঢ়ি আছিল। ৩৬ আনহাতে, পর-
স্পৰাগত ধৰ্মীয় আচাৰ-ব্যৱহাৰ, অন্ধ-বিশ্বাস, কৌলীন্যপ্রথা, সতীপ্রথা, জাতি-
ভেদ, বাল্য-বিবাহ আদিৰ বিৰুদ্ধে সৰহ হৈ ধৰ্ম নাতি উঠিল বাজা বায়বোহন
বায়। ১৮১৫ খ্ৰীঃতে তেওঁ প্রতিষ্ঠা কৰা “অনধীয়া সভা”, ১৮২১ খ্ৰীঃত
প্রতিষ্ঠা কৰা “Unitarian Society” আৰু শেষত ১৮২৮
খ্ৰীঃত প্রতিষ্ঠা কৰা “ব্রাহ্মসমাজ” বংগৰ নৱজাগৰণৰ অগ্রদূত বুলিব পাৰি।
পিছলৈ Presidency College নামেৰে প্ৰসিদ্ধ হোৱা কলেজখনো “হিন্দু কলেজ”
নামেৰে ১৮১৭ খ্ৰীঃত বাজা বায়বোহন বায়ৰ যত্নত প্রতিষ্ঠিত হৈছিল। পাশ্চাত্য
সাহিত্য, দৰ্শন আৰু বিজ্ঞান শিক্ষাৰ প্ৰতিকাধিক সময় জুৰি এই কলেজেই আছিল
প্ৰধান কেন্দ্ৰ। এই হিন্দু কলেজৰে শিক্ষক স্বৰূপে যোগ দিয়া ডিবোজিও
আৰু ডেভিল হোয়াৰ হৈ পৰিল নৱজাগৰণৰ আন দুগৰাকী আঁখিয়া-বৰোঁতা।
ডিবোজিও প্রতিষ্ঠিত “একাডেমিক এছোচিয়েচনে” ইয়ং বেংগল গ্রুপৰ
জন্ম দিলে আৰু পরস্পৰাগত ধৰ্মীয় আৰু সামাজিক বুল্যাবোধক আঘাত হানিলে।
এনেকৈয়ে আৰম্ভ হ’ল পুৰণি আৰু নতুনৰ দ্বন্দ্ব। ৩৭ দেখা যায় বংগত
এই পটভূমিত গঢ় লৈ উঠিল বিভিন্ন শৈক্ষিক, সামাজিক, ধৰ্মীয় আৰু সাংস্কৃতিক
অনুষ্ঠান। এই অনুষ্ঠানবোৰক (১) খ্ৰীষ্টান ধৰ্মৰ সমৰ্থক আৰু হিন্দু-বিৰোধী,
(২) হিন্দু ধৰ্মৰ সমৰ্থক আৰু খ্ৰীষ্টান ধৰ্ম-বিৰোধী, (৩) ঐতিহ্য-বিৰোধী আৰু

৩৬ অন্যান্য গ্ৰন্থৰ উপৰিও ডি. পি. সিন্হাৰ “The Educational Policy
of the East India Company in Bengal to 1854” নামৰ গ্ৰন্থ দ্ৰষ্টব্য।

৩৭ বংগৰ নৱজাগৰণ-সম্পৰ্কে David Kopf ৰ *British Orientalism &
Bengal Renaissance*; R.C. Majumdar ৰ *On Rammohun Roy*;
শিৱনাথ শাস্ত্ৰীৰ বাস্তব লাহিড়ী ও তৎকালীন বংগসৰাজ; Thomas Edwards ৰ
Henry Derozio; ৰ Lal Behari De ৰ *Recollections of Alexander
Duff*; P.C. Mitra ৰ *A Biographical Sketch of David Hare*; J. C.
Marshman ৰ *The Life and Times of Carey, Marshman and
Ward*, P.R. Sen ৰ *Western Influence in Bengali Literature*; স্বপন
বসুৰ “বাংলাৰ নবচেতনাৰ ইতিহাস”; প্ৰণববৰ্ত্তন বোষৰ “ঊনবিংশ শতাব্দীতে
বাঙালীৰ মনন ও সৰাজ”; S. K. Deb ৰ পুৰাণিবিধিত গ্ৰন্থ; সুনীল কুমাৰ গুপ্তৰ
“ঊনবিংশ শতাব্দীতে বাংলাৰ নবজাগৰণ”; বিনয় বোষৰ “বাংলাৰ বিদ্যুৎ
সৰাজ” আদি গ্ৰন্থৰ উপৰিও বাজা বায়বোহন বায় আৰু ঈশ্বৰচন্দ্ৰ বিনোয়াকৰ
গ্ৰন্থকেইখনিৰে দীৰ্ঘবোধ্য সংবাদ বহন কৰিছে।

আধুনিকতার সৰ্ব্বক, আৰু (৪) আধুনিক দৃষ্টিভঙ্গী-সম্পন্ন হিন্দু-সংস্কারবাদী— এই চাৰিটা প্রধান ভাগত ভগাই পেলাব পাৰি। আলেকজেন্ডাৰ ভাৰতক প্ৰথম দলত, ধৰ্ম-সভাৰ দলক দ্বিতীয় দলত, ইয়ং বেংগল গোষ্ঠীক তৃতীয় দলত আৰু ঈশ্বৰচন্দ্ৰ-ৰায়মোহনক চতুৰ্থ দলত ধৰিব পাৰি। ইয়াৰ ভিত্তবত পেহৰ দুটা দলেই বংগৰ নৱজাগৰণৰ বাবে আটাইতকৈ বেছি ক্ৰিয়ানীল বৰঙনি যোগাই গ'ল। তাৰ ভিত্তবত ৰায়মোহন-ঈশ্বৰচন্দ্ৰৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰ স্বাক্ষৰত ঐতিহ্য আৰু আধুনিকতাৰ এক বিবল সমন্বয় গঢ়ি উঠিল। ধৰ্মীয় আৰু সামাজিক কুসংস্কাৰ আৰু অন্ধবিশ্বাসৰ বিৰুদ্ধে ধিয় পি এণ্টনিলাকে প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে এক বিশিষ্ট সমাজ-সচেতন দৃষ্টিভঙ্গী। আনহাতে ৰায়মোহন ৰায় আৰু ঈশ্বৰচন্দ্ৰ বিদ্যা-সাগৰৰ স্বাক্ষৰত ঐতিহাসিক দৃষ্টিভঙ্গীও প্ৰোজ্জ্বল হৈ থাকিল। এই দুয়োগোষ্ঠীৰ ভিত্তবত ঈশ্বৰচন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰে বিধৱা-বিবাহৰ সপক্ষে দিয়া নেতৃত্বই বংগত এক গভীৰ সামাজিক আলোড়ন সৃষ্টি কৰিলে। গোড়া শ্ৰাৱণ পৰিয়ালত জন্ম গ্ৰহণ কৰি সংস্কৃতৰ বিদগ্ধ পণ্ডিত স্বৰূপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা বিদ্যাসাগৰ আছিল বৰ্ণাৰ মানৱিকতাবাদী। আচৰিতভাৱে তেওঁ ঈশ্বৰ আৰু ধৰ্ম-সম্পৰ্কে দীৱৰ আছিল; কিন্তু নৈতিক আৰু ঐতিহাসিক মূল্যবোধৰ প্ৰতি আছিল অতিশয় সচেতন। বংগৰ নৱজাগৰণৰ সমগ্ৰ ইতিহাসৰ স্বাক্ষৰত বিদ্যাসাগৰৰ চৰিত্ৰমই সবাতোকৈ উজ্জ্বল।

যথা উনবিংশ শতিকাৰ অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ইতিহাসৰ ত্ৰিমূৰ্তি আনন্দৰায় চক্ৰিয়াল কুকন, গুণাভিৰাম বৰুৱা আৰু হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা বংগৰ নৱজাগৰণৰ প্ৰত্যেক আৰু পৰোক্ষ সংস্পৰ্শলৈ আহিছিল আৰু মূৰোপীয়া শিকা আৰু সত্যতাৰ দ্বাৰাও প্ৰবলভাৱে প্ৰভাৱান্বিত হৈছিল। অসমীয়া ভাষাক যথাগত মান, অসমীয়া ভাষাৰ সম্বল ভেটি স্বাপন, অসমীয়া সাহিত্যৰ উৎকৰ্ষ সাধন, অসমৰ সমাজ-জীৱনত থকা অন্ধ-বিশ্বাস আৰু কু-সংস্কাৰৰ বিৰুদ্ধে কাৰ্যকৰীভাৱে হাত মতা—এই সকলোবোৰ দায়িত্ব তেওঁবিলাকৰ সমুখত হৈ আছিল। প্ৰথম জাতীয়তাবোধ আৰু মানৱিকতা-বোধ—এই দুয়োটাই প্ৰস্তুত কৰি দিছিল তেওঁবিলাকৰ জীৱনচৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰ। সেই সময়ৰ এনে এক বিশিষ্ট পটভূমিতে গুণাভিৰাম বৰুৱা আৰু “আমাৰ বন্ধু” একে-লগে বাৰি বিচাৰ কৰিব লাগিব।

গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ পূৰ্বসূচক

চীৱকৰ পৌত্ৰৰ পোত্ৰৰ জন্মক ব্ৰাহ্মণ শ্ৰেণীৰ প্ৰিয়োক্তা আৰু আঠ বছৰীয়া ল'ৰা যোগাইব সৈতে যোৱামৰীয়া বিহোৱৰ সময়ত নাৱেৰে বৃদ্ধপুত্ৰইদি

১৮ হ. , গুণাভিৰাম বৰুৱা, “আনন্দৰায় চক্ৰিয়াল কুকনৰ জীৱন চৰিত্ৰ”;

হাজৰীত্যা নেওগ,—

পলাই গৈছিল। যোগাইৰ বাকৈ নদীত উঠি অহা ডানোন-পাণ এটা পাই, নাৰলৈ বুটলি আনিদে আৰু খালে। তেওঁৰ স্বামী এই কাৰ্যত ক্ৰোধান্বিত হৈ তিব্বোতা-গৰাকীক নান্নৰ পৰা পাৰলৈ নহাই এৰি ঠৈ যোগাইক লৈ ভটিয়াই গৈ গুৱাহাটীৰ অণুভাস্ত পাই তাতে থাকিবলৈ ল'লে। মোৱানবীয়া বিদ্ৰোহ শাৰ কটাৰ পিছত যোগাইহ তক বিচাৰি চীৰকৰপৰা কেইজনমান ওলাই গৈছিল। তাৰ ভিতৰত যোগাইহ উৰ বংশৰ এজন কেও-কিছু নোহোৱা দদায়েকো আছিল। তেওঁবিলাকে যোগাই আৰু তেওঁৰ পিতাকক লগ পালে আৰু দদায়েকজনে লগতে থাকিবলৈ ল'লে। কিছুদিনৰ পিছত যোগাইৰ পিতাকৰ মৃত্যু লক্ষ্মীনাৰায়ণ বুদ্ধাচাৰী হয়।

মোৱানবীয়া বিদ্ৰোহৰ আগে আগে ডাবিড দেশৰ বাংসা গোত্ৰীয় ডেকা ব্ৰাহ্মণ লক্ষ্মীনাৰায়ন তেওঁৰ নৱবিবাহিতা পত্নীৰ বোতুকৰ অলংকাৰ কৰ দেখি গৃহত্যাগী হৈ ওলাই আহে আৰু বৰি-পকি আহি গুৱাহাটী পায়হি। মোৱানবীয়া বিদ্ৰোহৰ সময়ত লক্ষ্মীনাৰায়ণ বুদ্ধাচাৰী কেপ্টেইন ৱেলছৰ লগত বংগুৰলৈকে আহে। চিকিৎসা বিদ্যা জনাৰ বাবে তেওঁ কম দিনৰ ভিতৰতে বজা আৰু বিষয়াসকলৰ প্ৰিয়পাত্ৰ হৈ পৰে। কিছুদিনৰ পিছত হাদিবাচকি বা বঙালহাটৰ দুৱৰীয়া বৰুৱাৰ বিষয় খালী হোৱাত লক্ষ্মীনাৰায়ণ বুদ্ধাচাৰী দুৱৰীয়া বৰুৱা হয়।

লক্ষ্মীনাৰায়ণ বুদ্ধাচাৰীয়ে কামৰূপৰ দুটি অনাথ ব্ৰাহ্মণ-শিশু, এগৰাকী বিধৱা ব্ৰাহ্মণীৰ দুটি শিশু-পুত্ৰ, আন এগৰাকী অনাথ ব্ৰাহ্মণ শালিকা—এই পাচোটি শিশুৰ উপৰিও যোগাই আৰু যোগাইৰ দদায়েকক নিজৰ লগলৈ আনি পালিত পুত্ৰ-কন্যা স্বৰূপে গ্ৰহণ কৰে আৰু নিজৰ গোত্ৰ দান কৰে। তেওঁ, যোগাইৰ দদায়েকক নাম দিলে পৰশুৰাম আৰু যোগাইৰ নাম ৰ'লে ৰণৰাম। এই পৰশুৰামৰে পুত্ৰ হৰিৰাম আৰু হৰিৰামৰ পুত্ৰ আনন্দৰাম। ৰণৰামৰ দ্বিতীয় পত্নী বিৰূপাৰম্বৰ বিকুল'লৰ লক্ষ্মীনাথ কথাকোৱা বৰুৱাৰ কন্যা শচীদেৱীৰ পুত্ৰ গুণাভিৰাম।

গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ জীৱন আৰু কৰ্ম

গুণাভিৰাম বৰুৱাই “আনন্দৰাম ঢেকিয়াল কুকনৰ জীৱন চৰিত”ত লিখিছে, “...১৮৩৭ ইংৰাজী চনত আনন্দৰাম কুকন আৰু দুৰ্গাৰাম কুকন দুয়ো ইংৰাজী চনত মৃত্যুৰেণ কৰে। এই বছৰতে ৰণৰাম বৰুৱা বোৰহাটৰপৰা গুৱাহাটীলৈ অহাৰে। বোৰহাটতে তেওঁৰ সন্মুখত পত্নীৰ এটি বালক জন্মে। সেই বালক

—“গুণাভিৰাম বৰুৱা”; জীৱজীৱদোহন ভট্টাচাৰ্য-সম্পাদিত “ৰাম-বৰষী” (১৯৬৫)ৰ ‘সম্পাদকৰ দিবেশন’; বহুশুৰ বেণুগ, Anandaram Dhekiyal Bhukan ;, জীৱোৰোজনাৰায়ণ জুলা-সম্পাদিত “জানগাভিৰাম বৰুৱা ৰচনাৱলী”ৰ ‘ভূমিকা’।

নাথ গুণাভিষায় । ১৩২ আশাৰ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত গুণাভিষায়ৰ জন্মচন ১৮৩৭ বুলি এই প্ৰসংগৰ ওপৰতে ভিত্তি কৰি কৰা হৈছে। ৪০ শ্ৰীযুক্তশ্ৰীযোহন ভট্টাচাৰ্য্যে এই চনকে গ্ৰহণ কৰিছে। ৪১ কিন্তু, গুণাভিষায়ৰ পুত্ৰ জ্ঞানগুণাভিষায় বৰুৱাই দুঠাইত উল্লেখ কৰিছে যে গুণাভিষায়ৰ জন্মচন ১৮৩৪। জ্ঞানগুণাভিষায় বৰুৱাই সম্পাদনা কৰা “ল’ৰাপুৰি”ত “ইংৰাজী ১৮৩৪ চনৰ ১২ জানুৱাৰী তাৰিখৰ বেণুৱাৰে তেওঁৰ জন্ম হয়” বুলি লিখিছে। ৪২

গুণাভিষায়ৰ জন্মচন হেঙ শ্ৰীজিতেন্দ্ৰনাথ বুজৰবৰুৱাই ২৪.১১.৫২ তাৰিখে লিখা চিঠিত লিখিছে, “My father was born on January 12, 1834 (Magh Bihu, Jorhat) & died on 25.3.1894 -Calcutta” ৪৩ শ্ৰীযোহেন্দ্ৰনাথ বুজাই গুণাভিষায়ৰ পিতৃ বৰুৱাৰে যোৰহাটত চেকিয়াল ফুকন আৰু বাৰম্বৰীয়া ফুকন এই “দুইপনৰ কাৰ্য-নিৰ্বাহ” কৰি থকাৰ সময়ত যোৰহাটত ১৮৩৪ চনত গুণাভিষায়ৰ জন্ম বুলি ঠাৱৰাইছে। ৪৪ তিনিটা বছৰৰ ইফান-সিকালে গুণাভিষায়ৰ প্ৰতিভা বা কৰ্মৰ অথবা অসহীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ইতিহাসৰ কোনো সাল-সলনি নকৰে, তথাপি সঠিক তাৰিখটো উলিওৱাটো প্ৰকাৰী কৰা, আৰু মেটিকালৰ পৰা শ্ৰীভূঞাৰ বিতাৰ গ্ৰন্থসংগ্ৰহ বুলি আনি ভাবো।

গুণাভিষায় বৰুৱাই নিজৰ জীৱনৰ বিষয়ে বেণুৱাৰ কোনো বচনা লিখি দৈ যোৱা নাই, “আনন্দৰাম চেকিয়াল ফুকনৰ জীৱন চৰিত্ৰ”ত প্ৰসংগৰে উল্লেখ কৰি যোৱা কৰাৰ পৰাই হেঙৰ বিষয়েও আশংকায় কিছু সংশয় পাব পাৰি। আনন্দৰাম গুণাভিষায়ৰ বাবে অভিভাৱকেই নাছিল, আশংক পুৰুষো আছিল। চাৰি বছৰ বয়সত পিতৃব্যক আৰু বাৰ বছৰ বয়সত মাকক হেঙতহা গুণাভিষায়ে আনন্দৰামৰ পৰা “সত্য সৰপ্ৰকাৰে সাহায্য পাইছন” বাবেই, বা

৩৯ পৃ. ২৮ (পুনৰ্ভূষণ, ১৯৭১)।

৪০ ডিম্বেশ্বৰ নেওগ, অসহীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী ১৯৫৭, পৃ. ৫৫২ New Light on History of Asamiya Literature, P 375; ডিম্বেশ্বৰ নেওগ, অসহীয়া সাহিত্যৰ কলমেৰা, চতুৰ্থ স. পৃ. ২০৬, সত্যেন্দ্ৰনাথ পৰ্মা, অসহীয়া সাহিত্যৰ মনীষাৱক ইতিবৃত্ত, পৃ. ২১৬, ঢাক ডালুকণৰ, সংবাদ-পত্ৰ ব’ৰ্ড-চাৰ্চলিড অসহীয়া সাহিত্য, পৃ. ১৮১।

৪১ “বায়নবৰী”ৰ সম্পাদকৰ নিবেদন, পৃ. ৪১।

৪২ উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৪১।

৪৩ যোহেন্দ্ৰনাথ বুজা-সম্পাদিত “জ্ঞানগুণাভিষায় বৰুৱা বচনাবলী”, পৃ. ৭৩২।

৪৪ উল্লিখিত গ্ৰন্থ, তুৰিকা, পৃ. ৩৭-৩০।

১৮৫১ খ্রীঃ আনন্দবাব দ্বিতীয়বার কলিকতায় বাঙালি গুণাভিষ্যকো লগত নি কলিকতায় মূলত পঢ়িবলৈ আৰু জুনিয়ৰ স্কলৰশিগ পোৱাৰ পিছত কলেজত (প্ৰেছিডেন্সী কলেজত) পঢ়িবলৈ সুযোগ আৰু সুবিধা দান কৰাৰ বাবেই গুণাভিষ্যকো আনন্দবাবৰ জীৱন-চৰিত্ৰ ৰচনা কৰা নাই; বৰং আনন্দবাবৰ জীৱন, কৰ্ম আৰু আদৰ্শৰ প্ৰতি গভীৰ অনুৰাগ আৰু শ্ৰদ্ধা থকাৰ বাবেই তেওঁ এই কাৰ্যত হাত দিছিল। অসমীয়া ভাষাত ৰচিত প্ৰথম আৰু সকল জীৱনী-গ্ৰন্থ হিচাপে

“আনন্দবাব চেকিয়াল কুকনৰ জীৱন চৰিত্ৰ”ৰ

চেকিয়াল কুকনৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিহাসত বিশেষ স্থান

আছে। চেকিয়াল কুকন মানুহজনৰ শাৰীৰিক

বিকল্প, তেওঁৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ, পিছা-উৰা, খোৱা-বোৱা, কাম কৰাৰ পদ্ধতি,

ইংৰাজসকলৰ লগত থকা তেওঁৰ সৌহাৰ্দ্য, তেওঁৰ দৃষ্টিভংগী, তেওঁৰ মানসিকতা

—এই সকলোবোৰ দিশ কৰ কথাত কিন্তু পৰিত্কাৰভাৱে দাঙি ধৰিবলৈ যত্ন

কৰি গুণাভিষ্যকো তেওঁৰ আন্তৰিক অনুৰাগ প্ৰকাশ কৰি গৈছে। জেন্‌কিনছ আৰু

বেথী চাহাবৰ সঘন আৰু সপ্ৰশংস উল্লেখৰ কথাও প্ৰসংগতঃ সম্বন্ধীয়। বিভিন্ন

স্থানত তেওঁ এই দুজন লোক যি “এই দেশীয়া লোকসকলৰ বৰ বন্ধু আছিল”

সেইকথা প্ৰকাশ কৰিছে। ৪৫ এই গ্ৰন্থখনৰ পৰা গুণাভি-

ইংৰাজ-প্ৰীতি বাৰৰ দৃষ্টিভংগীৰো পৰিচয় পোৱা হয়। এহাতে ইংৰাজী

শিক্ষা, সভ্যতা, সংস্কৃতিৰ প্ৰতি অনুৰাগ, আনহাতে বংগদেশৰ

নৱজাগৰণৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাৰ মনোভাৱ; এহাতে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সম্বন্ধে

নিজৰ দেশৰ প্ৰতি ভালপোৱা, আনহাতে এই দেশৰ অৱস্থাৰ বাবে অসন্তোষ—এনে

ভাঙ-সন্ধিৰে তেওঁৰ মন ভৰপূৰ। ইংৰাজ প্ৰশাসকসকলৰ প্ৰতি থকা তেওঁৰ

আনুগত্যও আছিল আন্তৰিক; আৰু তাৰো মূলত আছিল এনে ভাব যে—ইংৰাজ

শাসনৰ উলঙহে অসমৰ উন্নতি সম্ভৱপৰ।

গুণাভিষ্যক বৰ্ষা ১৮৫৬ খ্রীঃ কলেজৰ দ্বিতীয় বাৰ্ষিক পৰীক্ষাত

কৃতকাৰী নহ'লেও, কলিকতাৰ ছাত্ৰ-জীৱনেই তেওঁৰ ব্যক্তিগত বিশিষ্ট গঢ় দিলে।

জুলাই; ১৮৫২ খ্রীঃ আনন্দবাব চেকিয়াল কুকনৰ কলিকতাত প্ৰতিষ্ঠা কৰা

‘কলিকতা মিউপ্ৰেচ’ৰো ছাত্ৰ-গুণাভিষ্যকোই আছিল অন্যতম। কলিকতাত

থকা কালতে গুণাভিষ্যক ব্ৰাহ্মধৰ্মৰ প্ৰতি আৰু সাৰ্বজনিক সংস্কাৰ-মুৰিভাৱৰ প্ৰতি

আকৃষ্ট হয়। ঈশ্বরচন্দ্র বিদ্যাসাগরবিরহা-বিবাহ আন্দোলনে সেই সময়ের বংগত তুলিছিল এক প্রবল আলোড়ন। ১৮৫৬ খ্রীঃ 'বিবাহের পুনবিবাহ প্রাক্কর্ষণ' আৰু 'আইন' বংগত গৃহীত হয়। সেই বছরেই উৎকলচন্দ্র দ্বিতীয় বিদ্যাসাগর "বিবাহ-বিবাহ" নামের একটি নাটক প্রকাশিত হয়। বঙলা প্রতি আকর্ষণ ভাষাত আধুনিক নাটকের দৃশ্যও এই সময়েতে হয়। ৪৬ পাশ্চাত্য শিক্ষা আৰু সংস্কৃতিৰে কচিলাই জনা উদায় মানবিকবাদী দৃষ্টিভঙ্গী আৰু পরম্পরাগত সামাজিক কুসংস্কার আৰু অবিচার দূৰ কৰাৰ আকাংক্ষা—এই দুয়োটিৰে সংস্পৰ্শত গুণাভিযায় ব্যক্তিগত সান্ত কৰিলে এক আধুনিক আয়তন। ১৮৫৭ খ্রীঃ কলিকতাবাসী নাগেৰে আহি থাকোঁতে তেওঁ বচনা কৰিলে "বায়-নবমী" নাটক। ১৮৫৮ খ্রীঃ "অকনোদই"ত "মার্চৰ সংস্কার"ৰ পৰা নাটকখন বাৰাবাহিকভাৱে প্রকাশিত। বায়-নবমী বচনা হয়। তেওঁ ১৮৭০ খ্রীঃ প্রকাশৰে নাটকখন প্রকাশ কৰোঁতে ভূমিকাত লিখিছে—

"বোৰ প্ৰিয় পত্নী শ্ৰীমতী বৃজসুন্দৰী দেৱীৰ এই ইচ্ছা আছিল যে বায়-নবমী পুৰিৰ আকাৰে ওলায়। সেইদেৰি বোক বাবুদাৰ অনুৰোধ কৰে। কিন্তু বয় সেই কথালৈ ভেজিলা কান নকৰিলে। ইংৰাজী ১৮৬৭ সনত যেতিয়া বাজকাৰ্য্য উপলক্ষে নগাওৰ পৰা বৃন্দাবনলৈ আহোঁ ভেজিলা ইয়াক ছাপিবৰ বদ কৰিছিলোঁ। কি ঈশ্বৰ ইচ্ছা। বোৰ পত্নী সেই সময়তে মৃত্যু হ'ল।"

১৮৫৭ খ্রীঃ ২ ডিচেম্বৰত আনন্দবাহ চেকিৰাল কুকৰ সৰু বুলবাৰীকে (মাহিভ্ৰী দেৱীৰ সৰু ভনীয়েক) বৃজসুন্দৰীৰ লগত গুণাভিযায় বিবাহ হয়। ইন্ডি-পূৰ্বে "অকনোদই"ৰ লগত যোৱা সম্পৰ্কও গাঢ় হয়। ১৮৫৭ খ্রীঃ জুলাই মাহৰ "অকনোদই"ত গুণাভিযায় বকুলাই প্রকাশ কৰা "বোৰা পুৰি ছপা হোৱাৰ বিগ্যাপনখনৰ কথাও উল্লেখযোগ্য। অৱশ্যে ১৮৫৫ বোৰা পুৰি ছপা খ্রীঃত ছপা হোৱা বুলি লিখা এটি ছপা সংস্কৰণটো ক'ভো দেখিবলৈ পোৱা হোৱা নাই। কিন্তু, এই সংবাদটিৰে গুণাভিযায় দেশান্তৰে, ভাষা-প্ৰীতি আৰু জাতীয় চেতনাৰ কথাৰে সূচনা কৰে। আনন্দবাহ চেকিৰাল কুকৰ A Few Remarksত কথা বিশেষণ আৰু ভাষা-পাতিৰে গুণাভিযায় ওপৰত গভীৰ দীৰ্ঘ বহুলাইছিল সেই বিষয়ে সন্দেহ নাই। আনহাতে বিজ্ঞানবিশালৰ কাম-কাজেও দান কৰিছিল বঙলাৰী শ্ৰেয়ণ।

৪৬ নুতন্যৰ লেন, History of Bengali Literature, P. 178.
ড. নুতন্যৰ লেনে লিখিছে যে গুণাভিযায় বকুলাক অসমীয়া ভাষাত "বায়-নবমী" লিখিবৰ বাবে উৎকলচন্দ্র দ্বিতীয় নাটকখনেই শ্ৰেয়ণ লিখিল (পৃ. ১৮০)।

আনন্দৰাম চেকিয়াল কুকনৰ মৃত্যু হয় ১৮৫৯ খ্ৰীঃৰ ১৬ জুন তাৰিখে।
 গুণাভিৰাম বৰুৱাই সাময়িকভাৱে আনন্দৰামৰ পৰিয়ালৰ অভিভাৱকৰ দায়িত্ব
 গ্ৰহণ কৰে। সেই খ্ৰীঃতে তেওঁ ছাব এছিষ্টেণ্ট কমিছনাৰ পদতো মকবল হয়।
 তেতিয়াৰ পৰা ১৮৯০ খ্ৰীঃৰ ৩১ মাৰ্চত অৱসৰ গ্ৰহণ কৰালৈকে স্থগীৰ্ণ ৩১ বছৰ
 কাল গুণাভিৰামে ক্ৰমে ছাব এছিষ্টেণ্ট কমিছনাৰ, কালেক্টৰ,
 ছবকাৰী, চাকৰি অস্থায়ী একমুঠা এছিষ্টেণ্ট কমিছনাৰ, মহকুমাধিপতি, দ্বিতীয়
 শ্ৰেণীৰ ৰেজিষ্ট্ৰেট, স্থায়ী একমুঠা এছিষ্টেণ্ট কমিছনাৰ
 আৰু প্ৰথম শ্ৰেণীৰ ৰেজিষ্ট্ৰেটৰ দায়িত্ব নিৰ্বাহ কৰে। তেওঁ ৰে এগৰাকী স্বদক্ষ
 ছবকাৰী বিষয়া আছিল, সেই বিষয়ে নিশ্চিত কৰে ১৮৮৭ খ্ৰীঃত মহাৰাণী
 ভিক্টোৰিয়াৰ ৰাজত্বৰ জুবিলি উৎসৱ উপলক্ষে চৰকাৰে তেওঁক 'ৰায় বাহাদুৰ'
 খিতাপ দিয়াটোৱে।

১৮৯০ খ্ৰীঃত অৱসৰ লোৱালৈকে তেওঁ অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত কটালেও
 ভাষা-সাহিত্যৰ চৰ্চা অব্যাহতভাৱে কৰি আছিল। এই ক্ষেত্ৰত তেওঁ কৰি থৈ
 যোৱা কামৰ উপৰিও তেওঁ যোগাই যোৱা অনুপ্ৰেৰণাও উল্লেখযোগ্য।

ব্যক্তিগত জীৱনৰ নান্য আনন্দ-আহ্বালেও গুণাভিৰামৰ ঈৰ্ষ আৰু ঈৰ্ষ
 নাইকিয়া কৰিব পৰা নাছিল। ১৮৬৭ খ্ৰীঃত প্ৰথম পত্নীৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁ
 কিছুদিন মিসিংগ জীৱন যাপন কৰিছিল। কিন্তু তেওঁৰ মনত ছাত্ৰাৱস্থাতে
 বাক-বিধৱাৰ সমস্যাই পেলোৱা প্ৰভাৱ বচ ৰোৱা নাছিল।^{৪৭} দুটি বিষয়ত
 তেওঁৰ অনুৰাগ আছিল প্ৰবল : ব্ৰাহ্মধৰ্ম আৰু বিধৱা-বিবাহ। তেওঁৰ মাহিন্দ্ৰী
 দেৱীৰ লগত হোৱা বিয়াও ব্ৰাহ্মমতে কৰাৰ ইচ্ছা আছিল। পিছত ১৮৬৯
 খ্ৰীঃত ধুবুৰীত থাকোঁতেহে "প্ৰকাশ্যে তাক গ্ৰহণ কৰে"^{৪৮} ব্ৰজমল্লী দেৱীৰ

মৃত্যুৰ পিছত তেওঁ তেওঁৰ দুইটি অনুৰাগে দুইপ্ৰকাৰে
 ব্ৰাহ্মধৰ্ম গ্ৰহণ আৰু সাধকতা লাভ কৰে। প্ৰথমটি ব্ৰাহ্মধৰ্ম গ্ৰহণ; দ্বিতীয়টি
 বিধৱা-বিবাহ বিধৱা-বিবাহ কৰোৱা। আনন্দৰাম চেকিয়াল কুকনৰ বহু

পৰজ্ঞাৰ বৰুৱাই ১৮৫৩ খ্ৰীঃত বিষ্ণুপ্ৰিয়া দেৱীক বিয়া
 কৰাইছিল। ১৮৬৩ খ্ৰীঃত পৰজ্ঞাৰ বৰুৱাৰ মৃত্যুৰ পিছত বিষ্ণুপ্ৰিয়া দেৱীয়ে বৈধৱ্য
 জীৱন বাপন কৰে। ১৮৭০ খ্ৰীঃৰ এপ্ৰিলত গুণাভিৰাম বৰুৱাই এইগৰাকী বিধৱা
 বিষ্ণুপ্ৰিয়া দেৱীক ব্ৰাহ্মমতে বিয়া কৰায়। অসমত অগৰীৱা মানুহে ব্ৰাহ্মধৰ্ম
 গ্ৰহণ কৰি সেই প্ৰথা অনুসৰি কৰোৱা এইখনেই আছিল প্ৰথম বিয়া। ১৮৭১

৪৭ "আনন্দৰাম চেকিয়াল কুকনৰ জীৱন-চৰিত্ৰ"ত গুণাভিৰাম বৰুৱাই এই
 বিষয়ে দি যোৱা তেওঁৰ অভিমত উল্লেখযোগ্য। (স্ব. পৃ. ১৭৬)

৪৮ ১৮৬৭ খ্ৰীঃৰ জুলাই মাহৰ পৰা ১৮৬৯ খ্ৰীঃৰ মাৰ্চলৈকে ধুবুৰীত থাকে
 আৰু তাতে ব্ৰাহ্মধৰ্ম লয় (পৃ. ১৭৬)।

শ্রীঃ কেশুস্বামীত তেওঁৰ কন্যা স্বৰ্ণলতাৰ জন্মবোৰো প্ৰায় দুবছৰমানৰ পিছত ১৮৭২ শ্রীঃ ডিচেম্বৰত গুণাভিষ্যমে তেওঁৰ এই বিবাহ বেজিষ্টাৰি কৰে। ৪২

উল্লেখযোগ্য বিবাহ-পত্নীমনৰ আইনখনো ১৮৭২ শ্রীঃতেই প্ৰথম বেজিষ্টাৰি বিয়া প্ৰণীত হৈছিল। অসমত এনেভাৱে বিবাহ পত্নীমন কৰাৰো ইয়েই আছিল প্ৰথম গুটীত।

গুণাভিষ্যম বহুদূৰৰ এই দুয়োটা কাৰ্যই অসমৰ পৰম্পৰাগত সামাজিক বিশৃংগ আৰু বীতিক প্ৰশ্নভাৱেই ঘোঁকাৰিছিল। উচ্চ জ্বকাৰী চাকৰি আৰু বনচা তথা সম্ভ্ৰান্ত পৰিয়াল—এই দুয়োটা বিশেষকৰ বাবেই হয়তো গুণাভিষ্যম তদানীন্তন সামাজিক নিচাৰৰ কাঠগড়াত ধিন হ'ব লাগিছিল।

চাকৰিৰ পৰা অৱসৰ লোৱাৰ পিছত ১৮৯০ খ্ৰীষ্টাব্দত তেওঁ কলিকতাত স্থায়ীভাৱে বসবাস কৰাৰ ইচ্ছা কৰি তালৈ যায়। কিন্তু, এই সময়কালৰো তেওঁৰ পৰিয়াললৈ ইটোৰ পিছত সিটোকে দুৰোগ আহিবলৈ ধৰে। তেওঁৰ পত্নী কিছুপ্ৰিয়া (তেওঁ “নীতিকথা” নামৰ গ্ৰন্থ প্ৰণয়ন কৰিছিল) ১৮৯২ শ্রীঃ ২৬ মাৰ্চত আৰু তেওঁৰ তৃতীয় পুত্ৰ (“সৰাবু”ৰ সম্পাদক) ১৮৯৩ শ্রীঃ ১২ জুলাইত অকালতে মৃত্যুবশত পৰে। সাহিত্যৰণী বৈজয়ন্তীই তেওঁৰ জীৱন-সৌৱৰণত লিখিছে—এই অসহনীয় দুখ গুণাভিষ্যম কেনেকৈ স্বাভাৱিকভাৱে বৰ পাতি লৈছিল। ৫০

১৮৯৪ শ্রীঃ ২৫ মাৰ্চ কেওঁদাৰে গুণাভিষ্যম বহুদূৰৰো কলিকতাত শেষ শিশুস ত্যাগ কৰে। উনবিংশ শতিকাত প্ৰথম বৃটিছ যুগটোক সাধৰণি ষাঠি বছৰ কাল জীয়াই থকা গুণাভিষ্যমে আধুনিক অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ তিনিওটা স্তৰ (“অকন্দোল্ট”ৰ স্তৰ, ভাষা-পুনৰ্ৰাশনৰ স্তৰ আৰু “জোনাকী”ৰ স্তৰ) কেৱল দেখি মোহাৰি নাছিল, তিনিওটা স্তৰৰ মগত তেওঁ বুদ্ধত হৈছিল।

গুণাভিষ্যমৰ সাহিত্য-কৰ্ম

আনন্দৰাম চেৰিৱাল কুন্নাৰ জীৱন আৰু কৰ্মই আছিল গুণাভিষ্যমৰ আৰ্জ। মাতৃভাষাৰ হকে অনুভৱ কৰা কৰ্তব্যবোধৰ দিক। আৰু প্ৰেৰণাও লাভ কৰিছিল তেওঁ আনন্দৰামৰ পৰাই। যথা উনবিংশ শতিকাত কলিকতাৰ সম্পৰ্কে আহি তেওঁ ভাষা-সাহিত্যৰ হকে আৰু সমাজৰ হকে কাম কৰাৰ পাৰ্থক্য অধিক প্ৰৱলভাৱে অনুভৱ কৰিছিল। কোনো বাস্তৱনৈতিক দুষ্টিভঙ্গী বা বাস্তৱনৈতিক আদৰ্শৰ বাবে তেওঁ কাম কৰা নাছিল। কিন্তু ব্ৰিটিছ শাসনৰ পক্ষেট বিৰ দি আছিল। এই মানসিকতাও তেওঁ আনন্দৰামৰ পৰাই লাভ কৰিছিল।

বুলিলে অত্যাক্তি করা নহ'ব। বেঙ্গবন্ধুর সেই বিধাত উক্তি “স্বদেশ
আৰু স্বজাতিৰ মংগলৰ সিংহদুৱাৰ হ'ল মাতৃভাষা” যেন বৰা উনবিংশ শতিকাৰ
পৰাই অসমীয়া প্ৰতিগৰাকী শিক্ষিত আৰু সচেতন লোকে অনুভৱ কৰি আহি-
ছিল আৰু এই মাতৃভাষাৰ হকে কাৰ কৰাটো এটা ডাঙৰ লক্ষ্য স্বৰূপে তেওঁ-
বিলাকৰ চকুৰ আগত থিয় দি আছিল। পূৰ্বে কৈ অহা
মাতৃভাষাৰ প্ৰতি হৈছে যে এই ভাষা-জাগৰণৰ গুৰিত আছিল আমেৰিকান
কৰ্তব্যবোধ মিছনেৰিসকল। তেওঁবিলাকে যিটো ভাষাৰ গঢ় “অকনোদই”ত
প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে, সেই গঢ়েই শিক্ষিত অসমীয়াসকলৰ
বাবেও আহিবৰূপ হ'ল। আগৰ-জোঁটনিৰ যিটি সবলীকৃত ৰূপ মিছনেৰিসকলে
গ্ৰহণ কৰিছিল, সেই ৰূপটি বাকীসকলেও গ্ৰহণ কৰিলে। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই
স্বকীয় প্ৰতিষ্ঠা নিদিয়ালৈকে চলা আৱাৰ, ভাষাৰ এই ৰূপটিৰ লগতে সম-
কালীন সকলো লেখক আৰু পাঠকৰ সম্পৰ্ক স্থাপিত হৈছিল। গুণাভিৰাম
বৰুৱাৰ ক্ষেত্ৰতো মিছনেৰি প্ৰকাশভংগীৰ সূৰ গুনিবলৈ পোৱা যায়। অৱশ্যে
এই কথা কবই লাগিব যে, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত যেনে কঠোৰ
নীতিনিষ্ঠ আছিল, গুণাভিৰাম তেনে নাছিল ; বৰং বহু সময়ত তেওঁ লক্ষ্যৰ
কথাতে ভাবিছিল, প্ৰকাশভংগীক কঠোৰ নিয়মৰ বশবৰ্তী কৰা নাছিল। ইয়াৰ
অৰ্থ এইটো নহয় যে ভাষাৰ বিচুড় গঢ়ৰ প্ৰতি তেওঁ উদাসীন আছিল। বৰং
হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ প্ৰথম অসমীয়া ব্যাকৰণ যেতিয়া প্ৰকাশিত হৈছিল, সেই সময়ত
হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই নিজে কোৱা মতে “...তাৰ বচনাৰ বিষয়ত লেখাৰ দ্বাৰা তেওঁ
যোক বহুত পৰামৰ্শ দিছিল। অধিক কি, সেই বিষয়ত তেওঁ মোৰ অকল
উৎসাহদাতা আৰু উপদেশক আছিল।” ৫১

স্বদেশ-অনুৰাগ আৰু সংস্কাৰমুখতা—এই দুটিয়েই আছিল গুণাভিৰামৰ সাহিত্য-
সাধনাৰ নিয়ামক শক্তি। তেওঁৰ এই স্বদেশ-অনুৰাগ প্ৰকাশিত হৈছিল ভাষা-
প্ৰীতি আৰু স্বদেশৰ অতীত-ঐতিহ্য-প্ৰীতিৰ মাজত। “অকনোদই”ত ‘কলিকতা
নগৰত থকা ভোমালোকৰ বহু এজন অচমিয়া লোক’ৰ নামত লিখা “অচম
দেশৰ লোক সকলৰ প্ৰতি নিবেদন পত্ৰ” শিৰোনামাৰ দুখন চিঠি ৫২, “অচমিয়া
লোকে অচমিয়া ভাষা শিক্ষাৰ কল” আৰু “কলিকতাৰ পৰা চতুৰ্থ পত্ৰ”
শিৰোনামাৰে লিখা দুখন চিঠি ৫৩, ‘এজন অচমিয়া লোক’ এই নামেৰে লিখা

৫১ হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, আত্মজীৱন চৰিত, ৩, অসমীয়া সাহিত্যৰ চানেকি, ৩য় বণ্ড,
পৃ. ১৭৪।

৫২ অকনোদই, মে' ১৮৫৩ আৰু জুলাই ১৮৫৩, পুনৰুদ্ভূত গ্ৰন্থৰূপ, ১৯৮৩,
পৃ. ২৪২-২৫০, ২৮৬-২৮৭

৫৩ অকনোদই, আগষ্ট ১৮৫৩ আৰু অক্টোবৰ ১৮৫৩, পুনৰুদ্ভূত গ্ৰন্থৰূপ, ১৯৮৩,
পৃ. ২২৬-২২৭, ১০৩২-১০৩৩

“বিবাহৰ সময়ত জি সকল নিয়ম প্ৰতিপালন কৰা কৰ্তব্য ভাৱ কৰা” আৰু “অচমিয়া লোকলৈ নিবেশন পত্ৰ” নামৰ আন দুখন চিঠি০৪ গুণাভিষায় বুলি ঠাৱৰোতা হৈছে। ০৫ ১৮৫৪ খ্ৰীঃৰ জুলাই সংখ্যাত প্ৰকাশিত ‘সঠ’ চিঠিবোৰা একোজন “অচমিয়া লোক”ৰে। ০৬ ডঃ মহেশ্বৰ নেওগে “অকনোদই ১৮৪৬-১৮৫৪”ৰ প্ৰথমপৰ “ভূমিকা”ত কোৱা কথাকেইটি প্ৰতিবাদযোগ্য। ডঃ নেওগে গুণাভিষায়ক “আনন্দবায়ৰ আধ্যাত্মিক উত্তৰাধিকাৰী” বুলি অভিহিত কৰি লিখিছে যে “এই চিঠিবিলাকৰ বিষয়-বস্তু আনন্দবায়ৰ লেখাৰ তত্ত্বাবধা অৰ্থাৎ অনু-কথন স্বৰূপ।” ০৭ তেওঁকৈও দেখুৱাইছে যে “ডাঙৰ বিসইৰ কথা

কথা’ (বাৰ্চ ১৮৫৬) লেখা জ. ব. আৰু ‘নানা দেশৰ অকনোদই আৰু সম্বাদ’, ‘কলিকতাৰ পৰা অহা পত্ৰ’ আৰু ‘হাহাকৰি গুণাভিষায় কালিদাসৰ জিহ্নন বৃত্তান্ত’ লেখা গ. সম্বৰতঃ গুণাভিষায়েই।

‘কলিকতা নগৰত থকা এজন অচমিয়া লোক’ৰ বিষয়েৰে বিস্তাৰ কৰি জি. ব. আৰুবেৰে দশম, একাদশ আৰু দ্বাদশ তাপৰ “অকনোদইত” লেখে ‘Works on the marriage of Hindoo widows (১০.৭), ‘ভেঁটি খোৱাৰ নিষেধ কথা’ (১০.৮), ‘এজন কবি আৰু এজন বিয়াকৰন সাক্ষী জনা পণ্ডিতৰ কথা’ (১০.৯), ‘ইংৰাজি বিদ্যা জনাৰ কল’ (১০.১১), ‘অচমিয়া ডাখা’ (১০.১২), ‘বিধৱাবিবাহ’ (১১.১, ১১.২, ১২.৫, ১২.১১, ১৩.৩), ‘বহুভাৱ কথা’ (১১.৫), ‘ইংলণ্ড আৰু অচম দেশ’ (১১.৭), ‘তিৰ্থ আৰু পুৰানৰ উত্থাপ্তি কথা’ (১১.৮, ১১.১২), ‘পুৰুষ তিবোতাক জি কলৈ সমাদৰ কৰিব লাগে’ (১১.১০), ‘হুজুৰি বিধৱা চোৱালিৰ বিবাহ হোৱাৰ কথা’ (১২.১), ‘মাত্ৰিতানাৰ সক্তি’ (১২.৩)।” ০৮ ‘ঘোষণাপুৰি চপা হোজা বিদ্যাপন’ৰ পৰা “বায়নবদী” বাবান্ধিকভাৱে প্ৰকাশিত হোৱালৈকে গুণাভিষায় নগত “অকনোদই”ৰ সম্পৰ্ক অন্ত্যন্ত ঘনিষ্ঠ আছিল। ০৯ এক কথাত কবলৈ হ’লে “অকনোদই”ৰেই আছিল গুণাভিষায়ৰ আত্মপ্ৰকাশৰ মাধ্যম আৰু আদৰ্শ ৰচনা-ক্ষেত্ৰও। যিকোনো

০৪ অকনোদই, ডিচেম্বৰ ১৮৫৩ আৰু জানুৱাৰী ১৮৫৪, পুনৰ্দ্ৰুতিত প্ৰথমপ, ১৯৮৩, পৃ. ১০৬৬-১০৭০, ১০৮৮।

০৫ ডঃ মহেশ্বৰ নেওগ, অকনোদইৰ বসফাট, পৃ. ৭৬; ডঃ মহেশ্বৰ নেওগ-সম্পাদিত অকনোদইৰ প্ৰথমপ, ভূমিকা পৃ. ১৪৭; শ্ৰীৰতীক্ৰমোদন ডাঙৰাৰ-সম্পাদিত বায়নবদী, সম্পাদকৰ নিবেদন, পৃ. ২১ আৰু পৰিচিষ্ট ‘ব’, পৃ. ৮৭-৮৮।

০৬ অকনোদই, ১৯৮৩, পৃ. ১১৭৬-১১৭৭।

০৭ অকনোদই, ১৯৮৩, ভূমিকা, পৃ. ১৪৭-১৪৮।

০৮ উল্লিখিত প্ৰথ, পৃ. ১৪৮।

০৯ ১৮৫৭ খ্ৰীঃৰ “অকনোদই”ত (১২.৫) প্ৰকাশিত ‘চিত্ৰবিলাসিনি পুৰি’, ১৮৫৮ খ্ৰীঃত প্ৰকাশিত ‘অচম দেশৰ উপকাৰ’ (১৩.৪) এই দুটিও গুণাভিষায়ৰ ৰচনা।

অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰভাৱে গুণাভিৰামৰ ভাষাত অনুভূত হোৱাৰ ইয়েই প্ৰধান কাৰণ ।
 হেমচন্দ্ৰ বৰুৱায়ে “অৰুণাঙ্গই”ত লিখিছিল যদিও, তেওঁ সেই ভাষাৰ বান্ধনিৰ
 পৰা ওলাই অসমীয়া ভাষাৰ নতুন মান্যৰূপ প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে । সি যি কি নহওক,
 গুণাভিৰামৰ এই পত্ৰ আৰু ৰচনাসমূহত প্ৰকাশিত বিষয়বস্তুৱেই তেওঁৰ চিন্তা-চৰ্চা
 আৰু উদ্দেশ্যৰ সংকেত বহন কৰিছে ।

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ নৱোন্মেষ সাধনৰ ক্ষেত্ৰ “জোনাকী” (১৮৮৯-
 ৯৫) কাকতৰো, তেতিয়া প্ৰবীণ-লেখক স্বৰূপে খ্যাতি লাভ কৰোঁতা গুণাভিৰাম
 বৰুৱা আছিল এগৰাকী নিয়মীয়া লেখক । ‘সোমৰ যাত্ৰী’ (‘সোমৰ যাত্ৰীৰ ডায়েৰিৰ
 অৰ্থাৎ দৈনিক নৌকাৰ পৰা উদ্ধৃত’ বুলি উল্লিখিত) নামেৰে লিখা ‘সোমৰ ভ্ৰমণ’
 “জোনাকী”ত নিয়মীয়াকৈ (২য় ভাগৰ ৮৯-৯৫, ১১০-১১৩, ১৫৫-১৫৮, ১৮৫-১৮৮
 পৃষ্ঠাসমূহত) প্ৰকাশিত হয় । ২য় ভাগৰ আন এটা প্ৰবন্ধ ‘অসমত মান প্ৰবন্ধৰ
 অভিবিদ্ধ (পৃ. ২৫২-২৫৭) । “জোনাকী”ৰ চতুৰ্থ ভাগত প্ৰকাশিত প্ৰবন্ধসমূহ হ’ল--
 ‘সাঁৰ জৰ্জ কেষ্টন’ (৬৬-৭২), ‘অসমত কোলিন্স’ প্ৰথা নাই কিয় ?’ (১২৬-১২৯),
 ‘অসমত বৌদ্ধধৰ্ম চিন’ (১৪২-১৪৮), ‘অলিখিত বুৰঞ্জী’ (১৬৭-১৭১,
 ১৯৬-১৯৮, ২৩৪-২৩৬), ‘কামৰূপীয়া পত্ৰ’ (২০৫), ‘জুৰি
 জোনাকী আৰু প্ৰথা’ (২১১-২১৪)--এই কেইটি । “জোনাকী”ত প্ৰকাশিত প্ৰবন্ধ
 গুণাভিৰাম সমূহত লেখকৰ ঐতিহাসিক দৃষ্টিভঙ্গী আৰু সমাজ-সচেতনতাৰ
 উমান পাৰ পাৰি । “জোনাকী”ৰ চতুৰ্থ বছৰৰ পিছত গুণাভিৰাম
 বৰুৱাৰ ৰচনা প্ৰকাশিত হোৱা নাই । তাৰ পিছৰ বছৰত তেওঁ শেষ নিশ্বাস পেলাইছে ।

যদিও “জোনাকী”ৰ লগত ফেৰ হাৰিয়েই “বিজুলী” কাকত প্ৰকাশ কৰা
 হ’ল, তথাপি তাৰ ফলত অসমীয়া সাহিত্যৰ লোকচান নহৈ লাভেই হ’ল । বয়ো-
 জ্যেষ্ঠ গুণাভিৰামে দুয়োখন কাকতৰ প্ৰতি সমান ভাৱ পোষণ কৰিছিল । “বিজুলী”ৰ
 প্ৰথম ভাগত প্ৰকাশিত গুণাভিৰামৰ দুটি কবিতা বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য । দ্বয়োটি
 কবিতা তেওঁ ‘গুৰুত্ব’ এই ছদ্মনামত লিখিছিল । প্ৰথমটি হ’ল ‘আধ্যাত্মিক
 স্তোত্ৰ’ আৰু দ্বিতীয়টি ‘ঈশ্বৰচন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰৰ বৈকুণ্ঠ-প্ৰমাণত ভাৰত বিলাপ’ ।
 প্ৰথমটি আধ্যাত্মিক বিষয়ে লিখিলেও তাত ব্যক্তি গুণাভিৰামৰ
 বিজুলী আৰু উপাৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৰিচয় পৰিস্ফুট । দ্বিতীয়টিত বিদ্যাসাগৰৰ
 গুণাভিৰাম প্ৰতি বন্ধা গুণাভিৰামৰ গভীৰতম শ্ৰদ্ধাৰ নিদৰ্শন ফুটি উঠিছে ।
 গুণাভিৰামৰ এই কাব্য-প্ৰচেষ্টাৰ মাজত মৰন্যাসিক
 প্ৰকাশভংগীতকৈ পুৰণি অসমীয়া বৈষ্ণৱ কবিতাৰ প্ৰকাশভংগী বন কৰিবলগীয়া । ৬০
 “বিজুলী”ত প্ৰকাশিত ‘আসাম যাত্ৰা’ (২.২, ৩.১, ৩.২, ৩.৩, ৩.৪, ৩.৫,
 ৩.৬, ৪. আহিন সংখ্যা) আৰু পিছত ৬.৪ সংখ্যা) এটি দীঘলীয়া প্ৰবন্ধ ‘মাক

৫০ ‘ৰায়মৰী’ৰ শেহত ‘মুক্তিৰংগল তন্ত্ৰী’ৰ দৰে সন্নিবিষ্ট ‘পূজাৰীৰ
 চিহ্নি লেখাৰি’টিও উল্লেখ্য ।

ইয়াৰ বাজতো 'সোমৰ যাত্ৰী'জনেই আন কপত তুলিছিলহে। ৬১ "বিজুলী"ত ব্যংগ লেখক গুণাভিৰায়েও দেখা দিছিল—“কঠিন শব্দৰ বহুশা ব্যাখ্যা”ৰ বাজত। ৬২ ইয়াৰ উপৰিও ‘আসামৰ উন্নতি’, ‘আসাম শাসন, শাসক আৰু একতা’, ‘চিকাগো-প্ৰবৰ্ণনী’, ‘বৈজ্ঞানিক প্ৰবন্ধ’, ‘স্বৰ প্ৰবাদ’, ‘মানাৰ দাখাতাই দাওবন্দী’, ‘স্মৃতি ভই বস্তুসন’ আদি “বিজুলী”ৰ প্ৰকল্পবিন্যাসৰ কাণ্ড উল্লেখযোগ্য। তেওঁৰ যথোক্ত কালত ১৯২৭ খ্ৰীঃৰ “বিলন”ত ‘মাহীৰাক’ নামৰ কোনো এৰনি প্ৰকাশিত হয়।

“অকনোদই”ৰ পৰা “জোনাকী” (“বিজুলী”কো সানৰি) লৈকে অসমীয়া অসমীয়া সাহিত্যৰ আধা শতিকা জুৰি গুণাভিৰায়েৰ ব্যক্তিগত ব্যাপ্ত। অসমীয়া ভাষাৰ পুনৰ্জন্মৰ বাবে মাইলত্ৰু শ্ৰুতনে প্ৰস্তুত কৰা স্মাৰক-পত্ৰকে, অসমীয়া স্বাক্ষৰকাৰী গুণাভিৰায়েৰ ৬৩ স্বাক্ষৰিত অসমীয়া ভাষাৰ স্বৰ্ণযুগৰ ইতিহাসৰ লগতো নিবিড়ভাৱে জড়িত। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই লিখিছিল, “অসমীয়া ভেকা-বিলকে বঙালী বাইৰ সলনি অসমীয়া হাড়ক আঁৰ কৰিবলৈ আগবাঢ়িল ভাতো মহাৰা আনন্দৰাম ফেকিৱাল কুকুৰ পাচতে গুণাভিৰায়ে বৰুৱা পথপ্ৰদৰ্শক হৈছিল।” ৬৪

বেজবৰুৱাই তেওঁক “বুৱা-বিজু” ৬৫ বুলি জিয়া বিশেষণ গুণাভিৰায়েৰ প্ৰতিভাৰ এটি বিশেষ দিশৰ প্ৰতি অংশলি-নিৰ্দেশ কৰি গৈছে। “আসাম-বু”ৰ ‘আগৰ জিন এতিয়াৰ জিন’, “জোনাকী”ৰ ‘সোমৰ যাত্ৰা’, “বিজুলী”ৰ ‘আসাম

৬১ পৰৱৰ্তী কালত বহুখি কৰলাকাৰ তটীচাৰ্ছ আৰু বহুতৰ পৰাৰ দ্বাৰা সম্পাদিত আৰু বংগৰ প্ৰসিদ্ধ ভূপেৰ সুখোপাধ্যায়ৰ পুত্ৰ কুমাৰকেশ সুখোপাধ্যায়ৰ দ্বাৰা ২৪ মানিকতলা ষ্ট্ৰীট পৰা প্ৰকাশিত অসমীয়া পমেৰীয়া কাকত “আসাম দিতৈৰী”ত (১৯২৭ খ্ৰীঃৰ মে, জুন আৰু জুলাই মাহৰ) প্ৰকাশিত ‘আসাম যাত্ৰা’ যদিও গুণাভিৰায়ে বৰুৱাই লিখা বুলি আৰু “আসাম যাত্ৰা বুলি জেৰেভৰ নিজা হাতে লিখা কাকতৰ পৰা” বুলি দেখুওৱা হৈছে, সেই বচনা গুণাভিৰায়ে বৰুৱাৰ ‘আসাম যাত্ৰা’ৰ আঁহিত অসমলৈ প্ৰথমবাৰৰ বাবে ফুৰিবলৈ অহা কোনোবা বঙালী ভ্ৰমণোক্তৰ বচনায়ে। হয়তো সেই বচনৰ গুণাভিৰায়েক চাবলৈ জিয়া হৈছিল আৰু গুণাভিৰায়েৰ মাজে স্তায় পৰিমাণিত অসমীয়া কপ এটি দিছিল। তিত্তৰ বিষয়বস্তু মোটামুটিকৈ, কেৱল আৰু দেখিবেই সেই বচনা গুণাভিৰায়েৰ বুলি ঠাৱৰ কৰাটো কোনো প্ৰকাৰে সংগত নহয়।

৬২ বিজুলী, ১৮৯০, পৃ. ১০১। সম্পূৰ্ণ গ্ৰন্থ দ্বিতীয় যথোক্ত কালত (১৯১১ খ্ৰীঃত) ছপা হয়।

৬৩ মহেশ্বৰ নেওগ, তুৰিকা, অকনোদই, ১৯৮০, পৃ. ১৪৮।

৬৪ আন্তৰ্জাতিক চৰিত্ৰ, অসমীয়া সাহিত্যৰ চানেকি, ৩য় খণ্ড, পৃ. ১৭৪।

৬৫ বেজবৰুৱা প্ৰবন্ধী, প্ৰথম ৰঙ, পৃ. ৭০।

যাত্রা' আদি প্রবন্ধকে ইলানিৰ বাহিৰেও তেওঁৰ ডাঙৰ কীৰ্তি হ'ল “আসাম বুৰঞ্জী” (১৮৭৫ খ্ৰী:)। যদিও আধুনিক বিজ্ঞান-সম্ৰত পদ্ধতিৰে সকলো কথা সংগ্ৰহ, বিচাৰ আৰু সংকলন কৰা সেই সময়ত সম্ভৱ নাছিল, যদিও সমকালীন দৃষ্টিৰে তেওঁ বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ কথা কওঁতে আজিৰ দৃষ্টিত সম্পূৰ্ণ মৰ্যাদা বহুক্ষেত্ৰত ৰক্ষা কৰিছিল খুলিব নোৱাৰি, আৰু গ্ৰন্থকাৰ গুণাভিৰাম যদিও ভাষাৰ ক্ষেত্ৰতো হেৰচন্দ্ৰ বৰম্বাৰ নীতি-নিষ্ঠতা ৰক্ষা কৰা নাছিল, তথাপি, সমাজৰ সকলো দিশৰ ইতিবৃত্ত সামৰি

লিখা এইখনেই প্ৰথম আধুনিক অসমীয়া বুৰঞ্জী। বুৰঞ্জীখনৰ মাজত যেন উনবিংশ শতিকাৰ শিকিত অসমীয়াৰ মনটোৱেও ডুবুৰিয়াই গৈছে।

এই ঐতিহাসিক মানুহগৰাকীক আমি “আনন্দৰাম চেকিয়াল ফুকনৰ জীৱন চৰিত” (১৮৮০)ৰ মাজতো পাওঁ। প্ৰতিটো বিষয়ৰ খুঁটি-নাটি মাৰি দিয়া বিৱৰণ, পৰিৱেশ আৰু পৰিস্থিতিৰ সত্য-নিৰ্ভৰ চিত্ৰণ আৰু বিষয়ৰ লগত থকা অদ্ভুত-গুণ পৰিচয়ে আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম জীৱনীখনিক সফল কৰি তুলিছে। সৃষ্টিশীল লেখক হিচাপে গুণাভিৰামৰ ঘাই কৃতি “ৰাম-নবমী” (১৮৭০) নাটক। উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে নাটকৰ ঘাই ভেটি হ'ল বিধবা-বিবাহ। যদিও প্ৰথম নায়ক, নায়িকা আৰু নায়িকাৰ সমীয়েক তিনিও আত্মহত্যা কৰিলে, তথাপি, তাৰ মাজতো বিধবা-বিবাহৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু ঈশ্বৰচন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰৰ এই চেষ্টাৰ গুৰুত্ব প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ লেখকে যত্ন কৰিছে। একালে সংস্কৃত নাটক, বিশেষকৈ কালিদাসৰ নাটকৰ প্ৰভাৱ, আনহাতে পাশ্চাত্য নাটকৰ প্ৰভাৱও, এহাতে শ্ৰীমদ্ভৰ্মৰ প্ৰভাৱ, আনহাতে অসমীয়া সমাজ-জীৱনৰ চাপ—এই আটাই কেওটিয়ে নাটকখনৰ বৌদ্ধিক পটভূমি নিৰ্মাণ কৰি দিছে। ইয়াতো কোনো সম্প্ৰদায়ৰ কথা উল্লেখ কৰোঁতে আজিৰ দৃষ্টিৰে অগ্ৰহণীয় শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছে। অৱশ্যেই, সেই দোষ ‘সময়ৰ’হে, লেখকৰ অকল-শৰীৰা দোষ নহয়।

গুণাভিৰামৰ আন এটি গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা হ'ল পাঠ্য-পুথি প্ৰণেতাৰ ভূমিকা। আনন্দৰাম চেকিয়াল ফুকনে ৰচনা কৰা প্ৰথম পাঠ্যপুথি “অসমীয়া ল'ৰাৰ বিত্ত” (১৮৪৯)ৰ গুণাভিৰাম ৰক্ষাই পিছত সংশোধন আৰু ন-নৈক সম্পাদন কৰি প্ৰকাশ কৰে। ১৮৫৩ খ্ৰীঃৰ বাচ মাঘৰ “অক্সফোৰ্ড”ত

৬৬ শ্ৰীযতীন্দ্ৰমোহন ভট্টাচাৰ্য-সম্পাদিত “ৰাম-নবমী নাটক”; ‘সম্পাদকৰ নিবেদন’,

পৃ. ২৩-২৪।

৬৭ এই পুথি ২৪ ভাগ ‘বালকোপদেশক’ আৰু ৩য় ভাগ ‘ভূগোল প্ৰকৰণ’ নামত ওলায়।

‘অচৰ দেশৰ লোকসকলৰ প্ৰতি নিবেদন পত্ৰ’ত গুণাভিৰায়েই পুৰিখনিৰ এটি পৰিচয় দাঙি ধৰিছিল। ১৮৭৩ খ্ৰীঃত অসমীয়া ভাষা পুনৰ্ভাষকৰ পিতৃপুত্ৰ পাঠ্য-পুথি লেখাৰ বাবে প্ৰায় প্ৰতিগৰাকী শিক্ষিত অসমীয়া লোকে দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰিছিল। গুণাভিৰায়েও এই উদ্দেশ্যে বচনা কৰি উলিয়ায় ল’ৰা-পুৰি (১৮৭৪ খ্ৰীঃ)। তেওঁৰ আন এখন পাঠ্যপুথি হ’ল

পাঠ্যপুথি প্ৰণেতা “অসমীয়া ল’ৰাৰ ভূগোল” (১৮৭৯)। “স্বাধীন বিদ্যা”

গুণাভিৰাম বিষয়ক তেওঁৰ এখন পুথি বচনাৰ সহায়কো পোৱা যায়।

এই আটাইবিলাক কাৰ্যৰ মাজত ভাষাৰ স্বৰ্দ্ধা স্থাপন আৰু বিকাশ সাধনৰ বাবে অনুভৱ কৰা দায়িত্ববোধেই আত্মপ্ৰকাশ কৰিছে। ইবিলাকৰ উপৰিও গুণাভিৰাম বহুদূৰৈ আন এটা উল্লেখযোগ্য কাম কৰি গৈছে : “কাব্যকুসুম” নাম দি ১৮৮৪ খ্ৰীঃত প্ৰকাশ কৰি গৈছে অসমীয়া কবিতাৰ প্ৰথম বাছনি। পুৰণি কবিসকলৰ বচনাৰ এই বাছনিটি এতিয়া পাবলৈ নাই। ৬৮

এগৰাকী সমীক্ষকে সঠিকভাৱেই কৈছে যে “সামসাময়িক আৰু বয়ো-কনিষ্ঠ অসমীয়া লেখকসকলৰ বহুদূৰৈ নিৰ্মিত গুণাভিৰাম আছিল প্ৰেৰণাৰ উৎস।” ৬৯ কেৱল, গুণাভিৰামৰ ‘আবিষ্কাৰ’ স্বঃস্বৰ্গৰ মহত্বই তেওঁৰ “পাঠ্য-বলী” নামৰ পাঠ্যশালীয়া পুথিৰ পাণ্ডুলিপিখনি গুণাভিৰাম বহুদূৰৈ পুৰি বহা সমিতিত অনুৰোধন নকৰাৰ বাবে “... he (Gunabhiram) has tendency towards Bengali” বুলি দোষাবোপ কৰিছিল। ৭০

বহুশুৰ মহত্বই বহুৰ উন্নত দোষাবোপ কৰিলেও, গুণাভিৰাম আছিল দৰাচলতে আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বাবে উৰ্বৰা ক্ষেত্ৰ প্ৰস্তুত কৰোঁতাৰূপে অগ্ৰণী। নিজে বচনা কৰা গ্ৰন্থ আৰু প্ৰবন্ধসমূহৰ উপৰিও, তেওঁ সৃষ্টি কৰিলে এচাম লেখক। যি লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্যে তেওঁ কাপ দাতত লৈছিল, সেট একে লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য পূৰণৰ বাবে তেওঁ ‘সম্পাদকৰ বেজ’ এখনো তৈয়াৰ কৰি ল’লে। এই বেজখনেই “আসাম-বন্ধু”। “আসাম-বন্ধু”ৰে কেৱল “অকনোদই” আৰু “জোনাকী”ৰ মাজৰ সম্বন্ধোৱাৰ সেতুৰ কাষেট কৰা নাই, “অকনোদই” আৰু “জোনাকী”ৰ ভাৱ-ভগত আৰু বিষয়ৰ অপভ্ৰম মাজতো সেতুৰ কাষ

৬৮ “জ্ঞানপাভিৰাম বহুদূৰৈ বচনাৱলী”ৰ সম্পাদক স্বীৰোপেক্ষনাৰায়ণ ভূঞাৰ দ্বাৰা হাতত থকা আগকালে আৰু পিছকালে পাট নষ্ট হোৱা কপিটিকেই সম্ভৱতঃ

টোৱাটো থকা একমাত্ৰ কপি।

৬৯ স্বীৰোপেক্ষনাৰায়ণ ভূঞা, জ্ঞানপাভিৰাম বহুদূৰৈ বচনাৱলী, তুৰিকা, পৃঃ ১৫।

৭০ হুইয়া, বহুশুৰ মহত্ব বচনাৱলী, পৃঃ ৩৭৭।

কবি গৈছে । এক কথাত ক'বলৈ হ'লে “আসাম-বন্ধু”ৰ পিছকালে কেৱল গুণাভিৰামেই নাছিল, আনন্দৰাম আৰু “অক্সেনোদই”ৰ সমগ্ৰ ভাব-পঞ্জিও (Spirit) আছিল ।

আসাম-বন্ধু (১৮৮৫-১৮৮৬)

১৮৭১ খ্ৰীঃৰ পৰা গুণাভিৰাম বৰুৱা ১৮৯০ খ্ৰীঃত “অৱসৰ গ্ৰহণ কৰালৈকে প্ৰায় ১৯ বছৰ কাল বিভিন্ন বিষয়বাবত নগাঁৱতে থাকে ; মাজতে কেৱল ১৮৭৫ খ্ৰীঃৰ ২৫ ডিচেম্বৰৰ পৰা ৩ মাহৰ ছুটি লয় । ৭১ “অক্সেনোদই”ৰ বচনা (“ৰায়নবনী”কো ধৰি) যিদিন বাদ দিলে, তেওঁৰ পৈণত বয়সৰ সবছাৰ্ধনি বচনাই এই সময়ৰ বুলিব পাৰি । নগাঁৱত থকা কালতে ১৮৮৫ খ্ৰীঃৰ জানুৱাৰী মাহৰ পৰা সম্পাদনা আৰু প্ৰকাশ কৰিবলৈ লয় মাহেকীয়া কাকত “আসাম-বন্ধু” । ১৮৮৫ খ্ৰীঃৰ বছৰটোত বাৰটা সংখ্যা প্ৰকাশিত হয় ; ১৮৮৬ খ্ৰীঃৰ বছৰটোত জানুৱাৰীৰ পৰা এপ্ৰিললৈকে দুটা সংখ্যা প্ৰকাশিত হয়, অৰ্থাৎ মাহলৈখৰে ১৬ মাহ হ'লেও মুঠ ১৪টা সংখ্যাহে পৰিচয় । প্ৰকাশিত হয় । ১/১৬ জাউন আকাৰৰ কাকতখনৰ প্ৰথম বছৰটোৰ পৃষ্ঠা সংখ্যা ৪৩২ আৰু দ্বিতীয় বছৰৰ পৃষ্ঠা সংখ্যা ১৪২ ; মুঠ পৃষ্ঠা সংখ্যা ৫৭৪ । আলোচনীখন প্ৰকাশিত হয় “কলিকতা, ১০০ নম্বৰ বোম্বাৰ্ছৰ ষ্ট্ৰীট”ৰ পৰা । ৭২ ‘আসামদেশৰ লোকসকল’ক ‘গিয়ানী’ দেখিবলৈ বাজা কৰা আনন্দৰামৰ “আধ্যাত্মিক উত্তৰাধিকাৰী” গুণাভিৰামৰ “আসাম-বন্ধু”ৰ আদৰ্শ হ'ল ‘ন চ জ্ঞানাতৃ পৰঃ বলম’ ।

“আসাম-বন্ধু” সন্ধান-পত্ৰ নহয়, ‘মাসিক পত্ৰ’ । “অক্সেনোদই”ও আছিল ‘মাসিক পত্ৰ’ আৰু ‘A monthly Paper,’ কিন্তু লগতে আছিল ‘সন্ধান-পত্ৰ’ও । আদৰ্শতে “আসাম বিলাসিনি” (১৮৭১-৮৩)ৰ পৰা “আসাম নিউজ” (১৮৮২-৮৫) লৈকে এই সময়ছোৱাত প্ৰকাশিত আটাইকেইখন কাকতেই আছিল সন্ধান-পত্ৰ । এইকালৰ পৰা চাবলৈ হ'লে “আসাম-বন্ধু”ৱেই হ'ল অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম ‘মাহেকীয়া সাহিত্য-আলোচনী’ । ৭৩ “বত্ৰা কোৱাও আৰাৰ বাৰ-নয়হ”

৭১ বিলম্ব, ৫২ বছৰ, ১২ সংখ্যা, পৃ. ৪৫ ।

৭২ সাম্প্ৰতিক সংকলনত প্ৰথমৰ নাম-পত্ৰখন পোৱা নগ'ল । তদুপৰি বেটুপাত বোম্বাৰ্ছৰ সংকলনটিত সম্পাদকৰ নাম থকা অংশটিও নাই ।

৭৩ দ্বিতীয়ধৰি বৌ (১৮৮৬) আৰু তৃতীয়ধৰিহে জোনাকী (১৮৮৯) । অৱশ্যে, বৌ-ক সাহিত্য-আলোচনী বোলাওকৈ আৰ্থ-সাংবাদিক বিষয়ৰ আলোচনী বোলাহে বেছি উপযুক্ত হ'ব বেন লাগে ।

বুলি প্ৰথমটি সম্পাদকীয়তে ঘোষণা কৰা হৈছে। দামন, বিচাৰ আদি বাজ-
নৈতিক বিষয়, সাম্প্ৰদায়িক ধৰ্ম, ব্যাকৰণৰ বিতৰ্ক, পৰ-নিষা বা প্ৰশংসা এই-
বিলাকৰ পৰা দূৰত থাকি সাধাৰণৰ বদৌলত আৰু জ্ঞানচৰ্চা। এই উদ্দেশ্যে
আগত ৰাখিয়েই ‘আসায়-বন্ধু’ হিচাপে কাম কৰিবলৈ “আসায়-বন্ধু” ওলাই
আহিছিল। প্ৰথম সম্পাদকীয়টোতে আনন্দবাহৰ সেই প্ৰসিদ্ধ বাত। “যে ক্ৰিপাবই
জগদিসুৰ—”ৰ প্ৰতিধ্বনি যেন ৰাখি উঠিছে এনেটো : “আন আন দেশত সাধা-
ৰণৰ উন্নতিৰ নিমিত্তে অনেক পুৰা আছে। বৈজ্ঞানিক সভা, শিল্পকৰ্মৰ বেলা
আৰু সাৰৱিক পত্ৰিকা—এইবিলাকৰ দ্বাৰায় সভা দেশৰ সাধাৰণৰ কৰ উপকাৰ
হয়। কিন্তু দুৰ্ভাগ্য, আসায় দেশত এইবিলাকৰ অনুষ্ঠান নোহোৱা বাবে ইয়াৰ
মানুহৰ মন নীচেই সংকীৰ্ণ। শিক্ষাৰ উন্নতি নথকা বাবেই এই
লক্ষ্য আৰু দেশৰ পুৰণি শিল্প আৰু সাহিত্য প্ৰায় লোপ পালেহি।” এতেকে,
উদ্দেশ্য বিজ্ঞান, শিল্প, সাহিত্যৰ “আন্দোলনৰ অভাৱ মোচন কৰিবৰ
আশা কৰি আসায়-বন্ধু আগবাঢ়ি আহিছে।” কোনো প্ৰেণী
বা বিশেষ সমাজৰ যুগপাত নহৈ, “বিহতে আন্দোলনৰ দ্বাৰায় জ্ঞানৰ উন্নতি
হয়” তাৰে চেষ্টা কৰিবলৈ সম্পাদকীয়ত ঘোষণা কৰা সংস্পৰ্শ কাৰ্যতৰ্থৰ
চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্যৰ উমান দিছে।

এই সময়ছোৱাত সংখ্যাত তাকৰীয়া হ’লেও আধুনিক শিক্ষাৰে শিক্ষিত
অসমীয়া প্ৰেণী এটি গঢ় লৈ উঠিল। ত্ৰেণ্ডবিন্দুৰ ৰাজত এহাতে জাতীয়
চেতনা আনহাতে এটি নতুন সাহিত্য-চেতনা—এই দুয়োটাৰ ঠাই ডালিঘাই
লবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। এই জাতীয় চেতনাই জগাই তুলিলে ভাষা-প্ৰীতি,
ইতিহাস-প্ৰৱণতা, ঐতিহ্য-প্ৰীতি, সমাজ-সচেতনতা আৰু তাৰ ফলস্বৰূপে সমাজ-
সমালোচনাৰ দৃষ্টিভঙ্গী। “অকমনোদই”ত ইবিলাকৰ আৰম্ভণি ঘটিছিল, “আসায়-
বন্ধু”ত ইবিলাকে কৰ সময়ৰ ভিতৰতে অনেকখিনি পূৰ্ণতা অৰ্জন কৰিবলৈ
সমৰ্থ হয়। সাহিত্য-চেতনাই পথ উলিয়াই দিলে—অসমীয়া
জাতীয় চেতনা কথিতাত এটি গুণগত পৰিৱৰ্তন প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ, গ্ৰন্থ-
আৰু সাহিত্য-চেতনা সমালোচনাৰ পথ প্ৰশস্ত কৰিবলৈ, নতুন কাহিনী ৰচনাৰ বাট
কাটিবলৈ, চিত্ৰকলা ৰচনা দিৰিবলৈ, সামাজিক নাটক
ৰচনাৰ দ্বাৰা প্ৰবৰ্ত্তন কৰিবলৈ আৰু ব্যংগ ৰচনাক এটি নতুন গঢ় দিবলৈ।
হাত বোলচা সংখ্যাৰে, প্ৰায় তেৰ বছৰ কালৰ ভিতৰত “আসায়-বন্ধু”ৰে বিধিনি
কৰ্ত্তন আগবঢ়াই থৈ গ’ল, সেই বৰ্ত্তনিয়ে আসায় আধুনিক সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীক
এটি বিশেষ আৰম্ভণি দান কৰিলে। ইয়াৰ অৰ্থ এইটো নহয় যে “আসায়-
বন্ধু”ৰ সকলো ৰচনা সাৰ্বক সাহিত্য-কৰ্ম স্বৰূপে চিহ্নিত। “আসায়-বন্ধু”ৰ
কৃতিত এইবিবিধেই যে ই সচেতন-সাহিত্য ৰচনাৰ বাবে ক্ষেত্ৰ প্ৰস্তুত কৰিলে।

প্রথম বছর 'সম্পাদকীয়'ত (যদিও 'সম্পাদকীয়' শব্দটো ব্যবহার করা নাই) কাকতালিক লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্যৰ কথা ব্যক্ত কৰাৰ পিছত পিছৰ এঘাৰটা সংখ্যাতে কোনো সম্পাদকীয় প্ৰবন্ধ লিখা নাই। আকৌ দ্বিতীয় বছৰৰ প্ৰথম সংখ্যাতে আগৰ বছৰটোৰ অভিজ্ঞতাৰ কথা উল্লেখ কৰি লিখা 'সম্পাদকীয়'ত অসমীয়া কাকত স্থায়ী নোহোৱাৰ কাৰণ দৰ্শাই অসমীয়া সাহিত্যৰ সমকালীন অৱস্থাৰ ইংগিতো দান কৰিছে। প্ৰধান কাৰণটোৱেই হ'ল "সাধাৰণ পত্ৰ ল'ৰ পৰা বানুহৰ বি সংখ্যা তাৰ অনেকেই ইংৰাজী আৰু বাঙালী পত্ৰ লয়।" দ্বিতীয়টো হ'ল "অনেকে আমাক ('আসাম-বন্ধু'ক) বঙালীৰ গাত আউজা বুলি ইতিহাস কৰে।" এই অভিযোগৰ উত্তৰ দি কৈছে যে "কেঁচুৱা ল'ৰাৰ ভাষাক যেনেকেই দুখিৰ নাপায় কমিব পাৰে, আমাৰ প্ৰতিও সেই ৰূপ কৰা বিস্তাৰ কৰা উচিত" আৰু "সকলো দেশত সকলো সময়ত প্ৰায় সকলো লোকে বিদেশৰ ভাল ভাল বস্তু বা নিয়ম স্বদেশলৈ আনে। এতেকে গৰি চালে সেই অভিযোগ (বঙালীৰ গাত আউজা) দুৰ্বল বুলি বিবেচনা হ'ব পাৰে।" এই সম্পাদকীয়ত প্ৰকাশ পোৱা আন এটি গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা হ'ল—ক্ষুদ্ৰ জাতি হিচাপে অসমীয়া বানুহে ভোগ কৰিবলগীয়া অসুবিধাৰ বাবে সম্পাদকে "দেশ হিঠৈৰী লোকসকলক" "দেশৰ এই ৰূপ অৱস্থালৈ চাই ত্যাগ স্বীকাৰ" কৰিবলৈ কৰা অনুৰোধ। সম্পাদক ওপাতিয়াৰ বৰুৱাই গভীৰ স্বদেশানুৰাগেৰে কৈছে যে, একো লাভ নহলেও "দেশত এখান পত্ৰ আছে বাওক। আত্মব্যাক হওক বা নহওক দেশৰ পোৱাৰ বওক, ভাষাৰ বাট মুকলি থাকক।"

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰথম পৰ্য্যব ভেটি নিহিহি হৈছে তিনিটি প্ৰধান উপাদানৰে—ঐতিহ্যৰ পৰা পোৱা ভাৱবাদী দৰ্শন, কথা যুক্তিকল্প-বাদী দৰ্শন আৰু জাতীয়তাবোধ। "অকস্মাতঃ"ত ইহিলাকৰ আৱৰ্জনি ঘটিলেও তাত কিছু প্ৰকাৰভেদ আছিল। "আসাম-বন্ধু"ৰ মাজত এই তিনিটি উপাদান ক্ৰমাৎ স্পষ্ট হ'বলৈ ধৰিলে আৰু "জোনাকী"ত লাড় ক'বিলেদৈ পূৰ্ণ প্ৰতিষ্ঠা।

"আসাম-বন্ধু"ৰ 'আবহুত'—বাক্যটিৰ মাজত (পৃ. ১) চৰাচৰ ভগ্ন পত্ৰ কৰোঁতাৰ সহায় ব্যৱহাৰ কৰি প্ৰকাশ কৰা প্ৰশংসা-বাদীৰ বাঙল ইশুৰ-বিশুস বুৰ্ত হৈ উঠিছে। অন্যান্য ৰচনাৰ মাজতো এই বিশুস সহজেই অনুভূত হয়। 'দেশীৰ পৰিচ্ছেদ'ৰ বিষয়ে ক'বলৈ বাওঁতে "পৰবেশুৰে মান্য পত্ৰ-পত্ৰী বিলাককো দেশোপযোগী কৰীবাৰব" দিৱাৰ কথা (পৃ. ১৬), 'কৰেবতিয়াই'ৰ কৃত্তান্তি (পৃ. ৪৩-৪৫)ৰ কাহিনী, 'ভাষা'ৰ বিষয়ে ক'বলৈ বাওঁতে প্ৰথমে "ইশুৰৰ দ্বন্দ্বিতা ভিডমত" বানুহৰ প্ৰাধান্য অৱতারণা (পৃ. ৪৫), বহুশুৰ মহত্ব 'ভতি' কবিতা (পৃ. ৫১-৫৩), 'ভিনটী নাই—উনুতি কেনেকৈ?' শীৰ্ষক ৰচনামণ্ডিত প্ৰাণীবিলাকৰ উনুতিৰ দুটি পৰ্ব "এটি বোক প্ৰাণী" (পৃ. ৭৮)

বুনি কৰা আবহুণ, 'শাস্তি আৰু আশা' নামৰ কবিতা (পৃ. ১৯৯-২০২),
 'কিয় প্ৰভু যুক্তিহীন বয় যত শূন্য' নামৰ কবিতা (পৃ. ৩২১-৩২৪),
 ভাবদীপী বেদৰ পৰিচয় শীৰ্ষক বচন। 'বেদ' (পৃ. ৩৩৩-৩৩৭), 'বিশ্বপতি',
 দৰ্শন 'জীৱন-দৰ্শন' নামৰ কবিতা (পৃ. ৪১৩-৪১৪), 'উপলেক্ষ' নামৰ
 কবিতা (পৃ. ৭১৪), 'ভোম' নামৰ কবিতা (পৃ. ৪৭৪-৪৭৬ : অনুবাদ
 কবিতা), 'যৌবন আৰু বৃদ্ধাবস্থা' নামৰ কবিতা (পৃ. ৪৮৬), 'ঈশ্বৰ হান ক'ত'
 নামৰ কবিতা (পৃ. ৫৫১-৫৫৪) আদিয়ে সমকালীন শিক্ৰতলকৰ ঈশ্বৰ-বিশ্বাসৰ
 নিদৰ্শন লাভি ধৰে। এই সৰু সৰু দুটা কথা মন কৰিবলগীয়া : সম্পাদকে
 প্ৰথম সম্পাদকীয়ত 'বাদনা কৰাৰ পৰেই কোনো সাম্প্ৰদায়িক ধৰ্মালোচনাক
 আলোচনীখনত থাই দিয়া নাই আৰু 'ইয়' বেংগল প্ৰশ্নৰ দৰে ধৰ্মীয় ঐতিহ্যৰ
 বিৰোধে ইয়াত ক'তো নাই। তথাপিহে বৰদ্বাই আনকি 'শ্ৰীকৃষ্ণ' সম্পৰ্কেও
 ক'তো এটা বাক্যও নিবিৰাহে মন কৰিবলগীয়া কথা।

"আসান-বন্ধু" আন এটা বিশিষ্ট হ'ল প্ৰথম সম্পাদকীয়ত বোধনা কৰাৰ
 পৰে "বিজ্ঞান, শিল্প, সাহিত্যৰ আন্দোলন"ৰ বি অভাৱ অসমত আছিল হাক
 "বোচন কৰিবৰ আশা কৰি" প্ৰকাশ কৰা বচনসমূহ। "উন্নতিৰ চাৰিখান দুয়াৰ"
 (পৃ. ১৬৭-১৬৯), 'আহাৰ শিল্প' (পৃ. ১৭৫-১৭৭, ১৮৫-১৮৬), 'পঞ্জি বিজ্ঞান'
 (পৃ. ৩৪৩-৩৪৬), 'ভূমিকম্প' (পৃ. ৩৪৯-৩৫১), 'পাৰি বিজ্ঞান' (পৃ. ৪৪২-৪৪৬,
 ৫০৩-৫০৫), 'কৈলিকাকৰ্ষণ' (পৃ. ৫৪৪-৫৪৬), 'বাসায়নিক আকৰ্ষণ বা সঞ্চ' (পৃ.
 ৫৪৫-৫৪৬), 'চৌম্বিকাকৰ্ষণ' (পৃ. ৫৪৬-৫৪৭),
 বিজ্ঞান-বিষয়ত গুৰুত্ব 'ভাৰিত বা বিদ্যুতাকৰ্ষণ' (পৃ. ৫৪৭-৫৪৮), 'ভাৰকেন্দ্ৰ'
 (পৃ. ৫৪৯-৫৫১) আৰু 'ভূতবস্তৰ বিশেষ বা নৈমি-
 ত্তিক গুণ' (পৃ. ৫৭১-৫৭৪) এই বচনসমূহৰ দ্বাৰা সংশ্লিষ্ট বিষয়ৰ পৰিচয়
 দান কৰিবলৈ যত্ন কৰা হৈছে। "অবদান"ত সৰপৰাও চৰ্চা আৰম্ভ
 হৈছিল যদিও, ইয়াত সেই চৰ্চা ক্ৰমান্বয়ে বহল হ'বলৈ ধৰাটো লক্ষ্যণীয়। বিশেষকৈ
 পলাৰ্ধ বিজ্ঞানৰ সংশ্লিষ্ট বিষয়সমূহৰ পৰিচয়ৰ কথা উল্লেখযোগ্য। তেনে হানুত
 হাজত এই বিষয়সমূহৰ পৰিচয় প্ৰচাৰৰ দ্বাৰা ন-জানৰ প্ৰসাৰ ঘটাবলৈ কৰা
 যত্ন হাজতো প্ৰকৃতিভাৱে ক্ৰিয়া কৰিছে স্পষ্টকৈ।

তথাপিহে বুৰঞ্জী-চৰ্চাও দেশপ্ৰেমৰে পৰোক্ষ প্ৰকাশ। "আসান বুৰঞ্জী"
 প্ৰকাশ হোৱাৰ পিছত "আসান-বন্ধু"ত তেওঁ বচন কৰা 'আশাৰ দিন এতিয়া
 দিন' নামেৰে প্ৰতিটো সংখ্যাত প্ৰকাশ কৰা বচনসমূহৰ হাজত আহোম বচন
 দিনৰ অসমৰ হাজৰীয়া, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক ছবি কৃষ্টি উঠিছে। ই
 বচনসমূহৰ বিৱৰণ নহৈ সমকালীন অসমৰ ইলিষ্ট্ৰেট লিণ্কেটৰ পৰিচয়জনক

সুৰঙীলৈ কপাত্তৰিত হৈছে। তদুপৰি, এই ৰচনালানিত তেওঁৰ এটা বক্তৃতিৰ নিৰপেক্ষ দৃষ্টিভংগীৰ প্ৰকাশ মন কৰিবলগীয়া। উদাৰ মানৱিকবাদী দৰ্শন গুণাভিৰামৰ কলিকতা-জীৱনৰ লগত হোৱা আন্তৰিক পৰিচয়ে তেওঁক দান কৰিলে পাশ্চাত্যৰ পৰা বণিক-তত্ত্বৰ লগতে অহা উদাৰ মানৱিকতাবাদী দৃষ্টিভংগী। 'হিউমেনিজম'এ কল-কোলিনাৰ ঠাইত বিজ্ঞ আৰু বিদ্যাৰ মৰ্যাদা প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। ৭৪ গুণাভি-ৰামে লিখিছে, "ৰাজ্য-শাসনৰ বৰ্তমান নিয়মবহুত গৃহস্থ আৰু গোলাঘৰ সমান শাৰীৰিক স্বৰ। কৃতবিদ্যা লোক হীন জাতিৰ হলেও এতিয়া উচ্চপদ পাইছে।" ৭৫ অৱশ্যে ই ভাল হৈছে নে বেয়া হৈছে সেই বিষয়ে নিজৰ মত প্ৰকাশ নকৰি অনেক প্ৰাচীন পন্থীয়ে যে ভাল বুলি ভবা নাই, তাৰ কেৱল ইংগিত দিছে। তথাপি, পুৰণি তথ্য-পাতি দুই-এটি বিবেচনাযোগ্য। ৭৬ আন এখন ৰচনা, 'নগৰ সাগৰ আৰু সাগৰ নগৰ'ত প্ৰসংগক্ৰমে অসমীয়া জাতিয়ে পূৰ্বৰ শৌৰ্য-বীৰ্য হেৰুওৱাৰ কথা অৱতাৰণা কৰোঁতে প্ৰকাশিত হোৱা আক্ষেপৰ স্তৰো মন কৰিবলগীয়া (পৃ. ১০৩-১০৪)। 'পুৰণি গুৱাহাটী নগৰ' (পৃ. ৩৬৪-৩৭২) আৰু 'পুৰণি গুৱাহাটী নগৰৰ অতিৰিক্ত আৰু সংশোধিত বিৱৰণ' (পৃ. ৩৭৩-৩৭৪) আৰু 'কটকী উকীল ভোলা' (পৃ. ২৯২-২৯৭)ৰ মাজত আৰু 'পৌৰা-ণিক আৰু তাম্ৰিক কাব্যৰূপ' (পৃ. ৩৮৬-৩৯২)ৰ মাজতো ইতিহাসপ্ৰীতি পৰিস্ফুট।

শিক্ষিত মধ্যবিত্ত চেতনাত সাৰ পাই উঠা স্বজাতিবোধ দুই প্ৰকাৰে প্ৰকা-
শিত হয়: গহীন অনুসন্ধানমূলক বা পৰিচয়-জ্ঞাপক ৰচনাৰ মাজত আৰু স্বজাতিৰ
দোষ-ক্ৰটিৰ সমালোচনামূলক ৰচনাৰ মাজত। পিছৰবিধে জনম দিয়ে ব্যংগ
ৰচনাৰো। "আসাম-বন্ধু"ত এই দুয়োটি প্ৰকৃতিৰ ৰচনাই প্ৰকাশ লাভ কৰিছে।
'দেশীয় পৰিচ্ছদ' (পৃ. ১৬-২২), 'বঙালী' (পৃ. ৯৫-১০০), 'আমাৰ-মানুহ'
(পৃ. ১৩০-১৩৫), 'অসমীয়া আৰু বিদেশী মাজ' (পৃ. ২৮২-২৮৮) আদি ৰচনাৰ
মাজত দেশীয় মাজপাৰ, দেশীয় আচাৰ আদিৰ উপযোগিতা আৰু
স্বজাতিবোধ ব্ৰেষ্ঠৰ প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ যত্ন কৰাটো মন কৰিবলগীয়া। 'দেশীয়
পৰিচ্ছদ'ৰ লেখকে ডিব্ৰুগড়ত ইউৰোপীয় পোছাক পিন্ধাটো

৭৪ ড্ৰষ্টা Alfred Von Martin, *Sociology of the Renaissance*, প্ৰথম
অধ্যায়, পৃ. ২৭-৩০;

Karl Mannheim, *Man and Society* পৃ. ৮৯।

৭৫ "আসাম-বন্ধু", প্ৰথম বহুদ, প্ৰথম সংখ্যা, পৃ. ৫।

৭৬ ৰাজেশ্বৰ সিংহৰ দিবন্ত মনোমায় বিজিৎ হড়ুৱাই ডাঙাল স্বৰ আৰু নক
ৰং স্বৰ সজোৱাৰ বিষয়ে দিয়া সন্ধান ড্ৰষ্টা (পৃ. ৭)।

অনুবোধন জনালেও “যেথেনা বিহাৰ পৰিহৰ্ত্তে গিতাহ কুৎসিত পাতিৰ ব্যৱহাৰ
কৰা। স্বকৰ্চি”-সন্মত বুলিৰ মোহৰাৰ সাক্ষত দেশীয় সংস্কৃতিৰ প্ৰতি যোগাযোগ
আৰু বঙালী সংস্কৃতিৰ প্ৰতি অসহিষ্ণু মালোচনাৰ প্ৰকাশ দিছিল। বাংগ-বচনাৰ
ভিতৰত লম্বোদৰ বড়ার ‘সদানন্দৰ কলাঘুমটি’ (পৃ. ২৩-৩১), ‘সদানন্দৰ
সান্নিহিলি চৌকা’ (পৃ. ৫৪-৪৭), ‘সদানন্দৰ সমাচাৰ’ (পৃ. ১৩৬-১৩৯)
আৰু ‘সদানন্দৰ সমাচাৰ’ (পৃ. ২২৮-২৩২)—এই কেইটি বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য।
‘স্যাডানও’, ‘স্যাডানেও’, ‘S’ এই তিনিটি নাম বা চিহ্নৰে লেখকক বুজোৱা
এই বচনাসমূহ সাহিত্যৰণী বেজবৰুৱাৰ যে পুৰণী আছিল সেহু নথী
বিষয়, বিষয় প্ৰকাশ-ভংগী আৰু উদ্দেশ্য নিজাই চালেই অনুমান কৰিব
পাৰি। ‘সদানন্দ’ যেন ‘কৃপাৰ বৰবৰুৱা’ৰ অশ্ৰুত, সহোদৰ। ‘সদানন্দৰ
কলাঘুমটি’ৰ “যয় যুথৰে বড়তা দিবলৈ, ‘ভাৰতৰ জয়
বাংগ-বচনাৰ উদ্দেশ্য। ‘ভাৰতৰ জয়’ কৰি চিত্ৰকৰিবলৈ, আসামৰ উন্নতি কৰিবলৈ,
আৰু চৰিত্ৰ অসহীয়া হাতৰি কাকতৰ সাহায্য কৰিবলৈ, আসাম
পৰা অঙাচাৰী বিদেশী বিনাকক ‘এক লম্বা মিকাল
কৰি দিবলৈ’—আনক উপদেশ দিয়াত এফেৰিও ক্ৰটি নকৰে।”—বা
“এই নিমিত্তে সদানন্দৰ পৰামৰ্শ এই—যুথৰে ঘিৰা পাবে তিমান কাকত
বাহিৰ কৰক, কিন্তু হাতেৰে এথেনা কৰিব, কৰিলেও কাকো সিঁপৰলৈ
নামাতিব, শতিলেও কাকো গ্ৰাহক নাপাতিব, আৰু গ্ৰাহক পাতিলেও
কাকতৰ দায় নিবিচাৰিব” আদিৰ সাক্ষত ‘বাংগ-বচনা’ৰ সাধনা সম্বন্ধেই
অনুশ্ৰেয়। সদানন্দৰ বচনাৰ পৰা এনে অনেক উল্লেখ্যৰ দৃষ্টি ধৰিব পাৰি।
অসহীয়া সাক্ষ-পাৰ, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, অসহীয়া ভাষা আদিৰ প্ৰতি নবা-নিৰ্মিত
এটা চাক্ষ তুচ্ছ-ভাজিনাৰ মানোভাৱৰ ক্ষেত্ৰত লম্বোদৰ কৰাৰ বিৰূপ হৈ
উঠিছে শাপিত। এনে নবা-নিৰ্মিতাকলৰ তেওঁ দিয়া সংজ্ঞা ৭৭ মাজতো
এই বিৰূপৰ প্ৰকাশ পোৱাৰগৈ আৰু তীক্ষ্ণ। ‘সদানন্দৰ নতুন অভিধান’ এই
প্ৰকাশটোও আমাৰ ভাষাৰ বাবে নতুন। পিছৰ গুণাভিমান বৰুৱাৰ “কটিন লম্বৰ
বহস্য ব্যাখ্যা”ৰ লগত সাধনা বিচাৰি পালেও, সদানন্দৰ বচনাৰ পৰা উল্লেখ-
যোগ্য। অনাৰী লেখকৰ ‘জাননী’ নামৰ বচনাৰণিও এনে বাংগ-বচনাৰ নিৰ্দেশন।
“আসাম-বড়ু”ৰে আমাৰ সাহায্যিক জীৱন-অধ্যয়নৰো নতুন বাট কটী-
বলৈ যত্নপৰ হৈছিল। তাৰ ভিতৰত ত্ৰিষোভাৰ স্থান আৰু মানৱ প্ৰতি পঢ়ি
জোনা নতুন বৃত্তিভংগীৰ কথা উল্লেখযোগ্য। অৱশ্যে, এনে বিচাৰৰ মাজতো
পুৰুষ-প্ৰধান সমাজৰ পাঁখনিৰ প্ৰভাৱ অনস্বীকাৰ্য্য যদিও, নাবীৰ প্ৰতি পঢ়ি উঠা

মৰ্যাদাবোধ ('স্বাধীনতা নে স্বৈচ্ছাচাৰ', পৃ. ১৩৯-১৪৩ আৰু ১৬১-১৬৪) আৰু
 খ্ৰী-শিক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দান ('শৈশৱীৰ কৰ্তব্য ও খ্ৰী শিক্ষা',
 পৃ. ১৯১-১৯৪, ২৫০-২৫২, ৩১৮, ৩৫৫-৩৬০, ৪৪৯-৪৫৬, ৫১২-৫২৩,
 'নাৰীৰ মুকাবলি' পৃ. ২২৫-২২৮ আৰু 'খ্ৰী-শিক্ষা' নামৰ প্ৰবন্ধ পৃ. ৪৭৬-
 ৪৮১) এই দুয়োটা দৃষ্টিভংগীয়ে নতুন চেতনাৰ ইংগিত বহন কৰিছে। 'প্ৰাতিপদীয়া

বোৱাৰী' নামৰ পদ্য (পৃ. ২৩৯-২৪৪) চিত্তো ডিবোতাৰ প্ৰতি
 সমাজ-অধ্যয়ন পতীৰ সহানুভূতি ফুটি উঠিছে। ইয়াৰ সহস্ৰখিনি বচনাই
 বৰেশ্বৰ বহন্তৰ। এই একেগৰাকী লেখকে লিখা 'গাৰো
 বৃত্তান্ত' নামৰ প্ৰবন্ধ লাম্বিৰ (পৃ. ৩৩-৩৫, ৩৬, ৬৭-৭২, ১৬৯-১৭৩, ৩৯৬,
 ৪৮২-৪৮৩, ৫২৮-৫৩১) মাজত সমাজ-অধ্যয়নৰ এটি নতুন প্ৰচেষ্টা
 দেখা যায়। কিন্তু, সেই সময়ত পাহাৰ আৰু ভৈয়ামৰ মিসকল লোকে
 প্ৰকৃতি-নিৰ্ভৰ আদিম জীৱন-যাত্ৰাৰ পদ্ধতি অনুসৰণ কৰিছিল, সেইসকলক তথা-
 কথিত শিক্ষিত আৰু সভ্যসকলে তেওঁবিলাকৰ নিম্নলিখিত উচ্চাৰিতকাবে হাবিৰ
 বন্যপ্ৰাণীৰ তুলা বুলি ভাবিছিল। গুণাভিৰাম বৰুৱাই "আগৰ দিন এতিয়াৰ
 দিন"ত "পৰ্বতীয়া লোকমাজেই অসভ্য আৰু মহালোভী, অৰ্থাৎ অহংকাৰী"
 বুলি কৰা বক্তব্য বা "ইহঁত" "সিহঁত" আদি শব্দ-প্ৰয়োগ বিদৰে এতিয়া মৰ্যাদা-
 হানিকৰ আৰু সামাজিক-অপৰাধ স্বৰূপে গণ্য হ'বৰ যোগ্য, অথবা বিভিন্ন
 সম্প্ৰদায়ৰ নাৰ-বাচক শব্দবোৰ বিদৰে বৰ্জনীয়, তেনেকৈ, বৰেশ্বৰ বহন্তই
 'গাৰো বৃত্তান্ত'ত দিয়া অনেক মত আৰু অভিমত এতিয়া অগ্ৰহণীয়, অবাঞ্ছনীয়
 আৰু অপৰাধমূলক। তেওঁ সকলো সময়তে গাৰোসকল ন-কৈ "গাৰোইহঁত"
 শব্দ প্ৰয়োগ কৰিছেই; তদুপৰি, গাৰোসকলৰ প্ৰকৃতি-নিৰ্ভৰ আদিম জীৱন-
 যাত্ৰাৰ পদ্ধতিক বন্য বুলি অভিহিত কৰি কৈছে যে "...বুঠতেই গাৰোইহঁতক
 বনৰীয়া জন্তুৰে এবিধ উন্নত জাতি বা মহাশয় লাৰউইনৰ মতে—বান্দৰে বনৰীয়া
 সাজ সলাই জীৱনৰ ক্ৰমোন্নতি লভি মানুহৰ শাৰিত ভৰি দিলে প্ৰথমতে যি
 জন্তু হয়, সেই জন্তুকে বুলি ধৰি ধৰই পাৰি।" পিছ বহুৰূপে তেওঁ
 কৈছে, "শিক্ষিত বা উন্নত গাৰো ভাই। ময় ভোৱাৰ জাতিক নিশিৰ্ণে বুলি
 গালি নাপাৰিবা বা অগত্যাৰ নকৰিবা। লাৰউইন সাহাৰৰ মতে সমগ্ৰ মানব-
 জাতিৰেই আদি-পুৰুষ বান্দৰ।" গাৰোসকলৰ খোৱা-বোৱা, পিন্ধা-উত্থা, আচাৰ-
 বাহ্যিক, অনুৰূপ-বিশুদ্ধ, মৃতকৰ লংকাৰ আদিৰ ক্ষেত্ৰত লেখকে দিহৰ মনৰ
 বিতৃষ্ণা চাকি ৰাখিব পৰা নাই। কিন্তু, '২য় অধ্যায়'ৰ পৰা লেখকে খ্ৰীষ্টান
 মিছনেৰিৰ প্ৰভাৱত পূৰ্বৰ "কৰ্মৰ্য্য" নিৰমৰ অৱপৰাৰ আৰু নতুন সমাজ-
 জীৱন প্ৰতিষ্ঠিত হোৱাৰ সম্বন্ধে দিছে। তেওঁ অৱশ্যে, গাৰোসকলৰ মাজত

তিবোভাৰ মৰ্যাদা আৰু স্থানৰ ভূমিকা প্ৰশংসা কৰিছে।^{১১} লেখকে এই কথাও স্বীকাৰ কৰিছে, “য যাহিবৰ পৰা গাৰো আৰু হানাহতৰ ভিত্তত যি দেখিছোঁ আৰু যি শুনিছোঁ তাকে লেখিছোঁ।” সেইবাবে তেওঁ “যদি ইয়াত কিবা স্বৰূপে অৰূপ ভুল থাকে জাতি-তত্ত্ব পাঠকসকলে অনুগ্ৰহ কৰি সেই দোষটি মৰ্শণ কৰি ভুলটি সংশোধন কৰি দিলে বড় উপকৃত আৰু বাধ্য হব” বুলিও স্বীকাৰ কৰিছে।^{১২} তত্ৰাচ এটা কথা লগটো যে, এনে-ভাৱে কোনো সমাজ-অধ্যয়ন কৰিবলৈ গাওঁতে সেই সমাজৰ প্ৰতি সি জেহ আৰু মৰ্যাদাবোধৰ প্ৰয়োজন, তেনে জেহ আৰু মৰ্যাদাবোধ থাকিলে সংস্কৃতিগত ভাষা বেলেগ হ’বলৈ বাধ্য হ’লহেঁতেন। এই প্ৰবন্ধনাৰ্থীৰ মূল্য এটাই যে সাংস্কৃতিক-বৃত্ত আৰু সমাজতত্ত্বৰ দৃষ্টিভংগীৰে দেখা এই কেইটি আছিল প্ৰথম ক্তবৰ কল। সমাজিক মৰ্যাদাৰ দৃষ্টিৰে বিচাৰ নকৰি, এনে বিদ্যায়তনিক দৃষ্টিৰেই এই বচনামূলক বিচাৰ কৰিব লাগিব। নহ’লে আজিৰ দৃষ্টিত এনে প্ৰবন্ধ ‘অসংকাৰ’ নহৈ ‘কলংক’ স্বৰূপেহে বিবেচিত হ’বৰ যোগা।

‘ক্ষেতি’ (পৃ. ৫৮-৬১), ‘পক্ষ্মৰ’ (পৃ. ১০০-১০২), ‘শাৰীৰিক প্ৰ’ (পৃ. ৪০১-৪০৪), ‘কৃষক’ (পৃ. ৫১-৫৫) আদি বচনা আৰু ‘বহুসা’, ‘সংখ্য’, ‘কক্ষা’ আদি বিষয়ৰ উপৰিও, ‘ভাষা’ (পৃ. ৪৫-৫০), ‘জাত-পীঠন’ (পৃ. ৬২-৬৫), ‘বিহু’ (পৃ. ১৫২-১৫৭), ‘সমাজিক’ (পৃ. ১১৫-১১৮), ‘পিতৃৰ মৰা বস্ত’ (পৃ. ১৯৪-১৯৯), ‘ৰাজনা’ (পৃ. ৫৫৫-৫৫৬) আদি বিষয়ৰ চমু আলোচনামূলক বচনা সন্নিবিষ্ট কৰি কাকতখনক সকলো শ্ৰেণীৰ লোকৰ ওচৰ চপাই দিবলৈ কৰা যত্ন লক্ষ্যণীয়। কিন্তু ইবিলাকতকৈয়ো লক্ষ্যণীয় সাধাৰণ আৰু বিষয় আছিল কোনো বিষয়ৰ চিন্তা-টুকৈককাৰী বচনামূলক চিন্তামূলক বচনা সন্নিবেশ। ‘তিনিটি নাই উদ্ধৃতি কেনেকৈ’ (পৃ. ৭৮-৮১, ১৭৩-১৭৫), ‘হালোতা আৰু ডাঙৰীয়া’ (পৃ. ২১৩-২১৬), ‘জানুৱাৰী’ (পৃ. ৩৭৯-৩৮১, ৪৩০-৪৩২), ‘কপাল আৰু কন’ (পৃ. ৩৮১-৩৮৬), ‘বনুৱাৰ কুন্তৰ আৰু বহুত’ (পৃ. ৪০৯-৪১৩) আদি প্ৰবন্ধত একো-একোটি মান-বীৰ আৰু সামাজিক সমস্যাৰ প্ৰশংসা লাভি কৰিছে। “অক্ষমো-ই”তকৈ এই দিশত “আসান-বহু”ৰে নতুন বৈশিষ্ট্য কিছু অৰ্জন কৰিছে। সমকালীন বিকিতমূলক চিন্তাৰ এটি প্ৰতিফলন এনে বচনাৰ মাজত স্বাভাৱিকভাৱেই ঘটিছে।

আনন্দনাথ চক্ৰিয়াল কুকৰ “A Few Remarks” ৰ পিছত অসমীয়া ভাষা বা সাহিত্যৰ ইতিহাস বিচাৰাৰ সচেষ্টা প্ৰয়াস দেবচন্দ্ৰ-গুপ্তাভিযানৰ মাজতে

লক্ষ্যণীয়। “আসাম-বন্ধু”ত প্রকাশিত ‘অসমীয়া ভাষা বুৰঞ্জী’ (পৃ. ৪৬১-৪৬৬)ৰ লেখক “জ. ন.” জন কোন সেই কথা স্পষ্ট নহয়; কিন্তু এই বচনাৰ্থনি এটি পদ্ধতিগত চিন্তাৰ ফল। খ্রীষ্ট শতাব্দীসেৱৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বৈষ্ণৱ যুগটোক “আসামৰ ভাষাৰ এই প্ৰথম যুগ” বুলি চিহ্নিত কৰাৰ পিছত বজাৰীয়া কাকত-পত্ৰ, বুৰঞ্জী, ভাস্কৰ কলি আদিত ব্যৱহৃত ভাষাৰ কোনো কোনো অংশ, পেড়া কাকত আদিৰ ভাষাৰে “অসমীয়া ভাষাৰ দ্বিতীয় যুগ” বুলি চিহ্নিত কৰিছে। ইংৰাজ অহাৰ পিছৰ পৰা আমাৰ ভাষাৰ নতুন যুগৰ আৰম্ভণি হ’ল। এই বচনাৰ্থনিত অসমীয়া ভাষাৰ ঠাইত বঙালী ভাষা চলোৱাৰ সম্পৰ্কে দিয়া ধৰণটি বিশেষ গুৰুত্বপূৰ্ণ। লেখকে স্পষ্ট ভাষাৰে কৈছে “সেই সময়ত আমাৰ দেশৰ ৰাজকীয় কৰ্মচাৰি যাত্ৰেই অধিকাংশ বঙালী আছিল। অসমীয়া ভাষাৰ অসমীয়া ভাষাৰ দ্বাৰা যে ৰাজকীয় কাকত-পত্ৰ সকলো লেখা বুৰঞ্জী-অধ্যয়ন হ’ব পাৰিব এনেটো সন্দেহ হ’ল। ‘বোৰ্ড অৱ ৰেবনু’ আৰু ‘সদৰ আদালত’ৰ পৰা যি কাকত-পত্ৰ আহে সিও বঙালী বা উৰ্দু। সাতে সোত্বেৱৰ বঙালী ভাষাই যে এই দেশৰ চলিত আৰু আৱশ্যকীয় ভাষা সেইটো ঠাৱৰ হ’ল। আৰু সেই কাৰণেই বঙালী ভাষা প্ৰচলিত হ’ল।...খ্ৰীষ্ট, ঢাকা, বৰমনসিং জিলাৰ লোকেই অধিকাংশ আমল।” ৮০ প্ৰবন্ধটিত আৰু ধৰণ আছে যে—“সেই সময়ৰ অসমীয়া মানুহেও বঙালী ভাষাকে উক্ত ভাষা বুলি স্বীকাৰ কৰি ললে।...অধিক কি, তেওঁবিলাকৰ (পাত্ৰীসকলৰ) যন্ত্ৰতে আমাৰ মানুহে জানিবলৈ পাৰিলে যে অসমীয়া এটা ভাষা।” ৮১ বঙালী ভাষাৰ লগত “কিছুদিন যোৰ বৃদ্ধ লাগিল। দুইকো দুইত মহা তুষ্টি, হানৰ বস্ত্ৰ লম নুটি। শেষত অসমীয়া জৰী হ’ল সাধাৰণত অসমীয়া চলিল।” ৮২ প্ৰবন্ধৰ শেষৰ ফালে লেখকে কোৱা কথা কেইশাৰীৰ ৰাজত ভাষাৰ ভিত্তিত জাতীয়ভাৱেৰে আগবঢ়ৰ সন্ত্ৰেণ কুটি উঠাৰ উপৰিও “ৰজা আৰু ৰাজকৰ্মচাৰী”ৰ বাবেহে যে অসমীয়া ভাষা আঁতৰাই বঙালী চলোৱা হৈছিল তাৰ ইংগিতো বিৰিতি ওলাইছে এনেভাৱে : “জাতি যেনে সম্পত্তি জাতীয় ভাষাও তেনে সম্পত্তি। আমাৰ ভাষা নদীয়াৰ পৰা মানাহ নদীলৈ। ৰজা আৰু ৰাজকৰ্মচাৰীলৈ দহৰ। কোনো এখান নগৰ বা এজন বা দুজন বিখ্যাত লোকৰ ভাষা আমাৰ ভাষা নহয়।” ৮৩ ভাষা যে জনসাধাৰণৰ সম্পত্তি এই সহজ সত্যটোৰ যেন স্বতঃকৃত প্ৰকাশ ৰটিছে।

৮০ পৃ. ৪৬৩।

৮১ পৃ. ৪৬৪।

৮২ পৃ. ৪৬৫।

৮৩ পৃ. ৪৬৫-৬৬।

এই প্রবন্ধটির “জ. ন.” জন যে গুণাভিমানের বাহিরে আন কোনো মন্তব্য, সেই কথার ইংগিত বিষয়, ভাষা, প্রকাশভঙ্গী আৰু সর্বোপরি বচনাধিনিৰ মূল স্বৰূপেই দিয়ে ।

“আসায়-বন্ধু”ৰ আন এটি উল্লেখযোগ্য দাম হ’ল ‘আসায়-মিউচ’ৰ পিছতে ‘সাহিত্য-সমালোচনা’ৰ আৰ্হি প্ৰতিষ্ঠা কৰা। “অকনোদই”ত পুৰিৰ সঘন দুই-এটি ওলাইছিল। কিন্তু, ডেভিৰাইলকে সমালোচনাৰ দৃষ্টিভঙ্গী এটি গঢ় লৈ উঠা নাছিল। নতুনৰ নবা-বৰ্তিত ‘জবাবোৰ’ দক্ষ পাঠ্যপুৰিৰ ‘সমালোচনা’ (পৃ. ১৮৯-১৯১) এনে বচনাৰ ভিত্তিত “আসায়-বন্ধু”ত প্ৰথমে। ইয়াত প্ৰথম ভিত্তিৰ প্ৰবন্ধসমূহৰ পৰিচয় দাখ কৰি প্ৰশংসামূলক বক্তব্য কৰিছে। উপায়ল উড়ালী-বৰ্তিত “প্ৰাকৃত ভূগোল”ৰো এটি চমু পৰিচয় লগতে (পৃ. ১৯১) দাখ কৰিছে। প্ৰথম বছৰ অষ্টম সংখ্যাত “বিপুলবক্ত পূৰ্ণচক্ৰ নামক প্ৰাৰম্ভিত নিৰূপণ” প্ৰথম, গুৱাহাটীৰ কালীৰাম বৰুৱাই কৰা। জৱমন্তৰ “পীত গোবিন্দ”ৰ অনুবাদ-প্ৰথম আৰু বহুবধ চৌধুৰীয়ে অসমীয়া ভাষাৰে দৈতে প্ৰকাশ কৰা। “চাপকা পোকা”ৰ সমালোচনা আৰু লক্ষীৰাম বাদা-প্ৰণীত “বহু নিকা”ৰ চমু

পৰিচয় দাম উল্লেখযোগ্য। প্ৰথম দুয়োখন পুৰিৰ বিষয়-সাহিত্য-সমালোচনাৰ পৰিচয় আৰু আনুগ্ৰনিক প্ৰশংসাৰ অৱতায়ণাই সমালোচকৰ আৰম্ভণ

কঠিন হ’ল নিয়মজংগৰ কাৰণো নিবান বাছিল” বুলি দিয়া অভিযন্তে বিষয়ে সমালোচকৰ সমাজ-চিন্তাৰ পৰিচয় প্ৰদান কৰে, “এই ভাৱি যদিচ মূলৰ সন্দেহ হোৱা নাই তথাপি ইয়াতকৈ বিশুদ্ধকৰে কৰা চান” বুলি কৰা বক্তব্যই অনুবাদকাৰী সম্পৰ্কে সেৱকৰ শঠ ধাৰণা দাখ কৰে। গোবিন্দৰ চৌধুৰীয়ে পদ্যছন্দত লিখা “ধাত্ৰীনিকা”ৰ চমু পৰিচয় (পৃ. ৩১৯) আৰু বক্তব্যৰ দাসৰ দ্বাৰা সংগ্ৰহীত আৰু প্ৰকাশিত “ভাক ভক্তি” (পৃ. ৪৪৬-৪৪৮)ৰ বিস্তাৰিত সমালোচনাও প্ৰশংসাত্মকে উল্লেখযোগ্য।

এনে সমালোচনাৰ উপৰিও “আসায়-বন্ধু”ৰে পুৰণি সাহিত্য-আলোচনাৰ পথো মুকলি কৰি দিয়ে। প্ৰথম বছৰ চতুৰ্থ সংখ্যাত প্ৰকাশিত ‘পত্নীমন্তৰ বচনা—দীতা সৱকৰ নাটক’ (পৃ: ১১৮-১২৫) আৰু প্ৰথম বছৰ মন্তৰ সংখ্যাত প্ৰকাশিত ‘কীৰ্তন’ৰ আলোচনা (পৃ: ৩০০-৩০৩) প্ৰণিষ্ঠাযোগ্য। এই দুয়োটি সমালোচনাও প্ৰকাশকৰ পৰিচয় আৰু তেওঁৰ বচনাৰ পৰিচয় ভিত্তিতে অনুভৱ কৰা আকৰ্ষণ আৰু গ্ৰহণ কৰা নিৰপেক্ষতা দাখ কৰিবলগীয়া। “আসায়-বন্ধু”ৰ প্ৰথম বছৰৰ ষষ্ঠ সংখ্যাত ‘সমালোচনাৰ উপকাৰ’ (পৃ. ২০২-২০৫) শীৰ্ষক বচনাধিনিৰ সেৱক “ব. চ.” নো কোন ঠাৱৰোৱা চান। কিন্তু, এই বচনাধিনিৰ পৰিচয় গুণগত উৎকৰ্ষ সাধনৰ বাবে যে সমালোচনা অতি প্ৰয়োজনীয়

সেই বিষয়ত গুরুত্ব আৰোপ কৰাটো লক্ষ্যণীয়। লেখকে, গ্ৰন্থকাৰসকলক সন্মালোচকৰ কথা সহ্য কৰি শুনিবলৈ আৰু সন্মালোচককো কোনো গ্ৰন্থকাৰে বেয়া বুলিলেই সন্মালোচনা বন্ধ নকৰিবলৈ দিয়া পৰামৰ্শৰ মূলতো নিজৰ ভাষা-সাহিত্যৰ উৎকৰ্ষ সাধনৰ প্ৰতি থকা হেঁপাহ পৰিস্ফুট হৈ উঠিছে। তেওঁ কৈছে, “ছাত্ৰৰ অধ্যয়ন চাই যদি শিক্ষকে শিক্ষা দিবলৈ এডো তেনেহলে কি কাৰ্পে শিক্ষা দিয়া হ'ব?” পুনৰ কৈছে, “যদি সন্মালোচকক আমি শত্ৰু বুলি ভাবোঁ তেওঁ তেওঁ আমাৰ উপকাৰী।” এই প্ৰসংগটিৰ অৱতাৰণা কৰিছে—চেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই ‘আসাম নিউচ’ত (“লৰাবোধ” আৰু “শিক্ষাসাৰ” গ্ৰন্থৰ গ্ৰন্থকাৰসকলে “আসাম নিউচ”ৰ সম্পাদকক বেয়া পোৱাত), “পুথিৰ গুণাগুণ বৰ্ণনা কৰিবলৈ অনিচ্ছা প্ৰকাশ” কৰাৰ ওপৰত ভেটি কৰি। এই প্ৰবন্ধটিৰ মূল্য এতিয়াও আছে।

সৃষ্টিশীল সাহিত্য-ৰচনাত “আসাম-বন্ধু”ৰে এটা নতুন খোজ আগবঢ়ালে। এহাতে “অকনোদই” আৰু আনহাতে “জোনাকী” এই দুয়োৰে মাজত “আসাম-বন্ধু”ৰ এই নতুন খোজটি আমাৰ সাহিত্যৰ ইতিহাসত গুৰুত্বপূৰ্ণ খোজ। গদ্য-কাহিনী, কবিতা আৰু নাটক—এই তিনিওৰে আৰম্ভণি—“আসাম-বন্ধু”ৰে কৰি গৈছে। যদিও “অকনোদই”ত ইবিলাকৰ প্ৰথম সূচনা ঘটিছিল, তেতিয়াও বিশিষ্ট ৰূপ পৰিগ্ৰহণ কৰি থিয় হোৱা নাছিল। আধুনিক গদ্যই “আসাম-বন্ধু”ত থিয় হ’বলৈ শিকিলে। গদ্য-ৰচনাৰ ভিতৰত ৰূপক-আখ্যান ‘বিবেক’ (পৃ. ১৬৪-১৬৭), ‘প্ৰবীলা’ (পৃ. ২৪১-২৪৭, ২৫৬-২৬১) আৰু ‘প্ৰকৃত সৃষ্টিধৰী’ ৰচনা ‘লাজ কি’ (পৃ. ৫৩৭-৫৪৩) এই কেইটিৰ কথা ক’ব পাৰি। ইবিলাকত একোটি অৱস্থাৰ চিত্ৰণ, চৰিত্ৰ-চিত্ৰণ, সংলাপ আৰু বিৱৰণৰ মাজত গল্প কোৱাৰ ৰীতিৰ সূচনা ঘটিছে। ‘প্ৰবীলা’ শীৰ্ষক ৰচনাৰ নামকৰণ কৰা হৈছে ‘বন্যাস’ বুলি। ই সম্ভৱতঃ আধুনিক গদ্য-কাহিনী-বিন্যাসৰ প্ৰতিয়েই জ্ঞান-বৈজ্ঞান ইংগিত কৰিছে। “অকনোদই”ত গুণাভিষায় “ৰাম-নৱনী” ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰকাশিত হৈছিল। ইয়াৰ পিছত তেনে কোনো নাট্য-প্ৰয়াস চকুত নপৰে। “আসাম-বন্ধু”ত (দ্বিতীয় বছৰ ১ম আৰু ২য় সংস্কৃত সংখ্যা) ‘বিবাহ বহস্য’ নাটক’ৰ প্ৰথম অংকৰ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় দৰ্শন প্ৰকাশিত হয়। প্ৰাচীন সংস্কৃত নাটকৰ সূত্ৰধাৰ আৰু নৰ্ত্তকীৰ অনুৰূপ ‘যম সূত্ৰধাৰী’ আৰু ‘আছনী’ৰ প্ৰৱেশ আৰু কথাপকথন বিশেষ-ভাৱে যম কৰিবলগীয়া। পুৰণি পদৰ আহিত ৰচিত নাশীত কোৱা কথা-কেইটিও ভাংপৰ্শপূৰ্ণ... “সংসাৰেই হয় জানা যম বজ্জুৰি।

বজ্জুৰি প্ৰভিকৰণ হয় জানা তুমি?

সংসাৰৰ পোষাঘোষ দেখি বজ্জুৰালে।

দোহ তাজি গুণ লয় বহুতলকলে।”

সূত্রাঙ্ক-গঠনত পৃষ্ঠভাণ্ডে বচনা করা নাটকনিৰ উদ্দেশ্যৰ কথা 'আছন্দী' সূত্রাঙ্কবিদগণক 'মনু সূত্রাঙ্ক' কৈছে :

“পুৰাণৰ কথাৰেহে সকলোৱে লেখে ।

এতিয়াৰ সমাজক মনেৰে নেদেখে ॥

আধুনিক সমাজক দেখাইবাব মনে ।

বেলিৰে নতুন নাট হয় সমতনে ॥”

'সূত্রাঙ্কবিদগণ'ে কিছু তাৰ উত্তৰত সূত্রাঙ্কৰ নিজৰ বাস্তৱ জীৱনৰ কথা সোঁৱৰাই দি কৈছে যে “সাজনা জাপা বিদ্যাৰ নৈকেনা আহিছে।” কানীয়া স্তম্ভটো বিবাহ-শাণ্ডা-কন্যা দলীয়ক দেখুৱাই কেইবা বছৰ পৰাও তাৰ-ভোটি পাট ছোৱালী-জনীক বিয়া নিদিবাকৈ ৰাখি তাইক উপাৰ্জনৰ ধন কৰি খোৱাৰ চাতুৰীৰে নাটক-খনিৰ দ্বিতীয় দৰ্শনৰ সামৰণি মাৰিছে। নাটকখন ইয়াৰ পিছত লিখিত বা প্রকাশিত আৰু নহ'ল। নাটকখনিৰ নাট্যকাৰৰ নাম নাথাকিলেও, নাট্যকাৰৰ সমাজ-গঠনত, ভাষা আৰু ছোৱালীটিৰ নাম 'দলনী' খোৱালৈ চাই। প্ৰথম নাটক 'ৰাম-নবনী'ত নাট্যকাৰৰ নাম 'নবনী'। নাট্যকাৰজন গুণাভিৰাৱ বৰুৱাৰ বাহিৰে আন কোনো নহয়। শ্ৰীমতীপ্ৰমোদন ভট্টাচাৰ্য্যই ভাণ্ডাৰাৰ বচনা স্বৰূপেই সংকলনো কৰিছে। ৮৪ “আশাম-বন্ধু” নামক পত্ৰই, অসমীয়া সাহিত্যলৈ যোগোৱা অনাত্ম মনোৱান বৰঙনি হ'ল-ইয়াৰ চৈধ্যটা সংখ্যাত প্ৰকাশিত ৪৭ টি বিভিন্ন বিষয়ৰ কবিতা-প্ৰকাশ। অসমীয়া বাৰাণ্টিক কবিতাই “জোনাকী”ত লাভ কৰা কপৰ পূৰ্ণতাৰ আৱস্থাপি ঘটিছে “আশাম-বন্ধু”ৰ বুকুত। সেই দিনৰ পৰা এই কবিতা কেইটাই অসমীয়া কাব্য-সাহিত্যৰ বৰঙীত বিশেষ তুমিক। পালন কৰি গৈছে। দেশপ্ৰেমমূলক, ঈশ্বৰ-বিশ্বাসমূলক, প্ৰকৃতি-বিষয়ক, ভাবমূলক, চিত্তমূলক, নাট্যবদী, নিজীৱ বিষয়মূলক --প্ৰধানতঃ এই কেইটা ভাগত “আশাম-বন্ধু”ৰ কবিতাসমূহ ভগাই পেলোৱা পাৰি। তদুপৰি “অকল্যাণট”ত কোনো

তত্ত্ব বা নীতি বা কোনো বিষয় তুল্যত প্ৰকাশ কৰোঁতে “আশাম-বন্ধু”ৰ কবিতা ভাৱানুভূতিত গুৰুত্ব দিয়া নহৈছিল, যাৰ ফলত “অকল্যাণট”ৰ তেনে বচনাসমূহ ভাল পৰাও হৈ উঠা বুলি ক'ব নোৱাৰি। কিন্তু, এনে বচনাত প্ৰকাশিত সাধাৰণ বিষয়বস্তুক কবিতাৰ বাবে গ্ৰহণ কৰাৰ বীতি, লক্ষ্যৰ একবৃত্তিত। আৰু আকৃষ্টিৰ চুৰুচুৰি আধুনিক অসমীয়া গুণ কবিতাৰ জন্মৰ বাবে পৰিৱেশ সৃষ্টিত যে বৰঙনি যোগাই দি গৈছে, সি অনস্বীকাৰ্য। “আশাম-বন্ধু”ৰ কবিতাখনিৰ ভিতৰতো বিজয়নমূলক, আৰু ঈশ্বৰ বিষয়ক বচনাবিহীনক বাকী বিষয়ক বচনাসমূহ তুলনামূলকভাৱে

অধিক কবিতা-গুণ-সমৃদ্ধ হৈছে। তাহা ভিত্তমতো 'শ্রীভ' (ভোলানাথ দাস)ৰ 'আসামবাগী', 'বনুহাঁসি', 'বজ্রনী', 'কাৰাবন্ধ বাজগুহ', 'বেধ' আদি কবিতা; ল. বে. (লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ?)ৰ 'সজ্জা' আৰু 'বৃত্তান্তব্যা'; স. ব. (সত্যনাথ বৰা)ৰ 'কুলসিনি', 'পান্থি আৰু আশা', 'শুসুহা-বতাহ', 'ল'ৰাকাল', 'ঘোৰ চিন্তা', 'ভেকা কাল' আদি কবিতা; ব. ব. (বৰেশ্বৰ মহন্ত)ৰ 'শুশৰ নিশা', 'গাঁৱলীয়া ঘোড়াৰী', 'পত্নী বিলাপ' আদি কবিতা; ক. ড. (কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য)ৰ 'বনৰ ডাব'ৰ দৰে কবিতাব, আৰু গৌ, না, দা, (?) ৰ 'আসামৰ উন্নতি কিমান' আদি কবিতাৰ প্ৰকাশ উল্লেখযোগ্য।

গৌ. না. দা.ৰ 'আসামৰ উন্নতি কিমান', ক. ড.ৰ 'বনৰ ডাব' আৰু ভ. ব.ৰ 'আসাম বাগী'ত দেশ আৰু জাতিৰ অতীত সৌভাগ্যৰ সাক্ষ্য প্ৰকাশিত দুখ আৰু আক্ষেপৰ সুৰৰ সাদৃশ্য মন কৰিবলগীয়া। 'আসাম বাগী'ৰ "ছি ছি অসৰীয়া উঠা উঠা উঠা। চিৰনিজা এৰি বেলা চকু দুটা"ৰ ভংগনা-আদেশ যেন পিছৰ কালত বেজবৰুৱাৰ কলমত "উঠ অসৰীয়া নুতৰি আক"ৰ পৰিহাস-ভংগনালৈ ৰূপান্তৰিত হৈছে। "আসাম-বন্ধু"ৰ কবিতাৰ বিৱৰণ-ধৰিতা "অকল্মোদই"ৰ সৰলভাৱে স্বাভাৱিকভাৱেই পৃথক আৰু উন্নত হৈ আহিছে। উলুপৰি, "আসাম-বন্ধু"ৰে অসৰীয়া কবিতাৰ বিৱৰ্তনত বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিলে—কবিতাৰ ছন্দ-সজ্জাৰ গুণগত পৰিৱৰ্তন সাধনৰ বাবে। "অকল্মোদই"ত প্ৰধানতঃ ৮.৬ যাত্ৰাৰ-পৰাৰ ছন্দ ব্যৱহৃত হৈছিল আৰু ইয়াৰ ভেটি আছিল পুৰণি অসৰীয়া কবিতাৰ ছন্দৰ ব্যৱহাৰৰ প্ৰচলিত ৰূপ। অৱশ্যে, কম পৰিসৰত ৬.৬.৮ যাত্ৰাৰ দুলভি ছন্দ ব্যৱহৃত হৈছিল, ই ভেটিয়ালৈকে প্ৰধান হৈ উঠা নাছিল। "আসাম-বন্ধু"ত পৰাৰ আৰু দুলভি কবিতাৰ নতুন ছন্দ সজ্জা ছন্দই পুৰণি অসৰীয়া কবিতাৰ এই দুই ছন্দ-সজ্জাৰ পৰা বেলেগ হৈ আহি নিজৰ পৰিচয় প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। বৰেশ্বৰ মহন্তই দিগন্ধৰ (৬.৪ যাত্ৰাৰ) ছন্দৰ চতুৰ্থকৰ লগত পৰাৰ (৮.৬ যাত্ৰাৰ)ৰ ব্যুৎকৰ বিৰূপ ঘটাই নতুন ছন্দ-সজ্জাৰ সন্মীক্ষা কৃতকাৰীভাৱে "আসাম-বন্ধু"ৰ পাতত প্ৰয়োগ কৰে। তেওঁ পৰাৰ আৰু চৌপাইৰ সংমিশ্ৰণ ঘটায়ো নতুন ছন্দ-সজ্জা প্ৰয়োগ কৰি গৈছে। তেনেদৰে, "আসাম বিলাসিনি"তে আধুনিক অধিত্ৰাক্ষৰ ছন্দৰ প্ৰয়োগ কৰোঁতা ভোলানাথ দাসেও অসৰীয়া কবিতাত প্ৰধান কথা ছন্দ-পলনৰ ন-ৰূপ উল্লেখযোগ্য। তেওঁ দুলভি আৰু একাৱলীৰ সংমিশ্ৰণত নিৰ্মাণ কৰা নতুন সজ্জাও মন কৰিবলগীয়া। ৮৫

“আসাম-বন্ধু”ৰে লেখক-লেখিকাৰ সম্পূৰ্ণ নাম নিদি দায়ৰ পৰিৱৰ্ত্তে সংক্ষিপ্ত নাম-সংকেত ব্যৱহাৰ কৰি “অক্সফোর্ড”ৰ ঐতিহ্য অনুসৰণ কৰিছিল। দ্বিতীয় বছৰৰ প্ৰথম সংখ্যক (২১ আৰু ২২) সংখ্যাৰ শেষত “আসাম-বন্ধু”লৈ ‘বোৱা বছৰত প্ৰথম পঠোৱা’ ২৩ গৰাকী লেখক-লেখিকাৰ নাম-ডালিকা এৰানি সন্নিবিষ্ট কৰি দিছে। কিত্ত. গৌ. না. না., ক. শ্ৰীমঙ্গলা, বি. বি., স. ন., প. বা. হ. ন., ঞ. চ., বা. স., দে. ব. (ব?), গ. চ., আ. ব. স., আ. স., আ. কা. প., এ. ম., স. ব., এ. বি. ই., এ. বি. সি., জ. ন., উ. ম., শ্ৰীৰে. ব., পি. আদি সংক্ষিপ্ত নাম-সংকেতৰ গৰাকীসকলৰ প্ৰকৃত নাম অনুমান কৰা কঠিন। আসাম-বন্ধুৰ ইয়াৰ ভিতৰৰ এ. বি. সি. জন আসাম-বন্ধুৰ পুৰি-সমালোচক লেখকসকল (critic) হ’ব পাৰে আৰু এই critic জন স্বয়ং সম্পাদকেই হ’ব পাৰে। জ. ন. জনো গুণাভিৰাম হ’ব পাৰে বুলি আমি ইতিপূৰ্বে উল্লেখ কৰি আহিছোঁ। ষ্টিক ভেনেটিক এ. বি. ই. জনো “আসাম-বন্ধু”ৰ এ’ডিটৰ, অৰ্থাৎ সম্পাদক। ইয়াৰ উপৰিও আ. ব., ঞ., আ., অ. ব., স. এই কেইটা সাংকেতিক নামৰ (আটাইকেওটিৰ অৰ্থ আসাম-বন্ধু, বন্ধু, আসাম-বন্ধু অসম-বন্ধু আৰু সম্পাদক বুলি অনুমান হয়) আৰু কোনো নাম-সংকেত নথকা বচনাসমূহ সম্পাদক গুণাভিৰামৰে বুলি গ্ৰহণ কৰাৰ বল আছে। যিবিলাক নাম-সংকেত কিছু নিশ্চয়তা সহকাৰে গ্ৰহণ কৰা হৈছে, সেই সংকেতৰ আঁৰৰ নামসমূহ তলত দিয়া হ’ল।

শ্ৰী ক.	—	শ্ৰীকম্পাভিৰাম বৰুৱা	২৪৭,	২৬১,
ক. ব.	—	ককম্পাভিৰাম বৰুৱা	৩৪২,	৩৫১, ৪৭৬, ৪৮৭
ক. চ.	—	ককম্পাভিৰাম ভট্টাচাৰ্য	১৬১	
ক. ডি. ব.	—	ককম্পাভিৰাম বৰুৱা	৩৮৬	
শ্ৰীক. পু.	—	শ্ৰীকম্পাভিৰাম পুৰী	১২৪	
জি.	—	গুণাভিৰাম বৰুৱা	৪১	
দে. ব. (ব)	—	দেবীচৰণ বৰুৱা (?)	২৭৩	
দে. চ. ব.	—	দেবীচৰণ বৰুৱা	৮৩	
ন. ন. বহুত	—	নবনাথ বহুত	১৮২,	১৮৭
শ্ৰীম. কু.	—	শ্ৰীমদীনাথ কুকন	১৬৭	
না. প.	—	নাৰায়ণ পৰী	৮১,	১৭৫
প.	—	পূৰ্ণকান্ত পৰী	২২৮	
প. প.	—	পূৰ্ণকান্ত পৰী	১১৮,	৪৮১
উ.	—	তোনানাথ শাস		

শ্রীমত.	—	ভোলানাথ দাস	১০৮, ১৫২, ২২৪, ২৬৩ ৪৬৯, ৫১২, ৫৫৯
ড. ব.	—	ভোলানাথ দাস	১৬
ম. আ.	—	মুজিবুদ্দীন আক্কাদ	৪১৪
ব.	—	বহেশ্বর মহন্ত	২৪৪
ব. ব.	—	বহেশ্বর মহন্ত	৩৫, ৫৩, ৭২, ৩২৪, ৪৩২,
ব. মহন্ত	—	বহেশ্বর মহন্ত	৩৬, ৮৪, ১৪৩, ১৬৪, ১৭৩, ২৮৮, ৩০০, ৩১৮, ৩৬০ ৩৮১ ৩৯৬, ৪০৭, ৪৫৬, ৪৬১, ৪৮৩, ৫২৩
ক. ব.	—	কল্পবাস বড়দলৈ	২০৭
ব. পা. ব.	—	ববিনায়াণ বড়া	৪১৩
শ্রীম. মা. ব.	—	শ্রীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা (?)	৬৫
ল. বে.	—	লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা	৫৪৩
ল. বে. ব.	—	লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা	২১৩, ৩২০
ল. ব.	—	সত্যনাথ বৰা	৩৩, ৫০, ১৪৪, ২০২, ২৫০, ২৭৭, ৩১৮, ৩৯৫, ৪০৯, ৫০৪, ৫২৪, ৫২৮, ৫৩৬
শ্রীম. ব.	—	সত্যনাথ বৰা	১৬৯
স্ব. ব.	—	স্বৰ্ণলতা বৰুৱা	৪৫, ৫৪০
সত্যনাথ S,	}	সত্যনাথ বৰা	৩১, ৫৭, ১৩৯, ২৩২, ২৭০
সত্যনাথ			
H	—	হেমচন্দ্র গোস্বামী	৬১
বীথ	—	হেমচন্দ্র গোস্বামী	৪৯৪, ৪৯৯
বীথ:	—	হেমচন্দ্র গোস্বামী (?)	১৮০
হে	—	হেমচন্দ্র গোস্বামী	৩১০
হে. চ. গো	—	হেমচন্দ্র গোস্বামী	৩৫৪
হ. গ.	—	হেমচন্দ্র গোস্বামী	৩৭৯

এই লেখক-সূচীৰ পৰা দেখা যায়, গুণাভিৰাম বৰুৱাই আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ বিকাশ সাধন কৰিবলৈ প্ৰবীণ আৰু নবীন দুয়ো চান্দৰ লেখকৰ বাবে “আসাম-বন্ধু”ৰ দ্বাৰা বুকলি কৰি দিছিল। ছাত্ৰ-বচনৰ সন্নিবেশলৈও এই প্ৰসংগত আঙুলিয়াব পাৰি। লেখকসকলৰ ভিতৰত, কৰলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য, ভোলানাথ দাস, বহেশ্বর

বহুত, কল্পবান বনতৈল, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুয়া, সত্যনাথ বৰা আৰু হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী—এই কেইটি নাম বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। সংখ্যাৰ ফালৰ পৰা বৰ্ত্তমান বহুতৰ বচনাই সৰ্বাধিক। তেওঁৰ পিছতে সত্যনাথ বৰা, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী আৰু ভোলানাথ দালৰ নাম ল'ব লাগিব। “অক্সেনোই”ৰ বিষয়-বিজ্ঞানতাই অসমীয়া সাহিত্যৰ পৰিসৰ অভূতপূৰ্বভাৱে বঢ়াই তুলিলে যদিও, ণকা আৰু উদ্দেশ্যৰ সীমা “আসাম-বন্ধু”তকৈ স্বাভাৱিকভাৱেই পৃথক আছিল; বৰং ক'ব পাৰি, “বিজ্ঞানৰ ডাঙাৰ” বৰূপে “অক্সেনোই”ক প্ৰতিটো মান কৰাৰ লক্ষ্য স্পষ্টৰূপে প্ৰকাশিত হৈছিল। “আসাম-বন্ধু”ৰ লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য যদিও সম্পাদকীয়ত বোধৰণ কৰা যতে অসমৰ সৰ্বাংগীন উন্নয়নৰ বাবে এটি আন্দোলন গঢ়ি তোলা, তথাপি দেখা যায়, প্ৰতিভা সৃষ্টি কৰা আৰু প্ৰকাশ কৰাৰ প্ৰতিহে কাকতখনৰ প্ৰৱণতা অধিক। সেই ফালৰ পৰা, সৃষ্টিবীল বচনাৰ পৰিৱেশ গঢ়ি তোলাৰ বাবে “আসাম-বন্ধু”য়ে গ্ৰহণ কৰা নৃসিংক। আমাৰ সাহিত্যৰ ইতিহাসত বিশেষ উল্লেখযোগ্য হৈ ৰ'ব।

আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ যুগত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আৰু গুণাভিৰাম ভাষা আৰু বচনাবৈলীৰে দুটা ‘ভূম’ প্ৰতিষ্ঠা ৰোগ্য কৰা প্ৰশংসাযোগ্য কৰ্ম্মত প্ৰভুতি লোকসকলে উল্লেখ কৰি গৈছে। ১৬ ইতিপূৰ্বে হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত নীতি-নিষ্ঠতা আৰু গুণাভিৰামৰ উদ্যোগতাৰ কথাও উল্লেখ কৰি অহা হৈছে। “আসাম-বন্ধু”ৰ আৰম্ভণী পৃষ্ঠাটিৰ ‘আৰম্ভণ’ শব্দটিতে তেওঁ ‘ন’ ব্যৱহাৰ কৰিছে। হৈছে, গৈছে আদিত ‘ঐ’কাৰৰ সলনি ‘ই’ৰ ব্যৱহাৰ হ’ব ‘ই’কাৰ আৰু বীৰ্ণ ‘ঐ’কাৰ ব্যৱহাৰত নিয়মৰ শিথিলতা, ‘হই’ শব্দ ‘হ’য়ে ‘হৰ’ ৰূপত ব্যৱহাৰ কৰা, আদিৰ দ্বাৰত এনে উদাহৰতাৰ উদাহৰণ পাৰ পাৰি। প্ৰকাশভাষীৰ সৰলতা প্ৰায় সকলো বচনতে কম-বেছি পৰিমাণে প্ৰকাশিত হৈছে। উল্লেখযোগ্য ভাষাৰ ব্যৱহাৰত গ. চ.-লিখিত ‘কায়কলীৰ পত্ৰ’ নিবোৱাৰায় সৰু দেবাটি উদাহৰতা (পৃ. ৩৩-৩৫) কায়কলী কবিতাৰ ভাষাত লিখা।

অসমীয়া ভাষাৰ স্থানীয় কবিতা ৰূপৰ লিখিত প্ৰকাশৰ বিকৰ্ষণ দিচাপে এই সৰু দেবাটিৰ এটি বিশেষ বুলি আছে।

দৃষ্টিভঙ্গী, বিষয়বস্তু, ভাষা আৰু প্ৰকাশভাষী—এই সকলো কেইটি বিষয় পৰাই “আসাম-বন্ধু”ৰে সজি কৰ সমগ্ৰ ভিত্তিতে পাঠকক আকৰ্ষণ কৰিব পৰা হৈ পৰিছিল। অৱশ্যেই, দৃষ্টিভঙ্গীৰ দ্বাৰত সমকালীন বিকিত সমাজৰ বন্দো-বন্দোৱে প্ৰতিফলিত হৈছে। কিছ, তাৰ দ্বাৰাজে আমাৰ সাংস্কৃতিক-সামাজিক জীৱনৰ সমকালীন চিত্ৰ বিচাৰি পাৰ পাৰি। ফলত, এই অল্পাধু কাকতখনে আমাৰ আধুনিক ভাষা আৰু সাহিত্যৰ ক্ৰম-বিকাশিত ৰূপৰ দাঁকৰ কঢ়িয়াই

আনিছে, তেনেকৈ আবার সামাজিক-সাংস্কৃতিক জীৱনৰ লগত সম্পৰ্ক থকা জনেক বিবৰণ নথান আঁক জ্ঞান-পাতিও কঢ়িয়াই আনিছে। এই বচনানুবহৰ যাজ্ঞত থকা দোষ-ভুলিবিলাকবোৰো সেইবাবে ঐতিহাসিক মূল্য-অনবীকাৰ্য। অৱশ্যে তাৰ যাজ্ঞত থকা 'জ্ঞানালীনতা'ৰ কথা পাহৰিব নানাগিব।

পুৰুষ-প্ৰকাশৰ ঐতিহাসিকতা।

আধুনিক অসম, অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি আৰু অসমৰ সমাজ-জীৱনৰ বিষয়ে জানিবলৈ হ'লে উল্লিখিত পতিকাৰ পুৰি আৰু কাকত-পত্ৰৰ ওচৰ চাপিবই লাগিব। কেৱল ছবকাৰী বহিৰে জাতীয় জীৱনৰ সকলো তথ্য-পাতি মাথাকে; থাকিব নোৱাৰে। অনুপৰি, ব্যক্তি বা সমষ্টিৰ বাহিৰৰ ৰূপৰ অৰ্হিত থকা ত্ৰিভুবৰ বৌদ্ধিক বা মনোজাগতিক ৰূপৰ পৰিচয়হে ব্যক্তিগত বা সমষ্টিগত জীৱনৰ প্ৰকৃত ৰূপৰ আভাস দিব পাৰে। আধুনিক অসম আৰু অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতি সমন্বিতে অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ প্ৰাণৰ সন্দেশো দিব পাৰে উল্লিখিত পতিকাৰ বহি-পত্ৰ সমূহেহে। সেইবাবে এৰি অহা পতিকা চীয়া কৰ-ফা, ডাল-বেৰা, গ্ৰহণীয়-অগ্ৰহণীয় সকলোবোৰ ৰচনাৰ বিজ্ঞানসন্মত পৰ্যায়সূচী প্ৰয়োজন আৰু তৰফ দিমে দিমে বাঢ়ি আহিছে। এনে এটি অৱস্থায় পৰিগ্ৰহিতভাৱে, যোৱা পতিকাৰ পুৰি-পত্ৰবোৰৰ সংগ্ৰহ, সংৰক্ষণ আৰু পুনৰুৎপাদন প্ৰয়োজনীয়তা অনবীকাৰ্য। “অকনোদই” আৰু “জোনাকী”ৰ যাজ্ঞৰ সমন্বয়ভাৱে সাহিত্য-সেতু তৰফ “আসাম-বন্ধু”ৰ পুনৰুৎপাদনও আবার সম-জাতীয় সামাজিক আৰু বৌদ্ধিক জীৱন-অধ্যয়নৰ কিছু সৰল অনুসন্ধানসকলৰ যাজ্ঞত তুলি দিব। আমি পূৰ্বে উল্লেখ কৰি অহাৰ নবে, এই সমন্বয়ভাৱে যাজ্ঞত এতিয়াৰ দৃষ্টিত গ্ৰহণীয় আৰু অগ্ৰহণীয় দুয়োবিধ সমন্বয়ে আমি পাব। তাত হাত কৰাৰলৈ পৰ্যে অজীভন সেই সমন্বয়ভাৱত হাত কুৰোৱা হ'ব। সেইবাবে, “আসাম-বন্ধু”ৰ পুৰাতনকাল অকতভাৱে পুনৰুৎপাদিত ৰূপত পাতি থকা হ'ল।

অসম প্ৰকাশন পৰিষদে “অকনোদই” আৰু “বো”ৰ পিছতে “আসাম-বন্ধু”ৰ পুনৰুৎপাদন প্ৰকাশ কৰি এটি ঐতিহাসিক আৰু তৰফপূৰ্ণ কাৰ কৰিছে। তাৰ বিহিৰে, প্ৰকাশন পৰিষদৰ সচিব শ্ৰীযুত চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া প্ৰকৃকো পৰি-ক্ষৰ সম্বোধিত অকনোদে ৰচনামাৰ পাত্ৰ হৈ হ'ব। আমি আশা কৰিছোঁ, এই সকলোদে কেন্দ্ৰ বিকৰ কাকতত আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যই পূৰ্ণ ৰূপত আত-প্ৰকাশ কৰিবে, সেইখনি কাকত “জোনাকী”ৰ পুনৰুৎপাদনৰ পৰিষদে উল্লিখিত পতিকাৰ পৰিচয় সম্পূৰ্ণ কৰি তুলিব।

“আসাম-বন্ধু”র পুনঃসংকলন আৰু সম্পাদনায় দায়িত্ব আনায় ওপৰত
 সাক্ষ্য কৰাৰ বাবে পৰিষদৰ ওচৰত কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰাৰ লগতে, বৈ যোজ
 কৰি-বিচ্যুতিৰ বাবে ক'ৰা বিচাৰিহেঁ। আমি অধিক বিতৰ্কভাৱে ‘ভূমিকা’ত
 কিছু বিষয় সন্নিবিষ্ট কৰাৰ আঁচনি প্ৰবৰ্ত্তে বৈছিলোঁ। কিন্তু, সকলোবোৰ
 বিষয় সাক্ষাৎ সত্তৰ হৈ মুঠাত ‘ভূমিকা’ৰ আকৃতি আৰু প্ৰকৃতি বহুতোকৈ
 সলাই “উন্নতিৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ পটভূমিত উৎপত্তিৰ আৰু আনাম-বন্ধু”—এৰে এটি
 পিৰোনামাৰ অধীন হোৱাকৈ যুগুত কৰা হ'ল।

১ মে', ১৯৮৪

ভিক্ৰমপুৰ

অপেক্ষা নাইকীয়া

কৃতজ্ঞতা

“আসাম-বন্ধু”র পুনর্মুদ্রণের ক্ষেত্রেও সর্বপ্রথম কৃতজ্ঞতার পাত্রী হৈ য’ব শুণাভিষায় বক্সার নাডি-বোহাৰী ব্রীষতী ভক্তদ্বন্দ্বো বক্সা। শুণাভিষায় পুত্র জ্ঞানকাভিষায় আৰু জ্ঞানকাভিষায় জ্যেষ্ঠপুত্র যনোভিষায়—এই তিনি পুৰুষে সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ বকা কৰা সংখ্যাকেইটি, স্বামী যনোভিষায় যুগ্মৰ পিছত দানাজয়ে বিজয়া সন্তোষ হান্তৰ পৰা এৰি নিদি বকা কৰিলে ব্রীষতী ভক্তদ্বন্দ্বো বক্সাই। জ্ঞানকাভিষায় বক্সার জন্ম-সন্তোষাধিকার সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি ব্রীষত যতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়ে ব্রীষতী বক্সাক লগ ৰবি এই সংখ্যাকেইটি অসম সাহিত্য সভাক দিবৰ বাবে অনুবোধ জনোৱাত, তেখেতে সানন্দে তুলি দিয়ে। সাম্প্ৰতিক সংকলনটি প্ৰকাশৰ বাবে আমি অসম সাহিত্য সভাৰ পুৰিষ্ঠানসৰ পৰা লৈছোঁ। অসম প্ৰকাশন পৰিষদে “আসাম-বন্ধু” পুনর্মুদ্রণৰ বাবে পূৰ্বে^১ বোকা দিচ্ছাত্তৰ ভিত্তিত ঠীন্দাৰায় দাৱিৰ আয়াৰ ওপৰত দাত কৰাত ব্রীষতী বক্সাক আমি সৌজন্ম-সূচকভাৱে সাক্ষাৎ কৰোঁ। তেখেতে এই কঃবৰ প্ৰতি সানন্দ-ভক্তেচ্ছা জ্ঞাপন কৰে আৰু ইয়াৰ লগত তেওঁৰ স্বামীৰ স্মৃতি-বিজড়িত হৈ থকাৰ কথা কয়। ব্রীষতী বক্সাৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা জৰাই আমি আয়াৰ পুনঃ-সম্মানিত ৰূপটি স্বামী যনোভিষায় বক্সাৰ সৌৱৰণত উৎৰ্গা কৰিলোঁ।

“আসাম-বন্ধু”ৰ একত্ৰ-সম্পাদনাৰ কাৰ্যত দিহা-পৰ্য্যাপন পাইছোঁ প্ৰবিন্দৰণা পণ্ডিত শ্ৰদ্ধেৰ তঃ মহেশ্বৰ মেওণ, অধ্যাপক ব্রীষতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী, অধ্যাপক ব্রীষোগেন্দ্ৰনাথৰণ ভূঞা আদি বিভিন্নজন্মৰ পৰা। সকলোকে আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

নমোন বইকীৱা

সূচী-পত্র

জানাম-বন্ধু বার্ষিক পত্র

“যত জানাতু পদং কবয়।”

প্রথম ভাগ। বার্ষ, পত্র ১৮০৬- ইংরাজী ১৮৮৬। প্রথম সংখ্যা।

আবজদ	— আ, ব,	—	১
জানাম-বন্ধু	— ব,	—	২
আগম দিন প্রতিরায় দিন (প্রথম অবসর)		—	৪
(দ্বিতীয় অবসর)		—	৫
জানাম বার্ষী	— ড, ঘ, 'কবিতা)	—	১৫
দেবীর পমিছল		—	১৬
দানবন্ধ কথায়বন্ধ	— দাভাভ	—	২৩
দোদাপ কব (কবিতা)	— দ, ব,	—	৩২
দাঃস-দুভাভ		—	৩৩
দোদা পিতা (প্রথম অবসর)	— ঘ, বহত	—	৩৬

প্রথম ভাগ। দ্বিতীয় ভাগ, পত্র ১৮০৬, ইংরাজী ১৮৮৬। দ্বিতীয় সংখ্যা।

আগম দিন প্রতিরায় দিন	— জি,	—	৩৭
কবদেভি বার্ষী	— ঘ, ব,	—	৪১
জাঃ	— দ, ব,	—	৪৬
জতি (কবিতা)	— ঘ, বহত	—	৪১
দানবন্ধ দানবন্ধি টোকা	— ঙ	—	৪৪
কবিতা	— ঙ	—	৪৮
জাঃ ঙীঃ	— ঙীঃ, জা, ব,	—	৪৯
জি (কবিতা)	— ঙীঃ, ব,	—	৪৯
জাঃ-দুভাভ	— ঙীঃ, ব,	—	৪৯
জাঃ	—	—	৪৯

(৭)

প্রথম ভাগ। চতুর্থ পক ১৮০৬, ইংরাজী ১৮৮৫। তৃতীয় সংখ্যা।

আগর দিন এভিয়ার দিন (তৃতীয় অধ্যায়)	—	—	৭৩
ভিগলি নাই উলুতি কেনেটেক।	—	বা, ব,	৭৮
দুপব-নিশা (কবিতা)	—	ব, বহত	৮১
“বেল পরিবাণে বাচে, ভিল পরিবাণে চুটে”	—	মে, চ, ব,	৮৫
আননী !!	—	—	৮৬
বিবেক (কবিতা)	—	—	৮৮
বছো	—	শ্রী কর্ণা	৯০
বহস্য	—	—	৯৩
কঁকরা (উদ্ধৃত)	—	—	৯৪
বঙালী	—	আ, ব,	৯৫
পক ব'হ	—	ক	১০০
দগব সাগর আক সাগর দগব	—	২, পরিবর্তিত	১০২
সবুহ'সি (কবিতা)	—	শ্রীত	১০৭

প্রথম ভাগ। ষষ্ঠ পক ১৮০৭, ইংরাজী ১৮৮৫। চতুর্থ সংখ্যা।

আগর দিন এভিয়ার দিন (চতুর্থ অধ্যায়)	—	—	১০৯
বদ (কবিতা)	—	প, ব,	১১৬
পতমসেতব বচমা—সীতা বহকব মাটক	—	আ, ব,	১১৮
আসাকর উলুতি কিমান—(কবিতা)	—	বৌ, দা, দা,	১২৫
আমার হানুহ	—	আ, ব,	১৩০
দলকিন্দর সমাচাৰ	—	—	১৩৬
আবীকতা মে বেজাচাৰ	—	ব, বহত	১৩৯
কুলাদি (কবিতা)	—	স, ব,	১৪৩

প্রথম ভাগ। ষষ্ঠ পক ১৮০৭, ইংরাজী ১৮৮৫। পঞ্চম সংখ্যা।

আগর দিন এভিয়ার দিন (পঞ্চম অধ্যায়)	—	—	১৪৫
কিহকো দাজাণে আমাব বদ (কবিতা)	—	শ্রীত	১৫১
কিহ	—	বি, ব,	১৫৭

(৯)

বন্ধু ভাব (কবিতা) (পশ্চিমভিত্ত)	— ক, ড,	— ১৫৭
স্বাধীনতা দে যেচ্ছাচাঁব	— ব, মহন্ত	— ১৬১
বিবেক	— শ্রীম, কু,	— ১৬৪
উনুত্তির চাবিখান ঘূষা	— স, ন,	— ১৬৭
গাবো বৃদ্ধান্ত	— ব মহন্ত	— ১৬৯
ভিসট্ট নাই উনুত্তি কেনেকৈ ? (ক্রমণঃ)	— দা, ন,	— ১৭৩
আমার নিচপ (ক্রমণঃ)	— ন, বা,	— ১৭৫
বন্ধু কবা	— আ,	— ১৭৭
আবন্ধু নীক	— হ, ন,	— ১৭৯
ককবা	— শ্রীম:	— ১৭৯
আনান-বন্ধু ভূতীর সংখ্যাব কঁকরা উত্ত	— শ্রীম:	— ১৮০

প্রথম ভাগ। আঘাট বক ১৮০৭, ইংরাজী ১৮৮৫। দ্বিতীয় সংখ্যা।

আগর দিন এতিয়ার দিন	—	— ১৮১
আমার নিচপ	— ন, বা,	— ১৮৫
টকা (কবিতা)	— স, ন, মহন্ত	— ১৮৭
সবালোচনা	— আ, ব,	— ১৮৯
বৈজ্ঞানিক কর্তব্য ও ক্রীড়িকা	—	— ১৯১
পিঠাই যবা বন্ত	— আ, ব,	— ১৯৪
শান্তি আৰু আশা (কবিতা)	— স, ব,	— ১৯৯
সবালোচনার উপকার	— ও, ট,	— ২০২
অলঙ্কার পিঠার বৃত্তি	— ক, ব,	— ২০৫
আকাশ (কবিতা)	— বা, স,	— ২০৭
বৃত্তান্ত (কবিতা)	— স, বে, ব,	— ২১১
হালোতা আৰু ভাকবীতা	— স, ন, মহন্ত	— ২১৩

প্রথম ভাগ। আঘাট বক ১৮০৭, ইংরাজী ১৮৮৫। দ্বিতীয় সংখ্যা।

আগর দিন এতিয়ার দিন	—	— ২১৭
কাব্যবন্ধ বাজপুত্র (কবিতা)	— শ্রীম:	— ২২১
স্বাধীন বৃত্তান্ত	— ন,	— ২২৫

সদামন্দর সমাধায়	—	সত্যানন্দ	—	২২৮
বৈদীষ দুটি প্রশ্ন	—	স,	—	২৩২
পাঁচলীয়া বোরাধী	(কবিতা)	—	ব,	২৩৯
প্রবীণা	—	শ্রীক:	—	২৪৪
পুণ্ডরিক জোম (কবিতা)	—	স, ব,	—	২৪৭
বৈদীষ কর্তব্য ও শ্রী-শিকা	—	—	—	২৫০

প্রথম ভাগ। ভাদ্র পক্ষ ১৮০৭, ইংরাজী ১৮৮৫। অষ্টম সংখ্যা।

আগ্নেয় দিন এতিহাস দিন	—	—	—	২৫৩
প্রবীণা। বোর শিকা। কবতে বনী	—	শ্রীক:	—	২৫৬
কাকবন্ধ বাজপুত্র (কবিতা)	—	শ্রী ভ:	—	২৬১
সদামন্দর লজ্জা অভিবান	—	—	—	২৬৩
দাহ	—	হে, ব, (ব ?)	—	২৭০
ধুমুহা-বতাহ (কবিতা)	—	স, ব,	—	২৭৩
সবালোচনা	—	আ, ব,	—	২৭৭
অলমীয়া আক বিদেহী সাজ	—	ব, মহন্ত	—	২৮৭

প্রথম বৎ। আশ্বিন পক্ষ ১৮০৭, ইংরাজী ১৮৮৫। দ্বিতীয় সংখ্যা।

আগ্নেয় দিন এতিহাস দিন	—	—	—	২৮৯
কচকী উকীল ভোলা	—	—	—	২৯২
পত্নী-বিলাপ (কবিতা)	—	ব, মহন্ত	—	২৯৮
কীর্তন	—	—	—	৩০০
কায়স্থপীষ পত্র	—	প, চ,	—	৩০৩
আমালোক	—	ন, ন, মহন্ত	—	৩০৫
মহত্বা	—	স,	—	৩০৭
বিশ্বাস (কবিতা)	—	হে,	—	৩০৭
সবাজিক	—	স, ব,	—	৩১০
বৈদীষ কর্তব্য আক শ্রী শিকা	—	ব, মহন্ত	—	৩১৮
সবালোচনা	—	আ, ব,	—	৩১৯
দীক্ষ	—	স, বে, ব,	—	৩১৯
আবক্ষা দীক্ষ	—	—	—	৩২০
কিন প্রভু বজ্রাধার বহু বহা মুচক (কবিতা)	—	ব, ব,	—	৩২১

ଅବନ ବଣ । ଆଦିକ ପଦ ୧୪୦୧, ହିସାବୀ ୧୪୪୬ । ବନ ମଞ୍ଜରୀ ।

ଆଦ୍ୟ ନିଧ ଏଡ଼ିଆର ନିଧ	—	—	୩୫
ସେ	—	ଆ, ବ, (ସ ୧) ବ,	୩୬
କାହାଣୀ (କବିତା)	—	—	୩୭
ମତି ବିଜ୍ଞାନ	—	ବ, ଦ,	୩୮
ବୁଦ୍ଧିବ୍ୟାସ	—	ବ, ଦ,	୩୯
ସନ (କବିତା)	—	ସେ, ଡ, କେ,	୪୦
ବୈଦିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଶ୍ରୀ ମିତ୍ରା	—	ସ, ଯଦ୍ବ	୪୧

ଅବନ ବଣ । ଆଦ୍ୟୋକ ପଦ ୧୪୦୧, ହିସାବୀ ୧୪୪୬ । ଏକାକୀ ମଞ୍ଜରୀ ।

ଆଦ୍ୟ ନିଧ ଏଡ଼ିଆର ନିଧ	—	—	୪୨
ବୁଦ୍ଧି ବିଜ୍ଞାନୀକ ନିଧ	—	ସ, ଦ,	୪୩
ବୁଦ୍ଧି ବିଜ୍ଞାନୀକ ନିଧର ଅତିରିକ୍ତ ଆଦ୍ୟ	—	ସ,	୪୪
ସଂସାରର ନିଧ ନାହିଁ (କବିତା)	—	କେ, ବ,	୪୫
କାହାଣୀ-ବିଜ୍ଞାନ	—	ସ, ଯଦ୍ବ	୪୬
କଳାସ ଆଦି କର୍ମ	—	କ, ଡି, ଦ,	୪୭
ବୈଦିକ ଆଦି ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ କାବ୍ୟର	—	ଆ, ବ,	୪୮
କଳା କାବ୍ୟ (କବିତା)	—	ସ, ଦ,	୪୯
ବାଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗତ	—	ସ, ଯଦ୍ବ	—

ଅବନ ବଣ । ପୁର ପଦ ୧୪୦୧, ହିସାବୀ ୧୪୪୬ । ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ମଞ୍ଜରୀ ।

କଳାସ	—	ଆ, କା, ଦ,	୫୦
ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ କାବ୍ୟ	—	ସ, ଦ,	୫୧
ସେ ଆଦି ବିଜ୍ଞାନ (କବିତା)	—	ସ, ଯଦ୍ବ	୫୨
ଶ୍ରୀ କଳା	—	ସ, ଦ,	୫୩
କଳାସ କଳାସ ଆଦି କଳା	—	ସ, କା, ଦ,	୫୪
ବିଜ୍ଞାନ (କବିତା)	—	—	୫୫
ଉପାଦେୟ (କବିତା)	—	ସ, କା,	୫୬
ଶ୍ରୀ	—	ଏ, ଡି, ଇ,	୫୭
ହିତେୟ ବାର୍ତ୍ତା (କବିତା)	—	ଶ୍ରୀ, ଡି, ଡ,	୫୮
ଆଦ୍ୟ ନିଧ ଏଡ଼ିଆର ନିଧ	—	—	୫୯
କାହାଣୀ-ବିଜ୍ଞାନ	—	ସ, ଦ,	୬୦

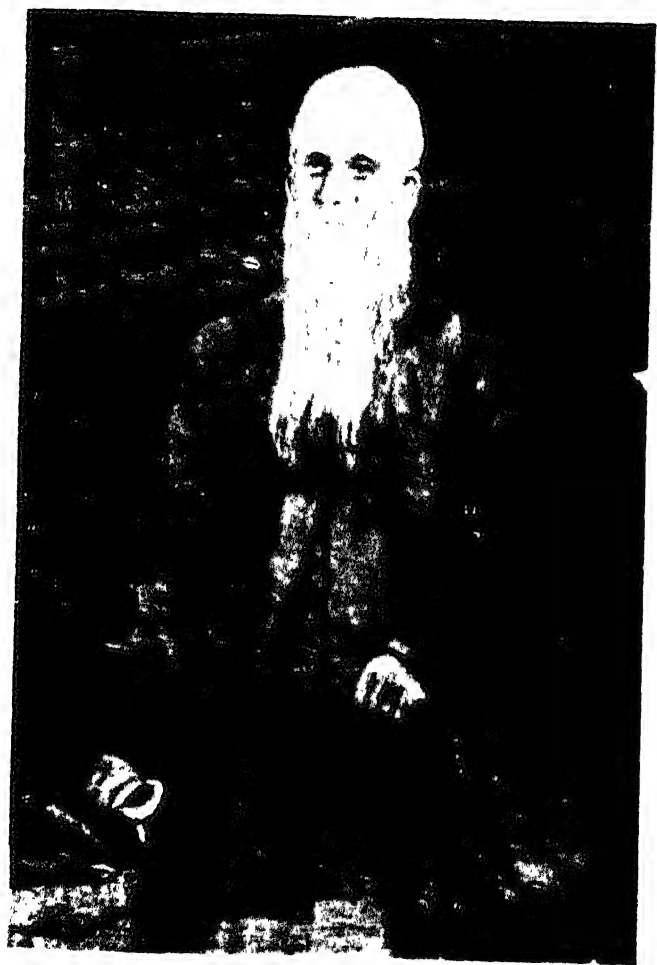
(৫)

দ্বিতীয় খণ্ড । বাঘ-কাণ্ডন শক ১৮০৭, ইংৰাজী ১৮৮৬ । ১১২ সংখ্যা ।

আগাম-বন্ধু	—	—	৪১৩
আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন	—	—	৪১৬
বাৰি বিজ্ঞান	—	আ, স	৪৪২
সমালোচনা	—	এ, বি, সি	৪৪৬
বৈশীৰ কৰ্তব্য ও শ্ৰীশিক্ষা	—	ঈ ব, মহন্ত	৪৪৯
সংসাৰ স্তম্ভৰ ঠাই (কবিতা)	—	ব, ব,	৪৫৭
অসমীয়া ভাষা বুৰঞ্জী	—	জ, ন,	৪৬১
বজৰী (কবিতা)	—	ঈড:	৪৬৭
বিবাহ বহস্য নাটক	—	—	৪৬৯
স্তোত্র (কবিতা)	—	ক, ব,	৪৭৪
শ্ৰী শিক্ষা	—	প, ন,	৪৭৬
টাকা	—	স,	৪৮১
গাৰো বৃত্তান্ত	—	ঈ ব, মহন্ত,	৪৮২
কৃষক	—	উ, ব,	৪৮৩
মৌৰন আৰু বৃদ্ধাৱস্থা (কবিতা)	—	ক, ব,	৪৮৬
বিধবা-বিলাপ (কবিতা)	—	ঈ বে, ব,	৪৮৭
বিজুলী (কবিতা)	—	ঈ হ,	৪৯০
প্ৰকৃতি (কবিতা)	—	ঈ হ,	৪৯৪
বাৰি বিজ্ঞান	—	—	৫০০
মোৰ চিন্তা (কবিতা)	—	স, ব,	৫০১
প্ৰথম বছৰৰ কিছু নিৰ্ব্বাচিত লেখকৰ নাম	—	—	৫০৪

দ্বিতীয় খণ্ড । চ'ত-বহাগ শক ১৮০৭-৮, ইংৰাজী ১৮৮৬ । ৩৪-৪ৰ্থ সংখ্যা ।

আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন	—	—	৫০৫
বজৰী (কবিতা)	—	ঈড:	৫০৯
বৈশীৰ কৰ্তব্য ও শ্ৰী শিক্ষা	—	ব, মহন্ত	৫১২
মাকৰ স্তম্ভ আৰু দুখ (কবিতা)	—	স, ব,	৫২৩
ভেকা কাল (কবিতা)	—	স, ব,	৫২৫
গাৰো বৃত্তান্ত	—	—	৫২৮
বাৰি (কবিতা)	—	স, ন,	৫৩১

रामदास'द्वय दुर्गा'प्रियम वक्रता

१९००-१९०१ ई. १९०२ ई. १९०३ ई. १९०४ ई.

আসাদ-বকু সয়তনে বাৰোতা ঙ্গাভিৰাম বৰুৱাৰ নীতি
মনোভিৰাম বৰুৱা
জন্ম : ১ আগষ্ট, ১৯১১ ॥ মৃত্যু : ৩০ ছেপ্টেম্বৰ, ১৯৬৯

(ছ)

প্রকৃত লাক কি ?	— স্ব, ব,	— ৫৩৭
সজ্জা (কবিতা)	— ম, যে,	— ৫৪০
কৈশিকাকর্ষণ	—	— ৫৪৪
হাস্যাত্মক আকর্ষণ বা সম্বন্ধ	—	— ৫৪৫
চৌম্বকাকর্ষণ	—	— ৫৪৬
ভাঙিত বা বিদ্যুতাকর্ষণ	—	— ৫৪৭
ভাবকেন্দ্র	—	— ৫৪৯
ঈশ্বর হান ক'ত ? (কবিতা)	—	— ৫৫১
বাক্য	—	— ৫৫৫
যেব (কবিতা)	— স্বী ত:	— ৫৫৬
কেনোপালিয়ন যোদ্ধাপাঠ	—	— ৫৫৯
যেব-বুড় (কবিতা)	—	— ৫৬৫
ছাত্র বচন (কবিতা)	— নি,	— ৫৬৯
জড়বস্তুর বিশেষ বা টেনসিভিক গুণ	—	— ৫৭১-৫৭৪

আসাম-বন্ধু।

মাসিক পত্র।

“নচ জ্ঞানাত্ পবং বলম্।”

প্রথম ভাগ।) দ্বিতীয় পত্র ১৮৮৬, ইংরাজী ১৮৮৪। (প্রথম সংখ্যা)।

আবৃত্তন।

যি জনাই এই চোৱা জনং নুটি কৰি পালন
কৰিছে, যি জনাই সলাই জগতৰ তেওঁ বিধান
কৰিছে, সেই জনাই আমাক এই তেওঁ কাৰ্য্যত
সহায় কৰোক। এই আবৃত্তন তেওঁ হওক।

আ. ব.

আসাম-বন্ধু।

আপোনা-আপুনি নিজভাবে সহজ জগাই আমি ওলাইহেঁচি; এতেকে আমার অলপ পরিচয় দিব লগিয়া হইছে। আসামর বন্ধু অনেক; অনেকে অনেক প্রকারে আসামর হিত সাধন করিব লাগিছে। কোনো রজা ঘরর বিষয়া হই প্রজার সুখাশনর নিমিত্তে সদাই উদ্যোগী। কোনোএ বা পুৰি-পাঁজি লেখি ছুখীয়া মাতৃ-ভাষার উন্নতি সাধিব লাগিছে। কোনোএ বা মধ্যস্থ হই প্রজাব দুখ-বিবরণ রজার আগত সহস্র যুখে কব লাগিছে। এইবিলাকেই বাস্তবিক আসামর বন্ধু। এই-বিলাকেরে সহিতে তুলনা করিলে আমার পক্ষে আসাম-বন্ধু নামে পরিচয় দিয়া ফিত্তাকি মালোন। আমি শাসন, বিচার-আদি রাজনৈতিক বিষয়াবলোকত চতুষ্কোণ করিব নোখোজোঁ। রাজনী তত আমি অমতিজ্ঞ। সাম্প্রদায়িক ধর্ম্য সম্বন্ধে আমি সতাস্ত প্রকাশ নকরোঁ। মচনা-চাফুর্য আহার নাই, আর ডাক ঘেঘোরা আমার উদ্দেশ্য নহয়। ব্যাকরণর নৃত্র লই আমি বাকবিত্ততা নকরোঁ। পরর প্রশংসা বা পরর নিন্দার আমি ওচর নাচাপোঁ। বড়য়া কোরাও আহার নাই নহয়। আমার উদ্দেশ্য সাধান্য। সেইয়ে,—সাধারণর মনোরঞ্জন আর আন-চর্চা।

আন আর বেশত সাধারণর উন্নতির নিমিত্তে অনেক পদা আছে। বৈজ্ঞানিক সভা, শিল্পকর্মর ঘেলা আর সাময়িক পত্রিকা—এইবিলাকর বায়াই সভ্য-বেশত সাধা-

রূপর বড় উপকার হয় । কিন্তু হৃতগীতা আসাম-বন্ধুত এই-
 বিলাকর অনুষ্ঠান নোহোতা বাবে ইয়ার মামুদর মন নীচেই
 সজীৰ্ণ । শিক্ষার উন্নতি নথকা বাবেই এই দেশর পুৰণি
 শিল্প আৰু সাহিত্য প্রায় লোপ পালেহি । আন্দোলনেই
 শিক্ষার উন্নতির মূল । কিন্তু আন্দোলন কৰিবলৈকো ইচ্ছাত
 কোনো উপায় নাই । আমাৰ দেশত বিবিলাক মেল হয়,
 সেই বিলাকত সমাজৰ আচাৰ-দীতিৰ মাৰ্গান আন্দোলন হয় ।
 সেই বিলাক মেলত বিজ্ঞান, শিল্প, সাহিত্যৰ আন্দোলন হোৱা
 প্রথা ইত্যাত সমূহি নাই । এই আন্দোলনৰ অভাৱ মোক
 কৰিবৰ আশা কৰি আসাম-বন্ধু আন্দোলনৰ পুজিছে ।
 আমি এই পম্ভত সাহিত্য, বিজ্ঞান আৰু শিল্প সবল
 আলোচনা কৰিম । এই এই বিষয়ে সকলোএই নিজৰ মত
 ইচ্ছাত প্রকাশ কৰিব পাৰিব । অনুকূল আতিকূল সকলো
 প্রকাৰৰ মতে ইচ্ছাত ঠাই পাব । কোনো ভেদী বা কোনো
 বিশেষ সমাজৰ মামুদৰ আমি সুখপাত নহওঁ । বিততে
 আন্দোলনৰ দ্বাৰাৰ জ্ঞানৰ উন্নতি হয়, আমি তাৰে চেষ্টা
 কৰিম ।

ব,

আগর দিন এতিয়ার দিন ।

প্রথম অধ্যায় ।

আরম্ভন ।

আমার ডায়েরী। কোনো একটা বিখ্যাত পণ্ডিত কইছে “কলিযুগত গুহ কাল ধনা ।” কলিতার্থে একজন ডায়েরী লেখক, প্রায় সকলো দেশের লোক সকলে “আগর দিন ভাল, এতিয়ার দিন বেয়া” বুলি কই থাকে । আমি যেতিয়া স্কুল আছিলাম, তেতিয়া বুঢ়া সকলক আগর দিন ভাল এতিয়ার দিন বেয়া বুলি কোতা তুলিছিলোঁ । আমিও আমার সমানীয়া সকলে সেই তেতিয়া আমার স্কুল কালর কথা আলোচনা করোঁ, তেতিয়া আগর দিনর কথা কই অতিশয় আনন্দিত হওঁ, আকু সেই দিনক ভাল বুলি কওঁ । এতেকে আমি এই প্রস্তাবত আগর দিন আকু এতিয়ার দিনর কথা আলোচনা করিম ।

কোনো কোনো বিখ্যাত আমি আমার দিনক বেয়া বুলি পিড় সকলর দিনক ভাল বোজোঁ । পিড় সকলে আকো উত্তেজিতকর দিনক বেয়া বুলি পিতামহর দিনক ভাল বুলিছিল । কোনো কোনো বিখ্যাত আকো আমি আমার দিনক ভাল পিড় সকলর দিন বেয়া আকু পিতামহর দিনক আকু বেয়া বোজোঁ । যেনে অকস্মিক লোকক প্রেম করোঁ, সেই লোকেই আগর দিন এতিয়াব দিনর বিবরে সেইরূপ উত্তর করে । বি লোক পূর্বে অতিশয় বুলি পরিগণিত হইছিল, যার সামাজিক অবস্থা অতি অসহনীয় আছিল, সেই লোকে এতিয়া আদিত্য উত্তর আকু অসহনীয় অবস্থা পাইও আগর দিনক বহু প্রভা করে । আপোনার পূর্বে

পূজবর পরিচর কোনেও ভীম রূপে নিবিধে । অতি সামান্য লোকও তার আগর পূর্ব পূজবর বল, বীরা, ওয়র পরিচর বড় পৌরষেয়ে একাশ করে । মল্লবা-জাতির এইটী স্বভাব ।

আগর দিন বুলি কোম দিনত ঘরিত, এইটো কঠিন । পূজার পরা ঘোড়া রাতি আগর দিন, এই বৎসরর পক্ষে ঘোড়া বৎসর আগর দিন, এতিয়ার দিনর পক্ষে পকাম বৎসরর পূজকাল আগর দিন ; পকাম বৎসরর পাছে এই কাল আগর দিন হ'ব । আর পকাম বৎসরর সেই কাল আগর দিন হ'ব ; আগর দিন কেতিরাবা এতিয়ার দিন জাহিল, আর এতিয়ার দিন কেতিরাবা আগর দিন হ'ব । এতেকে আগর দিন এতিয়ার দিন, ই আচমকিক কাল মাত্র ।

রাজা-খাসনর বর্জমান মিরম মতে গৃহস্থ আর বেলা-মর সমান খারীক স্বত্ব । কুলবিদ্য লোক ভীম জাতির তলেও এতিয়া উচ্চ গণ পাইছে । এই উপলক্ষে আহোম রজার দিনটল লক্ষ্য করি এটিম সকলে কর যে "আগর দিনত এনে কব ঘোড়ারিছিল," এতিয়ার দিনর পক্ষে আহোম রজার রাজত্বর সময়ে সেইতে আমার লাকাত্ সযত্ন । আহোম রজা সকলর পোত্র মনলে এতিয়াও আমার দেশর উপগর অংশ বৃত্তি-স্বরূপ খাব লাগিছে । সেই লকলে এতিয়াও আমার দেশর লোকর মাজত "পূজনী" হই আছে । আহোম রজাই বিরা বৃত্তি এতিয়াও অনেক উপভোগ করিব লাগিছে । আহোম রজার পরা পোতা উপাধি এতিয়াও লোক সকলে ধারণ করিছে । আহোম রজাই উগ্র দত্ত করা এতিয়াও কোনো কোনো লোক জীবিত

আছে। আহোম রজার দিনত ব্রাহ্মদেশীয় বানর আক্রমণের সময়ত দৌরাঙ্গা সচা করা এতিয়াও অনেক লোক আছে। আহোম রজার দুখত দুখী দুখত দুখী হোতা এতিয়াও কিছুমান লোক জীবিত আছে। আহোম রজাই নির্মাণ করোতা মন্দির, বজোতা আলো আৰু পড়, খমোতা পুণ্ডুৰি এতিয়াও আছে। আহোম রজার আসনের শিকলী, সমাজ-বন্ধনের প্রথা আৰু সামাজিক নিয়ম এতিয়াও অনেক অংশে আছে। এই কারণ আহোম রজার দিনকেই আমি আগের দিন বুলি এই প্রস্তাৱ লেখিম।

বুৰঞ্জী পাঠ করিলে জানিব পাৰি যে রাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনেই আহোম খিলাফত পৌৰুষ উচ্চ কাল। লক্ষ্মী সিংহ রজার দিনৰ পৰা দেশত চলু ল আৰম্ভ হয়। আহোমৰ অন্ন-পাতাকা এই সময়ত অটল হ'ল। ইয়াৰে পৰা আহোম শ্রীজয় আৰু পরাক্ৰম-ভীন ভই দেখত রাজাজয় হয়। রাজেশ্বৰ সিংহ স্বৰ্গভৱে ১৬৮১ খকৰ ১০ মেঠ, ইংৰাজী ১৭৬৯ সনৰ ২জুনত স্বৰ্গী হয়। আৰু তাৰ পাছ দিনা লক্ষ্মীসিংহ স্বৰ্গদেৱে সিংহাসনত আরোহণ করে। এই সময়ত পৰাই প্রস্তাৱ আৰম্ভ করা হয়, আৰু ইয়াত এক পতাকীৰ কেই বছৰমান অধিক কালৰ বিবরণ সংক্ষেপে সন্নিবেশিত হয়।

দ্বিতীয় অধ্যায় ।

আমি যি সময়র কথা বর্ণনা করিম, সেই সময়ই
আহোম জাতির অসম দেশ আসমর উন্নতির উক্ত সীমা ।
এই সময়ত আহোমর বিশেষ আক্রমণ শেষ হইছে । এই
জন্য রজাই অনেক চিরস্থায়ী আঙ্গ সৎ কার্য করিলে । তেঁও
সর্গ প্রকার বিদ্যার উৎসাহ-দাতা আছিল । তেঁওর এই
রূপ সংকাষাত বকতীয়াসর পেছেলা বা কীর্তিচেন্ন বড়
বড় হাই সজ পরামর্শ দি সাহায্য করিছিল । এঁওর দিনতে
রজপুত্র নগরত খনশায় নামে ডাউন্ট মিলি অনাই দুটা
পকি তলাতল ঘর আর দুতলীয়া রজঘরর ওচরতে সজ
এটা পকি রজ ঘর করোয়া হল । বচি খোঁহা বড় ফুকন,
কাঠ-কটীয়া বড় হা আর ডেকা বড় বড় হাই তিনটা
আলী করালে । গুহাচাকীর বশিষ্ঠাঙ্গম, মনি-কর্ণেশ্বর
আর চিত্রাচলন্ত মন্দির করোয়া চল । নেবেদী-চীনড
এটা মন্দির নির্মাণ কারবলৈ আরম্ভ করা হইছিল । মনি-
পুয় দেশর রজাই তেঁওর জীর্ণক রাজেশ্বর সংহ রজার
সৈন্তে বিবাহ দি মিত্রতা করিলে । দান-অঙ্কিত বৃগেশ্বর
রাজেশ্বর সিংহ বিখ্যাত আছিল । এনে যে বেইএ বেতিয়া
বি খোঁজে প্রায় তাকে দিছিল । রজা জখাই কয়েক সময়ে
সেন মেলা রজ চাবলৈ যোহাত বা আম সকামে বাড়িরলৈ
ওলোহাত কোনো লোকে ভিকা করিলে তেতিয়াই দান
দিয়া হইছিল । এই জনা রজাই অসমীয়া, মেহনাগরি,
পারমী অকরেয়ে মোহর করাইছিল । বিদেখী রজা
সকলে সইতে এই জনা রজার মিত্রতা করা বড় আদরবীর

কার্য্য লাভিল। বিদেশীৰ আঁক আছিল তাক স্বেচ্ছা কৰি থাকিবলৈ আটী বাফী দিয়া হইছিল। মণিপুৰীয়া কুঁৱ-
ৰীৰ লগত যি বোৱা মাজুহ আঁচিছিল, সেই বোৱাক দৌটোৰ
কোবতে বহুতাই দিয়া চল। সেই ঠাইক এই পৰ্য্যন্তে
'মগলু খাত' বোলে। সংস্কাৰত কোনো বস্তু বা কাৰ্য্য
নিষ্ফলক্ৰমকৰ। চম্ভুত বেবে কলক আছে সেইৰূপে
এই ৰজাৰ দিনত অসম দেশৰ বুৰঞ্জী দখল কৰা কাৰ্য্যটো
ৰাজ্যৰ ৰজাৰ আৰু কীৰ্ত্তি চম্ভু বড় বড়্বাৰ কুৰীৰ্ত্তি
বুলি চিৰকাল ঘোষিত থাকিব।

ৰাজেশ্বৰ সিংহ স্বৰ্গদেৱ ১৬৯১ খকৰ ২০ জেঠ ৩ স্বৰ্গী
হল। তাৰ পাছ দিনা ৰুদ্ৰ সিংহ স্বৰ্গদেৱৰ কনিষ্ঠ পুত্ৰ লক্ষী
সিংহ স্বৰ্গ দেৱ সিংহাসনত উঠিল। এই সময়ত দেশ বন
জনে পূৰ্ণ। ইয়াকেই লোকে সুখীয়া বা খাতিৰ কাল
বোলে। এই সময়ত অসম দেশৰ সীমা এইৰূপ
আছিল :—উত্তৰে ভোটাৰ পৰ্য্যন্ত ; দক্ষিণে মগা, মিকিৰ,
খালীয়া আৰু দাঙোৰ পৰ্য্যন্ত ; পূৰ্বে মিচিমী, চিংকো,
খামতীৰ পৰ্য্যন্ত ; আৰু পশ্চিমে গোৱালপাড়া জিলাৰ
চাৰকা ঘাট পৰ্য্যন্ত আৰু মামাহা মকা। অসম ৰজাৰ
চাৰিওফালে চুবুৰীয়া জাতিবিলাক কোনোএ বিদ্ৰূপে
আৰু কোনোএ কৰকৰূপে আছিল। চিংকো, খামতী,
মগা,আবৰ, অঁকা, ডকলা প্রভৃতি পৰ্য্যটীয়া জাতীয়ে সইতে
আমাৰ ৰজাৰ বিদ্ৰূপ আছিল। এই বিলাক জাতীয়ে
অসম ৰজাৰ আধাৰ আকাৰ কৰিছিল। আৰু সিঁতৰ
দেশৰ উৎপন্ন জন্ম কৰ-সকল দিছিল। ই ফালে আকৌ
আমাৰ ৰজাৰ পৰা সিঁতৰ আধাৰ আধাৰ লোক সকলে
বীট-সকল বাৰ্ষিক হুতি পাইছিল। যেতিয়াই এইৰূপে

দ্বিতীয় নব্বয়, তেতিয়াই মিহঁতে নাবনীটেল আদি উপজ্বল
করে । এই উপজ্বল-নিবারণর বিষিতে জানে জানে সৈন্য
আর সৈন্যাদাক আছিল ; আর মিহঁতে সইতে মিত্রতা
রাখিবর কারণে কটকী আর বড়ুয়া উপাধি বি কিছু-
মান লোক রাখা হইছিল । আর সময়ে সময়ে সেই
সেই জাতীর ডাকর ডাকর কোনো লোকক আবার দে-র
উপাধি দিয়া হইছিল, আর সময়ে সময়ে সেই জাতীর
ডাকর লোক সকলক অসম রজার প্রতি ডাকি কবিশটেল
অপথ খুঁটাই হইছিল । সেই বিলাকে সেটরূপ অপথ
ডাকিলে মিহঁতক বিবলগীরা বড়ু দিয়া মাঝার । আর
সেই বিলাকক সময় পালে ধরি আনি থর হা বার । বি
কোনোএ আদরি জাতিক বাই দিহে, সেই লোকে
রাজসন্মান আর অঙ্গুগ্রহ পাইছিল । কছানী, জগন্না
আর মণিপুরর রাজারে মিত্রতা আর সাক্ষ আছিল ।
মণিপুরীরা রাজাই নিজর কন্যা বি সেই মিত্রতা বিশেষক
দৃঢ় করিলে । আশীরা আর পাড়োব রাজা বিলাকেবেও
রজার মিত্রতা আছিল ; আর ডোটর রাজারেও মিত্রতা
আছিল । সেই সেই জাতীর ডাকর লোক সকলে সইতে
আমার স্বর্গদেব বিলম্ব মিত্রতা করিছিল । মিহঁত
কেতিরাবা বেখটেল আছিলে বিশেষ আদর আর সন্মান
করা হইছিল । পূর্বাচীরা লোক মাঝেই অসভ্য আর
মহা লোভী, অশুচি অচছানী । সববে সময়ে সেই সকলে
আদি নাসনীর লোকর ওপরত উপজ্বল করিছিল । এইরূপ
নিবারণর অর্থে বি বিলাক কটকী বা দুহনীরা বড়ুয়া আছিল,
সেই লোক সকল সহক আছিল । মিকীর আর বিরী
জাতীর লোক অতি শাস্ত প্রকৃতির । মিহঁতেও আবার

ସ୍ୱର୍ଗଦେବ ଶ୍ରୀଧରା ସ୍ତ୍ରୀମାନ କରିଛନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ରଜା
 ରାଜାଧରାଜ ଓପାନ୍ତିର ଧୋର ମରାହେଇଛି । ଆମାର
 ରଜାର ଅଧିନେ ଏହି ବିଜାକ ରଜା ଆଛି । —ପ୍ରଥମ ମରଜର
 ରଜା ; ଏଠିର ରାଜଧାନୀ ମଜଲସ୍ତେ । ଏଠିର ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା
 କୋଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ପଶ୍ଚିମେ ବଡ଼ ନଦୀ, ପୂର୍ବେ ଚାରି ଛୁବାର,
 ମାଳିକେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ନଦ ଆଛି । ଏହି ଚାରି ମୋରା ତିହରତ
 ଏଠିଏ ଶ୍ରୀ ରଜାବ ତୁଳା ଅଧିନ କମତା ଆଛି । ମମ୍ବେ
 ମମ୍ବେ ଆମର ରଜାକ ମରଜି ରଜାହ ପାହିକ ମାନ୍ୟତା ଦିଅନ୍ତି ।
 ଏହି ପାହିକ ବୋରେ ଶ୍ରୀହାଟି । ବଡ଼ ଫୁଲର ଅଧିନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
 କାମ କରିଛନ୍ତି । ଏକ ମରଜି ପାହିକେ ସରର ମରା ଶ୍ରୀ
 ଶ୍ରୀ ବନ୍ଧୁ ମହି ଆହି ଆନ ଏକନକ ମଲିକର । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 “ମରଜି ପାହିକର ମହଲ” ଏହି କଥା ରାଜୁ ଆଛି । ମରଜି
 ରଜାହ କିମାନ ପାହିକ ଦିଅନ୍ତି, ତାର ନିଷ୍ପତ୍ତି କରା ଟାନ ।
 ଶ୍ରୀହାଟି । ବି ରଜାହ ବିମାନ ମୁବଦା ପାହିଛି, ଶ୍ରୀମାନ ଦିଅନ୍ତି,
 ଆର ଶ୍ରୀହାଟିର ବଡ଼ ଫୁଲର ଆଦ୍ୟାକ ମତେ ଦିଅନ୍ତି ।
 କୋନା ମମ୍ବେତ କମ କୋନା ମମ୍ବେତ ବେନୀ ଦିଅନ୍ତି । ମହ
 ହ ଆବ ଓଡ଼ିଶା ଆର ଶ୍ରୀ ତାଜାର କମ ମତ୍ୟା ଆଛି ।
 ମରଜ ଶ୍ରୀମହାବ ଯାବତୀୟ ରାଜ୍ୟ ଆର ଆମର କାର୍ଯ୍ୟ ଏହି
 ମରଜି ରଜାହ କରିଛନ୍ତି । ମରଜି ରଜାହ ବିଷୟ ଶ୍ରୀ-
 ମତା କରିଛନ୍ତି, ବୁଝି ବିମାନ ମାନ କରିଛନ୍ତି । ଆର
 ଓଡ଼ିଶା ମତେ ମହାବ କରିଛନ୍ତି । ମରଜ ଶ୍ରୀମହାବ ମୋରା ମାନ୍ୟତା
 କୋଟି ଆର ଓଡ଼ିଶାର ଓପାନ୍ତିର ବିଷୟ ମରଜି ରଜା ମାନ୍ୟ
 ଆଛି । ମରଜି ରଜାର ସର କୋଟବେହାର ଆର ବିଜ-
 ନୀର ରଜାର ବନ୍ଧୁ । ବହୁକାଳ ପୂର୍ବେ ବିଷୟର ମରା କାଟି
 ଆହି ମରଜତ ରାଜ୍ୟ କରେ । ମାଳିକେବତ ଆଦ୍ୟାବ ରଜାର
 ଅଧିନ ତ୍ୟ । ମାଳିକେବତ ବେଳତାର ରଜା ଓ ମରଜି ରଜାର

কৈমর । এমন মজী কোঁহরে আতি এই অকলত রাজত্ব করে । এই রাজত্ব প্রধান আছিল । ডিমরুহা আর রাণীর রাজাইও প্রায় বেজলীয়া রাজার মতই । এই সকল বাহিরেও বড় ছুরা, ছর গাঁও, বকো, বনগাঁও, লুকো নামে কেইখন মান প্রদেশ আছিল । এই বোরক ছুরার বোলে । খালীয়া আর গাড়ে প্রভুত পজলীয়া জাতি অকার ছুরারেরেই এই এই প্রদেশের নাম । সেই পজলীয়া জাতি বোরর উপদ্রব নিবারণ কবাই এই সকল রাজার প্রধান কার্য । ডিমরুহা রাজার অধীনত পানবাড়ী নামে এখন ক্ষুদ্র প্রদেশ আছিল ।

নেলী, মচরী, আর গোড়া নামে তিনি খন ক্ষুদ্র প্রদেশ আছিল । এই কেই প্রদেশ এতিয়ার নগাঁও জিলায় অন্তর্গত হইছে । বখা, চোপাকুচা, জু বজা, তেঁতেলীয়া, গাঙ্গ, শালমরা প্রভুত স্থানতাব গোর শাসন কর্তা আছিল, সেই বোরক রাজ-পোস্ত জি বোলে । নগাঁওর কচারি পারে জুঁয়া আর লক্ষর উপায়র কচারি রাজার অধীন কিছুমান বিষয়া আছিল । এই বলাক দাঁতীয়া-জীয়া কার্যাকরকে আপোন আপোন অধীন প্রদেশ শাসন করিছিল । এই বোর শাসন কর্তাই কদ-বরুণ পাইক খাটি-বৈল আচোম বজাব অশান শুরাচাটীর বড় ফুকনক দিছিল । উত্তর কুলত এতিয়ার কামরুগর অধীনত বাঙ্গা, বিজনী প্রভৃতি আচোম আর ভোটর সীমান্তপাতি স্থানত উজার উপাধির কেই জন মান বিষয়া আছিল । এই উজার বিবো সকল ভোটর অধীন হলেও প্রায় আচোমর করলীয়া না হইল — (ক্রমঃ)

আসামবাসী ।

(১)

হে আসামবাসি ! মিনতি আদায়,
নয়ন উজ্জ্বলি দেখা একবার ;
সদাই নিহিত, অতি অসুচিত,
দেখা একবার নয়ন মেলি ।
তোমা সব সম কোন্ হেন জাতি,
আলসার বশ ; উলটি পালটি
কোন হেন জাতি, চির-শয্যা পাতি
তুইগাছে ; দেখা সন্তও তুলি ।

(২)

কোন হেন জাতি অক্ষ-পরে পড়ি,
আলোক এ ডগা করে ধড়কি ?
কোনা নোহে এনে, সবেও বতনে
ধাইছে পোতের আঁকার তাজি ।
সবে সচেতন এড়িয়া আলসা ;
সবেও আনন্দে মুখে করি হাস্য
আজ্ঞারি-রত, দেখারি-রত ;
আসাম কেবল নিহিত আজি ।

(৩)

আসাম কেবল আজিও নিহিত,
আসাম কেবল আজিও মূণিত ;
জড় বস্ত্র প্রায়, কিবা মৃত-কার
স্বরূপ, আজিও আসামবাসী ।

নাই পরিজন নাই কোনো খেঁটা,
ভাবিছে আজসা পরম দেহতা ;
নাচিকে উন্নতি, মাত্র অযোগ্যি ;
বহন বিষর্ষ, নাচিকে হাঁসি ।

(৪)

বুখে 'নাই তাঁসি' ই কথাও মোছে,
পারর দুখত সবে কিছু হাঁতে ;
একর অনিষ্টে, আন জন দুই ;
আনর বিপথে অসীম তাঁসি ।
অসমীয়া সবে বক্তক হাঁসর
আনর কউত, চিত্ত বর্ষনর,
এনে কোনো জাতি, নাই স্নিগ্ধগতা ;
সিদ্ধা কথা মাত্র 'নাচিকে হাঁসি ।'

(৫)

দেখোন্নতি বাত, নাই তাত্ত মন ;
কুবি দিল্প বাণিজ্যক বিসর্জন
দিত্যাহে ; বিজিরী, হালোহা বেপারী
কিন্তুপে বা হুব, ল অর কথা !
“তালে হা বাতাই বেপারী মতরে
“বোপা-ককা মরি রজ এনেটকরে”
একি নিজ মাম, সাবান্য সমাম
কিন্তুপে মরিব মজুন প্রথা !

(৬)

হে আসাম বাসি !
“বোপা-ককা মরি রজ এই মতে”
এনে কথা আর মানিব, দুখতে ;

(২)

ভেনে বাক্যোচিত, করিছা রক্ষক
আন কোন রীতি ? কহিও মোক ।
চুলি কাটি ফালা “আলবার্ট” সেওঁতা,
পিঙ্কা বেদেশীয় বস্ত্র সোজা জোড়া,
বাতিচার রাত্রি, মনে নাই বাকি ;
আরু কত কথা, কলে পাবা খোক ।

(৭)

এড়া ভেনে কথা, তোরা সচেতন,
কৃষি শিল্প তেতু করিও যতন ;
স্বাধীন বাতলা, তেতু করা আশা,
আলসা-পিষাচ করিও দূব ।
অদেশ বিদেশ করিও ভ্রমণ
বাণিজ্য তেতু ; উন্নতি সাধন
করিও নিজর, কবিও দেশর ;
হওক দেশর সর্জাজ পূব ।

(৮)

“বোপা-ককা মরি গল এই মতে”
এই কথা ধরি নমরা তেমতে ;
মেলিয়া নয়ন, কার্যো দিয়া মন
নাথাকা নাথাকা একেটা ভাবে ।
চক্ষুর ওচরে করা দরশন,
জড় হিম্মাত্রিও পরিবরতন
আছর ; কুধর হোবে শোভাকর
কতুএ কতুএ মবীনভাবে ।

(2)

ব্রহ্মপুত্র নদেও সন্ধ্যা বয়সে
নিজ কার্যে ; দেখা সন্ধ্যা হাট-মান,
বাড়িতে টুটিতে ডাকিয়ে পাঠিয়ে ;
কোনো নাথাকে একেটা ভাবে ।
কির তবুে ছায়া ? তোমারো কণ্ঠে
কণ্ঠের মাজে ছই তবুে
কির সন্ধ্যাই ? প্রায়শ্চলিত
কোনো গাফিলতি এ কটা ভাবে ।

1001

[illegible]

(2)

বাক্য চিত্তেরে কুখর, অক্ষয়,
 আছে মাহ মাহ কুখরিত অক্ষয়,
 আছে হিংসা-ভাব, অক্ষয় অক্ষয়
 অক্ষয় অক্ষয় উরু অক্ষয়,
 আছে অক্ষয়, অক্ষয় অক্ষয়,
 আছে অক্ষয়, অক্ষয় অক্ষয়,

বুঝা গভীরতা, অবাচ্যে পাই ঠা,
আজিবে আসসা দারিদ্র্য-স্থল।

(১২)

হি হি অসমীয়া ! উঠা উঠা উঠা,
চির নিদ্রা এঁক মেলা চকু ছুঁটা ;
তোহা সচেতন, নাথাকি মগন
আসসা-পিখাচ-কোকে একতিল।
অর্থহীন স্থল অতিক্রম বিবে,
পোয়াংস তাবিয়া মনর হারিবে
এঁরা সর্বজনে ; কার্যে দিগামন ;
করিও স্ব.দশ উন্নতিখিল।

ড, র,

দেশীয় পরিচ্ছদ ।

পরবেশেরে সামান্য পল্ল-পক্ষী বিলাকক দেখেঃ পমোণী
খরীরাবরণ প্রদান করি উত্তর অনন্ত বিজ্ঞতার পরিচয়
দিছে। খীত-প্রধান দেশের পল্ল পক্ষীর লোম আর পাখী
বড় ঘন, আর দীঘল ; সেই বিলাকব দ্বারা সিঁহেও উত্তম-
রূপে খীত নিধারণ করি জীবন ধারণ করিব পারে ; কিন্তু
খীত-প্রধান দেশের পল্ল পক্ষীর খরীরাবরণ ত্বিপরীত ;
সেই নিমিত্তেই খীত-প্রধান দেশের পল্ল পক্ষী খীত-প্রধান

ଦେଶରେ, ଆମ୍ଭ ଧୌତ-ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ପତ୍ତ ପକ୍ଷୀ ଶ୍ରୀମ୍ଭ-ପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ଆମିଲେ ଅଧିକ ଦିନ ଜୀବିତ ଥାଏବେ ନେହାରେ ।

ସାହୁଦର ଦେଶ ପତ୍ତ ପକ୍ଷୀ ବିଳାକର ବରୀରାବରଣ ପରି-ବର୍ତ୍ତନ କରିବର ଅକ୍ତି ନାହିଁ । ସାହୁଦ ଜାନ-ସମ୍ପର ଶ୍ରୀମ୍ଭ । ସାହୁଦର କୋନୋ ଶ୍ରୀମ୍ଭର ବାହାବିକ ଅଜାବରଣ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀମ୍ଭ ପରମେବରେ ବି ବୁଦ୍ଧି-ଅକ୍ତି ଦିଅନ୍ତେ, ସେହି ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚାଳନାତ ଦେଶୋପଦେଶୀ ପରିଚ୍ଛେଦ ଶ୍ରୀମ୍ଭ ଆମ୍ଭ ବାହାବରଣ କରି ବୁଦ୍ଧି ଦିନପାତ କରିବ ପାରେ, ଆମ୍ଭ ସେହି ଦେଶର ସଂସାର ଚଳି ଆସିବେ ।

କାପୋର ଶିକ୍ଷାର ଦ୍ଵାରା ସାହୁଦର ଚାରିଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ହୁଏ । ଶ୍ରୀମ୍ଭ ଧୌତ-ନିବାରଣ, ଦ୍ଵିତୀୟ ବାହାରର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ-ନାଟି ଆମ୍ଭ ଦୂର୍ବାର ଉଦ୍ଘାପର ପରା ଅଧୀର କିନ୍ତୁ ପରିମାଣେ ରକ୍ଷା କରା, ତୃତୀୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ-ନିବାରଣ, ଚତୁର୍ଥ ଶୋଭା-ବର୍ତ୍ତନ । ଏହି କେହିଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବି ଶ୍ରୀମ୍ଭ ପରିଚ୍ଛେଦର ଦ୍ଵାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଳିବି ହୁଏ, ଦେଶ-ଦେଶେ ଆମ୍ଭ ଧୌତ-ଶ୍ରୀମ୍ଭାହୁଦାରେ ସେହି ସେହି ଶ୍ରୀମ୍ଭର କାପୋରକେ ବାହାବରଣ କରା ଉଚିତ । ଧୌତ-କାଳର କାପୋର ଶ୍ରୀମ୍ଭ-କାଳର ଅନୁପ୍ରସ୍ତୁତ, ଆମ୍ଭ ଶ୍ରୀମ୍ଭ-କାଳର କାପୋର ଧୌତ-କାଳର ମିଳିତେ ଉପସ୍ତୁତ ହୁଏ । ସେହି ଦେଶେ ଧୌତ-ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ସାହୁଦର କାପୋର ଶ୍ରୀମ୍ଭ-ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ସାହୁଦର, ଆମ୍ଭ ଶ୍ରୀମ୍ଭ-ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ସାହୁଦର କାପୋର ଧୌତ-ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ସାହୁଦର କାପୋରକେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିଭିନ୍ନ ହେବା ଉଚିତ । ଶ୍ରୀମ୍ଭ-ପ୍ରଧାନ ଦେଶର କାପୋର ଲକ୍ଷ୍ମ, ପାତଳ ଆମ୍ଭ ଦୂର୍ବ-ସୋପାନ ହବ ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ଧୌତ-ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ଆମ୍ଭର ମାତ୍ରକେ ପାତଳ, ଆମ୍ଭ ଲକ୍ଷ୍ମ କାପୋରର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଡାଠି କାପୋର ବା ଶୋଭର କାପୋର ଆମ୍ଭ ଉପ-ବକା କାପୋରର ଆବିଷ୍କାର । ବିଶେଷକେ ଧୌତ-ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ସାହୁଦର ଅଧୀରର ସମ୍ପରଣ ଅଜ-

প্রভাঙ্গ আচ্ছাদিত নহলে, জারির নিমিত্তে থাকিবব উপায় নাই, কিন্তু গ্রীষ্ম-প্রধান দেশের নিমিত্তে এই প্রকারের পরিচ্ছদ অসুখ-জনক, প্রকৃতির বিরুদ্ধ অরু অস্বাস্থ্যকর ।

ইংলেণ্ড আভূতি শীত-প্রধান দেশের মানুহের পরিচ্ছদ তেঁও বিলাকর দেশোপযোগী । তেঁও বিলাকর ভরির আজ-লিবে পরা মুরলৈকে গোটেইটো গামমূলটকা । বাস্তবিকো তেঁও বিলাকর দেশত গেইটো প্রকারের কাপোর বড় লাগতিয়াল; তারে বর্ষব আনক ডেকা মানুহে ইংরাজ বিলাকর ভাল, যেহা সকলো বিলাক কাপোক অনুকরণ কৰিবলৈ শত এক-বাবে সম্পূর্ণ ইংরাজি পোষাক পি ক্ষয়লৈ আনন্দ কৰিছে । ইয়াত দ্বাৰা তেঁও বিলাকর শোভা-বন্ধন চৰা পাত চৰা, কিন্তু স্বাস্থ্য-বন্ধা যে চৰা নোহোৱে, তাক তেঁও চৰা নকৰে জানিব পাৰে ।

এই নিয়ম দ্বাৰা দেশের দুটি বিষয় বড় অনন্দ হইছে । প্রথম বিদেশীয় পোষাক পিন্ধিলে পক্ষাঙ্গনৰ পোষাকৰ পৰা স্বদেশীয় মানুহৰ লৈ চিনা উঠে । সকলো দেশের মানুহে এটি এটি দেশীয় বা জাতীয় পোষাক আছে, তাৰ দ্বাৰা তেঁও বিলাক নে কোন দেশীয় বা কোন জাতীয় মানুহ তাক ভালটো চিনা পাব পাৰে ; একে ভাবনাই বিদেশীক আসাম আসাম দেশের মানুহৰ সেইটো চিনা পাবলৈ নাই । কোনো বিলাক একেবাবে সাহায্য কোনো বিলাক অন্ধ সাহায্য অন্ধ হুচলমান ; পোষাকৰ দ্বাৰা মানুহ চিনা উঠে । কিন্তু এই কব্ৰতা যে দেশের বিশেষ অপমানের বিষয় তাহ কেহ বোঝা নাহে ।

আসাম দেশের পুৰুষ পোষাক পিন্ধে নানা প্রকারে মানচিতলি নষ্ট । পোষাক পিন্ধিবলৈ অসমীয়া বিক-

তার পোষাকত সেই ঘোষ নাছিল, তেঁও বিলাকত সেবা
মাত্র অসমীয়া তিক্ততা বুলি চিন ধরিব পারি, কিন্তু কি
হুখর বিষয় আজি কালির অনেক শিকিত ডেকাই মিলে
মিলে ইচ্ছা করি তেঁও বিলাককো হুচবীড়া করিবলৈ কার-
বার লগাইতে । সেখেলা আৰু রিহাৰ পরিবর্তে কোনো
কোনোএ তিক্ততার অনিচ্ছা একাত্তো শাড়ির বাহ্যিক
করাইছে ।

কাপোৰ শিক্তার বি চারিটী ঘাই উদ্দেশ্য কথা ওপরত
কোথা হইতে, শাড়ির দ্বারা সেই কেইটী উদ্দেশ্য এটী
উদ্দেশ্যও যে ভালরূপে সিদ্ধি নহয়, তাক কোনে মাজানে ?
তত্ত্ব আৰু অগণপাতী বাকালী-বিল্ ১৩ শাড়ির অগ-
ভুউত্তার কথা সীকার নকরি থাকিব মোহায়ে । একম বিজ
বাকালী এককাবে অসমীয়া তিক্ততার সেখেলা রিহা প্রকৃতি
পোষাক যে শাড়িত্তেও অনেক গুণে পোষাকবর্ত্ত আৰু
বন্ধা-নিবাবক, তাক স্পষ্টরূপে প্রকাশ করিতে । আজি
কালির অনেক অসমীয়া গাভৰুহে রিহাৰ তলত এটী কুৰ্চী
বাহ্যিক কবাত, রিহাৰ বি একেরিমাম ঘোষ আছিল,
সিও নিবাবক হইতে । বৰ্ত্তমান সময়ত অনেক উচ্চ
শ্রেণীর তত্ত্ব বাকালী বহিলাইও তেঁও বিলাকত লজ্জাকর
শাড়ির বাহ্যিক এডিবলৈ গরিছে, কিন্তু আমার দেশর
শিকিত ডেকা সকলে হলে শাড়িত ওপর ভাগ বেখীতে
যেবিছে ।

যদি ইউরোপীয় তিক্ততা বিলাকত পরিচ্ছন্ন অহুওরন
করিলে হেতেন, তেনে ভলৈও আমার বিশেষ আপত্তি
নাষ্ট, কিন্তু তেঁও বিলাকত পরিচ্ছন্ন সৰ্ব্ব প্রকারে ভাল,
তার দ্বারা কাপোৰ শিক্তার বি বিলাক ঘাই উদ্দেশ্য সেই

বিলাক সৰ্ব্ব একাধাৰে নিৰ্দ্ধিষ্ট হয়। ডাল বিক্ৰয়ৰ অনুকৰণ
অৱশ্য কৰিব লগিহা, তাত কাৰো আপত্তি নাই। যি
সকলৰ ইউৰোপীয়া মহিলাৰ পোষাক অনুকৰণ কৰিবলৈ
খাতি আভে, তেওঁ বিলাকে তাক কৰাত দোষ নাই।
কিন্তু বেখেলা বিচাৰ পৰিবৰ্ত্তে নিত্য কুৎসিত আভিৰ
ব্যৱহাৰ কৰা প্ৰকৃতি বুলিব নোৱাৰি।

বিশেষকৈ পোষাকৰ অনুকৰণ কৰাত আমাৰ যি প্ৰথম
অনিষ্ট তাক বৰা সাধো ওপৰত বৰ্ণনা কৰা হল, এতিয়া
দ্বিতীয় বিধ অনিষ্টৰ কাৰণ তলত লিখা যাব।

সম্প্ৰতি দেখা যাওক যে আমাৰ ডেকা সকলে যি ইউ-
ৰোপীয়া পৰিচ্ছদ ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে, সি নো
আমাৰ এই গ্ৰীষ্ম-প্ৰধান দেশৰ স্বাস্থ্য-ৰক্ষাৰ পক্ষে কিমান
উপযোগী।

স্বাস্থ্য-ৰক্ষাৰ কালে চাব লাগিলে মাজুৰে বাহিৰে
ভিতৰে কতুভেদে সদাই এক প্ৰকাৰ গুণ-বিশিষ্ট কাপোৰ
পৰিধান কৰা উচিত। এদিনৰ ভিতৰতে তিনি চাৰি
প্ৰকাৰ গুণ-বিশিষ্ট পোষাক সলালে স্বাস্থ্যৰক্ষা হোৱা
টান। আমাৰ দেশ গ্ৰীষ্ম-প্ৰধান, ইয়াত জংকালি ইউ-
ৰোপীয়া শীত-প্ৰধান দেশৰ পোষাক পিন্ধি বৰা বড় অনুপ-
জনক। সেই নিমিত্তেই প্ৰাৰ অনুকৰণকাৰী এই বয়স
ভিতৰত দেশীয় আৰু বাহিৰত ইংৰাজি পোষাক পিন্ধাৰ
নিৰস কৰি লইছে। প্ৰচণ্ড ৰবত, তৰানক গ্ৰীষ্মত বড়
অনুপ হলও সত্যতাৰ অনুৰোধত ইংৰাজি পোষাক
পিন্ধিবলৈ বাধ্যত হয়, কিন্তু বেই বয়সলৈ গল তৎ-
কথাং সেই বিলাক বহাই, উদহ-দেহে কিছু অনু হয়।
অনেকে কাৰ্য্য স্থানৰ পৰা বাৰৰ সমস্ত বাটে বাটে কোট

ମେଣ୍ଟି ଜନ୍ମର ବୁଝାଏ ଏହି ସାଧନେ ଉକ୍ତ ଜାମାତ । ସାଧୁ
ବିଦ୍ୟା ସହାୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାହସ ଉତ୍ତମକ ଜହତ ବିଦେଶରେ ସଦା
ଜାଗତ୍ତ ଇଂରାଜି ମୋବାଦ ପରିଚାୟ କରା ସେହିଦେଶ, ଉଦ୍ଧାରକ
ଜାତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଜାତେ ଶ୍ରୀକାର ମକ୍ତବି ସୋହାବେ । ତାହା ଏହି
ବଦ୍ଧ ଆଚରଣେ ସେ କୋଣେ କୋଣେ ଦେବୀର ମାହାତ୍ମ୍ୟ, ଏହି ଉତ୍ତମ-
ମତ ଶ୍ରୀକାର ଜାଗତେ “ମହାବି କୋଟି ମେଣ୍ଟିମୁଖ” ମିଳିବଟିଏ
ମାହାତ୍ମ୍ୟ ମହତ ।

ସେମେଣ୍ଟ ବଦ୍ଧ ଗୁରୁ ମରା ଆସି କିନ୍ତୁ ମରା ଶିଳ୍ପୀର ଗୁରୁ-
ରାଟିକ ହୁଅନ୍ତ ମାଣି ଶାଳେ ବା ମାଣିକ ମାଣିକେ ମାହାତ୍ମ୍ୟ
“ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା” ହୁଏ ଉତ୍ତମକ ମନ୍ତବି ମାରେ, ମେଣ୍ଟି ମରେ ମାହାତ୍ମ୍ୟ
ମହାତ୍ମ୍ୟ ମରା କାମୋରେରେ ଆଜ୍ଞାବିଦ୍ୟା ସାଧି, ଏକେବେରେ
ହୁଅନ୍ତ ଉତ୍ତମ ଜଳେ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ମନ୍ତବେ ହସ, ଉଦ୍ଧାରି ଜାତ ସାହା
କାହ, ଜହ, ଅଜ୍ଞାନ ଗୁରୁତି ମାଣା ଶ୍ରୀକାର ମାଣିକ ମନ୍ତବି ମାରେ ।

ଜନେକେ କବ ମାରେ ସେ ଇଂରାଜୀର ବିଜାତେ ଆଜ୍ଞାର ଏହି
ଶ୍ରୀକାର-ମହାତ୍ମ୍ୟ ସେକ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଜାତର ଦେବୀ ମୋବାଦ ମାଣି
ସାଧି ହୁଏ ଅଜ୍ଞାନେ ସାଧିବ ମାରେ, କେତେ ବେଳେ ଆସି ମୋ
ସାଧିବ ମୋହରୀର ଜଗତ କି ? ଜାତ ଉକ୍ତ ଏହି ସେ ଇଂରାଜୀର
ବିଜାତେ ସି ମୋବାଦ ମାଣିକେ, ମେଣ୍ଟି ମୋବାଦ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଜାତର
ଦେବୀର ବା ଜାଣିର ମୋବାଦ, /ମେଣ୍ଟି ମାଣିକେ ଜାତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
ବିଜାତେ ଏହିବ ମୋହରୀରେ । ଆଜ୍ଞାର ଦେବୀର ମାହାତ୍ମ୍ୟ
ଦେବୀର ମୋବାଦର ମାଣିକେ ବିଦେଶୀର ମାଣିକେ ମାଣିକେ
କେମେଣ୍ଟ ମହାତ୍ମ୍ୟର ମକ୍ତବି ବୁଝି ବଦ୍ଧ କରେ, ଇଂରାଜ ବା ଅଜ୍ଞାନ
ସାଧିବ ଜାଣିରେ କେତେ ବିଦେଶୀ ମକ୍ତବେ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଜାତର
ବିଜାତେ ଦେବୀ ମୋବାଦେ ଏହି ଏହି କୌଣସି ମିତ ସେମ
ସେ ଜାହା, ଉଦ୍ଧାରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଜାତେ ଏହି ଦେବୀର ଅନେକାତ୍ମ୍ୟ
ଜହ୍ନ ଜାତ ମାଣିକେ କାମୋର ଉଦ୍ଧାର ମକ୍ତବି ସାଧିବ ମୋହାରେ ।

বিদেশবটক তেঁওবিলাকে ঘরে- বাহিৰে সৰা সৰুৱা একে
 প্রকাৰৰ কাপোৰ পিন্ধে, আমাৰ মাহুহৰ দৰে কণেকতে
 তাক সজাবৰ আৱশ্যক নহয়, কাৰণ ভাৰতবৰ্ষীয় প্রায়
 বিলাক ইংৰাজেই দিনে ৰাতিয়ে বড় বড় পাংখাৰ তুলত
 থাকিবলৈ সমৰ্থ, এতেকে ঐশ্বক্যালভো তেঁওবিলাকে
 ইংলণ্ডীয় পৰিচ্ছদ পৰিধান কৰাত বিশেষ অন্তৰ নাপায় ।
 আমাৰ দেশীয় বিলাকৰ ভিতৰত কেই জনে সেই দৰে
 নিম্নমত থাকিব পাৰে ?

ইত্যাদি কাৰণৰ পৰা বুজিব পাৰি যে ইংলণ্ডীয়
 পোষাক আমাৰ মাহুহৰ নিমিত্তে স্বাস্থ্যকৰ হ'ব নোৱাৰে ।
 পক্ষান্তৰে তাবিচাব লাগিলে পূৰ্বকালৰ তদ্র লোক সকলৰ
 বি দেশীয় পোষাক আছে, আজি কালি মাহুহৰ কুচি আৰু
 অৰ্দ্ধহাটল চালে তাকে। একেবাৰে স্বাস্থ্যপ্ৰদ, সুখজনক
 বা শোভাবৰ্দ্ধক বুলিব নোৱাৰি ; এতেকে আমাৰ মাহুহৰ
 বিদেশীয় শোভাবৰ্দ্ধক পোষাকৰ অনুকৰণ নহি থকা
 উচিত । এতেকে আমাৰ দেশীয় পোষাকৰো কিছু পৰিমাণে
 পৰিৱৰ্ত্তন কৰি, বেলেটক মাহুহৰ কুচি, সত্যতা আৰু
 দেশৰো উপযোগী হ'ব, এনেকুৱা এটা দেশীয় ল'খাৰণ
 পোষাকৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ, সমাজ-সংস্কাৰক প্রাচীন
 বক্তব্যৰ সকলৰ মনোযোগ আকৰ্ষণ হোৱা নিতান্ত
 আবশ্যক ।

সদানন্দর কলাধুমতি ।

কেতিয়াবা কানী-টিকিয়ার ছাট বারি ঘোঁড়ারে বসে
ঘোড়াইটো তরাইে দিহিলোঁ ; কেতিয়াবা ঝিকি। এ
লায়ন, কঁহিয়ার, ভক, দাঁখীর, বাজতোপ কম, বরা-
চাউলর লিঠা আদি করি মোহাব বহু বাই দুখতপা-
হিলোঁ ; কেতিয়াবা বা লগরীরা ভকত সকলে মইতে নানা
ঝিরর মেল পাতিহিলোঁ,—আসানর উমতি, তারতর
একতা, বিদেশীর অভ্যাচার, অসমীর লগাব, মাজেখোরা,
ভাজ-খোরা আর ভত কথার মেল ; কেতিয়াবা কেতিয়াবা
বঁপাত, ডামোজ, ভাজ, মলে জ্বালাব-সেঠায়ে অমা
এইখি জ্বাভী, অতাবৃত হুতক চরাইর ভক : মদহ-আদি
বিবিধ মেহ-পুজার জবোরেও মশ-ইজিরর পূজা করা পই-
হিল ; মাজে মাজে কলা-ধুমতিরে মিলতা করি কেতিয়াবা
হজি, কেতিয়াবা পকি, কেতিয়াবা বরখি বাক, বাসি
কাঁহি, হাঁহি, হাঁবিরাই, সংসারর সেঠায়ে একেবারে লিঠি
দি পরমানন্দ-সাগরত দুই মারিহিলোঁ,—আহা ! কেনে দুখ,
কেনে আনন্দ, কেনে মেহ-দুর্ভ জীবন !—এনে সময়ত,—
এনে দুখর সময়ত কির আপুনি যোঁনে সেই চিঠিখর লি-
খিলে ? বোঁলোঁ লম্পাঘক মহাশয়, কির আপুনি মোর কম-
মতীরা টোপনিটো ভাজি বোক দুখ-সমুদ্রত ভুগা
লিলে ? আহা ! কেনে দুখ ! কেনে দুখর কলাধুমতি !—
মাক মেহজারো মাপাত, কিন্তু বিখতার বরত কানীর ভকত
অসমীর, হলে মলে মলে । এই কলাধুমতির ভকত

অসমীয়া বাহুব কিমান সুখী! যি এই সুখৰ পৰা বঞ্চিত
হইছে, সি পতন্ত্ৰে জমারল কিয়? উপজিলেও আপোন-
যাতী নহল কিয়? আপুনি ইংৰাজী পঢ়ি কামত ধৰি কলা-
খুমটি এড়ি কেনে দুৰ্কপলীয়া হইছে, তাৰি চাওক চোন।
আপোনাৰ ঘৰে আৰু জমাচায়েক অসমীয়াই এনে অমৰা
সুখ এড়ি বসিবলৈ ধৰিছে; কিন্তু সদানন্দ হলে বর টেবল।
সদানন্দে বহুৎ ইংৰাজী শিকিও, সেই বিদ্যায়ে বহুৎ ধন
ঘটিও সাত-পুৰুষীয়া কলাখুমটি এড়ি দিয়া নাই। বর
বোপা-ককাৰ সহজ এগিয়েই কিয়? শাস্ত্ৰতো কইছে বোলে—

“শতজে তিল জে দ্বিনিদ্ভিএ বহু দে কন্ম বিহুজ্জবীঅএ।

পত্তমালিণকন্মদালুণে অহুকন্মাসিহুএ বি শোভিএ॥”—

বর যি কাম সহজ অৰ্থাৎ বোপা-ককায়ে পৰা লাগি
অতা, (যেনে সদানন্দৰ সাত-পুৰুষীয়া কলা-খুমটি,) সেই
কাম গৰ্হিত চলেও তাক এড়িব নাপায়; (তাৰ তুতাত
দেখক,) বের-পতা বাপু সকলৰ মন দৱায়ে কোবল হলেও,
তৌলো লোকে মহ, ছাগলি-আদি পত্ত বলি দিয়াত বর বিদ্যা-
কৰণ। কাম সাহ আছে, বোৰ কলা খুমটিক “দ্বিনিদ্ভিএ”
বোলে? বর সুখেয়ে বহুতুতা দিবলৈ, “তাৱতৰ জব, তাৱ-
তৰ জব” কৰি ছিঞাৱবলৈ, আসামৰ উপতি কৰিবলৈ, অস-
মীয়া বাঙালিকাকতৰ সাহায্য কৰিবলৈ, আসামৰ পৰা
অত্যাচাৰী বিদেশী বিলাকক “এক ঘন্সে নিকাল কৰি
দিবলৈ”— আনক উপদেশ দিয়াত একেৰিও জুটি নকৰোঁ,
এই কথা মঁতা; কাৱণ, তাকে নকৰিলে বোক বাহুছে
Enlightened, Civilized, Patriot. (শিক্ষিত, সভা,
বেশ-হিটবী মহাত্মা) জুৰুলিব, আৰু যান-সংকায়ে
নকৰিব; জুৰাণি বর আপোনা লোকৰ নিচিবাটক বোৰ

কলাধুনি দেখে । তাক এড়ি কামত ধরিলে বোর নাহ-
পুঙ্কে নকরা কাম করা হব, বড় বাধুনকমেও কাম মিথি,
বোর ওপরত কোটা অবস্থা অথবা এক বসিষ্ঠানো মাধা-
কিব, আর হাজে হাজে হজুর সকল বজা বা ভীৰ্ণ-
করি স্বৰ্ণ-লাভেরো বাট বন্ধ হব ; এইরূপে সদানন্দ স্বৰ্ণ-
অৰ্ঘ-কাম-মোক এই চতুর্ভুজের মাথ হব । ৩৪ ! সুতি নাক-
নিজে ইংরাজী লিখা কি মিথর ! ভেঙে পরমানন্দর বিকর
এই, অধিকবিমি অলমীরা সদানন্দর মিচিমা সুস্থিমন্ত,
হুরো কুল আর চতুর্ভুজ রক্ষা করিব জানে । সকলো কাম
বিমান সুখেতে করিব পরা বাচ, তিরান ভাষ ; হাতে
আরস্ত করিলেই সেটী, চতুর্ভুজ মাথায় আটক নাই ।
তার প্রমাণ দেখক, আপোনালোকে আর হুজাহ
আরস্ত, চোটা বাতি যোন কথা খরচ, আর এখ নহী হুজা
হুজা করি বি কাকতখন উমিরাবটৈ করিছে, তার দারাই
নরানন্দ, পূর্ণানন্দ, পজানন্দ, মাধানন্দ আদি করি কত
আনন্দ কলাধুনি তারিব পারে ; আর যদি নাভাখে,
ভেঙে আপোনালোকেও কাকত-কমন পেনাই আবার
জগতে কলাধুনির তার অব মাথিব । এই মিথিতে
সদানন্দ পরানন্দ এই, সুখেতে বিমান পাচে, তিরান কাকত
বাহির করক, কিন্তু হাতেতে এখনো নকরিব ; করিলেও
কাকো মিথিটৈ মাথাতিব ; বাতিলেও কাকো গ্রাহক মা-
পাতিব ; আর গ্রাহক পাতিলেও কাকতর দান মিথিমাথিব ।
কাকত হুজিরাতে যদি আপোনার আ মরর, কাকত উমিরা-
তক, আর ভাক পড়োতে কোনো মোক নাই যদি নহার
মিচিবিদ মররত (অঙ্গণো পজন বকরি) যোটৈ পঠাই
বাখিব । নি ভান হলে তাক পরা বাব, আর কিছুমান

নিশ্চা করা বাব ; বেয়া হলে মসলা বন্ধ। হব, মাইবা চুয়া-
 পাতলীত ঠাই দিরা বাব। কিন্তু মোটল কাকতর সবছে
 কোনো চিঠি নিলিখিব ; কারণ, মর চিঠির কেতিয়াও
 উত্তর নিদিওঁ ; উত্তর দিলেই কাকত-চলাওঁ তাবিলাকে দান
 সাধিবলৈ ছম পায়, আর মোর এটা পয়সা ভরম
 হয়। আর আপুনি যে মোক আগোমার কাকত লই
 জার বেচ দিবলৈ, আর সাহে সাহে ডাটল লিখিবলৈ
 কইতে, মোক ধরুবা পাইছে নে কি ? মোকর লাভ হব,
 মোকর বখ হব, সদানন্দ আকৌ জেখি আর ধন ভরি
 মরিব কি ? বখ আর লাভলৈ আখা থাকে যদি সদাই
 বিলাসুলে কাকত দান করিব ; সদানন্দ কেতিয়াও ওতো-
 ডাই নিদিবে। আই দেউ সকলর মাজত বহি পলটো
 হেঁকাট্রি হেঁকারি হাতত বাতরি-কাকত লই বেতিরা মর
 “বিম্বি সম্বাদ” পৰ্স পঢ়িবলৈ ধরোঁ, আর বেতিরা তেও-
 মোকে অর্থর ভেদাভেদ পাই এটা কথাকে সুখে সুখে
 দহোটা করে, গাঁৱর তিরুতা আটাই কেইজনীর পরা নানা
 হুটোত দিবলৈ ধরে, আচরিত আচরিত বাতরি শুনি
 হাঁহিবলৈ ধরে,—আঃ ! ভেতিরা সদানন্দর আনন্দ-সাধরত
 ভরম উঠে। আর কাকত মপড়িলে মাহুছে ভেবা বোলে,
 Enlightened. (বিজিত) নোবোহে। এই দুই কার-
 বত মর অনেক বাতরি-কাকত লওঁ, কিন্তু কারো বেচ
 নিদিওঁ। এদিন “মলত সমাচার” একেটে ধন খুজিছিল,
 মর উচিত উত্তর দিলোঁ, “দোহা ; এক পরসার কাকতর
 দান সাধিবলৈ আহিছা, মোর অলপীয়া ধন দিবলৈ মাজ
 হে লাগে।” “আসাম নিউচর” দান পাঁচ টকা, তাকো মর
 বেখি বেখি নিদিওঁ। ম সাহ “ইণ্ডিয়ান মিরর” লই এখিল

এখন বন্ধুর ঘাড়াই তার ওপরত Sadanand is dead,
(সদানন্দ মরিল) এই কথা লেখাই কিরাই দিলো । চৌধ
বন্ধর 'আসান-বিলাসনী' পাড় তার পরস' এটাও নিয়মো ;
কারণ, গোসাঁইর প্রসাদ আমি এনেই পাব পাও । সি
বি হওক, আপোনার নতুন কাকত-উৎসর নিয়মিত সময়ত
পঠাই থাকিলে বর বাধিত হয় ; লাগে যদি একের' ধনকে
দিস ; নাইবা টকার অভাবত সি বন্ধ হলে বেচর কথা বিচার
করা হয় । আর যে মোক লিখিবলৈ কইছে, তার খাতির
উত্তর দিয়া মোর পক্ষে বর টান তার প্রথম কাবণ, আ-
পোনার কাকত, অসমীয়া, — নহর বজলা, নহর ঝিঁঝি ;
সদানন্দর মাতৃ কাহ্নে যে কোঁ বা ২য়ী Bonnet has
dignity, (বা ডবল এর ক হ) । 'বড়ীর ক হ, ক হ-
পালে যেমটক ক হ জু' ক ল, বাতী, — সদানন্দর
প্রতিভা (আন, কলে বুঝ) নজলে ক হ, টিকার
জালত সদাই টিক ক হ, পার ক হ, ক হ ক হ ক হ
নাথালে মোড়ায়ে করা, খালে মোড়া ক হ, ক হ, ক হ
ক হ ক হ ক হ ক হ মোড়ায়ে মো'ক ক হ ক হ ক হ, ক হ
ক হ ক হ ক হ ক হ ক হ, কিন্তু সদানন্দর কলাযুগটি
বন্ধরকত হোয়া মাক হুগছে । চতুর্থ, সদানন্দর উৎসাহ
পারতীয় টেনর চতুর্থ পানীর নিচিনা । তার চতুর্থ বন্ধরকত
চতুর্থ কি এবার নাথোন বর কমেয়র কত ; সহ, পঙ্কত, কত,
কলজোকে জাজ মিব খোজে । মোর উৎসাহ-পানীর চলে
বন্ধরকত এবার কি হুবার ; মতো তেজিয়া একে কোবতে
আসানক মতাতা আর উত্তর টিকত কুলি দিব খোজো,
আনা মরে পলমটক মাখাফো । পকর, সদানন্দে
কলজো করে চুখতে করে, দেখর উত্তি কহোজে অমপো

আহরি আপাত ; কিন্তু হাতেরে ঢলে কোনো কাম আরম্ভ
নকরে । আর শেষ বা বড় কারণ, নিজ দেশের উন্নতি
করিতেই কংগ্রেস কাপোর বাড়ি আর হাতত তলুকাবীর
টাক্সোন এই ওলালে আসানর শত্রু কিন্তু সহানুভূতির অস-
পাবীর পরাকী সকলে বেড়া পায় । দেখক, বহুরেকর
ছয় কতুত ছটা কারণ লাগি আছেই আছে ; এতদে
সহানুভূতি কাকত মিথি আপোনা ক ভালটেক উরাব, আপুনি
আপা করক নাথোন । সি বি হওক, আপোনার কথা
অসম্মতি হলে *etiquette* (হস্ত) রক্ষা করানহর, কেহন এই
নিমিত্তেই উল্লভ কিছুমান কথা মিথিবলৈ আপ বাড়িলো ।
আপুনি এই কথা কাকো নকব ; কারণ মর অসমীয়া ভাষা
লেখা বুলি জানিলে বড়ালী আর এজলো-ইঞ্জিরান বন্ধু-
বিলাকে মোক বর ঠাউ করিব । এনেবিলাক কারণ বকাতো
যে মর আপোনার চিঠির উত্তর দিলো, এই নিমিত্তে মোক
Thanks (ধন্যবাদ) দিব পার ; মোর মিচিমা অনেক
ভাললোকে চিঠির উত্তর মিথি নিজ *Dignity* (সম্মান) রক্ষা
করিতে, সি আপোনার অভিব্যক্তি নাই ।

এতিয়া লেখো কি ?—“কজা ধুমটি ?”—মর, এইটো
প্রশ্ন সকলো অসমীয়াই জানে । “বিবেশীর অত্যাচার ?”
ভেনেহলে মোর চাউল মরে । “ব্রাহ্মীর সোহাদ ?” ইত্যাদি
আর্বা-হিন্দুর কুল-তিলক ব্রাহ্মণসকলে যে ভালটেক পাইছে ।
“ধর্ম ?” রান ! রান ! ধর্ম বড় অপবিত্র বস্তু । আজি
কালি সভ্যতার কোবড়, বিজ্ঞান বা অজ্ঞানর বলত সক-
লোরে ধর্ম এড়িছে ; প্রশ্ন সকলো ঠাইরে পরা ধর্ম বহিষ্কৃত
হইছে ; দেখক, ইচ্ছাকৃত ধর্ম নাই, কলেকৃত ধর্ম নাই,
সত্যত ধর্ম নাই, বাঙরি-কাকতত ধর্ম নাই, ধর্ম-মন্দিরতো

খব্দ্র নাই; “খব্দ্র কখা মেখা মাখার” এই দুজি জামসী
 নিমিলে জোয়ার কাকত কোনেও নজর; যেই কুখি খব্দ্র
 কখা লিখিলো, জোয়ার কাকত সকলোরে প. রিড্যান করিবটল
 খরিলে, জোয়ার পগলা দুজি মালি পারিবটল খরিলে।
 তেহে “ইব্বর” ? তেওয়ে বখা তটবটচ। মিলর (Mill)
 ‘মি’ টো মৌপাও তেই বেলে মিলর নাম জমিলে, মেয়ে
 জমল ইব্বরর অস্ত পাই মাস্তিক হইছে, আর মনে মনে
 ভাবিতে—“মরো একম মিল।” তেহে এতিরা মেখোঁ কি ?
 হে সরস্বতি আই ! এতিরা মেখোঁ কি ? মোক এটা লিখি-
 বটল বিবর দিরা। মই কাপত মরি ভরাই রই আঠোঁ,
 কাকতত খোঁচ মারিবটল কোমো বিব. বিচারি পোহো
 নাই। হে আই মাতু ! মোক এটা বিবর দিরা। মর
 স্বর্গ-মর্ত্য-পাতাল তিমিও জুবনর বিবর বিচারি চাঠোঁ,
 তেও এটা ভাল মাপাঠোঁ। আজি যার বা কি, তিবি বা
 কি, যোগিনী বা বটিছে কোল ফালে ? মর একো চাবটল
 মহল। হে আই ! কুখি সকলো জমজল হুর করি এটা
 বিবর মেখাই দিরা। “সরস্বতি, স্বরস্বতি, কঠেকলাপী,
 জোনে বিলাপী, মরমার চন্দ্রম জোকে খোলে সরস্বতী আদি
 যোলে। আই, বিবিদি পাতলে। দিবা মৌহরাই।” এ
 আই ! কুখি মোক জমর দিবা। হে আই মাতু ! কুখি মোর
 ওচরটল আঠোঁ। কুখি বাজুতির সরস্বতী মাস্তিক ; কিসে
 এই সভা-সুখত জোয়ার জমজামখা খরীর খোতা
 মাপার। আঠোঁ কুখি কালিদাসর সরস্বতীও মাখিবা ;
 কিসে কুখি হেনো কুরতিরে ভরা, এই কুরতির দিলত
 জোয়ারো মাল নাই। কুখি জামর সরস্বতীও মাখিবা ;
 কিসে জোয়ার কখামতে বহি মর এখন মছা দুকর

কাৰ্য্য লেখো, তেজ্জে ৰাজ্যৰ ৰাজত যুদ্ধ উত্তেজনা কৰা বুলি
বৰ্ণা-বৰ্ণনৈ যাব লাগিব। এতিয়া আকৌ বন্দ ! মাৰ্টো
কোন্ জনা সৰস্বতীক ? বাইৰণ (Byron) সৰস্বতী
একা ? নহয় ; ডকো বিলাকে ভাল পালেও আদি-বসন্ত
বাহিৰে তেঁওৰ আন বসন্ত পায় নাই। অৰ্থাৎ বিলাতী সৰ-
স্বতী লাগিব, দেশী সৰস্বতীৰে গা নৰয়। বৰা—পালো,
পালো, পক্ষৰ সৰস্বতী, (Punch) পক্ষৰ সৰস্বতী !
এয়া, এওঁৰে হে কাম সিখ হব। দেশী সৰস্বতীৰ এতিয়া
মান কত ? তেঁওলোকৰ পোন কথা শুনে কোনে ? বিলাতী
বি সকলো ভাল, দেশী বি সকলো বেয়া। সদানন্দৰ মতে
দেশী অসত্য পানী-বতাহ এড়ি বিলাতী সত্য পানী-বতাহ
কিনিবলৈ ধৰা উচিত। বিলাতী সৰস্বতীৰ গুণ ব্ৰহ্মাই
চাৰি মুখেও কট শেব কৰিব নোৱাৰে। হে পক্ষৰ সৰস্বতি
আই ! তুমি আছাঁ। আসাম-সনাক এতিয়াও সত্য হব
নোৱাৰিলে ; এতিয়াও বিলাতী পানী-বতাহ, বিলাতী চেট-
কোট, বিলাতী খানার মোজা গুৰুজিলে। সদানন্দৰ পোন
পোন উপদেশ কোনেও মুছনে ; অতএব হে আই মাতৃ !
তোমাৰ কৃপা নহলে আসামৰ উন্নতি নাই। তোমাৰ স্মৃতি
দেখি যদি নপলাও, তেজ্জে আসামৰ উপকাৰ হবই হব।
তোমাক দেখি কোনো জীয়ে, কোনো কামে, কিন্তু
ইহা কন্দা চাইবো উপকাৰ হয়। অতএব হে বিলাতী পৰ-
স্বতি আই ! তুমি মোক Favour (অনুগ্রহ) কৰা।

সম্পাদক মহাশয়, আজি মৰ বৰ বেয়া বেজাৰে
আছোঁ ; হেটু নাই, কোটু নাই, সাহাবৰ বেশ একো
নাই। হুবিয়া-চেলেক্জাৰে বিলাতী সৰস্বতীক সানাক-
কৰিমে তেঁও যদি “ডেন্ নিগন নোঁত্” বুলি থককৈ

উঠে, তেনে চলে য়োর অর-খাপরির আখা। পরিবত্ত
পারে। চুরিয়া-চেলেকরে থাকিলে ইংরাজী কথাও
নোলায়; তার প্রমাণ দেখক, মর বিলাতী সরস্বতীক
দেখী তিরুতার মরে আই বুলিছোঁ। তেঁও বুনা
হলে আজি সর্জনাম। আকোঁ মর কোতা এতিও তেঁও
জুতি করা নাই। এইবিলাক কারণত আজি মর এটা
আখরকে লিখিব মোহারিলোঁ, হাতর কলম হাততে
থাকিল। লাপে যদি ভবিষ্যতে পকর সরস্বতীর
সাহায্যে কেতিরাবা কেতিরাবা লেখিব। মর এতিয়াই
আসাম-বজুর সম্পাদক, লেখক, প্রাচক, উপপ্রাচক আর
নিম্বক—সকলোকে কই রাখোঁ, তেওঁলোকে যেন মোর সর-
স্বতীর কথাও বেরা নাপায়; কিরনো এঁওঁর মিটিমা দিতকারী
কোনো নাই, আর “হিতং মনোহারিত দুর্ভটং বঃ ।”

Now good-by.

মর পাওঁ ঐ সঙ্গ হবলৈ,

মহাপর,

আপোনার অধিকতর বাধ্য চাকর,

সাতানন্দ্ ।

গৌলাপ ফুল ।

ফাগিছে ফুলিছে, নাচিছে হাঁসিছে
 বর্জিহঁত জনত কি ?
 ই কাণে আছিছে, নি কাণে টৈছে,
 বনক্ খাই টৈছে কি ?
 রূপেরে পোহর, করিছে নগর,
 জোমর-জিনি রূপ কি ?
 বনক্ ঘোহিছে, চক্কু ঘোহিছে,
 নাকক ফুলাইছে কি ?
 একে বেদি চাই, আর বন বার,
 ছেপাহ মপনার কি ?
 চাত্ত নামে চাত্ত, অস্তকে নাপাত্ত,
 রূপের উঁরালে কি ?
 পহর আগত, পাতর নাজত,
 মিটিকাই হাঁহিছে কি ?
 ঠৈ ব্রহ্মিণী, এনে মো ব্রহ্মিণী,
 তাহে চক্কু জ্বার কি ?
 একো একো পাঁহি, অহে জামো হাঁহি,
 রূপের ঘোরত কি ?
 রমির তলত, কিয়া ওপরত,
 নাই বার ফুলনা কি ?
 কুমারি-কুমারী, কুমার-মোহিনী;
 রূপের আছি বৈম কি ?

ইহঁতে তৈয়্যার মাটিতটৈ পর্তর টিকর সেই দুর্ভেদা
 হাবির পর্তর টিকত চাক-ঘর সাজি মনর দুখেই দিন
 গীয়ার । স্বভাবতেই পর্তর এলীয়া—ওপরটৈ ওখ
 তলটৈ চাপর । গারোহঁতে সেই ওখকালে গড় দি তলর
 কালে খুটা পুতি চাক সাজি লই সেই চাকর ওপরত ঘর
 সাজি থাকে । সেই তরানক হাবিরনীত গারোর বাস-
 স্থানত রাতি হইছে—গারোর চোতালত বাঘ-ভালুকে
 নিষিদ্ধে কামোরা কামুরি করিছে হি, গারো গৃহস্থে নিষক
 মনেই গুনি আছে ! দুয়ারমলিত বহি বাঘে পহরা দিছে হি,
 গারোর কটাহিতেই নাই ; মহাপুখে ভগা পজার ভিতরত
 টোপনিত সি অচেতন ! ই পিনে বাঘে হাঁউরিয়াইছে,
 সি পিনে বনরীয়া গাহরীএ টেটাইছে, বা ভালুকে নাকটি
 কুটাই কুটাই উঁই খানি কুরিছে, গারোবে তাক উলটিও
 নাছার—ভাবে বেন এই জাকে ঘরর বা গাঁৱর থরকালি
 মেলানি পোহা পোহনীয়া গরু-ছাগলি হে ! সিহঁতর বকা
 টাইর সেই অবস্থাতৈ মনত হলে যোধ হয় বেন সিহঁ-
 তর অধীনতেই বাঘ-ভালুক প্রভৃতি বনরীয়া জন্তবোরে ওচ-
 রর হাবিরনীত হ্রাস করি আছে । মতুবা ইমানটৈ মগই
 দুর্ভেদেই গারোহঁতকো বনরীয়া জন্তরে এবিধ উন্নত জাতি
 বা মহাপ্রা দার-উইনর মতে—বাপরে বনরীয়া সাজ লজাই
 জীবনর ক্রমোন্নতি লভি বাহুর শারিত করি দিলে ঐধ-
 মতে বি জন্ত হয়, সেই জন্তকে খুলি ধরি থবই পারি ।
 নিকিত বা উন্নত গারো জাই ! মর তোমার জাতি
 নিকির্জো খুলি গালি মাপারিবা বা অসন্তোষ নকরিবা ।
 দার-উইন সাধাবর মতে মঙ্গল বাণব-জাতিরেই আদি-পুরুষ

বান্দর । এনে গারোহঁতে যে হাবিত জুরাত আর পৰ্বত
উঠাত স্রচকতা দেখুতাব, সি একো টান নহর । হাবিত
কুরিলে ইহঁতক বাবেই নে, তালুকেই নে মাহুহেই আর
চিনি উঠাই টান—খেরর পাতর আঁকে আঁকে বা লুকাই
লুকাই কুরি থাকে, পার কাশেরে গলেও কোনেও মার-
মঁহারিকে নাপার । ইহঁতক পৰ্বত উঠা দেখিলে আর
আচরিত হব লাগে । একেই সেই কাকিনী ডামোলর
আগর দরে ওখ পৰ্বত, ডাতে বাট মাই ; বাব
লাগিলে কাঁইটনী, বমনী ভাঙ্গি বাব লাগে, মাঝে মাঝে
উঠিব মোহরা মিল । ইপিনে বনরীয়া কতর উপদ্রব আছেই,
বারিবা হলে আকো খেরনী বতানীর জুপী চিনা কোকে
শরীরর তেজইপিও শুহিব খোজে । গারোহঁতে এই বিলাক
উপদ্রব অহলীলাক্রমে পরাজয় করিও বেসেটক ডেহা-
ডেবি করি জপিরাই পিঠিত আহারীর দ্রবার খাজ বা
“অপা” একোটারে টৈসতে একবার “উস” মোবো-
লাটক সেই বাট-মোহোতা পৰ্বতর ওপরলৈ উঠি বার,
দেখিলে আবার সমান ঠাইত থকা কোন মাহুহর চুঠর
নহব ? কোনে বিশ্বাস নাযানি পারিব ?

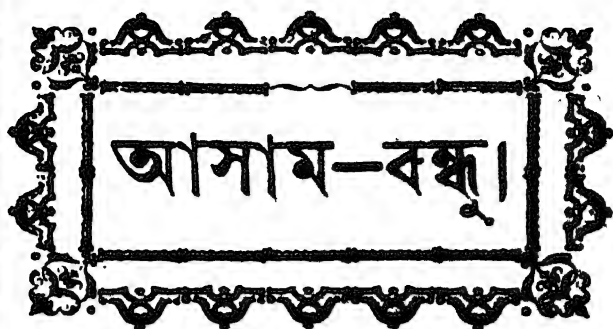
প্রথম অধ্যায় ।

খোঁড়া পিছা ।

বারো-ভোজন। ইহঁদের বাড়ি এখন কলকাতা, তবুনিজেই
কঁচুড়া-কালত খোঁড়া পিরাছো পেটত বাবিক মোখোখো
ইহঁতে বাহরিবিলাক তরিকহাতে বাজি জুইত পেজাই
দিয়ে। উৎকট বস্ত্রপাত বাহরিরে ধরকরাবলৈ ধরে। বারো-
হঁতে তাত্তে রজ পাই চাপরি বজাই বিকটরূপে হাঁহি
থাকে। ধরকরাবি মরিলেই জন্তটো জুইর পরা উলিয়াই
কাটি কাটি খাবলৈ ধরে। আনর কথাই নাই, লোণর
মোহাখো মাখাটেক, মজিহা আধাফেটা রজ—নেই
আমিষি মিহঁতর ইজ-ভোজ। ইহঁতে আর রজা-বজারি
জকালনি মাধরি। আর পোকা মজহ পোকা আতুঁবুবেই
ইহঁতর আকা। ইহঁতে তাত্তো রাঙি মাখায়। বক
আতুঁবু হাঁহর হুঁকা এটাত চাউল আর পানি কিছুমাত্র
দিয়ে, পাচর ভালটেক হুঁকারি হুঁত চানি চানি বর "মোম"।
এটি বি জুইত বি বর। হুঁকাটো আধা পোকা হজৈই
জুইর পরা উলিয়াই আনে। পাছে হুঁকাটো বখলিয়াই
নই তাত্তর টোপোনা বাজিবলৈ ধরে। আনর দরে
মিহঁতে কাঁহি বা কোমো সুকলি পাভত তাত মাখায়।
তজা বা আন কোমো এবিধ বহর পাভর মজ মজ
টেকপোনা করি তাতবিলাক থই দিয়ে, আন নবর মতে
মোই টোপোনা বেশি হে তাত খায়।

(ক্রমশঃ)

র, মহন্ত ।

আসাম-বন্ধু।

মাসিক পত্র।

“নচ জানাতু পবং বলম্।”

কবয় ভাষা।) কালক, মক ১৮০০, ইংরাজী ১৮০০। (দ্বিতীয় সংখ্যা।

আগর দিন এতিয়ার দিন।

(আসাম-বন্ধুর ১১ পিঠির পর। কবায়রে)

এই বাঁতীরলীলা বিবরা সকলর নিজ, নিজ নিয়মে
বিবর পায়। স্বর্গযেহে একবাক ভাদি একবাক পাতিব
পায়। এইরূপ ভদা-পতা হলেও সেই সেই বংশর
ভোকেই হয়।

রজা ওকলর এই বিবর আছে যে নিজ বংশর আর
জিহ মন্ত্রী অহুতা বর্ণর পরিচাল্যেই কেতবোর বিবর পায়।

সেই সেই বিবর ঘোর অতি বিখ্যাতী । এসে বিখ্যাতী বিবর
আনক বিখ্যাস করি নিবিরে । আহোম রজা সকলে হিন্দু
ধর্ম গ্রহণ করি আর গ্রজার অতি সকলো বিবরর বাট মুকলি
করিও কিছুমান বিবর নকীয়াটক থইছিল । এইরূপ বিবর
পোতা বিবর। এই এই ।—বড় ফুকন, এঁও রাক অতিমিষি ।
ভুৱাহাতিতে থাকে । এওঁর রজার তলতে কনতা ।
তবাজপাতা পৰ্বাত সনুদার কামৰূপ, বরজ, মৰ্ণাওর
কলিৱাবর পৰ্বতে সনুদার অদেখ অধীন আছিল । এই
কেই বংশ বা ঘরর পরা বড় ফুকন নিয়োজন করা হই-
ছিল । জাজী, জাজমাথক, চেটীয়া, নিকজাই চেটীয়া, বুড়া
পোহাই, বোড়া কোঁৱর, লুখরাসন সন্ধিটেক, ছুৱা, পাতর,
ভুৱণ ছুৱা, মিহিচীয়া, বকজীয়া । এই কেই ঘর একে
জনার সন্তান কিন্তু পরিৱাজ সরহ ছোৱাত নানা ঠাইত
নানা জন থকাতে সেই সেই ঠাইর নামে অথবা আন
কোনো বিশেষ পরিচরর কারণে বংশ বা টেকর সংখ্যা
বাঢ়িছে ।

সলীয়াখোৱা নৌহাই, বুড়া নৌহাইর বংশর লোকেই
এই বিবর পায় । এইজন্য নৌহাই সলীয়াত থাকে । আর
অন্য দেশর উত্তর পূৰ্ব অদেশর ঠৈতানিক আসন কৰ্তা
এইজন্য । সেই অঞ্চলর প্রাক্তবাসী আর শিল্পী প্রকৃতি
পৰ্বতীয়া আতি বিলাকে সহিতে এইজন্যর সম্পক । বরজী
খোৱা নৌহাই, এই বিবর আর বড় পাৰ ভাজীয়া
বংশর লোকেই পায় । এঁও বরজীত থাকে । ধনশিৰী
সলীৰ পশ্চিমর পরা সজাল নৌহাইর সীনাটলকে এঁওঁর
সীনা বিস্তৃত আছিল । মৰা, কছাৰি, মিচীৰ প্রকৃতি
পৰ্বতীয়া আতিয়ে এওঁর সম্পক । এওঁর অধীনে ১০০০

লোক আছিল । সলাল পৌহাই, বড় পৌহাই টেকর
লোকেই এই বিবর পার । এওঁ কলিয়ারত থাকে ।
বরজী খেঁরা পৌহাইর সীমারে পরা বড় কুকর সীমা
পদাত এওঁর খাসন । উত্তর কুলতো চারি খার বা চারি
হুতার আর ন হুতার বিভাগে এইজন্য বিবরার অধীন ।
এওঁর অধীনে ১০০০ হাজার লোক থাকে । মিরী, ডকনা,
জঁকা, মিতীর, কছারী জাতিরে এওঁর সম্পর্ক । এই কেই
জন্যে প্রান্তবাসী কার্যকারক হোয়াত নিজ নিজ বিভাগত বড়
কুকর হয়েই কিছু পরিমাণে স্বাধীন কনভাখালী আছিল ।

কলকর বক্শি হুখত কাজলীহুখ বোলে । সেই ঠাইত
আর কাজলী কাজলী-হুখীরা আর মাদীতলীরা হুখনা
পৌহাই থাকিছিল । ইতারে প্রথম জনা হুকা পৌহাই
আর দ্বিতীয় জনা বড় পৌহাই টেকর । এওঁবিলাকত
করতীরা রজা, পোতা, মেজি, মারজ প্রভৃতির দ্বারীর রূপে
রজা উপাধি পোতা বিবর। সকলর কার্যর প্রতি দৃষ্টি
রাখিছিল । এওঁ বিনাকর অধীনেও কিছু কিছু লোক
আছিল । এওঁ বিনাকর বিবরর বিভাগ বড় কুকর
অধীন বিভাগত পড়িলেও বড় কুকরে এওঁ বিনাকর ওপ-
রত সাক্ষাত্ রূপে একো কর্তৃত্ব করিব নোহানিছিল । এই
সকল বিবরার ওপরত খাসন আর সৈন্যাদাকতা দুইও
কার্যর ভার আছিল । এই সকলে রজার আজ্ঞা বিদ্যা
কোমো সজ্জি স্থাপন করিয়া নোহানিলেও দেশ রজা স্থরিব
পারিছিল । এই সকলক এড়িও পরতীরা বরতলীরা আর
বিবরাজো সইতে কারবার করিবর অর্থে রজাত রহিতাল
বড়ুয়া, সোনাপুরত সোনাপুরীরা বড়ুয়া, মিতীর হাটত
মিতীর বড়ুয়া, চাই হুবারত চাই হুবারীরা বড়ুয়া, চট-

দাড়ীত চাউপাড়ীরা বড়ুরা, প্রকৃতি বিবরা আছিল। এই সকলে পর্জতীরা আর ভিন্ন দেশী লোক এই দেশেই অতীত হুয়ার বা বাউতে থাকিসেই সেই জাতির কার্য্য আতি আর উপস্থর বিবরণর আতি দৃষ্টি করিছিল। সেই সেই দেশর লোকে আমার দেশে সইতে চাউত যে বেতা বেপার করে তার আতিও এই সকল বিবরাই দৃষ্টি রাখিছিল। আর সনর অস্থর দাড়ী দাঁত, বজাঙ্গী, হুয়ার বৃত্তা, জা, লোণ প্রকৃতি বস্তুর মাহুল আমার করি রজা বরলৈ পঠাই-ছিল। এই কেই জনক হুৱরীরা বড়ুরাও বুজিছিল।

বজাল দেশর পরা অতা বাউত ওহালপাড়ার ওচরত হাবীরা বা বজাল চাউত বি হুয়ার তাক বজাল চাউ বা হাবীরা চকি বুজিছিল। ইয়ার বিবরাইও সেই মাহুল বুজিছিল। এঁওর অধীনে সিপাহীও আছিল। আর বক আর অনন দেশর মাহুল বি বেপার বাখিলা সি এই জনা বিবরার অধীনে বইছিল। আম হুৱরীরা বড়ুরা-ওঁক সীমাস্তঃপাতী চোৱার কারণে এঁওর বক কমতা আছিল। আর ইয়াত হুৱরীরা বা হুৱরীরা বড়ুরা বুজিলে বজাল চাউর হুৱরীরাও বে বুঝার। এই হুৱরীরা বজাল চাউর অধাক চোৱার কারণে এওঁক চাউখোৱাও বুজি-ছিল। বজাল দেশেই আমার মিত্র ভাব আছিল। সকলো কথা বাক্য এই হুৱরীরাও বুজিছিল।

তিনিও পিনে পর্জত আর পর্জতীরা জাতিরে বেতি বকা আর একালে বজাল দেশেই সীমা থকা অনন দেশ এইরূপ প্রান্তবাসী বিবরার দ্বারা খাসিত তইছিল। এই সকলেই এই দেশর “হারবান্” বা হারবান্ বস্তুর আছিল। প্রান্তবাসী জাতি বোরর অধীন আতি বিস্তার

যোরত কিছু কিছু বাটী আর গাঁও আছিল । তার কর আর উৎপন্ন সেই সেই জাতি যোরে পাইছিল । আর উৎপন্ন পোহার রাখে বার্ষিক কিছু কিছু বস্তু কর স্বরূপে আড়াম রক্ষা দিছিল । কানকপত্ত বাচ্চা, বিজয়ী প্রভৃতি ডোটির হুয়ার । বরজত কঁড়িপাড়া, চাটখাড়ী হুয়ে এইরূপে ডোটির অধীন আছিল । আরকানী কেই বাহ এই প্রদেশ যোর কিস্ত পরিচায়ে ডোটির অধীন থাকিছিল । অঁকা, ডকলা, বিকীর, মগা প্রভৃতিও এই নিয়ম আছিল । কিছু সময়ের কারণে এই প্রদেশ সেই সেই জাতির অধীন ভলেও তার ওপরও সাধারণ কর্তৃত্ব অসম রজারেই আছিল । সেই জাতিরে সেই সেই প্রদেশত সস্ত সস্ত বিবরণ পাতিছিল । মগাঁওত বিকিরহঁতে কিছুমান খানর জলকর পাইছিল ।

আগর দিবত বিবেশীর জাতিরে আনার দেশর এইরূপ সম্পর্ক আছিল ।

জি,

করমেতি বাই ।

তারতবর্ষর বর্কিব তারত কোনো এখন দেশত বজল নামে একবা রাজা আছিল । তেঁওর পুজারী বাহুর নাম পরভরাম । পরভরাম পতিভর একবা ডোহালী আছিল, তেঁওর নাম করমেতি বাই । রাজা আর পরভরামে ঠেকব-

ধর্ম মানিছিল। আগর কালত বৈকব সকলে ছোতালী-
 বিলাকক লেখা পড়া শিকাইছিল। ছোতালীএ লেখিব
 পড়িবলৈ শিকি ধর্মর কিতাপ পড়িব এই তেঁওবিলাকর
 ইচ্ছা আছিল। করমেতিএ অলপ বরসতেই লেখা পড়া
 ভালদৈ শিকিলে। তেঁওর সেই অলপ বরসতেই বৈকব-
 ধর্মর প্রতি তক্তি হল। পণ্ডিত পরশুরামে তেঁওর বিদ্যা-
 বত্তী আরু ধর্মবত্তী ছোতালীক সং পাত্রত দান করিলে।
 করমেতি বাইএ অনিচ্ছারে সইতে বিয়া করালে কিন্তু
 বিয়ার পিছত শহুরেকর ঘরলৈ বাবলৈ ছুখুজিলে।
 তেঁওর এনে বাবহার দেখি সকলোএ আচরিত মানিলে।
 করমেতি বাইএ নিজেনে অকলৈ বহি কুকর মান জন করে।
 তেঁও সদাই কুকর কথা ভাবিছিল, কুকক উপাসনা করি-
 ছিল। এনেক কেই দিন মান গল, তার পিছত আকৌ
 তেঁওক শহুরেকর ঘরলৈ নিবলৈ সকলোএ চেষ্টা করিলে।
 করমেতিএ শহুরেকর ঘরক বিহর নিছিনা ভাবিছিল। তেঁও
 জানিছিল যে তেঁওর গিরীএক বড় ডালর মালুহর লয়া,
 কিন্তু নাস্তিক, কোনো ধর্ম মানানে। এই নিমিত্তে তেঁও
 বড় ভয় করিছিল। শোক আরু দুখত তেঁও অস্থির হল।
 ডাটল গলে তেঁওর ধর্মর প্রতি যদি মন মাযার, ধন
 সম্পত্তি পাই যদি তেঁওর মন ধর্মর প্রতি মাযার, এই ভাবি
 তেঁও অস্থির হল। “কুকক মর ডাটল গলে হেরুগাম,
 হার হার ভেমে হলে মোর কি কথা হব; কি করিম” বুজি
 মাটীত পড়ি বড়টেক কাঁদিবলৈ ধরিলে; পিছত এই চিন্ত
 করিলে যে “লুকাই কুন্দাবনলৈ পলাই যাওঁক” এই দ্বির
 করি বাবলৈ বাট বিচারিলে, সকলো ছুদার বন্ধ দেখি ওপ-
 রর পরা জাপিয়াই পড়িল। তেঁওর শরীরত আঘাত

লাগিল কিন্তু তেঁওর মনত নহল যে, তেঁওর কউ মাগিছে ।
তলত নামি হুন্দাবনর ফাললৈ বাবলৈ ধরিলে । রাতিপুয়া
পরশুরাম পণ্ডিতে উঠি দেখে যে ছোতালী নাই, সকলো
ঠাইত বিচারিলে কতো নেপালে । পিছত রজার ডাটল
গই কলে “বহারাজ । মোর নাক কোন কটা গল খেঁর
ছোতালী জনী কালি বাতি কটল গুছি গল, মমর দুঃখত
বনলৈ গল কি পুখুবিত পড়ি মরিল কব মোতারোঁ ।”
রজাই এই কথা শুনি বড় হুঃখিত হই তেঁওক বিচারিবলৈ
চারিওফালে মাছুহ পঠালে । বহুদূরৈর পরা করমেতিএ
দেখিলে যে তেঁওক বিচারিবলৈ মাছুহ আহিছে । কত
লুকাব হিব করিব নোতাবিলে । কেবল কবলৈ ধরিলে
“কৃষ্ণ কৃষ্ণ । মোক রক্ষা করা ।” পিছত সমুখত এটা মরা
উট্ট দেখি তাতেই বচকটে লুকাই কৃষ্ণনাম জপ করিবলৈ
ধরিলে । দুর্গজাত ডাটল কোনো মাছুহ নগল । কর-
মেতিএ তিনদিন একো নাখাই উপবাস করি তাত আছিল ।
পিছত উঠি গজাত গা ধুই ভাল কাপোব পিছি আভো
বাবলৈ ধরিলে । এনেটেক বহু কট করি হুন্দাবন পালে-
গই । হুন্দাবন দেখিবলৈ তেঁওর বড় ইচ্ছা আছিল, বহু-
দিনর আশা আজি পূর্ণ হল, আরু আনন্দর সীমা নাছিল ।
ব্রহ্মকুণ্ডর তীরত বনর মাঝত ধ্যান করিবলৈ বীতল আরু কৃষ্ণ
নাম জপ আরম্ভ করিলে । পরশুরাম পণ্ডিহেঁও ছোতালীক
বিচারি হুন্দাবনত উপস্থিত হল । তাত বহুত ঠাই আরু
বনত তেঁও বিচারিলে, কতো নেপালে । এবিধ এতাল
গছত উঠি কিবা পাড়িছিল, এসে সমরত ব্রহ্মকুণ্ডর তীরত
অরণ্যর মাঝত ছোতালীক দেখি, গছর পরা নামি সকলো
মাছুহক লগত লই ডাটল গল । তেঁও গই দেখে যে

ছোড়ালীর পবিত্র জ্যোতিত বস-স্বাক্ষরকর, ছোড়ালীএ
 ধ্যামত মগ্না, আর কর কর করি তেঁওর চকুর পানী
 পড়িছে। পরন্তুরায় ইরাক বেধি বস পানি পল, তেতিয়া
 করমেতিক আর তেঁওর ছোড়ালী বুলি মাভারিলে, কাবিলে,
 এঁও দেবী। তেতিয়া তেঁও করমেতিক চকুরত বরি এণাম
 করি এই কলে—

কি বা জরা কি ছোড়ালী কোমো সঙ্গ ন'র।

কুকর বি ভক্ত সেই পূজাতম হয় ॥

বহুত পিছত বাইর চেতনা তল। মনুষ্যত বাপেকক
 বেধি এণাম করি তলটল মুর করি রল। পরন্তুরায়ে বহুত
 বিসর করি কলে “আই! বরটল বলা, বসত সত্য কি?
 বরত বহি কুকর অপ করিবা। তুমি মোর বরত লবী।
 আজি তোমাক বেধি বড় পুখী চলো।” করমেতিক কলে
 “পিতা মোক ইমান দ্রুতি করিচা কিচা? মনত করেক,
 মর মরিচো, মোর শরীরটো বরটল নিবন, কাম কি?
 মোক আর বাবটল মকব। মোর আশা এড়ি বরটল
 দাওক। বি মাছুহ মরিচো, তার নিমিত্তে আর আশা
 কির; এতিয়া আপুনি বরটল পই কুকর সেটা করোক।
 বিচ মাখাই, কুকর নাম রূপ অদ্বুত পান করোক। ডাও
 আপুনি পুখী হয়, দিন দিন আনন্দ বাড়িব।” এই কথা
 কই তেঁও কুকর নাম গাবটল ধরিলে। পরন্তুরায়ে চোড়-
 লীর এনে ভক্তি বেধি, তেঁওক ধন্যবাদ বি আপোনোক
 দিক্কার দিহুটল ধরিলে। পণ্ডিতে কান্দি কান্দি বরটল উভতি
 পই রজাক সকলো কথা কলে। রজাই একমো কথা শুনি
 আপুনি ব্রহ্মাবরটল তেঁওক চাবটল বল। এই দেখে বে
 বাইএ বনুনা মদীর জীরত বহি কুকর নাম পান করিতে আর

চকুর পামীত সকলো কাপোত ত্রিত পইতে । রজাও
 তেঁওর তরিত ধরি প্রণাম করিলে, করমেতিএও রজাও প্রণাম
 করিলে । রজা ই বাইক ব্রহ্মকৃৎব তীরত এটি বব করি
 বিবর জনো গুণিলে । তেঁও মত মিলিলে, কলে “মতর, এম
 কাম কেতিয়াও নকরিব ; মর অরণাত ফলমূল খাই থাকিম,
 বর করিব মাজাপে ।” রজাই এহুত অহু-র বিনর করি এলী
 বর করি মিলে । সেই বরর চির এতিয়াটেলেকো আছে ।
 তেঁও তাতে থাকিল আর বরটল উততি মগল । এটকলে
 করমেতিয়াইএ সছচিন সেট অরণাত ফলমূল খাই, তপসা
 করি শিহুত এই সংসার ত্যাগ করি স্বর্গটল গমন করিলে ।

স্ব ন,

ভাষা ।

ঈশ্বরর সৃষ্টির ভিতরত মাহু-হই প্রধান। আম বোর জীত
 জন্ত কেবল মাহুহক সহায় করিবলৈ স্রজা বেন হে বেখা
 বার । ক্রিয়নে) পৃথিবীও এনে এবিধ প্রানী বা বস্তু মাই
 বি মাহুহক এক প্রকারে সহায় নকরে । জীবির পত
 পথী, পামীর মাত মগর অবি করি সকলোএ মাহুহর এটা
 এটা অতাব্ব মোচন করিছে । ভাবি চালে ইকার পরা বুদ্ধিব
 পারি বে সৃষ্টিকর্ত্তা মাহুহ স্রজিবর মমেরে সিহঁতর দুখ
 আর সুবিধার নিমিত্তে বি বি বস্তু লাসিব, সেই বোর বস্তুর
 সৃষ্টি করি খেবত মাহুহ সাজিলে । এই জাতির গুণ আর
 কবতা কমেব । সিহঁতর মরা মরম জাম বুদ্ধি সকলো

আছে ; ভাল বেয়া, সুগুণ অসুগুণ বিচারি চলিবরো খজি
 আছে। এই বোর গুণর বসন্ত হে মাহুহ লিহন্তর
 কীর্তিরে বন্দনতি চাকি পোলাইছে ; কিন্তু মাহুহর সকলো
 কনতার ভিতরত কথাকোরা কনতাটোএই প্রথাম।
 ভাবি চালে ভাবাই মাহুহ জাতির উৎপত্তির অথলা। সি
 নথকা হেতেন আন বোর গুণ অকামিলা হই পাক্ত থাকিল
 তেহেন। ভাবার বসন্ত হে মাহুহে মাহুহ চইছে আক
 সকলো জীব জন্তর ওপরত একাধিপত্য করিব পারিছে।
 এই মহামারা মাহুহেবীর উৎপত্তি জানিবটল কার মন
 নাবার ? কিন্তু তেঁও অবোনি-সন্তরা। জন্তর বিশেষ
 বৃত্তান্ত বিচারি খোরা বড় টান কথা। পৃথিবীর অনেক
 জামী লোকে তাকে বিচারি জীতন নিরাইছে, হেও তার
 সূক্ষ্মত্বকে উলিয়াব পরা নাই। তেঁওলোকর ভিতরত
 অনেকে একো মেপাই বেজারত বিচার কেন্দ্রর খাজ হই
 গল। যি তেইজনে ঠৈরী ধরি জাছিল তেঁওবিলাকর ভিত-
 রতো মত্তর মিল নাই। কোনোএ কয় বোলে ভাবা কর
 পরা জাতিল তাক মাহুহে বিচারি উচিতাব মেহায়ে, তালৈ
 পুরুষার্থ করাও বুঝা। কোনোএ বা মাহুহর অসাধা কি
 আছে এই ভাবি কর যে যদিও আজি কালি আমি ভাবার
 গুরি বিচাঙ্গি উলিয়াব পড়া নাই হেও তাক মাহুহর
 অসাধা বোলা সুগুণ নহর। কিন্নো কেতিরাবা এনে দিখি
 আহিব পারে বেতিরা ভাবার গুরি আপোনা আপুনি
 ওলাই পড়িব। কোনোএ আকৌ ভাবা ঈশ্বরে দিরা বস্ত
 মুলি কই বিচারর সুরকে মারিছে।

কিন্তু এই বোর বিবরণ ঈশ্বরের পাক্ত চাক্ত দিরা আক
 মেজানো মুলি কোরা একে কথা। এক প্রকারে চালে

ঈশ্বরে সকলোকে করিছে তেঁও সকরা বহু এই সৌর জনত
 বিচারি পাবলৈ নাই । তাহারো তেঁও বীজ স্রাজ দিছিল
 তার পর। মাহুছে আপোন বুদ্ধি আর বহুর কলসে বহু
 বুক জন্মিলে । ঈশ্বরে মাহুতক ভাষা দৃষ্টি করিবর শক্তি
 মাধোম দিছিল, পিছে মিহঁতে সেই শক্তি খটাই তাম
 সাজি ললে । তেঁও জাতক চেহনি লই পছন্দ পছ, পানীক
 পানী বুলিবলৈ শিকাই দিছিল এনে কথ। মতর । মাহুচে
 তেঁও দিরা শক্তির বলত পছন্দ পছ আর পানীক পানী
 বুলিলে ! ঈশ্বরে আপোন হাতে স্রাজ বহুর চিন বেলাগ,
 ঘোঁষলেই চিন ধরিব পারি । তাক মাহুছে বড়াব ইটাব
 বা বেয়া ভাল করিব মোহারে । কেহল বি আছে তাকে
 উলট পালট, তকে পতা মাধোম করিব পারে । পানী
 এবিধ ঈশ্বরে আপোন চাতে স্রাজ বহু, তাক আমি
 কমাব বা সরহ করিব মোহারো । মি এবনে দিমান
 আহিল এতিয়াও সিমানেই আছে আর বোধ কর আন-
 লৈকো সিমানেই থাকিব । মজুনটেক মাহুচে পানীর
 এটোপো সাজিব মোহারে । রসারন শাস্ত্রত বিবিলাক
 মাহুত পার্গত তেঁওলোকেও কেহল কি কি বহু মোট বাই
 পানী চইহ তাকে ছে উলিয়ার পারিছে ; মজুনটেক তার
 এটোপো গড়িব পর। নাই আর আনলৈ যে কেতিরা বা
 পারিব তারো জরসা নাই । কিন্তু সেই পানীক মাহুচে
 নামা প্রকারে ব্যবহার করিব পারে । পুখুরি খানি বৈ
 করিব পারে বা টৈ খানি পুখুরি করিব পারে । ভাষা
 কিন্তু তেনেকুহা মতর । তার ওপরত আমার সম্পূর্ণ
 অধিকার । আমি বি করোঁ যোজো তাকে করিব পারোঁ,
 কমাবও পারোঁ, বড়াবও পারোঁ । আদিত্তে ভাষা আকারে

মিচেই সরু আহিল গিছে মাহুহর উন্নতির এগে লগে সিও ডাক্তর চই আহিল। আজি কালি বি বোর অসভ্য জাতি আছে সিহঁতর ভাষাত বহু টানে হুখ শব্দ আছে কি নাই সন্দেহ। কিন্তু সভ্য জাতির ভাষাত তার সহস্র গুণ শব্দ ওলাব। আর এতিয়া নতুন শব্দর সৃষ্টি চবই লাগিছে। অসভ্য জাতি বোরে গণনাত পাঁচ বা চতুৰ্লে লেখে কিন্তু আমি অক্ষৌহিনীলৈকে লেখোঁ। ভাষা যদি ঈশ্বরে দিয়া বহু হল হেতেন তেনেহলে সি কেতিয়াও এঠাইত ডাক্তর এঠাইত সক নহয়। সকলো জাতির ভাষা একে লহলও সকলো ভাষার শব্দর সংখ্যা সমান হল হেতেন। এই বোর দেখি শুনি ভাষা ঈশ্বরে সাজি দিয়া বুলি কব মোহাৰি। কিন্তু মাহুহেই বা সাজিলে কেনেকৈ? সিহঁতর জ্ঞান বুদ্ধি আদি কয়ি কেতবিলাক কমতা আছে, তারেনো সিহঁতে ভাষা কেন বহু এটা সাজিলেনে? তাক অজিহলৈ সিহঁতে শুনি গাঁৰিতো চাব লগা চইছিল। কিন্তু দেখা যায় যে গমিব শুনিবলৈকো ভাষার সহায় লাগে। কারণ আমি কোনো কথা ভাবি চাওঁতে আপোনা আপুনি মনে মনে কৰাছে কওঁ। ভবা আরু মনে মনে কথা কোৱা একে; একো ভিন নাই। কিন্তু বোধ বা অনুভব কৰোঁতে ভাষা নালাগে; এটা মাহুহক আরু এটাই গালি পাৰিলে বা মারিলে যে বেজাৰ বা হুখ পাঁয় তাক অনুভব কৰিবলৈ ভাষার সহায় প্রয়োজন নকৰে। বেজাৰ আপোনা আপুনি মনত উঠিব, হুখ আপোনা আপুনি গাত লাগিব। সি তার বেজাৰ বা হুখ লাগিছে বুলি জানিব সাধোন। কিন্তু কিয় মার খালে, কিয় গালি খালে, মারোঁতাই হকত মারিলেনে অহকত মারিলে

এই নোব কথা বিচারি ছায খুলিলে ভাষার সহায় লব লাগিব ।

পিছে, যেতিয়া কোন্‌মো মানুষের যেতার বা দুখ লাগে, তাক দুখেয়ে আনর আগত প্রকাশ করিবলৈ তার মন যায় । কিয়নো এই দরে প্রকাশ করিলে দুখের তার কমি পাতল হই পড়ে । আর মানুষের দুতার মতে বড় দুখ বা আনন্দ লাগিলে, লগরিয়ার আগত তাক ভাজি কবর উছা কর । সেই ইছা কেতিরাবা এনে বলহুতী হই উঠে যে সকই থাকিবই নোহাযি । এসেকুহা অবস্থাত মানুষে কথা কবলৈ আর এটা সহায় পায় ।

আমার ভাত ভরি আনি করি এটাই বোর অন্ধরে একোটা দিবারে দিরা শক্তি আর নিরম আছে । নিহঁতে সেই নিরম অজুসরি হে শক্তি খটায় । এজন্য বহি থকা মানুষে উঠি বাবর মন করিলে তার ভরি আগেরে আগ বাড়ে । ভয়িক বলেরে চলাব মাঝাখে । খোজ কার্হোতেও বল খটাব লগা হোরা হেঁতেম, অলপ দুঃখিলে গলেই খুলি উঠা মানুষের নিচিনা ভাগর লাগিল হেঁতেম । কিন্তু আমার কেবল ভরি হোবিবার, গার একো সহর । তাহো তেনেকুহা । ভাত খায়র সমরত হাত ভোলাওতে পেলাওঁতে আনি বল দিরা বেম গম নেপাওঁ । আনি ভাত খান খুলি ভাবিলেই হাতে ভাতর পরাহ তুলি লয় । এই দরে আমার ভিতরর বস্ত্র বোরো সদাই কাম করিবলৈ আগ বাড়ি আছে । আনি আক্সা অর্থাৎ ইছা করিলেই কামত লাগি যায় । কথা কোন্‌হাতো সেই প্রকার । আমার বাক-বস্ত্র বোর সদাই কামলৈ, তলাই আছে, আনি ইছা করা মানেই ভিত্তি, জিবা ওঁঠ আর ভিতরর বস্ত্র বোর সকলো জড়িব ধরে ।

এখানে বি জন মাহুহে বস্তুর নাম দিলে, তেঁও করতো লতা বা গছ একোপা দেখি সেই কথা আন একজন লগরি-য়াক সুখেতে ফুটাই কবলৈ ইচ্ছা করিলে । ইচ্ছা বর এবল হই উঠিল, তেঁও ও বর বস্ত্রশীল হল । তেতিয়া খোন্না মাহুহর সুখর পরা কথা ওলোৱাৰ দৰে 'গছ' এই কথাটো ওলাই পড়িল ।

ইকালে হরতো হাতেৰে আজুলিয়াই বেগুৱালে । তেঁওর লগরিয়া জনে বুজিলে যে তেঁও, ডাল, পাত থকা উল্লিহু ডালকে গছ বুলিলে । সেই দিনর পরা তেঁওলোকে গছক গছ বুলিব ধরিলে । এই দৰে আন বস্তুরো নাম দি পরস্পরে আপোনার বনর ভাব প্রকাশ করিব পরা হল । লিছে মাহে মাহে এটা বস্তুরে অনেক নাম ওলাল । পানীক জল, বাগি নৌর আদি বহুত নাম দিলে ।

আমার শাস্ত্রত বিবোৱ দুল-মন্ত্ৰ আছে, সেই বোৱ দুটি দুটি একোটা শব্দ নাখোন । মাহুহর সুখেতে এখনে সেই বোৱেই ওলাইছিল । সুৰ্য্যক দেখি এখনে মাহুহে বি নাম দিলে, সেইটোএই ডাৱ দুল-মন্ত্ৰ হল, চন্দ্ৰক দেখি বি নাম দিলে সেইটো চন্দ্ৰর দুল-মন্ত্ৰ হল । এই দৰে ভাষাৰ সৃষ্টি হয় । আমাৰ দেশৰ কবি-মুনি বিজ্ঞকেও বিচাৰি ইয়াকে থিৰাং কৰি গঠিছে ।

ল, ব,

ভূতি ।

নিরাকার হ'রো বেতে শরীরীর ঘরে,
 সংসারর সব কাজ নিরন্তর করে,
 চকু মাই দেখিতে সকল
 আকাশ পাতাল জলহল,
 কাণ মাই সকলো শুনিতে,
 ভাত মাই সকলো খরিতে,
 ভরি মাই সর্বত্রিতে করিছে গমন,
 ডকা ডাক ডকা মদা তাই শুভ-মন ।
 সংসারক জানন্ত বি জনে,
 কিন্তু ডাক কোমেও মাজানে,
 পুরুষ-প্রধান হেন জন,
 নৃতি-মিতি-অজস্র-কারণ,
 ডকা তাই ! ডাক মদা তাই শুভ-মতি,
 বোলা মদা "প্রভো! বোর শুচোকা হুর্খতি ।"
 আকাশ পৃথিবী সব জানে,
 বাপি আছে প্রতি আনে আনে,
 শরীরর প্রতি লোম-কূপে,
 বাপি আছে অমন্ত-বহুপে,
 মদা-খক্তি রূপে থাকি প্রতি পরার্থত,
 সংসারর কিরা-কাঙ চলায় সন্তত ।
 তেন মদা-পুরুষক সিন্ধো,
 উপাসনা করা শুভ-চিন্তে,

ତାଜି ତାହାକୁ ଗୁରୁ କରା ସନ,
 କରା ତାର ସତ୍ତ୍ୱା କୀର୍ତ୍ତନ ।
 ବୋଲା "ହୁର ! ମହା ଡାକ କରା ଶ୍ରୀନିପାତ,
 "ଅନ୍ତର, ମୋହରା ତାହା ପୂଜା କରା ହାତ !"
 ବିହରୀର ଧରୀରେ ଧାକର,
 ବିହର-ବିକାରେ ନୋଚୋହର,
 (ପହୁନ-ପାତର ପାନୀ-ପ୍ରାୟ
 ତିରସ୍କରେ ଧାକେ ଏକ ଠାଏ)
 ଦିନା ମହା-ପୁରୁଷକ ତଜା ତାହା ନିତ୍ୟେ,
 ତଜା ତାହା ! ପବିତ୍ର-ଅନ୍ତରେ ଉଦ୍ଧି-ବିଦ୍ୟେ ।
 ଉଦ୍ଧିତ ସନ୍ତୋଷ ନାହିଁ ବାର,
 ନୋଚୋହର ମାଲିତୋ ବିକାର,
 ମନକାହେ ଆହେ ମର୍ଦ୍ଦନାହିଁ,
 ଚେତନତୋ ଅଚେତନ ପ୍ରାୟ,
 ମେହି ମହାପୁରୁଷକ ତଜା ନିତ୍ୟେ ନିତ୍ୟେ,
 ତଜା ତାହା ! ପବିତ୍ର-ଅନ୍ତରେ ଉଦ୍ଧି-ଚିତ୍ତେ ।
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି କରିବା ସମନ,
 ବିହରକ କରିବା ବର୍ଜନ,
 ଧାର୍ମିକ ମକଲେ ମର୍ଦ୍ଦନାର,
 ଉପାସିବା ବାକ ମୁହ ପାର,
 ପବିତ୍ର ଆନନ୍ଦ ଲଭେ, ତଜା ତାହା ! ତାହ,
 ବୋଲା "ମୁସାଦି-ବୁଦ୍ଧି ଦିନୋକ ଆସାକ ।"
 ଶ୍ରୀକ୍ଷିତାରେ ମୁଖେ "ଶ୍ରୀକ୍ଷି" ବୁଲି,
 ବାହିବେଜ-ମୁହ ଡୁଲି ଡୁଲି,
 "ବିଚାରିଆ" ସହସ୍ରବ ମାୟେ,
 ତଡ଼ିତାହେ ମୁଖିହେ "ଇସ୍ଲାମେ"

“ରାମ-କୃଷ୍ଣ” ବୁଲିବା ଟେକଟ ଡିମ୍ବୁ ପୂଜେ,
 ଧାତୁରୁ ସେବିତେ ବୁଲି “ବାମନୀ ସମ୍ବତ୍ସର !”
 “ରମ-ଚଣ୍ଡୀ” “ଲୋକ-ଜିହ୍ଵା” ନାମେ,
 ଗୁଣ୍ଡିଚା ପୂଜିଛେ ଶଙ୍ଖାମେ,
 ଲାଜାମାରୀ “ବରମାଳୀ ଆଇ”,
 କହାରିରେ ପୂଜେ ଶଙ୍ଖାମାର,
 “ଲକ୍ଷ୍ମୀନରାୟ” “ଜାମିନୀ” ଆଦି ନାମା ସଂସାଧନେ,
 ଅଗ୍ରବାତ ମାରୋକେ ପୂଜିତେ ଛାଡ଼ି-ଯିବେ ।
 ମନବାନେ ପୂଜେ ଅର୍ପଣ ଦିଆ,
 ତେବେକ୍ଷାନ୍ତି ବଳି ନିବେଦିତା,
 ଗୁଣ୍ଡିଚା ପୂଜେ କୁଳେ କଳେ,
 ଡିକହୁବେ ଗାମି ଅନା ଧନେ,
 ପକ୍ଷୀ ମକଳେ ଓ ନେତ୍ରେ ନାମା ଗୋଳ ବୁଲି,
 ବୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟେ ଶୁଦ୍ଧ-ଦାସେ ହୁଅ ବୁଲିବୁଲି ।
 ଶାବିରୀ ମନୀ-ଜୀବୀ ଆମି,
 କିହେରେ ପୂଜିବ ବିଷୟାମି,
 ଅନ୍ତରତୋ ନାର ଗାୟ ଗାୟେ,
 ଅନ୍ତର ଜୀବନୋ ପର-ହାତେ,
 ପରର କ୍ରପାତ କରି ଜୀବନକ—ଦାନ,
 କଟେ-ହଟେ ଦିନ କାଟେ—ହୁମର ମନା ।
 ଗାୟତ ଗାୟତ ପାଣି ଗଟ,
 ଗାୟ ଗାୟ ମନ-କଥା କହି,
 ଅନ୍ତରର ଗୁଣ୍ଡିଚା ଗାୟେରେ,
 ଗୁଣ୍ଡି ଆମି ପୂଜିବ ନାମରେ,
 ଶ୍ରୀରାମ ମନ୍ତ୍ରଣ ହର ଅନ୍ତର ନାବ,
 କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କର ଦିବା ନୃତ୍ୟା କଥାତ । ଯ, ସହଜ ।

সদানন্দর সানযিহলি টোকা ।

ঐপক-সরস্বতৈঃ সনঃ ।

১। বাড়ী খান খাবটৈ আছিল ; তিন ডাল কঁচা কলা-পছ তির তার জোর করিলোঁ । এতারে খোহালে, এতারে কোঁপালে, এতারে জুই দেখিএই জুখান ; জুই দেখি জুখান বি তার, বাড়ী খেদি মিলোঁ সেই ভারেরে ।

২। এদিন একমা রজা এখন ইকুল চাবটৈ পইছিল । ছাত্রবিলাকর আগত ইকুলর অধ্যাপকে দয়রমতে দুরর ইপি সোলোকাই রজাক সত্ৰন মকরিলে ; কিন্তু বাটত আগ বাড়ি পই রজার ওচরত কমা আর্থনা করি কলে যে, তেঁও ইপি সোলোকাই রজার আগত দুর মৌওবা হলে ছাত্র-বিলাকে জাবিলেহেঁতেন যে সিহঁতর অধ্যাপকতৈকও জন-তত একম ডালর মাহুহ আছে, আর সেই নিমিত্তে তেঁওক কম মাম করিলেহেঁতেন ।

৩। একমা দুন্সিপ ডাকরীয়ার কহারিত বরিপদ বন্তে কলে, “দেউতা, মোর মাম বরিপদ বন্ত, বাড়ী ঐবট ।” ডাকরীয়াই খোচরর কাকত লেখোঁতে জুটাই মাতিলে—“বরিপদ বন্ত(অ), বাড়ী ঐবট(অ), মোল মরিচ(অ) ।” বরিপদে মাহেটৈ উত্তর দিলে—“হর দেউতা, খায়নি হে মহর ।”

৪। এদিন একমা মহাকবিরে তেঁওর বৈদীরেকটৈ বর মরমেরে পমাত এবনি জুখারি কবার চিঠি লিখিবটৈ অভিসার করি এবম খারি লিখিলে—‘হুমা হুমা অ মোর জিরতম ।’ কিন্তু দ্বিতীয় খারি দিকটো জাবিও পুরাব

লোহারিলে ; পাছে ঠেবনীয়েকটল সেই কথা লিখি আর
নিজেই সেই খারি পুরাই লবটল প্রার্থনা করি.চিঠি বস
পঠাই দিলে । ঠেবনীয়েকে এই উত্তরটি দ্বিতীয় খারি
করিলে—“খা টৈ বঁহ পাথ বাবর বস ॥”

৫। এদিন এটা শিকারীয়ে নীড় তলিয়াবটল বাওঁতে
বরতিলেনত জুই দিবটল লবত এটা কলা মাহুহ টৈ বই-
ছিল । বেতিরা নীড় ওচর পালেহি, তেতিরা শিকারীয়ে
ভাক কলে—“জুই দে, জুই দে ।” কলাই বোলে—এঃ আলি
ভাত খোঁতা বেয়া হল ।” “তের কলা, জুই দে, জুই দে ।”
“এঃ কলাই, আলি ভাত খোঁতা বেয়া হল ।”

৬। এদিন দিন-হুপলত এটা মদাহীয়ে আরি আম
এটা মদাহীক শুধিলে, “ভাই, কোহাচোন্ এইটো জুঁবা
মে চক্ক ? মর বহত্ পর জাবিও ঠিক করিব পরা মাই ।”
দ্বিতীয় মদাহীয়ে বহত্ পর জুঁবাটল চাই উত্তর দিলে “মর
অনেক দিন এই গাঁবটল অহা মাই, এইটো জুঁবা মে চক্ক
ঠিক টেক কব মোহারোঁ ।”

৭। একনা কোঁট-লোহা তততক অহা দেখি এটা
মাহুহে শুধিলে “তেরি আটত, বখা, কোঁটাল বলব গরু
এটা দেখা পালে মে ?” তততে তেওকে গরু বোলা বুজিব
পারি উত্তর দিলে, “জানো, মর বখা; গরুটল বস করিবটল
মহল ; কিন্তু কলা, জাওমুরা গরু এটাক মেই বাঁচ-লোপার
তলতে দিটা খাই থকা দেখিলোঁ ।”

৮। এটা ধর্ষ-মন্দিরত (মান-বরত) একালে তিরোতা
আর আম কালে মতা বহিছিল । মতা-বরত তিতরত
কিনুবানে কথা পাতি হাই করাত আচার্য বা বক্তৃতা
দিয়া পুরোহিতে বর বহু করিলে । ইহাতে একনী তিরো-

তাই মাত্ৰ লগালে, “দেখক, আমার ভিতরত কোনেও মতা নাই।” আচাৰ্য্যে উত্তর দিলে, “ভেজো ই বর সোঁতা-গার কথা; এই হাই বেগতে ডাণিব; কিন্তু ভিরোভার মনত ভোহা হলে সি কেতিয়াও মাতাণে।”

৯। এদিন বরর হাই বাবু জমাই মদ খাই তুই থাকাঁজে বোধ হল যেম তেঁওর সোঁ। তরীটো কোমোবাই চুৰ্চক নিলে। শ্বাতে তেঁও বর বেজার করি চাকরহঁতক মাতিলে। চাকরহঁতো নিরখীরা মদপী। সিহঁতেও চালে, হয় বর বাবুর সোঁ ঠেজ নাই। সিহঁতে নিরখীরা মদপিনী ঠৈমীহঁতক মাতিলে। ঠৈমীহঁতেও পোট বরত ঠেজ বিচারি মাপাই কান্দিবটল ধরিলে। তার পাছে পুরো-ভিত্ত বাপুহে সেই ঠেজ মিছে মে মুন্নি খোখা হল। নির-খীরা মদপী পুরোভিত্ত বাপুহে উত্তর দিলে, “মর বাবুর হকিণ চরণ খানি কেলেই আনিহেঁ? অম। তজে মাহুহ পঠায় মলিাণে, মর মিজে ঠৈ কাণত করি দি আহিহেঁ-হেঁডেন।”

১০। ভাগ্যবান্ কোন্? উত্তর, বিহরার “শেলা” (খুৰ খালি)। বর লোকর “শেলা” (চেলা) মর হইও বর, হুখীরা হইও চহকী, খুৰ্খ হইও পণ্ডিত, অকাফিলা হইও মকলো রাজকীর কামর উপদুত, আর অতি ক্ষুদ্র হইও মপত বজাটোপার মরে ওকোখা। ভুনি বি কাম এন্, এ, পরীকাত উঠিও মোপোহা, বাবুর “শেজার শেলাই”-মকল জেবির পাখ হইও পার। এঠাইত একম বিহরার ভলত এটা কাম খালি আহিল। তেঁওর ভাইয়েকে কর্ণ-আৰী হই তেঁওর ভলত অনেক দিন কাম-খিকার আহিল, আর কাম-খিকারক্ৰমে সেই কাচকা অনেক দিন চমাইছিল।

এমতে বিবহার “খেলা” আতি সেই কামটল প্রার্থনা করিলে । বহিও তাইএক সম্পূর্ণরূপে উপযুক্ত আছিল, আর খুরখালিএক চতুর্থ জেনীর পর আছিল, তাখাপি বিবহারই খুরখালিএক কাম দিলে ; আর তাইএকক কলে, “তাই এতিয়া কামর উপযুক্ত নো চ, আর বহুর চারেক কাম খিক, এট যার খালি চলে পাবি ।” তাইএক উত্তর দিলে, “কতাই এই কেই বহুর কাম খিকারেই যি কল পালো পালো, আর তোর ওলত কাম খিকিকো, আর তোর ওচরটলকো নমরোঁ মাবে মাহোঁ ; কিন্তু খেলা যদি কেতিয়াবা তোর “খেলা” “চব পারোঁ, তেতিয়া চলে তোর ওচরত কাম বিচারি আতিম ।” এই বেকারত বপুটাই নিজ দেখো পরিভাণ করিলে । হে কেমিলির তাইএক ! তোমার আগত মাজুচে নিজ বংখ মেদেখে, বিদ্যা-বুদ্ধি মেদেখে, ভাল বেয়া মেদেখে, একো মেদেখে, চেবুল তোমাক চে মেখে । তুমি এই জগতত সকলোতট বেচি ডাণাবত জীব ; এতেকে তোমার জিচরণত সদানন্দর কোটি কোটি নগুবৎ ।

টীকা ।—বি পরর করে, বহুর বাচ, খাপ জওঁতে দিম বাচ, তার নাম কাম-খিকার । কেমিলির (Family) অর্থ পরিভাল, পরিভালর মার বৈনী ; এতেকে বাবু সকলর মতে বৈনীয়েই হে পরিভাল ; বৈনীর তাই “খেলা” ; অতএব কেমিলির তাইএকর অর্থ “খেলা” । কিন্তু সদানন্দে ‘খেলা’ বুলি বহু লোকক অপমান করিব ম্যেবোজে ।

ক্ষেতি ।

আমালোকক দেশের ক্ষেতির বিষয় আলোচনা করণে এই ক্ষুদ্র পত্রিকা খানক একটি মহৎ উদ্দেশ্য । সেই নিমিত্তেই আজি এই কেই সারী আসামের ক্ষেতির চিত্রবহকার কথা পাঠক সকলক উপহার দিলোঁটক । যদি আজি কালি অম্মা কোনো বিষয়তে আসামের অলপ উন্নতি হইছে, ক্ষেতির বিষয়ে একেবারেই নাই ; বরং অধোমুখিত্বে ।

ভাবি দেখিলে ভয় কারণ দুটা । প্রথম ক্ষেতিয়ক বিলাকর আখেরেই সইতে পরিচয় নবকা । দ্বিতীয় ক্ষেতি করা সকলোএ বীচ বলি ভবা ।

ক্ষেতিয়ক বিলাকে লেখা পড়া মেজানে শুণেই ভাবিনও মোহায়ে যে পৃথিবীর ভিতরত যাহুকর যদি কিয়া নিত্যন্ত প্রয়োজনীয় বস্তু আছে, তেনেহলে সি একমাত্র ক্ষেতি । আর কেঁও লোকে এইটোও মেজানে যে, বি জীবিক নির্ঝাচর নিমিত্তে যাহুকে রাতি পুহাৱ পরা পথুনিলৈকে সাধামতে পরিশ্রম করি ধন উপার্জন করে, সেই জীবিকা কেহল ক্ষেতিত উৎপন্ন হোৱা বস্তুৱ ওপরত । আমাৱ দেশর যাহুক অলপমান শিকা বুজা তলেই কেঁওবিলাকর মনত ক্ষেতিলৈ অগ্রভা ভাবর উদয় হয় । কিন্তু কেঁওবিলাকে নাভাযে যে কেঁওবিলাক শিক্ষিত হই ক্ষেতির উন্নতির চেটা করিলে শীঘ্রে সিদ্ধি হব পারে । আমালোকক দেশর যাহুক শিক্ষিতেই বা হইছে কি ? আসামর অতি উচ্চ শিক্ষা এটেন্স পর্য্যন্ত । খনী আর কতলোক সকলে লয়াক এটেন্স পরীক্ষাটি পাস করাৱ পারিলেই, কেঁও-

বিলাকে টকা ঘটান সার্থক হল আর লরা পড়াই লগা
 ধারের পরা মুক্ত হল যেন বিবেচনা করে। এনে হলত
 কেতির বিষয়ে বা অন্য কোনো বিষয়ে উন্নতির আশা
 করা যে নিতান্ত ভুল, ইরাক কোয়ারে আশা নাই।
 কিন্তু সেই নিমন্তেই যে ভবিষ্যতের উন্নতিটুকো আশা
 নকরিমহঁক এনে নকর। সকলো সত্তর পরাতে ডাক্তর
 হয়। সকলোরে আদিও আছে অন্তও আছে। কেতি-
 রাবা এনেকুনা দিনো আদিব পায়ের, যেতিরা সকলো
 আসামবাসীয়ে একেমন একপ্রাণ হই আপোন আপোন
 অতার বুজিব পারি সকলোএ দেশের অতার মোচন
 করিবর নিমন্তে বন্ধপরিবর হব। আমাজোকে
 কেতির অল্পস্বা বুঝাবটল আদি অন্য কথাত পরিচোঁহঁক।
 মাহুতর কেতিটল ইমাবে যিব কির? জাতি নাই।
 লাভ নাই কির? আমাজোকে কেতি করিবর স্ত্রিম
 নেজানো। তেনেহলে আমাজোতর গাতি ঘোব নে, কেতির
 গাতি ঘোব? যদি আমাজোতর গাতিই ঘোব, তেনে
 চলে কেতিটল অগ্রজ্ঞা করোঁহঁক কির? এইটো আমা-
 জোতর অঙ্গপ শিকার হল। এনে শিকাতটক শিকা
 নকরাই জের। যি শিকার পরা সততে দ্বাধীর ভায়েরে
 আর শূখেরে বন উপাধ্বন করিব পরা উপাধ্বন অগ্রজ্ঞা
 ছুঁছে, তেনে শিকা মোহোরাই ভাল। জন্ম কি আজি
 কালি পীতৃলীয়া পাঠখাজাত পড়া লরাইও কেতি করা
 জাত যেন বিবেচনা করি চাকরি বিচারি কুরিছে। এই
 বিলাকি মাহুতর বিশ্বাস আছে যে যি মাহুত্রে লেখা পড়া
 নেজানে বা যি একো কামকে করিব নেজানে, কেতি করা
 যেই মাহুতর হে কাম। কিন্তু এই বিলাক অন্ধবিশ্বাস

পর্যায় যে দেশত সর্বনাশ উপস্থিত চাইছে, সেই কালটল
কারো দৃকপাত নাই। আমালোকর দেশর মাজুহে
“ক্ষেতি” বুজিলে সাধারণতঃ ধান সরিষা, মাক, আর
কুঁহিয়ারর ক্ষেতিকে বুজে। সেই বোরর বাহিরেও অন্য বন্ধুর
যে ক্ষেতি করিব পারি, তাক মেজানেও আর জানিবলৈকো
চেউ। নকরে। হয়তো আমালোকর কিছুমান পাঠকেও
বিখাস করিবলৈ সংশয় করিব যে আজি কালি সকলো বিব-
রতে যি “বিলাত” সভ্যতার অতি উচ্চ চীকত উঠিছে, সেই
বিলাতর মাজুহর মাজতো। সকলো বিবরত টেক ক্ষেতিত হে
আবর বেশি। আর তেঁওলোকে ক্ষেতি নকরে, প্রায় এনেকুহা
বন্ধু নাই।—সেই বোরর ভিতরত প্রধান এই কেইটা—
পাখীর, মজুহ, বৌ, বাঁহ, গোমধান আর আলু। এনেকুহা
ক্ষেতি করিয়েই ইমান লাভ করে যে, যদি একতর গৃহস্থর
ওপরত লিখা কেইটার এটানানো ক্ষেতি থাকে তেনেহলে
অন্য তেঁও জীবিকা নির্ভারর অন্য উপায় বিচারিব লগাত
মপারে। কিন্তু আমালোকর দেশত মাজুহে ২।৩ বিঘটেক
ক্ষেতি করিও অল্পত নিজে খাবর নিমিত্তে কিম্ব লগাত
পড়ে। ইয়ার কারণ কি? তেঁওলোকে ক্ষেতি নিরম বুজি
নকরে। আমালোকে ক্ষেতি করার নিরম বুল মেপাও হৈক।
সেই নিমিত্তেই আমালোকর দেশর মাটি ইমান “সারুহা”
থকাতো মাজুহে ক্ষেতি করি লাভ করিব মোহারে। সেই
নিমিত্তেই ক্ষেতি আমালোকর দেশত সাধারণ মাজুহর কবর
লগত পথা। যদি আসামর মাজুহে মাটির ওপাতন বুজি
অর্থাৎ কি ওপর মাটিত কি শস্যর ক্ষেতি করিলে ভাল হয়,
ইয়াক জানি ক্ষেতি করিলেহেঁতেন, তেতিয়া বোধ হয়
সকলো মাজুহে আসামর অন্যান্য দেশতটেক সারুহা বুজিবলৈ

খাদ্য হজহেঁতেন । কিন্তু সেই আখার পথত আনব বিয়
আছে । প্রথমতঃ দেশীয় মাদুহ বিলাক শিকিত হোই।
আবখাক ; আকু দ্বিতীয়তঃ শিকিত দুই ক্ষেতিক অগ্রহ।
নকরিবলৈ শিকা আবখাক । আজি কালি অনেক ডাড
লোকে (যিবিলাকে গতগ্ৰমেটের চাকরি দিগতে নকরে, বা
করিবলৈ নাপায় বুলিএই নকরে) ছুজন, চারি জনে সইতে
গোট খাই কুস্পানি খুলি জোতা, মারিকল, লোণ, তেল
ইত্যাদির ব্যবসায় করে । অবশ্যো ব্যবসায় করা বেরা
নহয় । ব্যবসায় ক্ষেতিডটেকও দেশর উন্নতিকারক । কিন্তু
আমারি বিবেচনায় আগেএ ক্ষেতি গিড়ে হে ব্যবসায় ।
কারণ দেশজাত বস্তুর ব্যবসায়র দ্বারাট দেশীয় মাদুহর
যিমান মান আকু দেশর উন্নতি বৃদ্ধি হয়, অন্য বস্তুর
দ্বারাই সিমান নহয় । কিন্তু ক্ষেতি নহলে ব্যবসায় করিবলৈ
বস্তু পাব কত ? অতএব ক্ষেতিএই ব্যবসায়র মূল । আসা-
মত কি উপায়েরে নো ক্ষেতি করিলে মাদুহর অলপ লাভ
হয়, অতঃ বারলৈ সেই বিবরে লিখিবলৈ চেষ্টা করিমহঁক ।
পরম্পিতা পরমেশ্বরর ওচরত এই ক্ষুদ্র পত্রিকা খানর
দীর্ঘায় কামনা করি প্রবন্ধ শেষ করিলোহঁক ।

H.

ছাত্রজীবন।

ছাত্র-জীবনক সুভাগ করিব পরা যায় ; নীচেই লরা কালরে পরা কিছু জ্ঞান গোহালৈকে বা পোছর বোল বহুর-লৈকে একাগ, আরু দ্বিতীয় খণ্ড বাতি ঘোটেই ভাগ। প্রথম খণ্ডত আমি শিক্ষক বা আই-বোপাইর দ্বিত্ত হে পঢ়েঁ, আরু বেইএ বি শিক্ষা দিগে তাকে জ্ঞেঁ। কিন্তু এই সময়ত আমি নিজে কি ভাল কি বেয়া তাক বাচি লব মোহরা গতিকৈ সৎসজত পড়িলে জানী আরু কুসজীৱ লগত পড়িলে দুৰ্থ হওঁ। এই অবস্থাত আমি যেনে স্বভাবর হই উঠেঁ, ডাকর হলে সেই স্বভাব কেতিয়াও ভালটক হুওহে। এতেকে এই অবস্থাত বি লরা বেয়া ভয়, সি কেহল শিক্ষক আরু মাক-বাপেকর দোষত চে ভয়। লরার মন চমোহা মাটির দরে, বি বহুরে শুটী পেলোহা সেইএ ভাত জঞ্জির। লরা ডাকর আরু বুলা হই আহে যানে ক্রমে ধর্ম, নীতি আরু বিদ্যার আলোচনার দ্বারায় তার মন পোহরলৈ আনিব লাগে। নীচেই সুরু-কালরে পরা লরাই বাতে বিদ্যা কথা নভয়, আরু ডাকরর উপদেশ গ্রহণ করে, তার নিমিত্তেও বস্তু করা উচিত। এই বাল্য-শিক্ষার অভাবত চে বহুত লরাক যাট এড়ি অবাটে ঘোহা বেধা যায়। আরু লরার বি শিক্ষা ছোহালীবিলাকর পকেও সেই শিক্ষাই হব পারে। পোছর বোল বহুরলৈ লরাই নিজর পারোয়িক, মানসিক আরু আধ্যাত্মিক উন্নতির নিমিত্তে নিজে চিন্তা করিব মোহরা হই থাকে, তার

পিছত বেড়া সমাজর ভিতরত সবাই হুকুরিলে লগা। এই
 সময় বড় ভয় মাঝাকৈ । এমনেক ভলে মাহুহে সময়
 জীবনটোতে লোকর অনুকরণ করে, আর সবাই ভাল
 সজত থকা অসম্ভব, এই নিমিত্তে তেঁওলোকর স্বভাব
 বেয়ামলৈ পরিবর্তন হব পারে ; কিন্তু ২৫-৩০ বছরলৈ
 ভালৈ থাকিব পারিলে সিকালে ডিম্বান সজট মাই ।
 প্রথম অবস্থাতে স্বভাবর এই মরে গড় লাগিলে, আর
 মাকে-বাপেকর ভালত নিশ্চিত তই বিদ্যা শিক্ষা করিব
 পারিলে, লগার বুদ্ধি চোকা তই কালত তেঁও একম বিদ্যা-
 রত হব পারিব । কোনো কোনো মাহুহে কহ যে কঁপালে
 মাহুজর ভাল বেড়া করে, আর বার ভাল হব লাগিরা তার
 ভুড়িরে পরা ভাল টক আছে ; কিন্তু প্রকৃত পক্ষে ওপরত
 কোটা মতে বি লগাই শিক্ষা পার, সেইএ ভাল হয় ।
 কঁপালক ধরার আর আসি একো অর্থ মাই বেন বোধ হয় ।
 বোল বছরর উর্ধ্ব হলেই লগাই কি করিলে নিজর উন্নতি
 হয়, তাক জানিব পরা হয় । অতএব আসি বাজা বা
 ছাত্র-জীবনত মূন্দর স্বভাব আর মূন্দর শিক্ষা লভিলে,
 আমার আগলৈ বাড়ি অবা জীবন-রূপ গছর ভড়ি খকত
 হয়, আর শেষত মূন্দর কল-কুল ধরে । মূন্দরভূক্ত
 হোতা এটা মাই কথা, তার পিছত হে বিদ্যা । বিদ্যা অর্থে
 অকল লেখা-পড়া কহা যায় যদি, বিদ্যা শিক্ষি বহুতর
 ভাল চরিত্র মোহোতাও দেখা গইছে । লেখা-পড়ার দ্বারাই
 আসি সকলো ভাল বেড়া জানিব পরা হওঁ হয়, কিন্তু
 কেবল অনুকটো করা ভাল অনুকটো বেড়া, এই মাত্র জমার
 পরা একো বিশেষ গুণ নধরে । বি কার্য ভাল বুজি জমা
 যায়, সেই কার্য নিজে করি অম্যক দৃষ্টান্ত দেখুয়াও এটা

প্রধান কার্য, আর ইয়ার দ্বারাই আমাক দেখি বহুতে ডাল হবর সস্তাবনা। ছাত্র-অবস্থা বড় সুখের কাল। এই কালত আমার মনত সকলো ডাল বন্ধব গুটী রুট শেষত অর্থাৎ সাংসারিক অবস্থাত তার ফল ভোগ করিবর সময়। সাংসারিক অবস্থা যে কি অসুখজনক, তাক ছাত্রবিলাকে ডাকটেক বুজি উঠিব নোদ্বারে। বিয়া করাই আনি যেতিয়া গৃহস্থ তও, তেতিয়া যে কি চিন্তা, কি ভয় আরু কি সতকতার আবশ্যক, তাক ভাবি চালে সেই অবস্থা জীবনর সহলা বুলি হে জ্ঞান হয়। সংসারত সোমাইও শিকিব লগিয়া বহুত কথা আছে; তাত প্রকৃত ঘটনা দেখি গুনি প্রকৃত জ্ঞান হয়, কিন্তু ছাত্রাবস্থাত সেই সেই কার্য বা ঘটনা নথটাহু আগেয়ে কি উপায়র দ্বারাই সেই সকল সিদ্ধ হব, তার শিকা হয়।

পূর্বে কোরা হইছে যে ছাত্র-জীবন বড় সুখের কাল। এই কালর শিক্ষার ওপরত আমার ভবিষ্যতর মজলুমজল বিশেষতক নির্ভর করে। এতেকে এই সময়ত আমার কি কি প্রধান গুণ থকা উচিত, তার বিবর অলপ কই এই প্রসঙ্গ শেষ করা চল। নতুনতা, সন্তোষ, ভক্ত আরু পরিশ্রম, এই চারিটী গুণ ছাত্রর পক্ষে চারিটী মতাবস্থ। অবস্থারী হলে মন সবাই নিরানন্দ তই থাকিলে, গুরুর থাকিলে আওকাণ করিলে আরু নিজে বন্ধ নকরিলে বিদ্যারত্ন কেতিয়াও লাভ নহয়। অবস্থারী মাতুহে আপোনাটেক আপুনি বহুত জেনা গুনা ডাকর মাতুহ হেন জ্ঞান করে; এতেকে সি চিরকাল দুর্খ আরু সকলোরে ঘণীয় হই থাকে। যার মন সবাই চকল, তারো কোনো কথাই ডাল বাজায়ে দেখি শ্রির হই বিদ্যা শিকা টান হয়। অত-

শেষত গুরু বা শিক্কর বাকা অহংহেমা করিলে আল দিলে
বদ্ব নকরিলে কোনো বিদ্যাকে শিক্কা অসাধ্য । ১০, সকলশেষত
আরু এটা কথা আছে যে প্রায় সকলো ছাত্রকে তেঁওলোকর
সেই পড়া অবস্থাত বেনে কোমল-জ্বর আর উদার-স্বভাব
দেখা যায়, তেনে মাহুহ সংসারত পোতা বড় টান । এই
দেখি তেঁওবিলাকে বেন তেঁওলোকর এই সত্যপ্রিয়,
অপকপাতী আর করুণ-জ্বর হোবা স্বভাবটী সংসারত
সোমালেও মুক্তহে, ইয়ার নিমিত্তে চকু রাখে, এই আমার
একান্ত বাঞ্ছা ।

শ্রী ম, মা, ব,

ঘরি ।

টক্ টক্ করি, চলি যায় ঘরি,
আমনি মালাগে তার ।

ভাগর বেজার, নাই জাম তার,
ঘুরি ফুরে অনিবার ॥

আপত্তি ওজর, হেলা হানিকর,
নকরে কেতিয়াও সি ।

কার-বাক্য-মনে, চলিতে নমনে,
ভিলেকো মাঝাকৈ ঘনি ॥

নির্দ্ধারিত ঠাই, যেতিয়া পই পাচ,
টং টং বাজে ঘরি ।

ঘুর, ঘুর, করি, বিমান চকরি,
 ঘুরে অরাজকি করি ।
 বজা হলে তার, ঘরে পূর্বকারি,
 করিব' আপোষ কাম ।
 আকৌ সেই ঘরে, ঘুরি ঘুরি ফুরে,
 দিন-রাতি অধিকার ।
 বাহ পক্ষ কত, হই বাহ পত,
 ডেও ঘুরি চলি বার ।
 বতরো যে কত, ক্রমে চরপত,
 তথালি টকটকার ।
 তার পিছে হার ! দিন আহি পাশ,
 ঘুরিএ পাছরে যাত ।
 টক্ টকি নাই, হাতো ছুঁয়ায়,
 একায়ে সংসার-হাত ।
 ঘুরির মিডিয়া, মরুর বাসনা,
 থাকে কিছু দিন মাতি ।
 তার পিছে লর, লাহে লাহে হর,
 শেহত হর নৈ কাতি ।
 ঘুরির গমন, মরুর জীবন,
 বেধি একে বেন আর ।
 "পেগুলাম" তার, বিশ্বাস আমার,
 একো ভিন তার নাই ।
 চকরি-বন্ধন, মর-বস্ত্র হল,
 স্বরপতে একে মর ।
 কিছু আছে-দিন, কিছু আছে ভিন,
 ঘুরি আর নাহুহর ।

ସରି ସର କାନ୍ଦି, ଏଲେହା ଆସି,
କାନ୍ଦୁ ନମରେ ସର ।
ସରି ଗୁଇ ଧାଈ, ଦିନ ରାତି ସାର,
କାନ୍ଦି ନାହିଁ ଆଜି । ସର ।

ଶ୍ରୀ ନ, ସ,

ଗାରୋ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ ।

(୩୬ ଲିଞ୍ଜିର ପରା କହାକ୍ତେ ।)

କୋନୋ ଟାଣିଲେ ବାସ ଜାମିଲେ ଓ ବାଜର ଏପରତ ବା
ବୋକୋଚାର ଭିତରତ ସେହି ଭାତର ଟୋପୋଲାଟି ଜଣି ହେ ଗୋଜ-
ଡାଜେ । ପାତ ବା କାହିତ କୁରାହି ଭାତ ବାବଲେ ବୋଲେ
ମାରୋଇତର ଦିନ ଜାମେ । ଆସାର ଦରେ ରାତି ଉଠିଏହି
ସିହିତେ ଭାତ ନାଧାର । ହୁମରୀରା ଭାତ ରାତି ବହି ଦିଏ,
ସେହି ଭାତ ଗଧୁଲି ଧାସ, ଆରୁ ଗଧୁଲି ଭାତ ବାବଲେ ବହି
ପୁରାଟେ ସେହି ଦରେ ଭାତର ଟୋପୋଲା ବାଜିବଲେ ସରେ ।
ମାରୋଇତେ ଏହି ଦରେ ଏସାକର ଭାତ ଏସାକେ ଧାର । ବାହି
ବା କର୍କରା ଭାତ ମାରୋଇତର ବଡ଼ ଆଦରର ସହ ।

“ହିଞ୍ଜଲ ଆରୁ ସରର ଗୋଜା” ମାରୋଇତର ସର ଆଦରର
ସହ । ତୁମି ଆସି ଟକା ଏଟା ମାଲେ ସିମାନ ସହୁଡ଼େ ସର,
ସିହିତେ ସରର “ଗୋଜା” ଏଟା ମାଲେଇ ସିମାନ ସହୁଡ଼େ ସର ।
“ହିଞ୍ଜଲ” ହିଞ୍ଜର ଚିରକରୀରା ଗୋଜା । ମାରୋଇଟି-କହାକ୍ତ
“ହିଞ୍ଜଲ” ବା ଗୁକାନ ସାହୁ ଗୁଡ଼ି କରୋରା ହୁଜା ଆରୁ ସର

“জোজার” (মদ্য-ভাণ্ড) বিসে একোকে সাপায় । সাধারণ মদ্যভাণ্ডে পোহনীয়া মদ্য ইহঁতর বড় হেপাহ । ইহঁতে বড় কষ্টেই একো জোজা পোহ-নীয়া মদ্য করে । এই পোহনীয়া মদ্য এটা পোকর রস । ইহঁতক করিব লাগিলে ইহঁতে মদ্য জোজা এটা সাঁচি থাই দিবে । সেই মদ্য-জোজাত পোক লাগিলে ও ফুলিয়ার । পাচে গেলি পতি, পোক লাগি, মদ্য ভিতরর এটা পোকে আন এটা থাই চারি পাঁচ বছরর মূরত সেই মদ্য পাত্ৰটোত এটা বর ডাকর পোক হই থাকে । সেই পোকটি উলিয়াই আনি কুটায় । কুটালে পোকটোর পেটর পরা থি রস ওজার, তাকে ইহঁতে পোহনীয়া মদ্য বোলে । এই পচা, পোক থিরা মদ্যবিলা-কটকা সিহঁতে বর প্ৰহারে থায় । এই পচা-মূর্খত্ব করেই সিহঁতর পকে ইহঁতর অমৃত ; আনে হলে মূর্খত্বত তিনি আজির মূরত পরা দাক কোঁটার । ইহঁতে চক্কাইবিলাক মারি মোট বখলিয়াই জুইত থরি থাকে, কলর পরি আহি-সেই অখলিয়াপখলিয়া করি কাছুরিবটল বটয় । ইহঁতে গর, মদ, কুকুর, সকলো থায় । ইহঁতর পাকু-পতি দেখি বোধ হয় ইহঁতে মদ্যমত্তে মানুষর মদ্যহকে আভ্যাস করিব পারে । ইহঁতর আকার-প্রকার, আসন্ন-মদ্যহার দেখিলেই বোধ হয়, এই বিলাকেই আবার অপ্রাণিত মেধা অনুর আর দানকবিলাকর অঁত ।

পারো-পিছন । ইহঁতে পক্ষত্ব থাকিলে গোটাই দাকট হই থাকে ; দাক কপোরর নঁচো দাবাকে । ভিত্তা সুনিহ, মরা ছোহাণী সকলো নিবন্ধ, বেন পিঁপ্‌চর মল হে ! সকলোএ প্রায় একেটা পক্ষত্ব থাকে । দাক-

বাপেক একালে থাকে, পুতেক বোটারীএক একালে থাকে ।
 ডেরামটেল নামিলে ইহঁতে প্রায় কঁকালতে একো টোবর
 কপিং ঘেরাই আছে । এই ঘরে কপিং ঘরা মাহুহ এটিক
 গিঠিও থাকেই দেখিলেই জানিবা, এখেন্ড গারো ।
 খাংটি এঁওর সৰ্ব সম্পত্তির তঁড়াল । সৰ্বস্বর ভিতরত
 আলু, কচু বা আদা কেডোখরমান, ভাত কেটেপামান,
 শুকান জলকীয়া কেটামান, আরু তার ওপরত ঘেরাই
 বাক্সি খোদা গছর ছাল একো ডুখরি । জার কামি এই
 গছর ছালখনিকে জানিবা কাপোর করে । ছালখনি কলা
 পুরনি কছলর ঘরে বর কোমল, আরু কাপোরর ঘরে বর
 লেতু সেতু । এই বিলাক দেখিলে আমার আগর দুমি
 কুবিবিলাকর পরিধানলৈ মনত পয়ে । অহুহুলাদি দুমি-
 কনাবিলাকে কেনেটেক গছর ছাল পিছিছিল, রাম-লক্ষ্মণে
 কেনেটেক গছর বাকল পিছিছিল এইবিলাক দেখিছে বুজি
 পাইছোঁহি ।

গারোর নরিয়া । এই গারোগীওবিলাকত পা-উবহা
 খহু-খোদা আরু দুবিভ রক্তর নরিয়ার ভাপেই প্রায় সরহ ।
 কুঠরোগর প্রাবল্য ও কম নহর । বা-লগা গারো প্রায়ই
 কুঠীয়া হব । জঘনা আহাৰ, জঘনা রূপে থকা, মিষ্ট-
 লতার কথা কব মোহরা, এই বিলাকেই যে এই বিলাক
 রোগর প্রধান কারণ, তাক আরু কব নালাগে । এই পৰ্ব-
 তীয়া ঠাইবিলাকত বহুতর “গরমী” (উপদংশ)আরু বিবিধ
 “ঐন্দ্রিয়িক রোগ” হোবা ও দেখি, কিন্তু ইতার কারণ কি
 ঠাহর করিব মোহাৱিলোঁ । সাধারণতঃ যি যি কারণর
 পরা এই রোগ বোর হয়, অন্তত গারো; আরু হানাহঁতর
 ভিতরত সেইবিলাকর প্রাবল্য অনুধাব করিবলৈ মনত

সন্দেহ হয় । ইঞ্জির-ভোগর আভিযাত এই রোগে
 লেহু পার । সত্যতা আর শিকার অভিযান্ত্রিক বলা দেখতেই
 আর এই মরিয়া-ভোগী সরহ । শিকার লভিলে আর সত্যতা
 শিকিলে আজি কালি আর মাদুহেই অধিক বিলাসী হয়,
 ইঞ্জিরদ্রব বিচারে, আর এই ইঞ্জিরদ্রবত একেবারেই
 আত্মবলি দিলে শেষত উপহাশ-আমেহাদি উৎকট ধাতু-
 রোগত জীবন অনুবীরা করি, মদুহাশ মাম করি, শরীর
 অসার করি, বিবিধ বস্ত্রনা পাই লজাট ফুটি বহুত দিনর
 দুহত মীরোণী ঠাইল পই রোগর পরা দুক্তি লাভ করে ।
 আবার কালর গ্রীষ্মলীলা চহা আর হোজা হালোহা বিলাকে
 আমেহ বা পরবী কি ব্যাধি হয়তো তার দু নেপা এই বহুতে
 বুজা হই মরিছে—ভিত্ত মথরলৈ অহা, আর লেখাপল
 জনা চকুর চৌধ বজরীরা লয়া এটিক শোখাহি, তেঁও ভো-
 নাক এই ধাতু-অনিত মরীচাবিলাকর আদি-অন্ত পোটেই
 বুজাই দিব, আর যদি বিশেষ তথ্য লৈ কুরা, তেমেহলে
 আনিব পারিবা যে এমে বহুত কুমলীরা বরলর লয়াইও
 পেপা বলিষর সময়তে সেই বিলাক ভরানক রোগর বস্ত্রনা
 ফুটি জীবনক চিরকালর নিমিত্তে নষ্ট করি পেলাইছে ।
 বাওক, পারোহঁত্তর ভিতরত কির এই যোর রোগ
 ইলাম সরহ, তার তথ্য উল্লিখ্য মোহারিলোঁ । ই বৈষ্ণ-
 রাভর কাম ।

পারোহঁত্তর-অভ্যুত্তি-কিরা । মাদুহ মরিজে পারোহঁত্তর
 বি নিরম আচরে, দেখিব মাজাইব তার কথা শুমিলেই
 পার মোম দুহরি উঠে । মরা মাদুহটোক ইহঁতে দুই
 ভিনি বহুতলৈকে বরল ভিতরত চাহ এবমত কাপোয়
 মি মাদুহা তরি কুলাই-ধরা মরাটোর জাতি বংশ বনি

কোনোবা দূতেরত থাকে, সিহঁতক বাতরি দিয়ে । দূতের
পর। সিহঁত নাহে মানে খটোক একোকে নকরে । লাহে
লাহে মরা খটো উথহে, গেলে, পচে, ভাত পোক দিয়ে,
আরু মজহবিলাক এডোখর এডোখর হই অহি বাবলৈ
ধরে—ভেঙে কটাহিত নাই, সিহঁতে সেই বিকৃত খটোকে
আগত লই ক্ষুতে প্রকার ধরে থাকিব, তার ওচরত খাব,
তাকো খুঁচাব, তার লগতে শুব !!! মরা খটো যদি
কারবার ভিত্ততা হয়, তেনেকলে মুনিহটোরে পটি অহি
নাযায় মানে সেই খটোর লগত জীবিতর. ধরে ব্যস্ত
হার করিব ; আরু যদি কোনো গারোবুণীর মুনিহ
হয়, তেহে তাইও সেই নিয়মকে আচরিষ । মরা
খটোক ইহঁতে নিতৌ তেল অহি কাপোর পিছাই বর
শীড়ার ওপরত বহুত্বাই পাল পাতি গিরীয়েক বা বৈদী-
য়েকে, মাক বা বাপেকে ভাত কঁটিয়া । মরা খই আরু
কেতিয়াবা ভাত খাব পারে নে ? ভাত নাথালেই পারে মানে
কান্দিব । দুটেপা বা এটেপা ভাত কঁটিয়া হলে আকো
আগর ধরে চাঙ্গর ওপরত, আঠুরার ভিতরত শুত্বাই
খর মি, পাছে হে নিজে ভাত খাবলৈ বচে । যেতিয়া
খটো বড়টেক উথহে, গাত ছোলা থাকিলে সি ফাটিবলৈ
ধরে, হাত দিলেই মজহ উঁহলি যায়, তেতিয়া ভাত
কঁটিয়াবলৈ এড়ে । এই আচারটো দেখিলে গারোইত
যে কিমান অঁজলা, তাক বুজিব পারি, আরু সিহঁতর
অজ্ঞতাক উপলক্ষ করি, আপোনাআপুনি মনতে চাঁহি
উঠে ! বি কি হক, গারোর প্রেম আরু গারোরঅহর এইটো
উজ্জল প্রমাণ । দুই তিনি বছরর মুরত দূতের জাতি-
বিলাক আহিলে মরা খটোর হার কেডাল (মজহবিলাক

টো আগেএই থঁহি বার) পুড়িবলৈ নিয়ে । কোনো কোনো ঠাইত কোদালীৰ বা লৱাৰ দ্বাৰ কেডাল মাৰ বাপেকক খোখাইও দিয়েগৈ । ইয়াৰ পত্নাই বোধ কৰে। “হাৰ-খোখোকা” কথাটো আমাৰ ইয়াত প্রচলিত হৈছে । পাৰোবিলাকে এই দৰে সৰা মানুহৰ সৎকাৰ কৰে ।

শ্রী ৱ, ম,

রহস্য ।

১ । খাত্তা পৰম্পৰা গোৱীচন্দ্ৰ চৌধাৰীৰ পুতেকৰ বিয়াৰ খন ভুলিবলৈ চৌধাৰীএ ভৈঁঙৰ পৰম্পৰা ৱায়তক মতাই আনিলে আৰু সকলোৱে পৰা বৰজনি খন ললে । গাপপাৱা নামে কছাৰী এটাই খন দিব নোৱাৰত চৌধাৰীএ তাক বন্দি কৰি ধলে । গাপপাৱা ঘৰলৈ বোহাত পলম দেখি তাক মাতিবলৈ তাৰ ভাইএক মোখোৱা আহিল । গাপপাৱাই চৌধাৰীক কলে, “বাপ, মোক এড়ি গি । মোৰ গুড়গুড়ীয়া ভাইটোকে লগা থই বাক । ঘৰৰ পে খন আনি ডোক দেহ ।” চৌধাৰীএ সুধিলে, “গুড়গুড়ীয়া ভাই কি অ?” গাপপাৱাই কলে, “বাপ, “তোৰ মাইএক জেনবা মোৰ বাপাই আনলাক, তৰ জেনবা মাইএৰ লগত আহিলি, তৰ মোৰ গুড়গুড়ীয়া ভাই হলি ।” গোৱীচন্দ্ৰ আশ্চৰ্য্য হল ।

(ক্ৰমশঃ)

আসাম-বন্ধু।

মাসিক পত্ৰ।

“নচ জ্ঞানত্ পবং বলম্।”

প্রথম ভাগ। চতুৰ্থ বৰ্ষ, ইংৰাজী ১৮৮৭। (তৃতীয় সংখ্যা।)

আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন।

তৃতীয় অধ্যায়।

প্ৰজা।

আসাম-বন্ধুৰ ৪১ পিঠিৰ পৰা।

অসম দেশৰ প্ৰজা প্ৰধানকৈ দুই ভাগে বিভক্ত। প্ৰথম
কাঁড়ী দ্বিতীয় চমুৱা। কাঁড়ী খেলেই আহোম বিলাকৰ
শাসনৰ নিয়ম মতে অতি ভালভাৱে জেগীৰ বা সাধাৰণ প্ৰজা।
পুৰণিৰ বৃত্তা গোঁহাই ডাঙৰীয়াই কইছিল বোলে “কাঁড়ী
কঠোৱাভলী।” কাঁড়ীৰ পৰা মামুহ গই চমুৱা হয় আৰু
চমুৱাৰ পৰা বিয়ৰা হয়। কাঁড়ী পাখিক বজা আৰু বাজাব
অধীন। বাহুবীৰ কাৰ্য্য কাঁড়ীএ কৰে। আৱশ্যক হলে অস্ত্ৰ

লই বণলৈকো যায়। চমুৱা পাইকে নিৰ্দ্ধিষ্ট কাৰ্য্য যাত্ৰ কৰে। কিন্তু সিপাহী মহলে অস্ত্ৰ ধৰি বণলৈ মাযায়। কোনো এক সময়ত এই দেশৰ এনে অৱস্থা আছিল যে সকলো এজাই সকলো বাজকীয় কাৰ্য্য কৰিছিল। ভেতিয়া শিক্ষিত আৰু বিশেষ সৈন্ত আছিল। দেশৰ সকলো এজাই অস্ত্ৰ লই বণলৈ গই বিদেশী লোকৰ সহিতে যুদ্ধ কৰিছিল। বিশেষ বিশেষ কাৰ্য্যৰ নিমিত্তে লোকৰ আবৃত্তক হোৱাত চমুৱা জেগী হ'ল। আৰু সেই সকল লোকৰ দ্বাৰাই কাৰ্য্য কৰাবৰ কাৰণে কেতবিলাক বিষয়া নিয়োজন কৰা হৈছিল। বিষয়া সকলে মাসিক নিৰ্দ্ধিষ্ট টকা মাপাইছিল। সেই সকলে নিজে অতিপালন হৰালৈ কেতবিলাক পাইক বা মানুহ পাইছিল। সেই মানুহৰ দ্বাৰাই তেঁও বিলাকৰ এয়ো-জমীৰ সকলো কাৰ্য্য কৰাইছিল। আৰু বজা আৰু বাজাব অৰ্থে সি নিৰ্দ্ধিষ্ট কাৰ্য্য কৰিব লাগে তাকো সমাধা কৰিছিল। এইরূপে বিষয়াৰ অধীনৰ চমুৱা মানুহবোৰে নিৰ্দ্ধিষ্ট কাৰ্য্য যাত্ৰ কৰিছিল। কাঁড়ী-মানুহবোৰো সেইরূপ নিৰ্দ্ধিষ্ট কাৰ্য্য আছিল। চমুৱা খেলতো কাঁড়ী বা অতি ভালতীয়া জেগীৰ এজা আছিল। কাঁড়ী শব্দৰ মানা জমে মানা অৰ্থ কৰে। সেই কালৰ যুদ্ধৰ প্ৰধান অস্ত্ৰ কাঁড় লই যুদ্ধলৈকো যাব পৰাৰ কাৰণেই বোধ হয় কাঁড়ী বুলিছিল। চমুৱাহলে মানুহ বিশেষে কোনো এটা নিৰ্দ্ধিষ্ট কাৰ্য্য কৰা লোকৰ জেগীলৈ যায়। সি আৰু সাধাৰণ কাৰ্য্য কৰা লোকৰ জেগীত মাথাকে। কিয়নো কাঁড়ীয়ে সকলো কাৰ্য্যকে কৰে। কোনো সময়ত আকৌ কোনো নিৰ্দ্ধিষ্ট কাৰ্য্য কৰা জেগীলৈ মিসিৱটিকও বজাই চমুৱা কৰিব পাৰে আৰু কৰিছিল। চমুৱাৰ অনেক খেল বা বিভাগ। কাৰ্য্য বা

ব্যৱসায় অনুসাৰে খেল বোলে । বেলে সোণাবীৰ খেল, গায়নৰ খেল । অনেক চমুৱা খেল একত্ৰ হৈ বিজয় বিজয়ৰ অধীন, সেই সকল খেলকে সেই বিজয়ৰ ফেলৰ লোক বোলে । বেলে ঢেকিয়াল ফুকণৰ ফেলৰ সোণাবীৰ খেল । বিশেষ বিশেষ কেতবিলাক খেল একে লগ হৈ কোনো ঠাইত থাকিলেও কেতিয়াবা সেই সমুদায়ক এখন খেল বুলিছিল । বেলে বড় ফুকণৰ ফেলৰ অগ্নীৰ খেল । কোনো খেলৰ সকলো মানুহ একে লগে মাথাকে । একে খেলৰ মানুহ অনেক ঠাইত থাকিব পাৰে । তাৰ দ্বাৰা তাৰ খেলৰ স্বত্ব ব্যাঘাত নহয় । কেৱল সেই লোকে সেই খেলৰ নিৰ্দ্ধিষ্ট কাৰ্য্য মাত্ৰ কৰি থাকিব লাগে । যদি কোনো লোকে এইরূপ কাৰ্য্য নকৰে তাক “ভগনীয়া” বোলে । ভগনীয়াৰ খেলৰ বিষয়ই বলেৰে নিৰ্দ্ধিষ্ট কাৰ্য্য কৰাৰ পাৰে । ব্ৰাহ্মণ সকলৰ মাজতো কাঁড়ী আছিল । কিন্তু সেই সকলে হীন কাৰ্য্য নকৰিছিল । আম কাঁড়ী বুলিলে সকলো কাৰ্য্যকে কৰিব লাগে । কাঁড়ী আৰু চমুৱাৰ নিৰ্দ্ধিষ্ট কৰা পিয়লৰ কাকত আছিল । কাঁড়ীৰ পৰা চমুৱালৈ যদি কোনো লোক যায় তাৰ নাম কাঁড়ীৰ কাকতৰ পৰা কটাব লাগে । আৰু কটোৱা বিধানো আছিল । নাম মকটালে সি বেই কি বিষয় পাওক কাঁড়ীএই থাকিল । বকতীয়াৰ বড়বড়ুৱাই এদিন কাঁড়ীৰ হিসাব মোৱাত এক মল কাঁড়ীৰ মাজত এটা পাইক মোলাল । সেই পাইকটো কলৈ গল এই বিষয়ৰ অনুসন্ধান হবলৈ ধৰিলে । কাঁড়ী গোপন কৰা এটা গুৰু অপৰাধ । বিষয়ৰ এতি বড়-বড়ুৱাৰ বড় ক্ৰোধ হ’ল আৰু তাৰ মত কৰিবৰ স্থিৰ হল । সেই বড়বড়ুৱাই যে সেই জন কাঁড়ী পাইক তাক কোনেও

কব বোরাবে। পাছে বড় বড়ুরাই যেতিয়া দণ্ড বিধিবলৈ
মন কবিলে তেতিয়া এটা বডাই ঘৰণত শরণ দি আঁঠুকাটি
বড়বড়ুৱাত জমালে দেহতা স্বৰ্গৰ "হুঁ" লেখিছে না লেখি-
ছেই পাইক ওলাব।" এই কথা শুনা মাত্ৰই যুদ্ধিমান বড়-
বড়ুৱাই জামিলে যে নিজেই সেই কাঁড়ী পাইক। পাছে
বাজেখৰ সিংহ অৰ্গদেহত জমাই কাঁড়ীৰ কাকতৰ পৰা
ওলাই চমুৱাত সোমাল।

কাঁড়ীৰ পৰাই নাম কাটি বজাই সজ্জ বা দেহালয়ৰ পাইক বা
তকত কৰে। কোনো লোকক বন্দী দিৱে। চাইটা মাহুছে
এটা গোটি পাইক হৈছিল আৰু এটাই এপোৱা। কাঁড়ী কি
চমুৱা উত্তৰতে এইৰূপ পাইকৰ গোটিগণনা। প্রতি কাঁড়ী-
পাইকে এটা নিৰ্দিষ্ট সময় পৰ্য্যন্ত বজাব বা বিক্ৰাৰ কাৰ্য্য
কৰিব লাগে। সেই কাল অতীত হলে আম পাইকে ডাক
সলনি কৰে। খাটনীৰ কাল দহ দিনেই অতি হ়ান।
চমুৱা হই বিবিলাক মাহুহ কোনো বিশেষ খেলত সোমায়
সিও এইৰূপেই কোনো এক সময়ত খাটনি কৰে। সময়ে
সময়ে খাটনি কালৰ সূচ্যাত্মক হয়। চমুৱা খেলৰ লোক
সকলে সেই খেলৰ লোকে যি কাৰ্য্য কৰিব লাগে সেই
কাৰ্য্য শকৰে পৰা শিকা কৰে। শিক্ষিত হলেই সেই
কাৰ্য্যত প্রস্তুত হয়। যেতিয়ালৈকে শিকাত নুঠে তেতিয়া
লৈকে সি কাৰ্য্যত হাত নিদিৱে। যেনে সোমাবীৰ খেলৰ
লোক সকলে শকৰে পৰা সোমাবীৰ কাৰ্য্য শিকা কৰে।
যেতিয়া বজাবীয়া কাম কৰিব পৰা হয় তেতিয়াহে সেই
কাৰ্য্যত সোমায়।

কাঁড়ী পাইকৰ এটা নিয়ম এই যে ১৬ বছৰ বছৰ মানে
সি পাইকৰ গণনাত অনাড়ে। ১৬ বছৰ হই গলেই

সি পাইকৰ গণনাও পড়ে। পাছে পাইকৰ গণনাও পড়ে এই ভয়তে মুনিহ ল'ৰা বিলাকে অনেক ব্ৰহ্মসৈন্যকে কাপড় নিপিন্ধিছিল। অধিক কি অনেক সময়ত তালৰ লৰাই খুটা বেড় ইত্যাদিৰ আড় লই কুৰিছিল। কাঁড়ী পাইকৰ ওপৰত বি বিষয়া থাকে সেই বিষয়াই সময়ে সময়ে খাটনি খাটীবৰ যোগা বাবুহ বিচাৰি কুৰিছিল। অনেক বিষয়াই আকৌ পাইক গোপন কৰিছিল। বৰা পৰিলে সেই বিষয়াই উদ্ভাৱণ পাইছিল। কাঁড়ী আৰু চমুৱা বিমে মহন্ত, ডকড 'দেহলীয়া' পাইক আৰু গোলাঘ এই কেইবিধ প্ৰজাতি আছিল। এক প্ৰকাৰে এই পাঁচ বিধ প্ৰজাতি চমুৱা। কোনো সত্ৰ বা বৰ্জালয়ত যি সকলে বৰ্ষ চৰ্কা কৰে আৰু ফলত বৰ্ষ প্ৰবৰ্ত্তায় সেই সকলেই মহন্ত। সেই সত্ৰৰ আৰু মহন্তৰ সেৱা শুদ্ধতা কৰিবলৈ যি লোক নিযুক্ত হয় সেই বোৰ ডকড। কোনো দেহতাৰ বা দেহমন্দিৰৰ কৰ্ম কাৰ্য্য চলাওঁতালোকক দেহলীয়া বোলে। সত্ৰ আৰু দেহালয়ৰ অথবা কোনো কোনো অৱস্থাব আন কোনো বিষয়াৰ কাজ কাম কৰা লোক সকলক পাইক বোলে। কোনো লোকৰ দাসত্ব কৰা লোক সকলেই গোলাঘ। গোলাঘৰ ওপৰত গৃহস্থৰ সম্পূৰ্ণ কর্তৃত্ব। তাক দান বিক্ৰয় হস্তান্তৰ কৰিব পাৰে। পুত্ৰ কন্তাব ওপৰতো শিক্ত দাতৃৰ সেই ৰূপ স্বত্ব। যি সকল লোকক বজাই কোনো বৰ্জালয় বা দেহালয়ত অথবা আন কোনো লোকক সমৰ্পণ কৰে তাৰ বাজদণ্ড বিমে বাজকীয়া সকলো বাৰ ওহে। অৰ্থাৎ বজা ঘৰৰ কৰ কাটল, পদ, পঞ্চক, বেঠ, বেপাং, জলকৰ, বৰকাৰ, চোৰ, ছিনলা, ধুমছি, মাড়েশা, দান, খুত, দণ্ড, বহু, হাট, বাট, চকী, কাট এই সকলৰ দায়ব পৰা-সেই

বোৰ মানুহ মুক্ত হয়। বাক সেই বোৰ মানুহ দিয়া
হয় সেই সকলেই এই বোৰ বাৰ লব পাৰে। আমি বি
স্ময়ৰ কথা লেখিছোঁ সেই সময়ত অসম দেশৰ এজা সংখ্যা
২৪ লক্ষৰ অধিক নাছিল। (ক্ৰমশঃ)

তিনটী নাই-উন্নতি কেনেকৈ ?

এই জগতত প্ৰাণী বিলাকৰ উন্নতিৰ দুটি পথ। এটি
মোক-প্ৰাপ্তি—আনটি সাংসাৰিক দুখৰ হ্ৰদ্বি। এই দুয়ো
পথ পৰস্পৰ বিৰোধী। সংসাৰৰ দুখত থাকি মোক পাবলৈ
ইচ্ছা কৰা বামনে চক্ৰ ধৰিবলৈ ইচ্ছা কৰাৰ মিচিমা। মোকলৈ
হাবিলাত কৰিলে সংসাৰৰ দুখ-বাশিত জলাঞ্জলি দিবলগে।
যাৰ মন সদাই সেই জগৎকৰ্ত্তাত মগন হইছে—দুখত, দুখত
—ভোজনত, উপবাসত—মিত্ৰাত, জাগৰণত—গমনত, বিবা-
মত—একোতেই সেই জগৎ-পালকৰ পৰা নিবৃত্ত নহয়,
তেঁৱেই মোকাডিলানী—উন্নত-মন—বহুযাব কৰ্ত্তব্য আৰু
সংসাৰৰ কাৰ্যত বিমুখ। তেঁও মিজৈও বঞ্চিত আইন
কোমোৱেও তেঁওৰ পৰা সাংসাৰিক দুখ নোপায়। বৰ্ণি
তেওঁৰ পাচ লবলৈ খোজা তেঁওৰ বৰ-বাড়ী—তাই, ভগিনী
—পিতৃ, মাতৃ—শত্ৰু, মিত্ৰ—বন্ধু, বান্ধৱ—এটাইকে পাচ
পেলাই সেওঁটি লই সেই জন্মৰ ওচৰলৈ বোহা।—তোমাৰ
আশা সকল হব—পৰম আৰু নিত্য আমজত মন মগন
হব—সাংসাৰিক দুখে তোমাক চুবলৈকো বোহাবিব—অন্তত
মুক্তি হব। ইকালে যদি তুমি হৰিণ-ময়নাৰ প্ৰেৰণ

পাবলৈ হাবিলাত কৰা—পুত্ৰৰ গন্ধান কৰা তুমি খৰীৰ
জুৰাবলৈ ইচ্ছা কৰা—পৰব আৰু পুৰুষ বস্ত্ৰ খাই শিলক
ভূগি দিবলৈ খোজা—অথবা যদি আম কোনো কথিক
সুখত তত হেৰুৱাব খোজা,—ভেঙে প্ৰথম জন্মৰ ওচৰলৈ
মেৰাবা—ভেওঁৰ পৰা উপকাৰ পাবলৈ ইচ্ছা নকৰিবা—
গই অনৰ্বক সময় নষ্ট নকৰিবা—কিয় ?—ভোম্বাৰ উল্লেখন
তিয়—সহস্ৰ তিয়—যমৰ গতি তিয়—ভূমি তিয় ।।

প্ৰথম পঞ্চটি কঠিন,—কিন্তু তাৰ কল অদৃঢ়-বল—অপ-
বিপত্ত অমলকালিক আৰু এক ।

দ্বিতীয়টিৰ কল—প্ৰথমে আপাত-বহুৰ—শিচত কৰা-
বল— কথিক আৰু অনেক ।

প্ৰথমটি যেম উন্নত, তেমে তাক পাবৰ উপায় বিলাকো
অতি কঠিন । এই কাৰণে মানুহৰ মন প্ৰায়েই তাৰ ওচ-
ৰলৈ বাব মোখোজে—গ'লেও অনাৱাসে কৃতকাৰ্য হোৱা
কঠিন আৰু বহুত বিয় । বিয় কি ?—ভেওঁৰ মন সংসাৰ-
বহু । সহজ চেতনাতো তাক হঠাৎ এড়িব নোহোৱে । বাব
চিন্তে সংসাৰ এড়ি অইন ঠাট্ট চৰিব লাগিছে—ভেওঁ
বিধিবিধ পৰা উদ্ধীৰ্ণ—এতেকে প্ৰাপ্ত-বোক । আৰি প্ৰথম
পঞ্চৰ ওচৰলৈকো বাব পৰামাই, সেই কাৰণে তাক পোহাব
উপায়ৰ আশা কৰিবলৈও ইচ্ছা নকৰে ।। দ্বিতীয় পঞ্চত
আহোঁ । এই কাৰণে সেই বিষয়ে গোটাৱিলেক কৰা কৰ ।
আগেয়ে কোৱা হৈছে সাংসাৰিক উন্নতি কি ?—মে সুখৰ
হুহি । সুখ কিহেৰে হয় ?—সংশ্লিষ্টা—সংসাহন—সং-
আচৰণ । ভেজিলা বাৰ এই তিনিটা লোপ পায়—ভেজিলা
ভেওঁ, সংশ্লিষ্টা—নাইবা জামহীৰ হুহাত । আৰি যি
কলিত পৰিহোঁদি—ইও সেই ।

মহাবাহু জন্মেজয়ে মহর্ষি বেদব্যানসব মুখে তথিবাভব
 বজ্রলাবঙ্গলব ব্যাখ্যা শুনি বেতিয়া কলিকালব বাবুহব—
 আচাৰ, বীতি, বীতি, চেতা, চৰিত্র, আকৃতি, প্রকৃতি, পব-
 বাবুৰ সীমা আৰু কেমেটক আকোঁ সত্যযুগ হব,—এই বোব
 প্রব কবিলে, ভেতিয়া ভেওঁ কলে;—জন্মেজয় ! কলিকা-
 লব বাবুহবোবে বেতিয়া অজ্ঞান আচৰণ কবিব—ভেতিয়া
 ভেওঁ লোকব পববাবু লাহে লাহে কহি বাব—আবু কহিলে
 বলকর—বল গুহিলে মলিন—ভাব পিচত ব্যাধি আৰু
 ব্যাধি হলে মমব অবসন্ন ভাব হব—এমেটক আকোঁ যুগব
 পবিবৰ্ত্তন হোৱাব আবৃত্তক হোৱাত সেই যুগব নৃতি হব ।
 পাঠক ! সেই দুৰদৰ্শী মহাবাহুৰ কথাবোব আগুনি ঐতি-
 হাসিক লাইবা উপভাস কথা বুলি মেতাৰিব । আজি
 কালিব দেশব অৱস্থা দেখিলে—ই বে প্রকৃত বেদবাক্য ভাত
 একলো সংশয় লাই ।

যম উন্নত ঘোৱাব বুল—সংশিকা, ই অীকাব কবিব
 লগা কথা । যেমেটক বুল মাখাকিলে কোনো বস্ত ক'তো
 ক'ব মোহাবে, তেমেটক সংশিকাৰ অভাৱত যম উন্নত মহন-
 ক'তো ঠাৱৰিব মোহাবে । আজি কালিব শিকা প্রকৃতি-
 বোধক মহন—ইঞ্জিৰব উত্তেজক—উত্তেজক পদাৰ্থ বাদক—
 বাদক পদাৰ্থে ইঞ্জিৰব অসৎ প্রকৃতি বৃত্তি কবে,—এই কাবনে
 ভাবে শৈবত অনেক অমিক হয় ।

অল্পপতো এই মতুল শিকা প্রণালীৰ দ্বাৰাই—সবা বিলা-
 কব, বিলাস, লুপ্তভোগ, ইঞ্জিৰ সেবা আৰু অনুকৰণ বৃত্তি
 সকবে পবা অনেক পৰিমাণে প্রবৃত্ত হয় । সেই বৃত্তিবোবে
 তেওঁলোকক প্রায়ে প্রকৃতিত মেবাখি ল'বাবে পবা—ইঞ্জিৰ
 সেবা—অপোৰ পাৰ আদি অনেক জীৱন-নাশক কাৰ্যলৈ

টানি গিৰে । এই কাৰণে অনেক সংভাৱত থাকিব
বোৱাৰি অৱশ্যে অনেক অসং কাৰ্য্যত বৰ্ণনাই অৱশ্যত,
অনেক কাৰণে জীৱন হেৰুৱায় ।

আমি স্বীকাৰ কৰোঁ—এইবোৰো সাংসাৰিক দুখ ;
কিন্তু তাৰ থল আৰু সময় আছে । পূৰ্বকালৰ সেই জীৱ,
অৰ্জুন, জীৱ, কৰ্ণ, জৱাসন্ধ আদি যাহা সৰুৰ পৰীবৰ্তন,
কাৰ্য্যলৈ, সাহসলৈ আৰু প্ৰতিজ্ঞালৈ অলপ আলচ কৰি চোৱা ।
ওঁওলোকেমো এনে পৰীবৰ্তনক কাৰ্য্য কৰি শীঘ্ৰে প্ৰাণ
হেৰুৱাব বোৱাৰিলে হেতেন নে ? তথাপি কিয় অনেক
কষ্ট স্বীকাৰ কৰিও নিজ প্ৰভাপত্ত আনক কঁপাবলৈ গুৰু
চৰণত আত্মা সমৰ্পণ কৰিছিল । সৰুৰে পৰা দুখৰীৰ এনে
পাশত বদ্ধ আছিল নে, নিজ জাতীয় নিকাৰত মন বগন কৰি-
ছিল ?—তাত কি হৈছিল—পৰীৰ ছক, পুত, বসিট—মন
উন্নত আৰু সাহস-পূৰ্ণ—বীৰ্য্যবাহু আৰু কীৰ্ত্তি !! (ক্ৰমশঃ)

না, ন,

দুপৰ-নিশা ।

১

কতো সাধ-দুখ নাই

জানিবা যাবাৰ প্ৰায়,

মিত্ৰাৰ কোলাত সব প্ৰাণী অচেতন ।

মালাবিৰ চিত্তা কবি,
 হুখীয়া নৰ্যাত পড়ি
 হুখীয়া হুহুহ শোবে চিত্তাকুল মন ।
 বাজে বাজে—যৈনী আই
 কলা নৰা মিচুকায়,
 চৌপমি ডাঙিৰ সুনি হমন-রতন
 পুত্ৰবুথে শুভ ধৰি
 সুখে গুণ গুণ কবি
 হুহুহৰ পাশে নৰা কৰিছে শোভন ।

২

হুহুহৰ হাতলাবি
 বড বোহাৰী জিলাবী,
 সাধু কথা শুনি শুনি ভাগব পলাই,
 কথা শুনা সাজ কবি
 বিবিধ মেলত ধৰি
 সাহে সাহে ভাগবতা দেহক গুহাৰ ।
 বাজে বাজে হুখীয়াই
 সপনত বন্ধু পাই
 আনন্দতে চৌপমিতে হাঁহে মিটিকাই,
 সাব পাই অপিলাই
 ছাত্ত মেলি মেলি চাই
 নেপাই একোকে শোকে বুকু ফুহুৱায় ।

৩

বাজে বাজে ঢেগ কুচি
 বাবে কাণে শুজি শুজি,
 চুব কবিরব মনে চোব বপুয়াই,

গৃহীসৰ শুইছেনে
সাৱে আছে, বনে-বনে
সহাবি বুজিলা কুবে--আছে আক বাৱ !
চকুত টোপনি নাই
কুবে ধূম্-ধূলি বাই
কাক বাবে কেনে কৰি চিহ্নিছে উপাৱ,
ঐকু-ভক্ত ঢেকুৱাই
লগ পালে প্ৰাণ বাৱ,
অৰ্ধ-আশা পৰিহৰি কতোবা পলায় ।

৪

গছৰ ডালত থাকি
ভোঁকাৰ আঁড়লে ঢাকি,
কপোত কপোতী দুয়ো—কনিক উঠাই
মহা পুখে মিহা বাৱ,
আলো পক্ষী সমুদ্ভাৱ,
কেৱল কোচাল কৰে বডেক কেঁচাৱ ।
গালিকে পাৰিছে কিবা
মাত-বোল সুতনিবা
আন পক্ষী সকলক শুনাৱ শুনাৱ ?
প্ৰকৃতিৰ নুশোভন
সূৰ্ত্তি কৰি মিৰীক্ষণ,
আনন্দে যজিলা কিবা ঈশ গুণ গাৱ ?

৫

বডেক জোমাকীকুল
আনন্দতে বিৱাকুল,
উড়ে বৃষি বৃষি বনে উঠে বনে নাই ;

জোমব জোমাক চাই
 আপোনাকো পোছবাই
 নিজকো একম জোম বুলি ওকোয়ার !
 পর্তব কেউ-কানে,
 উড়ি কুবে মহোমানে,
 দেখিলে নি সৌন্দর্যক বনত খেলার,
 প্রকৃতি-দেবীর ধোপাত,
 খোজা কবে অসংখ্যাত
 সোণব কুন্দর বেশ চহু চমকার !!

৬

বীর বান্ধু হবে তাম,
 জিনীএ কবিহে গাম,
 তুমি জগতব যেম প্রাণী সমুদার,
 মোহ গই মিত্রা বার,
 কাবো গাত তত নাই,
 ছাই-উষমিবে তরা বিশ্ব বৃত্ত-প্রার !
 চাতক-চাতকী শ্রবে,
 আকাশত উর্ধ্বমুখে,
 জোমব বিবল কবে শবীর বুঝাই
 জুড়াইহে বন-প্রাণ
 —অবৃত্ত কবিহে পাম,
 মেত্র তবি চোত্রা সবে মরম জুড়ার !
 ব, বহুত ।

বেল পৰিমাণে বাঢ়ে, ডিল পৰিমাণে টুটে । ৮৫

“ বেল পৰিমাণে বাঢ়ে, ডিল পৰিমাণে টুটে ” ।

“ বেল পৰিমাণে বাঢ়ে, ডিল পৰিমাণে টুটে ” এই পটভূমী সকলোৰে মূখে মূখে আছে ; আৰু মানুহৰ অধিকা বা কোনো বেদনা হলে সকলোৱে ইয়াকই কয় । কিন্তু অত্যন্ত চাবলৈ গলে এই পটভূমীৰ দুটা অৰ্থ দেখিবলৈ পোৱা যায় । প্ৰথমতে বোম্বৰ আৰাৰ যে অতি লাভে লাভে হয়, আৰু লাভে লাভে আৰাৰ হৰলৈকে যে বৈৰা লাগে, সেই নিমিত্তে বোম্বৰ সাক্ষ্য আৰু বৈৰা হৰলৈ এই কথাটী (অৱপত সঁচা হওক বা মিচা হওক) কোৱা যায়, আৰু কোৱাৰ পৰা উপকাৰো পোৱা যায় । দ্বিতীয় অৰ্থ হৈছে যে বোম্ব হওঁতে অতি শীঘ্ৰে হয় কিন্তু ভাল হৰলৈ বহুত দিন লাগে । অৱপত চাবলৈ গলে এই অৰ্থত এই পটভূমী মিথ্যাত কুল । কোনো মানুহৰ বোম্ব একে দিনাই বা অতি কম সময়ৰ ভিতৰত নহয় । অধিকা ভাল হৰলৈ বিদায় দিন লাগে, অধিকা হৰলৈকো বিদায় দিন লাগে । অধিকাৰ ওচী মানুহৰ গাত ভেটিয়া হয় ভেটিয়া সেই ওচী দেখিবলৈ পোৱা নাযায় । যেনেকৈ এখন চহাই-খোৱা দলিত কেৱল বাটৰে দেখিবলৈ পোৱা যায়, আৰু ভাল বিবোৰ গছৰ ওচী থাকে সেই বোৰ দেখিবলৈ পোৱা নাযায় মানুহৰ গাতো কেৱল গাকহে দেখিবলৈ পোৱা যায়, আৰু বোম্বৰ ওচী দেখা নাযায় । কিন্তু একাক বন্ধুৰ দিলে যেনেকৈ ওচীবোৰ গজি আছে, সেই দৰে বিদিকা মানুহৰ বহুত অপক হয় সেই দিলা বোম্বৰ ওচী বোম্ব

গজি আছে; আক ডেভিলাহে মবিয়া হইছে পুলি বোগীএ জামিব পাবে। যদি এই বোগব পুলি হওঁ তেই অৰ্থাৎ প্রথম অৱস্থাতে সাৱধান হোৱা বাৱ ভেনে হলে সি উদ্গতি কৰিব মোৱাৰি কৰে সাৱকাটিবলৈ ধৰে।

এই সময়তে পাঠক সকলে শ্ৰবিব পাৰে “কেডবোৰ মাদুহ বড় শ্ৰীয়া আছে; আক ডেওঁ বিলাকে যদি কেডি-লাবা বড় টাল বদত এদিল ফুৰিবলৈ বাৱ বা ববুণত ডিতে, তেনেহলে ডেওঁ বিলাকৰ মবিয়া অতি অলপ সময়ৰ ডিত-বতে কিয় হয়?” এই শ্ৰীয়া মাদুহবিলাকৰ শ্ৰেই বোগ; ডেওঁ বিলাকৰ গাত শ্ৰুগুণ বোগ সদাই আছে; আক শ্ৰু-গুণ বোগৰ দুঃখ ব্যতিক্ৰম। সেই কাৰণে ডেওঁ বিলাকৰ অলপ দুখেতে বোগ হয়।

অৱশেষত আমি কওঁ যে “বেল পৰিমাণে বাঢ়ে তিল পৰিমাণে টুটে” এই পটন্তৰটীৰ বাবে যদি “তিল পৰিমাণে বাঢ়ে আক তিল পৰিমাণে টুটে” এনেকুৱা এটা পটন্তৰ থাকিল হেতেন তেনেহলে বোগীৰো বৈৰ্য্য ধৰিবলৈ সাজুনা হন হেতেন, আক মাদুহেও শ্ৰীয়াৰ নিয়ম সজ্জন কৰিবলৈ তয় কবিলে হেতেন। মে. চ, ব,

জ্ঞাননী !!

লাগে এটা ডাক্তৰ হাকিৰী কাৰ। দৰমহা ২৫০ টকাৰ কথত আৱন্ত কৰা মাৱাৱ। যৱ সকলো ডাক্তৰ সবকাৰী কামৰ লাৱক; কিয়নো মোৰ বড় ডাক্তৰ পেট আছে, আক বিজ্ঞা-বুদ্ধি বড় কৰ থকাত বটা-লোটা বিজ্ঞাত নৱ অতি পাৰ্শ্বক, জ্ঞান বিখ্যাত; বটা-লোটাৰ অৰ্থে বই কৰিব

মোহাবো, এনে সক কাম নাই, সাহাব হাফিব সকলব ভবিরে
বোব হাতবে বিশ্লেহেই নাই। এনে হুটা গুণ একেজন বাহু-
হতে পোহা টান ; অতএব বাব কাম থামি আছে, তেঁও এই
হুগা মেড়িব, বোক সোন কালে জমাওক । বর অনেক চাউ-
কিকেট পাইছো জনং বিখ্যাত জিন জিহুত বহাবাত সদানঅ
এক্স ওরাই জেড্ এচ্ কেচ্ হেচ্ বহাবর এবল মহিমাবব
চার্টকিকটব (খোচলামি কাকতব) আচল সকল ।

এই:—

“ ইরার হাবার খোচলাম লেখা বার বে জিহুত জুলোদব
চল বাবু পোট জুজর (Gigantio) তেঁওব গাব গড় বড়কৈ
ওকলা গজাটোপব মিচিলা ; তেঁওব কটোত্রাকটো
(চিত্রটো) এখন সুকীরা জেজ বেদ দেখি। এমিন জহোটা
বাহুবে ববি তেঁওক হাতীব ওপবত জুলি দিরা হৈছিল ।
এজনী তিকতাই সক সবা এটা আদি এই হাতীটো দেখু-
বাইছিল ।—“বোপাটি, চোহাটোন্, সোঁ টো হাতী আছিহে ।”
“আই, কোন্ টো হাতী, কোন্ টো হাতী, ওপবর টো নে,
তলব টো ? ” “যেই বিটোব পোটটো তাকব । ” “দেখোন্
আই, হুইটাবে পোট সমান । ” ইরার হাবারেই সৰ সাবাবনে
তেঁওব পোটব জোখ জামিব পারিব । এতেকে এওঁব সমান
জাহুব সবকাবী কামব সারক বাহুহ কোনো নাই ; কিরনো
শাস্ত্রে কইহে “অবিত্তো হা সত্তিত্তো হা জুল-কায়ঃ প্র-
সত্তো ।” এওঁব সবসত্তী আইবে সহাই বিবাদ ; অতপতে
এওঁ “তো তো পত্তিত্ত, সেবাপতা-বজিত্ত ।” সকলো
বিজ্ঞাব সলদি এওঁ বটী-মোটী-বিজ্ঞাত বাব ; তেঁও সকলোকে
এই বিবরত চেব পেলান, তাত কোনো সৎপন্ন নাই, বর এই
কথা সপথ বাই তওঁ । এওঁ এবাব একজন বড় সাহাবব

তবির ওচরত অঁধু কাহি হাত বোফ কবি কবসে ববিলে, —
 “হুজুর খোদাতলা হুমিরাব মালিক রবীশব Father
 mother” (বাইকি-বাণেকি), “you live I live, you
 die I die.” (আপুনি কাব এটা দি জীরাগেই জীও.
 দিদি মারিলেই ববে’) । “বাল্য-কালে” spelling book
 reading, লেকিব কিত্ত এখন little little forgetting
 (সক কালত ইংরাজি আখব বোটোরা কিতাপ পঁঠিছিলো,
 কিত্ত এতিরা তাবে অলপ অলপ পাহবিছো ।) এই কথা
 কই ওলগ এটা লই পেটটো হিণ্ মাঝি দাকি সাহাবক
 দেখাব থবো’তেই সাহাবে কলে, “বস্, বস্, হাব ডেকা । ”
 টোম আইছা আভদি আছে । কোরা বাহল্য যে এই বাব
 ঠেও এটা বড় ডাকব কাব পাইছিল ; কিত্ত এই কাব পেট-
 পোলোরা কাব নাছিল, উঠিলবি কথা কাব নাছিল ; এই
 দিহিতে ঠেও ডাক সনুসি চলাব মোরাখিলে ; তথাপি
 সেই সাহাবব অনুগ্রহতে বহু টকা বটিলে । সি বি
 হওক, এও বড় উপহৃত মাহুহ ; কিরনো ঠেওব ডাকব
 পেট আছে আক বিজা দখকাত খোজাযোব কবাত কড়
 পার্গত । ”

বিবেক ।

১

কোন সিনী সঙ্গে সঙ্গে দানব অস্তবে
 সবাই কথিছে বাস ? দুহুর্ভ কাকণে
 কোনো কানে কোনো ক্রমে সাধারত হুন্
 আছে চিবকাল যদি ফর আসিলে ?

বয়সে প্রবীণ অতি, বহুদর্শী জ্ঞান,
চিন্তা খানী যেম তার জ্ঞানেবে গঠন ;
সুস্থিৎ দুরতি, জ্ঞান-গর্ভিত বচন,
অটল সাহস, যেম গভীর বচন ।

২

বজ্রাক নকবে তরু প্রজ্বাল নকবে,
বণোদ্ধত বীৰজনে তুচ্ছ তাবে মনে ;
সদা সুব্রহ্মণা মাত্র দ্রুতিত অন্তবে
দিয়া থাকে জ্ঞান-পরিমার্জিত বচনে ।
অস্তায় অধর্ম পাশে যদি সব মন
হোরে প্রলোভিত ; ক্রোধে কবিতা গর্জম
নিষিবে অন্তর থাকি বিদ্যাবি জ্ঞান
“নাথাইবি” “নকরিবি” এই কথা কর ।

৩

যাবণ মুণ্ডনি তার যদি সবগণ
লিগু হোত্রে সেহি কার্যে ; সন্তাপ-অগনি
অটল সাহসে দিগে কবিতা জ্ঞান
বজ্রা প্রজ্বা ধনী দীপ একোকে অগনি ।
দিগে গানি সামান্য কবিতা গর্জম,
কর্কশ বচনে কবে অন্তর দাহন ;
কি ধনী কি ধানী সুখী বজ্রা প্রজ্বা বীষ
সেহি ভিষকাবে সবে হোরে মতশিব ।

৪

জ্ঞানেবে বচিত দেহ, জ্ঞানেবে জ্ঞান,
কোন প্রিয় বন্ধু এই অন্তর তিতবে.

অস্তায় দেখিলে কণে বাবণ কবর,

যতে ভতে সৰ্ব্বদাই হিত চিন্তা কবে ?

জানিহোঁ বিবেক নামে সেছি বিজ্ঞান,

কবে হিতাহিত জ্ঞান তবে হিতবণ ।

বস্ত হে বিবেক তুমি বস্ত মন্ত্ৰীবক;

বস্ত তুমি চিববন্ধু হৌন মনুষ্যক ।

বন্ধো !

সিদিনা শিকিত ডেকা এজনা ডাক ঘবৰ পিয়ল এটাব
হাতত ধৰি অকস্মাত আমাৰ ঘৰত ওলালুহি । ধিয় দিয়ৈ
“বন্ধু” বুলি টলকাই সাদৰৰ মাত আসাম লগালে, আমাৰ
মনটো হববাই উঠিল । আৰু বেথুৈক হস্তৰূপ পদ্মাসনকে
আগ বঢ়াই দি বহুৱালোঁ, বন্ধুৱে আখুনি আপোমাৰ পৰি-
চয় কৰলৈ ধৰিলে । মোৰ নাম আসাম-বন্ধু । মগাৱেঁই
মোৰ জন্ম তুমি । গুণ-বহু মোৰ জনক । প্ৰকৃতি মোৰ
জমনী । ঈশ্বৰক নন্দালয় গমনৰ দৰে ময়ও উপজিয়েই কলি-
কাতা বাজৰামিলৈ যাও তাত পৰাহে এতিয়া ওলাইছোহি ।
গৰ্গৰ মিচিনা ভাল ভাল পণ্ডিতে গণি পঢ়িছে মোবো
এই নামটী বাখিছে । মই বড় ডাক্তৰ কাৰ্য্যৰ মানুহ মইও
তথাপি মাঘৰ দৰেই কাম কৰিম বুলি বিব কৰিছোঁ । লোকৰ
হিত সাধনা মোৰ ব্ৰত । শিশু সাহিত্যৰ আলোচনা,
জানৰ চৰ্চ্চা এইয়ে মোৰ কাৰ্য্য । বাজৰীতি, ব্যাকৰণ, পৰব
ভুক্তি, মিছা, ধৰ্ম, এইবিলাকৰ ওড়িলৈকে মাৰীও । বিদেশত
ডাক্তৰ হই অহাৰ বাবে মোৰ বেশ কুৰাত, গাত, মাত কথাত
অলপ বজালি চিন থাকিব পাৰে । মানুহ হলে ময় শুভ
অসমীয়া ।

কল্পে কথা শুনি যোব বন্দব সন্তোষটো জন্মে কিম্বাই
 নল ; আসাব পুৰণি পণ্ডিত বিশাৰু কৰ, উৎসাহিত হুৱাই
 কাৰ্য্যত বাক উপস্থিত পোৱা যায় সেইএ একত বন্ধ । (উৎ-
 সৰ্বে বাসনে চৈৱ হুৰ্ত্তিকে পত্ৰবিগ্ৰহে, বাজৰায়ে অৰ্থাৎ
 বঃ ডিউতি স বাজৰঃ) । আসাব বন্ধ দেখোন ইয়াৰ সকলো-
 গীতে আঁঠব । সজা, শ্ৰেষ্ঠ, কৰা, বৰা, এই চাৰিওই
 বন্ধব্যবৰ্থৰ পদ । এই চাৰিওই আনন্দলক । এই চাৰি
 সাধনাত বৰ্ণাৰ্থকামমোক চাৰি বৰ্ণৰ সিদ্ধ হয় । কল্প
 প্ৰতি গুৰুৰ জেহ, লম্বুৰ দাৰা গুৰুৰ সেৱা, হুৰ্ম্মিৰ প্ৰতি
 ভাৰ্য্যাদায়ৰ বৰা, দোৰীৰ ওপৰত কৰা, এই বিশাৰুৰ আত্মিক
 ব্যৱহাৰত বৰ্ণ, অসাধিকতাৰ্হ, অৰ্থৰ উৎপত্তি হয় ।
 অৰ্থৰ বিশাৰুৰ মূল । বৰ্ণ বন্ধব্য জাতিৰ মূল ঐশ্বৰ্য্য ;
 বৰ্ণৰ দাৰা লোকৰ ঐহিক পাৰল্লিকৰ স্পৰ্শোন্ন হয় ।
 এই বৰ্ণ কিহেৰে লাভ হয় পাৰে তাৰ বাবে কল্প
 দেখোন একোকে মাৰাতো যোনে ; ভেদে বাক নো কি
 জামৰ চৰ্চ্চা কৰিব ? বজা-প্ৰজা, শিতা-পুৰা, গুৰু-পুৰা,
 তাৰ্যা-আৰী, হুঃখি-বৰি, বৈভ-বোৰি, কৃত্য-প্ৰমু, দাতা হুৰ্ম্মি,
 বদি-মিৰ্ক্ষসি ইত্যাদিৰ পৰম্পৰে কেমেবা ব্যৱহাৰ কৰিবাক
 তালৈ সমুদী উৎসাহাচাৰ ! চোৰভকাইত ইত্যাদিএ বি মক-
 বোক, ওপহুতৰ ওপ বশ বিদায় একাশ মহতক, বাজৰীতি বা
 কুতি কিম্বাব ভৱত ভাতো দুখ জেবনে । লোকে পাণ
 কৰোক কি পুণ্য কৰোক ভাতো একো নোবোনে । পাণ
 পুণ্যৰ পথ দেখুৱাবলৈকো মাৰাৱ । বাসুহ গুটি বাকিব
 নোৱাৰিলে তাক বোনে আশ্ৰয় কৰে, সাধাবণৰ অশ্লি-
 ভাজন হয়, আসাব বন্ধ সেই সেই সকলতো একেবি হিত
 উপদেশ দিবলৈ মাৰাৱ । আশি লেখিব পঢ়িব জানো বা

মাজানো আশাৰ দাত কৰাৰ তাঁজ কাজ যেমেলো সহওক, আশাৰ পুখি পঁজি বিলাক শুধু হওক বা অন্তৰ হওক, ব্যাকৰণৰ বাহু বিস্তাৰ ভৱত তাতো একো নকৰ। আশি যোগ প্ৰযোজ কৰি পাওঁ, দুৰ্ভিক্তৰ বাবদৈ মাপাই দি এই বাওঁ, তেও একো দামি নাই, তাত তেঁও দাত মাতিলে বা সহায় কৰিলে কেনেবাকৈ বৰ্ধৰ দোবে চুব। আশি খালত পড়ি ফৰোঁ তেঁও তুমি নববে; বৰে চুব পাৰে। বহুৰ জাতিৰ জালেই সকলো বিবৰন হুল, বাহুহৰ সাধিক কাৰ্য কিহেবে হব তাক জামিবৰ শিহিত্তই জাম শিকাৰ আৱন্তক। এই জাম কেবল বিস্তাৰ দাবা উপাৰ্জন হয়। আশাৰ বন্ধুও বৰ্ধৰ দাত সাধি কেনেকৈলো বিস্তাৰ আলোচনা কৰিব, কেনেকৈলো জামৰ চৰ্কা কৰিব, কেনেকৈলো সাহিত্যৰ উপকাৰ সাধিব, আশি একো দুজিব পৰা নাই। আশি আশা কৰে। আশাৰ বন্ধুও সকলো বিবৰতে আশাৰ সহায় হবলৈ পাহু ভৰি নকৰিব। অথবা জন্ম পত্ৰিকা ঘন আকৌ এবাৰ চাই মাৰটোকে সলাই দব।

মৰ্গীও ২৬ ফাল্গুন ।

১২১১ ।

}

দীপ

জি—মৰ্গী।

টীকা—সাম্প্ৰদায়িক বৰ্ষ সম্বন্ধে আশি আন্দোলন আৰু দতাবত একাংশ নকৰে। বাব বি সাহা তাব বাহিৰে বোষ্টা অস্থিতি আৰু অসাৰ্ধক। কেৰেক্টুৱাৰ বাঁহৰ পাত যেমেলো তেঁও আশাবো সেৱৰণ।—স, আ, ব.

বহুত ।

(আসাম বহুত ৭২ শিটিৰ পৰা)

গৌৰীচন্দ্ৰে তামোল চোবাই আছিল। ওঠত হুণ লাগি-
ছিল।—কাৰো ওঠত হুণ লগা দেখি বোকোহাটো বহা
দেব। গাপপাবাই চৌবাৰীত কলে “বাপ। ভোব ওঠত
হুণ লাগিছে।” চৌবাৰীএ খৰকৈ তাক আক ধন দীক্ষিলে।
ভাতে বোখোবাই কলে “কাকা। তাৰ দুখত হুণেই লাগব
বা—লাগক আমাৰ কৰা দানতঃ।—

২। ছাজোঁলৈ মাৰ যতীয়া অনেক বাতী যায়। এদিন
মাৰব মাক গোবেবী আম বাতীৰ লগত ছাজোঁলৈ গ’ল।
ছাজোৰ দেহালয়ৰ বে কি বেহতা তাক মাৰব মাকে মাজা-
মিছিল। মাটমশিবলৈ গই জামিলে বে ছাজো দেহালয়ৰ
দেহতা মাৰত। সকলো বাতী যেতিয়া নৌসাইব আগলৈ
গ’ল পাণ্ডাই সকলোকে আঁঠু কাটি সেৱা কৰিবলৈ কলে।
তাই আঁঠু না কাটি কিয় হই থাকিল। পাণ্ডাই অখিলে
“কিয় আঁঠু মাকাত।” গোবেবীএ কলে “বাপাৰ আত্মঃ
অৰ্জ হব বন সেৱা কৰিব আপাৰ”—পাণ্ডাই অখিলে কিয় ?
গোবেবীএ কলে মোৰ আপাৰ মাতো মাৰত এই নৌসাইব
মাতো মাৰত। বন তাৰ আটৈএক হওঁ।—পাণ্ডাই চকৎকাৰ
যানি এনেই মিৰ্জাসি দিলে।—আক নকিণা ললে।—গো-
বেবীৰ কেনে এগাঢ় তাত ?

কঁকড়া ।

১। বাবে হাত জালব ডেবে হাত কটা, ভাল বাহিদি
বাগব বেটা। পুঠি থলিহা পাহে পাহে বল, বোঁ ববামি
সবকি গ'ল ॥

২। হুল চাই কঠিরা, পাখিবা কলিরা, গাত মেপেলাবা
পামি। চুবটৈ আমিবা, দেখুয়াই খুয়াবা, ডাকেহে বামিবা
জামি ॥

৩। জলত উপজি থলত বাস। ব্রহ্মা বিহুএ বোনে
কিনো অকুত ? মাকে চুলে মিজীয়ে পুত।

৪। শিল গোঠি উঠি আছে জলব ওপবে ।

ডাঙে বহি গীত গায় মলুয়া বাসবে ।

৫। তিমি খুলা খাই তকত বোলায় ।

গাত খুলা খাই বহন্ত (ছই দেখ) বেড়ায় ॥

৬। কড়া এটা আছে মোখ পক ব'ৰ্ণ হবে ।

আবীষ শিবত হনি আশীৰ্বাদ কবে ॥

৭। তকত ! তিকা দিও আই ।

দহ সজিরা তেফোলা বহি আছে তাব কথা
কোহা ।

৮। হুহুই হুহুদী তুলি দিলে বোজা ।

মপাতি হুতামি হ'লগই ওজা ॥

বসন্ত্য। কোনো জনে ইয়াব অৰ্থ দেখিলে তাক হপাত
আপত্তি বাই । (উদ্ধৃত)

বঙালী ।

আমার দেশের পূর্ব দক্ষিণ উত্তর কালে খামড়ী, চিংকো, মগা গাফো, খাম্বিরা, তোট আরব প্রভৃতি পৰ্বতীয়া জাতি । পশ্চিম কালে বঙাল দেশ ।—গোৱালপাড়াৰ ইপাৰে হাৰীবাচকী বা বঙাল হাট ।—সেই পৰ্বতীয়া জাতি বোৰক আমি যেনে তাৰে তাৰোঁ বঙালকো আমি সেই তাৰেই তাৰোঁ ।—ইহঁতো বিদেশী, অসত্য, অশুচি । সিহঁতো বিদেশী, অসত্য, অশুচি । আমাৰ দেশৰ মানুহ আৰু সেই পৰ্বতীয়া মানুহক এৰি পৃথিবীৰ আন যি মানুহ সেই সকলেই বঙাল । বঙাল বুলিলেই অশুচি অপবিত্ৰ জাতি । এই কাৰণে কোনো আধুনিক কবিএ লেখিছে “দেশে সিংহসমা, অনেক পশুসমা, দেশান্তৰে জঘন্যতাঃ । আহাৰে বক-কাক-মুক-সমাঃ ছাগোপমা মৈথুনৈ । রূপে মকটবৎ শিখাচ বননাঃ বজ্রাঃ খলা, দুৰ্জনাঃ । বাজ্রালা যদি মানুহা হবি-হবি, প্রেতান্তদা কীদৃশাঃ ।”

মোহামবীয়াৰ বিদ্রোহৰ সময়ত আমাৰ দেশলৈ কাণ্ডাম ওয়েলস্ সাহাব আছে । তেওঁৰ লগত হিন্দুস্থানী সিপাহী আৰু বঙালী মানুহ আছে । মানক খেদি বেতিয়া ব্ৰিটিশ গৱৰ্ণমেণ্টে এই দেশ ললে, তেতিয়া অনেক বঙালী আমাৰ দেশলৈ আহে ।—অধিক কি আমাৰ দেশত ইংৰাজৰ অধিকাৰ হলেও আমাৰ সাধাৰণ মানুহে বঙালৰ দিন বুলিছে কয় । ব্ৰিটিশ পতাকাৰ লগত আৰু তাৰ পাছে কিছুমান দিনলৈকে বি বোৰ বঙালী আমাৰ দেশলৈ আহিছিল সেই সকলে আমাৰ মানত ইংৰাজৰ তলতে মৰ্যাদা ললে । বঙালী আৰু ইংৰাজৰ ভিতৰত আমাৰ মানুহে সহিতে বঙালীৰেই সাক্ষাৎ

সাদৃশ্য । ইংৰাজৰ আচাৰ ব্যৱহাৰ আমাব দেশতকৈ দূৰ
 হাজাৰ মাইলৰ দূৰৈ । বঙালীৰ আচাৰ ব্যৱহাৰেৰে অনেক
 সাদৃশ্য ।—এই কাৰণে বঙালী আচাৰ আমাব অনুকৰণীয়
 হ'ল । কছাৰীৰ আচাৰ আৰু আমাৰ বিয়ৰা বঙালী । ইজু-
 লৰ শিক্ষক বঙালী । ইজুলৰ ডাৰা হ'ল বঙালী ।—আমাব
 শিক্ষাৰ আদৰ্শ প্ৰায় সৰ্ব প্ৰকাৰে বঙালী হ'ল ।—আমাব
 নিজৰ দেশৰ লোক সকলে সেই সময়ত ইংৰাজৰ মিয়নে বড়
 অথবা লাগতিয়াল বিষয় পাসিবলৈ অসমৰ্থ আছিল । ইংৰা-
 জৰ মিয়ত সকলে কথাই লেখা পঢ়াৰ কাৰ । আমাব পূৰ্বৰ
 বিষয় সকলে সেই ৰূপ শিক্ষা পোৱা নাছিল । যি সকলে
 বিষয় কৰ্ম কৰে, শিক্ষা দিয়ে, সেই সকলেই সমাজৰ মেতা ।
 আমাব যাদুহে সেই ৰূপ উচ্চ অৰত্না সাধাৰণৰ লগত সদাই
 লগ লাগি থাকিব পৰা বিষয় সকলত বঙালী এই এক প্ৰকাৰে
 আমাব সমাজৰ মেতা হ'ল । খোৱা, পিছা, কুৰা, কৰা-
 কোৱা, লেখা পঢ়া, বেৰালি, সন্তান-বন্ধা, বিলাস, আয়োজ
 সকলে বিষয়তে বিদেশী বা বঙালী বীতি বীতি আৰু কাৰ্য
 ক্ৰমে আমাব তিতবত সোৱাল । উচ্চ জেণীৰ লোকেই
 প্ৰথমে সমাজৰ মিয় পৰিবৰ্ত্তন কৰে । পুৰণি গুহাই ন
 কথা উলিয়ায় । পাছেহে সেই কথা সাধাৰণ জেণীলৈ বহি
 যায় । সেইৰূপে ওখ থাকৰ লোকৰ তিতবতে প্ৰথমে পৰি-
 বৰ্ত্তন সোমাবলৈ ধৰিলে । আদৰ্শবীৰ, টেজাশাক বাহৰ
 আঞ্জা, খড়িকাত দিয়া মাহৰ লগলৈ ডালু, কটি, চাটী,
 ঘোচাৰ বট, কালিৰা, কাৰাব, পোলাও সোৱাল । ডিল-
 শীটা, খোলা চাপড়ি শীটা, সাজহ, মোহা-তজাটীড়া, কড়াই
 ওড়ী, শীটা ওড়ী, কোমল চাউল, গুড়ৰ লগলৈ কটী, পুড়ী,
 জিৰিণী, সন্দেশ, মতিচূড়, ছানাবড়া আছিল । কপাহী

মুগা পাটব চুবীয়া, বুকুচোলা, আখা, বচোহান, ঝুঁজানী
খনীয়াব লগলৈ মলমল ডাৱৰ ধুতী, * কুৰ্তা কামিজ, বাখি-
য়ান, চাপকন চোলা, আমাশা, ঘোড়াশা, টুপি, খাল, কমান
জোতা মুজা, পাওজামা সোমাল। বিয়াহৰ ওজা ডাওবাব
লগলৈ যাত্ৰা, বাই গান আহিল। হোলোজ মাও, দোলা,
ঘোড়াৰ লগলৈ পামসৈ মাও, গাড়ী, পালকী আহিল।
লীলা মালা, গুণমালা, স্তম্ভ-ছংগ, অসমীয়া পদ-পুথীৰ চাইলৈ
আম বঙালী পুথী আহিল। সাঁচিপতীয়া পুথী চান্দলৈ
গল। পঁচি, চোপট, বাঘবোল, ডটাঙটীৰ লগলৈ ডাস,
সত্ৰজ, “বেট বন” আহিল। আমাৰ দেশত ইজনে সি-
জনৰ বৰড খোৱাৰ যি বাধা আছিল সি গুহিবলৈ ধৰিছে।
ডামোলৰ পৰিবৰ্ত্তে মলাদপাঁও হব ধৰিছে। পূৰ্বে যি
কাৰ্য্যত ৮ ৰেখু প্ৰায়শ্চিত্ত লাগিছিল সেই ৰূপ অনেক
কাৰ্য্য বিলাক আক আমোদৰ কাৰ্য্য হ’ল। বঙালী ব্যাধি
একুড়ি মা কুড় মা ঞ্জুত অনেক ব্যাধি আমালৈ আহিল।
টীমৰ বাসন বেলোৱাবী বাসনৰ ব্যৱহাৰ বজাৰৰ মিক্টাৰ
ব্যৱহাৰ চলিল। পাহৰখা, দীঘল চুলি অথবা টীকী বখাব
ঠাইত সুবত শক চুলি হ’ল। গোক দাড়ী বখাব ব্যৱহাৰ
চলন হই আহিছে। কানৰ গতিত অনেক ন ন কথা
আমাৰ মানুহে ল’ব অথবা কৰিব লাগিছে। অনেক বিদেশী
অথবা বঙালী কথা আমাৰ ভিতৰত সোমাইছে। কেত
বিলাক ভাষে আকৌ এনে ভাৱে সোমাইছে যে হঠাৎ
আমি এড়িব নোৱাৰোঁ।

* মোট—এই কাৰণে এজনা পতিতে কইছে। “বন-
বল ডাৱৰ ধুতীৰ বোড়ত হুতী টক, চিত্ৰা বনাতী জোতা।
ইত্যাদি।

এই দেশটো আদিবাসী বিদেশের লোকের পক্ষে ভেদে
 সুযোগ নাছিল। ক্রমে অনেক সুবিধা বাড়িছে। যেতেকে
 সুবিধা বাড়িছে তেতেকে বিদেশী লোক সবহ আদিব
 লাগিছে। আশাম বাবুহো সবহ পবিমাণে বিদেশটো
 ধারিছে। আশাম বাবুহেবে সেই বোব বাবুহব
 লাল কার্যও ইমান লগ-লগ। হইছে যে ডাক ওছাব
 মোছাবি। যি বিলাক পবিবর্তন হইছে তাব অনেক বোব
 নিকোদি। কিছু পবিমাণে দুখীও আছে। বসিচ বঙালী বা
 বিদেশী মোকক আদি অতি অশুচি অপবিত্র অসভ্য দেখো
 আক ওপবত দিরা আধুনিক কবির দবে আদিও বিবেচনা
 কবে। তথাপি অবাচিতে অজ্ঞে আদি সেই বোব বিদেশী
 মিরব লইছে। বাবুহে লোকক দেখি কাম কবে সেই
 কাবনেই আদিও সেই বোব দেখি কাম কবিছে। যি
 সবরত আদি বিদেশী আচাব নীতি লও সেই সবরত বিদেশী
 ডাব আশাম বাবাকে। সুগব, সুচল, সুবিধাব মিরব বা
 বিধানকে আদি ধৰে।—ক্রমে ধবির লাগিছে। এতিব
 মোছাবি। এই লগ হোছাটো আদি অনেক সবরত
 দেখিবটো পীও যে দুখীয়া বিদেশী বা বঙালী বিলাক তেও
 আশাম দাকত স্থিতি।

আশাম দেশত এতিয়া যি সবরত লোক আছে সেই
 সকললোবোব যে আদিবাসি এনে সবর। কোনোএ বা
 আজি, কোনোএ বা পাঁচ বা বছর পূর্বে ইয়াটো আদি ইয়াব
 বাবুহে সইতে দিহাি হইছে। লাল দেশব লোক আদি
 ইয়াত বসতি কবি ইয়াব বাবুহ হই সইছে। আশাম দেশব
 জাতি আশাম বহুত সকলোএ কলোজপুব বা কাণাহুজব
 পৌষ অবা স্থিতি কর। অনেক ডাল ডাল লোকব কোনোএ

মদীরা শান্তিপুৰব, কোনোএ বিক্রমপুৰব, কোনোএ মেপালব, কোনোএ জনকপুৰব, কোনোএ বেছাবব শিক্কেদ্রব পৰা অহা বুলি কয় ।—এমে কওঁতে ডেওঁ বিলাকে এমে গৌব-ব্ৰেবে কয় যেন এই দেশৰ হীনাগ্ৰহা হুক্তি কৰিবলৈছে যেন ডেওঁ বিলাক আহিছিল । পূৰ্বকালত যি সকল বঙালী বিদেশী আমাৰ দেশলৈ আহিছিল সেই সকলক সেই কালৰ মানুহে আদৰ কৰি মাঠী বাড়ী ছোৱালী দি পাতি-ছিল । কত সিংহ স্বৰ্গদেৱে অনেক বিদেশী মানুহ আমি দেশত নামা কথা চলাইছিল আৰু পাতিছিল । আম আম বজা আৰু বিবৰা সকলেও বিদেশীক বড় জ্ঞা আৰু মৰম কৰিছিল । সেই কাৰণেই সেই সময়ত এই দেশলৈ অহা বিদেশী লোকে ইয়াত বসতি কৰিছিল । বঙালব দিনতো প্ৰথমে অনেক বঙালী মানুহে আমাৰ দেশত যিত্ৰ সময়ক কৰি যেনে তেনেকৈ অনেক থাকিল । সেই কাৰণে আমাৰ দেশৰ অনেক ঠাইত গোঁতোল ঘোব, বাঘলোচন সেন, ভোলাই বসু, ডেবেবা ওসওয়াল পৌড়া যায় । বাঘ-বন মুখোপাধ্যায় আৰু নাহুকা যুগুপীব পুতেক, গোবিন্দ চন্দ্ৰ দাস, বতি সিং হাজী আৰু চন্দ্ৰা কমিতাৰীৰ পুতেক চান্দ সিং এইৰূপ অনেক লোক আছে । সেই সকলে আমাৰ দেশৰ খেলত সোমাই বড় চক খাই মিতিবে কুঁহুমে ডালে আছে । এতেকে এইটো সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰি যে বিদেশী বঙালী বুলি কাৰ্য্যতঃ আমাৰ মানুহে বড় ভুণা নকৰে ।

কিন্তু এমেই যদি দেখা যায় বঙালী বুলিলে আমাৰ মানুহৰ পক্ষে বড় ভুণাব কথা । কিছু কাল পূৰ্বে বঙালী কিছুমান অশিক্ষিত আৰু মীচ প্ৰকৃতিৰ লোকে আমাৰ দেশলৈ আহি অনেক সময়ত অনেক কুকাৰ্য্য কৰিছিল সেই

কাৰণেই বঙালীৰ প্ৰতি সাধাৰণৰ ভেদে দুগাৰ ভাব হ'ল । আৰু ইমান হ'ল যে কবিৰ কল্পমাই ঠাই পালে । সেই ভাব এতিয়াও উন্মোচিত হোৱা নাই । বঙালীৰ আচাৰ শীতি বহু অজ্ঞে আশাৰ মাতৃহে স্নেহ কিন্তু লোকক দুগা কৰে । ইয়াৰ কাৰণ কেৱল সেইটো মাত্ৰ অনুমান হয় । ক্ৰমে বঙালী শিক্ষিত লোক বিদ্যান এই দেশলৈ আহিব, আশাৰ মাতৃহে বিদ্যান বিদেশলৈ যাব, আৰু শিক্ষাৰ বাবাই সংকীৰ্ণ ভাব বিদ্যান গৃহিব আৰু ঐশ্বৰ্য পিতৃহে, মনুষ্যৰ জাতীয় ভাব স্যাপক হ'ব বিদ্যান দুবগীৰ ভাব গৃহিব । আশাৰ কৰ্তব্য এইটোহে দেখা বান্ধে যে বঙালীকো ভাই ককাই বেন দেখে ।

বিদ্যালয়ৰ গৰ্ভত উৎপত্তি হই ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদ যেনে ৰূপে আশাৰ দেশেৰে বহি গই পদ্মা নদীৰে লগলাগি সুবিস্তাৰ দেখনা সাধ বহি মহানুজত পড়িছে সেই ৰূপে আশি সংকীৰ্ণ ভাব এতি বিদেশী বঙালীৰে বিহানি হই উন্নতি সমু-দ্ৰত পড়ো এই কথা সাধোগত কবিৰ পাবিলে দেশৰ মঙ্গল হয় ।

আ, ব,

গক ব'হ ।

কেতিয়াওঁবাৰ অজ বা সাধক গক ব'হ । আশাৰ দেশৰ প্ৰাণ অজাই কবিজীবি । বজাৰ পৰা প্ৰজালৈ সকলোৰে অলপ অচৰণ কেতি আছে । গোহালীত চাইজীৱী কীৰতি গাই, হুহাল গক, এহাল ব'হ খুটীত, হুজী ব'হ বগত, তুফাঁল এটা হলেই আশি চহকি । তাৰে লগত থাকবনি ভাল বিৱেক, হুসকুনিমান পাঠ দুগাৰ কাণৰ হলেই

সোণব ওপবত মহগা। কবিজীবন পক্ষে গক মহ মিত্র
এরোজমীর ।

আমার গকব অল্পদূরৈ চালেই আমার কেতিব অল্পদূর
জানিব পাখি। আমার দেশ অংশবর। বাহর কোন্সে
অতীত মাই। তেও হুঃখব বিষয় এই যে গক বোব প্রায়েই
চেবেলা। জুই পুই মহর। শক, দুর্কল, প্রায় উজ্জীত পাড়ি
মবা, চৈতন্য চৈতন্য মগা। অথচ ম'হ কিসাক ভাব বিপবীত।
ম'হ বোব ডাকব, বলি, শকত আক বলবত। কিন্তু গাকীবন
পক্ষে হলে আম দেশেবে তুলনা কবিলে ম'হগক দুইও
হীন। যেতিয়ালৈকে ইয়াব অল্পদূর তাল কবিব মোহাবি
তেতিয়ালৈকে কেতিব অল্পদূর তাল মহর। তাব উন্নত
অল্পদূর খপ্পব মবেই থাকিব। গকব দুবদূরৈ প্রধানকৈ দুই
কাবণ। প্রথম-অকাল উৎপত্তি, দ্বিতীয়-গৃহস্থব অসাহায্যমতা
আক অপ্রতিপালন। পশু পক্ষী সব সকলো প্রাণীবে শিত্ত,
হুবা, হুজ, এই তিনি অল্পদূর। অল্পদূর তেনে বল শক্তি কার্য
সকলোবে তেব। আমার দেশব বাহুব মবে গককো পূর্ণ
বরস মৌহওতেই সন্তান উৎপাদনত প্রবৃত্ত হবলৈ দেখা
যায়। সেই কাবণে তাব পোহালি বোব শক আক দুর্কল
হয়। দুর্কল হলেই সকলো প্রকাব বোণে আভর কবে আক
বোণি হলেই অস্পাহ হয়। পাছে আকো এইরূপ দুর্কল
প্রাণীর সন্তান দুই ক্রমে অতি হীন হয়। বাব গক আছে
সেই সকলে পশুপালন মাজানে দুসি কলেও দোব মাই।
গোহালিতে প্রায় তেলি ১১ বজা মামলৈকে গক থাকে।
গোহালিব অল্পদূর অতি শোচনীয়। গোহালীব ওচবতে
গোবদ্বব ভেঁজি, ভাক মবা পোঁতা মাই। আম দান বা ধাবব
কত গকত বিয়া দুইবেত বাওক, দবব ডাকব কেণ চাউনব

যদি পুণকণ্ঠকো দিরা নহয়। জাগ কেবল বহুবেকনে
চতব বিহব দিরা দিরা হয়। এনে মূল্যবান সম্পত্তি তার
বন্ধক এঁৱেই লবা ছোৱালী, সিঁহঁতে যদি গক ভালকৈ
চবালে ভাল, বাই বাই, গৃহস্থৰ বুলি বাই। 'আপুনি বি বাৰ
সেই মজুৰা আন কোনো বস্ত দিরা নহয়। গকৰ তক্ষা এনে
যে তাক আহৰণ কৰাত মজুএ মিচাকৈ মাতিব দিছে। এনে
গকৰ তক্ষা আহৰণ জামাৰ বেগত বাই। ছাটোৱা গক
হালব পৰা যেনি দি আক বুলি লোৱা মাৰাৰ। একে-
বাৰে গধূলি অমা হয়। জামাৰ মাজুহে গো সেৱা গো
প্ৰতিপালন ভালকৈ মাজালে সেই কাৰণেই কোনো এজন
চিন্তাশীল লোকে কইছে "অসমৰ গক তোটেই চক অতি
জমজম।" জামাৰ বি জমী কীৰতি গাইএ /৫০ তিনি পোতা
গা কীৰ দিৱে সেই জমী বড় কীৰতি। ব'হৰ পক্ষে ও যদি
গৃহস্থৰ সেই ৰূপ প্ৰতিপালন হই থাকে তথাপি সি তাক
জন্ত। বখেদা কমে চক পুৱাই যেনি দিরা হয়। তাক
মাজুহে চবাৰ। বনৰীয়া বলিষ্ঠ ম'হৰ দাবাই ববহিৱা ব'হৰ
পোৱালী হয়। এই কাৰণে ইহঁত বলিষ্ঠ শকত তাক
য়েথিৰলৈ চিহ্ন। ব'হৰ মৰে গককো যদি খুজিব মিলবে
বখা বাৰ আৰু প্ৰতিপালনৰ মিলম উৱত কবা বাৰ গকৰ
অৱস্থাও ভাল হব সন্দেহ নাই। প্ৰতিপালনৰ উপাৰ
বিধৰে পাছে লেখা কব।

ক

নগৰ সাগৰ আৰু সাগৰ নগৰ।

কালৰ গতিত, নগৰ সাগৰ, সাগৰ নগৰ হয়।

ইতো পৃথিবীত তিব কাল কাৰো, সবভাৱে বাহি বয়।

পাঠক ! ওপৰত কোৱা কথা যে সঁচা ইয়াৰি কল ভাঙে
হাতে পাব পাৰি। কাৰো চিৰকাল সঘানে নাহি।
নগৰবন্দৰী গিৰি শুলক কুৰিগৰা বাৰা সময়ত গৰ
সাগৰ ৰূপে পৰিণত হয়, আৰু অতঃপৰ্য্য-সাগৰ গৰত
সময়ত নগৰ হৈ উঠে। নদ, নদী, সাগৰ-গৰত কুৰিগৰ
আবাস কুৰি হয়, আৰু অষ্টাদিকাদি নুশোভিত গৰত
মকৰ কুৰিগৰি বাস কৰে; কালম গতিৰ বহিৰ্ভূত কুৰি
মুখা-শক্তিৰ বহিৰ্ভূত।

তোমাৰ পূৰ্ব পূৰ্ব সকল দেশৰ তিতবত গৰা নদ
আৰু অতুল সম্পত্তিৰ অধিকাৰী আছিল, তেঁও বিলাক
ইতিহাসে কাৰো সৰ্বনাশ আৰু কাৰো সৰ্বকাৰ্য্য বিধি
হৈছিল। কিমান গৰা তেঁও বিলাকৰ পৰা এতিপাতিত
হৈছিল, হয়তো কুৰি এতিয়া তিতাজীবি, কুৰি আৰু
পৰিচয় দিলেও কুৰি যে তোমাৰ এতিপাতিত পূৰ্ব পূৰ্ব
বিলাকৰ বংশধৰ, তাক বাহুৰে বিশ্বাস কৰে। অথবা
তোমাৰ পূৰ্ব পূৰ্ব সকল মিতাৰ হুগুণিত আছিল, কিন্তু
কুৰি এতিয়া দেশৰ তিতবত একম গৰা নদ হৈ উঠিছে,
তোমাৰ পূৰ্ব অৱস্থা পাহৰি তোমাক সকলোএ মান সন্ত
কৰিছে, তোমাৰে সাক্ষাত আৰু কথা বাৰ্তা হবলৈ পালেও
অনেকে চৰিতাৰ্হ হৈছে।

সবহ দিন হোৱা নাই, আহাৰ আসাদ-বজা কি আছিল
আৰু আৰু তেঁও বিলাকৰ সন্তান সন্ততি সকলৰ কি অৱস্থা
হৈছে। আসাদ দেশৰ অসংখ্য এজাৰ বন প্ৰাণ বাৰ হাক
মুঠিৰ তিতবত আছিল, বাৰ আৰু বাৰ অসংখ্য সেক
সম্বাধিত জাপ দিবলৈকো পৰাধুৰ ন হৈছিল, বাৰ অসং
খত অসীম বন প্ৰাণী বিকট হৈছিল, তেঁওৰ সন্তানৰ আৰু

হুবহু দেখিলে তেঁও বিলাক যে সেই মহা প্রতাপাধিত
বংশের সন্তান তাক বিশ্বাস কবাই টান।

আসাম এখনি ক্ষুদ্র দেশ, এই দেশের কথা এড়ি দি
ভাবতবর্ষ আৰু ইংলণ্ডের অহম্মার প্রতি মনোযোগ দিরা।
এই দুখন দেশ কি আছিল আৰু এতিয়া কি হইছে।

এক সময়ত ভাবতবর্ষ পৃথিবীর মুহূর্ত স্বৰূপ আছিল,
ভাবতবাসীরা কার্য কলাপ পৃথিবীর অস্তিত্ব জাতির আদর্শ
হইছিল, ভাবতত কোনো বস্তুরে অভাব নাছিল। বন-
সম্পত্তি, উৎসাহ, বীরত্ব ভাবত বাসী সমুদয় পৃথিবীবাসী
অপেক্ষা অগ্রগণ্য আছিল। শত্রু বিজ্ঞা, শাস্ত্র বিজ্ঞা
বিজ্ঞান প্রকৃতিতে ভাবত অধিষ্ঠিত। ভাবতের সমরক
কোন আছিল? দয়া নাকিণ্য, রাজনীতি, সমাজনীতি, সাহ,
বীরত্ব, বনমৈপুণ্যাদি সঙ্গুগত ভাবতবাসী অলঙ্কৃত আছিল।

ভাবত অসাধারণ দেশ। ভাবতবাসী বিলাকে স্পর্ধা
করি নিজ মাড় ভূমি ভাবতক সমুদয় পৃথিবী বুলি উল্লেখ
করি গইছে। বাস্তবিক তেঁও বিলাকর এই উক্তি মিথ্য
অস্তিত্ব নহয়, পৃথিবীর তিতবত ভাবতবর্ষের দবে আচরিত
নাই। পৃথিবীর নামা দেশত যি বিলাক নামা বিব পদার্থ
আছে সেই সকলোকেই প্রায় ভাবতবর্ষত পোহা যায়।
ভাবত প্রকৃতির উর্দাল। চিব হিমালয়ত পর্বত শৃঙ্গ, বিকৃত
বঁকুড়ি, ভাঙ্গর মন্দির, সর্বোবব, সোম, রূপ, হীরা মুক্তার
আকর, আফ্রিকার অলহ গ্রীষ্ম, গ্রীষ্মগত প্রকৃতি দেশের
দবে তরানক গীত, কশির'র দবে সবতল চাই, আইস-
লণ্ডের দবে উক প্রজবণ, গীত আৰু গ্রীষ্ম প্রবাস দেশের
নামাধি কল বুল, সহজ প্রকাবর মাহুহ, অনেক প্রকাবর
ভাষা, ভাবতের বাহিরে আৰু কোন দেশত আছে? এতেকে

সমুদ্ৰ পৃথিৱীৰ তৰ্ফাল অৱৰূপ ভাবভৰবৰ্কে পৃথিৱী বুলি নিৰ্দেশ কৰা অস্তাৱ বুলিব নোৱাৰি।

ভাবভ প্ৰকৃতিৰ চূৰ্ণ; সেই নিমিত্তেই বিজ্ঞা বুদ্ধি সম্পন্ন পৰাক্ৰমী আৰু পুণ্ডৰীক আৰ্য্য সকলে ভাবভৰবৰ্ভ প্ৰথমতে উপনিবেশ সংস্থাপন কৰে। ভাবভৰ উত্তৰে চিৰ হিমালয়ত হিমালয়, উত্তৰ পশ্চিম কালে অলঙ্কা পৰ্বত জেগী, পূৰ্ব সীমাও আসামৰ পূৰ্ব সীমাত পৰ্বত আৰু মিহিড় অৰণ্য, দক্ষিণ কালে মহা সমুদ্ৰ, এই চতুঃসীমাৰ ভিতৰৰ ঠাই ভাবভৰবৰ্। পুৰণি পুণ্ডীত ইয়াৰ যেনে বিবৰণ পোৱা যায়, তাক পঢ়িলে জানি যে আজি যদি ৰামচন্দ্ৰ, জীৱ, বুদ্ধি-প্ৰভৃতি আৰ্য্য প্ৰধান সকল চিন্তা-ভাবৰ পৰা আধুনিক ভাবভৰ চতুৰ্দ্ধিগে পৰিত্ৰয়ণ কৰে, তেনে হলে পূৰ্বৰ ভাবভৰবৰ্ই যে এই দেশ তাক নপথ খাই কলেও পতিয়াব নোৱাৰিব।

খৃষ্টীয় প্ৰায় ৩৫০ বৎসৰৰ পূৰ্বে যেতিয়া মহাবীৰ সেকন্দৰ সাহ পাবস্তাৰ্ণি ৰাজ্য জয় কৰি, উপস্থিত হয়, তেতিয়া তেঁও ভাবভৰ সমৃদ্ধি আৰু সম্ভাৱ্য দেখি একে বাবে আচৰিত হইছিল। ভাবভ-বাসীৰ অভুলনীয় ৰূপ গুণ, বিজ্ঞা, বুদ্ধি, আচাৰ, ব্যৱহাৰ, সাহ, বীৰত্ব, আত্ম-দৌৰৱ আৰু সূতা গীতাদি সমৃদ্ধ আৰু সংকাৰ্য্যত তেঁও মোহিত হইছিল। সেই সময়ত ভাবভৰ মহা মহা নগৰ বিলাক সকলো প্ৰকাৰে অমবাহৃতী তুল্য আছিল।

চতুৰ্দশ শতাব্দীত সিংহ যেনে জেঠ, সেই দৰে ভাবভ-বাসী আৰ্য্য পুৰুষ সকলো পৃথিৱীৰ সকলো জাতিৰ ভিতৰতে সিংহবৎ জেঠ আছিল, তেঁও বিলাকৰ মধ্যপ্ৰান্ত আবাদ কৰে এনে কাৰো সাধ্য নাছিল।

ভাৰত যে এক সম্ৰাজ্য বিদ্যা বুদ্ধি সম্পন্ন সমৃদ্ধিশালী
আৰীম ৰাজ্য আছিল এই কথা এতিয়া কবি কম্পনাৰ সম্মুখ
হৈছে। বিদেশীৰ বিলাকৰ কথাকে নকও আৰাৰ অনেশীৰ,
অজাতীয় বিলাকেও ভাৰতৰ পূৰ্ণ গোঁৱৰ কথ। কবি
কম্পনাত হে পোলাৰ খোজে।

শুভে ৫৫ বৎসৰৰ পূৰ্বে খেতিয়া জুলিয়ন সিজৰে
ইংৰাজৰ দেশ বুটম আক্ৰমণ কৰিবলৈ যায়, তেতিয়া বুটম-
বাসী বিলাকৰ হুৱহুৱা দেখি তেঁও বড় লজ্জিত হৈছিল।
তেঁও দেখিলে যে তেঁও বিলাকে যি বিলাক দানুহেৰে বৃত্ত
কৰিবলৈ আহিছে, সিহঁত অৰ্দ্ধ পশু আৰু অৰ্দ্ধ মনুষ্য, সিহঁতৰ
ঘৰ পৰ্শতৰ গুহা, কাপৰ গছৰ বাকলী আৰু পশুচৰ্ম,
আহাৰ কেচা বা আধা পোড়া মজ্জা, অলঙ্কাৰৰ পৰিবৰ্তে
শৰীৰৰ সকলো অঙ্গ প্রত্যঙ্গ কলা, বজা, ছালখিৰা বদেৰে
বন্ধিত, মুখৰ আকৃতি বান্ধবৰ তুল্য, আৰু তাৰা ততোধিক
দুখুখা। কিন্তু আজি ইংলণ্ডৰ তুলন। দিবৰ চাই নাই।
যেনে হীমালয় আছিল, এতিয়া তেনে অতুলনীয় উৎকৃষ্ট-
ত্বা প্ৰাপ্ত হৈছে। যি ইংলণ্ডৰ পজা দেখি বোম্বাৰ আৰু
লৰ্ণাণ বিলাকে উপহাস কৰিছিল, সেই ইংলণ্ডও আজি
গগনগম্য প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড অট্টালিকা ৰাজ্যৰ সংখ্যা কৰা
কঠিন। যি ইংলণ্ডৰ কেচা মজ্জাই উৎকৃষ্ট খাদ্য আছিল,
সেই ইংলণ্ডও আজি কালি ইমানবিল ৰাজযোগ্য উৎকৃষ্ট
খাদ্যৰ ব্যৱহাৰ হৈছে যে তাৰ মাংস কই অস্ত কৰাই টান।
ইংলণ্ড এতিয়া ইমান ঐশ্বৰ্য্যশালী হৈছে যে তাক পৃথিৱীৰ
কোনো দেশেৰেই তুলন। দিব নোৱাৰি। বন বোলা, সাহ
বোলা, বীৰৰ বোলা, সকলো গুণতে ইংলণ্ডবাসী বিলাকৰ
সমকক্ষ জাতি পৃথিৱীত নাই বুলিলেও অকৃত্যিক নহয়।

যি আমেৰিকা চাৰিখ বছৰ পূৰ্বে অৰণ্যৰ আছিল সেই আমেৰিকা এতিয়া উন্নতিশীল লোকেৰে পৰিপূৰ্ণ। অষ্ট্ৰেলিয়াৰো সেইরূপ কথা। কমিচিরা, গ্ৰিন, বোম, কাৰ্বেজ, ট্ৰি প্রভৃতি যি ৰাজ্য এক কালত অতি প্ৰধান আৰু আদৰ্শ স্বৰূপ আছিল সেই ৰাজ্যৰ এতিয়া মাতো মাই। সময়ে সময়ে অনেক দ্বীপ সমুদ্ৰৰ গৰ্ভত লয় পাইছে। আৰু অনেক নতুন দ্বীপ সমুদ্ৰৰ মাজতে ওলাইছে। অনেক দিল খাল এতিয়া মাৰ গই কেতিৰ চাই হুইছে। আৰাৰ দেশৰ মাজুলীৰ যি চাইত আউমিয়াটী সত্ৰ আছিল, যি এখান মগৰৰ দৰেই আছিল সি এতিয়া সুইডৰ গৰ্ভত। আৰু যিচাইত এতিয়া সত্ৰ হুইছে সেই চাই অৰণ্যৰ আছিল। কালৰ বিচিত্ৰ গতি। বখচক্ৰৰ গতি বেমে কালৰ গতি ডেনে। কি নিয়মে এই সমস্ত ঘটনা ঘটে তাক কালবো যি জ্ঞান অস্তক তেঁওহে জানে। ইতি।

ন, পৰিবৰ্ত্তিত।

মধুহাঁসি ।

হাঁসা হাঁসা। শিশু, হাঁসা পুন্মৰ্জাব,
তব মধুহাঁসি পৰাগ আৰাৰ
জুড়ায় ; পুন্মৰ খিলি খিলি কবি
হাঁসা প্ৰিয় শিশু হাঁসা আকৰাৰ ।

বুজা প্ৰায় তব জুত দন্ত কিতী
বক্ত ওঠ মাজে কবি প্ৰদৰ্শন,

দীপাক্ত বরণ মেঘে কোণ ফুটি
দেখোনা আমাক হসিত বদন ।

কোনে কর পদ অতি শোভাকর ?
গোলাপ কুসুম বরণ অমল
শোভায় কোনে কর ; থাকোঁতে
শিশুর সহানু বদন কখন ?

কিবা দৃষ্ট আছে হোরে মনোহর
শিশুর হসিত বদন সমান ?
যদি আছে বোলে, বোলোক অপবে,
আমি কিন্তু তাবি নাহি পাওঁ আন ।

হীসা হীসা, শিশু, হীসা পুনর্বার.
তব মধু হীসি পবন আমাব
ছড়ায় ; পুনর খিলি খিলি করি '
হীসা প্রিয় শিশু হীসা আকবাব ।

ঐত

আসাম-বন্ধু।

মাসিক পত্ৰ।

“নচ জ্ঞানত্ পৰং বলম্।”

প্রথম ভাগ।] বৈশাখ শক ১৮০৭, ইংৰাজী ১৮৮০। [চতুৰ্থ সংখ্যা।

আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন।

চতুৰ্থ অধ্যায়।

বাজৰানী - বজপুৰ মগৰ।

মুংবিং মুংজাও দেশৰ বজা চুকাকাই ঠেঙৰ বংশৰ বজাৰ
কৌতুৰৰ লগত বিবোধ হোৱাত ভটীয়াই আহি দেশ জয়
কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিলে। আহোমৰ উপাশ্ব দেৱতা চোম
দেব, মুংকজ দেশৰ বজাৰ হাতত আছিল। সেই চোম দেৱ
দেৱতাক চুব কৰি মুংকজ দেশৰ পৰা চুকাকাই আছিল।
বুঢ়া গৌহাই, বড় গৌহাই দুজন সেনাপতি আৰু মন্ত্ৰী এ সইতে
বৰ্তাল হাতী, ঘোড়া আৰু ১০৮০ মানুহ লগত সই চুকাকা
বজা পশ্চিমৰ কালে আছিল, বাটত ল'ৰা পৰুৱীয়া মগা ইতে

ক্টেওক অববোধ কবিছিল কিন্তু সেই সকলোকে চুকাঁকাই পৰাস্ত কৰি কাবৰপটৈ আহিল। তাতে কিছুদিন থাকিল। পাছে ক্ৰমে তিপায়, মলগুড়ী, হাংমুজ আৰু শিমলু গুড়ীত কিছু কিছু দিন থাকি শেষত চকাঁই দেৱলৈ আহিল। সন ১২৩৮ ইংৰাজী আৰু ১১৬০ শকত সেই ঠাইতে নগৰ কৰিলে।

আহোম বিলাক পৰ্বতীয়া মানুহ। পৰ্বতীয়া লোকৰ প্ৰায় ওখ চাঙ্গ-বৰত থকা অভ্যাস, সেই কাৰণেই আহোম বজা সকলে চাঙ্গ-বৰত বাস কৰিছিল। ১৩২০ শকত চুড়া-জকা বজা সিংহাসনত উঠিল। এওঁৰ দিনত ল'ৰা বজাই দেশ আক্ৰমণলৈ আহে; পাছে চুড়াজকাই ল'ৰা বজাৰে সহিতে সন্ধি কৰে। এইজন্য বজা এজন ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰত সৰুতে প্ৰতিপালিত হৈছিল। আঁক সিংহাসনত উঠিও সেই ব্ৰাহ্মণক লগত লৈ নগৰলৈ আহিল। ব্ৰাহ্মণৰ আগৰ বহিৰাৱ আৰু ধৰ্মৰ প্ৰতি বজাৰ মমতাল খোৱা আছিল। শত্ৰুৰ আক্ৰমণৰ হাত সাৰিবৰ অতিপ্ৰায়ে আঁক চকাঁই দেৱৰ ব্ৰাহ্মণ ধৰ্মৰ লোক থাকৰ হোৱাত চুড়াজকা বজাই ১৩২৫ শকত চৰগুৱাত নগৰ কৰিলে। চৰগুৱা দিহীজৰ ওচৰত। ক্ৰমে আহোমৰ পৰাক্ৰম বৃদ্ধি আৰু প্ৰায় কাবৰপটৈ পৰাস্ত ৰাজ্য বিস্তাৰ হবলৈ ধৰিলে। চুহুংমুজ নামে এজনী বজাই দিহীজ চাৰিঙ্গ, তিপায় আৰু জুজখাল নামে চাৰিখালি সৰু নগৰ কৰি তাত ক্টেওব চাকি জনা কৌৱৰ পাতিলে। সেই কৌৱৰ সকলৰ সন্তান সন্ততি সেই নগৰৰ নামেই পৰিচিত হ'ল। ১৪৬১ শকত চুহুংমুজ বজাক ক্টেওব পুত্ৰ চুহুংমুজে এটা নিগিৰাব হুজুৱাই প্ৰাণ বধ কৰালে। আঁক নিজে সিংহাসনত উঠিল। চৰগুৱা নগৰত এই জনা বজা

বাৰিবাৰে ইয়া নকৰিলে । সেই ঠাইৰ যি কালমে চান্ন
সেই কালেই যেন উঁও উঁও-ভেজ দেখে এনে হয় ।
সকলোৰো অগ্নি হ'ল । আম এঠাইলৈ মগৰ দিবলৈ
ইয়া কৰি চুক্ৰেদুৰৈ গড় গীওকে মগৰৰ উপকৃত দেখি
ভালৈ মগৰ লিলে । বজাৰ মগৰৰ চাৰিও কালে গড় বাছি
মগৰ কৰাত মগৰৰ নাম গড় গীও হ'ল । গড় গীও মগৰৰ
ক্ৰমে জীৱিত হ'ল । বীৰ জুয়া মগৰৰ বেতিয়া এই দেশ
আক্ৰমিবলৈ আহে ভেতিয়া ইয়াৰ পৰা জয়ন্ত সিংহ বজা
পলাই গৈছিল ।

অনেক বছৰ পাছত চান্দ্ৰিমা কৈবৰ চুমিকলা সখা
বজা সিংহাসনত উঠে । এই জনা বজাৰ অত্যাচাৰ্য
মিথিত দেশৰ অধায় লোক সকলে বিবস্ত্ৰ হই গদাধৰ
কৌৰৱক ১৬০০ শকত বজা পাতিলে । এই সময়ত দেশত
এক একাৰ হলখুল হোৱাত গদাধৰে বড়কলা নামে ঠাইত
মগৰ কৰিলে । আৰু তাতেই সিহঁতী বৰত উঠিল । বড়-
কলা বড় আহল ঠাই । সেই কালত এই জনা বজাই দেশত
নামে এঠাইত এখন বাহৰ কৰে ।

১৬১৭ শকত গদাধৰ সিংহ অৰ্ধদেহে বৰী হোৱাত
পুত্ৰ কজ সিংহ সিংহাসনত উঠিল । আৰু বড়কলাই
বৰগৰ সেই মেটেকালৈ লিলে । আৰু এই মগৰৰ নাম বড়কলা
হ'ল । কামৰূপৰ বজা তগদত্তৰ বাজবানী আগ্ৰজ্যোতিৰ-
পুৰ । উঁও জাহকালি বাৰিবাৰে বড়পুৰ নামে এখন মগৰ
কৰে । সেই মগৰ অগ্নাশিও অগ্নিত হই আহে । কজ সিংহ
অৰ্ধদেহেও সেই অনুসৰি মেটেকাত কৰা মগৰৰ নাম বড়কলা
হ'ল । এই জনা বজাই এই মগৰৰ দ্বিবিধ উল্লি কৰে ।
এওঁৰ পাছতো শিৱ সিংহ, অমল সিংহ আৰু বাজক

সিংহ অৰ্গমেন্টে ইয়াৰ উন্নতি সাধে। বাতৰিৰ সিংহ অৰ্গ-
মেন্টৰ মৃত্যুৰ সময়ত অৰ্থাৎ ১৯২৯ খৃষ্টাব্দে বজাপুৰ নগৰৰ
অবস্থা এইৰূপ আছিল।

বজাপুৰ নগৰ কিৰী বা কিৰু বজাৰ ওচৰত। ই কামলে
তিমি বাইল নাম আৰু পখালি এ এমাইল নাম আছিল। ইয়াত
জাহ্নব আদি হুটা আছিল। সকলক আদিও কিছুমান
আছিল। জেণী হুতা বজাৰ বা হোকাৰ নাছিল। বজাৰ
নগৰলৈ বোৱা আদিও কোমতে মুসলমানৰ ঘৰ আছিল।
সেই সকলৰ কোমো কোমো ডিকুতাই বজাৰত বীহা,
মেখেলা, কাটপোত, কেক ঘনি প্রভৃতি বস্ত্ৰৰ পোছাব দিছিল।
শাক পাছলি, চাউল, ধান, লোম, তেল, পিৰিয়, আ
প্রভৃতিৰ পোছাব নাছিল।

নগৰৰ সাধাৰণ লোক সকলৰ ঘোঁটাটলিৰ বা তিমি
ঘোঁটাটলি এটা বা দুটা ঘৰ আছিল। প্ৰায় লোকৰে ঘৰ
ওচৰতে ডাবোল, পান, আদ, কঠাল, শাক পাছলীৰ বাগী
আছিল। সবহ পৰিয়াল থকা চহকি মাহুৰৰে ডিনটাব
অধিক ঘৰ আছিল। নগৰ বাসী লোক সকলৰ ঘৰমোৰ
তেম জেণীৰূপে সজা মহৰ। বজাৰ কি বিলাক বিবৰা
নগৰত থাকে তেও বিলাকৰ ঘৰ বজাৰ নগৰৰ পৰা হুঁবত।
বাজৰাৰী নগৰৰ উজনীৰ কালে বজাৰ নগৰ। ইয়াৰ চাৰিও
কালে ইটাৰ গড়। এই নগৰ দীঘলে এক বাইলৰ কিছু
অধিক। এই নগৰ প্ৰবেশ কৰিলে তিমি থম হুৱাব।
মকিলৰ থমক বড় হুৱাব, পূবৰ থমক পানী হুৱাব, পাকিৰ
থমক ন হুৱাব বোলে। উত্তৰ কালে হুৱাব মাই। ঘৰৰ
পাহু, মেৰি ঘৰকাৰেহ বোলে। বড় হুৱাব পাব হুই
গালেই মাহুৰৰ ঘৰ পায়। সিপাহী, টেকেলা, বড়া প্রভৃতি

বজাৰ কৰ্ণচাৰী সকল ইয়াত থাকে । বজাৰ বড় চ'ড়াৰ মুখতে এটা বাট চ'ড়া । এই বাট চ'ড়া সোমাই বড় চ'ড়া পায় । ইয়াৰ চাৰিও কালে সূতা চাই । তাক থলা বোলে । এই থলাৰ কাগজে কুকন বড়ুৱা কি আম বি সকল বিয়নাই বাতি জন-বত থাকে সেই সকলৰ বহা ব! পালি বহ । বড় চ'ড়াত উঠিব পূৰ্বে বি সকল বিয়নাই ভবি বোৱে সেই সকলৰ বহাও সেই চাইতে । এই বোৰ বৰক পাৰীচোৱা বহ বোলে ।

বড় চ'ড়াৰ তেটী বড় ওখ । এই বৰটো কেবা খোটাশিও । ই লীঘলে টুপে সহিতে ১২০ হাত আৰু পখালীয়ে কাথিৰে সহিতে ৪০ হাত । বড় চ'ড়াৰ পৰা কিছু দূৰৈত বজাৰ টোল বা গড় তিতব । ইয়াৰো চাৰিও কালে এাটীৰ । ইয়াতলৈ এবেল কথান তিনি খন দুৱাৰ । এখন উঁকি দুৱাৰ । ইয়াক পাব হই দোল! কাসবিয়া চ'ড়া । ইয়াত দোল! কাসবিয়া আৰু সেই সকলৰ অধ্যাক এহবি অৱপ থাকে । বড় দুৱাৰৰ অধ্যাক কুহুৰা চোৱা বড়ুৱা । এওঁৰ অধীনতে সিদ্ধি কৰ্ণচাৰীও সময় নিৰূপক দবা কোৱাৰ । গড় তিতবৰ উজনী আৰু মাৰনীত দুখান দুৱাৰ । ইয়াক চাউডাৰ দুৱাৰ বোলে । বজাৰ চাউডাৰ বা অত্ৰহাৰী, এহবি আৰু বৰক থাকে । এই চাউডাৰ দুৱাৰৰ উজনী থলক কালুগুৱা দুৱাৰ, লিগিৰী দুৱাৰ আৰু মাটী বৰৰ দুৱাৰো বোলে । মাৰনী থলক কবলা বড়ীয়া দুৱাৰো বোলে, গৌসাই বৰীয়া দুৱাৰো বোলে । উজনী থল দুৱাৰে কুকন বড়ুৱাৰ বৈনী 'সকল গড় তিতবলৈ যায় । এই দুৱাৰে গলেই কুঁৱৰী সকলৰ টোল পায় । মাৰনী থল চাউডাৰ দুৱাৰে গলে গৌসাই বহ পায় । পৰ্বতীয়া গৌসাই এফুতি বজাৰ ওক কেইজন। এই পিনে যায় । উঁকি দুৱাৰেই গড় তিতবৰ এখান পথ । চাউডাৰ দুৱা-

আম কৰি হিন্দুমান্তই কৰে । গাছটো ডেউকা বজাইবলৈ
হিন্দু বৰ্ষত ফালটো দীক্ষিত হ'ল আৰু হিন্দু আচাৰ বাহি-
ৰাৰ ল'লে ডেউকা কেঁচু কৰি আকৃতি জাতিৰ লোককই
সেই সেই কাৰ্য্য কৰিব পৰা হ'ল ।

বজ বৰ, ডলাডল বৰ মাথোঁ বি পুতী বৰ সিও বজাৰ মগবৰ
তিতবতে ; বজাই তাত বাস কৰিছিল । কেৱল লহৰে লহৰে
ভাটল গৈছিল । এই দুটি বজ উলুঙী একোৱৰ বৰ । বজাৰ
খোৱা, খোৱা, বজাৰখোৱা কৰা একোটা সৰলোণী কাৰ্য্য
মিহিতে এই বৰ প্ৰস্তুত । এই দুটি বৰ মিলে লহৰত চাব
মিহিতে কোনো আশ্চৰ্য্য হ'ল নাছিল । বজাৰ হুতী বোতা
বিবোৰ মিতান্ত আৱৰ্জকীৰ সেই বোৰ বজপুৰ লগিব তিত-
বতে আছিল । আম বোৰ মগবৰ বাহিৰে বৰা হৈছিল ।

সাধাৰণৰ লিখাৰ মিহিতে কোনো বিভাগ নাছিল ।
কুলেশ্বৰী হুঁহুৰীৰ বি পঢ়াশালী সিও বাজেশ্বৰ সিংহ লগ-
দেহৰ দিনত প্ৰায় মাই বুজিছেই হয় । মগবৰ তিতবত
বিবৰা সকলৰ কোনো কোনো জাৰ বৰতে বা আঁতবত
হাতৰ শালী আছিল । তাৰ কতো ১০ জন কতো ২০ জন
হাত আছিল । এই হাত শালৰ সংখ্যা জাতিৰ মোটামুটি ।
হাত শালত প্ৰায় ব্ৰাহ্মণৰ ল'ৰাই পঢ়ে । কটিং কাৰু, কামিতা,
আহোৰ জাতিৰ বিবৰাৰ ল'ৰাই পঢ়ে । অসমীয়া
তাৰা লিখাৰ কোনো পাঠশালা নাছিল । মাটীৰ পিৰলৰ
অত কাকতি আৰু মজুমদাৰৰ ঘৰৰ ল'ৰা কিছুমানে লিখা
কৰিছিল । শিল্প বিভা, গীত, খান্য একুটি লিখাৰ মিহিট
টাই মগবত নাছিল । সেই সেই ব্যৱসায় কৰা লোকৰ খেলে
খেলে বামুহ বোবে নিজৰ বৰতে বা গাওঁত সেই সেই বিভা
লিখা কৰিছিল । বজপুৰ উজনী আৰু মাদনীত হুখান

ହରି ଆହିଲ । ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରୀ ନାମ ହରେକ୍ରିଷ୍ଣ ନାମର ଶ୍ରୀମା ମୋରୀ ବାମ ।
ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରୀରେ ଶରଣରେ ଶରଣେ କବିର ପଦା ଲୋକ ବାମ ।
ହରିପୁର ନଗର-ଘରା ମଂଜୀ ୨୨, ୦୦୦ ଶରଣ ଅଧିକ ଆହିଲ ।

‘ସ୍ବନ’

ଜଗତର ସବୁ ନାହିଁ ବସବ ସର୍ବାମ ।
ପୂଜା ହୋଇ ମର୍ମ ହାସେ ସବ ବସନାମ ।
ବ୍ରହ୍ମା ଘରେ ପୂଜା ବସବ ବସତ ।
ବସବ ନାହିଲେ ହୁଏ ପୃଥିବୀ ସହତ ।
ଶିବ ହୁଲୋଡ଼ର ଲୋକ ଘରେ ବସନାମ ।
ମହାଜଗତ ଡେହୀ ହୁଲେ ଅନେକ ମହାମ ।
ତତ୍ତ୍ବସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ବସି ହୋଇ ବସତ ବସିତ ।
ଆନନ୍ଦ ହୋଇ ଡେହୀ ଇ କଥା ମିଳିତ ।
ବାଜିବସେ ଶୁକରବେ କିବା ମହାଜଗତ ।
ମର୍ମର ଆନନ୍ଦ ବସି, ବସ ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ।
କର୍ମ ଆନନ୍ଦେ ବସିତେ ଅତି ଜାଣି ସବ ।
ଡେହୀ କହୁ ଲୋକେ ଜାଣା ବସି ମସ ସବ ।
ହେନ କର୍ମ ନାହିଁ ଜାଣା ପୃଥିବୀ ଡିତବେ ।
ବସ ବାରେ ମିଳି ଡାକ କବିବାକ ନାବେ ।
ବସବ ମହିମା କେତେ ଶକ୍ତି ଆହେ କାବ ।
ବସେ ପୁରୀ ନାମ ହର ବସେ ଅନାନ୍ତ ।
ବସେ ବସ ଅବକାଶ ଅବକା ଶ୍ରୀବ ।
ବସବାସ-ବସବାସ ବସି ହୋଇ ମିଳିତ ।
ବସେ ଲୋକ, ବସେ ଲୋକ, ବସେ ବାଢ଼େ କ୍ରୋଧ ।
ବସନାମ ଘରେ ସବ ହୋଇ ଅବକାଶ ।

ধনে সাহ, ধনে মান, ধনে বর্ষ কর ।
 যদি ধনী তবে নাহি জ্ঞান উপার্জন ।
 প্রথমতে জ্ঞান আর্জে কবিতা যতন ।
 তবে সে ধনী হই সকল জীৱন ।
 ধনহীন মএ যদি ছোৱায় অভ্যাস ।
 সেহি ধনে কবে মানা পাণ আচরণ ।
 কামি, ভোজ, মদ খাই বোগপ্রস্তু হয় ।
 কিছা বেড়া সেহি কবে সেহি ধন কর ।
 চিবকাল বোগ তুষ্টি অন্তে বদানয় ।
 যান্ত মহা দুঃখে থই পুত্র ভাৰ্য্যা চর ।
 কিছা খেচি পাশা বুহা ডাচ্ আক কড়ি ।
 আক আন আন পাণ কর সমাচরি ।
 ইহলোকে অপবন আক দুঃখ ভোগ ।
 সবকে পচয় অন্তে নৈরা বদলোক ।
 কিছা সেহিজন হয় অভ্যস্ত রূপণ ।
 ধন সাঁচি কড়ে কবে কালক বাপন ।
 রূপণব ধনে দুখ আই কদাচন ।
 সদাই ভাবনা থাকে চোবে দিব ধন ।
 চন্দুকত তথি কিছা যতীব তলত ।
 পুতিয়া বাথন্ত ধন কবিতা যুক্তত ।
 পবকো মোহাবে দিব দুঃখকে আগুনি ।
 সেই ধন পাই চোব হয় মহা ধনী ।
 পোতন্তে থাকন্ত কিছা পৃথিবী বধ্যত ।
 কিছা দাহ কবে অগ্নি লাগিতা যতন ।
 কিন্তু যদি জাহী হয় ধনহীন জন ।
 উঁহাব পুণ্যব কথা মাযায় কখন ।

বন ভাঙি কবে সেই পুষ্ক বোণী জন ।
 দ্বিবিদ্রব দ্বিবিদ্রতা কবর ঘোচন ॥
 দেশব উন্নতি কবে স্থাপি বিজ্ঞানয় ।
 পথিকব হেতু পথে থামে জলাশয় ॥
 থামে থামে সাজি দিগে বিজ্ঞান মন্দির ।
 বাটকটাই হুংখ খেদে হৈ তাত দিব ।
 বৈজ্ঞানী আদি স্থাপে ব্যয় কবি বন ।
 বন নামে তুটী বাথে গীরা তুঁয়া গণ ।
 পৃথিবীত পুণ্য কর আছর বভেক ।
 বনী যদি জানী হয় আচবে ভভেক ?

প, প,

শঙ্কৰ দেৱৰ ৰচনা—সীতাস্বয়ম্বৰ নাটক ।

পুৰিখ্যাত সুন্দৰৰ তুঁয়াৰ বংশ শকাব্দ ১৩৭১ শকত
 শঙ্কৰ দেৱৰ জন্ম হয়। তেঁও এই দেশতে সংস্কৃত ভাষা
 শিকা কৰি যিদেশলৈ যায়। তাৰ পৰা আহি বৈকুণ্ঠ বৰ্ষ
 প্ৰচাৰ কৰিবলৈ ধৰে। সেই সময়ত সংস্কৃত ভাষা শিকা
 কেৱল ব্ৰাহ্মণৰ দ্বাৰাতে আছিল। সাধাৰণ লোক সকল
 অশিক্ষিত আছিল। আমাৰ বৰ্ষ পুৰাতন সকলোবোৰ
 সংস্কৃত ভাষাত লেখা। সেই কাৰণে বৰ্ষ বিয়ৰক কথা আৰু
 বৰ্ষও সেই কালত অতি অলপ লোকে জানিছিল। সাধাৰণ
 লোক সকল অজান-সমুদ্ৰত পড়ি আছিল কুসিনেও হানি
 নাই। বৰ্ষ প্ৰচাৰই শঙ্কৰ দেৱৰ মুখ্য ব্ৰত। পাছে এই

কাৰ্য্যত বিয় জন্মে এই কাৰণে তেঁও তেওঁৰ পৈতৃক পদ আৰু
বিষয়কো ভাঙি কবিলে। ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰৰ নিমিত্তে তেঁও মান
উপায় কৰিছিল। সাধাৰণৰ মাৰুত ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ হ'বৰ কাৰণে
তেঁও সবল ভাৱে ভাগৱত, পুৰাণ প্ৰকৃতি নানা প্ৰবন্ধ অনুবাদ
কৰি প্ৰচাৰিছিল। মাধৱ দেৱ, মাধৱণ দাস প্ৰকৃতি তেঁওৰ
শিষ্য সকলেও তেওঁৰ উপদেশ আৰু আদৰ্শ অনুসৰি সেই
ৰূপে উপায় কৰিছিল। পুস্তক পাঠ আৰু আলোচনা কৰি
জ্ঞান নানা স্থানলৈ শিষ্য পঠাই ভাৱ ঘৰাই তেঁও ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ
কৰিছিল। ৰাম, কৃষ্ণৰ কোনো কোনো বিষয় তেঁও নাটকৰ
আকাৰে ৰচনা কৰি অভিনয় কৰিছিল। এইৰূপ অভিনয়
কৰোঁতে গীত বাস্তৱ ব্যৱহাৰ ছোৱাত সাধাৰণৰ মন আক-
ৰাৰে আকৃষ্ট হৈছিল। ধৰ্ম্মকথাৰ আলোচনা অতি নীৰস আৰু
পুস্তক পাঠো-তিমান সুলভ আৰু সুগম নাছিল। এইৰূপ
নাটকৰ অভিনয় কৰাৰ দ্বাৰাই ৰাম কৃষ্ণৰ প্ৰধান প্ৰধান কাৰ্য্য
আৰু চৰিত্ৰ, সকলোৰে প্ৰিয় আৰু আলোচ্য হ'ল।

উক্তনীত পিতৃবিন ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰি শঙ্কৰদেৱ কামৰূপৰ
পাটবাউসীলৈ গ'ল। তাতো সেইৰূপ নিয়মেৰে কৃত্ত ওণ
আৰু নাম প্ৰচাৰিলে। তাৰ পৰা কোচবেহাৰলৈ গ'ল তাতো
সেইৰূপে বৈষ্ণৱ পদ প্ৰচাৰ কৰিলে। তেঁওৰ প্ৰিয় শিষ্য
সকলেও তেওঁৰ পৰা ভোগ দান কৰিছিল। তেঁওৰ
প্ৰচাৰ কাৰ্য্যৰ ফল সবপতে দেখা গ'ল। হৰিভক্তি আৰু
হৰিনাম সাধাৰণৰ মনলৈ গ'ল। সেই সময়ত মামুহৰ যি
নাম ৰখা হৈছিল সি অতি নীৰস আছিল। কিন্তু শঙ্কৰ
দেৱৰ প্ৰচাৰৰ জ্বল পাছতে ভাল ভাল নাম দিয়া হল।
মামুহৰ আচাৰ পৰিত্ৰ আৰু নিৰ্মল হ'ল। কালক্ৰমে ১৪২১
শকত কোচবেহাৰত শঙ্কৰ দেৱে মামুহ দেহ পৰিত্যাগ

কৰিলে। তেঁওৰ ধৰ্ম্মই মূল মহাপুৰুষীয়া বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্ম নামে পৰিচিত হ'ল। শঙ্কৰ দেৱে সীতা স্নায়ব, পাৰিজাত হৰণ, কষ্টিণী হৰণ প্ৰভৃতি সাত খানি নাটক ৰচনা কৰে। ভাগৱত আৰু কোনো কোনো পুৰাণ আৰু পৌৰাণিক বিবৰণ সংস্কৃতৰ পৰা অনুবাদ কৰে। এই সকল অনুবাদ একেবাৰে শ্লোকে শ্লোকে প্ৰকৃত অনুবাদ নহয়। অনেক ঠাইত ভাব মাত্ৰ ৰখা হৈছে। কীৰ্ত্তন, দশম নামে দুইখানি গ্ৰন্থও সেইৰূপ সঙ্কলিত বিবৰণ মাত্ৰ। শঙ্কৰ দেৱৰ জন্ম আমাৰ দেশৰ আৰ্ণা পুখুৰী, টেঙ্গুগাণী বা বড়দোৱাত। বড়দোৱাৰ শিলি-খাতে আউজি তেঁও কীৰ্ত্তন ৰচনা কৰে। আমাৰ দেশেই তেঁওৰ লীলাৰ স্থান। আমাৰ দেশতেই তেঁও ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰে। আমাৰ মানুহেই তেঁওৰ প্ৰচাৰিত “ক্লম্ব ক্লম্ব বাম বাম” নাম লৈছে। কোচবেছাৰৰ সিফালে তেঁওৰ প্ৰচাৰ কাৰ্য্য ঘোৱা নাই, উজনী, কামৰূপ আৰু বেছাবেই মহাপুৰুষীয়া সকলৰ “তিনি বাইজ”। এতেকে তেঁওৰ পুস্তক সকলো আমাৰ অসমীয়া পুথী। কিন্তু সেই পুথীৰ ভাষাটো চালে এইটো চাবৰ জ্ঞানি যে ভাৰতবৰ্ষৰ যি যি জাতিৰ সংস্কৃত ভাষাই মূল সি সি জাতিৰেই শঙ্কৰ দেৱৰ পুস্তক সকল সম্পত্তি। সেই সকলে অতি অল্প ভ্ৰমতে তাক বুজিব পাৰে। সেই ভাষাই সেই সময়ৰ “সাধু ভাষা” অৰ্থাৎ সাধু সমাজৰ ভাষা।

শঙ্কৰ দেৱে যি বোৰ নাটক ৰচনা কৰিছে সেই বোৰৰ ভাষা তেনে নহয়। অধিক কি, সেই আদৰ্শ লই তেঁওৰ শিষ্য আৰু আনে সেই সময়ত আৰু তাৰ পাছে যি যি নাটক ৰচনা কৰিছে তাৰ ভাষা হিন্দুস্থানী। প্ৰকৃত পক্ষে বৈষ্ণৱী বা তিব্বতী ভাষা মিশ্ৰিত ব্ৰজ ভাষা। হুন্দাবনতেই প্ৰথমে ক্লম্ব

সীতা নাটকৰ অভিনয় হয়। বাম সীতাৰ অভিনয়ও সেই অঞ্চলতে। হিন্দুস্থানত দুৰ্গোৎসৱৰ মৰ যাত্ৰিত যি বামসীতা হয় সেইটো আমাৰ শঙ্কৰ দেৱে প্ৰচাৰিত ভাৱনাৰ দৰে। আমাৰ ভাৱনাৰ নেতা সকলে যেনেকৈ শৰীৰত বৰ্ণ দি আৰু প্ৰাচীন পৰিচ্ছদ আৰু বেষ্ম অনুকৰণ কৰে তাতো সেইৰূপ। এতেকে সেই আদৰ্শেই শঙ্কৰ দেৱে ভাৱনাৰ অভিনয় এই দেশত চলালে।

ভাষাৰ প্ৰথম বয়সত পদ্ম আৰু নাটক ৰচনাৰ কৃতি হয়। নানা দেশৰ ইতিহাস আৰু অৱস্থাত এই কথাবিৱৰ্ত্তনৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়। ক্ৰমে পদ আৰু নাটকৰ দ্বাৰা ভাষাৰ প্ৰতি যেতিয়া সাধাৰণৰ মন যায় তেতিয়া গল্প গ্ৰন্থৰ সৃষ্টি হ'বলৈ ধৰে।

আমি ওপৰত কইছো, শঙ্কৰ দেৱৰ নাটকৰ ভাষা ব্ৰজ ভাষা মিজ্জিত মৈথিলী ভাষা। তাৰ লগত উড়িয়া ভাষাবোৰ অনেক কথা মিহলি আছে। প্ৰতি ৰচনতে তাৰ উদাহৰণ পোৱা যায়। এজন অসমীয়া পণ্ডিতে কইছে “অটে বাটে বটে গোড়ে (বহু) মিথিলাসাঃ থিক থিক” “আকা উকাচ সোমাবে, কামৰূপে হেৰি হেৰি।” প্ৰকৃততে সীতা-স্বয়ম্বৰ প্ৰভৃতি নাটকৰ ৰচনাত এনে “থিক” শব্দ অনেক চাইত পোৱা যায়। প্ৰাচীন কালত নাটকৰ ভাষাই এইৰূপ আছিল। “তোহোৰ, মোহোৰ, বাকেৰি কয়লি, ঐসন ভেল, হামাব, বৈসে” প্ৰভৃতি কথা তীব্ৰ, অঞ্চলত প্ৰচলিত। ভাঙক, বাঙক, প্ৰভৃতি শঙ্কৰ দেৱৰ কথা উড়িয়া দেশত চলিত। এইৰূপ ভাষাবে নাটক ৰচনা কৰি যে শঙ্কৰ দেৱে আমাৰ দেশৰ সম্পত্তি কৰিলে এনে মহুৱ ব্ৰজ ভাষাৰ যি যি চাইত আৱৰ্ণীয় আৰু আদৰ্শ সি সি চাইব লোকবোৰে সেই সমস্ত গ্ৰন্থ আৰু ৰচনা সম্পত্তি।

পশ্চিমৰ কালে ভাট নামে একদল ব্যবসায়ী লোক আছে। এই ভাট হিন্দু আৰু মুসলমান দুই জাতিতে আছে। হিন্দু ভাটক ব্ৰহ্মভাট, মুসলমান ভাটক বাজ্জভাট বোলে। ভাট বিলাকে নানাবিধ পত্ৰ আৰু গীতছন্দে পৌৰাণিক কথাত, ইতিহাস, গ্রাম নগৰাদিৰ বিবৰণ গাই শুনায়ে। সেই সময়ত বিবৰণ অতি উত্তম। শঙ্কৰ দেৱৰ আৰু তেঁওৰ পাছৰ নাটক ৰচয়িতা সকলৰ নাটকত এইৰূপ ভাটৰ উক্তি পোৱা যায়। এই উক্তিক ভটীমা বোলে। শঙ্কৰ আৰু মাধৱৰ নানা সময়ৰ ৰচিত অসংখ্য ভটীমা পুথীৰ আকাৰেৰে সংকলিত হৈছে। এনে অনেক ভটীমা আছে যাক শঙ্কৰ বা মাধৱে বা এই দেশৰ আনে ৰচনা কৰা বুলি আমি বিশ্বাস কৰো কিন্তু ভাটীৰ পৰা যি ভাট আমাৰ দেশলৈ আহে তাৰ মুখে সেই ভটীমা শুনা যায়। “প্ৰাতুঃ সময়ে যশোৱা জননী, মুখ চুৰাই শ্ৰাম জগাৱনকো উঠ মেৰি লাল, মদন গোপাল ইত্যাদি।” আমাৰ ভটীমা পুথীত এইটো ভটীমা থাকাত আমি তাক শঙ্কৰ দেৱে কৰা বুলি জানিছিলোঁ। পাছে ভাটীয়া ভাটৰ মুখে এই ভটীমা শুনি এনে অনুমান হয় পশ্চিম অঞ্চলৰ ভাটৰ উক্তিকে অনেক সময়ত শঙ্কৰ দেৱে অবিকল গাইছিল আৰু পুথীতে সে-ৰূপেই অবিকল তোলা হৈছে। কোনো কোনো ভটীমাত সংস্কৃত কাব্যৰ কোনো কোনো অংশ অবিকল উদ্ধৃত কৰা হৈছে। যেনে জয়দেৱৰ গীতগোবিন্দৰ “গোপীশীনপয়োধবদ্বিতিনিৰ্দ্ধৱকৰুণাশালি।”

এইৰূপ হলেও শঙ্কৰ দেৱে তেঁওৰ ৰচনাৰ দ্বাৰা বৃন্দৰে কৃতকাৰ্য্য হৈছে। তেঁওৰ পত্ৰ পুথী ব্যৱহাৰ নহয় আমাৰ এখেত কোনো সন্দেহ নাই। তেঁওৰ পত্ৰ পুথীৰ অনেক ৰচনা

আৰু তাগি আমাৰ পণ্ডিত কি চহা সকলোৰে কণ্ঠস্থ শুনা যায় । খড়্গকটীয়াই খড়্গ কাটোতে ডোমে মাছ ঘাবোতে, বিয়া, সতা, উৎসৱ সকলোতে শঙ্কৰ দেৱৰ পদ ব্যবহৃত । তেঁওক যি বিলাকে নামানে সেই বিলাকেও সেইৰূপ কাৰ্য্যত তেঁওৰ পদ ব্যবহাৰ কৰে । তেওঁৰ পুৰী সাহিত্য বুলিলেও বা কি, ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰ বুলিলেও বা কি, একে ৰূপে আমাৰ দেশত আদৰণীয় । শঙ্কৰ দেৱে সীতা-স্বয়ম্বৰ পাবীজাত-হৰণ কল্পীণী-হৰণ প্ৰকৃতি সাত খামি নাটক বচনা কৰে । তাৰে সীতা স্বয়ম্বৰ নাটক খামি ভেজপুৰৰ জীমুত ছবি বিলাস গুণ ছাৰা ছাপা কৰা হই প্ৰচাৰিত হইছে । এই জমাই অনেক পুৰণি পুৰী সংগ্ৰহ কৰি মুদ্ৰিত কৰিছে । আমাৰ পুৰণি পুৰি বোৰ এইৰূপে মুদ্ৰিত আৰু প্ৰচাৰিত হলে দেশৰ অনেক উপকাৰ হয় । আমাৰ সকলো লোকে এই কাৰ্য্যত প্ৰচাৰকক সাহায্য কৰা উচিত । এই নাটক কেতিয়া বচনা কৰা হয় তাৰ নিৰ্ণয় নাই । ইয়াৰ শেষত মুক্তি মঙ্গল তটীয়াত দেখা আছে ।

“ বামক পৰম তকতি বস জ্ঞান ।

“ জীৱন্তৰাজ হৃপতি প্ৰধান ।

“ বামক বিজয় কৰাবৃত্ত মাট ।

“ মিলব তাহে বৈকুণ্ঠক বাট ।”

ইয়াৰ ছাৰা কৌছবেদ্যৰ গুৰুৰাজ বা চিলাবাৰ বজা বা দেৱানৰ অনুমতি যতে এই নাটক বচিত আৰু অতিমীত হইছিল । ১৪২০ । ২৫ শকত শঙ্কৰ দেৱ উজনিৰ পৰা তটীয়াই গই পাটবাউসীত বাহক কৰে । ১৪৫০ শকত মৰণাকাল বজা কৌছবেদ্যৰ সিংহাসনত উঠে । এওঁৰে তাত্ গুৰুৰাজ । শঙ্কৰ দেৱৰ মৃত্যু ১৪২১ শকত হয় । সেই এ হলে ১৪৫০

আৰু ১৪৯১ শকৰ মাঘৰ কোনা সময়ত এই নাটক বচনা কৰা হয় ।

সংস্কৃত নাটকৰ সূত্ৰধাৰ প্ৰধান নেতা । শঙ্কৰ দেৱৰ নাটকতো সেই সূত্ৰধাৰ এজন প্ৰধান নেতা । হিন্দু নাটক মাত্ৰতে সূত্ৰধাৰৰ প্ৰাধান্য । নব্বন্ধীপৰ ভাৰতচন্দ্ৰ কবিএ ১৬৭৪ শকত চণ্ডীনাটক নামে যি নাটক বচে তাতো সূত্ৰধাৰ আছে । সূত্ৰধাৰে নাটকৰ বিবৰণ প্ৰথমে প্ৰকাশ কৰে । যি নেতা যেতিয়া প্ৰবেশ কৰে, যি কয় আৰু কৰে তাক সূত্ৰধাৰে সূচাই দিয়ে । এই নাটকত প্ৰথমে সূত্ৰধাৰে নান্দী গাই নাটকৰ বিবৰণ কোৱাৰ পাছত বামলক্ষ্মণ, সীতা আৰু সখী দশৰথ বজা প্ৰবেশ কৰে । পাছত সন্নিযো বিশ্বামিত্ৰ ঋষি প্ৰবেশ কৰি দশৰথ বজাত ভিক্ষা মাগে । বজাই ভিক্ষা দিম বোলাত ঋষিএ কিছু দিনৰ কাৰণে বামলক্ষ্মণক তেঁওৰ যজ্ঞ বন্ধাৰ কাৰণে নিব খোজে । দশৰথ বজাই এই কথা শুনি অমান্তি হ'ল । তাতে ঋষি মহা অসন্তুষ্ট হই কোপিত হয় । পুত্ৰ বৎসল দশৰথ বজাই যি ৰূপে ঋষিৰ লগত পুত্ৰক পঠাব লাগিব বুলি মুচ্ছিত হইছিল আৰু ঋষিএ যি ৰূপে কোপ প্ৰকাশ কৰিলে তাক শঙ্কৰ দেৱে অতি সংক্ষেপে ভালকৈ বুজাই নিছে । দশৰথ বজাৰ চৰিত্ৰ আৰু পূৰ্ণকালৰ ঋষি সকলৰ বিশেষতে বিশ্বামিত্ৰ মুনিৰ ইচ্চাং ক্ৰোধৰ পৰিচয় পোৱা যায় । পূৰ্ণকালৰ ঋষি সকলে দহ হাজাৰ বৎসৰ বায়ু ভক্ষণ কৰি উপসাদা কৰে অথচ অকন্যাং কাম বিপূৰ বশীকৃত হয় । অনেক প্ৰাচীন ঋষি সকলৰ বিষয়ে এই ৰূপ কথা আছে । বিবাহৰ সময়ত সীতাৰ মুগচন্দ্ৰিমা নিৰীক্ষণ কৰি বিশ্বামিত্ৰৰ অত্ৰুস্বাই তাৰ পৰিচয় ।

সীতা সাধী আৰু তেঁওৰ অতি কষ্টতো বাঘৰ প্ৰতি
অবিচলিত প্ৰেম। পূৰ্বজন্মৰ পৰা এই প্ৰেম চলিছে।
বামচন্দ্ৰে যেতিয়া বম্বু জালিবলৈ বম্বু হাতত লয় তেতিয়া
তেঁওৰ পাছে কষ্ট হয় এই ভাবি সীতাৰ ঘেৰে উত্তল বুলল
হুইছিল তাক শব্দৰ দ্বাৰে পুন্দৰে দেখাইছে। বাঘৰ সত্য-
প্ৰিয়তা, পিড়ুভক্তি, গুৰুভক্তি, বীৰত্ব আৰু প্ৰেম, দশবথৰ
পুত্ৰবৎসলতা, সীতাৰ নিৰ্মল সাধু পতিব্ৰতা গুণৰ পৰিচয়
কৰিএ দেখুৱাত কৃতকাৰী হৈছে। আদ্যোপান্ত বামাৱল
পঢ়িলে ইয়াৰ কোনো কথাত লড় চড় পোতা নাযায়।
সাতকাণ্ড বামাৱল পঢ়ি যেমত বাৰ চৰিত্ৰ বনত অঙ্কিত হয়,
সেই চৰিত্ৰ শব্দৰ দ্বাৰে এই ক্ষুদ্ৰ পৃথী বন্দিত দেখুৱাইছে।
এই নাটকত অনেক বিবৰণ পদেবোৰ কোৱা হৈছে। যি
বিলাক সংস্কৃত শ্লোক এই নাটকত আছে সেই বোৰ অতি
মধুৰ। আৰু দীৰ্ঘ কোবোৰো সেইৰূপ কোমল আৰু সংক্ষেপ।
এই নাটক আমাৰ দেশৰ যি সকলে অভিনয় কৰে সেই
সকল অশিক্ষিত আৰু চহা। যদি শিক্ষিত সমাজত উন্নত
আৰু শিক্ষিত প্ৰকাৰে ইয়াৰ অভিনয় হয় তেন্তে সি নিঃসং-
শয়ে আৰু উন্নত ভাৱ ধাৰণ কৰিব। আ, ব,

আসামৰ উন্নতি কিমান।

ডাই অমৰীয়া,

গমি চোৱা চোম,

উন্নতি চোমাব

কিমান হ'ল।

ইংৰাজৰ বীতি,

ইংৰাজৰ নীতি,

শিকাত সঘৰ

কিমান গ'ল। ১।

ইংৰাজী পোশাক,	ইংৰাজী আছাব,
ইংৰাজৰ চিন,	হুইছে সব ।
কিন্তু ইংৰাজৰ,	জান বুদ্ধি বল,
একতা উদ্ভূত,	ক'ত নো তব ? ২ ।
ইংৰাজী "মেজাজ,"	ইংৰাজৰ চোলা,
ইংৰাজৰ টুপি,	ইংৰাজী খোজ ।
ইংৰাজৰ কাঁটা,	ইংৰাজী চামচ,
থাইছা অনেক,	লুকাই ভোজ । ৩ ।
ইংৰাজী পাতলুন,	ইংৰাজৰ জোতা,
ইংৰাজী দস্তানা,	ইংৰাজী মাত ।
আৰ্য্যৰ উপাধি	ঘিণ কৰি এড়ি,
খুজিছা হবলৈ,	ইংৰাজী জাত' । ৪ ।
আজি ধৰা ধামে	ইংৰাজ ব্রাহ্মণ
দ্বিজ পাদোদক	মুক্তিৰ হেতু,
দ্বিজ পদ বক্তঃ	সৰ্ব্বযোগ নাশে
দ্বিজ পদ নেবা	ভৱৰ সেতু । ৫ ।
আৰ্য্য কুল জাত,	আৰ্য্য সূত তুমি,
আৰ্য্যৰ নিয়ম,	এড়িলা কিয় ?
ইংৰাজৰ গুণ	লব নোহাবিলা
ইংৰাজী দোষকে	কৰিলা প্ৰিয় ? ৬ ।
তাই অসমীয়া,	গমি চোহাচোন,
উন্নতি তোমাৰ	কিমান হল !
ইংৰাজৰ বীতি,	ইংৰাজৰ নীতি,
শিকাত সমস্ত	কিমান গ'ল । ৭ ।

আৰ্য্য মূল ব'ৰি
 আৰ্য্য মান গুৰি
 আজি আৰ্য্য জাতি
 সি হেতু এড়িছা
 লোৱা বাজ বেপ,
 বেজাৰ আৰাৰ
 কিছু কোৱা চোন,
 ইংৰাজী বৰণ,
 উন্নত শক্তিকা,
 মগবে মগবে
 এতিয়া ইংৰাজ
 ইংৰাজৰ মূল
 ইংৰাজৰ দেশ
 বিজ্ঞানৰ বশে-
 শিল্পিক বিজ্ঞান
 আছা অসমীয়া
 বিলাতী কাপোৰ
 কবিত্তে জুগুত
 উন্নতি উন্নতি
 জুৰ বীৰি পুৰা
 ইংৰাজী চাৰচ
 ইংৰাজী কটাৰি
 ইংৰাজী চাবোন
 না জানা কেৰেকৈ
 তাই অসমীয়া
 উন্নতি তোমাৰ

যাক প'ল বৈধি
 লাহে নে ধিন ? ১ ।
 অতি অহমত
 আৰ্য্যৰ টিন ? ২ ।
 লোৱা বাজ ভাৰ,
 একদো নাই ।
 ইংৰাজী বাহাৰ্য্য,
 ক'ত কোৱা তাই ? ৩ ।
 ইংৰাজী পতাকা,
 উড়াই দিলে ।
 জগতৰ গুৰু,
 ক'তো মিহিলে ? ৪ ।
 পুণ্যভূমি আজি,
 চুহুৰ-জয়ী
 অজান আৰাৰে
 পতিত হই । ৫ ।
 শিদ্ধিহা হবিয়ে
 নকতি নাই ।
 কবি দিন বাতি
 কবিহা হাই । ৬ ।
 ইংৰাজৰ কাটা
 লইছা কবে ।
 প্ৰিয় বন্ধ জৰ
 সুগুত কবে । ৭ ।
 গৰি চোৱাচোন
 কিমান হ'ল ।

ইংৰাজৰ বীতি,
শিকান্ত নব্বয়,

ইংৰাজৰ বীতি,
কিমাম গ'ল । ৮ ।

তাই অসমীয়া,
চহু খেলি চাই,
গোটাৰি ভাবত,
টোপনি বাম নে
ভাবত বৰ্বৰ
উন্নতি সোপানে
সম্পদ সত্যতা
আমি মো কেনেই
যিবাটে দি গাই,
দেশৰ উন্নতি
সেই বাটে গ'লে
ছিগিব টেঁচুৰ
মন্ত্ৰৰ সাধন
ন কবিলে কেও
উদ্ধম নহলে
মুকুতা গোলাপ
আৰ্য্যৰ নিয়ম,
শিকা বতৰেবে,
অনাৰ্য্য সত্যতা,
মলয়া আঁচাৰ
আৰ্য্যৰ পুৰাণ,
জ্ঞতি, স্মৃতি, বেদ,

দেশ বাসী মোৰ,
কিয় নে দেখা ?
জাগৰিত আজি,
আমিহে একা ? ১ ।
আন আন জাতি
বাঢ়িছে আগ ।
পাব সি বিলাকে
মৰ্মও ভাগ ? ২ ।
আন ভাৰতীয়ে
কৰিছে কুৰি,
অৱশ্যে আমাৰো
বিপদ জৰি । ৩ ।
শৰীৰ পাতন
সিধি না পায় ।
কাঁইট মুছলে
পোহা না যায় । ৪ ।
আৰ্য্যৰ ধৰ্ম,
আৰ্য্যৰ ভাষা ।
শিকা ছানি নাই,
ধৰ্ম নাশা । ৫ ।
আৰ্য্য ভাগৱত
যতনে পঢ়া ।

আৰ্য্য শিল্প বোৰ,	যতমেৰে শিকা,
দেশকো শিকোৱা,	বস্ত্ৰৰ * গঢ়া । ৬ ।
ডাই অসমীয়া,	গমি চোৱাচোন,
উন্নতি ভোমাব	কিমান হ'ল ।
ইংৰাজৰ নীতি,	ইংৰাজৰ বীতি,
শিকাত সময়	কিমান গ'ল । ৭ ।

আমি অসমীয়া,	গৰব আধাব,
স্বৰ্গৰ মামনী	থাকত থকা,
ডাটিৰ প্ৰদেশ	স্বেচৰ মূলুক
ডাটিৰ মামুহে	অনাৰ্য্য পকা ! ১ ।
আসাম বজাল,	স্বৰগ মৰক,
অসমীয়া দেৱ	বজালি কুত ।
উড়িয়া মাত্ৰাজী,	পঞ্জাবী মেনালী,
মৈথিলী বেহালী	মৰক-কুত । ২ ।
এনে অহুকাৰে	গেসিছে আসাম,
আমি অসমীয়া	মৰিছোঁ হাৱ ।
মাজাৰোঁ কেতিয়া	এনে অজানতা
গুহিব আধাব	কিমো উপায়ে ? ৩ ।
সকলোকে এড়ি,	আমি অসমীয়া,
মাগব মকুনে	বাঢ়িছোঁ আগ ।
অসম্ভৱ আশা	কৰিছোঁ মনত
আনক মিন্দিষ	প্ৰধাৰ ভাগ । ৪ ।
মাজাৰো পুৰান,	বুজি মাৰাৰো,
মিচিমো আপোন	ককাই ডাই.

কৰোঁ মৰামৰি,	পাড়েঁ নানা গালি,
আৰ্য্য স্মৃত গণে	মৰম নাই । ৫ ।
হায় কেতিয়ানো	আমাক স্মৃতি
পৰম ঈশ্বৰে	দিবনো বুলি ?
দিযনো কেতিয়া	ভাবত-সস্তানে
তাই বুলি স্মৃতি	মুখত তুলি ! ৬
হায় কেতিয়া নো	আৰ্য্য স্মৃত গণে
সহোদৰ বুলি	কৰিম লেখ ?
হম নো কেতিয়া	উড়িয়া বজালি
মৈথিলী বেহাৰী,	সইতে এক ? ৭ ।
তাই অসমীয়া,	গমি চোরাচোন
উন্নতি ভোমাব	কি মান হল ।
ইংৰাজৰ বীতি,	ইংৰাজৰ নীতি,
লিকাত সময়	কিমান গ'ল ।

গৌ, না, দা । *

আমাৰ মানুহ ।

অতি পূৰ্বে আমাৰ দেশেৰে আম দেশৰ লোকৰ চলাচলৰ উপায় বড় অনুচল আছিল । বাট পথ ভাল নাছিল, চোৰ ডকাইতৰ তর আছিল । নাৱেৰে অহামেলাবো বড় কষ্ট আছিল । ওৱাহাটীৰ ভাটী হাতীখুৰাৰ ওচৰত লুইতৰ দুইও পাৰে হুটা পাক বা ওতোতনী আছিল । ইয়াৰ

* এই এবন্ধত আৰ্য্যশব্দৰ ব্যাপ্তি কিমান ডাক জনা টান হইছে । স.

নাম “লাহ বিলাহ পাক” সেই সময়ত নৌকা পথে অহা যোত্ৱাৰ এনেই অসুবিধা তাত্তে আকৌ এই দুটা তল্লাসক বাধা । গুৱালপাড়াৰ ভাটী পগলাটেঁকৰ পৰা আমাৰ দেশলৈ অহা দুইও পাৰে পৰ্বত ; অনেক ঠাইত পানীৰ বাহু টান । পগলাটেঁক লাটুমাৰ শিল, মহাই পৰ্বত শত্ৰুণ খুঁটী বোন্ধা, পানীখাইতী, ভাতীমৰা, ধলপুৰ, শিজুৰী, শিলবাট, কত্ৰেশ্বৰ প্ৰভৃতি শিলৰ পানী বড় টাম আছিল । মাত্ৰেবে উজ্জাই অহা বড় উজু নাছিল । এমেকি যে গুৱাহাটীৰ পৰা বঙ্গপুৰলৈ যি পুৰুষে নৌকা বাই তিনিবাৰ উজ্জাই গইছে সি দুৰ্ৱলী বুলি গণ্য হইছিল আৰু ছোৱালী নাপাইছিল । বামে আকৌ হাবি আৰু বাটবো ডেনে স্ৱগৰ নাছিল । এই কাৰণে বিদেশী লোকৰ চলচল ডিমান নাছিল । যি আহিছিল সি প্ৰায় আৰু দেশলৈ উভতি মগাইছিল । মীৰ-জুমলা প্ৰভৃতি বিদেশীৰ আক্ৰমণকাৰীএ যে পৰাস্ত হই যোত্ৱা খুৱজীৰ পৰা জানি, তাৰ ইও এটা কাৰণ । বঙাল দেশৰ ফালে যে কামৰূপক ডাকিনী যোগিনীৰ ঠাই সিংছে বিচৰণ কৰা তিকতাৰ ৰাজ্য বুলি প্ৰবাদ আছে তাৰো এই কাৰণ অনুভৱ হয় । দেশৰ এইৰূপ অবস্থা ছোৱাতো ৰাজেশ্বৰ সিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত ইয়াৰ প্ৰজা সংখ্যা ২৪ লক্ষ বুলি কোৱা আছে । মহানৰ উপত্ৰৱতে অনেক লোক ভাগে । সেই সময়ত মানুহ দাতীয়ে দুৰাৰে গ’ল । বঙাল দেশলৈকো অনেক গ’ল । প্ৰজা ইমান কমিল যে চাৰিটা মানুহৰ ঠাইত তিনিটা মানুহে এটা গোটে পাউক হ’ল । ইয়াৰ ছাৰা এইটো সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰি যে পাইক খটা লোকৰ চাৰি ভাগৰ এভাগ মানুহ দেশৰ পৰা আন ঠাইলৈ গই অথবা মৰি মৰ্ত পালে ।

যোদ্ধামবীরা বা যবাণব উপপ্লবৰ পৰা দেশ সুখিব নোহঁওতেই মানব আক্রমণ আৰু দেশ ভগন হ'ল। এইবাব প্ৰজাব অশান্তিৰ সীমা নোহোৱা হ'ল। অনেক লোক ভাগি ভটীয়াই গ'ল, অনেক লোকক মানে মাৰিলে আৰু অনেক লোক মানে বন্দী কৰি লই গ'ল। দেশ উহু হোৱাৰ দৰে হ'ল। ছাবীৰ মাৰুত অনেক ঠাইত গাঁওৰ পুখুৰীৰ বাড়ীৰ চিম দেখি। অনেক সমাজ আৰু খেল শূন্ত হ'ল। শিল্পকৰ লোকৰ খেল ভাগিল বা উপাস্ত হ'ল। প্ৰজাব ইমান কঁৰ হ'ল যে ব্ৰিটিশ গবৰ্ণমেণ্টে যেতিয়া দেশ ললে, তেতিয়া যদিচ ভগনীয়া লোকক সুবি দেশলৈ আহিবলৈ আজ্ঞা প্ৰচাৰ কৰা হৈছিল তথাপি সমুদায় দেশৰ প্ৰজা সংখ্যা বাৰ লক্ষ মানহে আছিল। এইৰূপ প্ৰজা কৰব কাল কেবল দুকুড়ী মান বছৰ।

ব্ৰিটিশ শাসনৰ নিমিত্তে দেশত পথ বাট ভাল হৈছে। বামে কি নাৱে যোৱা অহাৰ বড় সুবিধা হৈছে। এনেকি গোটেইখন দেশৰ ইমূৰলৈ আহি সুবি সিমূৰলৈ যাওঁতে আজি কালি দহদিনেই অধিক। কালৰ বিচিত্ৰ গতি! যিচাইত আগেএ বড় সৰুট আছিল সেই বোৰো প্ৰায় সূচল হৈছে। ব্ৰিটিশ মূল ধনেৰে অবগ্যমৰ প্ৰদেশ বোৰ ভাল হৈছে। চাহৰ কৃষি আৰু বাণিজ্যৰ দ্বাৰা দেশৰ মহৎ উপকাৰ হৈছে। চাহবাড়ী বোৰ এতিয়াও গবৰ্ণমেণ্টৰ আন অনেক বিভাগ সৃষ্টি হৈছে দেশৰ আয় উৎপন্নৰ বেহা দেখাৰৰ অনেক বাট ওলাইছে। সেই কাৰণে বিদেশৰ পৰা কুমে কুমে লোক আহিছে। যদিচ কিছুমান আকোঁ বিদেশলৈ গৈছে তথাপি অনেক লোক এই দেশতে বহি গৈছে। ইয়াৰ দ্বাৰা প্ৰজাসংখ্যা বৃদ্ধি হ'ব লাগিছে।

এতিয়া আমাব প্রজাসংখ্যা প্রায় ২০ লক্ষ হুসিব পাৰি। আমি আশা কৰিছোঁ ওলভ দেখা ডিমটী কাৰণৰ নিমিত্তে আমাব প্রজাসংখ্যা ক্ৰমে সবহ হ'ব।

প্ৰথম—আমাব দেশৰ মাটী উৰ্বৰা; খাজানা কম আৰু এই মাটীভোগ কৰোঁতে আমাব চুবুৰিয়া বঙাল দেশৰ দৰে অধিক ব্যয় নালাগে। আমাব হাবি মাটী অনেক। অল্প সময়তে ডাক ডালি লোকে কেতি কৰিব পাৰে। অতি কম হলেও আমি আমাব হাবি মাটীৰে প্ৰায় এতিয়াৰ সমান প্ৰজা চহকি কৰিব পাৰোঁ।। যুটীক কৰ লাগিলে আমাব মাটী সান্তা।

দ্বিতীয়—আমাব দেশত শিল্পকৰ আৰু বনকৰা ভ্ৰমজীৱী যি আছিল তাৰ অনেক নষ্ট পাইছে। এতিয়া চাহবাড়ী, বেইলওৱে প্ৰকৃতি বিভাগত কাম কৰিবলৈ বিস্তৰ লোকৰ প্ৰয়োজন। আৰু এনে লোকৰ প্ৰয়োজন যি উন্নতৰূপে কাৰ্য্য কৰিব পাৰে। আমাব ভেনে অসমীয়া মানুহ নাই। যি আছে সি ধন লই পৰৰ চাকৰি কৰাৰ অভ্যাস নথকাৰ কাৰণতে হওক বা অহুৱাৰ এলাহৰ বশবৰ্তী হোৱাৰ কাৰণতে হওক বা আপোনাৰ পৰিয়াল পালি আন কাম নকৰিবলৈ ইজুক মোহোৱাতে হওক অথবা বহু অভাব মোহোৱাতে হওক এতিয়া ম'কে ওলোৱা কাম কৰিব মোথোজে। আমাব মাটী সান্তা। প্ৰায় লোকেই কেতিয়ক। প্ৰজাই আপোনাৰ যি মাটী আছে তাৰে কেতি কৰি যি অলপ অভাব আছে তাক মাৰি থাকে। 'বদিক পূৰ্ণতটক আমাব মানুহৰ অনেক অভাব বাঢ়িছে তথাপি এই পৰিমাণে বঢ়া নাই যে আমাব কাম কৰে। কেতি কৰি যি পায় তাতেই আমাব অধিকাংশ লোক সন্তোষ। যি দেশত মাটী সান্তা

আৰু কেন্দ্ৰিক লোকৰ সংখ্যাই যি অলপ সবহ, সেই দেশত আন কাৰ্য্যে ঠাই নাপায়। আমাৰ দেশৰ সাক্ষত কৃষিৰ ইমাম প্ৰভাৱ যে ধোবা, মাপীত, চমাৰ, কমাৰ, কুমাৰ প্ৰভৃতি-এও জাতীয় ব্যবসায় এড়ি কেন্দ্ৰি কৰে। আমাৰ যি অলপ শিল্প আছে সিও কেবল সামান্য অভাব মোচনৰ উপযোগী মাত্ৰ। দেখি শুনি এতিয়া বেপাৰ কৰা আৰু উচ্চ জাতীয় লোকৰ যিৰূপ শিল্প যন্ত্ৰৰ আবশ্যক সেইটে আমাৰ মাই। স্মৃতবাং ভিন্ন দেশৰ পৰাহে ভেনে মানুহ আহিব লগীয়া হৈছে। ভাল মিস্ত্ৰী বা বাট্টে চমাৰ, কমাৰ, বাজ মিস্ত্ৰী সকলে বিদেশী লোক। এইবোৰ মানুহ নহ'লে আমাৰ সমাজ এতিয়া থাকিব মোত্ৰাৰা হৈছে। চাহৰ কুঠী আৰু বেইলগুৱে প্ৰভৃতিত যেনে যেনে বন কৰোঁতা লোক লাগে ভেনে লোক আমি যোগাৰ নোৱাৰোঁ। সেই বোৰ মানুহো বিদেশৰ পৰা আহিব লগীয়া হৈছে। যি সকলক সেই বোৰ লোক লাগে সেই সকলৰ ধন সবহ। আন ঠাইৰ পৰা লোক আহিলে সবহ ধন নিদিলে মানুহ নাহে এই কাৰণে সেই সেই জাতীয় লোকে সবহ ধন পায়। এই হকে আমাৰ দেশত কাম আৰু কাম কৰা মানুহ মৰণ; ধন সান্তা। আমাৰ দেশত মিস্ত্ৰী বাট্টে, কুলী প্ৰভৃতিৰ বিমান মাহিলি উৎপন্ন ভাটী দেশত দুমাহতো তিমান নাপায়। বস্তুও আমাৰ দেশত মৰণ। এতিয়া দেখি শুনি আমাৰ যি অভাব হৈছে সেই অভাব মোচন কৰিবলৈ যি যি বস্তু লাগে তাক কিনোতে আমি ভাটী দেশতকৈ অপেক্ষাকৃত সবহ ধন দিওঁ। অকল যে সেই বস্তুৰ মূলধন আৰু তাৰ বিয়াজ বা উৎপন্ন দিওঁ এনে মহন তাৰ ওপৰত আৰু কিছু দিওঁ। এতিয়া যিৰূপে দেশত উন্নত কাৰ্য্য আৰু ব্যবসায় চলিবলৈ ধৰিছে তাৰ দ্বাৰা।

ক্ৰমে বিদেশী লোক আমাৰ দেশলৈ আহিব যে তাৰ সংখ্যা নাই ।

তৃতীয়—আমাৰ দেশত বিবাহৰ নিয়ম ঠিলা ছোৱাৰ কাৰণে বিদেশীৰ লোকে বসতি কৰিবলৈ সূচল পায় । দেশীৰ লোকে ছোৱালী খুজি বিয়া কৰাওঁতে অনেক ব্যয় কৰিও কেতিয়াবা কৃত কাৰ্য্য নহয় । কিন্তু বিদেশী লোকে প্ৰায় ভেনে অকৃত কাৰ্য্য নহয় । ইয়াৰ কাৰণ এই যে আমাৰ কোনো জ্ঞেয় মানুহতকৈ বিদেশীৰ সেই জ্ঞেয় প্ৰায় মানুহৰ উৎপন্ন সবহ । আমাৰ মানুহে বিদেশীৰ লোকেৰে মিতিব কৰিবলৈ ভেনে বড় বেয়া যেন প্ৰায় মাপায় । অনেক সময়ত জাতি বা কুল মৰ্যাদাকে কাতি কৰি থই কাকো কাকো মিতিব কৰা দেখা যায় ।

ওপৰত যি কাৰণ দেখুওৱা গ'ল তাৰ দ্বাৰা এইটো নিশ্চয় জানি যে আমাৰ দেশৰ প্ৰজা সংখ্যা বৃদ্ধি হ'ব'ৰ বড় সূচ্যম উপায় হইছে । আমাৰ দেশলৈ ভিন্ন দেশৰ লোক আহিবৰ যিমান সূচ্যম উপায় হ'ব তিমান ভাল । আমাৰ মানুহে বিদেশলৈ যিমান যাবলৈ সুবিধা পাব তিমান ভাল । বিদেশীৰ লোকৰ প্ৰতি আমাৰ বিবাহৰ নিয়ম দৃঢ়ৰূপে চলাব পাৰিলে দেশৰ আঁক উন্নতি হয় । আমাৰ দেশকে ধৰ্মোচ মাৰি ধৰি থাকিলে আনৰ উন্নতি তিখন লীডে আঁক ভালকৈ নহয় । বিদেশীৰ লোকে সইতে পৰস্পৰ সকলো বিষয়তে সন্মান দিয়া দি ক'লে আনি উন্নতিৰ বাটত ভালকৈ যাব পাৰে ।

আ, ব,

সদানন্দৰ সমাচাৰ।

ময় এদিন ঘৰৰ পৰা বতাহ লবলৈ ওলাই গই দেখে যে এঠাইত এজাক মানুহে বৰকৈ গিৰ্জনি মাৰি হাঁহিছে। তাত কি হৈছিল জানিবৰ নিমিত্তে মানুহ বিলাকৰ মাজত সোমাই গই দেখে। যে এটা ডাকোৱালে চিঠি এখনৰ দিমটো গৰাকি বিচাৰি ফুৰিছে, আৰু যাকে চকুৰ আগত দেখিছে তাকে মাতি শুনাইছে; ইয়াতেই সকলো মানুহে ইমানকৈ হাঁহিছিল, আৰু হাই কৰিছিল; কিয়নো তাৰ ওপৰৰ কথা বিলাক আৰু আখৰ গিনি অলপ অদ্ভুত বকমৰ আছিল। যাৰ নামে সেই চিঠি আহিছিল, তাৰ নামটো ডেব হাতমান দীঘল; কুকুৰা চেলীয়া আৰু ভেঁটেলীয়া আখৰেৰে লিখা ছোৱাত সি আটুৱৈ হাত মান চাই ফুৰিছিল। ময় সোমোৱা মাত্ৰকে মোকো সেই ডাকোৱালে সেই চিঠিখন দেখালে। ময় আধা ঘণ্টা মান পুৰুষাৰ্থ কৰি দুটামান আখৰ হে মাতিব পাৰিলোঁ; কিন্তু এটা কথা ভালকৈ বুজিব পাৰিলোঁ যে ই কোনোবা লিখিতা আই দেউৰ চিঠি। পৰৰ ভিকতাৰ চিঠি পঢ়া ব্যাধিটো সকলোৰে আছে; ভিকতাৰ চিঠি পঢ়িবলৈ, আখৰ কেইটাৰ গঢ়, চিঠিৰ ডাৰা, লেখিকাৰ নাম, ইত্যাদি কথা সমালোচনা কৰিবলৈ তাকে আশ্ৰয় কৰি লোৱা কথা উলিয়াই বন্ধ খেয়ালিকৈ দিনটো নীয়াবলৈ সকলো ডেকাই লোভ কৰে। এই সোঁচোৱা বোগ সদানন্দৰো আছে। এই নিমিত্তে সেই চিঠি খন পঢ়াৰ লোভত ডাকোৱালক উপবাই বাত লগাই কলোঁ, “ছেব, এইখন দেখোন মোৰে চিঠি, তুমি ইমান পৰে দিলা মাই কিয়?” ময় বোব নন্দৰ নামকে মাতিব মোহৰাত সি জানিলে যে সেই চিঠি

মোৰ মন্থৰ, তথাপি এজন গৰাকি পোহ্ৰাত ডাৰ বাৰ সাৰি-বলৈ ছল পাই মোৰ মুখলৈ চাই চিঠিখান মোক সি পাহুলৈ নাচাই লব ধৰিলে। ডাক বোতা দেখি মন চিঠিখন যেদি লবানবিতকৈ নামটো দেখিলোঁ; মোৰ ঈপ্সানত এটা মন্থৰ হুঁচা নাম ওলাল; কিন্তু নাম পঢ়ি একো অৰ্থ পদাৰ্থ ধৰিব নোহোৱিলোঁ। প্রথম নামটো “ঈমতী মনিবান শৰ্মা”; এই নাম পঢ়ি এঁও মতা নে ডিকতা, তাকে ঠিক কৰা বৰ টান হ’ল। “ঈমতী” স্ত্রী-লিঙ্গ, “মনিবান শৰ্মা” পুং-লিঙ্গ; এঁও লেখক নে লেখিকা তাক জনাব উপায় কি? এইরূপে ডাৰি লেখক বা লেখিকাক নেদেখিলে লিঙ্গ-নিৰ্ণয় কৰা অসাধ্য দেখিলোঁ। দেখিলেই বা জানিব কিরূপে? আজি-কালি মতা-ডিকতাৰ সাক্ষত বিভিন্নতা উলিওৱা প্ৰায় অসম্ভৱ। দ্বিতীয় নামটো “ঈমতী কুমাতী মত্তমাতলিমী বড়ুৱা দেৱী সন্দীপ্তী”। এই নামৰ লিঙ্গ-নিৰ্ণয় কৰিবলৈ ন্যাকৰণ আৰু অভিধান খোঁজোঁতে খোঁজোঁতে মোৰ মন্থৰ মুখৰলৈ ধৰিলে। লেহত মন্থৰ এই ছিব কৰিলোঁ, হয় এঁও মতা, মন্থৰ ডিকতা (কোমোৱা বক্ৰানী); আৰু যদি এঁও কোমোৱা ডিকতা হয়, তেন্তে (উমৰিংগ শতাব্দীৰ) মতা-ডিকতা। এই রূপে মন্থৰ এড়ি চিঠিখন পঢ়িবলৈ ধৰিলোঁ; কিন্তু তিনি মতাৰ মুখেতে তিনিটা আখৰো সংখ্যৰ বাৰি পঢ়িব নোহোৱিলোঁ। ডাৰ পাহুল মন্থৰ আঠজন ডেকাৰ সহায় খুজিলোঁ; তেঁওলোকেও ডিকতাৰ চিঠি বুলি শুনি অতি বজা মনেৰে মোক সহায় কৰিলে। এই মন্থৰে (ময়ো এই মন্থৰে) ন কটা খাটি কেঁৱাই চিঠি পঢ়াব মন্থৰে চিঠিখান এইমতে পাঠ কৰিলোঁ:—

“প্ৰানাবিক পূৰ্ণজৰেহু—

“আপোনাড় আসাম নিউজতে ওলোৱা ২৫ আশ্বিনৰ পত্ৰ

“পাণ কড়ি ও মৰ্ম্ম অবগত হই এবং অস্ত্রান্ত মামুহক দৰ্শন
 “পূৰ্বক বনা কাই জে “পৰা আসাম বন্ধু” নাম দিয়া এখন
 “মাটিক পত্ৰিকা প্রকাশমান হবক এ পত্ৰিকাং নো কি কি
 “বিচই থাকিব তাক জনা কাং নাহি পোয়া—কেয়ল বিজ্ঞান
 “সাহিত্য এবং শিল্প কি জানো কি ভিত্তি অৰ্থ বুঝিব
 “নোআড়িলাম—ইহাতে বিজ্ঞান কথা থাকিব কিনা এবং
 “কিতাপড় বিগ্যাপনু দিবলই পাড়িমহকনে কি মই কর্তৃক
 “কড়া কিতাপ আছে অচমিয়া ডাচাৰ আপোনাংকেও দিম
 “ঝানাই অধিনি হংকে নিভাস্ত বাধীং কড়িবেন আড় এখন
 “কাগচ আমালোকড় নামক মাটিক মাটিক পথাই দিব
 “আমবা আমাৰ অচমীয়া ডাচাৰ উন্নতি ব্ৰতে ব্ৰতনী হই
 “বহিছোহক—আউ’সি একাদশীৰ ব্ৰততকৈ চান ববত—
 কাগচ না পথাইসে তিবিব সাও লাগিব অতি সোন কালতে
 উত্তম লিখিব এতদৰ্থে আজিলই ইমানকহে চৰিমই নিবেদনং
 ইতি ১ ফাল্গুন চন এক আঠ আঠ বাণ । জীমতী মণিৰাম শৰ্মা
 জীমতী কুমাড়ী মত মাতঙ্গিনী বড়ুৱা দেবী সুলভী” চিঠি খানৰ
 ওপৰত এই কথা লিখা আছিল, “প্রানাদিক পুৰতম জীমুক্ত
 বাবু ‘বৈকুণ্ঠ নাথ দত্ত ১০ আৰ্মি’নিয়ান ইষ্টাট কলিকাতা
 এজেন্ট লছোনৰ বণ বি এ ৩৪ আমহফে’ ইষ্টাট মধু সূদন
 ঠগু এজেন্ট নগাও’ ডাঙ্গৰিয়া মহাচই মহিমা বড়াবড়ৈয়
 লিখনং কাৰ্য্যক পৰে ।

চিঠিখান সম্পূর্ণরূপে পাঠ কৰাৰ পাছত জনা গ’ল যে
 তেঁওসোক বাস্তৱতে তিক্ততা । ময় বহুং মামুহক শুধি
 জানিব পাৰিছোঁ যে জীমতী মণিৰাম শৰ্মা আমাৰ মৃত মনি
 বাবু বাবুৰ সকজনী ঘৈণীএক ; নাম সুলভা ; বহুং তিক্ততাই
 এলাগী বুলি মাতে । জীমতী মণিৰাম শৰ্মা, বুলিলে মণিৰাম

লগাব বৈশী একক বুজায় ! কোন্ জনা পাণিনিৰ 'বিশ্বাকৰ্ণ' মতে, তাক হে জানিব পৰা নগল । দ্বিতীয় লেখিকাৰ আগৰ নাম হেনো নাহুকী আছিল ; এই নাম দুটি আৰু চহা অসমীয়া নাম ছোৱাত নতুন দস্তব মতে 'মত মাতঙ্গিনী' এই উৎকৃষ্ট নাম দিয়া হইছে । আমাৰ নৱবস্ত্ৰ এক বস্ত্ৰে কইছে বোলে বায়ুণৰ তিকতা বিলাকে দেবী লিখে ; আৰু শূন্যৰ অবিবাহিতা ছোৱালী বিলাক কেদেসী বা বাজবী হলেও শূন্যবী লিখাৰ প্ৰথা চলিছে । দেবী আৰু শূন্যবী দুইও লিখাৰ কাৰণ কোনো বস্ত্ৰে কব পৰা নাই ।

আজি ইমান দিনে এই চিঠিৰ গৰাকিক বিচাৰি পোৱা নাই । তাক বাতৰি কাকতত ছাপি দিলে কি জানি অসমীয়া ভাষাৰ বিধতা সকলে লেখিকা সকলক বঁটা দি সেই চিঠি ইকুলৰ পঢ়া কিতাপৰ শাৰিত পেলায়, আৰু ভাব ভাবা পঢ়ি অসমীয়া লৰা বিলাক "জানাত" হয়, এই ভৱতে হয় ইমান দিন মনে মনে আছিৰ্ণো ; এতিয়া আসামৰ ইকুলত অসমীয়া ভাষা চলাব ভৱ গুহাত এই চিঠি আসাম-বন্ধুলৈ পঠালোঁ । বন্ধুএ তাক ছপালে য়ো "তিথিৰ সাওৰ" পৰা বন্ধা পাওঁ, আৰু শিকিতা লেখিকা সকলৰ "প্ৰাণাধিক পুস্তক" ও সেই চিঠি দেখা পায় । সত্যমেও ।

স্বাধীনতা নে খেচ্ছাচাৰ ।

আজি কালি ইংৰাজী শিকাৰ প্ৰাৰম্ভত তিকতা-জালৈ শিকিত-সাধাৰণৰ বন্ধু ৰূপাধিক পৰিবলৈ গুহাই । ঘাটে, বাটে, সকলো ঠাইতে শিকিত ডেকালিকে ব্ৰীজ-চলব কৰি নুঁহবি-নুঁহবি তেওলোকক অস্ত্ৰপুৰ-কাটকৰ পৰি

মুকলি কৰিবলৈ আলচ কৰি থাকে। ওড়নি গুছাই গিৰিয়েকে ঘৈনীয়েকে হাতত ধৰাধৰি কৰি বাজ-বাটেৰে “ৰতিকন্দৰ্পৰ যুগল মূৰ্ত্তিৰ দৰে” আজি-কালি যেইএ কুৰিব পাৰে, শিক্ষিত ডেকা সকলে তেঁওকে অশিক্ষিত, সভা আৰু উন্নতমণা বুলি বিবেচনা কৰি থাকে। আনাৰ আজিৰ এই প্ৰব্ৰহ্মৰ মূল উদ্দেশ্য এই যে, আমাৰ তিকতাবিলাক সন্ত্ৰাতি যি অৱস্থাত থাকে সেই অৱস্থা স্বাধীন নে পৰাধীন, তেঁও লোকৰ উপযোগী নে অনুপযোগী, আৰু তেঁও লোকক বিদেশীয় অনুকৰণেৰে আজি কালি শিক্ষিত ডেকা বিলাকে যিফেৰি স্বাধীনতা দিবলৈ মন মেলিছে, সি কিমান মুক্তি-সহুত তাৰে বিচাৰ কৰা।

অসমীয়া-গৃহস্থৰ ঘৰত সন্ত্ৰাতি ঘৈনীয়েই সৰ্বময়ী কৰ্মী। পৰিয়ালৰ ভিতৰৰ সকলোব্ৰেই ঘৈনীৰ হাতে তোলা বস্ত্ৰ খাব লাগে; কোনো বস্ত্ৰ লাগিলেও ঘৰৰ ঘৈনীএ সেই বস্ত্ৰ নিদিলে আন কোনেও দিওঁতা নাই। অসমীয়া ঘৈনীএ গিৰিয়েকৰ ঘৰলৈ আহি কিছুমান দিন লাহুত্ৰেকৰ আল-পৈচান ধৰিয়েই আখলৰ ডাৰ সুৰত লয়। পৰিয়ালৰ ভিতৰত ঘৈনীত বাজে আন কোনেও ভোকত ডাত আৰু পিয়াহত পানী দিব নোৱাৰে। পথাৰৰ পৰা ছাল মেলি অহাত পৰিভ্ৰমত হালো-দ্বাৰ ডালু শুকাই আহিছে, ভোকত পেটৰ নাড়ী ডাল ডাল সেই সময়ত হালোদ্বাৰ দুঃখ বুজি ঘৈনীএ ডাত দুটামান আৰু পানী এটুপিৰে তাক পুৰ্তো নকৰিলে, আন কোনে হালোদ্বাৰ যবৰ পত্তিলাব? স্বাধীন গৃহস্থৰ সেই সময়ত হৱতো জাব কালি হলে চোতালৰ আগত বহি পিঠিত বজ-বদ লগাই ধোঁতা-খোঁতাৰ লগত মধুৰ আলাপত মদ্য বা সমস্যা-জবে কাৰ্য্যান্তৰত বন্দী। বাতি পুতাল; কেচুৱা লবা-ছোৱা-

লীএ ধাবিপাটিতে “আই তোক” “বোঁ মাৰ” কৰি চিঁৱৰিবলৈ ধৰিলে ; ঘৈনী বাতিবাস্ত হই উঠিল ; সোমকালে শয্যা এফি লৰা-ছোৱালীৰ জেজা-জোঁট ডাঙিবলৈ ধৰিলে। ঘৈনীএ সাং-সাৰিক প্ৰাতঃকৃত্য কৰি উঠিল ; স্বামীৰ গৃহস্থ ডেডিৱালৈকে শূঁধ-শয্যাত টোপনিৰ কোলাত অচেতন। এই দৰে সকলো কাৰ্য্যতে আমাৰ ঘৈনী ঘৰৰ সৰ্ব্বমুখী কৰ্ত্তা, গৃহস্থৰ লক্ষী-অৰূপা, সংসাৰৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱী। তেঁওলোক বাহিৰলৈ ওলাই যুকলি-মুৰীয়া হই ফুৰিব মোহাবিলেও তেঁওলোক অন্তঃপুৰত আবদ্ধ থাকি কোনো কষ্ট নেপায়। সেই অবস্থা-তেই তেঁওলোকে গৃহস্থৰ সংসাৰৰ ওপৰত যিমাম ক্ষমতা চলায়, যুকলি-মুৰীয়া স্বামীৰ গৃহস্থ সিমাম ক্ষমতাৰ অধিকাৰী নহয়। আজি কালি ইংৰাজী শিক্ষাৰে যিবিলাক শিক্ষিত হইছে, যিবিলাকে নিজৰ সকলো বেয়া—ভালো বেয়া লোকৰ বেয়াও ভাল বুলি বিবেচনা কৰি থাকে, তেঁও লোকে আমাৰ ঘৈনী সকলক “সজ্ঞাৰ ময়না” বুলি ভাবিব পাৰে। আৰু গৃহীতীক গৃহস্থৰ লক্ষী-অৰূপা বোলাত তেঁওলোকে অবধা বৰ্ণনা কৰিছে। বুলি বিবেচনা কৰিব পাৰে, কিন্তু বাস্তৱিকেই যদি এনে বিবেচনা কৰি থাকে তেঁওলোক ভ্ৰান্ত।

আমাৰ ঘৈনীবিলাকে পতিগৃহাগতা হইএই অবস্থ একে-বাঁবেই সংসাৰৰ ঘৈনী হই পড়িব মোটাবে। কেই বছৰ মাম তেঁও লোক পৰীক্ষাৰ ডলডীয়া হই থাকিব লাগে। ই সাংসাৰিক কাৰ্য্যৰ মহলা ; শাও, জেজাও, আৰু অজ্ঞাত মাত্ৰ জন্ম এই মহলাৰ পৰীক্ষক। যেতিয়া পৰীক্ষক সকলে দেখিলে যে বোৱাবী চাবতিয়া হই উঠিছে, সংসাৰ কি বুজিছে, গৃহীতীৰ আবশ্যকতা জন্মি উঠিছে, স্বামী কি বস্তু ভাব বোল বুজিছে, সংক্ষেপতঃ যেতিয়া গৃহীতীয়ে গৃহাঙ্কৰ

ডব্ব-ভেদ কবি উঠিছে বুলি শাহ-শহৰে জানিব পাবে, তেতিয়াই লাহেৰৈক বন্ধা শাহএ সাংসাৰিক কাৰ্য্যৰ জঁহুনি গাভৰু বোৱাবীয়েকৰ কান্ধত দিয়ে ; তেতিয়াই বৈনী গৃহস্থৰ সংসাৰৰ কৰ্মী, পৰিয়ালৰ শক্তিরূপা হই পড়ে । এই পৰীক্ষাৰ সময় ফেৰি বোৱাবীৰ পক্ষে অৱশ্যে কিছু কষ্টৰ সময় ; এই খিনি সময়তে বুলিলে তেঁও লোকক “সজাব ময়না” বুলিব পাৰি কিন্তু বিশেষৰৈক গমি চালে ই একো নিম্ননীয়া কাৰ্য্য নহয় । সংসাৰ সূখময় কৰিবৰ নিমিত্তে, গৃহস্থ-বৈনীৰ ভবিষ্য-জীৱন ও সাংসাৰিক বন্ধন অতুল আনন্দ মিশ্ৰিতকৰিবৰ নিমিত্তেই শাহআদি মানুহ জনৰ হাতত ছোৱালী বৈনীৰ পৰীক্ষা । সাংসাৰিক কাৰ্য্যত উত্তীৰ্ণ আৰু সংসাৰাশ্রমত বৃদ্ধা হোৱা শাহ-শহৰৰ হাতত নতুনকৈ সংসাৰাশ্রমতে যুৱ-শুযুৱা বোৱাবীৰ পৰীক্ষা । এই দৰে পৰীক্ষাত উঠি দুই তিনি ল’ৰাৰ মাইকী ভলে বোৱাবী গৃহস্থৰ দক্ষিণ হাত হই পড়ে, সংসাৰাশ্রমৰ মূলীভূতা হয় ।

আমাৰ এনে বোৱাবীবিলাকে কোনো স্কুলৰ শিক্ষা নোপায়, তথাপি তেঁওলোকে সংসাৰাশ্রমৰ অতি লাগতিয়াল সকলো বিষয়তে আজি কালিৰ স্কুলৰ শিক্ষা পোৱা বোৱাবী জিৱাবী বিলাকতকৈও বহুত গুণে জ্ঞেষ্ঠৰূপে শিক্ষিতা হই উঠে । আহা !! তেঁও লোকৰ গুৰুজমত ভক্তি, ধৰ্ম্মত মতি, কাৰ্য্যত বতি আৰু সংসাৰত শ্ৰীতি দেখিলে মনত কেনে বিমল আনন্দ ওপজে । যিবিলাক নব শিক্ষিতে বালিকা আৰু অপকা গৃহিণীক সংসাৰত আৰীনা কৰি শাহ-শহৰৰ ওপৰতো বৈনী কৰি দিব খোজে আমি সিবিলাকৰ মতত কেতিয়াও যান্ত্ৰি নহওঁ আৰু আৰ্হানা কৰোঁ । যেন আমাৰ অসমীয়া দেশত চিৰ-জ্ঞানিত অসমীয়া নিম্নমৰ অন্ত পেলগাই

এনে আচহুতা মিয়ব মচলার। সংসাৰাধৰণত দেৱীৰ
মিয়ব। তুমি আমাৰ দেৱীৰ বৈবীৰ শৰীৰত ব্রীজলোচিত
লজ্জা, অমলীলতা, আৰু কাৰ্য্য-কুশলতা হি তেঁওলোকক
কুতপূৰ্ণ আৰ্য্য বমণী বিলাকৰ উপযুক্ত জিৱনী হুনি চিনাকি
দিয়াইছা, তোমাক শত-সহস্ৰ দণ্ডবৎ। তুমিতাবত বমণীক
বমণীকুলৰ পিৰোণতা কৰিছা, তোমাৰ আন্তৰিক মিত্তেই
জগতৰ বমণীকুলে সাংসাৰিক কাৰ্য্যত তাৰত-বমণীৰ শিকা
লভিব লগিৱা কৰিছা, তোমাক প্রণাম।— (ক্ৰমশঃ)

ব, বহুত।

কুলনি ।

কি অপূৰ্ণ শোভা। হুনি যেনো শোভা
আজি যোব কুলমিত।

চহু তুণ্ডিকব, আতি বনৌহব
দেখি মন হববিত।

যেই কালে চাঁও, ব লাগি বও
লখিব নোখোজে চহু।

শৰীৰ অচল, কিছ টল মন
কবে আমলত বহু।

জোমব পৌহবে, এণি জ্ব কবে
তাতে স্মৃতিতল বাত।

গোছ উকরাই, বীনে বই বাৰ
অনুত চাখিৱা বাত।

বোলাপ ইপিমে, হববিত মনে
জিৱ জোবোবাঁক লই।

লগ্ন লাস কবে, বত বনে ববে
 বসত বলিয়া হই ।
 ইকালে টগব, টগ মনোহর
 জোনব দুখলৈ চাই ।
 আপোদাব কণ, দেখি একে কণ
 হাঁহি দাবে দিটিকাই ।
 জুতি জাঁই কুন, হই বিরাকুন
 বিধু-মধু পাম কবি ।
 হাত তুলি তুলি, নাচে তুলি তুলি
 বতাহব ডিঙি ববি ।
 আকোঁ এই কালে, পাস দুবি চালে
 দেবোঁ শোভা বিতোপন ।
 চম্পা কণবতী, নুন্দবী দানতী
 মোহি মিরে বোব মন ।
 বজমি গদ্ধাব, আমল অপাব
 দুখত মববে হাঁহি ।
 কণ ববপীরা, জোনকো জিমিয়া
 কুলি আছে তিমি পাহি ।
 বতাহত দালি, কবে কোলা কোলি
 ইতালে সি ডাল ববি ।
 চুবা আলিহুন, মিরে অগমন
 সাপটা সাপটি কবি ।

স, ব,

আসাম-বন্ধু।

মাসিক পত্ৰ।

“নচ জ্ঞানাত্ পবং বলম্।”

প্রথম ভাগ।] চৈত্রী শক ১৮০৭, ইংৰাজী ১৮৮৫। [পঞ্চম সংখ্যা।

আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন।

পঞ্চম অধ্যায়। *

বাজ কৰ্মচাৰি—বিবৰা।

দেশৰ শাসন আৰু বজাৰ কাৰ্য্য চলোৱাৰ নিমিত্তে অনেক
বিবৰা আছিল। বুঢ়া গোহাঁই, বড় গোহাঁই, বড় পাত্ৰ
গোহাঁই এই তিনি জনা প্ৰধান। এই তিনি জনাৰ প্ৰথম
হুজুৰাৰ পূৰ্ব পুৰব খুন্দুৰ খুন্দাইএ সইতে বৰ্ণৰ পৰা
লাগি অহা বুলি প্ৰসিদ্ধ। বড় পাত্ৰ গোহাঁই চুপিবুকা
বজাৰ অজাত পুত্ৰ কৰ্মচাৰীৰ সন্তান। এই তিনি জনাক

* এই অধ্যায়ৰ পৰা অৰ্থৰ অধ্যায়লৈকে তামুলী-
হুকৰৰ দুবন্ধীৰ অনেক গাছাক লোকা হইছে।

ডাক্তারীনা বোলে । তিনিও জনার-সম্মান ঘৰ্ষালা । ইয়াৰ
 তিতবত যি জনাই বাজ মন্ত্ৰী বিষয় পায় তেঁও প্রধান ।
 জকাই চুকিয়া ১০০০ মানুহ পায় । এই কেইজনে কৈকোবা
 দোলা, বাঁহৰ উকা গামেছা লগোৱা আঁড়োৱাল, সোনৰ
 চুলাবে পানী জালী, পাখী বিছনী, নাল লগোৱা বিছনী,
 কেণ কৰা ডলচা পায় । এও বিলাকৰ ঘৈণী সকলে
 পৰ্হিচাকি আৰু বৰৈ দিয়া সোনৰ চুলাবে জালী পায় ।
 এই কেইজনক বজাই “ডাক্তাৰীনা” বুলি সম্বোধন কৰে ।
 আৰু এও বিলাকে বজাক “স্বৰ্গদেৱ” বোলে আৰু নিজৰ
 কথা কব লাগিলে “স্বৰ্গদেৱ পাইক” বুলি কয় । এই
 তিনি জনা ডাক্তাৰীনাই সেৱা কৰিলেহে বজা অভিযুক্ত হয় ।
 এই কাৰণে তিনিও জনে একে লগে বজাৰ নগৰত কি
 আন ঠাইত দেখা দেখি হুৱ নোৱাৰে । বজাৰ সম্মুখত বড়
 চড়াত বা নগৰৰ তিতবত সাক্ষাৎ পায় । পাছে এই
 তিনিও জনে গোপনে ইজিতে মেল কৰে এই ভাবি বড়
 চড়াত এও বিলাকক পীক পেলাবলৈ সম্মুখত পীক পেলাবৰ
 ঠাই দিয়া হয় । এই কেই জনে পৰস্পৰে “জাপ” বুলি
 সম্বোধন কৰে । এই কেই জনাই বজাৰ আগলৈ গলে হাতী
 ঘোড়া দোলাত উঠি যায় । আগত বিলম্বীয়া গায়নে গাই
 যায় । নগৰ সোমালে ক্ৰমে ক্ৰমে একো একো পদ এড়ে ।
 বজাৰ তিতবলৈ গলে এজন তামুলী লিগিৰাই হাঁচটী লই
 যায় । বড় চড়ালৈ গলে তৰি দুই বুলনী কাপড়ৰ ওপৰে
 যায় । তিনি খৰীয়া কঠক তলীয়া গুছাই বড় কাপড়ৰ
 যুলা লই সভাত পজিৰ মুখে বহে । এই তিনি জনা
 ডাক্তাৰীনাই বজাৰ প্রধান মন্ত্ৰী । স্বৰ্গদেৱে বড় চড়াত
 দক্ষিণ মুখে সিংহাসনত বহে ।

এই তিনি জনা ডাঙৰীয়াৰ ভলতে সৰীয়া খোৱা, ঘৰজী খোৱা আৰু শলাল গোহাঁই। এই কেই জনাৰে সন্ধান ঘৰ্য্যনা। কিন্তু ঘৰ্য্যনা অনুসাৰে বস্ত্ৰ পোহাৰ কিঞ্চিৎ ভাবভঙ্গ্য আছে। দাঁতীয়াসীয়া বিবৰা বুলি এও বিলাকক কিঞ্চিৎ বিশেষ ৰূপে চিহ্নিত কৰা হৈছে। এই কেই জনাৰ (একত্ৰৈশ প্ৰস্তাবে হলে তিনি জনা ডাঙৰীয়াৰ) ভলতে বড় বড়ুৱা। এও দেশৰ প্ৰধান বিচাৰক। এও মগৰলৈ গলে লগত টাক্সম ধৰা যায়। ৰূপৰ চুলাৰে পানী জালি টুপী জালি কেবৰ পাখী বিছনী, পাঁচনী হতীয়া বিছনী, আগ ধৰা ৰূপৰ বেৰি দিয়া লাখুটী লই আছে। বড় ছত্ৰাৰৰ পৰা ঘাটীৰে মগৰ সোমায়। ওপৰত পাছৰ পৰা বড় জালি ধৰি আছে। বড় চড়ালৈ বাবৰ পূৰ্বে ভৰি ধুই যায়। বড় চড়াত তিনি খনীয়া মেলা চান কঠত বানতৰ মচুলা লই বহে। আগতে কল পাতত বালি দিৱে তাতে শীক পেলায়। বড় বড়ুৱাই সদাই বড় চড়াত বহি মেল সোৰে। এও মছলে জাৱি সোধা কুকমে বহি সোধ সোধে।

মাও বৈচা কুকম বজাৰ মাও বৈচা খেলৰ অধিপতি। পানী কুকম গুৱাহাটীত পানী চকি নামে অৰক্ষাকৃত থি চকী আছিল তাৰ গৰাকি। তিতকয়াল কুকম বজাৰ তিতকয়াল লোক সকলৰ গৰাকি। এই সকলত বাজেও হুজুৰা দিহীজীয়া কুকম। এই হুজুৰাই দিহীজ অঞ্চলৰ কৰ্ম কাৰ্যৰ প্ৰতি দৃষ্টি কৰে। হুজুৰা ডেকা কুকম—ন কুকম আৰু চেটীয়া কুকম। এই কেই জনা কুকমেই প্ৰধান। এও বিলাকে পাৰ্ছি চাহী, উকা বড় জালি, ৰূপৰ চুলাৰ পানী জালি কেব বিছনী, পাখী বিছনী, টুপী জালি, দীঘল সৰীয়া ধৰা বিছনী, চান কঠ, বনাতৰ মচুলা, ৰূপৰ বেৰি দিয়া লাখুটী

ঘৰ্ষাদা পায়। মেওগ ফুকন এই সকলৰ গৰাকি। ভাৱ
সোণা ফুকন বিচাৰক। চাকৰন ফুকন এই তিনিও জনা
সমান। এই কেই জনাবে সমান ঘৰ্ষাদা। মিৰুকীৱাল বাজ
খোৱা আৰু বচা বাজ খোৱা এই দুজনো সমান। এ'ও
বিলাকে বচা আৰু মিৰুকীৱাল মাৰে হুই সীমাতপাতি ফুড
বিভাগ শাসন কৰে। এ'ও বিলাকে সোণ চেকৰ লগোৱা
চাৰি পায়। এই দুজনাত বিনে দিহীজীয়া দুজনো, শল-
গুড়ীয়া দুজনো, অন্তৰ পুৰীয়া তিনি জনো, মাঘ তহীয়া এজনো,
দিখৌ মুখীয়া এজনো, বিলাধনীয়া এজনো, গজ পুৰীয়া এজনো,
দৈখজীয়া তিনি জনো; সৰ্বমুঠে ১৪ জনো বাজ খোৱা। এ'ও
বিলাকৰ ঘৰ্ষাদা সমান। গুৱাহাটীত থাকিলে পৰিচালি
পায়। এই কেই জনাই দিহীজ, শলগুড়ি, অন্তৰপুৰ, মাঘ
ডাঙ, দিখৌ মুখ, বিলাধনী, গজপুৰ, দৈৱাজ বিভাগৰ শাসন
কাৰ্য্য কৰে। দুজনো চেটীয়া পাত্ৰ বড়ুৱা, দুজনো ঘৰ কনীয়া
বড়ুৱা আৰু এজনো চাঙ কৰুৰ বড়ুৱা এই কেই জনাৰ সমান
ঘৰ্ষাদা। ওপৰত কোৱা বিয়ৰা কেই জনাক “বাজুৱা বিয়ৰা”
বোলে। এ'ও বিলাকৰ ওপৰত ঐতিহাসিক শাসন আৰু
বিচাৰৰ ভাৱ। অৰ্গ দেৱৰ ডিউকৱাল অৰ্থাৎ নিজৰ কৰ্মকাৰী
কেই জন মান বিয়ৰা আছে। সেই সকল এই। চোলা
ঘৰা ফুকন—অৰ্গ দেৱৰ পৰিচ্ছেদাদি তত্ত্বাবধায়ক আৰু খেলৰ
গৰাকি। কাৰ বৰিৱা ফুকন—কাৰ বাকদ ও অত্ৰাদিৰ
তত্ত্বাবধায়ক। ঢেকিয়াল ফুকন—ঢেকিয়াল মাৰে খেলৰ
গৰাকি। মাও শলীয়া ফুকন—মৌকাহি নিৰ্মাণ কৰা লোকৰ
খেলৰ গৰাকি। ডাঙুলী ফুকন—বজাৰ ডাঙুলী খেলৰ অধ্যক্ষ।
এই পাঁচ জনো সমান বিয়ৰা। উপৰ চুলতিৰে পাবী জাতি
পায়। চাহী, কেৰ চুপী জাতি, পাবী বিহুৱী, দীঘল বুৰহীয়া

বিহুৱী, ৰূপৰ বেড়ি দিয়া মাখুটী, চান কঠ, এই কেই জনা
বিহুৱাই বৰ্জাৰ অৰূপ-ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে। চিহ্নিত কুকৰ—
আহোৱৰ পূজা সেৱাৰ কাৰ্য্য কৰা লোক সকলৰ গৰাকি।
কাঠ বড়ুৱা, কাকতী আৰু বজুৰদাৰ প্ৰভৃতিৰ ওপৰত। শুল
পানী বড়ুৱা—বড় তড়ালৰ গৰাকি। এই তিনিও জনা সমান
এওঁ বিলাকে ৰূপৰ চুলাৰে পানী জালি পায়। পৰ্হিচাজি,
ৰূপৰে বেড়ি বহু মাখুটী ও দীঘল মলীয়া কুল কঠা বিহুৱী
পায়। জাল ডাবি কুকৰ—বজাই বৃগৱা কৰাৰ জাল ইত্যাদিৰ
কাৰ কাৰ কৰা খেলৰ গৰাকি। গছিয়া বড়ুৱা—নুগছ ত্ৰয়াদি
প্ৰস্তুত কৰা আৰু বোগনীয়া খেলৰ গৰাকী। বজুৰদাৰ
বড়ুৱা—কাকতি প্ৰভৃতি খেলৰ গৰাকি। বদিকৰ বড়ুৱা—
খদিকৰ খেলৰ গৰাকি। সেল চোৱা বড়ুৱা—বজাক সেল
যেলি বজ দেখুৱা খেলৰ লোকৰ গৰাকি। এই কেই জনাই
টেকৰ দিয়া চাজি হোলা পায়। বজাৰ জোৱাই সকলে বিহুৰ
মাপালেও বড় তড়ালী বড়ুৱাৰ বদায়েন ঘৰীয়া পায়।

তিমি জনা গোঁহাইৰ ল'ৰি গোঁহাই সকলে ৰূপৰ চুলা
টেকৰ দিয়া পৰ্হি চাজি, বাসত দিয়া বহা কঠ পায়। চাজ
মাই বড়ুৱা—বজাৰ চাজ মাই খেলৰ গৰাকি। তিপৰীয়া বাজ-
খোৱা তিপৰীয়া খেলৰ গৰাকি। হাতী বড়ুৱা—হাতী ৰবা
হাতুৰ হাতত ইত্যাদি খেলৰ গৰাকি। বোঁড়া বড়ুৱা—
বোঁড়া শিকোৱা আৰু বখা হাতুৰ খেলৰ গৰাকি। কুহুৰা
চোৱা বড়ুৱা—কুহুৰা চোৱা প্ৰহৰি খেলৰ গৰাকি। এওঁৰ
অৰীকেই দীঘল পথ দৰা হাতুৰ থাকে। এই কেই জনা
জৰাৰি কৰ্ত্তব্যৰ বিহুৱা।

হোলা কাৰবীয়া বড়ুৱা—বজাৰ লোৱাৰ ওচৰে বাৰ পৰা
এওঁৰি ফোৰ লোৱাৰ গৰাকি। টোকেলা সকলোৰে এওঁ গৰাকি।

চাউ ডাউ বড়ুয়া—চাউ ডাউ বেলব গৰাকি । জগদীয়া বিলাকৰ দণ্ডবদ্ধানি কাৰ্য্য নিৰ্বাহ কৰা আৰু সাতি বন্ধা কৰাই চাউ ডাউ বৰ্ণ ।

জবা ধবা বড়ুয়া—বজাব ভোগজবা প্রকৃতি লগত লই খোৱা আৰু ডাকে ধবা লোকৰ খেলব গৰাকি ।

দবব ধবা বড়ুয়া—বি সকল লোকে বজাব আগত বজাই খোৱা দবব আগবঢ়াই দিব পাৰে সেই খেলব গৰাকি ।

কাঠ কটীয়া বড়ুয়া—কাঠ কটীয়া খেলব লোকৰ গৰাকি । মলিৰা বড়ুয়া—ফুল মালা ইত্যাদি বোণোৱা খেলব গৰাকি । খিটে বড়ুয়া—খিটে চিগী প্রকৃতি খাদ্য ত্ৰব্য জোণোৱা আৰু বণা মানুহৰ খেলব গৰাকি । এই কেই জনা বড়ুয়াৰ সমান মৰ্য্যদা । গজ পুৰীয়া বড়ুয়া—গজ পুৰীয়া খেলব লোকৰ গৰাকি । শিলা ফুটি বড়ুয়া—শিলৰ কাৰ্য্য কৰা লোকৰ গৰাকি । চড়াই মৰীয়া বড়ুয়া—চড়াই মৰীয়া খেলব গৰাকি । ধেমু চোচা বড়ুয়া—ধেমু টাচি সজা লোকৰ খেলব গৰাকি । মুতকীয়া বড়ুয়া—বজাব বৌদ্ধকত অহা লোকৰ খেলব গৰাকি । ছুৱৰী বড়ুয়া—ছুৱৰী লোকৰ খেলব গৰাকি । এই কেই জনা বিবৰা সমান । এই সকল বজাব নিৰ্জব কাৰ্য্য সম্পাদক বা কিতকৰাল বড়ুয়া ।

বজাব কুঁৱৰী আৰু বজা হব পৰা কৌৱৰ সকলৰ বেলেগা বেলেগা খেল আছে । সেই খেলব লোক সকলে সেই সেই কুঁৱৰী সকলৰ সকলো কৰ্ম সম্পাদন কৰে ।

বাই দলীয়া ফুকন—বাই ডলীয়া কুঁৱৰীৰ খেলব গৰাকি । পৰ্বতীয়া ফুকন—পৰ্বতীয়া কুঁৱৰীৰ খেলব গৰাকি । খজিৰা ফুকন—এজন কুঁৱৰীৰ (খজিৰা) খেলব লোকৰ গৰাকি ।

কিয়নো নাজাগে আশাব মন ।

(১)

অকণ উদ্বিগ্নে, জগত জাগিছে,
অবশ্যে বিহ্বল গাইছে গীত ।
যত পশুগণে, চড়িছে কান্দে,
হুটিছে হুপুস ঘোহিরা চিত ।
মধুর স্রবণে, কবি সবে দান,
বহিছে বীবি বীবি প্রতাপন ।
সবেও জাগ্রত, নিজ কার্যে যত,
কিয়নো নাজাগে আশাব মন ?

(২)

ক্রমে ডানুকর, হইছে প্রথব,
ক্রমেই ধবলী উত্তপ্ত অতি ।
গল ছায়াডলে, জীব্র নলে দলে,
প্রচণ্ড কিরণে সত্তর মতি ।
পুত্রা এক তাব, এবে আন তাব,
কালে ঘটে সদা পবিতর্কন ।
কির পবিতর্ক, নাই ই মনড,
কিয়নো নাজাগে আশাব মন ?

(৩)

আছে ববিকবে, জগত পোহবে.
পুনঃ পবিতর্ক কবিছে মেখে ।
বিশ্ব অন্ধকার, মৃত্যু চপলাব,
গবজনে জীব্র বিশ্বর দেখে ॥
কণে পুন্সর্গাব, যার, স্থতিধাব,
অন্তরর মেঘ, স্থিৎ গগন ।

কত পৰিবৰ্ত্ত, ঘটে নিষিৰত;
কিয়নো নাজাগে আমাৰ মন ?

(৪)

গ'ল দিনমণি, আহিল বজ্জনী,
ফুটিল অহবে নকত্ৰ মালা ।
কবি মধু হাঁসি, উদ্ভিলক শশী;
যত নিশাচৰ হৰ্ষে উতলা ॥

জম কবি দিনে, এবৈ হৰ্ষ মনে,
লভিছে বিজ্ঞান মানব গণ ।

জম কথা দূৰ, চিৰ নিদ্রাতুৰ
কিয়নো নাজাগে আমাৰ মন ?

(৫)

দিন, বাতি যায়; সূৰ্য্য, চন্দ্ৰ, ধায়;
পক্ষ মাস বৰ্ষ কত অতীত ।

তেও মোৰ মন, কিয় অচেতন,
আছন্ন কেবল চিৰ নিদ্রিত ?

ইপোনেন সিপোনেন, চাওঁ যেই পোনেন,
পকহা পিপহা পবাণীগণ ।

সবে কাৰ্য্যে বত, আছন্ন জাগ্ৰত;
কিয়নো নাজাগে আমাৰ মন ?

জিত ।

বিহু ।

পণ্ডিত সকলে আকাশ মণ্ডলক দ্বাদশটা বাণিবে ভাগ
কৰিছে আৰু তাত বিঘ্ন, মকৰ আৰু কৰ্কট বেখা নামে

ডিমটা বেথা কল্লা কৰিছে। আকাশ যেনেও হুৰাক পৃথিবীএ সদাই প্ৰদক্ষিণ কৰিব লাগিছে। এটা বাশিত হুৰা এমাহ থকা যেন দেখি। এটা বাশি পৰিভ্ৰমণ কৰি আন এটা বাশিলৈ যোৱাৰ দিনকে “সংক্ৰান্তী” বোলে। বাৰ মাহত বাৰটা সংক্ৰান্তী। পৃথিবীএ হুৰাক প্ৰদক্ষিণ কৰোতে কেতিয়াবা হুৰো সইতে পোম কেতিয়াবা কতিয়া হয়। বিহুব বেথাৰ উত্তৰত যেতিয়া হুৰাক থকা দেখি কেতিয়া উত্তৰাৱণ আৰু তাৰ দক্ষিণত থাকিলে দক্ষিণাৱণ বোলে। পুহ মাহৰ বনুবাশ এড়ি মাহ মাহৰ মকৰ বাশিলৈ আহিবৰ দিনা মাকৰ (মাঘ) সংক্ৰান্তী; চৈত্ৰৰ মীন বাশি এড়ি বৈশাখৰ মেঘ বাশিলৈ আহিবৰ দিনা মেঘ (বিহুব) সংক্ৰান্তী, আহিবৰ কত্তা বা, ষাঁক এড়ি কাৰ্ত্তিকৰ তুলা বাশিলৈ আহাব দিনা তুলা সংক্ৰান্তী বোলে। আহাব গই শাওন সোমাবৰ দিনা দক্ষিণাৱণ সংক্ৰান্তী; মকৰ সংক্ৰান্তীৰ আৰু এটা মাহ উত্তৰাৱণ সংক্ৰান্তী।

হুৰাৰ আৰু পৃথিবীৰ প্ৰবল্লৰ স্থিতি অনুসাবেও তু হয়। আনোম পুহত জাব। পুহ গই মাহ সোমালে জাবে বুঢ়া অবস্থা প্ৰাপ্ত হয়। পাছে ক্ৰমে ওহে। আনোম পুহত প্ৰজা সকলে শালিধাম কাটি নানাবিধ থাক পাছলি আৰ্হে। সেই কাৰণে উত্তৰাৱণ সংক্ৰান্তী বা বিহু “ভোগালী” কিয়নো ম ধান, ম মাহ, ম ডিম, ম আলু প্ৰভৃতি বস্তুৰে নানা-বিধ উপাদেয় শিঙা লাড়ু প্ৰভৃতি খোৱা বস্তু কৰি খাব পাৰি। মাহ মাহৰ পৰা হুৰাৰ গতি ক্ৰমে উত্তৰ কাললৈ হয়। দিন দীঘল হ’বলৈ ধৰে। কেতিয়কে মঘাটী লয়। বহুৱা মকিয়া লয়। কেতিব বহুৰ আবহ হয়। সকলোৰে ম ধান ম মাহ ইত্যাদি গোটাৰৰ কাৰণে অস্থল অবস্থা হয়। জাব

কালি প্রাণী বৃক্ষ লতা সকলো এই সুখের অপবিত্রতা আক
কীণ হয়। বাঘ বাহ পড়িলেই সেই অবস্থা ওছে সকলো
ভাল হই' আছে। সকলোবে যমত আক শবীবত এটা
উত্তেজক আধীন আক ক্ষুষ্টিও তার উদয় হয়। অধিক
কি গাঁক মহকো উদয় মেলা হয়। জাব ওছি বসন্ত
কালব উদয় হয়। এই সকল কাবণত মাঘ “পুস্ত মাঘ”।
মাঘব বিহবে পবা সকলোএ মিডিব কুটুমব ঘবলৈ ধায়।
খোয়া লোয়া আঘোদ কবে। শীতব কষ্টব পবা মুক্ত
হোয়াব বাবে প্রকৃতিএ ময় শোভা ধাবণ কবে। সূর্য্য
ভেজব মিথিতে প্রকৃতিব এইরূপ অবস্থা হোয়াত আক
আগলৈ আক ভাল হ'ব এই আশা কবি আগব ধৰি সকলে
মাদী সপ্তমীত সূর্য্যক সন্তুতজ চিতে অৰ্ণ্য দাম কবিছিল
কিয়মো' সূর্য্যব ভেজব মহিমাও সকলো ভুত বা প্রাণী পদার্থে
ময় জীবন পালে।

ক্ৰমে সূর্য্যব ভেজ বৃদ্ধি হয় তার লগে লগে প্রকৃতিবো
শোভা আক বৃদ্ধি হ'ল। গছ বৃক্ষ লতা অধিকাংশব ম
পাত ওলায় আম জাম কঠাল প্রকৃতিব ফুল ওলাবলৈ
যবে। মাঝে মাঝে দুখাক একাক ববয়ণ পৰিবলৈ ধবিলে
পখাবব বাহ দুখী সতেজ হয়। প্রজাই সবিরহ সংগ্রহ
কবিলে প্রকৃতিব কস্মস্থিতি তিবোহিত হয়। কাণ্ডনব নজোম
ওলালে লোকব আক আশা বৃদ্ধি হয়। আক উৎসাহ বাড়ে
যি বায়ুএ জাব কালি গা চেবজা লগাইছিল সেই বায়ু
শিথ হবলৈ ধবিলে। বসন্ত কাল পড়িল; ইকালে ভড়ালত
ধান, সিকালে জাব কালিব দুঃখ গইছে; ভবিষ্যতলৈ ভাল
দিনব আশা হইছে; প্রকৃতি সতেজ হইছে। সকলো প্রাণী
উৎসাহিত ও উল্লাসিত হল। ফুল, সখীরতী প্রকৃতি চড়াইএ

গছত পড়ি শুল্কৰ শুব বাহি মাতিবলৈ ধৰিলে। মানা
বিধ বনপুঞ্জ কুলি স্বকমকাবলৈ ধৰিলে প্ৰকৃতি উন্মাদিত
হল। ভাগবানে মৰু ৰূপ ধৰিও বৈকুণ্ঠৰ শোভা পাহৰি
পাৰ্শ্বৰ প্ৰকৃতিৰ লগত ধূলি মাটি পাৰ্শ্বৰ গীত পদগাই
ধেমালি কৰিলে। আন মানুহ কি পদাৰ্থ? সকলো
সেইৰূপ গীত পদ গাই ধেমালি কৰিবলৈ আৰম্ভিলে।
মানা গীত মানা লোকে মানা মতে মীচি গাবলৈ ধৰিলে।
প্ৰেমিকৰ প্ৰেম, ভক্তৰ ভক্তি উন্নত হল। সেইৰূপে আপোনাৰ
মৰুৰ ভাব প্ৰকাশিত হবলৈ ধৰিলে; ভাবভৰ্যৰ সকলো
ঠাইলৈকে চোৱা এইৰূপ দেখিবা। কোনো ঠাইত
“হলি” কোনো ঠাইত “কাৰ্ত্তিক পূজা” কোনো ঠাইত
“মদন চতুৰ্দ্ধনী” বা “মদন কামেশ্বৰ বাঁশ” মহা উৎসব।
আত্মাধিক, অৱস্থাত থাক অলীলতা বোলা যায় এই অৱস্থাত
ভাব ভাব টিলা। “সংহতি কাৰ্য সাধিকাৰ” ৰূপক সূক্তৰ
পূজাত আৰ্হাবৰ্ত্ত প্ৰবাহিনী হৈ যায়। সূৰ্য্যৰ গতি
ক্ৰমে উত্তৰ কাললৈ হবলৈ ধৰিলে—দিনৰ পৰিমাণ দীঘল
বাতিৰ পৰিমাণ চুটি হল। ক্ৰমে ভাল দিন পাই লোক
সকলে আহু কেতিলৈ মন দিলে। কুছিয়াৰ পেড়া হল।
ইকুয়স গুড়ত পৰিমাণ হল। ক্ৰমে বীৰ বাশি এড়ি সূৰ্য্য
ঘেৰলৈ গতি কৰিবলৈ ধৰিলে। লোকৰ মাচ, বাগ, গীত,
বাজনাৰ বৃদ্ধি হল। কোনো ঠাইত “চড়ক” কোনো ঠাইত
আন কোনো প্ৰকাৰ ধেমালি। চতুৰ ২৯ তাৰিখে “উড়ুকা”
বা থিৰুৰ অধিবাণ। বুঢ়া বুঢ়ী, ডেকা ডেকেবী কোনোএ বনে
ধেমালিএ বাহু মাৰিবলৈ গ’ল। বোহাৰী কীয়াৰীএ
কাপড় কামি ধুই বৰ হুৱাব পৰিষ্কাৰ কৰিলে। লগাই
গক গাই বিচাৰিলে। বাহি প্ৰত্যন্ত হ’ল। দেশ উৎসাহত

পূৰ্ণ। কৃষিজীৱীৰ সংখ্যাই এই দেশত অধিক। ঘাঁহ ছাল-
ধিবে গকব স্নান সন্মাপন কৰি লাউ বেজেলা ছালখি গাত
চটিয়াই এড়ি দিয়া হ'ল। গধূলি ন পৰা পালে। লোক
সকলে গাধুই মাথ কীৰ্ত্তন কৰি অৰুহা অনুসাৰে ভাল বন্ধু
খালে। পিতা মাতা ঠেক জনক সেৱা ভক্তি কৰিলে। ৩০
চৈত্ৰত পুৰণি বছৰ গল। গকব বিহ গ'ল। পাছ দিমা নৱ
বৰ্ষ প্ৰবেশ। দেশত যহা আনন্দ দিতিৰ কুটুৰৰ ঘৰলৈ যোৱা,
গোলাই ঘৰলৈ যোৱা, প্ৰিয় জনক কাপড় দিয়া, আদৰ সন্মান
কৰা সম্পূৰ্ণ আয়োদ। বিশেষকৈ ডেকা ডেকাৰ নাচ গীতৰ
প্ৰভাৱ বাঢ়িল। যন্ত্ৰ অসম্পূৰ্ণ হলেও নাচ গীতৰ আয়োদ
প্ৰবুল। এই কাৰণই চতুৰ বিহ "বজালী"। এইৰূপে কিছু
দিন আয়োদ আহাঁদ বজ ধেমালিও গ'ল। নৃৰ্য্যৰ ভেজ
প্ৰথৰ হ'ল। কৃষি আৰু আন কাৰ্য্যলৈ লোকৰ মন গ'ল।
শ্ৰীম্মৰ প্ৰভাৱত কাৰ্য্যৰ বেগত প্ৰকৃতি উত্তেজিত হ'ল।
বনুৱতি ঋতুমতি নৱবৰ্ষৰ শস্ত উৎপত্তিৰ নিমিত্তে প্ৰস্তুত।
নৃৰ্য্য প্ৰথৰ জ্যোতিৰে সমুদ্ৰৰ জলবাশি আকাশলৈ নি বেঘৰ
হাৰাই পৃথিৱীত চালিবলৈ ধৰিলে। পৃথিৱী জনপূৰ্ণ।
পথাৰ শস্ত পূৰ্ণ। ক্ষেত্ৰিক উৎসাহ পূৰ্ণ। বৰ্ষা কাল
গল। জহাৰীৰ উৎসৱ শেষ হ'ল। শিশু লোকৰ প্ৰতি
কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ হোৱাৰ পাছত নৱবাত্তি অতিবিক্ত ঐশ
আৰু অতিবিক্ত বৰ্ষাৰ কাৰণে লোকৰ মন শিথিল। কিন্তু
কতা পৰিত্যাগ কৰি নৃৰ্য্য তুলালৈ যায়। "কাতি বিহ"
আয়োদ ভিমান নাই। উৎসাহ ভিমান নাই। ভড়ালত
হান ডাকৰ। কেবল শান্ত সমস্ত বিহ পালন। এই
নিমিত্তে "কাতি বিহ কতালি।"

বৈজ্ঞানিক অৰুহা সৰ্বজনিক বি কাত্ৰে চোৱা সেই কাত্ৰেই

“বিহু” চিন্তাব বিকৰ । প্ৰকৃতিৰে সহিতে উন্নতি হই আৰি
 “বিহু” প্ৰতিপালন কৰো । সকলো অকুৰ্ভাসৰে প্ৰথম অবস্থা
 সাধাত আৰু ভাল । ক্ৰমে কালৰ গতিত কেতো বিলাক
 অকামিল। কথা যোগ হই অকুৰ্ভাস যোৰ হুৰিও কৰে ।
 এতেকে সমাজ সংস্কাৰক সকলে বিহুৰ সাৰ ভাগ বাধি
 অসাৰ ভাগ পৰিত্যাগ কৰিবলৈ বহুবান হোৱা উচিত ।

খি, ব,

(খাসিয়া পৰ্বতৰ ওপৰত থিয়দি)

মনৰ ভাব ।

কিয় চকুৰ পাণী বহিছে সন্মুখে,
 কিয় চকু একে ঠায়ে চাইছা সেই পোনে ।
 দেশৰ অবস্থা হুৰী, বুজি তোলাৰ আৰি,
 তাতে বুজি কামি, চাহা হুঃখ অতিমানে ।
 কি দেখিছা ! সোণাৰ আসাৰ দাটী,
 হুৰ্ণ প্ৰকৃতি কুৰী তেওঁ তিখাবিহী ।
 কি দেখিছা ! সোৰোপা আসাৰ বাসীক,
 অচেতন, অজীৱন, অচল ধৰ্মী ।
 কি দেখিছা ! কাছাল বিদেশী জন
 দেখা আনি ধনী সিও সতিছে প্ৰকুৰ উচ্চ অতিমান ।
 যিকু আৰি অসহীয়া সিহঁতৰ পৰাণ ।
 কি দেখিছা ! বহুবি, কেবাপি ধৰি কলৰ কানত,
 আধাপেটী ভাত হাত কথাত পাৰ্গত,

কাছুলী, চেলেন্দ নবই খোজব বেগড ।
 উৰ্ব্বাসে লবড়িছে মিজ আশিসত ॥
 হাবুব বাগ আক গাঙ হাজিৰ মাত্ৰ কৰিছে ধ্যাম ।
 ধিক্ আমি অসমীয়া নিৰ্জীব পৰাগ ॥
 এই দৰে মাহ শেবে দৰ্শনাব দিন
 কৈয়া মুদি বকুয়াই সাধিলেছি ঋণ
 লম্বা বন্ধা খাতা মেলি দিছে সমিধান ।
 ধিক্ আমি অসমীয়া নিৰ্জীব পৰাগ ॥

কি দেখিছা ! অসমীয়া ! খুছবা মোকানীগণ
 সিও ভোমক ঋণ জালে কৰিছে বন্ধন ।
 পৰব গোলাঘ মাত্ৰ দেশী তত্ত্বগণ,
 মোজাদাৰ, মহবি সবে কাপ কাঁঠিত ঘন
 আধীন স্থিতিৰ প্ৰতি সবে অচেতন
 ধিক্ আমি অসমীয়া নিৰ্জীব পৰাগ ।

কি দেখিছা ! অসংখ্য জাহাজ, নৌকা নদীৰ বকত,
 সন্ধিহ, কৰ্ণাহ, লাহা বববৰ বোম্ব, তবাই বুটত
 শুহিছে বিদেশীয়ে, এইৰূপে প্ৰতি বোজ,
 দেশিৰ আকাল বিদেশিৰ মহাতোজ ।
 নিত্ৰিত আসাম ঘন নাই নকৰে কান
 নিজৰ ঘন লোকে খায় নাই একো জান
 ধিক্ আমি অসমীয়া নিৰ্জীব পৰাগ ।

কি দেখিছা ! কানীৰ খোলাত বহি কত জন,
 কৰিছে হুচুবি গণ অকথা কবন
 কতো হুইছে, কেতিয়ক হাজাৰ পুখাব,
 কতো হুইছে বেপাৰি সহজ টকাৰ

কোনোএ কবিছে গণ দুজনে একনে,
কোনোএ বা ওলাইছে দেশ পৰ্যটনে,
কতো তাজি কতো পাতি গৈলা স্থানে স্থান
ধিক্ আমি অসমীয়া নিজৰ পৰাগ ।

কি দেখিছা ! শিকিড যুবক বিয়া কেই জন
সমাজৰ ভৱত সন্না সন্মুখিত মন ।
বোপা ককাৰ নিয়মক নুচ মনে ধৰি,
থইছে সত্যক লুকাই স্বৰ্গ অনাদৰি
সত্যৰ আজ্ঞাৰ বিনা স্নানাহস কাৰ ?
মিছা ৰূপ কাঁইট জেজ্জি তেটি সত্য দাৰ,
নিজোন্নতি, দেশোন্নতিৰ থাইছে যুৱ
দুনাও হুতবী কবি সদায় আতুৰ,
কৰে। বুলি ধবোতেই হেঁকৰালে মোৰ ।
উনবিংশ শতকৰ প্ৰাৰ পৰিলহি ওৰ
মিজৰ আৰু দেশৰ প্ৰতি নাই মন কাণ,
ধিক্ আমি অসমীয়া নিজৰ পৰাগ ।

গিৰিক সন্ধ্যাৰি হঠাৎ শব্দ-শব্দোকাৰ
অকস্মাৎ শুধিলে মোক, “আসাম আজিকাৰ”
হায় ! কি বিবাদ কথা শোকৰ সাগৰ
তাৰাহা ডাবুক আসাম কি ভোমৰ ?
তাৰাহা ডাবুক ভোমৰ কোন অধিকাৰ ?
জেহু খড়িৰ জন্ত আমি কৰিছো হাহাকাৰ !
বল অস্তিত্ব জাৰ বুদ্ধিত সমান অধিকাৰী
ভাৰত অসমীয়া কীৰ্ত্তি নবিত্ত তিখাৰি ?
ধিক্ মান হীন আমি আসাম বিবাসী ।

যবত থাকিও আদি সন্ন্যাস প্রবাসি
বাসীহাস সাহায্য জীবীকায়, তাবো বস যাম
ধিক্ আদি অসমীয়া মিথ্যোঁ পবাণ ।

এতিয়াও আছে কিছু আশাব উপায়
উঠা অসমীয়া হই এক মন কায় ।
দেশব নিমিত্তে সদা কবাহা বডম
এলাহত পবি কাল নকবা ছবণ
জি জাতিত নাই “একতা” “জাতী’তা”
সি জাতিব যাস—পবব অধীনতা
অতএব সবে কবা দৃঢ় পণ,
অদেশব হীত চিন্তা সৰ্ব্বক্ষণ
ন হয় কি দুখ মনত উদয় এবাব ?
তাখি দেখা বেবে “আসাম আজি কাব” ?
দেখা বন্ধে কেনে বন্ধে উন্নতি সাধয়
বাখিছে নিজব সত্ব পবক মেদয়
লিপ্সা বাণিজ্যাধি বত উন্নতিব পথ
সকলোতে বন্ধ বন্ধে সিদ্ধ বনোবখ
নতুন নতুন কত বাতবি কাকত
সাখিছে দেশব হিত হইয়া বেকত
আসাম ভোমাব কপালব গুণ্ডি, দেখা—
“মিউচ” খনি যবো যবো প্রায় সন্ন্যাস আবা দেখা ।
“বিহিব” “দর্পণ,” বিলাসিনী” (কলৈ) নল
হায় ! বিপ্লুতিব বন্ধত সকলো হুঁবিল !
কিনো বিধাতাব কোণ ভোমাব প্রতি.
কিয় নতর দেলীয় সজ কুখি যতি ?

বাতৰি কাকতত বাৰ নাই ভাববা,
 সি দেশত ক'থা উন্নতিৰ আশা ?
 কি লেখিলে বিধতায় তোমাৰ কপালে ?
 আসাম বাসীক সৰ্বসামে পালে ।
 বিদেশীয়েই কি নিব সৰ্বস্ব তোমাৰ ?
 তাবুক এবাৰ ভাবা আসাম “আজিকাব” ?
 আসামৰ ঘাটী পৰম উৰ্ব্বা
 এনে ভূবীৰ যদি আদৰ নকৰা
 ভাটীৰ চাউল আয়নাশি নহলে ?
 বিহু অসমীয়া তোমাৰ জীৱন নচলে ।
 নিজা পৰিহৰি এবাৰ ভাবা কি হল ?
 “যযাৎ জুই বোদ এলাহত ডেও বিহুল ।
 এতিয়া নকৰা ঘন মিচিক্তা উপাৰ,
 পিচিক্ত পন্তাৰা সৰে খাবলৈ না পায় ।
 লাগিব জ্বৰগৈ সৰে বিদেশীৰ চাকৰ
 ভেতিয়া বুখিবা সৰে আসাম “আজিকাব” ?
 (পৰিৱৰ্ত্তিত) ক, ড.

যন্তব্য । পৰ্ব্বতৰ শিখৰত উঠি এই জনা লেখকে অপূৰ্ব্বৰূপে
 এই ভাব প্ৰকাশ কৰিছে। লেখকৰ ভাব আৰু হৃদয় হুয়ো ন ।

স্বাধীনতা নে স্বেচ্ছাচাৰ ।

(১৪০ পৃষ্ঠাৰ পৰা ।)

বাৰ অনুগ্ৰহত ভাগকৰা জীৱনে ভাগৰ পন্থায় জুৰা-
 ভুবে আহাৰ পায়, ভূকাভুবে পানী পায়, হাৰ । কেমেটেক
 তেঁওক পৰাবীনা বুজিব ? সাবিজী, সীতা, শকুন্তলা, ইত্যাদি
 আৰ্য্য বৰপীৰলাক পৰাবীনা ? এওঁলোকেই যদি পৰাবীনা

হব লাগিল। সংসারত আধীন্য তিকতা কোম? আধীন শব্দ-
 বেই বা অর্থ কি? আহা! পতি-ভক্তি, গুরুজনৰ প্ৰতি
 অজ্ঞা, সাংসাৰিক কাৰ্য্য ক্লেশতাই এ'ও লোকৰ জীবনক কি
 পৰিত্ৰ কৰি তুলিছিল, কি যথুৰ সজ্জাবে সজাই, অগোঁৱ
 ভাবেবে অনুপ্ৰাণিত কৰি অমৰ-বাঞ্ছনীয় কৰি তুলিছিল! সেই
 নিমিত্তেই সাবিত্ৰী জগৎপুঞ্জমীয়া; সীতা লক্ষ্মীশ্ৰুপা। আজি
 কালিৰ অববোধ প্ৰথাৰ বহিৰ্ভক্তিিনী গাভৰু এ মন্থন শিক্ষাবে
 শিক্ষিত। হই গিৰিয়েক যোগেশ্বৰ বাবুৰ ছয়তো 'প্ৰাণ
 যোগেশ' বা "প্ৰাণনাথ" "প্ৰিয়ভৰ" (ডাৰ্জিল) বুলি তেঁওৰ
 মন তুমিৰ পাৰে, কিন্তু আমাৰ চহা নিয়মৰ তলতীয়া সাধাৰণ
 অসমীয়া গাভৰু এ যি ভয়, ভক্তি ও প্ৰেম মিশ্ৰিত ভাবেবে
 গিৰিয়েকক দেখে ও তেঁওৰ লগত ব্যবহাৰ কৰে, নব শিক্ষি-
 তাৰ অন্তঃকৰণত সেই ভাব নাই—তেঁও গিৰিয়েকক জীৱ-
 নৰ সজী এজন বুলি অনুমান কৰে, আমাৰ চহা বোদ্ধাবীএ
 গিৰিয়েকক ডাইব জীৱনৰ অধিকাৰী বুলি ভাবে; "স্নো-
 চনা" বোদ্ধাবীএ গিৰিয়েকৰ লগত লগবীয়াৰ ব্যবহাৰ কৰে,
 "স্নপছীএ" তেঁওক ইচ্ছাদেৱৰ দৰে দেখি চকুলৈ চাই কথা
 কবৰ লাহ মেশাৰ। এজনমাই শাহু-শহৰক সামান্য বুঢ়াবুঢ়ীৰ
 লগত গণ্য কৰি কপড়ৰ বাডে উড়াই নিব খোজে, আম
 জনাই তেঁও লোকক পিতৃ-মাতৃৰ দৰে গুরুজন ভাবি তেঁও
 লোকৰ পদতুলি প্ৰণাম কৰি নিজক ভাগ্যবতী বিবেচনা
 কৰে। এজনমাই শাহু-শহৰে কেমেবাকৈ দেখা পায় বা মাত
 ভনে বুলি সকাই সজুচিত হই কৰে, আম জনাই সিবিলাকক
 যাবুহ ৰেজকে মেদেখে। চহা, আক মন্থন শিক্ষাৰ
 ইয়াম প্ৰভেদ! বনোমত গহনা দি সজুঠ কৰি থাকিব মোহা-
 বিলে এজনমাই গিৰিয়েকক বিব চকুৰে নেখে, আম জনাই

গিৰিয়েক আৰু সিন্ধুবৰ কোটচৌকো সৰ্ব-সম্পত্তি থিয়েচনা কৰি বি অৰহাত থাকে, তাতে কপালক হিৰাই মৰব নুখেবে মিন কটোৱা ।

সেই গিৰিতেই হুঃখিত অন্তঃকৰণেৰে ক'ব যে আজি কালিব ডিক্ৰীবিলাকক বি বিহৰ স্বাধীনতা দিবলৈ উলিয়াইছে, সি "স্বাধীনতা" মন্ত "দেখাচাবিতা"। ডিক্ৰীক নিজৰ ইচ্ছাৰ তলতীয়া কৰি দিব না লাগে ; নাহি শহৰক তল পেলাই গাতক বোদ্ধাবীক সংসাৰৰ সৰ্বময়ী কৰ্মী কৰি দিয়া একেবাবেই অনুভূত । সেই গিৰিতে মহৰ্ষি বনুৱে ছাত্ৰ ডাঙি ডাঙি বনু-সংহিতাত "মন্ত্ৰী আত্মব্যবহৃত্তি" "পিতা বকতি কোমাবে তত্ত্বা বকতি বৌদ্ধে" ইত্যাদি ৰূপে উপদেশ দি গৈছে। এই বিলাক কথাৰে যে অস্পন্দ সাৰ আছে, আমি তাক ভাবি চাব লাগে। সীতা, সাবিত্ৰী শিকিতা বোদ্ধাবী আছিল—তেও লোকৰ ভিতৰত অৱশ্যৰ পাতি পাতি বাঢ়িও-সইছিল, কিন্তু তেও লোকে কেতিয়াও মাত্ৰ জনৰ মানত আৰাধ কৰা নাছিল তেও লোকে তক্ষি জন সিঁচি সেই মানক অধিক কৰি পৰিপূৰ্ত্ত কৰি তুলিছিল। পৰ-পূৰ্ব্বকৰ তেওলোকে ভাই বা পিতাকৰ দৰে দেখিছিল, কিন্তু আজি কালিব মৰশিকীতাই গিৰিয়েকৰ লগৰীয়া হুজুম-বা এজম ডেকাৰ লগত মুখ চুপতি মৰা বা হুই চাৰিটা বহন্ত কৰা একো অসং কাৰ্য্য সেম অনুমান নকৰে। ছাত্ৰ ! কালৰ কি পৰিবৰ্ত্তন ! সময়ৰ কি বৈচিত্ৰ্য ! আই সাবিত্ৰী ! এবাৰ এই মৰ্ত্ত্যভূমিলৈ নামি আহি তোমাৰ বোদ্ধাবী জীয়াবী বিলাকক চাই যোদ্ধাৰি, তেও লোকে লাহে লাহে কেনেকৈ বিপথা হবলৈ ধৰি তোমালোকৰ জগৎ-পূজা মানত কলহ আদিবলৈ ধৰিছে। তুমুকি মাৰি চাই তাৰ আভিকাৰ

উপায় কবি বোদ্ধাহি। মন ডেকা। তোমার জন্ম বুঝা,
তোমার শ্রীক শিক্ষা দিয়া কিন্তু স্বাধীনতাৰ হুল কবি বেছা-
চাৰ ত্রিদিবা বা দেশী শিক্ষা এড়ি বিদেশী শিক্ষা নিদিবা।

ব, বহুত।

বিবেক ।

ময় এদিন সূৰ্যোদয়ে সূৰ্যোদয়ে এটা চাৰি আলীৰ সুবক
উপস্থিত হওঁগাই। তাতে সৌভাগ্যক্রমে একজন অসা-
ধাৰণ পণ্ডিতৰ লগত মোৰ দেখা হল। পণ্ডিত জন্ম বুঝা
আছিল। আহা! তেঁওৰ কি শান্ত গভীৰ প্রকৃতি! কি
সবল স্বতন্ত্র! দেখিলেই তত্ত্বের উন্নয়ন হয়। এনে বোধ
হয় যেন সংসারৰ লগত তেঁওৰ কোনো সংজ্ঞা নাই অথচ
সকলোৰে হিডাকালী। ময় সেই বহাণুৰ জন্মৰ ভিত্তি
দীক্ষন হই পড়ি হাত বোড় কৰি স্মৃতিৰ্ণো। বহাণুয়।
এই ঠাইৰ নাম কি? আৰু আপুনিৰা কোন এই চাৰি
আলীৰ সুবক শোভিত কৰিছেহি? পণ্ডিত জন্মে বিটি-
কিয়াই হাঁহি উত্তৰ কবিলে হেৰা পথিক! জুনি যোক
চিহ্নৰ পৰা নাইনে? মোৰ নাম “বিবেক”। ময় সকলৰ
জ্ঞান চৰ্চ্চাতেহে দিন নিৰ্ণাও। মোৰ কেইটাবোৰ প্ৰিয়
ছাত্র আছে তেঁও বিলাটক মোৰ ইয়াতৈ জ্ঞান আলোচনা
কৰিবলৈ সন্মাই আছে। এই চাৰি আলীৰ ওচৰতে মোৰ
পড়াশালী, এখন আছে। আৰু এই চাৰি আলীৰ সুবক
নাম “জন্ম”। স্বৰ্ভাগ্যক্রমে ইয়াৰ পূৰ্বে মোৰ এই পণ্ডিত
অৰ্ঘ্যৰ লগত কেতিয়াও দেখা-হোৱা নাছিল তেঁওৰ নামে
কেতিয়াও ভাষা নাছিলোঁ। তেঁও হুপ্প কৰি যোক তেঁও

পৰিচয় দিলে তথাপি বয় এতিয়াও তেঁওক ডানটক চিনিব
নোৱাৰিলোঁ। তেঁওক দেখিবলৈ পৰা মোৰ বসন্ত তক্তিব
উত্তৰ হইছে। মোৰ বসন্ত সকলো কথাকে এই দৰে
তেঁওৰ আগত তাকি কবলৈ ধৰিলোঁ। মহানন্দ! বয়
মোগ, শোক, ভয়, দাবিত্যাগ প্রভৃত সংসারিক কষ্ট সহ কৰিব
নোৱাৰি এই পৰ্য্যটন ব্রতৰ আশ্রয় লইহোঁছি। কঠিন বাব
কি কৰিব একোকে থিব কৰিব পৰা নাই। বহু দিন এই
দৰে কুৰি কুৰি আজি আহি আপোনাৰ ওচৰ পাইহোঁ।
এই বাটটোৰ বাব কি ভাক বয় নাজানোঁ। সৌভাগ্য যে
আক ভিন্নতা আসী দেখা গইছে তাৰেই বা বাব কি? আক
ভাব ভিতৰৰ কোমটোৱে গলে কোন চাইত উঠিব পাৰি
তাকো নাজানোঁ। এতেকে যোক অনুগ্রহ কৰি ইয়াৰ
সবিশেষ বৃত্তান্ত জাতিবলৈ দিলে চৰিতাৰ্থ হয়।

বিবেকে কলে “পৰিক! তোমাৰ কথা শুনি বয় বড়
হুঃখীত হ'লোঁ। তুমি তেঁওক বাবুহ; এই ছেল বয়সত তুমি
সংসারিক হুঃখ, শোক আদি সহিব নোৱাৰি অবসৃত কৰ্তব্য
সংসাৰ বৰ্ণ পৰিত্যাগ কৰি ডান কৰা নাই। পৃথিবীত
বিদান আশ্রয় আছে তাৰ নাজত বৃহৎসংখ্যেই সকলোতেকে
প্রধান। বি হওক তুমি বি বাটেৰে ইয়ালৈ আহিছা তাৰে
অল্প হুঃখে এজন ভাবৰ অধ্যাপকৰ এখন পঢ়াশালী আছে
মোৰ বোধ হয় তুমি সেই অধ্যাপক জন্মৰ চকুত নপড়িলা
পড়া হলে তোমাৰ অন্তৰত উদাসীনতা তাৰ অল্প বাবে
থাকিব নোৱাৰিলে হেতেন। তেঁওৰ নাম “বৈধ্য”। বৈধ্য
মোৰ এজন প্রধান শিষ্য”।

“তুমি বি বাটেৰে ইয়াৰ হুঁহলৈ আহিছা তাৰ নাম
“হুঃখিতা”। সংসাৰৰ বিয় কিলাক অতিক্রম কৰিব নোৱাৰি

তোমার দবে আক বহু বহু ডেকাই সন্ন্যাসীৰ বেশ ধৰি
এমেকৈ আছে হয় কিন্তু তান্যন্তে বাব লগত মোৰ প্ৰিয়
শিষ্য বৈৰ্য্যৰ দেখা হয় তেঁও কেতিয়াও ইমান দুৰ্বলৈ আহিব
নোৱাৰে । বৈৰ্য্যে তেঁওক অশেষ প্ৰকাৰ শাস্তনাৰ দ্বাৰাই
ক্ৰমে অশিক্ষিত আক হিৰ কৰি সংসাৰলৈ ওভোতাই
পঠাই দিয়ে ।

“মোৰ প্ৰিয় শিষ্য বৈৰ্য্যৰ পঢ়াশালীলৈ বয় সদাই অহা
যোৱা কৰি থাকোঁ আক মাথোঁ সঘৰে তেঁওৰ ছাত্ৰ বিলাকৰ
পৰীক্ষা লওঁ । যি ছাত্ৰে মোৰ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হয় পাবে
তেঁওক বয় পুৰস্কাৰ আক এখন প্ৰশংসা পত্ৰ দি বিদায় দিও ।
এই দবে মোৰ মৰমৰ পাত্ৰ ইহ বেইএ আকোঁ গৃহছাত্ৰৰ
আজ্ঞাৰ লয় তেঁওৰ সাংসাৰিক অধৰ সীমা মাথাকে । কিন্তু
হুৰ্ভাগ্যক্ৰমে যি জন্মে বৈৰ্য্যৰ বা মোৰ আগত লগড়ে তেঁওৰ
বড় দুৰ্গতি হয় । তুমি সমুখতে যি ভিটটা আলী দেখিছা
তাৰ এটাৰেও তুমি মাৰাৰা, গ’লেই তোমাৰ বিপদ ঘটিব ।

পথিক ! হুশিহুতা পথৰ ওচৰত যি বাটটো দেখিছা
তাৰ নাম “উদ্ধাদ” । উদ্ধাদ পথ কিমান দুৰৈত কত উঠিছে
কোনোএ কব নোৱাৰে । এই বাটৰ মূৰতে যি বিলাক
ডালৰ ডালৰ ঘৰ দেখিছা সেই বিলাক ঘৰ বিপদৰ-ভণ্ডাৰ
মানুহে তাক “মদৰ দোকান” বোলে । মোৰ লগত তোমাৰ
দেখা নহলে তুমি অবশ্যেই তালৈ গ’লা হেভেন গ’লেই
তোমাৰ বন্ধা নাছিল । নাজানি যুগুনি বহু মানুহে সেই
বাটেৰে গ’ই বিপদত পড়িব লাগিছে । পথিক ! এই পিনে
চোৱা সাপৰ দবে যি বেকা বেকী এটা বাট দেখিছা তাৰ
নাম “আত্ম হত্যা” । মোৰ লগত দেখা নোহোৱাত তোমাৰ
মিচিমা বহু মানুহে সেই বাটেৰে গ’ই প্ৰাণ হেৰুৱাইছে । ইহ

ভোমক যি অল্পহতা নামে বাটৰ কথা কলোঁ তাৰ বুৰতে “হুৰ্গতি” নামে এজনী কপবতী বেস্তাৰ ঘৰ আছে, তাই এই অবস্থাৰ বাটকট্টা মাহুৰ লগ পালেই ডাক ডংকনাং বিবোধিত আৰু জাম শূন্ত কৰি, দয়া, বন্ধু ইত্যাদি কেঁওৰ গাত যি যি বহু মূল্য অলঙ্কাৰ থাকে তাকে হুলৈ বলে কাঢ়ি লই তাৰ পৰিবৰ্ত্তে তাই হিংসা, অৰ্হ, খলভা, পৰমিত্ৰা কপ ভয়ানক হলাহল ছাত্ত ডি কেঁওক বিদ্যায় দিয়ে। বিদ্যায় কৰি দিয়াৰ পিছে পথিকে আৰু বহু দুৰ্বলৈ যাব নোহোৱে। সোম কালেই মৃত্যু আহি লগ যবি পৃথিৱীৰ পৰা চিম দিনৰ মিনিতে কেঁওক আতবাই লই যাব।

শ্রীম, হু,

ওহাহাটী।

উন্নতিৰ চাৰিখান দুয়াৰ ।

মহুৰা জাতিৰ এতিয়া যেনে অবস্থা চাৰি বা পাঁচ বছৰ পূৰ্বে ভেনে নাছিল। সেই সময়ত এতিয়াৰ দৰে চাৰি খনি দুয়াৰ মুকলি নাছিল বা নহইছিল। “মহুৰা ইত্য” প্ৰাণ্ডিতক বিবেচনা আৰু বুদ্ধিত জেষ্ঠ। এই বুজৰ ক্ৰমোন্নতি আছে। পশু পক্ষীৰ মাজতো বুদ্ধিৰ বিশেষ পৰিচয় পোৱা যায়। কিন্তু তাৰ উন্নতি নেদেখি। পাঁচৰ বছৰ পূৰ্বে টোকোবা চলাইৰ বাহ যেনে এতিয়াও ভেনে। কিন্তু মাহুৰৰ বুদ্ধি কোশল উন্নতিশীল হোৱাত সেই কালৰ ঘৰৰ অবস্থা এতিয়াৰ ঘৰৰ অবস্থাবে একে নহয়। আনাৰ উন্নতিৰ, যি বিলাক বাট উলিওৱা হইছে তাৰ মাজত এই চাৰিটা বাট প্ৰধান।

প্ৰথম কম্পাস বা দিক্ দিকপক যন্ত্ৰ। সমুদ্ৰত জাহা-

ধেবে অহা যোৱা কৰাত পূৰ্বে বড় অসুবিধা আছিল। আজি
চাৰিশ মান বছৰ হৈছে চুৰ্ক্ষ বা মেগনেট লো আৱিষ্কাৰ
হল। ইয়াৰ কাইটৰ মুখ সনাই উত্তৰ কাললৈ পোৱা হই
থাকে। এই কাইটৰ দ্বাৰা কম্পাস যন্ত্ৰ প্ৰস্তুত হ'লত তাৰে
যিটাইও যেতিয়া থকা যায় দিক্ নিৰূপণ কৰা টিলা হ'ল।
সেই কাৰণে সমুদ্ৰেদি নানা দেশলৈ যোৱা অহা সুচল হ'ল।
বেপাৰৰ সুগম উপায় হল। মানা চাইব যন্ত্ৰ নামা চাইলৈ
আমদানি বপ্তানি হবলৈ ধৰিলে নানা দেশৰ মানুহ নানা
দেশলৈ যাবলৈ ধৰিলে। এই ৰূপ হোৱাত সভ্যতা বৃদ্ধিৰ
এখান বড় চুৱাব মুকলি হ'ল।

দ্বিতীয়—পূৰ্বে মানুহে হাতেৰে পুণী লৈছিল তাৰে
পুণীৰ জ্ঞান সাধাৰণত প্ৰচাৰ হবৰ সুচল উপায় নাছিল।
কোনো দেশৰ বা সময়ৰ জ্ঞান বা জ্ঞানৰ কথা সেই সময় বা
সেই চাইতে আছিল। কিন্তু ছাপাৰ যন্ত্ৰ প্ৰচাৰ হ'লত সেই
অসুবিধা মিৰাবণ হল। এক দেশৰ এক সময়ৰ জ্ঞানৰ
কথা আৰু জ্ঞানীৰ মনৰ ভাব নানা দেশলৈ যাবলৈ ধৰিলে।
ছাপা যন্ত্ৰৰ দ্বাৰাই হাজাৰ হাজাৰ পুথী প্ৰচাৰিত হ'ল।
সময়ৰ দৃষ্টিও ছিল।

তৃতীয়—বাষ্প বা তাপৰ যন্ত্ৰ। ইয়াৰে নানা চাইলৈ
যাব পৰা নানা কাৰ্য্য সাধিব পৰা অনেক উপায় নকৈ হইছে।
তাপৰ জাহাজ, তাপৰ গাড়ী, তাপৰ যন্ত্ৰ এই বোৰৰ দ্বাৰা
যনুমাৰ কিমান উপকাৰ সাধন হব লাগিছে তাক সকলোৱে
জানে।

চতুৰ্থ—ভাঙিত যন্ত্ৰ—বিজুলী যন্ত্ৰ তাক। ইয়াৰ দ্বাৰাই
টেলিগ্ৰাফত বাৰ্তা অহাবেলাৰ বি উপায় হইছে তাক কোৱা
বাছন্দ্য।

এই কেই বিধ আধিক্যৰ দ্বাৰা স্থান আৰু স্থানৰ দুৰ্ব্বতা
একে বাবে হৈছে । উন্নতিৰ বাটৰ দি কাইট আৰু বিধ
আছিল সি হৈছে বাস্তব এতিয়া এনে সময় হৈছে ।
বিশ্ববিস্তাৰ পৰমেশ্বৰে আগলৈ কি উপায়েৰে তেওঁৰ
পৃথিবীৰ শোভা বৰ্দ্ধন কৰে তাক জনা টান । তেওঁ যাক
আনে ।

স ম ।

গাবো বৃত্তান্ত ।

২য় অধ্যায় ।

সমাজ ।

সাধাৰণিক পৰিবৰ্ত্তন আৰু খ্ৰীষ্ট ধৰ্ম্মৰ প্ৰচাৰ । গাবো
সমাজত লাহে লাহে বড় পৰিবৰ্ত্তন হ'ব লাগিছে । আছিল
কালি বহুত গাবো-এ খ্ৰীষ্ট ধৰ্ম্ম তাজিবলৈ ধৰিছে । বহুতে
পাহুৰি সাহাবৰ লগ পাই অল্প অচৰণ দেখা-পতা শিকি-
বলৈকো ধৰিছে । এই খ্ৰীষ্টীয়ান গাবোবিসাকৰ আধিক্যত
লাহে লাহে আগৰ আখ্যাত দেখি অহা কদৰ্ঘ্য নিম্ন
বিসাকৰ অন্ত পড়ি আহিবলৈ ধৰিছে । খ্ৰীষ্টীয়ান গাবো-এ
দেখুৱাই বহু মাখায় । আৰু সেই দিন লগা নিম্ন বিলাকো
লোভে । এই হেন পৰ্ব্বতৰ চোতাতে খ্ৰীষ্ট ধৰ্ম্মৰ পোহৰ
পাইছেহি । বহুবে বহুবে পাহুৰি সাহাব আৰু দেশীয়
প্ৰচাৰকে গাবোৰ প্ৰতি ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰিব লাগিছে । একো
জ্ঞান নাই, একো হাই পোঁচাল নাই, হুটা নুখৰ দুখ
দেখুৱাইছে, ফিটা মুখেৰে-হুটা নুখৰ কথা কইছে, হোজা

গাবো সহজ মনেবে বিশ্বাসী খ্রীষ্টীয়ান হ'ল । আকৌ এমেও আছে যে বহুত খ্রীষ্টীয়ান গাবোএ খ্রীষ্টৰ নামকে মাজানে, সিহঁত কি হইছে একো কব নোৱাৰে । সিহঁতে ইয়াকে জানে যে দহোটা বিশিমে গইছে, সেই পিমে গলেই ভাল ডেহেঁলৈ হলেই থাকোক বা জোজেই থাকোক । ইহঁতে আক এটি কথা জানে—দেবনাথে যিখা যবলৈ গই “পাখমা” কৰিবটো লাগে ।

গাবোৰ ভিতৰত ভিকতাৰ বৰ্ণাদা । ভিকতা গাবো-সমাজৰ মহাশক্তি । গাবোহঁতৰ ভিতৰত ল'ৰাতকৈ ছোৱালীৰ আদৰ অধিক । ছোৱালীয়েই সিহঁতৰ সৰ্বসম্পত্তিৰ গৰাকী । আমাৰ মাক-বাপেকে ল'ৰা হলে আনন্দত মগ্ন হয় ছোৱালী হলে কেৱে নৈত উটাই দিবলৈ কয় । গাবোহঁতে ছোৱালী হলে তুলি-তালি ডাহুৰ-দীঘল কৰিবলৈ দিয়ে, আৰু ল'ৰা হলে বাতৰিকে মলয় । আমাৰ পুতেকৰ পুতেক উত্তৰাধিকাৰী, গাবোহঁতৰ কীয়েকৰ পুতেক বা ভাগিনীয়েক সৰ্ব-সম্পত্তিৰ গৰাকী । ভিকতাৰ সামাজিক অৱস্থালৈ চালে অসভ্য গাবো সমাজ সভ্যতাম ইংৰাজ-সমাজৰ লগত বহুত মিলে । অমিল অংশ গাবোবুগীয়ে লেখা-পঢ়া কাক বোলে ক'ব নোৱাৰে, গাবোবুগীয়ে গা চিকুনন্দা বজায়ে । বিবি বিলাকে জানিবা লেখিব পঢ়িব জানে, আৰু উন্নত কচিব দাসী হই গাব ধুন বঢ়োৱাত ধৰ কাজি । ইয়াত বাজে সকলো একে বুলিলেই হয় । ইংৰাজ-সমাজত ভিকতাৰ সিমান আয়ত্, সিমান মান, গাবো-সমাজত গাবোবুগীৰো সিমান আয়ত্, সিমান মান । সাহাব আৰু সেমে হাতত ধৰাধৰি কৰি ফুৰিলে যেনেকৈ ইংৰাজ ল'ৰাজে লিমা শকৰে, গাবোৰ লগত গাবোবুগীয়েও গাবোৰ

হুংখৰ অৰ্দ্ধ ডাগিণী হই লগে লগে হুৰিহলৈ গাঁবো-সমাজে
বহিৰ্ত্ত বেন বিবেচনা নকৰে। ইংৰাজৰ দৰে গাঁবো-এ ধাৰৰ
সময়তো সকলো-এ একে পাততে খাবলৈ বহে। এখিন
গাঁবোৱণী এজনীয়ে খাই বোহাত ডাইব পাততে বহি
ডাইব গিৰিয়েকক খোৱা দেখিহোঁ, তিকতাক' লম্বান কৰা
গাঁবোইতৰ আদৰণীৰ নিম্ব; গাঁবোবিলাক বিমানটক
ঈজীৱান হ'ব লাগিছে, বোৰ কৰে। অৰ্দ্ধ-মতিকা দানব
পাত্ৰত প্ৰকৃত গাঁবোৰ সঁচ এটিও নাথাকিব। আক চিব-
কাদি এই দৰে চলি থাকিলে যে গাঁবো-সমাজ এখিন
ইংৰাজৰ দৰে উন্নত সমাজ হ'ব, তাক থিৰাং কৰি ক'ব পাৰি।

গাঁবোবিলাকৰ দাৰত, আমাৰ কোনো গৌন্সাই না
মহন্ত সকলে ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰিলে সিহঁতে হিন্দু ধৰ্ম্মও
প্ৰেৰণ কৰিব পাৰে। ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰকৰ এনে বৃত্তিত সা-
নাটো আছে। গাঁবো বিদ্ভা। ওপৰত কইহোঁ যে
গাঁবোতকৈ গাঁবোৱণীৰ ধৰ্ম্মাঙ্গা সবহ। বিদ্ভাতো গাঁবোৱণীৰ
হাত ওপৰ। আমাৰ হলে দবাই বিদ্ভা কৰাৰ, গাঁবোইতৰ
ছোৱালী-এ বিদ্ভা কৰাৰ। আমাৰ কালে দবাই ছোৱালী
বাচে, গাঁবোইতৰ ছোৱালীয়ে দবা বাচে। আমাৰ ছোৱালী
দবাৰ দবলৈ গৈ দবাৰ বৈলী হ'ব সিহঁতে দবাক কতাব দবলৈ
নি ধবজীয়া বাথে। ইয়াৰ পৰা সকলোৱে অনুমান কৰিব
পাৰে যে অসভ্য গাঁবোইতে সভ্যতাৰ তাৰ দেখুৱা বহুত
অসমীয়া আৰু বঙালী ডায়াইতৰ দৰে পেটৰ পোহালীক
অৰ্ধৰ সাধবিব লোহাৰা লোতত মুক্ত হৈ চিৰকালৰ সিহঁতে
হুংখৰ অভল সাধবত দেখেনাৰ। গাঁবো-দাক-বাপেকে
ছোৱালীৰ গাঁব ধন লব লোহাৰে, গাজিকেই কুজিব পাৰি
ন তিৱহৰ জালিব দৰে কুৱলীয়া গাঁবো-ছোৱালী কেতিয়াও

দাঁত-বাশেৰুৰ শৈশৱাটিক সোতৰত লহু হই দৰাণাটিক পুত্ৰ
পঁকাচুৰীয়া, দাঁত-লোমোৰা আৰু গাঁৱ বন্ধহ পোপোৰা-
গুপুৰি দিয়া তুৱাত পৰি কুৰুচীয়া বন্ধহে বৰি হৈ অগ-
হত্যাৰি অশেৰ দৰাণাতকৈয়ে সাপিনী ন হয় গতিতকৈ
বুজিব পাৰি যে গাৰো-দৰাণাতি বহুত অসমীয়া আৰু
বজাৰি-দৰাণাতিত কৈ অনেক পৰিমাণে নহী। গাৰোৱা
গাতক হই উঠিলেই নিজৰ দৰাণে চকু দি থাকে। মন
জোখাই দৰা পাৰে (আৰু দৰাৰো যদি কতাত মন পুৰে)
উভয়ৰে বিয়া হয়। লাজা গৌসাইৰ আগত দেওবা পুৰোহিতে
গাৰো-গাৰোৱাৰ এই বিবাহ-কাৰ্য সম্পাদন কৰি দিয়ে।
দেওবাই লাজা গৌসাইক গাৰো-গাৰোৱাৰ প্ৰেম-বন্ধন
সাক্ষী কৰি হুইকো বিয়াৰ ডোলেৰে সাজোৰে। বিয়াৰ
দিনা গাৰোৰ আমন্দৰ চাই লাই ! সাধাৰণ আৰু পোহনীয়া
মনৰ মানবত বিয়াৰ দিনা গাৰো-গাৰোৱাৰে বুজিাই
জীৱাতে অৰ্ণব হুৱাবৰ বাট দিচাবে। গাৰো-বাৰতৰ গাভ
সেই দিনা বজা-বাদৰাৰ আটোৱা-প্ৰমোদ ! মন বাগিৰে
সেই দিনা পাৰ্থিব-গাৰোক বৈকুণ্ঠ-বাসী কৰে।

বিয়াৰ সকলো আয়োজনমি হলে দেওবাৰে এজোৰ
কুৰুবা আনি লাজা-গৌসাইৰ গুড়িত একে লগে হুইবো টেটু
কাটি লাহেটৈ গৌসাইৰ কান্দতে বই দিয়ে। এই কুৰুবা-
জোৰৰ আত্ম আৰু অস্তিত্ব আত্ম-প্ৰতিবে গাৰোৱাৰে
দৰা কতাব নুথৰ নুচনা কৰে। সিহঁতে বিশ্বাস কৰে
যে যদি দুয়োটা চকুৱে লবতৰ নকৰাটক একে লগেই যবে,
তেম্হে হলে দৰা-কতাবো একে লগেই দিনকাল বাব; যদি
কতা চকুৱাটো আটোৱে যবে, তেন্তে দৰা আগে যবিন ;
আৰু যদিহী চকুৱাটো আগে যবে কতা আগেয়ে যবিন।

যদি জপিরাই কোমোবা এটা দুইত মবেগৈ । তেবে হলে সেই লগ জাপি যোৱাভে যতা হলে দম্পতিৰ প্ৰথৰ, যবত দবাই বিপদ ঘটাব, আৰু মাইকী হলে কভাব পৰা এই বিপদৰ সম্ভাবনা কৰা যাব । এই শোণা হুই গলে বৰা গাঁহৰি বা গৰু আৰু কুকুৰা চড়াই কিছু বামেবে উদৰ পূজা কৰি গাঁবোহীতে বিয়াৰ কাৰ সমাধা কৰে । গাঁবো-সমাজত বাল্য বিবাহ নাই বুলিও লেখিব লাগিছে নে ? বি সমাজত বিয়াৰ এনে নিয়ম, তাত দুনিহ বা ডিকতা কোমোবা বড় কুশতাবৰ হলে যে এটাই এটাক এড়ি আন এটাক বিয়া কৰাব পাৰে তাকে মেলেখাটকৈয়ে সহজে অনুমান কৰি লব পাৰি ।

ব, দহত ।

তিনটি নাই—উন্নতি কেনেকৈ ?

শিকা নাই—শিকা নাই—এই চীংকাৰ কিয় ? সাহিত্য, গণিত, ভূগোল, ইতিহাস, বিজ্ঞান আদি কৰি কিমান অসংখ্য বিষয় আছে ; তাৰে ক্ৰমে তাৰাব নিয়ম প্রণালী, এহ-মকত্ৰাদিৰ দ্বৰ পৰিমাণ, পৃথিবীৰ স্থান নিৰূপণ, ঐতিহাসিক ঘটনাৰ চৰম-কল, যৌগিক বস্তুৰ মূল নিৰ্ময়, ইত্যাদি অনেক বিষয় জমা বার ; তথাপি শিকা নাই—শিকা নাই—এই বিকল চিক্ৰবণীৰ স্কাৰ কি ? ভাল মানিলো, উচ্চ উচ্চ বিষয় আছে, উচ্চ উচ্চ শিকা আছে, তুমিও এই এটাই বোবকে জাৰা ; কিন্তু এই শিকাৰে আপোনাৰ, আপোনা দেশৰ আপোনা কৰ্তব্য কৰ্মৰ প্রকৃত উদ্দেশ সিদ্ধ হয়নে ? বি

শিক্ষাবে এই তিনটি উদ্দেশ্য নিম্নে, সি শিক্ষাই নহয় শিক্ষো
 তাবো জগৎ বিফল, জীবন ধারণ বিফল, জন্মৰ উদ্দেশ্য বিফল—
 তেনে শিক্ষা কবিলেও হয়, ন কবিলেও হয়। ময় সাহিত্য
 আদি এটাই বোব বিষয়কে জানো, স্মৃতিৰাং “ময় বড় পণ্ডিত”
 সদাই মোৰ এই অভিমান—কাৰণ মোৰ শিক্ষা-স্বক্ষৰ মূলত
 নীতি বা ধৰ্ম্মসাব নাই; এতেকে পলশুৰা গছৰ নিচিনা মোৰ
 শিক্ষা অসাব। কাবো দুঃখ দেখিলে তাৰ দুঃখ গুছাবলৈ
 ইচ্ছা নহয় ব্যতিচাৰৰ পৰা নিবৃত্ত হবলৈ মন নহয়—কিয়নো
 পৰ্বাচাৰৰ স্মৃতিই মোৰ শিক্ষা-স্বক্ষৰ ফল। নীতি, ধৰ্ম্ম বা
 সমাজৰ ভয় নাই, স্মৃতিৰাং মোৰ স্মৃতি বোধ কৰিববো কোনো
 কাৰণ নাই—“যেসা মন চলগা তেসা কবেঙ্গে” এই মোৰ
 শেষ সিদ্ধান্ত।

ভাবক, ময় ছাত্ৰৰ মনত ভাবিলোঁ। এখানি সৰ্টফিকট
 পালেই মোৰ শিক্ষা সফল হয়। পঢ়াশালীত পণ্ডিতক
 অপমান কবিনেই হয়, তাৰ পৰা ওলাই আহি শিক্ষকৰ
 প্ৰতি উত্তম, মৰ্য্যম, প্ৰাকৃত এই তিনিও বিশ্ব ব্যবহাৰ কৰিব
 পৰা যায়—তাত একো ছানি নাই। তেঁও বেতন পায়—
 বাধ্য হয়েই শিক্ষা দিব লাগিব—ময়ো মানুহ, তেঁও
 মানুহ—তেঁওৰ তত নত্ৰতা স্বীকাৰ কৰিবব মোৰ কোনো
 কাৰণ নাই পাঠক! এই মোৰ গুৰু ভক্তি!!

পক্ষান্তৰে ভাবা, ময় পণ্ডিত, বেতনৰ টকা কেইটি পালেই
 মোৰ উদ্দেশ্য শেষ হয়; ছাত্ৰৰ চৰিত্ৰ বেয়া হয়, হওক. মোৰ
 তত্ত্ব নিবব সকাম কি? অতিবিস্তৃত পৰিশ্ৰম কৰাৰ লাভ
 কি? ‘কোনো বকষে (ছাত্ৰৰ পশ হক বা নহক).
 দৰ্দ্দহা কেটকা উলিয়াব পাৰিলেই হয়’ এই মোৰ
 উদ্দেশ্য আৰু শিধ্যান্তৰাং!! ইয়াৰ মূল কি? নব

শিকা মে বৈভবিক বীতি । পূৰ্ণ কালৰ মহাশক্তি জ্বলি
আৰু তেঁও লোকৰ শিখা বিলাকৰ উৎকৰ্ষ আলোচনা কৰি
চোৱা—পৰোপকাৰেই শিককৰ উদ্দেশ্য—পানীক বৰ্হিলে,
চুৰ্ভুক্তক সজলবিজ্ঞানে, বীতিভুক্তক বৰ্হপৰ্হনে অমাই তেঁও
লোকৰ শিকাব শেৰ কল । এক তত্ত্বিত এনি দায়, বাওক,
ভাত শিখাবে। কটি নাই—জুৰুপ নাই—কলটোৰ নাই—
কিয় ? শিকোঁ তাৰ উৎকৰ্ষ বীতি বা বৰ্হ-মূলক ; সুতৰাৰ
শিকাব কলো সকল ।

আহা ! সেই কালৰ এক শিখাৰ সহিত এতিয়াৰ পণ্ডিত
হাতবৰ ফুলনা কৰা। কিমান এতেন ! কিমান ব্যক্তিজন !
আমা নাই আৰ্কে সেই এক শিখাৰ বীতি তাৰতত দেখা
দিব ।

যি শিকাৰে দেশ পুণ্য কেন্দ্ৰ আছিল, ক'তো ঘেৰ না
ছিল, এবন্ধনা নাছিল, কপটতা নাছিল, শিখা নাছিল, সকলো
ঠাইতে শান্তি বিবাজনান হইছিল । সময় ভেদে, লোক
ভেদে, শিকা ভেদে, বীতি ভেদে, এতিয়া দেশ পাপপূৰ্ণ—
সকলো ঠাইত সত্য লুপ্ত—প্ৰায় এবন্ধনাৰ তীব্ৰ পৰাক্ৰম—
কপটতা আৰু শিখা দেৱীপ্যমান—সকলো ঠাইতে অশান্তি,
বিদ্বেষ আৰু কলহ !!! (ক্ৰমশঃ) না, ন.

আমাব শিল্প ।

আমাব দেশৰ যি শিল্প বিদ্যাৰ অমূল্যসম আছিল যি
তাবতবৰ্হৰ আন দেশৰ লুপ্ত মহলেও একে বাবেই পেননীয়া
নাছিল । কাহৰ বাসন, মুগা পাটৰ কাপড়, সোণ ৰূপৰ
কিছুমান অলঙ্কাৰ বড় ভাল সবাই বা বটা একুটি

বস্ত্র আমাৰ ভাল আছিল। বেপাৰ নাথাকিলে শিল্পৰ বিশেষ উন্নতি নহয়। আমাৰ দেশীয় বা বিদেশীয় বেপাৰৰ ভিমান চলতি নাছিল। যি যি বস্ত্ৰ প্ৰস্তুত হৈছিল সি দেশতেই থাকিছিল। বজাৰ বা বিক্ৰাৰ ঘৰলৈ সেই বোৰ বস্ত্ৰ অধিক পৰিমাণে গৈছিল। সকলো লোকে সকলো ক্ৰয় ব্যবহাৰ কৰিব নোৱাৰিছিল। সকলো কাৰ্য্যই খেলে খেলে হৈছিল। আন দেশৰ দৰে বিশেষ জাতিৰ কাৰ্য্য নাছিল। খনিকৰ খেলে খনিকৰ কাম, সোণাৰীৰ খেলে সোণাৰীৰ কাম, কছাৰৰ খেলে কছাৰৰ কাম কৰিছিল। সেই খেলতে সেই কাৰ্য্য বন্ধা আছিল সেইৰূপ কাৰ্য্য কৰাৰ বাবে সেই কাৰ্য্যকাৰক বোৰে মাটী পাইছিল তাৰ পৰিৱৰ্ত্তে বজা ঘৰত কাম বা বস্তু সোধাইছিল বজা ঘৰৰ পৰা সেই কাম চলাবৰ কাৰণে বিক্ৰাও নিযুক্ত আছিল। সকলো বস্ত্ৰ এই সেই কাৰণে বজা বা বিক্ৰাৰ নিমিত্তে কৰা হৈছিল। সেই সেই শিল্পকৰ্মৰ উন্নতি বেগবতী নাছিল। আমাৰ দেশ শান্তিৰ দেশ। মামুহৰ ওপৰতে সকলো নিৰ্ভৰ কৰে যি কাৰ্য্যত খেলৰ অলপ বিশৃঙ্খল হয় সেই কাৰ্য্যতে বড় হানি হয়। মৰামৰ দিনৰে পৰা আমাৰ দেশৰ শান্তি গ'ল তেতিয়াৰ পৰা আমাৰ অধিক কথা শুছিল।

আহোম বজাৰ দিনত আমাৰ দেশৰ পৰা মুগা আৰু পাটৰ হুতা আৰু কাপড় আৰু কাছৰ বাসন সবাই প্ৰভৃতি বস্ত্ৰ কিছু পৰিমাণে মুৰশীদাবাদলৈ বঙাল ছাটৰ দুব্বীয়াৰ দ্বাৰাই চালান হৈছিল। সুবিখ্যাত জগৎ শেঠৰ দ্বৰত আমাৰ সেইৰূপ অনেক বস্ত্ৰ লৈছিল। আমাৰ বস্ত্ৰ বুলি বড় আদৰ কৰিছিল। আমাৰ দেশত প্ৰস্তুত হোৱা বস্ত্ৰত যিহঁদি নাছিল। সি এই কাৰণে বিদেশত বড় আদৰণীয়।

আমার ফেশব বজার দ্রুপ, বোহব একুতি যি আছে তাক
একিরাও তালিব কালম বসিরাই করুলা বিবেচনা কবে।
সেইরূপ আক বোহবত “হব গোবীব” নাম বকাও এটি
কাবণ। দিহনি যি কিল্লাব কাবণে হকক বা কটিব
মিসিভেই হকক আদাব বহু বোহবত অধিক পাখিবাণে পল্লব
জাণে। পাভল আক যিহি কাব আদাব নাই মুসিলেই হয়।
কি বাসন বর্তক, কি কাপক, কি আদ বহু সকলো সেইরূপ।
আদাব নাওলৈ চোরা। আদাব বাতুইলৈ চোরা। আদাব
চুখীরাইলৈ চোরা। সচবাচন মোকৈ এই বোব বহু হঠাৎ
দাপাইছিল সেই কাবণে মুগনীরা সম্পত্তিব কবে এই বোব
বহু কথা হইছিল।

(ক্রমঃ) ৭, ৮

যক্ষরা কথা ।

আদাব সবা ছোত্রানী উপজিলে কৈচুলা নাইকী বকাবব
বাহিব বোহব বা আমব জুই বর। বাহিবব পবা সেই কৈচুলা
ববলৈ বাতুই গলে হাত ভবি কাপক কামি মোকিহে বাব
পার। জুতে পীতা কবে এই তরত সেইরূপ জুইব এরোজল
মুসি কোরা হয়। সেইটো বেইবা মহকক। কৈচুলা
সবাব বাতু অতি কোবল। ভাল বা বেয়া বাতুএ মোককালে
তাক আভর কবে। বাহিবব পবা অহা বাতুহব গাত বা
কাপক ভাল বেয়া বাতু আছে। সেই বাতুহব বাবাই সবাব
অধিক হব পাবে। জুইত ভবি, হাত, কাপক, মোকি গলে
মুসিত বাতু নষ্ট হয়। আক ভাব বাবা সবাব অধিক মিলাক
হয়। সখ্যাবক বা কৌচবা বাহি মিলাবণ কবাই এইরূপে

জুই বণাব উদ্দেশ্যে । “দশ বৈদ্য সমো বহু” । জুই দহোটা বেজব সযান । বেজে যেমেন্টে ব্যাধি মার্শ কবে অগ্নি এ ও সেইরূপে ব্যাধি মার্শ কবে ।

বাহিব ফুৰি আহিলে, শৌচাচাৰ কৰিলে গাধুব লাগে এইটো নিয়মো সংক্রামক ব্যাধি নিবাবণৰ উপায় । পানীৰে কাপড় কামি তিলাই গাধুলে দূষিত বান্ধ আৰু পদাৰ্থ শৰীৰৰ পৰা ওছে । আমি শোৱা বিছনাৰ কোষত দা কাটাৰী বঁত । ইয়াৰ দ্বাৰাই চোৰ চালি আহিলে আশ্ৰয় বন্ধা কৰিব পাৰে । বিশেষ বজ্জ বা বিজুলী পাত নিবাবণ কৰা লোৰ এটা গুণ আছে । তাৰো উপকাৰ হয় । পদাৰ্থ মাজতে বিজুলীৰ ভাগ থাকে । মানুহৰ শৰীৰতো থাকে । ইয়াৰ দ্বাৰা শৰীৰৰ আশ্ৰয় ভাল থাকে । লো, তাম, ৰূপ, সোণ প্রভৃতি আঠ ধতুৱা বিড়ী, মাদলী আমি লৰা ছোৱালীক দিও । সেই গুণে সেই লৰা ছোৱালীৰ শৰীৰৰ বিজুলী সাম্য ভাৱে থাকে আৰু আকাশৰ বিজুলী নিবাবণ কৰা হয় ।

শোৱাৰ পৰা উঠি আহিলে ফুৰি আকোঁ বিছনা ছুৰ আপায় । মৰা শব্দ্য ছোৱাৰ দৰে গা ধুব লাগে । দিনত শোৱা শৰীৰৰ পক্ষে বড় অপকাৰি । পুৱাৰ পৰা বাতিলৈকে বিছনা শুদা থাকিলে বাতি শোৱাৰ বাবে গাৰ দ্বাৰ দূষিত বান্ধ ইত্যাদি যি বিছনাত থাকে সি ওছে ; গাধুলি আকোঁ শুবলৈ নিৰ্ঘল হয় । এই কাৰণে নেই নিয়ম দিব কৰা হইছে ।

খিন্ন হই শৌচ বা ক্ষুদ্ৰ শৌচ কৰিব আপায় । আঘাত বেমে পৰিচ্ছন্ন তাৰ দ্বাৰা এইরূপ কাৰ্য্যত শৰীৰ অপবিত্কাৰ হয় । বহাব কষ্টৰ ভৱত খিন্ন হই শৌচাচাৰ কৰিলে আকোঁ ভাক পবিত্কাৰ কৰাত সময় অধিক আবশ্যক ।

খিন্ন হই তবি ধুব নাপায়। ঘোঁড়াৰ অভিপ্ৰায় পৰিচায়
কৰা। খিন্ন হই ধুলে সেই উদ্বেগ সাধন কৰা টান।

মবিলাক তপত পানী অথবা লো তপতাই পানীত পেলাই
সেই পানী খুৱাব পায়। পানীত সকলক শ্ৰুণী বা উদ্ভিদ
পদাৰ্থ থাকে। তাৰ দ্বাৰা ঘোঁড়া জন্মৰ অপকাৰ হয়।
সেইৰূপ পানী তপতালে অথবা তপত লো পানীত দিলে
সেই বোৰ দূষিত পদাৰ্থ ওহে। পানীৰ অপকাৰিতা দোব
যায়। ডিকডাব কথা বুলি পাঠক! এই বোৰ কথা পেলাই
নিদিবা। ভাৰি চোৱা। ইয়াৰ তিত্তবত কেনে বিজ্ঞান
সোমাই আছে।

আ

আখৰুৱা সাঁথৰ।

মোৰ ডিনটো আখৰ। আৰু য়ৰ অসমৰ এখান অগৰ।
মোৰ প্ৰথমটো এহৰ সংখ্যা আৰু সি কেতিয়াও পূৰণি
নহয়। মোৰ প্ৰথম আৰু দ্বিতীয়টো হাতত জাঠী লোৱা
নাঙটো চুৰুৱিয়া। মোৰ দ্বিতীয় আৰু তৃতীয়টো জন্ম পদ।
দ্বিতীয় আৰু প্ৰথমে দুন্দৰ দ্বি কৰে। মোৰ দ্বিতীয়টোৰ
নাঙটো প্ৰথমক তৃতীয়ে সইতে যোগ দিলে য়ৰ জন্ম
ওপৰে গতি কৰিব পাৰে। য়ৰ কোম ? হ, য,

ককৰা।

১। ততত তোমাই কই। দ্বি কপটীয়া, ওক আখা-
ধাৰী ডিবিওখো তবনি নাই।

* আখৰুৱা সাঁথৰৰ অৰ্থ ভাঙি কোনো ভাবে দেখিলে
আমাৰ হুপাবৰ মন আছে।

স, আ, য,

২। কিম্বো সীতে গালো 'চান্ন ববাই' ? কিম্বো সীতে
গালো চান্নে ।

তোমা বিড়লীৰ পাৰিত পড়িলা হুঃখীয়া এলুবে কান্নে ।

৩। বৌব দুবত দুকুৰাব বহা চিলখি কি বাই জীয়ে ।
বে জীব দুবত বান্ধন বাঢ়ন, উৰালে কাপড় নিয়ে ।

৪। বাম কুকৰ বাগী, বাত খানিধানব আন ত'ল গ'ল
ওড়িএ মোহোৱে পাৰী ।

শ্লোক:

আসাম বন্ধুৰ তৃতীয় সংখ্যাৰ কঁকৰাৰ উত্তৰ ।

১। বাব কল তানগৰতৰ ভেৰণ লোক । শৰিৰ দেহে
একাখিলে । সক আক সাহাভ জনে সেই তানগৰতৰ বৰ
ললে । তালৰ লোক সকল সবকি গ'ল । অৰ্থাৎ বৰ
সবৰিলে ।

২। পুখিৰ পুখেল চাই সজ ওকত শবণ সজা, ওকত
লোৱ থাকিলে তাক সলজা । নোপালে উপদেশ কৰা ।
সেবাই পানিবা । ইয়াতকৈ বি কৰে তাক নাম কথিবা ।

৩। সপুত্ৰব জলৰ পৰা উৎপত্তি হোৱা লোণ । বৰত
থাকে । জলে ছলে লোণ পৰি যায় ।

৪। শিলৰ দৰে গধুৰ বেদ শাস্ত্ৰ এলয়ৰ জলতো উজায়
পালে সৰু মহল । বান্ধবৰ দৰে সীত পোৱা জাৰিক সকলে
জাব হুট অৰ্থ কৰে ।

শ্লোক:

আসাম-বন্ধু।

মাসিক পত্ৰ।

“নচ জ্ঞানাত্ পবং বলম্।”

প্রথম ভাগ। [আষাঢ় মাস ১৮৭৭, ইংৰাজী ১৮৮৫।] [দ্বিতীয় সংখ্যা।]

আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন।

(১৫৬ পৃষ্ঠাৰ পৰা)

চাৰিহীয়া কুকন চাৰিহীয়া বজাৰ ঘেলব লোকৰ গৰাকি।
চাৰিহীয়া বজাই বুৰবাজ বা আগদৈ হ'ব এনে বজা। তিপ-
হীয়া কুকন তিপায় বজাৰ ঘেলব লোক সকলৰ গৰাকি।
এই কেই জনা সযান মৰ্যাদাৰ বিষয়া। এওঁ বিলাকে চেকব
দিয়া চান্ধি পায়। এই কেই জনা কুকনৰ অধীনৰ ঘেলত
সেই সেই মাঘৰ বড়ুৱাও আছে; যেনে বাই-ডহীয়া
বড়ুৱা। মাঘ-কপীয়া বড়ুৱা মানৱৰূপ মাঘে ঠাইব লোকৰ
গৰাকি। পূবনি ঘেলব বড়ুৱা পূবনি ঘেল মাঘে ঘেলব
গৰাকি। মাঝু ঘেলব বড়ুৱা মাঝুঘেল মাঘে ঘেলব গৰাকি।
সক ঘেলব বড়ুৱা সক ঘেল মাঘে ঘেলব গৰাকি—এই

কেই থল মেল বজাৰ বংশৰ একোজনে পাব তাৰে ওপৰত কোৱা সকল বিষয়া ।

মাছিমেলাৰ বড়ুয়া নামেৰে বড়ুয়া বজাৰ নকৈ অনা কুঁৱৰীৰ মেলৰ গৰাকি । এই মাছিমেলা আৰু নমেলা অতি অলপ দিনত মাত্ৰ স্ফুট হৈছে । গাঁওক মেলৰ বড়ুয়া বজাৰ কীয়াৰি সকলৰ মেলৰ গৰাকি । কলিছেহুৰ বড়ুয়া এনাই বৰীয়া বড়ুয়া এই দুজনোও একো একো মেলৰ গৰাকি । ওপৰত লেখা কেইও জনা বড়ুয়াৰ সন্মান মৰ্যাদা । এই সকল বজাৰ কৌশল বা কুঁৱৰীৰ অথবা বংশৰ লোক সকলৰ যাৰ যাৰ মেল আছে সেই সেই মেলৰ তত্ত্বাবধাৰক । এই সকলক মেল ভগীয়া বিষয়াও বোলে ।

দেৱালয়ৰ কাৰ্য্য কৰ্ম চলোৱা লোকক দেৱালীয়া বড়ুয়া বা সেৱা চলোৱা বড়ুয়া বোলে । সত্ৰৰ কাৰ্য্যৰ তত্ত্বাবধাৰকক সত্ৰীয়া বড়ুয়া বোলে । এই সকলত বাজে টেকেলাৰ প্ৰধান-টোক নেওগ, একুড়ি পাইকৰ ওপৰৰ বিষয়াক বড়া, এশ পাইকৰ ওপৰৰ বিলাকক শইকীয়া, এহেজাৰ পাইকৰ ওপৰৰ বিলাকক হাজৰিকা বা হাজাৰিকীয়া বোলে । যি জনে কোনো কোনো খেলৰ বিষয়াৰ কাৰ্য্য ভালকৈ চলাব পাৰে আৰু তাৰ পৰা আনে শিক্ষা পায় সেই সকলক ওজা বোলে । কেতিয়াবা বড় শব্দও সেই উপাধিৰ আগত ব্যৱহাৰ কৰা হয় ।

কোনো বিষয়াৰ বিষয় বা পদ চিহ্নহীন নহয় । তেঁও বিলাকৰ সচৰিত্ৰ আৰু সদ্যবহাৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে । কেতিয়াবা সেই বংশৰ অথবা আন বংশৰ লোকেও সেই বিষয়াৰ বিষয় পাব পাৰে । কোনো বংশৰ কোনো এজন লোক কোনো বিষয় পালে তাৰ সন্তান সকলেও সেই বিষয়

উপাধি এতিয়া ধাৰণ কৰিবলৈ ধৰিছে । কেতিয়াবা কোনো এটা বংশতে কেইবা জনেও বেলেগ বেলেগ বিষয় পাব পাৰে । বিষয় ভাগিলে সেই জনৰ সেই বিষয়ৰ আদিত ভগা লক্ষ প্ৰয়োগ হৈছিল ।

ডাঙ্গৰীয়া সকল যেতিয়া ঘৰৰ পৰা নগৰলৈ যায় তেতিয়া বিলতীয়া গাঁৱনে গীত গায় ও কালীয়াই কালী মাৰি যায় । বজা চুলিৰে বৰচি চুলি লগা দা লোৱা মামুহ যায় । হাতী ঘোড়াত বানত দিয়া যায়, ভৰিত মূপুৰ, ঘোড়াত ছালবীয়া পাটৰ তলচা, আগত দোলাহুঁৱে আপুৱা যায় । বাটত স্বৰ্গ দেৱেৰে দেখা দেখি হলে স্বৰ্গদেৱ যি বাহুগত আছে সেই বাহুগত উঠি ডাঙ্গৰীয়াই স্বৰ্গ দেৱক দেখা দিব পায় । বাজ মাৰ দেৱ, বড়কনা আই কুঁৱৰী দেৱ এই কেই জনাই স্বৰ্গ দেৱৰ দৰেই মান্ত পায় । দাঁতিয়লীয়া ডাঙ্গৰীয়া তিনিজনাবে দেখা হলেও এইৰূপ । ডাঙ্গৰীয়া সকলৰে দাঁতিয়লীয়া ডাঙ্গৰীয়া সকলৰ অথবা বজাৰ পো ভাই মেল খোৱা গোহাঁই দেৱ সকলৰ দেখা দেখি হলে ডাঙ্গৰীয়া সকলক বাট এড়ি দিয়ে । বড় বড়ুৱা, বড় কুকৰ প্ৰভৃতি চৰাব কুকৰ আৰু কেব বিছনী মৰ্যাদা পোৱা চমুৱা কুকৰে সইতে ডাঙ্গৰীয়া সকলৰ ভেঁটা ভেঁট হলে সেই সকলে ডাঙ্গৰীয়া সকলক দোলাত বা চাক্তিত গলে মাটিত নামি চান্ধি লুকাই দেখা দিব পায় ।

ডাঙ্গৰীয়া সকল নগৰৰ গড়ৰ চুকৰ ভিতৰ সোমালে কালী নবজাৱ আৰু গীত নাগায় । বড় ছৰাবৰ মুখতে ডাঙ্গৰীয়া সকলে দোলা, বজা আড়োৱান দা জাঠী বৰচি এড়ি তিনি গছমান বজা জাঠী বৰচিৰে নগৰ সোমায় । সোমৰ চুলাৰে পানী জাপী মাত্ৰ ধৰি আছে । বড় চড়া পালে

ডাঙ্গবীয়া সকলে বেগতে ডবি ধুই বুলনি কাপোড়ৰ ওপৰেবে চড়া উঠি তলত শিঠীয়া ওপৰত কেপ কৰা তলচা দিয়া বিছনাত বড় খুটাওঁত পিঠি দি পশ্চিম মুখে বহে। শীক ছোৱা পেলাবলৈ আগ ফালে চুপ কৰা পাত দিয়ে। বড় বড়ুৱা প্ৰমুখো চড়াৰ ফুকন যি কেই জনা পূব ফালে বহে সেই কেই জনা তেতিয়া চড়াৰ পশ্চিম ফালে বহেগৈ। চালে সইতে তিনি খনীয়া কঠৰ তলিয়াৰি আৰু বনাতৰ মচুমা ওছাই বড় কাপোড় একো খনকে দুবাই পকাই মচুনাকৈ লয়; দুখনীয়া কঠতে বহে। ডাঙ্গবীয়াৰ ওচৰলৈ আহিলে কেবতহে বহে। চমুৱা ফুকন সকলে দুখনীয়া চাল কঠৰ বুৰাত বহে। চমুৱা ফুকনে কেতিয়াবা দুখনীয়া মেলা চাল কঠতো চৰাব ফুকনৰ সঙ্গতকৈ হহকি বহে। যদি ডাঙ্গবীয়া অহাৰ পাছে বড় বড়ুৱা বা চড়াৰ ফুকন বড় চড়াইলৈ আহে তেন্তে বড় বড়ুৱাই চৰা আড় দি সকলো মানুহৰ আড়তে চড়াৰ দক্ষিণ টুপে ডবি ধুই কেবত আঠ চোজাই চড়াৰ মাৰে গই পশ্চিম ফালে ওপৰত কোৱা দৰে বহে। বড় বড়ুৱা বৰ পৰা আহোঁতে দুফালে দুসৰি টাঙ্গন বৰা আহে। আগত ৰূপৰ চুলাবে পানী জালি, টুপী জালি কেব বিছনী, পাঁচনি হতীয়া বিছনী, আগ খড়া ৰূপৰ বেড়ি দিয়া লাখুটী লই বড় দুৱাৰ পৰ্ধান্তে দোলাত আহে। তাৰে পৰা মাটিএ বগৰ সোমায়। ওপৰত পাছৰ পৰা বড় জালি বৰে। বড় চড়া উঠি পানী পাছত ডবি ধুই তিনি খনীয়া বেলা ছাল কঠত বানতৰ মচুমা লই বহে। আগত বানি দিয়া পাছত শীক ছোৱা পেলায়। এই ক্ৰমেই চড়াৰ ফুকন কেই জনাই আহি চড়াত বহে। কিন্তু এওঁ বিলাকৰ টাঙ্গন বৰা লাই আৰু বগৰৰ তিতবলৈ বড় জালি মানে। চমুৱা

কুকন কেই জনাই ববব পবা আহোঁতে আগত রূপৰ চুলাবে
পানী জাপি, চুপী জাপি, কেব পাতি বিছনী, দীঘল মালেমে
দুবনীয়া বিছনী, রূপৰ বেড়িব লাখুটী নই আছে । দোলা-
কোসবিন্না চড়াব চুপতে লাখুটী ধুই তিতবলৈ যায় ; সেই
পিনেই পানী জাপি আড়ি ধয় । চবুৱা কুকন ও বড় তণ্ডাব
বড়ুৱা আৰু আন আন কেই জন মান বিবৱাই মাটিয়ে
আহিলে চান ব'দ বা বববুণ্ড বড় জাপি ববাই আছে ,
সদাই মোহাৰে । বড় তণ্ডাব বড়ুৱাবো দুবনীয়া বিছনী আৰু
বেড়ি দিয়া লাখুটী থাকে ।

আমাব শিল্প ।

(১৭৭ পৃষ্ঠাব পৰ)

খেলে খেলে বস্ত্ৰ প্ৰভুত হোৱাত নিৰ্দিষ্ট খেলৰ লোকে
সেই বস্ত্ৰ পৰিপাটি ৰূপে কৰিব পাৰিছিল । ব্ৰিটিশ গবৰ্ণমেণ্ট
বেতিয়া আমাব দেশ ল'লে তেতিয়া খেলৰ মিলন লোপ
পালে । সকলো এই মাটিৰ খাজনা দিব লগীয়া হ'ল । বজা
ববব বিশাশম আছিল সিও গুছিল । ইকালে তাতীৰ পৰা
সেই দেশৰ উৎপন্ন মানা বহু আহিবলৈ ধৰিলে । খেলৰ
লোক সকলেও আপোন আপোন ব্যবসায় এড়িবলৈ ধৰিলে ।
আমাব বস্ত্ৰ বড় বৰগ হ'ল ; কিয়নো কৰোঁতা মোহোৱা
হল । বিহুধান এখান কোনো জমে কৰে তাকে লওঁতা
মোহোৱা হল । তাতীৰ সস্তা বস্ত্ৰ এ ব্যবহাৰ লোপ কৰিলে ।
এই সমস্ত কাৰণত আমাব দেশৰ শিল্প কৰ্ম একে বাবে
গুছিব লগীয়া হৈছে ।

আমাব দেশৰ বজাব বাস্তৱে পৰা পুজিখোৱা বগনীয়া-

বলৈকে তিকতাৰ “বোৱাকটা” এটা প্ৰধান কাৰ্য্য। এই এটা দেশৰ উন্নতিৰ বড় বাট। আমাৰ দেশৰ তিকতাৰ দৰে উন্নতিশীলা তিকতা ভাৰতৰ অনেক ঠাইত নাই। আমাৰ কাপোড়ৰ, ফুল, কাপোড় বোৱাৰ পাৰিপাট্য বড় বেয়া নহয়। দুঃখৰ বিষয় এই যে এতিয়া সেই “বোৱাকটা” কৰ্ম্মতো বড় ব্যাঘাত জখিছে। ভাটীৰ সূতা অহাৰ কাৰণে আমাৰ তিকতা বিলাকৰ অনেক কপাহ বচা, চন্দিওৱা, নেওচা, কমোৱা, ফুলা ধুনা, পাঁজিবটা, সূতা কটা এড়িছে। গাঁৱলিয়া লোক বিনে আনে ঘৰত বোৱা চুৰিয়া পিন্ধিবলৈ এড়িছে। এতিয়াৰ নিত্যৰ শিক্ষাৰ নিমিত্তে আধুনিক লোক সকলৰ কচিবো পৰিবৰ্তন হুঁহুছে। এতিয়া এনে শীঘ্ৰে সকলো বিষয়তে পৰিবৰ্তন হব ধৰিছে কি জানি আমাৰ তিকতাৰ বোৱাকটাৰো দিন তুমু। ভাটীৰ পৰা বহুত পৰিমাণে বস্ত্ৰ আহোক তাত হানি নাই আমাৰ দেশৰ শিল্প কৰ্ম্মবোৰ থাকুক, আৰু সেই উন্নত হওক। আমাৰ সবাই, বটা, কাঁহি, বাটী, চৰিয়া প্ৰভৃতি থাকুক, সেই উন্নত প্ৰকাৰে প্ৰস্তুত হওক। আৰু আন দেশৰ বস্ত্ৰ যেনেকৈ আমাৰ দেশলৈ আহিছে আমাৰ দেশবোৰ এইবোৰ বস্ত্ৰ আন দেশলৈ যাওক। আমাৰ সমাজ সংস্কাৰক সকলে ছিন্ন বিছিন্ন হোৱা খেল বোৰ অনুসন্ধান কৰোক আৰু সেই সেই খেলৰ লোক সকলক আকোঁ সেই সেই কাৰ্য্য কৰিবলৈ উৎসাহ দিয়ক। আমাৰ দেশৰ অতি সাধাৰণ শিল্পও লোপ পাব লাগিছে। পাটিটৰা, চক টৰা, কুঁহিলাৰ কঠ বেতৰ বিছনি, সবাই, বটা প্ৰভৃতি কৰিব পৰা লোক তাকৰ হুই আনি লাগিছে। এই সময়তে সেই বোৰ পুনৰ্জীৱিত নকৰিলে আৰু কিছুদিনৰ মূৰত বড় টান হ'ব।

দেহরূপি টকা, তোমাক বিচাৰি,
 কভনো ভ্রমিছোঁ আমি;
 কত প্রকাৰেনো, মনত তোমাক,
 পূজো, জানে অন্তৰ্ভাষী।
 কবির নলগা, কভনো কবিছোঁ,
 শুনিব নলগা শুনো;
 তথাপি তোমাক, ধৰিব মোত্ৰাবে।
 কি দোবে দোবী মাজানো।
 তোমাব নিমিত্তে, কত সঙ্কটত,
 ভেজক কবিছোঁ পানী;
 দুবৰ মস্তক, শবীৰৰ আশ্রয়,
 চিন্তা ভাবনাত ছানি।
 তোমাক বিচাৰি, বব-বাড়ী এড়ি,
 দুবত থাকো সদাই;
 তথাপি তোমাব, মৰম নালাগে,
 হায়, হায়, হায়, হাই।
 কি স্তুতি কবিলে, কেমনেই পূজিলে,
 কিহত সঙ্কট হোৱা;
 থাকো জানিবব, উপায় মেদেখো।
 পথালী আমি—চক্ৰ।
 বুঢ়া বুঢ়ী ডেকা, সুবতী ছোৱালি,
 ল'ৰা আদি দেখা যত;
 তোমাব মোহত, সকলো মোহিত,
 ইতো কথা স্মৃতিত।
 নত নত কোচী, প্রণাম কবিছোঁ।
 তোমাব চৰণে টকা;

ন-দৃষ্টিবে দৃষ্টি কবা এক বাব
এড়িওহে দৃষ্টি বেঁকা ।

ন. ন, বহন্ত

এই কাথনে এজন দেশীয় প্রাচীন পণ্ডিতে কইছে ।
“টকা বর্ষ টকা কর টকাহি পবনঃ তপঃ । বস্তৃ গৃহে টকা
নাতি হা টক্ টক্ টক্ টকারতে ॥” স,

সমালোচনা ।

শ্রীযুত লক্ষ্যোদয় ববাবি, এ, বচিত লবা বোব ।
এই পুখী থনি কলিকতাব বাঙ্গালা বস্তৃ হপোতা হইছে ।
ইয়াত যোলটি প্রবন্ধ আছে । এই প্রবন্ধ বোবত অনেক
জানিব লগীয়া কথা আছে । প্রবন্ধকাবে সবাহোরাণীয
উপকাবব মিথিতে এই পুখী বচনা কহিলেও উন্নাক পাঠি
আদ্যাব দেখব ডেকা আক বুঢ়া সকলোবে উপকাব বে হব
ইয়াত সন্দেহ নাই । বিশেষকৈ “সবর” আক “একতা”
এই দুটি প্রবন্ধ সকলোএ বেদ পাঠে এই আদ্যাব আদ্য ।
“সবর অবল্য বন” । রূপ সোণ প্রকৃতি বন থবত ছলে আকৌ
আজিবি পাখি কিন্তু সবর থবত ছলে তাক নাপার । খোত্রা,
খোত্রা, বন কবা, কুবা, থোবানি কবা সকলোতে কির্কি সবর
থাকিব লাগে । এইরূপে সবর নির্ণয় কবি কার্য কহিলে সেই
কার্য যে কোবরূপে কবা হ’ল তাক ভালকৈ জানি আক
জুসলা কহিব পাখি । এইরূপ জুসলা কবি কার্য কহিলে
কার্যব উন্নতি আক শ্রীতি হর । সবর থির্কিউরূপে পাসিলে
খবীযব আদ্য তানে থাকা দেখা পান জনা আক কহাবীত

বা আন চাইত কাম কৰা লোকেই আমাৰ “শিক্ষিত সমাজ” । গাঁৱলিয়া চহাৰ কথাকে নকঁও আমাৰ শিক্ষিত সমাজতো সময়ৰ প্ৰতি আদৰ নাই । কছাৰীলৈ বাব লাগে এই কাৰণত ১০ বজা পূৰ্বাহ্নত ভাতখোৱা শিক্ষিত জনেও বদি বাৰৰ দিনা ১২ বজা দুপৰীয়া বা এক বজাত ভোজন কৰে । নিমন্ত্ৰণ বন্ধাতো এইৰূপ দুৰ্গতি । সময়ৰ নিয়মৰ বিষয়ে আমাৰ এজন চিন্তাশীল লোকে কইছে “অনিৰ্দিষ্ট সময়েই আমাৰ সময়” । আমেৰিকা দেশত এজনে যদি কিছুমান প্ৰস্তুত কৰিলে আৰু তাক বেচিবৰ নিমিত্তে গাঁও গাঁও কুৰিলে ; কোনেও ঘড়ি নিকিনিলে । পাছে তেঁও এই বুলি গাঁওৰ মানুহৰ ঘৰত সেই ঘড়ি একোটা থলে যে ময় আমুক চাইলৈ যাও তাৰ পৰা আহোমানে এই ঘড়ি থাই দিয়া—এই বুলি ঘড়ি কেনেকৈ চলাব লাগে তাক শিকাই দি তেঁও তাৰ পৰা গ'ল । সেই লোক সকলে সেই ৰূপে ঘড়ি চলাই দিবলৈ ধৰিলে । ক্ৰমে তাৰ দ্বাৰা সময় জানি তাৰ উপকাৰ পালে । কিছু দিনৰ মুখত সেই ঘড়ি বেচা লোক জন আহি সেই মানুহ বোৰত ঘড়ি ওভোতাই খুজিলে আৰু তাক বন্ধাৰ বাবে ধন যাচিলে । পাছে সিহঁতে ঘড়িৰ উপকাৰ বুজি তাক ওভোতাই দিবলৈ, মুখুজি ধন দি কিনিিলে । যেতিয়ালৈকে আমি সময়ৰ মূল্য নাজানো আৰু তাক ভালকৈ চলাব নোৱাৰো তেতিয়ালৈকে আমাৰ উন্নতিৰ বাট বহু দূৰৈত থাকিব । এতেকে নবা ছোৱালী আৰু সকলোএ সময়ৰ বিষয় শিক্ষা পায় তাকে কি উপদেশক কি গ্ৰন্থকাৰ সকলোএ শিক্ষা দিয়া উচিত ।

আমাৰ মানুহৰ মাথাত এনে এটা কুসংস্কাৰ যে “চুটাই” লগ লাগি “কুৰা হবলৈকে নাযাবা” । এই ভাৱ

যেতিয়ালৈকে মুগুছে তেতিয়ালৈকে আমাৰ মজল নহব ;
সংসাৰত এনে এটা সাধাৰণ নিয়ম প্ৰতি দিনে আমি দেখো
যে অকল এটাই কোনো কাৰ্য কৰিব নোৱাৰে। এজমৰ
জম, ধন, অধ্যবসায় একোৱেই কোনো এটা কাৰ্য সম্পাদন
কৰা টান। কমাৰৰ কটাৰী, চমাৰৰ চূণ হলেহে বাড়ীৰ
পান ভামোলেৰে মুহুদি কৰিব পাৰে।। পৰৰ তিকতা
জনীৰে আমি চহকি বোলাত। চাইটাৰ চাইটাৰেহে
ঘৰ খান হয়। এতেকে চাইটাই লগ লাগি এটা হই
কাম কৰিলে অলপ্ জম অলপ্ ধনতে কাৰ্য সিদ্ধি হয়।
এইৰূপ একতা শিক্ষা কৰা আৰু দিয়া কৰ্ত্তব্য। এই
কাৰণে লৰা বোৰৰ প্ৰাক্কাৰে এনে হিতকৰ বিষয়ৰ শিক্ষা
দি ধন্তবাদৰ পাত্ৰ হইছে।

ঈশানন্দ ভঁড়ালী বচিত প্ৰাকৃত ভূগোল। এই
পুথী খানিত উৎকৃষ্টৰূপে প্ৰাকৃত ভূগোলৰ বিষয়ৰ শিক্ষা
হইছে; ইয়াক যি পঢ়ে তেঁও নিশ্চয়ে অনেক প্ৰাকৃতিক ঘটনা
জানিব।

অতি দুঃখৰ কথা। ইয়াৰ প্ৰমুখৰ্তা অকালে কালৰ
গ্ৰাসত পড়িল। এই পুথী প্ৰচাৰ হই সাধাৰণৰ মাজত
আদৰ পালে প্ৰমুখৰ্তাৰ পিতৃ-এ “হৰ্ষ শোক মুগপৎ” পাব।

আ. ব.

ঘৈনীৰ কৰ্ত্তব্য ও স্ত্রী শিক্ষা ।

“স্বাধীনতা মে স্বেচ্ছাচার” জীৱক প্ৰবন্ধত আমাৰ
গাভৰু বিলাকে আজি কালি কি বিষয় শিক্ষা পাবলৈ

ধৰিছে তাৰ অসম উনুকিওৱা গৈছে। আজি-কালি স্ত্রী-শিক্ষাৰ সম্পৰ্কীয় কথা এটা নকল্প, লৰাৰ পৰা—বুঢ়ালৈ প্ৰকৃত শিক্ষিতৰ পৰা শিক্ষাৰ গন্ধকে নেপোৱালৈকে—এনে এটি মানুহ নাই; কিন্তু স্ত্রী-শিক্ষা যি সঙ্কুচিত ভাৱেৰে আজি কালি সকলোএ বুজিবলৈ ধৰিছে; বাস্তবিকেই সি সেই সঙ্কুচিত ভাববিশিষ্ট হোৱা উচিত নে? বাস্তবিকেই আমাৰ বোৱাবী-জিয়াবীক কানত কাপ দি কেৰানী গিৰিয়েকৰ লগত আমোলাৰ কাম কৰাব পাৱিলেই তেঁওলোকক উচিত শিক্ষা দিয়া হলনে? পুৰুষ-শিক্ষা আৰু স্ত্রী-শিক্ষা এই উভয়ৰে বহুত পাৰ্থক্য আছে। পুৰুষে শিক্ষা লভে, ঘাইকৈ অৰ্থোপাৰ্জন আৰু পৰিবাৰ পোষণ, পালন কৰিবৰ নিমিত্তে; এই নিমিত্তেই আজি কালি পুৰুষ-শিক্ষাৰ মূল অৰ্থকে বুজিব পাৰি—কিন্তু স্ত্রী-শিক্ষাৰ মূল অৰ্থ নহয়। স্ত্রী-শিক্ষাৰ মূল দম্পতিৰ সাংসাৰিক উন্নতি সাধন। এই “সাংসাৰিক” কথাটিত বড় অৰ্থগতীৰতা আছে—পুৰুষে সংসাৰৰ কিমান তৰু বাথে আগৰ প্ৰৱন্ধত যৎকিঞ্চিৎ ৰূপে তাৰ আভাস দিয়া গৈছে। আমি বিয়া কৰাও কিয়? অনেক বিবেচনা কৰে “পিণ্ডাৰ্থে পুত্ৰ, পুত্ৰাৰ্থে ভাৰ্যা” কিন্তু বাস্তবিকেই এইটো নোচেই লবু কথা। আমাৰ বিবাহৰ মুখ্য উদ্দেশ্য—সংসাৰ-বন্ধাৰ নিমিত্তে এজন সহকাৰী বিচৰা। গৃহস্থৰ বাহিৰা জঞ্জাল বাজহাদি আৰু অন্যান্য উপকৰণ উপ-জহাদিৰ পৰা নিজৰ সংসাৰক বন্ধা কৰি থাকিব, আৰু বৈনীএ চাৰিভেকোৱাৰ ভিতৰতে থাকি লৰা-ছোৱালীৰ জঞ্জাল ডাঙিব। পৰিজন বৰ্গক ভোকত ভাত পিয়াহত পানী দিব, বজালগুৱাদি অমুচৰ বিলাকলৈ চহু ৰাখিব, মুঠতে সংসাৰৰ আত্মতৰীণ অহুহা গোটেই তেঁওৰ গোচৰ হৈ থাকিব। এই

বিলাকেই স্ত্ৰী-শিক্ষাৰ সুলীভূত সাংসাৰিক কাৰ্য্য । ইয়াতকৈ আৰু এটি মহত্তৰ কাৰ্য্য আছে, সেইটি ডিক্কাৰ জীৱনৰ ব্ৰত হ'ব লাগে—ইয়াৰ বাবে পাতিব্ৰতা বা পতি-ভক্তি । সমসাময়িক ইয়াৰ বিবৰণ আলোচনা কৰা যাব । সম্ভাতি আজিৰ কাৰ্য্যলৈ অহা বাওক—এই বিলাক সাংসাৰিক কাৰ্য্যত সাধাৰণ পানৰ নিমিত্তেই বিবাহ কৰা যায়—এই নিমিত্তেই আমি পুনঃ পুনঃ বৈশ্যিক সংসাৰৰ অহি-মজ্জা, আৰু আত্ম-কৰ্ম্মীৰ পক্ষিত্ব বুলি কওঁ—এই নিমিত্তেই আমি কওঁ যে গৃহ-নীৰ কৰ্তব্যৰ ওপৰত হাত চলাবলৈ ইচ্ছা কৰিলে অতি সতৰ্ক হৈ আগ-পাহু তাবি চলিব লাগে । অকল উপভাস পঢ়িব বা লেখিব পৰা ছোৱাই বৈশ্যীৰ মুখ্য কাৰ্য্য নহয় । আগেও আৰ্য্যবিলাকে আমাৰ ছোৱাৰী বিলাকৰ ওপৰত কি তাৰ অৰ্পণ কৰিছিল চাবাছোঁম । মহৰ্ষি বৈশ্যপৰমে ব্ৰহ্মবৈকৰ্ত-পুৰাণৰ ঈক্লকৰ জন্ম-মন্ত্ৰত বৈশ্যীৰ প্ৰাতঃকৃত্য সম্পৰ্কে এই মন্ত প্ৰকাশ কৰে ;—

“গৃহীণী পতিভক্তা চ দেৱত্ৰাৰ্চনপুজিতা,
সা শুদ্ধা প্ৰাতঃকালান্নময়কৃত্য পতিং নুৱং,
প্ৰাক্কনে মণ্ডলং দস্তাং গোবৰ্ণেন জলেন চ,
গৃহকৃত্যক কৃত্বাচ স্নাত্বাগত্য গৃহং সতী
গৃহকৃত্যং পুনিৰ্ভূত্য ভোজয়িত্বা পতিং সতী
অতিথিং পুজয়িত্বা চ অন্নংভুক্ত্যে নুৱং সতী ।”

পতিভক্তা আৰু দেৱত্ৰাৰ্চনৰ পুজিতা পৰিত্ৰা বৈশ্যীএ প্ৰকৃত্যে উঠি উঠেৰ পতিদেৱতাক সন্মতাব কৰি গোবৰ আৰু পানীৰে চোতাল মচিব । তাৰ পাচত গৃহকৃত্য কৰি (অৰ্থাৎ ঘৰ ছোৱাৰ সাজি বাহিৰ-বন কৰি উঠি) গা ধুবলৈ

যাব । এই দৰে গৃহকৃত্যৰ পৰা আজৰি হই পণ্ডিত ভোজন কৰাই অতিথি-সেৱা কৰি নিজে ভোজন কৰিব ।

কি মহতী শিকা ! বৈদীএ কেনেকৈ আত্ম-সুখত জমা-ঞ্জলী দিবলৈ শিকি পৰব সুখত নিজক সুখী বিবেচনা কৰিব লাগে এবাৰ তাৰি চাবাছোম । বৈদীএ নিজৰ ভোকক দমাব, ইচ্ছাক সংযত কৰিব, পৰব কাৰ্য্যক নিজৰ বুলি জামি-বলৈ শিকিব—আত্ম-ভ্যাগৰ কি উদ্ধ্বল পটন্তৰ ! এই বিলাক শিকি উঠিব পাৰিলেই গৃহীণীৰ উচিত শিকানাত । ত্ৰী-শিকাৰ এইটি প্ৰধান অঙ্গ—বৈদীৰ কৰ্ত্তব্য শিকা নামেই ত্ৰীশিকাৰ প্ৰধানতম বিষয় । বৈদীএ ওপৰত লেখা গৃহ-কৃত্য বিমে আক শিকিব লাগে—বৈদীৰ ব্যৱহাৰ সজ হব লাগে, তেঁও সংযতচিত্ত হব লাগে । বছৰি কণ্ঠৰ শকুন্ত-লাক গিৰিয়েকৰ ঘৰলৈ পঠাবলৈ উলিয়াই তাৰ সন্মত উপ-দেশ দিছে । আমাৰ মনে প্ৰতি বৈদীয়ে এই অনুমত উপদেশ মন্ত্ৰবিলাকেৰে দীক্ষিত হোৱা উচিত ।

ক্ৰমশঃ ।

পিৱাহ মৰা বন্ধু !

পিৱাহ মৰা বন্ধু অনেক বিধ । তাৰ মাজত যাক খালে পিৱাহ গুহে আক যাক অন্ত্যাস্থকৈ খালে কোনো শীড়া মৰয় সেই বন্ধু এই বড় ভাল । স্মৃতিৰ আদিবে পৰা পিৱাহ দাৰিবে উপায় পালী । সকলো দেশত সকলো সময়ত সকলো মনুষ্যে পালী ব্যৱহাৰ কৰে । ধনী, মিস্ত্ৰী, বজা প্ৰজা, বুঢ়া, ডেকা সকলোৰে পালী মহা উপকাৰী । অধিক কি পালীৰ আন এটা নাম “জীৱন” । বিমান কি বন্ধু

খোৱা পানী নাথালে ভূগ্নি মহুৱ । ভোককে সহিব পাৰি
শিৱাহ সৰা টান । বৰিবলৈ যোৱা যাদুহেও অনেক সৰ-
ৱত পানী খাইহে বৰে । যাদুহৰ বিমান খোৱা শিৱা বস্তু
আছে সকলোতকৈ পানী প্ৰধান । অনেক পলু পক্ষী কীট
পতঙ্গও পানীৰে শিৱাহ পলুৱায় । যাদুহৰ জোখৰ চাখি
ভাগৰ ডিম্বিতাগ পানী বা পানীয়া বস্তু । এঁও গাখীৰত
পানীতভাগ এশ ভাগৰ ১০, ডেউত ইয়াৰ ভাগ এশ ভাগৰ
৭২, বাস আৰু যুৱৰ খিঁউত ইয়াৰ পৰিমাণ এশ ভাগৰ ৮০,
হাড়তো ইয়াৰ ভাগ এশ ভাগৰ ১০ । বিবোৰ টান বস্তু
আৰি খাও সিও আমাৰ পুষ্টিসাধন কৰিবৰ নিমিত্তে উপ-
যোগি হোৱাৰ পূৰ্বে পানী হয় । তেহে শৰীৰৰ মানা ঠাইলৈ
গাই নিজ নিজ কাৰ্য সাধে । জীৱ পোৱা বস্তুবোৰো পানী
হই দ্ৰৱ, বায়ু ইত্যাদি ৰূপে শৰীৰৰ পৰা ওলায় । শৰীৰৰ
তাপৰ পৰিমাণো পানীৰ দ্বাৰাই সাধিত হয় । পানীৰ
সংলগ্নভাৱে শৰীৰৰ মানা বিধ ক্ৰিয়া সাধন কৰিব পাৰি ।
আম বিমান বস্তু খোৱা য়াৰ সকলোতকৈ পানী সোমকালে
শৰীৰলৈ চালন হ'ব পাৰে । ইয়াৰ দ্বাৰা শৰীৰৰ ভিতৰ শুষ্ক
হয় আৰু আনাদি কাৰ্য্যৰ দ্বাৰাই পানীএ বাহিৰো
শুষ্ক কৰে ।

যেনে ৰূপে খোৱা বস্তু খোৱা য়াৰ তাৰ গুণ আৰু বস্তুৰ
আঁক সময় আৰু শৰীৰৰ অৱস্থা অনুসাৰে যাদুহৰ পক্ষে
সৰহ বা কম পানীৰ আৱশ্যক । প্ৰতিদিনে এসেৰ বা
হুসেৰ পানী হলেই অনেকৰ পক্ষে যথেষ্ট । যি যাদুহে যদ
তাও প্ৰভৃতি বাগিৰাল বস্তু খায় সি অপেক্ষাকৃত সৰহ পানী
খায় । সেই মহলে যুজাখাৰ যল নিৰ্গত হোৱাৰ সুবিধা
মহুৱ । এই কাৰণে খোৱা পানী অতি নিৰ্গল আৰু ভাল

হোৱা উচিত । পানীত লোণ, খাতু, উদ্ভিদ প্ৰাণিপদাৰ্থ সং-
 ক্ৰামক আৰু সঞ্চাৰিত বস্তু থাকে । ই তাক অনিৰ্ভল কৰে ।
 (১) দ নান্দৰ পানীত মূলীয়া বস্ত্ৰৰ ভাগ সবহ । সেই পানীএ
 মূত্ৰবোগ জন্মায় । (২) শিহাব পাত্ৰত পানীএ বাহৰ
 দৌৰ্জল্য, কোৰ্কবহু আৰু উদৰৰ বিষ জন্মায় । তামৰ
 পাত্ৰৰ জলে বঁতিওৱা, দুৰ্জলতা, বুকুৰ্কাণা বোগ জন্মায় ।
 বগী তাম অথবা দস্তা আৰু তাম মিহলুৱা পাত্ৰৰ পানী সিমাল
 অপকাৰী নহয় । লোৰ পাত্ৰ, চীনৰ বাসন মাটি বা বেলোৱাৰী
 বাসনত পানী নিৰ্ভল থাকে আৰু উপকাৰী । মাজী কাঁচ আৰু
 বেলোৱাৰী বাসনেই সকলোতকৈ ভাল । ভৰা পুখুৰি বা
 নান্দৰ পানী অথবা গাঁওৰ মাৰ্কেৰে বহি যোৱা হুঁতিৰ পানীত
 উদ্ভিদ পদাৰ্থ থাকে । ইয়াৰ কাৰাই উদবাসন নবিয়া হয় ।
 (৩) মৰা প্ৰাণী পদাৰ্থ থকা পানী খালে উদবাসন নকৰা-
 পন্ন জ্বৰ প্ৰভৃতি নবিয়া হয় । এতেকে পানী পুখুৰীত
 বা মাজীত মৰা ন পেলোৱা অথবা মৰা ন পোতা বা পেলোৱা
 চাইব ওচৰৰ পুখুৰি বা হুতিৰ পানী বেয়া । তদ্ব্যপেক্ষ পৃথিৱীৰ
 শিবেৰে সেই সেই চাইব দূষ পদাৰ্থ সেই পুখুৰীত আছে ।
 পৰিষ্কাৰ নকৰা চীকৰা শালিৰ ওচৰৰ পুখুৰীৰ পানী আৰু
 ধোবাই বা আনে কাপোড় ধোৱা পুখুৰীৰ পানীও বড় বেয়া ।
 সংক্ৰামক জ্বৰ বা জহনী প্ৰভৃতি যোগদৰ বীজ পানী আৰু
 আকালত থাকে । পানী তপতাই জ্বৰকৈ খালে ওপৰত
 কোৱা দূষ পদাৰ্থ ধোৱা নাযায় । পানী পৰিষ্কাৰ কৰা
 বস্ত্ৰেৰে পৰিষ্কাৰ কৰা পানী আৰু তপতোৱা পানী নিৰ্ভল ।
 নিৰ্ভলৰূপে হৰিব পাবিলে বৰফুণৰ পানী নিৰ্ভল কিন্তু মাওবা
 বা চালৰ পানী বেয়া । প্ৰথমে অহা বৰফুণৰ পানী হলে
 ডিমান নিৰ্ভল কৰয় । পৰ্বতৰ মাজৰ পুখুৰী বা মৰোকৰ

পানী নিৰ্মল । বাৰিষা বিনে আম সময়ত নদীৰ পানীও নিৰ্মল । কিন্তু সেই হলেও পানী পৰিষ্কাৰ কৰা বস্ত্ৰৰ দ্বাৰা বা ডপডাই জুব কৰি খোৱাহে সুগুত ।

বেই বেলি পিন্নাহ লাগে সেই বেলি পানী খাবা । একে পোহাতে সবহ পানী নাখাবা । কিন্তু পিন্নাহ লগা মাতে পানী খোৱা ভাল নহয় । শুকান, কৰ্কবীয়া বা টান বস্তু খাই খোৱা ভাল ; সেই হলে উদৰত সেই বস্তু জীৰ্ণ হ'ব পাৰে । জম বা ফুৰি অহাৰ পাছত বড় পিন্নাহ লাগিলেও হঠাৎ পানী নাখাবা । বড় জহ লাগিলেও সেইরূপ কৰা কৰ্তব্য নতুবা উদৰাময় বোগ জন্মিব সম্ভাবনা । ১৫ বা ২০ মিনিটৰ পাছত পানী খোৱা উচিত । দুৰ্জল আৰু অজীৰ্ণ বোগীএ পানীত সিজোৱা বস্তু খোৱাৰ এক বস্তুমান পাছেহে পিন্নাহ লাগিলে পানী খাব লাগে । খোৱা বস্তু সিজোৱা পানী নিৰ্মল হোৱা উচিত । জহনী, মোৰ, জুব প্রভৃতি যি মৰীয়াত পানী খাবৰ তৃষ্ণা বড় প্ৰবল, তাত অলপ অলপ পানী খাবলৈ দিব লাগে । কিয়নো সেইরূপ কৰা নহলে বোগ টান হ'ব পাৰে । “সোঁতাওৱাটৰ” “সিমমেড” প্রভৃতি পিন্নাহ মৰা বস্তু ভাল । কিন্তু এইটো কথা শ্ৰবণ বাখিব লাগে যে অমিৰ্মল পানীৰে বিলাতী মিয়মে প্ৰভুত হোঁৱা সেই সকল পানী উপকাৰক নহয় । তাতকৈ মিষ্টি বা চেনী ডিৱাই তাত নেমু টেঙ্গা বা তেঁতেলী বা আন টেঙা মিছলাই “শববৎ” কৰি খালে উপকাৰ দিয়ে । ই পিত্তৰ দুৰ্জলতা নাশ কৰে আৰু উদৰ জীতল কৰে । আমাৰ উক দেশত এইরূপ শববৎ বড় উপকাৰী । তপত চাহ কাকি প্রভৃতি বস্তু গাখীৰ চেনীৰে মিলাই খালে ভাল । কিন্তু যি সময় বা দেশত জাব সবহ তাত ই বড় উপকাৰী । আমাৰ

দেশত শববৎ বেনে, শীতল দেশত এইবোৰ ভেনে । ই শবীৰ উত্তেজনা কৰে আৰু বেতিয়া জাব লাগে ভেতিয়া গা তপত কৰে ; কাৰণ বাহু শবীৰত ওপজায় । যি বাহুহে লেখা পঢ়া কৰে আৰু বাতি সাৰে থাকি পঢ়ে তাৰ পক্ষে চাহ কাফি বড় ভাল । কাফি উদৰ কোমল আৰু মূত্ৰ বৃদ্ধি কৰে । কুইনাইনৰ দৰে ইয়াৰ জ্বৰ গুচুৱা শক্তি আছে । এওঁ গান্ধীৰ সম্পূৰ্ণ আহাৰীৰ বস্তু কিয়নো ই ডোকো ওছাৰ পিৱাহো মাৰে । লৰা আৰু বুঢ়া কালত আৰু বাগি অব-হাভ এওঁ গান্ধীৰ উপকাৰী খোৱা বস্তু । কেঁচা গান্ধীৰ অথবা অলপ্ তপতোৱা গান্ধীৰ বলাৰাম শক্তি আছে । বমকৈ পৰ্ণোৱা হলে তাৰ দ্বাৰা ভিমান উপকাৰ সহায় । শুক পাৰ্শ্ব বহু । দই গান্ধীৰ, ধোল, তুৰু প্ৰভৃতি বহুও আমাৰ দেশত উপকাৰী ; তাৰে ধোল আৰু তুৰু বিশেষ । ইউৰোপৰ লোক সকল প্ৰায় মাংসাহাৰী ; মাংসাহাৰী লোকৰ কাৰণ বাহু অতিকম । মদ আৰু কটিকাত সেই বহু আছে । সেই কাৰণেই মাংসাহাৰি লোকে মদ খাবলৈ প্ৰয়াস কৰে । মদত লোণৰ ভাগো সবহ । মাংসৰ লগত মদ খালে কাৰণ আৰু লোণ উৎপত্তি কৰাত শবীৰৰ উচ্চতা মাংসৰ উত্তেজনী শক্তি আৰু হাড় শক্ত কৰে । অকল মাংস খালে সেইৰূপ নহয় । মদৰ বাগিএ প্ৰথমে শবীৰ উত্তেজনা কৰে, সেই বাগি গলে আকৌ তাক নাথালে উত্তেজিত মোহোৱাৰ কাৰণে আকৌ খাব লাগে । এই-ৰূপে তাক নাথালে গা ভাল মলগা হই ক্ৰমে মাত্ৰা বৃদ্ধি হই অন্ত্যাসত পড়ে । সেই হ'লে সৰ্বমান । মদৰ দুওণ বিস্তৰ ; ইয়াৰ দ্বাৰা শ্বুতি শক্তিৰ হানি, অপদ্মাব, গ্ৰহণী, উৰদাৱন, বহুও, উৰদা, প্ৰভৃতি বোণ জন্মে । এডেকে

ইরাক সর্ব প্রকারে এড়িব লাগে । ইরাক ব্যৱহাৰ কৰাৰ
পৰা অমিষ্ট বিম্বে উপকাৰ একেবিও নাই । আ, ব,

শান্তি আর আশা ।

হাঁহ হাঁহ হবি হবি,
বঙ ময় কেনে কবি ?
শান্তি বিমে এই তৰ সাগৰ অপাবে,
মোৰ জীৱ-তৰণীৰ কোনে গুড়ি ধৰে ?
একে উৰলিছে চোঁ
কিবি শব্দ বোঁ বোঁ,
তাতে গুড়িলানে হাঁহ এবি গল মোক ।
ইয়াত কৈ আক কিবা আছে বড় শোক !
অ শান্তি ! দয়াশীলা,
কত অন্ত-ৰ্যাস হল ! ?
দেখা দিয়া এক বাৰ জীৱন জুড়াক ।
তুমি দয়া নকবিলে আক পায় কাক ?
তুমি মোৰ বল কুড়ি,
তুমি মোৰ সৰ্ব-সিদ্ধি,
তুমি হোৱা এক মাজ কৰাৰ লাগুটি,
তুমি বিমে হব মোৰ পৰমাত্ম ছুটি ।
এই জীৱন্ত মোৰ,
কত দুখ তাপ মোৰ,
ঘটিছিল, তাৰ একো সীমা সংখ্যা নাই,
ভেনে সময়তো তুমি বাখিছিল নাই ।

কর্গিলে, ওচবে বসি
 চক্ৰব লো দিলা মতি
 কহা খিব কই মোক আশ্বাস বচন,
 নেবিছিলো দুখে দুখে মোক কদাচন ।
 আছি কি কবিলেঁ। মোর ?
 মোর এতি কবি মোর,
 এবি গলা দিবাঅর কবি একে বাবে ?
 ভূমি থিনে জগতত কোন জীব পাবে ।
 বাওক মোর ধম কড়ি,
 বাওক পিতৃ মাতৃ মবি,
 তাই তনী সহানু কুটুম্ব আদি বত,
 ভূমি থাকিলেই দুখ পাম মর কত ।
 মোখোজোঁ নীতিয় আন,
 আলাপে বিভাব মান.
 আক বত জগতর তাল বত চর,
 বহি আই তোমার চরণ পীও মর ।
 বুজিহেঁ। বুজিহেঁ। আই,
 তবসার টেপ পার
 আঁতবিলো দিবাঅর হই মোক এতি
 অপার সাগর মাজে মিঠুহুয়া কবি ।
 বিদ্যাস মাতকি আশা !
 দিলো জ্বরত বাসা
 পূজিহিলোঁ দিবা মিনি চরণত পড়ি.
 তেও দুখ দিলে মোক হায় হবি হবি ।
 বিজে গ'ল বক তাই.
 আঁত মোর মোক আই

ভোমাকো বে মই গাঁৱ খঙাই কুলাই
সেই অনুভূতি মনে মনে মাৰাৰ ।

মৰ আশা পিখাচনী

কুলটোৰ চুড়াবনি

মৰ দহি পুড়ি, ঘোৰ আশ-অগণিত,
মাথাকোকঁ যেন তোৰ মাৰ পৃথিবীত ।

ইয়াটোকে ভাঙি ধৰ

ইয়াটোকে পুতি মৰ

পূজা দিওঁ। তোক ময় ভাঙি বহু কৰি,
আবাধিলো এক চিন্তে আম কাম এড়ি ?

ইয়াটোকে পখাদিওঁ।

ইয়াটোকে চুমা দিওঁ।

হঠাৎ তোৰ ময় ভাঙি সহকায়ে,
তাৰ এই কল যোক দিমি তাৰে তাৰে ?

খুৱামি গছমা ঘোৰ,

গৰিহমা মাহুৰ,

বুড়ামি আগক ঘোৰ লাভৰ সাগৰে,
অপমান অনুভূতি পীও হৰে পৰে ।

ইমান স্বাভাৱ দিমি

মৰৰ উৎসাহ দিমি

ডেও তোৰ নাই লুখ কৰি লটি-ঘটি,
শেবে কাটি দিমি ঘোৰ কমাৰ লাখুটি,

শুমা শুমা তাই মৰ !

আশাক দিমিবা মৰ

সাকাত সাপিনী তাই নাই মৰা-মৰ,
ঘৰি মাথোৰ হুৰে তাই কপালুৰ ভেৰ ।

দেখিব পুৰুষ আতি
 জিনি সৰ্ব্বী সৰ্ব্বভাৰী
 কিন্তু বিব দিছে থই দাঁতৰ চুকত
 চল পালে মেৰে জাই খুটিব বুকত ।

স, ব.

সমালোচনাৰ উপকাৰ ।

আমি “আসাম মিউছ” সম্পাদক পত্ৰৰ প্ৰাৰম্ভক মহাও ।
 সি দিনা এজন বন্ধুৰ মুখে শুনিমোঁ যে “লবা বোৰ” আৰু
 “লিকাসাব” য় মোৰ গুণ বিবেচনা কৰাৰ উপলক্ষে সেই পত্ৰৰ
 সম্পাদকক পুৰী লেখোঁতা সকলে বেয়া পাৰ দেখি তেঁও
 পুৰীৰ গুণাগুণ বৰ্ণনা কৰিবলৈ আনিছা। প্ৰকাশ কৰিছে ১-
 আমাৰ বন্ধু এ কোৱা কথা যদি সত্য হয় তেনেহলে আমাৰ
 পক্ষে বড় হুঃখৰ কথা ! আমাৰ দেখত পুৰীৰ সংখ্যা বেলে
 কম গুণাগুণ বিচাৰ কৰা পত্ৰও তেনে কম । অধিক
 কি ? এখান দাত “আসাম মিউছ” । সেই পত্ৰৰ সম্পাদক
 আতি বোণা আৰু তেঁওৰ লবা মৰ্কে পুৰী লেখিবলৈ বৰা
 লোক সকলে বিশেষ শিকা পাবৰ সম্ভৱ । তেঁও যি যি
 পুৰীৰ বিবি গুণাগুণ সময়ে সময়ে বিচাৰ কৰিছে সেই সকলৰ
 অধিকাংশই প্ৰকৃত বুলি শিকিত সমাজত বাট্ট । আমাৰ
 সাহিত্য সমাজৰ যেনে অৱস্থা তাত গুণাগুণ বিচাৰ বিভাৰ
 প্ৰয়োজনীয় । ইয়াৰ ইচ্ছাত আজি কালি আমি দুখানি এখানি
 ম ম পুৰীৰ মুখ দেখিবলৈ পৰিহোঁ । আমাৰ তাৰাৰ যেনে
 শিত অৱস্থা পুৰী কথা লোক সকলবো পুৰী লেখাৰ শিত
 অৱস্থা । যদি ভাল গুণাগুণ বিচাৰ নহয় তেনেহলে

ঐচ্ছিকাব সকল বেচ্ছাচাৰী হুখৰ সন্তাননা । মিজে মিজে
পাৰ্শ্বত তথা দোক-হুত । আপোনাৰ হুখ আপুনি কেবলকৈ
মেমেখি সেই হুবে আপোনাৰ দোচো। তেমেটক মেমেখি ।
এতেকে এজন দোক গুণ দেখাই দিত। লোকৰ মিতান্ত এয়ো-
জন । বাব দোক গুণ বৰ্ণোহা হয় সেই জনে সেই বৰ্ণনা
কান পাতি শুনিলে অনেক কথা সংশোধিত হয় । আচো-
লমেই সমাজৰ উন্নতিৰ হুখা উপায় । আৰু প্রতিবাদ ও
দোচাহোৰ ব্যাখ্যা সেই আন্দোলনৰ এটা প্রধান উপায় ।
কোনো বিষয়ত বিবাদ উন্নতি হইছে সকলো বিলাক এই
রূপ আন্দোলনৰ পৰা হইছে আৰু সেই আন্দোলন দোক
গুণ বিচাৰ আৰু প্রতিবাদৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰে । আন্য
দেশৰ ঐচ্ছিকাব আৰু লেখক সকলে তেঁও বিলাকৰ ঐচ্ছিক
গুণাগুণ বিচাৰ সহি থাকি নিজৰ উন্নতি কৰিবলৈ শিক্ষা
কৰিব লাগে । বাব এই সহন গুণ আই সি পুখী লেখিবলৈ
এড়িলেই ভাল । তাৰা কোনো এজন লোকৰ বস্ত মহর ।
আৰু যদি এজনকেহে কোনো তাৰাব পৰিচালক হুনিব লাগে
তেমেহ'লে সেইটো তাৰাই মহর । বাব বিবাদ শক্তি সি
সিমান পুখী লেখি সেই তাৰাব উন্নতি কৰোক । দোক
গুণ বিচাৰ সেই লেখক যতলীএ সহোক ; আৰু নিজৰ
দোচা উন্নতি কৰোক । যি হুলত তাৰা কোনো এজনৰ
সম্পত্তি মহর সেই হুলত অধিকাংশ লেখক যেতিয়া বিলাক
বেগববে, সেই কালে তাৰাব চাল খালে হুনি জলা বাব ।
সকলো বিষয়তে সকলোবে একে বস্ত হোতা টাল । এইটো
সংশোধন দিয়বেই মহর । হুল কথাত একা থাকি আন
বিষয়ে অনেকা থাকে । সংস্কৃত তাৰা অতি প্রাচীন তাৰে
অনেক ব্যাকবণ । এবান ব্যাকবণৰ বস্তে সহিতে কোনো

কোনো ক্ষমত আৰু থাম ব্যাকবণৰ মত মিল নহয়। কোনো কথায় অৰ্থ বা ব্যাখ্যা এজনে কেনে কৰে আৰু জনে তেনে নকৰে। “বিবৰা বিবাহ” বিধিৰে প্ৰান্তঃশ্বৰগীৰ বিজ্ঞানসাগৰে পৰাশৰ সুমিৰ বচন লই যি আন্দোলন কৰে তাতেই অনেক চিন পোৱা গৈছে। ইংৰাজী ভাষাতো এই মিশ্ৰম দেখি। ভাষা বিমাম উন্নত হ’ব তিমাম বিজ্ঞত হ’ব। মান্য দেশৰ লোক আমাৰ দেশলৈ এতিয়া অহাত আৰু মান্য বিবৰ দেশত চলিত হোৱাত আমাৰ ভাষাৰ গা ডাঙৰ হ’ব লাগিছে। সময়ে সময়ে ভাষাৰ বচনাৰ তাত্ৰ আৰু কঢ়ি পৰিবৰ্ত্তন হয়। একে দেশৰে মান্য ঠাইৰ বচনা আৰু কঢ়ি লড়চড় হয়। বেতিয়ালৈকে সবহ প্ৰেছকাৰ আৰু পুখী মৌল্যৰ ডেতিয়ালৈকে ভাষাৰ চাল জলা টান। আমি প্ৰথমে শিক্ষা কৰিবলৈ আৰম্ভোতে আমাৰ ঘেনে উন্নত হোৱা নাই অধ্যাপকৰ আৰু ওজাৰ গালি আৰু চেকগীৰ কোষ খাইছে শিকিলোঁ, সেইবাবে পুখী লেখিবলৈ ধৰাৰো পটন্তৰ। অনেকৰ দোষ গুণ ধৰা খাইছে ভাল হ’ব পৰা যায়। এতেকে আমি আশা কৰোঁ যেম লেখক সকলে বচনাৰ গুণাগুণ বৰ্বোতা সকলৰ কথা সহি শিক্ষাৰ প্ৰথম অনুষ্ঠান মিশ্ৰম পালিব; সেই হলেই ভাষাৰ উন্নতি হ’ব। আমি আৰু আশা কৰোঁ যেম “মিউচৰ” সম্পাদকেও বাবুইৰ বেজাবলৈ ঘন কাণ নিদি পাৰ্য্যমানে পুখীৰ দোষ গুণ বিচাৰি থাকিব। আমি তেনে সামগ্ৰিক পত্ৰ বা যোগ্য লোক নাই, যে উঁও সেই কাৰ্য্য কৰে। ছাত্ৰৰ কথালৈ চাই যদি শিককে শিক্ষা দিবলৈ এড়ে তেনেহ’লে কিবাবে শিক্ষা দিয়া হ’ব?

পৰীক্ষক মহ’লে শিক্ষাৰ গুণাগুণ উন্নতি অবনতি ল-

জানি। সোন বিহান পোকা তিহান ভাল হয়। সেইরূপে
আমাৰ বচনাবো বিহান দোৰ গুণ ব্যাখ্যা হয় তিহান ভাল
হয়। যদি সমালোচকক আমি শব্দ বেন ভাবোঁ ডেও
ডেও আমাৰ উপকাৰী ; কিয়নো আমাৰ দোৰ ভাগ শব্দ
মহলে আনে নেদেখে। দোৰ শব্দ হোৱা যদি কাৰো
উদ্দেশ্য হয় তেনেহলে ডেও সমালোচকৰ সমালোচনা
সহোক। মাঘ কাব্যৰ বিষয়ে এনে এটা কথা শুনা আছে
যে কবিএ শ্লোক একোটা লেখি জুইত পেলাই দিছিল
পাছে যিটো শ্লোক সেই জুইত দহু মই উঠে সেইটোহে
সেই কাব্যত সন্নিবেশিত হইছে। সেই কাবণেই মাঘ অতি
উৎকৃষ্ট কাব্য হইছে। তাৰ বিষয়ে এনে কোৱা আছে
“উপমা কালিদাসস্ত ভাববৈৰৰ্ঘ্যগৌৰবঃ, মৈথিলে পদ-
লালিত্যং মাঘে শক্তি ত্ৰয়ো গুণাঃ”। এই শ্লোক পোতা
কেৱল পণ্ডিত মণ্ডলীৰ দোৰ গুণ বিচাবেই অনুমান হয়।

ঐ, ৫,

অলঙ্কাৰ পিঙ্গাৰ যুক্তি ।

বৰ্তমান কালত ঐতিহাসিক সত্যতায় লিখাৰ জৰণাত
তবি দিয়া বা তবি দিবলৈ ইচ্ছা কৰা নাই বা সিবিলাকৰ পাছ
ৰবা দেশীয় মাথুহ বিলাকৰ মনৰ পৰা বড়ালকাৰৰ ভক্তি
জ্ঞান অনেক আঁতৰাইছে; ইয়াক সিবিলাকৰ সোঁতাগাৰ
বিষয় বুলি স্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। অলঙ্কাৰে অসত্যতা
দেখাব এই ভয়ত বড়ালকাৰৰ ওপৰত অৱহেলা কৰা
আপোনাৰ অপৰেহ হানিৰ কাৰণ যাত্ৰ। যি সকলে বড়া-

লঙ্কাৰ ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ লাজ কৰে সি সকলে জ্যোতি-
 র্ময় গৃহত বাস কৰিবলৈ, অপূৰ্ণ শয্যাতে শয়ন কৰিবলৈ।
 স্নানোদ্ভি ত্ৰব্যৰ ভ্ৰাণ লবলৈ, মনোহৰ উদ্ভাসিত ভ্ৰমণ কৰি-
 বলৈ, লাজ নকৰে কিয়? বস্ত্ৰালঙ্কাৰৰ গুণ এই বিলাকতকৈ
 কম নহয়। যদি দেশীয় অলঙ্কাৰ বিলাক সিবিলাকৰ বে-
 শোপযুক্ত নহয় বুলি অকচিকৰ হয়, তেন্তে আপোনাৰ যা-
 জিত বুদ্ধিৰে তাক মমৰ দৰে কৰি ললেই হয়; যেনে তেনে ক-
 পে শৰীৰত বস্ত্ৰ থাকিব লাগে; অলঙ্কাৰৰ আকাৰ প্ৰকাৰ
 দোষগীৰ হলেও বস্ত্ৰ তেনে নহয়।

আজি কালি “ ইয়াৰিং ” ইত্যাদি নামেৰে বিবিধ প্ৰকাৰৰ
 যি বিলাক বিদেশী অলঙ্কাৰ ওলাইছে সি যদিও এই দেশীয়
 কুণ্ডলাদিৰ অনুরূপ, তথাপি দেশীয় বেশৰ উপযোগী নহয়।
 যেইবা নহক লোকে তাক বস্ত্ৰ বোধে ব্যৱহাৰ কৰা খেন দেখা
 নাযায়; তাৰ দ্বাৰা কেৱল বেশহে অলঙ্কৃত কৰে মাত্ৰ। যি
 হেতুক এই বিলাক অলঙ্কাৰত বিশুদ্ধ বস্ত্ৰ প্ৰায় নাই; তেন্তে
 তাৰ গুণো অবশ্য তেনেকুৱা। বিশেষতঃ বিধিমেতে তাৰ
 ব্যৱহাৰ নাই; ইয়াতে বুজিব পাৰি যে এই অলঙ্কাৰ যি সকলে
 ব্যৱহাৰ কৰে সি সকলে তাৰ গুণৰ আশা নকৰে, কেৱল
 শোভা বা সজ্জাতা হাজিব নিমিত্তেই হে কৰে। মুখ্য উপ-
 কাৰৰ আশা নথকা অলঙ্কাৰৰ ব্যৱহাৰ স্থখ তাৰ বোৱা
 নাত্ৰ। তাৰ নিমিত্তে যি অৰ্থ ব্যয় কৰা যায় সিও বাঁজি গাই
 কিম্বাৰ নিচিনা।

কোনোএ পুৰুষৰ পাবে যে, বস্ত্ৰ দেহৰ বাহিৰত থাকি
 অন্তৰস্থ বস্ত্ৰাদিৰ কি উপকাৰ কৰিব? যদি বাহিৰত থাকি
 কিবা উপকাৰ কৰিব পাবে তেন্তে গাৰ কাপোৰৰ ওপৰত
 থাকিও কৰিব পাৰিব; তাৰ উত্তৰ এই—শৰীৰৰ বাহিৰ ভিতৰ

সকলো সমান ; বস্তু সৰ্ব্ব শবীবতে যোগ আছে ; চৰ্ম, চক্ষু, জিহ্বা, কৰ্ণ ইত্যাদি জ্ঞানেন্দ্ৰিয় বিলাকত থাকি তেজে অদ্বণ, দৰ্শন, জ্ঞান, স্পৰ্শ, ইত্যাদি দ্বাৰা চুৰক পাখবে নো বৰাব নবে বাহিবব সকলো বিষয়বে গুণ আকৰ্ষণ কৰে । বিদ্যা, চান্দ্ৰ, চেকব্ৰা, চক্ষু, চোবাত, তপত্, চৈল বস্তু আদি গাত লাগিলে, যেনোহব জ্বা দৰ্শন কৰিলে, নুজাবা দীত অদ্বণ কৰিলে, নুগন্ধি বস্তুব জ্ঞান পাঙ্গে শবীব বন কেনে কৰে সেয়ে তাব প্ৰমাণ ।

বস্তু সংসৰ্গত শবীবব তেজবীৰ্য্যাদি হৰ্ষিত আক প্ৰফুল্লিত হই থাকে ; তাতে বস্তুলাদিব অলসতা বা সন্তুটিত তাব আক অন্তান্ত নানা অন্তত দুৰীকৃত হয়, বন শ্ৰুতিযুক্ত হয় । বিশেষতঃ বস্তু তেজে বাহ জগতব পৰাও নানা শুভ মজলাদি আকৰ্ষণ কৰে ; মোটে বেদেটেক বস্তু আকৰ্ষণ কৰে, বস্তুকে বেদেটেক বৃত্তি আকৰ্ষণ কৰে, বস্তুও সেই দৰে নানা শুভ মজলাদি আকৰ্ষণ কৰি থাকে । অলসতা বস্তু ব্যৱহাৰব বিশেষ উপাৰ ; এই কাৰণে বস্তুযুক্ত রূপ, সোদ, ইত্যাদিব অলসতাৰ ব্যৱহাৰব নিয়ম নিৰ্দ্ধাৰ বুদি দানবীৰ ।

ক, ব,

আকাশ ।

কোব তুদি, কাব বৃত্তি, অসীব আকাশ,

কাব কীৰ্তি, কবা কাব মহিমা প্ৰকাশ ?

অনন্ত ভোয়াব কাৰা,

অনন্ত ভোয়াব কাৰা,

শিবভব আহা তুমি জগত বিজ্ঞাপি,
জগতের নীলা দেখা বাড়ি যিম এপি ।

বহুসুত অবদন

প্রসন্নত অন্তরন

অমল স্রগিষী তুমি অসীম আকাশ
কোটা তুমি কবা কাব মহিমা প্রকাশ ।

অপার ভাসিত বস

চন্দ্র, সূর্য্য, কোটি তারা

অক্লমক শোভা তবে করে বিভোপন
দেখি শুনি তব নাগে দাহুহব বন ।

কবে কবি জগদমি

সাগর তোলো পানী

নগে নগে বিকুলিত হাঁহি হাঁহি নাচে
তোমার কপালে বেধা পানী-বেধু আছে ।

সিদ্ধ হুখ পবিত্রি

বারিহা সবাক ধবি

তোমার দিগন্ত পানি দিগন্তাধা নাচে
তোমার বাজাত তবে অধিহে অবান্তরে ।

তুমি অতি মহাবর

কিছু করে তবে তর

তোমার দিগন্তাধে এসে কোনো দাই
চলিলে অন্তর পথে শীত্রে মঠ পার ।

অপার তোমার কর

অপার তোমার বর

আছে কোম, কোমে কুড়ে তোমার অধি
অপার হুখি তবে পানি কি তোমার নীচ ।

অতি যুড় আছি মব
 তোমার মেপাওঁতব
 তোমার বিবর ভাবি হর্নো পবাক্ষয়
 হে আকাশ, কৃপা কবি দিয়া পবিত্র ।
 হৃদয় আদিব পবা
 সব কথা কব পাবা
 জগতব গতি বিধি কবা বিবরণ
 কোম হারী, কাব নাই অপবিবর্তন ।
 মবব জীবন সলা
 কণ মাত্র থাকে জ্বলা
 আগ পিছ ঘটনাব সমুদ্র অজ্ঞান
 মিসতি কবিছো দেবী, দিয়া মোড় কান ।
 কাবখেজ, বেবীলন
 জগতব বাণী বোম
 সমস্ত পৃথিবী বন আহিলেক বাব
 কঠল গল, কিয় সবে হল চূণ বাব ।
 মহম্মদ, হামিবল.
 পিটক, মেপামিরন
 আজিলকে কঁপে ছিয়া শুনি বাব নায
 কঠল গল, কোমজনে পালে কোম বাম ।
 কালি আছে, আজি নাই
 দেখোতেই কর পার
 সংসারব এই গতি এই কর্ত্ত ভাব ;
 কিন্তু কর অন্ত নাই আকাশ তোমাব ।
 জানো কুখি সর্বজান
 সত্য ভবিষ্যত জান ,

সংসারব জাতি-লক্ষ্য কোথা কবি দরা
ভোবাধিবে হের কোনে কব, বহাধারা ।

সংসার পথিবর্তন

হই থাকে যেন ঘন

দিয়ে দিমে ম ম বস্ত হয় আবিষ্কার

ম মনে মবক আহি কবে অধিকার ।

আদিত্যে মানুহ জাতি

পশুসম নীহ অতি

আছিলে অজলা মুঢ়, জ্ঞান মুক্তিহীন.

পৰ্বতে ছাধিরে থাকি খপিছিল মিন ;

সদয়ব সোঁত আহি

বন্দ সংসার দহি

মুকলি কবিলে খেদি অজ্ঞান-এন্ধার

উন্নতি পথ মেলি দিলেক সবার ;

দেখো আজি সেইমবে

দিক মুক্তি লকতিবে

পানীত কবাই, উড়ে পক্ষী লগত

ছায়াব বাট এড়ি যায় এদিনত ।

পৃথিবীর বস্ত দেশ

সাধে উন্নতি আশেব

কিন্তু কিয় তাবতেই বসাতুলে যায়

তাবতবাসীর কিয় অবোপত্তি হয় ।

জানো তুমি সর্ব জ্ঞান

সত্য তবিস্যস্ত জ্ঞান

সংসারব জাতি-লক্ষ্য কোথা কবি দরা

ভোবাধিবে হের কোনে গণে বহাধারা ।

অনন্ত ভোম্বাৰ দাব
 অনন্ত ভোম্বাৰ দাব
 অনন্ত ব্ৰপিশি ভূমি অসীম আকাশ
 কোৱা দেৱী কবা কাৰ মহিমা প্রকাশ ।
 অতি মৃত আদি মৰ
 ভোম্বাৰ বোপাওঁতৰ
 ভোম্বাৰ বিকৰ ভাবি হলো পৰাজয়
 হে আকাশ, কৃপা কৰি দিহা পৰিচয় । বা, স,

মৃত্যু শব্দ ।

কি আশ্চৰ্য্য বন্ধন ! কিহ'ল ভোম্বাৰ ?
 কিয় ভূমি পৃথিবীত কবিছা শয়ন ।
 হেম তার দেখি মোৰ, কপিছে শবীৰ বোৰ,
 কবির মোহাৰ্বে । মন হলেবেও থিব ।
 অবিজ্ঞাতে আঁখি বোৰ কবিছে ক্ৰন্দন ॥ ১
 কিবা শোক কাঁড়ে আঁসি বিছিলে ভোম্বাক ।
 বন্ধাহত ইহ জানো আছা তাৰ ছোটে ।
 কিবা ভূমি কাঁকি কবি, যাটীত লেটিলৈ পড়ি,
 পৰীক্ষিছা বাহুব মনৰ তারক ।
 দেখা চতুৰ্দ্ধিগৈ পৰি সিবিলাকো লোটে ॥ ২
 পূৰ্বে আৰ্য্য যোগী মৰে যি যোগ আচৰি,
 পৰমাত্মা ঈশ্বৰক কবিছিল ধ্যান ।
 আৰি কিবা সেই যোগ, জ্যজ্ঞ সাংসাৰিক ভোগ
 নিমজ্জিছা ঈশ্বৰক, সমাধিক বৰি ।
 মৃত্যুবা কটিলে ভোম্বাৰ গ'ল পূৰ্বজান ॥ ৩

উঠা উঠা প্রিয় বন্ধু, কত আছা পড়ি ।
 এই কি তোমার উপযুক্ত শোভা পাটি ?
 মঞ্চমন্ কল্যাণি, শিমলুৰ ফুলি গাতি
 যি সবতো শুই গাঁৱ তেজ নৈছিল বনি ।
 এতিয়া সি সব এড়ি কলাপাত দাঙি ! ! ! ৪
 জুব আদি এড়ি নুহ অহুহায়ে বাব,
 নোণাবে কোমল তৰি পেলাব দাঙিত ।
 তেনে তৰি, আজি হাৱ । কেনে গড়ায়তি বাব,
 খোলাতো ফুটিয়া দুখ নাই হোৱা ভাব,
 নিয়বত পৰি নুখ লভিছে বাঙিত । ৫
 কোৱা কৈল আমাক নকৰা সন্তান ?
 নসন্তান্য বুঢ়ী আই ভাৰ্য্যাক তোমাৰ ।
 “ পিতা পিতা ” বুলি আতি, আকুটীয়া মাতৃমতি,
 চোৱা জিৱাই কেনেকৈ কৰিছে বোদন ।
 মমতাই কি তোমাক কৈল পৰিহাৰ ? ৬
 আউলী বাউলী স্ত্রীক চোৱা চকু হেলি ।
 এড়ি লোক লজ্জাতৰ কান্দিয়া অহিব,
 দেখি হিয়া কাটি বাব, কাণাকাত জাব নাই,
 ধৰিছে তোমাৰ হাততৰি হাত মেলি ।
 চুৰিছে বিবৰ্ণ মুখ আণিছে শৰীৰ ।
 কিবা তুমি পাহৰিলে দুখ বিধৱাৰ ।
 অৰিলে সিন্নৰি নোম নাই বাব গাৰ ।
 চোৱা কাতি কৰি যুব, বৈধব্য যজ্ঞবান্দৰ,
 খপিয়াইছে কং মনে ভাৰ্য্যাক তোমাৰ ।
 উঠা অত্ৰ লই জাক কৰাহি সংহাৰি । ৭

কি হব কামিলে শোক কৰিলে কি হব ?
অমিত্য সংসাৰ বিধি কৰিলে ব্ৰহ্মন ।
পাতিছে তামৰা দাৱা, মকৰি প্ৰাণীক দাৱা ।
বাতি পুত্ৰা হলে কব কৈাম কলৈ যাব ।
অচিনাকী হব আই তাই বহুগণ ॥ ১

ল. বে. ব.

হালোৱা আৰু ডাঙ্গৰীয়া ।

ডাঙ্গৰীয়া আৰু হালোৱাৰ অৰ্গ পৃথিবী অন্তৰ । হালোৱা
মৰকব পোক, ডাঙ্গৰীয়া অৰ্গব দেহুতা । হালোৱা অশিক্ষিত
চহা, ছোজা, আজি কালিৰ সভ্যতাৰ পোহৰ নেদেখা ।
ডাঙ্গৰীয়া হলে অসভ্য, অশিক্ষিত চকুৰ, সভ্যতাৰ পোহৰেৰে
পোহৰ । ডাঙ্গৰীয়াতকৈ হালোৱা, খোৱা-লোৱা, পিছা-
উড়া সকলো পিনে হীন । সি হুপবিয়া হাল-বাই আহি
কচু ঢেকিয়াৰ আক্ৰাৰে বহা আহ চাউলৰ তাত থাই সন্তোষ
পায় । তাৰ উল্ল তাৰ আৰু উল্ল আশা নাই ; সি অলপতে
সন্তুষ্ট অলপতে চৰিতাৰ্ণ । সি মুঠতে খেতি কৰা, শাক
কচু এ পেট-পুকা, লোকৰ ওলপিয়া আৰু বকৰা
মোহোৱাকৈ নিজ পৰিয়াল আৰু ওচৰচুবুৰিয়াৰে বহু-
বেমালী কৰি কাল নিয়াৰ পাবিলেই মহা সন্তুষ্ট । সি
খেতি পথাৰ কৰে আৰু তিকতাই তালৈ থাব-দাবলৈ তৈয়াৰ
কৰে । তাৰ লগত লিক্‌চৌ, বেটী বন্ধি নাই ; সি নিজেই
চাকৰ, নিজেই গৃহস্থ । ডাঙ্গৰীয়াৰ দৰে তাৰ মেজ, চকি,
শিৰা, পাণীচৰাৰ প্ৰয়োজন নাই ; সি কলাপাতত তাত থাই
পকম সন্তোষ লাভ কৰে । পাটৰ চুবিয়া, জোতা বোজা পাঙনী

বা টুপিৰ আৱশ্যক নাই। কিয়নো জাব আৰু লাজ বিবাহ-
বলৈ যবৰ ডিকড়া বিলাকে হাতে—কটা সূতাৰে যি চুবিয়া
কাপোৰ বয়, তাৰ পক্ষে সেই কাপোৰেই যথেষ্ট; জহকানিও
মোৱৰ ডাঠ কাপৰ পিন্ধি আৱত টুলবুলিয়া হইও সাহাব
হবৰ তাৰ ছেপাহ নাই। হালোৱাৰ ধোবা মাটিতেবেও
সম্পৰ্ক নাই; মিজেই নিজৰ ধোবা—মিজেই নিজৰ মাটিত।
ইন্দিবি কবা খমখমিয়া কাপৰ পিন্ধি আৰু দুদিনে তিন দিনে
ঢাড়ি নৌক জুৰাই বিস্তাৰ হবলৈ সি আশা নকৰে। সি
ঘড়ি বা চেইমৰ নামকে নাজানে। কিয়নো ডাঙ্গবীয়াৰ
দৰে ঠিক ১০ বা ১১ টা বজাত কৰ্ম স্থান বা অফিসত
হাজিৰ নহলে জীমুতৰ ধমক (চহা মতে হলে সাহাবৰ গালি
সপনি) খাব মালাগে। সি ইচ্ছামতে খায়, ইচ্ছামতে যায়,
ইচ্ছামতে থাকে, ইচ্ছামতে মাচে, গাই, বজ-ধেমালী কৰে।
তাৰ কাৰ্য্যত কোনেও বাধা বা ছাত দিব নোৱাৰে। ডাঙ্গ-
বীয়াৰ দৰে লোকৰ ইচ্ছাত, লোকৰ ভয়ত, লোকৰ ডাঙ-
মাত, সি তাৰ ইচ্ছাৰ বিপৰীত কাৰ্য্য কৰিব মালাগে।
হালোৱাই আত্মীয় অজ্ঞানৰ—মিতিৰ কুটুমৰ নবিয়া-পবিয়াই,
বিয়া লবাছে, বিমান দিন আৱশ্যক তিমান দিন কতি হই
মিতিৰ কুটুমৰ সহায় আৰু সূখ দুখৰ ভাগী হয়। ডাঙ্গ-
বীয়াৰ দৰে মাক, বাপেক, বা ডিকড়া য'বলৈ জাহ্ন কৰিবলৈ
কাকো “চুটী মাগিব” মালাগে; সি বিমান দিন ইচ্ছা যবত
বহি মৃতকৰ কাৰণ শোক কৰে, দুঃখ কৰে, কান্দে। তাৰ
গা অন্থ হলো বিমান দিন আৱশ্যক তিমান দিন ভগা-পজাৰ
ভলত, ল'ৰা ডিকড়া জীৱাবী বোৱাবিবে পৰিবেষ্টিত হই
পড়ি থাকে। নবিয়া ভাল হলো গাঁত বল নোহোৱালৈকে
কিছু দিন সতাই—গাঁত ভালকৈ বল বন্ধাই লয়; ডাঙ্গবীয়াৰ

নবে জুবে—বিবে কেঁকাই—গোখাই—কোঁপাই—জোপাই লা-
পুটী ধৰি কৰি জ্বাৰলৈ গাই কাগজ তিথিব মালাগে ।

হালোৱাই পথাৰত পৰিভ্ৰম কৰি আহি তোকত শাকে
কচুৱে যিহকে খাই সেইএ তাৰ জীৱ বায় ; সেই নিমিত্তে
হঠাৎ নবিয়া-পবিয়া তাৰ ওচৰচাপিব নোৱাৰে । ডাঙ্গৰীয়া
বোগৰ তড়াল অকপ । আজি পাণী-লগা, সাঁও পড়া, পবহিলৈ
এহনী, তাৰ পাছ দিমা এওঁৱা-নমা, কাছ, জ্বৰ, বিৰ ইত্যাদি ।

ডাঙ্গৰীয়াৰ স্নকোমল শৰীৰ, অলপ ব'দ, অলপ বতাহ,
অলপ বৰফুগতে পমিয়াব খোজে ; কিন্তু গাঁৱলীয়া হালোৱাৰ
হলে এচও ব'দ, ঘোৰ বতাহ বৰফুগেও কৰ্তব্য কৰ্মৰ পৰা
পাছ ভৰি কৰাব নোৱাৰে । কাষেই হালোৱা অসত্য,
হালোৱা পশু তুল্য, হালোৱা চহা ।

হালোৱাৰ আশা নীচেই ছুটী, তাৰ আশা সীমাবদ্ধ ;
সি দুখ কৰি ধাৰ নলগাকৈ কোনোমতে শাকে—জাববে
পেট-পুৰাই, চুৰিয়া কাপৰ পিন্ধি দিন নিয়াৰ পৰাকে
ভাগ্য বুলি মানে । পৰিভ্ৰমৰ গুণত সি আশাতিবিক্ত
সম্পত্তি লাভ কৰিলেও কৰিব পাৰে, কিন্তু নহলেও সি দুঃখিত
নহয় । হলেও ভাল, নহলেও তাৰ কাৰণে বেজাৰ নাই ।
সি হাজাৰ ২ টকাৰ প্ৰমিচবী নোট, হাতী, ঘোড়া, পাল্কি বা
গাড়ী কিনিবলৈ—ইংৰাজী সাজেবে সজোৱা স্নসজ্জিত বড় ২
বজালীৰ তলত থাকি, পাখাৰ বা লবলৈ—ভিকতাক গাউল
পিদ্ধাই মেম-সাহাবকৰিবলৈ, পাঁচল টকিয়া জেব ঘড়ি জেবত
আবিলৈ, আৰু লিগিৰা লিগিৰী দাস দানীৰ ওপৰত কৰ্তৃত্ব
কৰিবলৈ চুৰাশা নকৰে; সেই নিমিত্তে সি সূখী, সৰাই আনন্দ-
ময় ; কিন্তু ডাঙ্গৰীয়াৰ হলে টকা নাথাকিলেও আৰু কেঁওৰ
ইচ্ছানুৰূপ ইচ্ছানুৰূপ ইন জৰত নবটে বুলি জানিও—সেই

মুখ কবির মোহবাণ্ড সদাই হুঃখিত—সদাই চিন্তিত—সদাই ভাবনাযুক্ত ; কেনেকৈকেনে ইহকালৰ মুখৰ জখলাৰ ওপৰৰ খাপত উঠিব পাৰিব তাৰে যত্ন—তাৰে চেষ্টা—তাৰে ভাবনা । সেই নিমিত্তেই তেঁওৰ মন সদাসৰ্বদা অমুজ্জ্বল—মলিন । সময়ে সময়ে সেই মলিনত্ব দূৰ কৰি আশোদ আচ্ছাদ কৰিবৰ কাৰণ তেঁওৰ স্বৰূপ একেৰি বাগিৰাল বস্ত্ৰৰ প্ৰয়োজন, সেই তেঁওৰ কেবা নহলে চিন্তা ভাবনা দূৰৈহে মুখ উজ্জ্বল নহয়, ডাক্তৰীয়াই মুখ গাতো দুৰ্বল আৰু নৰিয়া দেখুৱায় ; হালোৱাই সেইৰূপ নকৰে ।

পাঠক এতিয়া আমাৰ আধুনিক ডাক্তৰীয়া আৰু হালোৱা হুইওকো তুলত তুলি জোখা। কোন গধুৰ কোন পাতল, কোন মুখী কোন হুখী, কোন শূভগীয়া কোন দুৰ্ভগীয়া, অমায়িক কোৱা ।

আৰু এটি কথা ইয়াৰ লগে ২ কব লগিয়া হুইছে । পূৰ্বে অসম বজাৰ দিনত দেশৰ ভিতৰত বুঢ়া গৌহাট, বড় গৌহাট, বড় পাত্ৰ গৌহাট, এই তিনি জনা বাজৰতী আৰু সময়ে সময়ে মাত্ৰাৰ্থত আম ডাক্তৰ কুকন বড়ুৱাক ডাক্তৰীয়া বোলা হুইছিল, কিন্তু আজি কালিৰ ডাক্তৰীয়াৰ সংখ্যা কৰে কোনে ? দেশ গোটেই খমেই ডাক্তৰীয়া । পেজাৰ ডাক্তৰীয়া, মাজীৰ ডাক্তৰীয়া, মহাকৈজ ডাক্তৰীয়া, নকল নৰিয় ডাক্তৰীয়া, অধিক কি চাহবাগিচাৰ ১৫, টকীয়া মহবীও ডাক্তৰীয়া, দোকানীও ডাক্তৰীয়া । আধুনিক ডাক্তৰীয়া সকলৰ ডাক্তৰীয়াত আকৌৱালি ঢকি নোপোৱা । সমাজ সংস্কাৰক সকলে এই বিবৰে অসম চকু মেলি চালে দেশৰ অনেক দৃশ্য ।

আসাম-বন্ধু।

মাসিক পত্ৰ।

“নচ জ্ঞানাত পবং বলম্।”

প্রথম ভাগ।। আবেগ শক ১৮৭৭, চৈত্রাব্দী ১৮৮৫। [সপ্তম সংখ্যা।।

আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন।

ষষ্ঠ অধ্যায়। বঙ্গচন্দ্ৰ—

বঙ্গ চন্দ্ৰাত স্বৰ্গদেৱ উপস্থিত থাকিলে এইৰূপে বিবৰণ
নকল বহে। স্বৰ্গদেৱ সিংহাসনত বহে। যি খোঁটালিত
স্বৰ্গদেৱে সিংহাসন, তাৰ পৰা দক্ষিণলৈ মাজৰ এখোঁটালি
এড়ি তাৰ ওচৰত খোঁটালিত চতিৰ তলতে দুই খুটাৰ মাজত
পূব ফালৰ পৰা লালীটক বুঢ়া-গোহাঁই, বড়পাত্ৰ-গোহাঁই,
বড় গোহাঁই বহে। সূদা মাটিতে আগ ফাললৈ পিকছোৰা
পেলায়। বড় গোহাঁইৰ বাঁও ফালে শদীয়া-খোৱা-গোহাঁই,
সলাল-গোহাঁই মৰজি-খোৱা-গোহাঁই বহে। কেতিয়াবা
অনপ আগ পাছ হয়। কেতিয়াবা গোটেইটো চতিৰ পূব
খুটাৰ পৰা দক্ষিণলৈ ক্ৰমে তিনিটা খুটাতে তিনিজন ডাক্তাৰীয়া

বহে। সেইটো চতিবে পশ্চিমটো খুটাব পৰা দক্ষিণতল
 লানীকৈ বড় বড়ুৱাকৈ এখুখে ফুকন, বাজবোৱা
 বহে। দাঁতীৱনীয়া তিনিজন মোহাঁই চকাৰ দক্ষিণ তলত
 বোড়াৰ চতিব পূববটো খুটাত, বাইলাতৰ খুটাত, বঁহিৰা-
 ধৰা খুটাত বহে। এই থিৱলানীয়ে বহাত বিজয়া ডাকবীয়াই
 সেইটো খুটাত বহে অৰ্গদেৱ মথকাডো সেইজনাই সেই
 খুটাতে বহে। ডাকবীয়া সকল পখলীয়া দৰে বহিলে
 সেইটো চতিবে পশ্চিম ফকাৰ খুটাবে পৰা দক্ষিণতল
 সাৰিতৈক শীড়ানিত বড় বড়ুৱা আদি চকাৰ ফুকন, বাজবোৱা
 বহে। এই সকলৰ পাছত দেও-বাঁই, বাইলুৰ চেটীয়া, পাজ
 বড়ুৱা, বৰকলিয়া-বড়ুৱা বহে। এই দক্ষিণ কালৰ চকাৰ
 সভা বড় বড়ুৱাই নেওগা ফুকনৰ দ্বাৰাই নিৰূপণ কৰায়।
 অৰ্গদেৱ বহা খোঁটালিৰ উত্তৰৰ খোঁটালিত কোনো থিৱা
 নবহে। কিন্তু অৰ্গদেৱৰ নিতাল এয়োজনীয়া ডামুলী, মিগিবা,
 বড়-ডামুলী, পিকদাম-ধৰা, চৌৱৰ লোৱা, পাঁচনি আৰু হাত-
 বিছনি লোৱা মিগিবা বহে। এই খোঁটালিৰ উত্তৰৰ
 কোঠাৰ চতিব তলতে মাজে বাট বাখি সেই বাটৰ পূব
 কোৰে পৰা লালিতৈক পাঁচনীৰ পালি বহে। ফুকন বা
 এজনে বজাচুলি-লগা দা লৈ থাকে। তাৰ ইফালে খুটী
 ওচৰ থিমিতে পাটনী-বড়া বহে। এই খুটাব পূবফালে
 কিন্তু দক্ষিণ কলিয়া হই চমুৱা পাঁচনী-বড়া বহে। ওপৰত
 কোঠা বাটৰ পশ্চিম কোৰে পৰা তবোৱাল লই মিগিবাহীৰ
 পালি বহে। সেই ফালেই পশ্চিম কালতল লালি হই বড়
 চমুৱা ফুকন বড়ুৱা বহে। ডামুলী মিগিবাহীৰ
 চতিব পশ্চিমটো একাধৰ খুটাবে পৰা উত্তৰতল লানী হই
 বড় বড়ুৱাৰ সপুখে খেব-বিছনি লোৱা চমুৱা ফুকন

বহে। ইয়াৰ চান্দিত পাঁচত বড়-ভঙাব বড়ুৱা ডিম্বজনা
বহে। এই সকলৰ পোনেই উজনি কালে ককানৰ কোঠাত
য়েল খোৱা গোহাঁইয়েৰে সকল বহে। এই বিলাকক মাজত
গই চুইও কালে বড়ুৱা পাচনীহঁত এই কোঠাতে বহে। এই
উত্তৰ কোঠাৰ উত্তৰ কোঠাত বৰ্গদেহৰ হোলা থয়। পূব-
কালে গছিয়া আৰু মসিৱা তদালী পোকাভাৰি থাকে।
এই ফালৰ সতা পাঁচনি বড়ুৱা কুৰুবাচোৱা বড়ুৱাই মিকপন
কৰে। থলাৰ সতাব মিকপন ঢেকিয়াল-কুকন বা বড়ুৱা,
হোলাকাবীয়া-বড়ুৱা, চাউতাল-বড়ুৱা এই সকলে কৰে।
কিন্তু ঢেকিয়াল-কুকন, বড়-বড়ুৱাহে চফাত বহিব পাৰে।
আম হুজম থলাত বহে। বৰ্গদেহৰ বহা কোঠাৰ পূব ফালৰ
ককানৰ কোঠাত ডামুলী আৰু বড়-ডামুলীহঁত বহে। এই
কোঠাৰ দক্ষিণ ফালৰ কোঠাত উত্তৰ ফালে হেজদাজবৰা
আৰু দক্ষিণ ফালে সতা-পাতিত বহে। ইয়াৰ দক্ষিণ ফালৰ
কোঠাত জ্যোতিবীয়া গণ্ডক বহে। ইয়াৰ দক্ষিণ ককানৰ
কোঠাত কটকীহঁত বহে। ইয়াৰ দক্ষিণ ককানৰ কোঠাত
কাকতীহঁত বহে। দক্ষিণ হুপৰ উজনী ফালে খাওকহঁত,
ভাটীফালে ডিম্বজনা ডাঙবীয়াৰ হাতী মূবীয়াহঁত বহে।
এতিয়ানে বড়-বড়ুৱাই বড় চফাত বহিব পাৰ। তেঁও বড়-
পাত্ৰ ডাঙবীয়াৰ বহাটো খুটাতহে বহে। এতিয়ানে হুপৰ
মাথিলে এও চফাত বহে। হুপৰ চাৰি দও মাথিলে পানী-
চোৱালৈ গই জীবাৰ। ডিম্বৰ মাথিলে আকৌ চফাত
বহে। গম্বুলী চাৰি দও মাথিলে উঠি যায়। বেলেৰ মেওগ
বড়া ইত্যাদিএ বড়-বড়ুৱা বহাৰ পোনেই থলাত হুসাৰি
হই আঠলৈ বহি কথা বোগায়। বড়-বড়ুৱাই মিতৌ পবত
পাখিচোৱা বহতে থাকে। চাৰি দও মাথিলেই মিতৌ

কবলৈ গই আহাব কবি হুপবীয়া বড় চড়ালৈ আছে । চড়াব
 ভেই জলাই থুয়া দিলা চৰাৰে চাৰিও পোনে ঢাকি চড়াতে
 থিৰ থিৰে । বাজখোৱাবো এই কৰ । বাতি পৰ দিবলৈ আহি
 থকা পালি-ববত কোমেও খোৱা-চাজ বা বড় শিঙা লব
 মোহাবো । মাটীৰ ভেটি কবি লয় । কোমোএ তাতে
 কাঠৰ পাটত ধোৱে । হাতুৰ চড়ীয়া পিক পেলোৱাও লব
 লাপায় । কাঠৰ মাজ লব পায় । বেড়া-কাঁহি মাইহাম
 ব্যৱহাৰ কবিৰ মোৱাবে । কাঁহৰ বাম বা কাঁহি মাজ ব্যৱহাৰ
 কৰে । ডবিকা ছুৱাবৰ বাজৰ বিচাৰ কৰ্তা বড় বড়ৱা এই
 কাৰণ তেঁওৰ মিড পৰ । ডবিকা ছুৱাবৰ ডিঙৰৰ বিচাৰ কৰ্তা
 চেকিৱাল-বড়ুৱা এই কাৰণে এওঁৰো মিড পৰ । বড়-বড়ুৱা
 চড়াত বহিলে মাওবোঁচা ফুকন প্ৰকৃতি বিধৱা সকল থকা
 থিৰহুৱ বহে । ডালবীয়া সকলৰ আক চাৰি সত্ৰিয়া মহন্ত
 সকলৰ খাটবিয়াৰ আক সত্ৰাপণ্ডিত বড় বড়ুৱা সমুখৰ উত্তৰ
 কালৰ খুটাৰ দক্ষিণে ডিঙৰ সোমাই ককাৰৰ কোঠাতে বহি
 কথাবাৰ্তা জলায় । এই সকলৰ পূবকালে সেই কোঠাতে
 থলাৰ পৰা আগ কৰা কথাকে বুধে দি অধি বুকাৰৰ কাৰণ
 বড়-কটকী এটা বহে । এইটো খুটাৰ ওচৰৰ শিঙালিতে
 মোটোকোৱা ঢালতে বড়া, কাকতী পশ্চিম কালে দক্ষিণলৈ
 ককাৰৰ কোঠাৰ মাজে মাজে কটকী, দলৈ, কাকতীহঁত
 বহে ।

কাবাবজ বাজপুত্র * ।

(১)

জামিনো মইনা ! আজি এক দিন পূবে
 কি হুঃখে বহু করে অন্তর তোমাব,
 সদা পুখ তোমার থাকি, বহুত পিঞ্জবে
 বাস কবা, ডেও কিয় শোকব বিকার
 ডেও কিয় এড়ি পুখ হানব আসরে,
 উজ্জল পিঞ্জব কবি তুল সম জাম
 বাব খোজা প্রিয় পক্ষি ! জামিনো ! অসরে,
 জামিনো পবাহীনতা দিবর সমান ।
 বোংগ এন্ত আজি আমি বুজো সিকাবণ,
 বোঙ্গীব অন্তবে হার কিরণ বেদন ।

(২)

সমান অন্তরা আজি তোমাব আশাব ;
 ববন অধীন তুমি, আমিও সিরপ
 তাগ্য দোবে ; বাসস্থান তীম কাবাগাব,
 তব বাসস্থান, পক্ষি, পিঞ্জব বিরপ ।
 ববনব অরে তুমি যথা প্রপালিত,
 আমিও সিরপ আজি বিধি বিড়ম্বনে ;
 মুক্তি লাভে, তুমি যেমে সদা উৎকণ্ঠিত
 মুক্ত ববনব গৃহে ; আমি আজি তেমে ।

* এজন হিন্দু বাজপুত্র মুসলমান বাজদ্বয় সমস্ত কাবা-
 বজ হইছিল । তেঁওর আনন্দব কাবণে তেঁওর খোটারিত
 খোরা এটা মইনা চড়াইক সন্মোদন কবি তেঁও এই উক্তি
 কবিছে ।

সমান অন্ধা আজি জেদাৰ আশাৰ,
আহাঁ পক্ষি দুখে দুয়ো কান্দে। একবাৰ ।

(৩)

কিন্নৰ আমলৈ ফুৰি জননী বতনে
হুইছিল। বৰখিত, স্বাধীন ভাবেবে
উড়িলা ছেডেন কেনে মগৰে কান্দেন,
সম বয়সীয়া স্বজাতিৰ বিহনেবে ।
আমিও কিন্নৰে হাৰ জননী আদৰে
হুইছিলোঁ সুবৰ্জিত, থাকিলোঁ ছেডেন
কেনে নুখে নিজ বাজ্যে স্বাধীন ভাবেবে
বুহু পিতা মাতা নই দাব পবিজন ।
কিন্তু এয়ে পৰিমাণ ছিলে দুজনাব,
ভোমাব পিঞ্জৰ হাৰ মোৰ কাৰাগাৰ ।

(৪)

মোৰ কাৰাগাৰ এই অসহ সংবাদ,
নিমিষে বাহুব বেগে পশি স্বাজ্যত,
প্ৰজাব অন্তবে আজি চানিছে বিবাদ;
বত সৈন্তগণ মোৰ দুঃখিত বনত ।
সেহবয় সেহবয়ী জনক জননী,
বিশাল বিবাল বন্তে এই সংবাদব,
চৰ্খিত চৰ্খিতা আজি; বত তাইতনী
এই সংবাদত পক্ষি কান্দে নিবন্তব ।
জানিলোঁ প্ৰকোটে আক কান্দে অনিবাৰ ।
কোহলা লডিকা স্বৰ্ণ-মলিনী আশাৰ !

(৫)

প্ৰিয়ে স্বৰ্ণ-মলিনি আশাৰ ।
তব প্ৰতি আজি হাৰ জগত আছাৰ ;

বিবদ বিবহে ঘোষ, উঠিছে তবল ঘোষ,
আলোড়ি কোষল অতি অন্তর ভোম্বাব,
আলোড়ি সর্বার বেন ছিব পাষাণাব ।

(৬)

প্রিয়ে অর্প-মসিমি আদ্যাব ।
প্রকুল কমল হেম বদন ভোম্বাব,
জানিহেঁ। মসিন আজি, মুখে লাই মধুহাসি,
হখিলে বদনে ডব সুখব ভাণাব
বিবদর কবি কণে সুখব সংসাব ।

(৭)

প্রিয়ে অর্প-মসিমি আদ্যাব ।
দেখা, কিবা দশা আজি তব অন্তাগাব,
হেকরাই বাজ্যসুখ, পাইছে তীব্র হুঃখ,
বাসস্থান আজিভাব তীব্র কাণাগাব,
তাব ওপবত্ত পুনঃ বদন হুঃখাব ।

(৮)

প্রিয়ে অর্প-মসিমি আদ্যাব ।
পন্ননে বিজ্ঞাবে কিবা কর্ণোত্তে আহাব
“প্রাপ্তেখব” “প্রাপ্তেখব,” এই মধুদর অব,
কর্ণভবি শুমিছিলেঁ। বদনে ভোম্বাব ;
কিছ আজি ভনোদাত্ত বদন তীব্রতাব ।

(৯)

প্রিয়ে অর্প-মসিমি আদ্যাব ;
কিনতে দুসির্বোঁ হার সিদুষ্টি ভোম্বাব
যেহি শোক দুষ্টি ববি, দুজ্ঞে ঘোষতিতি বেকি,

বণোত্তত দেখি মোক শোকিল। অপাৰ,
কপোলে বহিল যবে দুটী অক্ষৰ।

(১০)

প্ৰিয়ে স্বৰ্ণ-মলিनि আমাৰ ?
কিমতে তুলিবোঁ তাক যবে বাৰম্বাৰ
ধৰিয়া ককণস্বৰ, কহিল। “হে প্ৰাণেশ্বৰ
তুমি যাবা বণে, কিঙ্ক কি গতি আমাৰ ?
কাক সমৰ্পিলা এই অভাগী তোমাৰ ?”

(১১)

প্ৰিয়ে স্বৰ্ণ-মলিनि আমাৰ !
মিকথা ভাবিলে আজি অন্তবে আমাৰ
জ্বলি উঠে দাবানল, প্ৰাণকৰে টলবল।
মাকান্দিয়া প্ৰিয়ে আজি সংবাদে আমাৰ,
কান্দিছে মুকুতি নাই, ক্ৰন্দন আসাৰ।

(১২)

প্ৰিয়ে স্বৰ্ণ-মলিनि আমাৰ !
স্থিৰ কবা চিত্ত ভব কবিতা বিচাৰ
শূণ হলে আছে শূণ, শূণ পাছে আছে শূণ,
শূণ শূণ চক্ৰপাশ বুবে অশিৰাব,
সংসাৰে অলংকা এই বিধি বিধাতাৰ,

শ্রুতঃ

নাৰীৰ মুক্তাবস্থা ।

বাস্তবচনা ।

আমাৰ বহুত দেশহিঁটেবী লোক এজনে ডিকতাৰ মুক্তা
ব্ৰহ্মাৰ বিষয়ে এটা প্ৰবন্ধ দেখিছে ; সেই প্ৰবন্ধ পাঠি আমি
বড় আনন্দ পাইছোঁ । আমাক এই কাটকবদনে গৃহত
সমাই সোমাই থকা দেখি দেখিব সৰু লোক এজনে আমাৰ
প্ৰতি দৰাদু হই এই প্ৰবন্ধ দেখাৰ হুঃখ স্বীকাৰ কৰিছে
এই নিমিত্তে আমি তেঁওৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞ হইছোঁ । আমাৰ
ঘৰক সাংসাৰিক অনেক কাৰ্য্যে সমাই আচ্ছন্ন কৰি বাধে ।
কেতিয়াও বাহিৰলৈ ওলাই প্ৰভুৰ বিদগ্ধ বিলাস শ্ৰুতিৰ মণী,
পৰ্ণক, মিকবা, গাছ, লতা, ফুল, ফল, পাত, পকী আদি কৰি
অশূৰ্ম শোভা বিলাক চাই মনৰ আনন্দকাৰ ও হুঃখ মিথাবণ
কৰিবলৈ লাগিওঁ । কেবল চহু দুলা হুলিব মৰে সামাজিক-
তাৰ শিকলি তৰিত লগাই লজ্জাৰ অৰীষী হই সোমাই
আহোঁ । এনেতে আমাক মুক্তাব্ৰহ্মা দিলে আমি হাত খেঁচি
অৰ্প পাঁথ । কিন্তু এটা কথা জ্ঞাওঁ আমাৰ মিচিনা ক হুলিব
মজনা অসত্য ডিকতাক মুক্তাব্ৰহ্মা হুহুংপহ সজোৱাতকৈ
কৰী কৰি বন্ধাকে ভাল হুলি নাহিছোঁ । স্মাৰি সোমাই
মকাত আমাৰ আক অতিভাৱক সকলৰ আঁহুৰ আছে
কেতিয়া হলে একো লাগাকে কাৰণ, আমি হুজীহুৰ্বী, সত-
লোকে নইতে আলাপ কৰিব লাগাবো, কোতো ভাল
বিলক চৰ্কা কৰিব যোৱাবো কেবল অসত্য জ্ঞানৰ বন্দনশ্ৰী
হই অসত্য ব্যবহাৰ হে কৰিব পাবোঁ । একেবি হুঃখৰ
বিলক যে দেখকে ডিকতাক মুক্তাব্ৰহ্মা মিথ্য আক শিকি
মিথ্য শিকুৱে জালকৈ উপদেশ আক উপায় উপেক্ষা

বিলে। প্রথম উপদেশ শিক্ষা দিয়া দ্বিতীয় উপদেশ মুক্তা
বন্ধা বা শ্বেচ্ছাচাৰ। তিকতা শ্বেচ্ছাচাৰিণী হোৱা আমি
সঙ্গত যেন নেদেখোঁ কাৰণ ভাল বেয়া দুটা বাট; শ্বেচ্ছা-
চাৰিণী হলে “ কিংকৰ্ত্তব্যবিমূঢ়া। ” হই কোন বাটেৰে যাব
লাগে তাক পাহৰে এনে স্থলত শ্বেচ্ছাচাৰিণী হবলৈ দিয়া
অজ্ঞায়। কেবল আমি পিতৃ এনে যুৱকিৰ লগত বাহিৰলৈ
ওলোৱাকেই সুখ যেন মানো।

পূৰ্ব কালৰ আৰ্য্য্য বৰ্মণী সকলৰ মুক্তাবস্থা আছিল কিন্তু
শ্বেচ্ছাচাৰিতা নাছিল। তেঁও বিলাকৰ দৰে সৰ্ব্বগুণ সম্পন্ন
হলে আমিও মুক্তাবস্থা পাবলৈ অমুৰোধ কৰোঁ।। দেখক,
পূৰ্ব কালৰ তিকতাৰ কেনে উন্নতি আছিল? নীলাৱতী
কেনে বিদ্যাবতী আছিল? খনা দেবী এ জ্যোতিষত পাৰ্গত
হই শত্ৰুবেকৰ পৰা কেনে আদৰ আৰু যশস্তা পালে? চিত্ৰ-
লেখাই পট অঙ্কিত কৰি এই উষাৰ স্বপ্ন-লব্ধ স্বামীকো পৰি-
চয় কৰালে আৰু বুজিব কোশলেৰে সিমান বড়ুত ধোৱা
কুমাৰকো আনিলে। তেঁও বাটত আহোঁতে এনে ৰূপে বথ
চলাইছিল যে কুমাৰে বথৰ গতি সহিব নোৱাৰিছিল।
বিদ্বান্ হলেই জ্ঞান আৰু সজ-ভাব হয় সেই বিজ্ঞা-ভূষিতা
সীতা-আই এ সিমান অসীম কৰ্ত্ততো বাস্তৱ বজ্জাক চকু মেলি
নাচালে। পূৰ্বকালৰ তিকতাই বুদ্ধ বিগ্ৰহাদিতো পটু আছিল
বুলি শুনা বৰ্দ্ধি কিয়নো ইন্দ্ৰজিতৰ প্ৰিয় ভাৰ্য্যা প্ৰবীণাই
প্ৰাণাধিক স্বামীৰ মৃত্যুত কাতৰ হই বুদ্ধৰ সাজ লই প্ৰভু
বাঘচন্দ্ৰে সইতে বুদ্ধ কৰিবলৈ গইছিল। এই বিলাক
কাৰ্য্যৰ দ্বাৰাই বুজা যায় যে পূৰ্ব কালৰ তিকতাই সাহিত্য,
অৰুবিজ্ঞা, জ্যোতিষ বিজ্ঞা, চিত্ৰবিজ্ঞা, বুদ্ধকৰা, ঘোৰা চলোৱা,
অনেক শিল্প বিজ্ঞা আদি কৰি মানা গুণে ভূষিতা আছিল সক-

লোভে বড় পাৰ্গত আৰু ধাৰ্মিক আছিল। সজ্জ অসজ্জ এই দুটী
বাট উঁও বিলাকৰ ভালকৈ পৰিচিত আছিল। সেই গতিকে
মুক্তাবস্থায় উঁও বিলাকক শোভিতা কৰিছিল। এতিয়া
আমাৰ গাত সেই বিলাক একো গুণ নাই। সজ্জগুণ সজ্জ
শিক্ষা আৰু নীতি-বিদ্যা অলম্ব্যৰেবে তুৰিতা মোহোৱা কৈ
নাৱট্টা হই ওলালে আমাক গববিয়া-লবাই ও হৈ দি লই
কুৰাব। আমাৰ বিদ্যা নাই, বুদ্ধি নাই, বিবেচনা নাই, প্রকৃত
ধৰ্মজ্ঞান নাই, সজ্জ অসজ্জ মজ্জামো গুৰুজন শুদ্ধাব পথ
নাজানো। স্বামীৰ সেৱাত বড়িলাই আমাৰ পৰা আমাৰ
মহা বড় স্বামীএ কত কট পাব লগিছে। উঁও অনেক
হুখেৰে সইতে অৰ্জা ধন-সম্পত্তিক আমি অৱহেলা কৰি ব্যৱ
কৰে।। অতিথি অভ্যাগতক শুদ্ধবা কবাত বেজাৰ পাঁও।
ঘৰৰ কৰা-মেলা চাৰিজনক ভালদৰে পানি পাঁচি সন্তোষ
লব নাজানো। ঘৰৰ সকলো কাৰ্য্যৰ ভাৰ গ্ৰহণ কৰি স্বামীক
দুখ দিব নাজানো। ধৰ্মৰ বাটেৰে চলি পৰকাললৈ গতি
নাসাধোঁ। কেবল ধুন কৰিব জ্ঞানো, গাত দুঃখ দিব
নোখোজোঁ, কাপৰ ববলৈ বেয়া পাই বিদেশীয় বস্ত্ৰ পিন্ধিছোঁ।
দৰ্জিব দ্বাৰাই চোলা সিয়াই পিন্ধো বিলাসীৰক্ত অনেক কিনি-
লও, কিন্তু আমি হলে বৰত একো কৰি স্বামীক বা তাইক
মিদিওঁ। সক কালত পিতৃ মাতৃৰ স্নেহত ভোল গই সেই
বিলাক কৰিবলৈ পাহৰিলোঁ, স্বামীৰ ঘৰলৈ আহিলত
গাতকৰ গৌৰবে পাই আমাক চকু বুজাই ধৰিলে তাতে
আকোঁ স্বামীৰ আদৰে জখলা লই ফুলি দিলে। সজ্জশিক্ষা
আৰু কাৰ্য্য কৰি বলৈ জখলাৰ পৰা নামিবই মোত্ৰাবিলোঁ।
অৱ তাটি দিলত আদৰে অদাদৰ কৰি জখলাৰ পৰা লবাই
দিলে। স্বামী বুঢ়া হল, পিতৃও বুঢ়া হল—ধন আৰ্জিব মোত্ৰবা

হল—গাও নুবীয়া । এনে কৰ্ত পাই পূৰ্বৰ কথা অকল কৰি
বাৰ্দ্ধিৰ কাষিৰ লগা হৈ হল । হাৱ হাৱ ! গাতক ভোঁৱৰ
গৌৰৱ এতিয়া কলৈ গল ?

আশাৰ এই বিলাক দুঃখৰ তাগি কেবল আশাৰ অতি
ভাবক আৰু হুহুৱীয়া সকল যাত্ৰ । তেঁও বিলাকে যদি
আশাক সকলৰ পৰা নীতি মতে লিকা দিলে হেতেন তেনে-
হলে আশাৰ অৱস্থা কেতিয়াও এনে নহয় । আশাৰ হত বুদ্ধি
বহুদৰ্শি পুৰুষে আশাক কিয় সজ লিকাৰ উপদেশ দিছিল ?
সকতে ছোৱালিক বাপেক মাকে ঘোৰ আইচীএ দুখ পাব
বুলি বন্ধ-বাৰি কৰিব দিদিএ, বিজ্ঞা অভ্যাগন নকৰাই, মেছাচাৰী
হুকৈল দিহে ; গাতক হলে আৰীএ এৰাণ সমা অৰ্জাকীএ
ককত আৰু গাত দুঃখপাব বুলি তাকলা নকৰে তিকতাব
শিৰৰ ইজ্জাৰেই চলে এনে হলত তাল আৰু দুখ 'কেমেটেল
কয় ? এতেকে একোকে নজনা পণ্ডৰ দৰে হই মাজত ওলাই
কুৰাতকৈ বদৰ চুকত লোমাই থকাই আশাৰ পক্ষে তাল
বুলি জানো ।

প,

সদানন্দৰ সমাচাৰ ।

অলপাক বহাশৰ, কিছুমান মোকে খ্ৰী-খিকা, খ্ৰী-খি-
কাটক, চিৰিৰি আশাৰ অজনা ছোৱালী বিলাকৰ মাজত
কেমেটোৰ মোছোৱা মোপজা ঘটনা ঘটাইছে তাক অলপ-
বান আপোনাৰ নকৈ থাকিব নোৱাৰিলো । ইয়াৰ দাবাই
আপুনি এনে কথা কেতিয়াও মাতিব বৈ দিওঁ নহয়
খ্ৰী-খিকাৰ থিৰোৰী ; কিন্তু আজিকালি আশাৰ সেন্ত

স্ত্রী-শিক্ষা সুমিলে “মিথিবজৰে” গৰা বৰি চিঠি-মিথিবজৰে
কেহে বুজা উচিত; মাটক-মুতল পাৰা, আৰু বহু-বহু
যোৱা-কটো আদি গৃহস্থালি বস পাছৰা, এই দুইবোৰ যাজতে
ওপৰত কোৱা লোক বিলাক স্ত্রী-আৰীমতা আৰু স্ত্রী-শিক্ষা
মিথিবজৰে দীঘল দীঘল বহুতা দিহাত বহু পৰ্যন্ত; বিবৰ্ণ
মতুন মতুন দিহাজৰ কথিবলৈ পাৱ, পৰব ছোৱালীয়ে ককা-
বউৰা কৰলৈ, পৰব ডিকতাৰে হাত জোকবা-জোকবি কথিবলৈ
পাৱ, ডিহান অপাৰ আনন্দ লভে। ছোৱালীৰ বাপেক নাক
বিলাকে ছোৱালীৰ শিক্ষাৰ্থক দাৰ্জ লবলৈহে বেশীত
হেপাহ কৰে। কেবলকৈ আচন মাৰুহ হব লাগে, কেবলকৈ
গৃহস্থালি চলাব লাগে, ছোৱালীএ ভাব ওভবলৈকে
নাচাপে। এনে স্ত্রী-শিক্ষাৰ কি কল হইছে, তাক জাহিৰ
মিথিবজৰে দৰ আজি এবহুবাহান বহু পুৰুষাৰ্থ কথিবলৈ।
ছোৱালী বিলাকৰ দাৰ্জ বিজ্ঞা হওক মহওক, তেঁওলোকৰ
হুটা বিজ্ঞাত অতি উত্তমৰূপে পকিছে; কোনোবোৰ অৰে
হে লাগে; এটা দৰা-মিকোৱা, আনটো মৰীয়া লগাকি-
কলৈ চিঠিমিথি। মৰ এম জৰীমান লেখাপৰা শিক্ষা
ছোৱালীএ দৰা এমোৱা দেখিছোঁ। তেঁওলোকৰ আবা-
বলৈ সেন্সিটিব “বন্দুৰী বন্দৰোৱা” মাটকৰ কেবলিগত
কৈও একাট্টি চৰা। এটা হুতাত কলমিহি থাকিব মোৱা-
ছিলো। এজন হুতীয়া ততালোকে তেঁওৰ দৰবৰ স্ত্রীএকক বহু
কট কৰি পাঠালে, আৰু বহু পুৰুষাৰ্থ কৰি তেঁওলৈ দৰা
বিজ্ঞাবলৈ বহিলে; কিন্তু তেঁও মহাজন দৰাক তেঁওৰ লগ-
ওপৰ “অলানক”^১ তাৰি মিহতৰ দাৰা দাৰ দি এছিল, আৰু
বাপেককো বহুত গালি খপাবি পাবিলে। বাপেকে বিবৰ্ণ
হই বিলাতলৈ গাই ইংৰাজী শিকি অহা এজন ততালোকে

সইতে বিরাহি কবিলে। এই জনা দবাব কোনো মূণ নাছিল, কেবল গাল এখন অলপ চোখে ধবা। শিকিডা কজাব বত শোধাত তেঁও বাপেকক এই দবে কেটেছা। মাৰি কলে—“মোৰ আগত টপ মটপাৰি। ডেনে ডাল কলীয়া ভোমোবালৈ ময় বাবলৈ নেপায় হে বৰিছোঁ। আই বে আই এনে কথা কবলৈকো লাজ নেলাগে।” ইত্যাদি, ইত্যাদি। এই বেজাবত বাপেকে জীএক ববিল বুলি চক-হাড়ী পেলাই লখোন দিলে। আকৌ এই কেথেৰিণয় ব্লপ গুণব কথা ময়-কম বে? তেঁওব ব্লপব ভিতবত চাল ধম বগা, আক গা-মূব জঁতাওঁতে তেঁও ছয় বটা মীয়ায়। তেঁও দহি-কটা এডালে। জোবাব নেজামে, তাতব-চকবে তেঁওব কেতি-লাও তেটোতেট হোৱা নাই, আন আন গৃহস্থানি কামকবিলে তেঁওব মান যায় আক লেখাপঢ়া শিকিবলৈ সময় নাথাকে। তললৈ মূব কৈ তাঁত বনে তেঁওব এৰা নায়ে। কিন্তু তেঁও মৈব গুৰিত, কুলমি-বাগিচাত বড়াহ লোৱা এদিনো কতি নকবে। তেঁও চিঠি-লিখাত আক বন্ধু সকলক আদৰ সন্মান কৰাত অতি পাৰ্শ্বত। এটা কথা এড়িলোঁ,—তেঁও গাউন্ আক জেকোট (বেমব ঘেথলা আক ছোলা) পিছাত বড় চোকা।

আক ময় এই বহুব তিনি শ তিনি কুড়ি চোৱা-পাঁচ খাম হোৱালীৰ চিঠি গোটাইছোঁ। শিকিডা লেখিকা আই-দেউ সকলৰ বয়স পাঁচবে পকা ত্ৰিশলৈকে। তেঁও লোকৰ ভিতবত জনা চাবেক বিহৱা আক বেইতা-আৰি-থকা ভিক-তাও পড়িছে। কিন্তু এই বিকলত আগলৈ উঠি অহা হোৱালী বিলাকেই হে বেশি আগ-বঢ়া। দহ বহুবীয়া হোৱালী এজনীৰ চিঠি এখনৰ আসল মকল ইয়াত দিলোঁ। “প্ৰাণ-

খিক পূৰ্ণতমেহু—আপুনাৰ মৰমৰ পত্নী থনী পাই ময় বজতে
এক বৰ্তী যদি বড়িলা আহিলো ময় আপুনাৰ পত্নী পড়াত
বিমান আনন্দ হয় তাহাক ময় লেখি লেখি সম্পাদন কৰা
অত্যন্ত দুৰ্ভাগ্য যুটে আপুনি তাৰি চিন্তি জাতিৰ পাৰিবেশ
আপুনি পাচ দিন চিঠি না পঠোৱাত ইমান বেজাৰ পাইলায়
যে কান্দি কাটি চকু লোৰে পৰ চুটে না হুইলায়। মোৰ এই
জগৎ মণ্ডলে কোন্ আছে কেৱল আপুনি মোৰ জীৱন প্ৰাণ
ধন সকলো মোক অধীনক জীৱণৰ এক পাৰ্চে দানী কৰি-
বেশ আপুনাক বা দেখি ময় সো-লবীলে মৰিব ধৰো
অধিক কি লিখিম চহিমই নিবেদন মাথোন মোক আগ-
লৈকে। এওঁৰূপ দয়া বৰ্ণ কৰিবেন আপুনাক কদাচিত্তি কুলিতে
পাৰিবোম। আপুনি মোক বিয়। কৰি পৰিত্যক্ত কৰিলেও
মোক মৰম নাকৰিলেও ময় “প্ৰণয় যদি মাৰাৰে, সন্না ডাকিব
তোমাৰে, ময়ন প্ৰহৰী আঘাৰ বৰে তব চক্ৰামনে।” হায় !
কেতিয়া আহবা “একাসনে বসি গাঁহিব গাঁৱ, পুথিব সপনে
কাটাৰ প্ৰাণ, কুলিব কুসুম দুজনে মিলি বে ; গাঁঠিৰ দালা,
গণিব তাৰা, বামিলী কৰিব তোৰ।” অতএব “এস এস
সখা এস গো ছেথা, দুজনে কহিব মনেৰ কথা, খেলিব দুজনে
দমেৰি খেলা বে ; থাকিব মিলি, দিবস মিলি, আৰ আৰ দুখ
মোৰ।” আপোনাৰ প্ৰেম ভিৰাবিলী জীৱতি পুৰণী ঐশ্বৰ্য
কুমাৰী বড়। সবলা অবলা বাল।।”

জিবিহু ! জিবিহু ! ইঃ ! ঠঃ !! বাহ ! বাহ !
সেখাপড়া শিকি আঘাৰ ছোৱালী বোৰ ওচিল, বজলা
নাটক-মতেল পঢ়ি আৰ গাঁৱ শিকি বনোৱা হল। বহু-
খলুৱীয়া (কেঁচুৱা) ছোৱালীৰ এনে চিঠি, কি আচৰিত।
আকৌ সেই একে ধৰণ চিঠিকে তাই আঁঠু-হুজিজন ভেঙা

লগাইল লিখিছিল ! ! আপুনি এতিয়া চাওক । অসমীয়া জাতিৰ এটি মাথোন ভাল বস্তু আছে, সি ডিকতা । এনেকুৱা লিখা দি সেই বস্তুটো যেন ত্ৰুট কৰা নহয় তাৰ নিমিত্তে হে আপোনাটল এই চিঠি দিলোঁ ।

আপোনাৰ ইত্যাদি

সত্যানেও ।

ধৈৰ্য্যৰ দুটা প্ৰশ্ন ।

পাঠক ! তুমি ঊনবিংশ শতাব্দীৰ শিক্ষিত ডেকা, তুমি কৃত্তব নাম শুনিলেই বলিয়ার প্ৰলাপ, মূৰ্খৰ বকনি বুলি উপহাস কৰি উড়াই দিয়া । তুমি কৃত্ত শিশাচৰ নাম, তয়াতুব কাপুৰৰ বিলাকৰ কল্পিত বুলি কৰা । ময়ো তাকে কহ, তেনেকৈ নকই সমাজত অপদৰ্শ হ'ব পাৰোঁনে ? হয় যদি কৃত্ত আছে বুলি ক'ও, তেনে হলে আজি কালিৰ সভ্য-তাতিমানী ডেকা, বিশেষকৈ বিভাগলয় ছাত্ৰৰ বিলাকৰ ছাত্ৰ ছাপৰিত বকা পোৱা চান হ'ব । “সংসাৰত কৃত্ত আছে” এই কথা বুৰ্খৰ পৰা উচ্চাৰিত হোৱা মাত্ৰেই অজ্ঞান, বাতুল, অশিক্ষিত, চৰা, চিন্তাশক্তি-বিহীন, গৰ-মূৰ্খ ইত্যাদি কৃত্ত প্ৰকাৰৰ উপাধি পাম, তাক কই শেষ কৰিব নোৱাৰি । সেই নিমিত্তে যদিও কৃত্তৰ ভৱত একো বাতি দহোটা বজাতে ঘৰৰ বাহিৰ হ'ব নোৱাৰোঁ ; যদিও বাহিৰলৈ আহিলেই চাৰি আঙুলীয়া দাঁতেৰে, কলাটক, দীঘলটক একত্ৰ ওলাই সাবট-মাৰি ধৰে যেন পাওঁ ; যদিও বাতীৰ গৰা কৃত্ত খেদিবলৈ পইসা-তৰি-ছপৰ-লিখা বেজ আদি জাৰা প্ৰকাৰ

অন্তঃপূজা-পাতল কৰাওঁ, আৰু বাৰ্জীৰ চাৰি চুকে চাইট।
 বকলৰ পুঠি পুঠি। বাৰ্জীৰ সীমাৰ তিতবত কুত মোমোনাৰলৈ
 বাহিৰ ৰঙ, তথাপি বৰ এশ বাৰ কৰ, হাজাৰ বাৰ কৰ যে বৰ
 কুত দাৰামো ; কুত বৰা অশিকিত, চৰা আৰু তৰাতুৰ
 মানুহৰ কাৰ। বৰ উদৰিৎশ নতাবীত জন্ম লই, কুতৰ
 অস্তিত্ব অীকাৰ কৰি কাপুৰ, হয় নে ? জাল কৰা, জেনে
 হলে বৰি নাৰাও কিয় ? পেটত্ৰ বি ধাকহু মাখাকহু তাত্
 কতি কি, তাক দেখে কোনে ? দুখেৰে হলে সি কৰা মেহেল
 —বহজন বি বাটত্ৰ আৰিও সেই বাটত্ৰ। জুৰি কুত বকাৰ
 বিদান বা প্ৰমাণ দিলা-দিদিলা, কুতে কৰা বুদি বিদান বা
 আচৰিত কাৰ্য্যৰ কৰা মোকোৱা, মোৰ বৰ টলাৰ মোহাৰা।
 জুৰি যদি কোৱা যে “বৰ দিগৰ হুপবীয়া দেখা দেখিটক কুত
 দেখিহোঁ, আৰু তাৰে সহিতে কথাবাৰ্তা পৰ্য্যন্ত হইহোঁ” বৰ
 তেতিয়াই জোনাৰ কৰা হাঁহি উড়াই দিয় (গাৰ মোৰ হলে
 থিয় হই উঠিব) বৰ ডোমাক কৰ যে সেইটো জোনাৰ চকুৰ
 জয়। বৰীটিকাৰ দাৰা সঘৰে সঘৰে দকতুৰী বিলাককে
 বেনেটক সাগৰ বুদি পথিকৰ জয় জন্মে, সেই নৰেই কোনো
 কাৰণ বশতঃ জোনাৰো চকুৰ জয় বৰ্তিছিল। কুত দাই ;
 জুৰি কেতিয়াও দুখুৰি—সেই টো মিল্কৰ জোনাৰ চকুৰ
 জয়। যদি জুৰি পুলাৰ জোনাৰ কৰা প্ৰমাণ কৰিবলৈ কোৱা
 যে “ বৰ এদিন বৰক তিতবত চাৰিটা মানুহে দাঙিব
 মোহাৰা এখন বাটত্ৰ শুই আহিলোঁ, পিছে পেহ-বিদা
 সাংপাই দেখোঁ যে বাটে সহিতে চোতালত আহোঁ। তাৰ
 পাছত্ৰ কৰ মানুহক জগাই কাৰণ মোহাত কোনেও
 একোকে কৰ মোহাবিলে। বৰক তিতবত বৰ অকলৈ শুই-
 ছিলো। শোৱাৰ সবৰত্ৰ বৰ তিতবৰ পৰা হুৱাব বেনেটক

মাঝি ধইছিলো ভেতিয়াও সেই দৰেই মৰা আছিল। দুৱাৰ বাহিৰৰ পৰা মেলিবৰ বা মাৰিবৰ সাধ্য নাই, সেই স্থলত খাটখন ভিতৰৰ পৰা কেনেকৈ বাহিৰলৈ আহিল? আৰু খাটখন বাহিৰত যে আছিল, তাক ঘৰৰ সকলো বিলাকে দেখিছে। দুৱাৰ ভাঙ্গি ধৰাধৰিটক খাট খন ভিতৰলৈ মিছোইক এই স্থলত অতৰিলাক মানুহৰ একে লগে ক্ৰম হোৱাও বুলিব নোৱাৰা। এতিয়া এইটিও ভূতৰ কাৰ্য্য বুলি বিশ্বাস নকৰিবানে?” ময় তোমাৰ কথা শুনি পেটে পেটে সেই দিনাবে পৰা অকটল নোশোঁ বুলি প্রতিজ্ঞা কৰিম, কিন্তু প্রকাশ্যে হলে তোমাক এনে উত্তৰ দিম যে তুমি কাৰেই মনে মনে থাকিব লাগিব। ময় কম যে “হয়, ডেমেকুৱা কাৰ্য্য হব পাৰে, কিন্তু সি ভূতৰ কাৰ্য্য নহয়। নিশ্চিত মানুহে কেতিয়াবা এনে কাৰ্য্য কৰে যে জাগৰিত অবস্থাত তাক কৰা একেবাৰে অসাধ্য। এই বিলাকৰ বিষয়ে আমি অনেক কথা পুগীত পঢ়িছোঁ। অনেক মানুহে নিশ্চিত অবস্থাত এক গাঁওৰ পৰা এক গাঁওত ওলাই, অথচ সি একোকে কৰ নোৱাৰে। পাছ দিনা বাতি-পুত্ৰা সাৰ পাই ঘৰলৈ উভতি আহে। কোনো কোনোএ নিশ্চিত অবস্থাতে ঘৰৰ অৰ-বন্ধু তলৈ—তৰ-বন্ধু অলৈ অনা-নিয়া কৰে। সেইদৰে তুমিও নিশ্চিত অবস্থাতে ঘৰৰ পৰা খাট চোভাললৈ আনিছিল, জাগৰীত অবস্থাত যদিও তুমি খাট দাঙিব নোৱাৰা আৰু বাহিৰৰ পৰা দুৱাৰ মাৰিবৰ শক্তি নাই, তথাপি নিশ্চিত অবস্থাত তাক কৰা আচৰিত নহয়। ইয়াৰ পাছতো তুমি নিসাজ্জহই কব পাৰা যে “বাক, সেই কাৰ্য্য জানিবা ময়ে কৰিলোঁ। চাইটো মানুহে দাঙিব নোৱাৰা খাট খন জানিবা ময়ে আনিলো, কিন্তু কাহিত বাঢ়ি গৈছে।

তাত মেৰোতে মেৰোতেই আগতে চুকাই বাই ; শেৰত কাঁহি একেবাৰে উন্নত হই পড়ে, অথচ কোনেও কাকো ধোৱা মেদেখে। এইটি নো কেনেকৈ যটে ?” তাত্‌ মৰ অবাধে কয় যে এইটি কাৰ্য্য হলে মেদেখিলে বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰোঁ। জুৰি হাজাৰ শপত থাই কোৱা যোব হলে সমুখি বিশ্বাস গ্ৰহণ। এই ক্ৰিয়াক জোবালোকৰ চকুৰ জয়। ইত্যাদি মানা কাৰণ ঘৰ্শাৱ, বাঢ়াশুৱান, তৰ্কবিতৰ্ক কৰি, স্তম্ভবয়-বগবয় কই জোমাক বটায়েই বটায়। কিন্তু লেখকৰ বৈশীৰে সম্ভাতি লেখকক পৰাস্ত কৰিছে। বৈশীৰে এনে দুটিমান কথা ধৰিছে যে তাৰ উত্তৰ দিয়া লেখকৰ পক্ষে টান হৈছে। লেখকৰ বৈশীৰ (কৃত মনসা সকলৰ) তিতকৰ কোমোবাই যদি তাত তাল উত্তৰ দিব পাৰে তেনেহলে কৃত মনসা সম্ভাৱনৰ আঁক লেখকবোৰ মান বয়।

কিছু দিন হৈছে লেখকৰ ববতে কৃতৰ উপত্ৰব (লেখকৰ মতে জাৰিবা ময়ৰ অন্তৰ বভেছে) হয়। বাতিৰে দিনে অবিচ্ছেদ্য যদি পড়ে, সেই সময়ত লেখক ববতে আছিল। প্ৰথমতে তেঁও বাসুহ বুলি অনেক প্ৰকাৰে বৰিবলৈ কল-কৌশল কৰিছিল, কিন্তু সকলো বিহা হ'ল। বিবিলাক ঠাইৰ পৰা যদি আহে তাত্‌ দুপৰি শিখা বাসুহ শাকিক-চাৰি শিখাচ থকাও টান; বিশেষ দুমাহ তিনি বাহ শিখা-শিখাটো টোপনী কতি কবি কোনো বাসুহে যদিওৱা নিতান্ত অসম্ভৱ। কেতিয়াবা ঠিক শূন্যৰ পৰা যদি পেলাই দিয়ে। পূব, পশ্চিম, উত্তৰ, দক্ষিণ, কোনো কালৰ পৰাই মাছে, কেবল ঠিক সুবৰ ওপৰৰ আকাশৰ পৰা যেম কোনোবাই পেলাই দিছে এনে অনুমান হয়। লেখকে কাৰ্য্য দেখি অস্বাক হ'ল। তেঁও কৃত মনসা বাসুহ, হটাৎ কৃত থকা বুলি

শীকার কবি অসত্যের জেলীভ গণ্য হোৱাও কম কথা নহয়। সেই নিমিত্তে তেঁও ডেভিলাও মানুহ মানুহ বুলিয়েই কই আহিল।

এই দৰে কিছু দিন গল, তাৰ পিছত মিলগৰ পৰা দলি আহিবলৈ এড়ি ঘৰৰ ভিতৰতে মাৰিবলৈ ধৰিলে। ঘৰৰ দুৱাৰ খিড়িকি সমুদয় বন্ধ, চাৰিও পিনে এটি ডেকুলী-ধেং সোমাবলৈকো সন্ধি নাই, অথচ ঘৰৰ ভিতৰত ধনাধৰ দলি পড়ি আছে। খাটভ্ আঠুৱা-ডবা, আঠুৱাৰ চাৰিও-কোণ তুমিড খুঁটি দিয়া, কিন্তু হঠাৎ এটি দলি আঠুৱাৰ ভিতৰ সোমাল, ক্ৰমে দুটী, শেষত অসংখ্য। লেখক অৱাক। বাহিৰত মাৰোতে “কৰবাৰ পৰা কেমেবাটক—কিবা একাৰে মানুহেই মাৰে” বুলি বৈনী আৰু ঘৰৰ অন্তত মানুহক এবোধ দিছিল—এবোধ দিবৰ এটি বাট আছিল, এতিয়া সেইটি বাটো বন্ধ। আজি কয় কি? আঠুৱা কোনো পিনে কটা নাই, তুমিড ধোঁহা যেমে ডেমেই আছে, ওচৰত চাকি জ্বলিব লাগিছে। দুৱাৰ খিড়িকি আদি বন্ধ। বৈনী আৰু লেখকৰ বাহিৰে, অন্ত কোনো মানুহ ঘৰত পোৱা নাই; বৈনীও তেঁওৰ আগতে। দুই ও আঠুৱাৰ ওলট। দলিৰ পৰা বন্ধা নাই। ৩।৪ মিনিটে দলি জোকাৰী নেশেনালে বিহুনাভ থাকিব মোত্ৱাৰা হ’ল। “দলি আছে কব পৰা, আঠুৱাৰ ভিতৰ সোমাই কিৰূপে,” বৈনীৰ এইটো প্ৰথম প্ৰশ্ন। লেখকৰ মাতবোল নাই।

লেখকে পাছ দিনা অন্তক দেখাবৰ কাৰণ গাঁওৰ ১৫।১৬ জন মানুহ মতাই নিৱে, তাৰ ভিতৰতে দুজন স্কুলৰ পণ্ডিত। কবিংকুটা জোনাৰ, গধূলীতে লেখকে সেই মানুহ বিলাকক তেঁওৰ শোধনী ঘৰৰ চাৰিও-কালে পহৰা

বলে । সিহঁতে বৰ হাত-বেড়া দি আহিল । সেই সময়ত
লেখক, লেখকৰ বৈশী আৰু লেখকৰ ভনী এই তিনিজন
বৰৰ তিত্তৰ সোৱাল, তিনিও ওচৰা ওচৰিকৈ খাটু বহিল ।
বৰ সোৱোৱা হাত তেঁও বি খোটালাত পোৱে সেই খোটা
লীৰ এটা চতিৰ পৰা ধূলি বাৰিষলৈ বহিলে । চতিৰ কেঁচ
খিনি ঠাইৰ পৰা ধূলি বাবে, তাক লেখকহঁতে আঁক বাহিৰত
থকা হাতুৰি বিলাকেও অনুমান কৰিব পাৰিছিল । হাতৰ
পৰা ধূলি বাৰিলে বেমে লক হয় তেতিয়াও ঠিক তেনে অৱ
স্থাইছিল আৰা যিমিটে আৰা যিমিটে এঘূৰি এঘূৰি ধূলি
বাৰিষলৈ বহিলে । ধূলিৰে বৰৰ হাজিৰা আঁক খাট তৰিগল ।
লেখকে পণ্ডিত হুজুৰকো তিত্তবলৈ আহিবলৈ কলে । তেঁও
বিলাক তিত্তৰ সোৱোৱাতো সেই একে কথা, তেঁও বিলাকৰ
কাপৰো ধূলিৰে পৰিপূৰ্ণ হল । এদিন মহন অমেক-দিন
পৰ্য্যন্ত সেই দৰে হৈ আছিল, সেই বিলাক উপদ্ৰৱৰ জনা
হাতুৰিৰ শোৱা খোৱাতো অপূৰ্ণ হৈছিল । এতিয়া বৈশীৰ
দ্বিতীয় প্ৰশ্ন এই যে “অতবিলাক হাতুৰি বৰৰ চাৰিও
কালে হাতবেড়া দি আছে, ইকালেও বৰৰ চুতীৰ বিকিৰি
বহু, বৰৰ তিত্তবত ঘৰ, আপুনি, (লেখক) আৰু আইনী
(লেখকৰ ভনী) তিহু অত হাতুৰি নাই । আইনী আৰু
ময়ো আপোনাৰ লগতে । বাহিৰৰ পৰা ধূলি বা ধূলি
আহিবৰ কোনো প্ৰকাৰেই সম্ভৱ নাই । এই মূলত এই
চতিটোৰ পৰা ইমান বিলাক ধূলি কোমে বাৰিলে—কেনেটক
আছিল ? ই বাৰি কৃত্তৰ কাৰ্য্য মহন তেনে হলে কিহৰ ?
দিত্তা ধূলিবলইও আপুনি আগতে, তাৰ পাছত অম ধূলি-
বলৈও একেবাৰে ২০ । ২৫ জন হাতুৰিৰ অম হব মোৱাবে ।
অন্তিমতঃ ই এদিনৰ কাৰ্য্য মহন, অমেক দিন পৰ্য্যন্ত

দৰে হইয়ে আছে। ইয়াকো যদি কোনোবাই চকুৰ ভ্ৰম বোলে, তেনে হলে সি বলিয়া বা গজ-মূৰ্খ।”

এতিয়া লেখকে এই দুটি প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিব নোৱাৰি বিবৃতি হইছে। বৈনৌয়ে যিবিলাক কথা কইছে, সেই বিলাক সম্পূৰ্ণৰূপে সত্য, তাৰ সাক্ষী ভূত-নমনা লেখকেই। বৈনৌ কোনো কথাকেই লেখকে বুই বুলিব নোৱাৰে। এতিয়া যদি লেখকৰ লগবীয়া (ভূত-নমনা) সকলে এই প্ৰশ্ন দুটিৰ যুক্তিযুক্ত উত্তৰ দিব পাৰে তেনেহলে লেখক আৰু তেঁওৰ লগবীয়া সকলৰ মান বক্ষা পড়ে। নচেৎ লেখক আজিবে পৰা ভূত মনা সম্প্ৰদায়ৰ (অসত্যৰ) খেলত সোমায় লাগিব।

(নোট)। যাৰ কাৰণ জানিব নোৱাৰি সেইটোকেই ভূতৰ কাৰ্য্য বোলা আমাৰ অভ্যাস। কাৰণ জানিলে ভূতৰ নাম ওহে। টেলিগ্ৰাফৰ দ্বাৰা বাৰ্তা আনা নিয়া, ঘৰিৰ টক্ টক্‌নী আৰু ভাপৰ গাড়িও কোনো এসময়ত ভূতৰ কাৰ্য্য বুলি কোৱামেলা হইছিল। এইৰূপ নৈসৰ্গিক কাৰ্য্যৰ কাৰণ জানিব পৰা সময় হয়তো আমাৰ দেশত এতিয়া হোৱাই নাই। কটোগ্ৰাফৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি তেনে অতাবনীয়া কাৰ্য্য নহয়নে? শুনা গইছে কহিয়াৰ এজন সেৱাপত্ৰিক কান্দুলৰ বৰ্ত্তমান আমীৰে কটোগ্ৰাফৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি লবলৈ ভূতৰ ভয়ত নিষেধ কৰিছিল। কটোগ্ৰাফৰ কাৰণ এতিয়া জ্ঞান হোৱাত আশা কৰোঁ লেখকে একো ভয় নকৰিব। লেখকে সম্ভাৱ কটোগ্ৰাফৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি ডোলালে উতৰে কিছু পৰিমাণে বিজ্ঞানৰ বহস্য জানিব।

স,

গাঁৱলীয়া বোৱাৰী ।

১

ফেঁচাই উকলি দিলে পুবে বগাভাঁৱ,
 বাহিৰে পোহৰ কিন্তু ভিতৰে এন্ধাৰ,
 কু-কু-কু কু-কু-কু বুলি,
 কুকুৰাই কঠ তুলি,
 পুৱাল বজনী বুলি জগালে জগত,
 গাঁৱলীয়া বোৱাৰীৰ আক্লাদ মনত ।

২

শীতৰ অমোঘ অস্ত্ৰ নিহালি পেলালে,
 বুকৰ কেঁচুৱা এড়িলেৰু ডালে পালে,
 বিসৰ্জিল। এলাহক
 সাপটিল। সুকাৰ্য্যক,
 নিস্ৰংগত। কাৰ্য্য-যুক্তি যেন সাৰ পালে,
 গৃহলক্ষ্মী সাৰ পালে অথবা কপালে ।

৩

হাতত বাঢ়নি লই চোতাল সাৰিছে,
 বাহি চোতালত লোকে ভৰি দিলে পিছে
 জানো অমঙ্গল হয়,
 মনত সদাই ভয়,
 ভয়ে ভীতা বোৱাৰীএ সুখ পহিহঁৰি,
 গৃহকৰ্মে বন্দী হল সুখ কাতি কৰি !

৪

গাঁৱলীয়া বোৱাৰীৰ অন্তৰ এন্ধাৰ,
 শিকাব পোহৰ নাই বত কুসংস্কাৰ,

হুসংক্রাবে বশ হই,
 শাহ্ আঁইব বাক্য লই,
 সাংসাধিক কাৰ্য কৰে এলাহ নকৰি,
 কাৰ্য্য-কৰ্ম নাই গাঁৱলীয়া সৰিবৰি !

৫

কাৰত কলহ লই জাব তুচ্ছ কৰি,
 (জীতত কঁপন কিছু দেহ থব থৰি,)
 ধীবে ধীবে বাই ছাৱ !
 মুখত কথাটি নাই,
 ছবন্ত জীততে গই পানী তুলি আনি,
 বাহি বন সাজ কৰে আলস্ত মেমাসি !

৬

কোমল শৰীৰ কেমে লাৱন্ত-ললিত,
 মীৰবে কাঠিন্ত সহে দেখি আচৰিত,
 কঠিন কোমলে মিলি,
 অপৰূপ ৰূপে খেলি
 গাঁৱলীয়া গৃহস্থৰ সংসাৰ উজ্জলি,
 গ্ৰাম্য-বধূ শোভে বেন মেঘত বিজলি !

৭

মহৰ্ষি মন্ত্ৰৰ সংহিতাৰ স্মৰণ,
 (গৃহিণীৰ কাৰ্য্য) গাঁৱে কৰিছে পালন
 যত গ্ৰাম্য-বধূচয় ;
 অন্তৰত হোব ভয়,
 শাস্ত্র-উপদেশ পালি হিন্দুৰ ধৰম.
 মেপালিলে পাপ হয় যোব কুকৰম !

৮
 শিকা মাই অন্তৰত মানা তৰ্ক তুমি,
 প্ৰধানতঃ শূন্যৰীবে হুঃখ পায় বুলি,
 গ্ৰাম্য বোৱাৰীয়ে তই
 পৰিভ্ৰমে মেৰেকাঁৱ,
 বজমনে পৰিভ্ৰম কৰিছে সতত,-
 হাতে যেন কাৰ্য্যো লাগি আছে অবিৰত !

৯
 ঘৃহ-কৰ্ম সাজ হ'ল সময় যুজিলে
 নীৰবে চৈচা পাৰ্শ্বকে ঘূৰত চাশিলে,
 বোৱাৰীৰ ভাগ্যো, তই,
 তপতোৱা পাৰ্শ্বী মাই,
 কোমল শৰীৰে পুনঃ কঠিন প্ৰহাৰ,
 কোমলে কঠিনে মিলে দেখা আৰ বাৰ !

১০
 হুসাজে লাৱন্ত-ৰূপী চাকিৰ মোৱাৰে,
 চাকিৰে আপুনি পোহৰাই অন্ধকাৰে,
 ৰূপহ শৰীৰে তই,
 বোম্বিনী সাজ শিঙাই
 কোমলত কৰে পুনঃ কঠিন বিলম্ব,
 গ্ৰাম্য-ঘৃহ এই দৰে কৰিছে শোভন !

১১
 কাৰ্য্য-কৰ্ম, পৰিভ্ৰমী শৰীৰ শকত,
 কেতিয়াও নিবিয়লৈ অলপ জহত,
 শকত শৰীৰে হয়,
 শক্তিমন্ত নৃত্যময়,

পৰিজনী ঘাইকীৰ পৰিজনী নৃত্য,
জাটিল শৰীৰ নেহ বহু বলনৃত্য !

১২

হুংখ মহমত হেল বোদ্ধাবী তমর,
নুৰীয়াৰ পুত্ৰবৃত্ত শীড়িত মহর,

মিজব বাহুব বলে

উপার্জিয়া নুকৌশলে,

মিজব অৰীমে থাকি বিপুল নুখেবে,

সময় বাপন্ন মিছি পৰাধীন নবে !

১৩

মাইকীৰ শিক্ষা মাই পুত্ৰো অশিক্ষিত,

অস্তব সাবল্য-পূৰ্ণ চাকুৰী বৰ্জিত !

শিক্ষাৰ ক্ষুতৰ্ক বাপি,

জীৱনৰ নুখ মাপি,

অস্তবত নোশোমায় গ্ৰাম্য বোদ্ধাবীৰ,

আবুৰে ফুৰ থাকে মহর বাহিব !

১৪

শিক্ষা মাই অস্তবত বিলাস নেজানে,

বিলাসিনী নহে দেখি এলাহ নেমানে,

সভ্যতা নেজানে একো।

সামান্য পিছন দেওঁ।

কটিত মেখলা ডাঠ শৰীৰত বিছা,

জোতা মুজা জুকেটৰ নেপায় দিছা !

১৫

অজানি বোদ্ধাবী তাৰে পতি এ বন্ধব,

কোনো উন্নত পৰ্য্যাকি নেহব,

“ସ୍ବିୟତ୍ବ” “ସ୍ବାଗତ୍ୟାସ”

ইত্যাদি নসিদ্ধ যাত,
সম্বোধনে কদাপিও ব্যত্থহাব নাই,
ভয়তে চক্রে চকু কদাপি নাচায় !

330

অসভ্য—শাহুৰ গালি নীৰবে শুনিছে,
জেশাহ মৰমহাত নীৰবে সহিছে,
ছুমাই উত্তৰ দিব
টান কথা বা বুজিব,
সামান্য গতিকৈ মনে হেন তাৰ নাই,
মুহুৰ্ভাবে সহি সহি সময় কটায় !

39

শহরক বুঢ়া-ঠেবা কুশি মিষিমাং,
 দুঃখত জিরাবী যেন বধু শুক্কবার !
 গাইলীয়া বোহাৰীৰ,
 শহৰ আৰু শান্তবীৰ
 হিণ্দে পুতউ কৰা বৰ্হাৰ চৰম,
 অনুভা-গ শুকে নাহি ...

১ মাংস পুষ্কর মাংস স্নান পি ব্রহ্মাণ্ড
 ২ মাংস পুষ্কর মাংস স্নান পি ব্রহ্মাণ্ড
 ৩ মাংস পুষ্কর মাংস স্নান পি ব্রহ্মাণ্ড
 ৪ মাংস পুষ্কর মাংস স্নান পি ব্রহ্মাণ্ড
 ৫ মাংস পুষ্কর মাংস স্নান পি ব্রহ্মাণ্ড
 ৬ মাংস পুষ্কর মাংস স্নান পি ব্রহ্মাণ্ড
 ৭ মাংস পুষ্কর মাংস স্নান পি ব্রহ্মাণ্ড
 ৮ মাংস পুষ্কর মাংস স্নান পি ব্রহ্মাণ্ড
 ৯ মাংস পুষ্কর মাংস স্নান পি ব্রহ্মাণ্ড
 ১০ মাংস পুষ্কর মাংস স্নান পি ব্রহ্মাণ্ড

প্রমীলা

(সামাজিক নবজ্যাস)

প্রথম পৰিচ্ছেদ ।

“সংসারৰ মাঝে, কুকতে কুকতে, কেতিয়াও নাপাই মুখ ।
পিৰিতি ভঁড়ালত, জীউ জুড়াবলৈ, ধাপতে নিমিলে একো ॥”
ঘোৰ নিশা ।

আজি জেঠমাহৰ কৃষ্ণ পক্ষ, চতুৰ্দশী তিথি, দুপৰি নিশা।
বাৰিবাৰ কাল চৌপাটোপে বৰষুণ পড়িছে; ঘোপমৰা
এদ্ধাবত চকুৰ আগতে হাতী থিয় হলেও নেদেখি। এনে
সময়ত উজনী বঙ্গপুৰৰ জেবেজ্জা পথাৰৰ প্ৰসিদ্ধ ছাবিৰ
ভিতৰত যি সৰু এটি বাট আছে—বাটটো মানুহ যোৱা
বাট নহয়, বনবীয়া জন্তু সদাই অহা যোৱা কৰি থকাত
এটা বাট যেন হৈ আছে—সেইটো বাটেৰে দুজন মানুহ
গৈ আছে।

ময় যি বছৰৰ কথা কৰ খুজিছোঁ, সেই বছৰত আগেএ
আক বৰষুণ হোৱা নাই; সেই দিনা বাতি পূৱৰ পৰা
অলপ অলপ বৰষুণ পড়িছে। নাইবা এইটো বাটেৰে
মানুহ যোৱা দূৰত থাক, হাতী যোগাটোও টান হে
আছিল—বাট বোকা, আক ঠাইএ ঠাইএ দ; চতমহিৱা
বদত জুই মিহলাই দিলেও কি জানি সি মুশকায়। এই
বছৰত জেঠলৈকে বৰষুণ মোহোৱাত অলপমান মান পৰা
হৈ আছিল। বাটকৰা মানুহ দুটাৰ বেত্ৰাৰ আক এটা
সুবিধা,—আনবছৰ যেনে দৰে ছাবি হৈ থাকে, সেই বছৰ
তেমৈ ছাবি হব পৰা নাই, বদ সবছ হোৱাত মনুহ ইকৰা
আক খেব বড়কৈ গজা নাই। মনুহে এই ছাবিত ইমান

বিশ্বা বনবিদ্যা ব'হু, বনবজা আক তানুকব হে বেনচপা ঠাই
কিন্ত এই বহুই এই পথিক হুজলাব কপালব-ওনে হে নিবান
বানুহ বনা হাবি নহল ।

বি বানুহ হুজলা হাবিবে নই আহে কৈওবিলাক হুইও
জলী বাইকী ; এজদি গাতক আক এজদি এনা কসিরা ।
এবা কসিরা জলিবি গাব বন নীও, অলপ্ দীঘল কিন্ত গা
চিকোণ বকাত ভেনে দীঘল বেন মেবদি । নাক কান,
চুনি, দীত আক হাত তদিএ এও'ব নুহীব-চিনাকি দিহে ।
গাতকজলীব বরস বোল । বন বনা—“বনা” কও'তে মেব-
কুলা শিঠাও'তিব মিঠিমা শুকলা বগা নহর ; শিঠাও'তি আক
হালবিবে মিহলি । চুনি দীঘল, নবীব দীচেই দীঘল
নহর আক চুনিও নহর ; বেনে দীঘল হ'লে তিকতা
বিলাকক চাবলৈ বন বাই, ঠিক বোড়াই জোথাই ভেনে
দীঘল ; নাক কান মুখো ভেনেকুলা হে । বিবতাই বেন
এই জলী গাতকক কবো বুলি ধুমিরাটেক সাজিহে । আজি
কালিবি উমবিংশ শতাব্দী ব টেকব বানুহ বিলাকে কন মে
নকর কব মোরাবে' , আগ' বুড়া বুড়া পকা থেকাবাব দবে
বানুহ বিলাকে মিজব মাতিবীরেকক আগত লই চুক' চুক'
বোঁহাথোঁহা টানি কইছিল,—ব্রতাই বেতিরা বানুহ সাজে
ভেতিরা পাছকাললৈ হাত কবি মোচোহাটেক সাজি থাকে ।
ইয়াব ভিতবত যদি কোন্টো বানুহ ' কেনে হন ' বুলি আক
চুহে চার ভেঙে সেইটো বানুহ এটাইতকৈ ধুমিরা ঘর ।
যদি এইটো কখা কোনোবাই পতিয়া, তেও' ইয়াহো
পতিয়াব লাগিব—আবার এই জলী হোহালীক ব্রতাই
তেও' ব হুটা, চুহে ভালটেক চাই সাজিহে ।—হোহালী জদি
ভেনে আবার বহীরা তবানৈ । বাবিবাব পাশিবে নইহে

যেনে দৰে গা এড়া দি দি লাহে লাহে কোঁপাই থাকে
ভেনেদৰে যৌবনেৰে সঁহুত হাত তৰি অলপ প্ৰত্যাহ পূৰ হই
যেন গাতকৰ লগতে চিনাকি হব খুজিছে—প্ৰকৃত পক্ষে
ছোৱালী জনী বড় ধুমিৱা।

পাঠক! তুমি যেনে ধুমিৱা ছোৱালীএ সঁহুতে থাকিলে
সংসাৰৰ লোক হুঃখ পাইবি এছাৰ বাতিৰ ছাৰিৰ তিতবত
হুঃখকো মুখ বুলি ভাবিব পাৰা, আৰু পঠিকা! তুমি যেনে
ধুমিৱা ছোৱালী পালে তাৰ লগত সৰী পাতিব খোজা কিন্তু
তোমাতকৈ নুৱলী বুলি নেভাবা, কিয়নো এই দৰে বহুত
তিকাভাই আপোনাৰ মুখতকৈ আমতিকতাক ভাল কেন
নেদেখে এই বাবে হে কওঁ তোমাতকৈ ধুমিৱা নহলেও
বাৰ লগত সৰী পাতিব খোজা তাতকৈএ ধুমিৱা।

সেই বাটকৰা মানুহ দুজনী মো কলৈ এনে এছাৰ শিশু
ভাবিব তিতবতে সোদাল আৰু কলৈ মো বাৰ খুজিছে?
কোনে কব পাৰে, লোকৰ মন জমা টান! আমালোকৰ
পণ্ডিত এগৰাকিএ কইছে - “লোকৰ মন তেলি-মহিব দমে
কলা” এই কথা যি পণ্ডিতে কইছে তেওঁ পৰগামৰ দিমৰে
পণ্ডিত; আজি কালিৰ মানুহ বিলাকৰ মনৰ কথা কোৱা
নাই। বিশেষকৈ তেঁও তিকা বিলাকৰ কথা বুজিব পৰি-
ছিল যে নাই এইটো কথা তেঁওৰ কবিতাত বুজিব পৰা
নগল। কিয়নো অমুনিৰণ যন্ত্ৰেৰ চালে তেলি-মহিব
তিতবত থকা বস্তু ও কিছু মান দেখি, তথাপি তিকাৰ মনৰ
তিতবত মো কি আছে কোনেও দেখিব নোৱাৰে। এতেকে
মতা মানুহৰ মনৰ উপৰা দিবৰ কাৰণ তেঁওৰ এইটো কথা
নব পাৰি। কিন্তু মন ভেনে তাৰ নকৰোঁ। মন এই বেলি
তিকা বিলাকৰ কথা হে উলিয়াইকোঁ। তেঁও যদি এছাৰ

মিলাব কলা চিঠাত খোৱা ডেলি-মহিৰে সইতে তিকতা মানু-
হৰ মনৰ উপমানিলে হেঁতেম মন বড় বজ মনেৰে মানিলোঁ
হেঁতেম । আমাৰ কোনোবা এজম আৰ্য্য পণ্ডিতে কইছে,
“স্ৰীয়াশ্চবিদ্রং পুৰুষশ্চ ভাগ্যং দেবাঃ মজ্জানন্তি—* * ” এই
হে সঁচা কথা ! এওঁ হে যাই কথা জানিছিল !!

আমাৰ এইটো কথাত যে পাঠিকা ছোৱালী বিলাকে
কিমান খঙ খাব তাক বুজিব পাৰিছোঁ । তেঁও বিলাকে
আমাৰ ওপৰত খঙ কৰি বেয়া পাব আৰু পাবে মানে গালি
পাবিব তাক মন ভালকৈ জানিছোঁ । গালি পাবে পাবক
যেতিয়া লেখিব খুজিছোঁ, কথা শুটুকাই মানে লেখিএই
থাকিম কিন্তু পাঠিকা বিলাকৰ আগত আমাৰ এই আশা
—খঙ কৰি যেন পুখীৰ পাত নাকালে—আগ শুড়ী নোচো-
ৱাকৈ যেন গালি নাপাবে ।

পাঠক পাঠিকা বিলাক ! কমা কৰিবা, মাই চাই এতি
ডালেমান বাট আহিলোঁ । “বাজতগনৰ কথা কঁওতে কলা-
খোকা বাহুলীএ খোৱাব” কথা কলোঁ ।

শ্লোক:

পুৰ্ণিমাৰ জ্ঞান ।

আজি আকাশত, মেঘৰ মাজত
পূৰ্ণ জ্ঞান কাচি পাবি,
নানা ভাব ধৰি, লাহে লাহে কৰি
দিছে দেখা হাঁহি মাৰি,
ধুন চাই চাই ধীৰে ধীৰে যাব
গঢ়াই পোলাইছে তৰি,

এবাব ইকালে এবাব সি কালে,
 চায় কেবা-কেবী কবি,
 এবাব লাজত মেঘব আৰত
 থাকে মুখ লুকুৱাই
 কিছ কিছ পিছে হাঁসিলা হৰিবে
 দিৱে দেখা পুনৰাই ।
 একে তো শুবনী জোন শুবদনী
 ললিত বলিত গাঁৱ
 তাতে এই ৰূপ দেখুৱাৰ ৰূপ
 কৰে নানা ভঙ্গি ভাৱ
 এবাব ওলায় এবাব লুকাই
 এবাব ভুংকি মাৰে
 হাঁহি হাঁহি চকু বসে ভৰা বুকু
 বীৰে বীৰে খোজ কাঢ়ে
 ৰূপৰ কিৰণ বুৰিছে গগণ
 তেও আক আছে বাকি
 পাৰ কুল নাই দশো দিশে যায়
 আছে বসুমতি ঢাকি
 এক বাতি ভাবে পায় অহঙ্কাৰে
 বডেক গছৰ পাত
 ছিক মিক কৰি সন ধৰি ধৰি
 জিলিকিছে অসংখ্যাত
 যত পাকি ধৰে ঢক ঢক কৰে
 ধৰি এতি শুভ বৈ
 বেন বজতৰ সেই গঢ়ো বৰ
 শোভাৰ নাৰ্হিৰ শেখ

তেওঁ পৃথকিত অতি হৰষিত
 হাঁহে দুখ বেশি বেশি
 তোমোৰা ঐক্য বাতি হুপখিলা
 পাতিছে বসব বেশি
 বস্ত বস্ত জোন আন আছে কোম
 তোমাৰ সন্মান হয়
 নগৰ তত্তাব তুমি ব্ৰহ্মাণ্ডৰ
 তুমিএহে সৰ্ববর
 তুমি এহে জিলা তুমি এহে পিলা
 তোমাৰ জহন্তে কুল
 জক মক কবি নামা বেশ ধৰি
 কবে মন বিলাকুল
 আছে হয় আক দেখিবলৈ বাক
 নামা বস্ত পৃথকিত
 কিত্ত লক্ষ্যব তোমাৰ নগৰ
 নাই কুল কদাচিত
 আছে ইজ কহু বিতোপন তহু
 নামা বাগে বিকৃত
 কিত্ত লক্ষ্যব তোমাৰ সোমব
 মোহোত্তর কদাচিত
 অতি বিলক্ষিত বিজুলি অধিগ।
 গাঁতক চোহাণী আক
 হুদানব হাঁহি পহুৰ পাছি
 দেখিব অৰুণ বাক
 ই সৰ্বাতো বাজে এই ধৰা দাজে
 আছে বস্ত বহুতব

বাব রূপে যম ঘোহে সৰ্ব্বকণ
 ভোলে চৌ আমলক
 কিন্তু অৰুণী কুখি শিখোখণি
 কুখিহে সৰাব বান্ধি
 রূপ আছে হর কিন্তু মণীষর
 ভোমাব চৈতন্য পাণী
 গাতক জোনক সুখ পোহব
 দেখি লাগে বহু বেমে
 কিহে দিব পাৰে কুবল ভিতবে
 যমত আমল ভেমে
 মোব মনে কবে মিঠো এই দবে
 ভোমাক দেখিব পাম
 সকলোকে এড়ি মেলে তবি তবি-
 ভোমাব রূপকে চাব

স, ব,

যেনীৰ কৰ্তব্য ও স্ত্রী-শিক্ষা ।

(১৯৪ পৃষ্ঠাৰ পৰ)

বহুখি কবর কইলো—আই ! কুখি ইয়াৰ পৰা গিবি-
 য়েবাব কব পাই—

“ শুভকৰ্ম শুভক, হুক শিৱস্বৰীকৃতিং মণীষকমে,
 তৰুণীকৃতিং বোমণতলা মানব এতীশংগবঃ ।
 কুখিৰ্তং তব দক্ষিণা পৰিকমে, ভোমণবহুংসেকিনী,
 বাহ্যকং হুখিৰ্তশবং সুবক্তো, বাহ্যঃ কুমস্যাবঃ ॥ ”

অভিজ্ঞান শত্ৰুতল ।

ভুক্তজনক সেবা ভুক্তবা কৰিবা, সতিবীৰ্ঘ্য সগত জিন্ন-
সৰ্বাৰ দৰে ব্যবহাৰ কৰিবা, শিখিয়েবাই ভিবন্তাৰ কৰিলেও
থক কৰি কেতিয়াও তেওঁক উপাসন্ত নকৰিবা । বাৰীয়েলী-
বিলাকলৈ বড় সৰলচিত্তা হবা ; আৰু ভোজনলৈ আগ্ৰহ
নকৰা হবা । এনে আচৰণ কৰা ভিক্তাবিলাককেই বৰাৰ
বৈদী পদৰ বাচ্য—ইয়াকে নকৰাবিলাক কুলৰ উপাত্ত অন্নপ
হয় ।

কি সোমব কথা ! শত্ৰুতলাদি শিকিতা ভিক্তা, বিজ্ঞা-
বৃত্তী—কিন্তু বহুৰি কয়ৰ কি উপদেশ দিছে ভবা । বহাঁকবি
কামিনাসৰ শিমতো (খ্ৰীষ্টব জন্মৰ আৰ ৫০ বছৰ অৰ্থাৎ
আৰ ১২৫০ বছৰ পূৰ্বে) বোৱাৰী-জিন্নাৰী বিলাকৰ শিকাৰ
এইএ প্ৰধান বিষয়-আছিল । কিন্তু কালচক্ৰৰ বিষয় পৰি-
বৰ্ত্তমান বোৱাৰী-জিন্নাৰীএ আজি কালি এই বিলাক শিকাৰ
নাম ভুলিবলৈকে নোপাহা হই আহিছে আৰু আজি কালি
শিক্ষিতভেকাবো অস্তঃকৰণত এনে ধাবণা হইছে যে বৈদী-
য়েকৰ হাতত কিভাপ এটি দেখিলেই বা “ প্ৰাণেশ্বৰীৰ
চন্দ্রককলি-সঞ্চিত অহুসি অস্তিত ” আখৰ দুটোমান পালেই
বেম তেওঁৰ ইহ জন্মৰ সকলো কাৰ্য্যৰ সিদ্ধি হল । আৰু
বিবেচনা কৰে বেম “ শুধুই বাৰীৰ কাৰ্য্য খোজিতে পন্নয় । ”

ভিক্তাক সেৱাপড়া শিকোৱাৰ বিৰোধী হুসি বোক
অবন্ত এতিয়া বহুতে চহু-কোন্ডাই ধৰিব পাৰে, কিন্তু দয়
ত্ৰী-শিকাৰ (শিকাৰ বিজ্ঞত অৰ্থত) বিদায় পকপাতী,
দ্বিবেচনা কৰে । আন কোনো সিদ্ধান্ত নহয় । কিন্তু দয়
সেবা পড়া শিকোৱাক অৱন্তে ত্ৰীশিকাৰ প্ৰধানতৰ অহু হুসি
নহবে ।—সাংসাৰিক কাৰ্য্য ও বৈদীৰ্ঘ্য কৰ্ত্তব্য শিকা ত্ৰী-
শিকাৰ প্ৰধানতৰ বিষয়, সেবা পড়া শিকোৱা ত্ৰীশিকাৰ

দ্বিতীয় অঙ্গ । বিটো কাৰ্য্য মহলে মহল, বাক মেজানিলে মহাকবি কালিদাসে মহাৰ্ষি কন্বৰ মুখেৰে “বামাঃ কুলশাধৱঃ” বুলি বক্তৃতাৰেৰে ঘোষণা কৰাইছে তাকে প্ৰধানতঃ বিষয় বুজুলি কাক বুলিম ? লেখা পঢ়া নজনা ঘৈনীৰে সাংসাধক কাৰ্য্য নিৰ্ব্বিঘ্নে চলে, কিন্তু সাংসাধক কাৰ্য্য আৰু নিজৰ কৰ্ত্তব্য ও দায়ীৰ নজনা ঘৈনী গৃহস্থৰ জাড়মাল—ডেওঁৰ পাকে যেম “ভালুকৰ ডিঙ্গিৰ ভল্লাটোল” । ঘৈনীএ এই কাৰ্য্য কেইটা জানি উঠিলে, বা জানিবলৈ শিকিবৰ নিমিত্তে এটি নিৰ্দিষ্ট সময় বাধি বাকী সময় অৱশ্যে অন্ত কাৰ্য্যত মিলোজ্ঞ কৰিব পাৰে আৰু সেই অন্ত-কাৰ্য্যৰ ভিতৰত লেখাপঢ়াই ডেওঁৰ প্ৰধান অবলম্বনীয় বিষয় বুলি আমি কব.পাৰে ।। কিন্তু আকৌ ইয়াতে এটি ভ্ৰামক কথা আছে—“অপ্প-বিজ্ঞাতৱত্বী” । যি নি পুৰুষৰূপে লেখাপঢ়া শিকাব নোৱাৰা, লেখাপঢ়া শিকাবলৈ মনকে মেলা অশুচিত । এই নিমিত্তে তিকতাক শিক্ষা দিবৰ অৰ্থাৎ লেখা পঢ়া শিকাবৰ ইচ্ছা হলে, লৰাৰ নিয়মেৰে অতি কোমল বয়সৰে পৰা ছোৱালীকো নিয়মিত ৰূপে শিক্ষা দিব লাগে—মাকে বেনেটক অতি কোমল বয়সৰে পৰা ছোৱালীক অতি উৰু উৰু সাংসাধক কাৰ্য্য শিকাবলৈ ধৰে, তাৰ লগতে ছোৱালীক লেখিব পঢ়িব-লৈকো শিকোৱা উচিত—অৰ্থাৎ এনে ভাবেৰ শিক্ষা দিব লাগে যেম ছোৱালীৰ শৰীৰত যৌবনে সূক্ষ্মকিন্নালাহিএই ছোৱালীএ আৰু পৰব মুখে পঢ়িব মলগা হয়, মিজ্জেই নিজৰ শিক্ষাক উন্নত কৰি লব পাৰে । যি জনেই ইয়াকে কবিব পাৰে, ডেওঁএই তিকতাক লেখা পঢ়া শিকোৱা উচিত, মহলে তাৰ নামকে লব মেলাগে ।

আসাম-বন্ধু।

মাসিক পত্ৰ।

“নচ জ্ঞানাত্ পবং বলম্।”

প্রথম ভাগ । ভাৰত শকাব্দ ১৮০৭, ষ্টংব্রাডী ১৮৮৪ । [অষ্টম সংখ্যা।

আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন !

বিষয় পত্ৰ।

বন্ধু পাতিব লাগিলে বড় চড়াই তিনি জন ডাকবীয়াই
সেৱা কৰি বন্ধু পাতে। কেতিয়াবা আম চাইতো সেইরূপে
সেৱা কৰি তিনি জন ডাকবীয়াই পাতে কিন্তু বড় চড়াই
বদ সত্য কৰি পতাটোহে সাধাৰণ নিয়ম।

তিনি জন ডাকবীয়াৰ কোনো জন পাতিব লাগিলে
বড় চড়াই সত্য হয়। তাতে সেই জনাই চড়াই উত্তৰ টুপৰ
দড়িলাই ধৰি পুতাত ধৰে বা কোষবতে দ্বিষ্ট হয়। মজুমদাৰ
বন্দ্যোপাধ্যায় দেৱ নিয়োগ আজ্ঞা শুনায়ে। পাছে বহিবলৈ
কাপোৱা মিলে তাতে পতাজনা ডাকবীয়া বহে আৰু ঘোষ

বান্ধুই মিয়ন বসে বসে । কথাতত্ত্বের সবরত কর্তব্য কর
 বিষয়ে অনেক কথা কর । ভান্ডারীরাই ও কৃতজ্ঞতা স্বীকার
 করি স্বর্ণদেবেরে কুড়ি আর্থনা জমাই পঠিয়ার । ভান্ডারীরা
 সকলক প্রথমেই স্বর্ণদেবের অধীনস্থ স্বীকার করার নপথ
 খুঁটনা হয় । দাঁড়িলীরা তিনি জমা ভান্ডারীরা পাত্তি
 লাগিলে চড়ার দক্ষিণ টুপের পড়িয়ার ধরা খুঁটাব কোথাকে
 সেই ক্রমে কথা শুনাই পাতে । এই সকলে ও সেইরূপে
 নপথ খাব লাগে ; বড় বড়রা, বড় কুকর, উজলীরা আক ওঠা-
 হুটীরা চড়ার কুকর সকলক পাত্তি লাগিলে প্রথমে সেইরূপে
 নপথ খুঁটনা হয় । পাছে বড় বড়রা বহা খুঁটাব চড়িটের সব
 দাখতে স্বর্ণদেবের আজ্ঞা শুননা হয় । ভান্ডারীরা সকলক
 কোমো জমাক তাহি আম একজমাক পাত্তি লাগা হলে
 প্রথমে বড় কটকী এটা গই স্বর্ণদেবের আজ্ঞাবে ভান্ডারীরা
 বসতে ভান্ডারীরা তাহি দোলা আড়োয়ার কাড়ি আনে ;
 পাছেহে পাত্তি লাগা জমাক বড় চড়াক কথা শুনাই পতা
 হয় । তিনি জমা ভান্ডারীরা আক চড়ার কুকর পাত্তি
 লাগিলে বড় বড়রা চড়াক বহি থকাতহে পাত্তি পার ;
 আক মজুমদার বড়রা, খেব বিচনী পোতা চমুয়া কুকর আক
 আম কেইজন মাম বড়রা কুকর গই স্বর্ণদেবের আজ্ঞা শুনাই
 ওপবত কোরা দিয়ার পাতে ।

বাজখোরা পাত্তি লাগিলে চড়ার দক্ষিণ টুপে মজুম-
 দার বড়রাই কথা শুনাই পাতে, আক বড় বড়রাক জমাই
 থর । চেটীরা পাত্র বড়রা, ববকলীরা বড়রা, চান্দকর
 বড়রা এই কেই জনাক সেই টুপের বোড়ার পাত্তি কানক
 ককানক কোঠাক পাতে । তিনি জমা ভান্ডারীরা আক
 চড়ার কুকরক মজুমদার বড়রাই কথা শুনাই পাতে । আম

সকলক হলে মজুমদাৰ বড়ুৱাই বা আন ককম বড়ুৱাই
আজ্ঞা শুমাই পাতে। খেৰ বিছনি লোৱা ককম বড়ুৱাক
চড়াৰ উত্তৰ টুপে পাতে। আৰু পাছে বড় বড়ুৱাক
জমাই থয়। তিনি বড় তপাৰ বড়ুৱা, জালতাবী ককম,
গন্ধীয়া বড়ুৱা, মজুমদাৰ বড়ুৱা, ধমিকৰ বড়ুৱা, দুই দোলা
কাৰবীয়া বড়ুৱা, তিপখীয়া বাজধোৱা, হাতী বড়ুৱা, বোঁড়া
বড়ুৱা, এই সকলক দোলা কাৰবীয়া চড়াৰ টুপতে পতা
হয়। চাউডাঙ্গৰ বড়ুৱাক উজনী জখলা মুখৰ চাউডাঙ্গৰ
চড়াত পাতে। কুকুৰাচোৱা বড়ুৱা, পাচনি বড়া, বড়
তামুলি এই সকলক বড় বাট দৰত পাতে। দুহুৰী বড়ু-
ৱাটো কুকুৰা চোৱা বড়াই কথা শুমাই পাতে। চাঙ্গমাট
বড়ুৱা, জবাৰবা বড়ুৱা, বেজ বড়ুৱা, এই সকলক চাঙ্গমাট
শালৰ মিচাকতে পাতে। ছলীয়া বড়ুৱা, নেগণ বড়া ইত্যক
স্বৰ্গদেবৰ দোলা দৰত পাতে। এই সকলক বাজে আন
বিবৰা আৰু মেলভগিয়া বড়ুৱা সকলক উৰিকা দুৱাৰত
পাতে। দেবুলীয়া সেৱা চলোৱা বিবৰা আৰু হাজৰিকা
ইত্যকো সেই ঠাইতে পাতে। মেলভগিয়াৰ টেকেলাৰ
বড়ুৱা, নেগণ বড়া, কুকুৰা চোৱা বড়াই নিজা মেল ঘৰ কিবা
দোলা দৰতে, যাৰ মেল সেই জমাৰ আজাৰে পাতে। চাউ-
ডাঙ্গৰ শয়কীয়া, বড়া ইত্যক চাউডাঙ্গৰ চড়তে পাতে।
কুকুৰা চোৱাৰ নেগণ, বড়া প্ৰকৃতিক বড় বাটদৰত ওজা
মিগিৰাই পাতে। দোলাকাৰবীয়া বড়া, বড় নেগণ প্ৰকৃ-
তিক ঢেকীয়াল বড়ুৱা দোলাকাৰবীয়া বড়ুৱাৰ পালি
দৰতে পতা হয়। হাতী বোঁড়াৰ বড়বড়া, গুৰাহাটীৰ দুই
বড় বড়া, উজনীৰ দুই বড়ুৱা বড়া, এই সকলক স্বৰ্গদেবৰ
অ ভাৰে পতা হয়। উজনীৰ কাড়ি শয়কীয়া বড়বড়ু-

গাই, তাজীব খনি নড় ফুকনে পাতে । জুয়াব বড়া গা-মেলব
বড়রা ফুকনে পাতে । বিষরা তজা পতাত লেখা আজা
নালাগে । উপযুক্ত বিষরাই উপযুক্ত চাইত বুঝেবে রাজাজা
শুনালেই হয় ।

প্রমীলা । ঘোবনিশা । ঘবতে বন্দী ।

সেই মানুষ দুজনীএ তত মোহোঠাক লবি গইছে ।
এক্কাব মিলা, বাট বেদেখি, তবি মচলে, তখাপি মাঝে মাঝে
বি বিছুলী ওলাইছে, তাব পোছবতে বেগাই খোজ কাটি
গইছে এক্কাব ছোৱা মাত্ৰকে আকৌ লাহে লাহে গইছে,
ইয়াব লগতে কেতিয়াবা পাছ কাললৈ চাইছে, কি জানি
কোমোবা মানুষ পাছে পাছে গই আছে । মুখত কথা
মাই ; বোবা নে কি বুঝিবলৈ বড় টান আছিল । এজনীয়ে
এইবেলি সেই জম ওছালে—এবা বরসিরা জনীএ গাতক
জমিক অধিলে—“পমীলা । ডেওঁবে সইতে আজি ওলাই
বায়ব কিবা কথা আছিলে নে ? ” গাতক জনীএ কলে,—
“আছিল কিছ ডেওঁ একো মিচরকৈ ডাঙি কোৱা মাই ।”

“ যদি ডেমেকেই কোৱা মাই, এই দবে বোৱাটো ভাল
বুলি জামিছানে ? ”

এই সাব কথা ডাঙ্গৰ জনীব পেটৰ পৰা বিদ্ধি ওলাল ;
মুখৰ পৰা ওলোৱা মাই ।

কথা শুনি সকলজনীএ টাজোম খোৱা সাপৰ দবে, ডিঙ্গি
লকত কবি মুখ খম ইফাল কবিলে আক কলে,— “ বোৱা
মো কি ? ”

“কেন। একো নাই। আশাৰ অহা নব পাই যেন কোনোবা মানুহ—” এই বুলি ভাবব জৰী কমে কমে থাকিল। মিথাক হোতা দেখি গাভৰু জৰীয়ে নুহিলে,—
“কোনোবা মানুহ কি ?”

“একো নহয়। কিন্তু—কলোঁ—গাভৰু জৰীৰ কৰ ইকালে নাছিল, অলপ পাহুত চৌপাশি ভৰা মানুহৰ নবে নুহিলে, “বাইৰেৰ মকলা কিয় ?”

পাঠক ! এতিয়া জাখিব পাবিছা, গাভৰুৰ নাম “পৰীলা” আৰু লগত অহা জখি তাইৰ বাইএক হয়। আশাৰ উপভাসৰ “পৰীলা” আৰু এই পৰীলা একজনী মানুহ। তেঁওক চুবুৰিৰা মানুহে “পৰীলা” বুলি মাতে, জাখিও সেই দেখি তেঁওক “পৰীলা” বুলিহে মাতিব। আৰু বাই-একৰ নাম বোহিলা।

বোহিলাৰ এই আশাৰ কথা কোৱাৰ বন নাছিল কিন্তু পৰীলাই বড় টানকৈ বৰাত আৰু চাকিব মোতাখিলে; তাইৰ কামে কামে লাহেহৈ কলে—“আশাৰ অহা নব পাই কোনোবা মানুহে লগ থকিছে যেন—”

এই খিনি কওঁতেই জাখিব মাথত পাহুকাৰ পৰা অক-
শ্যং মানুহৰ কুসু কুসিৰা কথা সিহঁতৰ কানত পড়িল।
মানুহ দুজনী উঠাৰ খাই উঠিল। পৰীলাই পাহুত আৰু
কথা কয় বুলি বোহিলাই—তাইৰ মাথত টোপা মাখি থকিলে।

এমে ঘোৰ এজাৰ শিশা জাখিব তিতবত মানুহৰ কথা ! !
মানুহ দুজনীৰ বহু কীপিল; দুখৰ পাশি মাৰ গল ! !
ভকাল।

পাঠক ! এই মানুহ দুজনীৰ বুলিহতকৈ মাৰ দেখিলা ;
হাজাৰ হওক তথাপি তিতক। ; নব ভৰা মাথকে গাভু-

উড়ি গল ; গাঁৱ ভেজ যেন পানী হল ; হাত এড়ি ডিহুত
ধৰাধৰিকৈ থিয়দি বল ।

আমাৰ পাঠকৰ ভিতৰৰ যি বিলাকে জাহাজত উঠিছে
বেস্টকৈ বুজিব পাৰিব—জাহাজ যেনেদৰে “টিকাক
টাক্, গটাস থস্” কৰি চলোঁতে অকস্মাৎ বালি চটত
লাগিলে, একেবাৰে দপ্‌দপনি গুছি নচল! হয়, আৰু তাৰ
ভিতৰত থকা বস্তু বাহানিৰে সইতে পাসেঞ্জাৰ বিলাকৰ
সমুখফালৰ গতি পাছফাললৈ হেঁচা খায়, সেই দৰে এই মানুহ
হুজুৰীৰ কথা আৰু খোজৰ শব্দেৰে সইতে গতিবোধ হুই
মনৰ এটাইবোৰ গতি পাছফাললৈ গল ; “কিহৰ শব্দ” কান
পাতি শুনিবলৈ ধৰিলে ; ছাৰি নিসাৰ হল ।

দুপৰ নিশাত এনে পথাৰৰ ছাৰি যেনে নিৰ্জান পকাৰ
সম্ভৱ, তেনে নিৰ্জান হল, ছাৰি এও যেন সেই কুস্কুনিয়া
কথা শুনিবৰ নিমিত্তে মনে মনে থাকি কান পাতি শুনিছে ।
কিন্তু কি শুনিলে ? একো নাই ! যাক শুনিবৰ নিমিত্তে
মনে মনে বন্, তাক বুজিলে -- শুনিলে, ইকড়া পাতৰ
উপৰত পৰা বৰষুণৰ “টিপ টাপ্ থেঁচ্ থোঁচ” আৰু বতাহৰ
ছাৰি ভগা অক্ষুট ছৰ ছৰনী শব্দ ।

মানুহ হুজুৰী বহুত বেলিলৈকে এই দৰে মনে কান
পাকি সিহঁতৰ বুজিব ভ্ৰম বুজি আকৌ খোজ কাঢ়িবলৈ
ধৰিলে । দুই চাৰি খোজ যাওঁতে নৌযাওঁতেই আকৌ সেই
দৰে কিবা এক আসাৰ কথা কানত পড়িল । আকৌ
খোজ কঢ়া স্থগিত হল । আকৌ খোজ, আকৌ কথা,
আকৌ ধমক । বহুত বেলিলৈকে এই দৰে গিৰ হুই; খোজ
কাঢ়ি ভালকৈ বুজিব পৰিলে সিহঁতৰ পাছত মানুহ আছে
আৰু তাৰ লগত আপনো আছে ।

বোহিলাই কানে কানে কিবা এক আশাৰ কথা কলে ।
শুনি,— পৰীলাই হাতৰ সৰু জপাটো বাইএকৰ হাততদি
মেৰতলিৰ পৰা এখন সৰু কটাৰি উলিয়াই দেখুৱালে ;
বোহিলাই তাক চাই মনে মনে থাকিল ।

মাইকি মানুহৰ হাতত অস্ত্ৰৰ কথা শুনি আশাৰ পাঠক
পাঠিকাৰ ভিতৰৰ বহুতে বিস্মৃতি হ'ব পাৰ । কিন্তু সিহি-
লাকৰ ভিতৰৰ যদি কোনোজনে এই দৰে এজ্জাৰ নিশা ছাবিৰ
মাৰত সোমাবলৈ সাহ কৰে আৰু বিপদত সাহ সবছ হয়
বুলি জানে তেন্তে তেঁও, বিস্মৃতি ছোৱা পাঠক পাঠিকাক
এইটো কথা বুজাই দিব—যি এজ্জাৰ নিশাত ছাবিত
সোমাৰ পাৰে, সি কটাৰী মিলা টান কথা নহয় ; সেই হে
ধন্য তিকতা ।

সেই মানুহ দুজনী লৰালৰিকৈ গাই অলপতে পথাৰ পাৰ
হই মানুহৰ গাঁওৰ ওচৰ পালে।—সমুখত সৰু এটা
অকল সবিয়া ঘৰ ; দুৱাৰ জপোৱা । মানুহ আছে নে নাই
জানিবৰ নিমিত্তে পৰীলাই দুৱাৰত কান পাতিলে কিন্তু
একো নুশুনিলে । পাছে লাঠেৰে দুৱাৰ মেলি ভিতৰলৈ
সোমাল, বাইএকো ভিতৰ সোমাল ।

পৰীলাই বাইএকৰ হাতৰ পৰা জপাটো লই মূৰ মুকলি
কৰিলে । টিঙ্গিবী উলিয়াই জুই ধৰিবলৈ কাৰণাব কৰিলে,
কিন্তু জুই নুঠিল । বৰমুগত তিনি টিঙ্গিবীৰ তুল্য নকট
হইছে । এবাৰ মাৰিলে—জুই নুঠিল । আকৌ মাৰিলে—
আকৌ নুঠিল ; এই দৰে কিছুমান তুল্যৰ প্ৰাক্ হ'ল । পাছত
এবাৰ জুই ওলাল কিন্তু বহুত বেলে নবল । চাকি বিচ বোতে
জুই নুঠিল । জুহালৰ তুহতো জুইনাই ; ফুগালে—জুই
নুঠিল । ধৰিবলৈকো আৰু কাৰণাব নকৰিলে । টিঙ্গিবীৰ

জুইব পোহবতে দেখিছিল, যবত কোনো নাই। বস্ত্র বাহানি এঠাইত আপি থোৱা আছে। যাব বস্ত্র সেই মানুহ নাই ! যাক বিচাৰি ইমান দুঃখ কৰি আছিল সি নাই। পমীলাৰ বুকু কঁপিল, যুবৰ কুবণি উঠিল, খিন্নদি আছিলে—বহিল, দেখোতে দেখোতে পাছে অচেতন অজ্ঞান হই মাটিত টাঁস কৰে পড়িল।

ইয়াকে দেখি বোহিলাই তাইক ধৰিলে ; “পমীলা, পমীলা” বুলি মাতিলে ; পমীলাৰ মাত নাই——পমীলা অজ্ঞান। গাত হাত ফুৰাই চালে শৰীৰ শিলৰ দৰে চেঁচা আৰু গধূৰ হবলৈ ধৰিছে। মুখৰ পৰা পানি ওলাইছে। পমীলাৰ বিবম দশা ভাবি বোহিলাই যুবত পানি দিবলৈ মন কৰিলে কিন্তু পানি নাই। আগে সেই অলপ জুইব পোহবত যবৰ চুকত এটা মাটিৰ কলহ পড়ি থকা দেখিছিল, খপিয়াই তাক পালে কিন্তু তাত পানি নাই। পানিৰ নিমিত্তে ইকালে সিকালে খপিয়ালে কতো পানি নাপালে। বাহিৰত যি বৰহণ পৰিছে সি চোতালতে যাব গইছে আৰু কোনো ঠাইত বোকা হইছে। আহোতে কিছুমান দূৰৈত এটা নাদত পানি দেখিছিল যেন কৰিছিল। তালৈকে মনত পড়িলত, এতিয়া আৰু পলম কৰিবৰ সময় নহয়, এই ভাবি বোহিলাই তালৈ লব মাৰিলে। বোহিলাই পানি আনিবলৈ বোত্ৰাৰ অলপ পাছত হাতত টালোৱা লোত্ৰা দুটা মানুহ সেই ঘৰত সোমাল। তাৰে এটাই টিজিবী মাৰি হাতৰ লেমটেৰ চাকি লগালে। সমুখৰ ঘোঁটালি এড়ি গই পমীলা অজ্ঞান হই পড়ি থকা খোটাৰী সোমাল।—“পালোঁ, তহতে আহ হক ত” এই বুলি সি বিন্ধ মাৰিলে। চাওতে চাওতে কেড-বোৰ মানুহ চাৰিও কালে ঘৰ বেড়িলে। সিহঁতৰ কাৰো

হাতত জাঠি, টাংকোন বা বায়ুন বিলাকৰ লগত মোহাৰ
দৰে কাৰো খামতি দা বন্ধা। সাক্ষাৎ যমদূত। সিঁটতে
বিকট মুখকৰি কুকলি মাৰি ইঁহিবলৈ ধৰিলে। পমীলা
তেতিয়াও অচেতন। এটা মানুহে পমীলাৰ হাতত থকা
কটাৰী ধন কাঢ়ি নিলে, আন বিলাকে তাইৰ হাত তৰি
বান্ধি পেলালে ;—পমীলা ছাবি এড়ি গই বৰতে বন্ধী হল।

শ্লোক:

কাৰাবন্ধ ৰাজপুত্ৰ ।

(পূৰ্ণ প্ৰকাশিতৰ পাছে)

(১৩)

যৱনে যিৰূপে আজি বাধিছে শিক্ৰবে
ভোম্বাক, বিহঙ্গ ! হাৰ আখিও সিমত
শোকৰ অগনি দিহা জ্বলনী অন্তবে,
বান্ধিয়া বাধিছে। গৃহে পণ্ড পক্ষীকত ।
আমাৰ অধীনে থাকি কত দুঃখ তাপ
ভোগিয়াছে সেহি সবে জ্বলনী বিহনে ;
তাৰ কলে তুঞ্জে । আজি আখিও সন্তাপ,
তাৰ কলে বন্ধ আজি যত্নৰ তৰনে ।
বোৰ কৰে । বিধিযোক দিলে কাৰাগাৰ
বুজিবে কি দুঃখে নহু প্ৰাণ সিসৰাব ।

(১৪)

বিধিছে ! কি দুঃখে নহু প্ৰাণ সি সৰাব
কি দুঃখ পৰাবীৰতা, তাকে শিকা দিবে,

ঘটাল। সক্রোধে যদি ইদশা আমার,
 দোষৰ উচিত দণ্ড তাকে জনাইবে ।
 তবে তব পদে বিধি কৰিছোঁ। বিনয়,
 হইছে যথেষ্ট শাস্তি, লভিয়াছোঁ। জ্ঞান,
 ক্ষমা মোক চতুৰ্গুণ, শুইয়া সদয় ;
 বুজিছোঁ পৰাধীনতা মৰক সমান ।
 হে পক্ষি মইনা ! আজি আমি কণ্ঠজন,
 তোমাৰ বোণৰ কষ্ট বুজোঁ সিকাবণ ।

(১৫)

কিন্তু এটা কথা পক্ষি ! আজি তোমাৰ
 মুক্তি ইচ্ছা যদি, পাবে। পূৰণ কৰিবে ;
 তোমাৰ মুক্তিত আছে যোবো উপকাৰ,
 পাৰিবা আমার ভাব জগতে ঘোষিবে ।
 কিন্তু ভয় মনে, তুমি যবনৰ দাস
 যবনৰ অগ্নে চিব হইছা পালিত ;
 কৰা বা মন্ত্ৰণা মোৰ যবনে প্রকাশ
 কি জানি ঘটোৱা পাছে হিতে বিপৰীত ।
 ওহোঁহোঁ নোৱাৰা তুমি ভব হেন অতি,
 কৃতঘ্ন ; মমুষ্য যথা উপকাৰী প্রতি ।

(১৬)

তব পিঞ্জৰৰ দ্বাৰ মেলিলোঁ ইক্ষণ,
 যেতিয়া আহাৰ লই দুয়োৰ নিমিত্তে,
 কাৰাগৃহ দ্বাৰ মেলি আসিব যবন,
 সেই পথে যাবা তুমি উড়ি অনক্ষিতে ।
 যাবা উড়ি আচৰিতে মুক্তি লাভ কৰি ;
 কিন্তু এক নিবেদন আজি তোমাত,

উপকাৰী উপকাৰ যেম যমে ন্যবি,
হিন্দু বাহ্যো বাহ্যো, পক্ষি, গাৰা এই গাঁও,
“যতনে ভাৰত কৰে চৰণে দলন
কি কৰা ভাৰতবাসি মুদিয়া নয়ন” ।

অৰ্থশব্দ:

শ্রীত:

সদানন্দৰ নতুন অভিধান ।

জ্ঞানী ।—এই নামে এখন অভিধান লিখিছোঁ । তাত সকলো নতুন কথাই হৈ থাকিব । তাৰ নিয়ম নতুন, অৰ্থ নতুন, ধাতু, প্রত্যয়-আদি সকলো নতুন ; কেবল শব্দ বিলাক পুৰণি । আগে এ যি শব্দৰ যি অৰ্থ আছিল, এতিয়া লিখা আৰু সভাভাৰ কোৱত তাৰ সেই অৰ্থ নাই, এতেকে সদানন্দৰ এই নতুন অভিধানৰ বড় আশ্চৰ্য্যক হৈছে, ইয়াক সকলোৱে মানিব । যি নামানে সি মুখ নাইবা কপটীয়া । এনে ভাল, উত্তম, উৎকৃষ্ট, সৰ্ব্বজন-স্বন্দৰ, দৰকাৰী, লাগ-তীয়াল, প্রয়োজনীয়, অত্যাবশ্যকীয় অভিধান কোনেও কুতিয়াও লিখা নাই আৰু আগলৈকো লিখিব নোৱাৰে । এনে অভিধান মললে জন্মেই বৃথা হব । অতএব হৈ অস-মীয়া ভাই ! তোমাৰ যদি মাতৃ-ভাস্কৰ মৰম আছে, ভাৰত-উদ্ধাৰ কৰিব ইচ্ছা আছে, পঢ়া মাত্ৰকে দিয়া চকু পাব খোজা, তেনেহলে মোৰ এই নতুন অভিধান মোৰা । ওপ-তৰ উপকাৰৰ নিমিত্তে, ভাৰত-উদ্ধাৰৰ উদ্দেশ্য ইয়াক মৰ বিনামূলো দান কৰিছোঁ । কেবল ডাক মচুলৰ নামত হু মাৰত ডিউবতে দিলে ১০ টকা, অক-তৰ পাচত দিলে ২৫

টকা, মোত্ৰা যাব। এই উক্তয় হেগ কেতিয়াও নেড়িবা।
 যি ইয়াতকৈ ভাল অতিথান জগতত আছে বুলি কব পাৰিব
 সি বঁটামূল্যপ এহেজাব খন কিতাপ খনে ১৫ টকা ডাক-
 মাতুলতে পাব। এতিয়া কাৰ্য্যাবস্ত কৰা যাওক; আমৰ
 মিচিনাটক তিলকে ডালটক জাননী দি লোকক ঠগা মোৰ
 স্তায় নহয়। অতিথান আসাম-বন্ধুত ছপা হলেই সক-
 লোৱে জানিব পাৰিব, যে এনে বহুং, এনে ডাকব, এনে
 অজব, অমব, স্টেম, অবল, অজব, অমোষ আৰু অব্যৰ্থ
 অতিথান নহব সুপজিব। ইয়াৰ ডাক মাতুল জীমুক্ত বাবু
 ঠগ চক্ৰবৰ্ত্তী বাহাদুৰ সি, আই, এম, এম, মহোদয়ৰ ওচৰলৈ
 পঠাব লাগে। জাননী থও ইমানতে থতম।

“শিক্ষিত”—“শিক্ষা” (ধৰ্ম্ম, নীতি-আদি) ‘ইত’
 (গত) যাব পৰা, অৰ্থাৎ যাব পৰা হিন্দুধৰ্ম্মৰ সকলো নীতি,
 সকলো সজ উপদেশ, সকলো পবিত্ৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ
 হুৰীভূত হইছে; নাইবা, ‘শিক্ষা’ (সত্যজ্ঞাতিৰ কুশিক্ষা)
 ‘ইত’ (প্রাপ্ত) যাব দ্বাৰায়। ইংৰাজি প্ৰতিশব্দ, “এডিউ-
 কেটেড্” Educated ‘অৰ্থ’—কিতাপ-তাব-বোত্ৰা, ইংৰাজী-
 বকা, মিজ-তাৰা পাহৰা, ইংৰাজ নামকে হুণ্ডনা, মিজ ধৰ্ম্ম এৰা,
 পিতৃ-মাতৃ মমতা, স্নেহৰ গোলাম, জন্ম-ভূমিৰ কলক, শাস্ত্ৰত
 গাৰ, মুখত ব্ৰহ্মা, উপদেশত ব্ৰহ্মস্পতি, কাৰ্য্যত অনুৰ, দুৰ্দলী,
 অহঙ্কাৰী, সৰ্ব্বতক, বিবাদপ্ৰিয়, পণ্ডিতমন্ত, ইত্যাদি ইত্যাদি
 প্ৰকাৰৰ এবিধ দুৰ্চৈত্ৰীয়া প্ৰাণী।

“বিকাইন্” বা “Refined” ইংৰাজি শব্দ, এতিয়া দেশী
 ভাষাত চলিত হইছে; অৰ্থ,—খোত্ৰাত বাহু মকৰা, সংসৰ্গত
 জাতি মমতা, মিজ তাৰ্যা আৰীনা কৰা, জাতি এড়া, ধৰ্ম্ম এড়া
 আদি কৰি কেতবিলাক ধৰ্ম্ম, নীতি আৰু সমাজ গৰ্হিত কাৰ

আছে, সেই বিলাকলৈ বাব যমত অনপোৱা সৰোচ নাই, সেইএ “বিকাইন্” বা শোধিত মানুহ । সেই বিলাক সংকাৰ কৰাত যি বিঘাম সাহ দেখাব পাৰে, সি সিঘাম বেশি “বিকাইন্” ।

“বাবু” বাব+উ, বাব বাব আছে । সেই বাববিলাক এই,—চাকৰি, ইংৰাজৰ অনুকৰণ, আধীন ব্যবসায় এড়া, আপোনা জাতিক ঘিণোৱা, কথাবে আক কলমেৰে ভাবত-উদ্ধাব কৰা, ইংৰাজক গালি পৰা, বদৰ্থাই ধম উতুৱা, পাবে মানে ধুমমৰা, হুখীয়াৰ তেঁটি খোৱা, অসমীয়াৰ সুবখোৱা, তত্তাৰি, প্ৰভাবণা, অপৰ, ডাকৰ প্ৰতিজ্ঞা, মিছা কথা, আক বন্ধি-কালি । বাব মুখত সদাই ইংৰাজি কথা, কঁকালত অতি পাউল মলমলৰ ধূতি, মুখত মধু, পেটত বিহু, সেই জন্মেই বাবু । যি বৈগীয়েকৰ গুৰিত সিংহ, ইংৰাজৰ গুৰিত শিৱাল, সেইএ বাবু । যি সাহাবৰ কোব খায়, ভাৰ্য্যাব গালি খায়, লবাছোৱালীৰ সুৰ খায়, সেইএ বাবু । বাব শব্দৰ অলঙ্কাৰীয়া, খোজ ধবক-ববক, মুখত মদৰ গোন্ধ, বাব বৰ্ণ মাতি-কতা, কৰ্ম শিষ্টোদয়-পূজা, নীতি ধমলাত, আকাঙ্ক্ষা চাকৰি আক উপাধিলাত, সেইএ বাবু । যি হুপবীয়া আকিমলৈ লবে, গধূলি ববলৈ লবে, বাতি পহুনি স্ৰতে বা মোকা-মলৈ লবে, সেইএ বাবু । বাব কথাৰ ঠিক নাই, বাবৰ লেখ নাই, বক্তৃতাৰ অন্ত নাই, ছাত্তৰ আহৰি নাই, সেইএ বাবু । বাব গাত চান্দৰ, মুখত বাজ, ছাত্ত বেঁত, কাপোৰত আতৰ, সেই জন্মেই বাবু । বাব কাম এগুণ, কথা দহ গুণ, সহন শত গুণ, সেইএ বাবু । বাব সাহ নাই, বিশ্বাস নাই, আশ্বৰ্য্যো-বৰ নাই, পৰমিতালৈ তৰ নাই, সেইএ বাবু । যি দেশত হিন্দু, বিদেশত ব্ৰাহ্ম, আহাৰত মূলময়ান, আচাৰত খণ্ডি-চাৰ, সেইএ বাবু ।

“ভীক,” “Coward” — যি ঈশ্বৰক ভয় কৰে, পিতৃমাতৃক ভক্তি কৰে, গুৰুগোসাঁইক মান কৰে, সেইএ ভীক (coward); যি মদ খাবলৈ ভয় কৰে, বেস্তাঘৰলৈ যাবলৈ সঙ্কোচ কৰে, পিতৃ-মাতৃ-ভাই-বন্ধু আদি এড়িবলৈ ভয় কৰে, সেইএ ভীক । যি নিজ ধৰ্ম নেড়ে, পূৰ্বপুৰুষ বিলাকৰ সদাচাৰ নেৰে, আপোন সমাজ, আপোন দেশ, আপোন ভাষা নেৰে, সেইএ ভীক । যি বিদেশীৰ ধৰ্ম মলয়, বিদেশীৰ নাম মলয়, বিদেশীৰ আচাৰ ব্যৱহাৰ আদিত খামোচ মাৰি নথৰে, সেইএ ভীক । যি দুৰ্ভক্তিৰ দ্বাৰা বিদ্ৰোহ নকৰে, ব্যক্তিচাৰ নকৰে, হীন জাতিক ছোৱালী দিবলৈ ভয় কৰে, সেইএ ভীক । যি যাবে তাৰে লগত খাবলৈ, যাবে তাৰে লগত মিলিবলৈ, যাবে তাৰে লগত বিয়াৰ সম্বন্ধ ঘটাবলৈ ভয় কৰে সেইএ ভীক । যি ইংৰাজক গালি পাবিবলৈ ভয় কৰে, নিজৰ জাতিকুল আৰু বংশ মৰ্যাদা এড়িবলৈ ভয় কৰে, সেইজনেই ভীক । যি যিমান গৰ্হিত কাম কৰিবলৈ ভয় কৰে, সি সিমান ভীক । যি কোনো বেয়া কাম কৰিবলৈ ভয় নকৰে, ধৰ্ম সমাজ শাস্ত্ৰ একোটলৈকে কুহুপৰোৱা নকৰে তেঁওৰ নাম সাহোৱাল, বীৰ বা ধৰ্ম-বীৰ ।

“কুসংস্কাৰ”—শৌচ কৰি শুচি হোৱা, গাঁৱ ঘলি গুছাবলৈ গা-ধোৱা, কাপোৰ তিওৱা, ঘৰবাড়ী মচা, পিতৃ-মাতৃৰ চৰণত দণ্ডৱৎ কৰা, অখাত্ত অপকাৰী বন্ধু মোখোৱা, নীচজাতিৰ ছোৱালী ননা, বিয়া কৰোঁতে সাক্ষী বখা, ঈশ্বৰৰ উপাসনা, যেতৰকে বামুনকে সমান নোবোলা, তিক্তাক ওৰণি পিন্ধোৱা, ভদ্ৰাভদ্ৰ-বিচাৰ, আপোনপৰ-বিচাৰ, ভাল-বেয়া বিচাৰ, ইত্যাদি ইত্যাদি কেতবিলাক কাৰ্যৰ নাম কুসংস্কাৰ । অৱগতে হিন্দু ধৰ্মত বা হিন্দু শাস্ত্ৰত যি আছে,

সেই এ কুসংস্কাৰ। আগৰ হিন্দু এ যি কৰিছিল বা যি কৰে, সি কুসংস্কাৰ। যি কাম কুসংস্কাৰ মন্ত্ৰ, তাক কোনো পুণ্যমণ্ডৰ হিন্দু এ কৰিলেই সি কুসংস্কাৰ হ'ব। কোনো কুসংস্কাৰ এতিয়াৰ হিন্দু এ বা কোনো ইংৰাজে পালিলেই সি কুসংস্কাৰ গুচিব। হিন্দুৰে কুসংস্কাৰৰে বড় সম্বন্ধ। বুঢ়াবিলাকৰ কাম আৰু মত সকলো কুসংস্কাৰ, কিন্তু ডেকা আৰু লৰাবিলাকক কুসংস্কাৰে চুব নোৱাৰে।

“Civilized” বা সত্য “—ভাল কাপোৰ পিন্ধা, ভাল ঘৰত থকা, বেপাৰ বা যেনেতেনে মতে ধন ঘট, সকলো বস্তু ধোৱা, ধৰ্ম্মকৰ্ম্ম নমনা, আইনমতে চুৰি আৰু ডকাইতি কৰা, মুখত ধৰ্ম্ম, পেটত পাপ, বাহিৰ বগা, ভিতৰ কলা, কেৱল ডিকডা ফেশ্যন—(Fashion ধুন) আৰু ধনৰ গোলাম, এনেবিলাক মহাস্কাৰ নাম (Civilized) বা সত্য। বোপাইক আইৰ গিৰী-এক, আইক বোপাইৰ পৰিয়াল বোলা সত্যৰ এটা বড় গুণ।

“সাহাব”—ধুন মৰা, দুখীয়া যেটিতৰ জুব-খাপৰিকলা, কেবাগীৰ ঘৰ, ভাৰতৰ জল, বৰা-গাহৰিৰ নিচিনা জঁকবা, খজাল, দুঠেজীয়া জন্তু বিশেষ।

“Patriot” (পেট্ৰিয়ট্) বা “দেশহিতৈষী”—বাতবিকাকতৰ বেচ নিদিয়া, উপাধিৰ জন্তে ইংৰাজক ভোজ বা দান দিয়া, দুৰ্ভিক্ষত সাহায্য নকৰা, দেশী মানুহৰ দোকানৰ বজু নিকিয়া, মাতৃ-ভাষা কলে বা লিখিলে মান যোৱা, বিদেশী বজু ধোৱা, বিদেশী কাপোৰ পিন্ধা, “দুখিলী ভাৰত মাতৃৰ ” দোহাই দি ঠগি ধন লোৱা, বাতবিকাকতেৰে ইংৰাজক খেদোৱা, দেশী মানুহক বিগ কৰা, দেশী বজু দেখিব নোৱৰা, “জয় ভাৰতৰ জয় গাঁও ভাৰতৰ জয়, টাকা দাও, টাকা দাও, কি ভয়! কি ভয়!”—ইত্যাদি-

রূপে চিত্ৰবিঃ “মুখেন জিমিতং জগৎ”—এনবিধৰ ঠগ কেতবিলাক ।

“ভাবত-উদ্ধাব”—টকা বটাব উপায়, লোক কুলোদ্ধাব যন্ত্ৰ অসমীয়া ভাষাৰ কাঠ-সংস্কাৰ, দুখীয়াৰ ডেঁটি খোৱা, দেৱী তাইক হিংসা কৰা, ভাবতৰ একতা নালকৰা, আৰ্থ-সিদ্ধি শত্ৰু দমনৰ কোশল, অসমীয়াক ঠগা, প্ৰভাবণা, প্ৰবন্ধনা, কপটতা, ইত্যাদি ইত্যাদি অৰ্থাৎ পৰৱৰ্ত্তন চকুত ধূলি দি নিজে ধন, মান আৰু বশস্তা অৰ্জাব যন্ত্ৰ ।

“Reform” বা “সংস্কাৰ”—হিন্দুবিলাকৰ যন্ত্ৰ মানা-বিধ কুসংস্কাৰ আছে। ওপৰত সেই বিলাকৰ কিছুমান কোৱা হৈছে। (“কুসংস্কাৰ” শব্দৰ অৰ্থ চোৱা)। সেই কুসংস্কাৰ যোৰ ওচোৱাৰ মাত্ৰ “বিকৰ্ণ” বা “সংস্কাৰ” । যন্ত্ৰ পৰৱৰ্ত্তন বোৱাৰী জীয়াৰীৰ চক্ৰবুথ দেখিবলৈ ভাল পোও ; মোৰ বাধা কি?—ওৱাণি। অতএব যন্ত্ৰ বন্ধুতা দিবলৈ ধৰিলোঁ—হে তন্ত্ৰ মহিলা গণ! যি জাতিৰ ডিকডাই মুখত এখাম কুৎসিত চাকনি দি বাখে, সেই জাতিৰ কি উন্নতি আছে, কি উদ্ধাতি আছে? ভোমালোকে ওৱাণি মে-পেলালে ভাবত-উদ্ধাব কেনেকৈ হয়? ভোমালোকৰ মুখ দেখি, দুখিমি ভাবত মানাৰ মুখ দেখি, মোৰ চকু-লো ধাবে ধাবে বইছে, জন্ম বিলীৰ্ণ হয় ধৰিছে। কিন্তু মিষ্টৰ আৰ্থ-পৰ পুৰুষ জাতিএ ভোমালোকৰ মুখলৈ মাচায়। “অতএব জাগ জাগ গো ডগিমি, মুখ হইতে আজি ওচুৱা ওৱাণি।”—ই এটা বিকৰ্ণ বা সমাজ-সংস্কাৰৰ উত্তৰ দৃষ্টান্ত। ভাল বেয়া, আপোষপৰ, ভাৱ অন্তৰ, তক্ষাতক, অৰ্ণাঅৰ্ণ, ওচি-অওচি, পাণ পুণ্য, ইত্যাদি তেদাতেদ ওচাই একবকৰ কৰাব মাথোঁ Reform বা সংস্কাৰ। ব্যক্তিৰ আৰু বন্ধো-

হাব বাট মুকলি কৰাই Reform বা সংস্কাৰ । শ্বেচ্ছাচৰিত্ত
বাক্যত বঢ়োৱাই বিকল্প ।

“ ক্ৰী-শিকা ”—চিঠি লিখিবলৈ শিকা; মাটক-মডেলৰ
(উপভাসব) পৰা ঘূৰ মনজা, যোৱা কটা, বন্ধাবঢ়া-আদি গৃহ-
স্থানিকাম পাহৰা; শৰীৰ দুৰ্জলী, অকামিলা আৰু ছাড়-চান-
শেষ কৰা; মন চঞ্চল, অসং আৰু কঠিন কৰা; দৰা
এজাবলৈ শিকা, তিকতাৰ উচিত কামবোৰ পাহৰা, তিকতাক
মড়া কৰা, ফুলক বন্ধ কৰা, সৰোবৰক মকফুৰি কৰা ।

“ ক্ৰী-আধীনতা ”—তিকতাৰ বেইতা আধী এৰা বা আধী
গ্ৰহণ মকৰা, অকলে অকলে ফুসমিত বতাহ লবলৈ যোৱা,
শিক্ষিত বন্ধু দেখা কৰা, বিনা পুৰুষে গৃহস্থানি চলোৱা, শাহ
শত্ৰুৰক ঘৰৰ পৰা খেদোৱা বা ধাবলৈ নিদিয়া, গিৰিয়েকৰ
ঘাৰায় বন্ধা-বঢ়া-আদি সকলো কাম চলোৱা, তিকতাক
মুকলি কৰা বা পুৰুষ-ভাৰীৰ ওপৰত মাউত পতা । মুনিহৰ
পিঠিত ভৰি দি হস্তীত আৰোহণ কৰা ।

“ উদাৰ ” বা “ লিবৰেল ”—যি নিজৰ মন, ধৰ্ম, মত
কিতাপ, কাকত, সত্য, চৰিত্ৰ আদি সকলো অতি বেয়া
হলেও বৰ ভাল দেখে আৰু আশ্বাসাৰা কৰি ফুৰে; কিন্তু
পৰব ভাল হলেও বেয়া বুলি মিলা কৰি ফুৰে; যি দিনটে’ত
ভিন্নতা কণা সল্যায়; যি মুহূৰ্তকতে অলেখ পৰিবৰ্তন ঘটায় ।

“ কলব্ ডেটিড্ ” বা “ বন্ধগমীল ”—যি সকলো কথা
গমি পিতিকি কৰে, হঠাতে কোনো পৰিবৰ্তন মকৰে বা
নিজৰ মত এৰি পৰব মন্তত নধৰে; যি নিজৰ ধৰ্ম, নীতি,
ভাতি, আচাৰ, ব্যৱহাৰ-আদি হঠাতে দলিয়াই নোপেলায়;
যি পৰব কণাত সোঁতৰ কচুবদৰে উঠি ফুৰে ।

“ কৰ্ণা ”—নোৱ (যোৰোৱা), আধীৰ কলগ্ৰহ, বংশৰ

কলহ, ধাৰব পথ, খৰচৰ বাঁহ, অলহাৰ বোতা গাধ, দন্দ
ছাহৰ ভঁৰাল, দাঁতৰ হুল চকুৰ কুটা ইত্যাদি ইত্যাদি ।

ইতি ৰহস্য কাণ্ডে ওলোটা পৰ্কে সদানন্দৰ মতুন
অভিধানঃ সম্পূৰ্ণঃ সমাপতঃ । শাকৈ শলিগজ বনুবাণ ।

দাহ ।

অ'ধুনক বসায়ন-শাস্ত্ৰমতে এই জগতত ৬৭৭টি ভূত বা
মূলবস্তু আছে । তাৰ ভিতৰত অগ্নিজান বা অগ্নিজান নামে
এটা বস্তু আছে । এই অগ্নিজানেই সৌৰজগতৰ সবহ ভাগ
ৰূপি আছে বুলিলেও কোনো ভ্ৰম বুলিব মোৰাৰি ; আৰু
এই অগ্নিজানেই সকলো জীৱ জন্তুৰ প্ৰাণ ধাৰণৰ প্ৰধান উপ-
কৰণ আৰু সকলো প্ৰকাৰ দাহ বা অগ্নিভ্ৰমৰ আধাৰ
আৰু মূল কাৰণ ।

বিবোৰ বস্তুত জুইলগালে পোড়ে সেই বোৰ বস্তু, জুইল-
গাই অগ্নিজান ভাপৰ ভিতৰত দিলে, বড় উজ্জ্বল হই অগ্নি-
বেলিৰ ভিতৰতে পুড়ি ঢুকায় । এডোখৰ কাঠৰ চলিত বা
এডাল খৰিকাত জুইলগাই ডাল জুই নুমাই তাৰ আকৃষ্ণাৰ
পৰা জুইনুমুৱাৰ আগেয়ে অগ্নিজানৰ ভিতৰত নুমুৱাই দিলে
আকৌ আগৰ নিচিনা জুই জ্বলিব । এই গুণটী কেইল
অগ্নিজানৰ পৰা হয় ।

এডোপৰ এজাৰ এডাল তাৰ বা গুণাৰ আগত বান্ধি
জুই লগাই অগ্নিজানত বুৰাই দিলে তাত বড়কৈ জুই লাগি
চ'ৰিউ ফালে কিৰিকটি উড়িবলৈ ধৰে । দেখিবলৈ এনে
স্বপ্নৰ হয় যে যেন এটা সৰু কুমুড়াৰিত জুই লাগিছে ।
আৰু যদি অগ্নিজান বহুত থাকে এজাৰডোখৰ একেবাৰেই

ছাই হৈ যায়। গন্ধকভো যদি সেই রূপে জ্বলগোড়া যায় বড় উজ্জ্বল হৈ অলপ সময়তে তন্দ্র হয়। কসকবস নামে এবিধ বস্তু তেমনেকৈ দাহ করিলে এনে উজ্জ্বল হয় যে চকুবে চাব নোহাবি। এই সকলো বিলাকভে বিবোব বস্তু পোড়া যায় সেই বোব বস্তুব এটা পবমাণ্ড হংস নহয়; কিন্তু সকলো বস্তুবে অন্নজাণেবে সৈতে মিহলি হই একোটা মিশ্রিত বস্তু উৎপন্ন হয়।

যি বতাহব ঘাৰা পৃথিবী পবিবেষ্টিত হই আছে সেই বতাহব এশ ভাগব ২১ ভাগ অন্নজান আক ৭৯ ভাগ বহু-কাবজান বা মাইত্রজান। বতাহত অন্নজান থকা হেতুকেই আমি বতে জ্বই জ্বলাও ততে জ্বলে। কিন্তু বহুকাবজান থকাব হেতুকে বতাহত পুদা অন্নজানত জ্বই লগাব মিচি-মটিক জ্বই লাগিব নোহাবে। বাপুহে মিখাস লওঁতে যি অন্নজান পেটব ভিতবলৈ যায় সেই অন্নজানব ঘাৰাই খোদা বস্তু বোব জীর্ণ হয়। আক যেতিয়া অন্নজান যোৱা গুহে তেতিয়াই জীৱনব অন্ত হয়।

দাহ বিষয়ে বস্তুবোব সূতাগ কবিব পৰা যায়। কেত বোব বস্তু তপত হৈ কেবল বজা হয় আক ইবোব দাহ হৈ তন্দ্র হয় বা কোনো চিন মেখাকে। এডোখৰ লো তপত কবিলে বজা তব কিন্তু জ্বইব পৰা উলিয়াই আনিলে বশি ক্রম হই চৈচা হই যাব। কিন্তু এডোখৰ এস্তাব তেনেকুৱা কবিলে তন্দ্র হব।

বড় বেগেবে এটা বস্তু এ অন্ত এটা বস্তুব কোনো কাৰ্য্য কৰাকে প্রাকৃতিক অৰ্থত দাহ বুলিব পাৰি। যি কোনো পদাৰ্থই হওক, অন্ত বস্তুব কাৰ্য্য কৰোতে বেগ বা শক্তি বঢ়াই দিলে ইমানকৈ তপত হয় যে বস্তুটো উজ্জ্বল হয় আক পুড়িব

পৰা হলে পুড়ি যায়। সাধাৰণত যিবোৰ দাহ আৰি দেৰি-
বঠল পাঁও, সেইবোৰত বাসায়নিক কাৰ্য্য কেৱল পুড়ি থকা
বন্ধ আৰু বতাহৰ অগ্নজানৰ ভিতৰত সম্পাদিত হয়। বি-
বোৰ বন্ধু এমেকৈ দাহ হয় সেই বোৰ বন্ধৰ প্ৰাৰ তাগেই
এজাবজান বা কাৰ্বণ-অগ্নজান আৰু জলজান (হাইড্ৰজান,)
সেই কাৰণেই সকলো প্ৰকাৰ দাহত বাসায়নিক কাৰ্য্য অগ্ন-
জান, জলজান আৰু এজাবজানৰ ভিতৰত সম্পন্ন হয়। বন্ধু
কেইটা একে লগটৈ ইটো-এ সিটো-এ বঁহনি খাই তপত হয়
আৰু বড়কৈ তপত হলেই উজ্জ্বল হয়।

এই নিয়ম অনুসাৰেই ডাণ সবহ কৰি বেগতে মগলা
ধাতু পৰ্য্যন্তও গলাব পাৰি। কয়লা বা খড়ি সবহকৈ
পুড়িব পাৰিলে ডাণো সবহকৈ পোহা যায়। খড়ি সবহকৈ
পুড়িব লাগিলে অকল সবহ খড়ি দিনেই নহয়, ডাণ সব-
হকৈ অগ্নজান পাবলৈ সবহকৈ বতাহৰো আবশ্যক হয়।
বিছনিৰে ঠেলি দিলে বতাহ যায়; আৰু এই বতাহৰ অগ্ন-
জানৰ পৰা বড়কৈ জুই লাগে। আমাৰ মানুহে জুই জলি-
বঠল বিছ দিহে হয় কিন্তু কিয় বিছে তাৰ কাৰণ অনেক
দেজানৈ।

কঠিন আৰু ভৰল বন্ধ বড়কৈ তপত কৰিলে উজ্জ্বল হয়।
আৰু বাষ্প ডাঙকৈও তপত কৰিলেহে উজ্জ্বল হ'ব পাৰে।
কিন্তু বাষ্প উজ্জ্বল হলেই অগ্নি-শিখা হয়।

যি বাষ্পত কোনো সৰু সৰু কঠিন বন্ধ মাথাকে সেইবোৰ
বাষ্পত জুই লাগিলে বড় উজ্জ্বল হ'ব নোৱাৰে। জলজান
আৰু অগ্নজান দিহলাই বাষ্প অৱস্থাতে জুই লগালে দিমৰ
পোহৰত দেখাই নাযায়, কিন্তু যদি ধূলি বালি থকা ঠাইলৈ
লিঙ্গা যায় তেনেহেৰে কিছু দেখাযায়, আৰু যদি এডোখৰ চুৰ

ভাবভিভবত দিয়া যায় তেনে হলে ইমান উজ্জ্বল হয় যে
সূর্য্যলৈ চাব পাবিলেও তালৈ চাব নোবাৰি ।

(ক্রমশঃ)

দে, ব,

ধুমুহা-বতাহ ।

সবে চাবি পৰেবেলি,
ক্রমে ক্রমে গল চলি,
স্বকয়ে গবিলে বজা উৎপল বষণ,
হিঙ্গুলীয়া ছই গল পশ্চিম গগণ ;
জিলিকে গছুর আগ,
ঘবব ওপৰ ভাগ
সোণ বৰণীয়া ব'দে ছই সন্শোভিত ;
দেখি মানুহৰ মন হল হৰষিত ।
আন কণা পৰিছরি,
ক্রমে এটি দুটি কৰি,
প্রকৃতিৰ স্মৃতিতল নিখাস সেনন,
কৰিব ওলাই গল ছই হৰ্ষ-মন ।
এনে সময়ত পিছে
দেখা গল সেইদিনে,
কুলি-কনি যেন কলা ঘেঘ এতুধৰি
উঠে লাহে আপনাব দেহক বিস্তাৰি ।
খণ্ডে যেন কিশু চই
মুখেৰে উগ'বে কুই,

গৰ্জ্জনৰ ছলে আক কৰে হুহুকাৰ,
 আহিছে নিশ্চয় যেন মানিৰ সংসাৰ ।
 প্ৰথমতে ক্ষুদ্ৰ কাৰ
 কিস্ত ক্ৰমে বাঢ়ি যায়,
 নিম্নমিত্তে জ্বলিলে আকাশ গোটেই,
 বানপানী পথাৰ বুঝাৰ-যেনে কই ।
 তাৰ লগে লগে বাত
 লগাইলেক আহিমাড
 প্ৰথমতে গহিন গভীৰ অভিশয়,
 নিম্নমিত্ত বেগধৰি লাহে লাহে বয় ।
 মুহূৰ্ত্তেক পিছে তাৰ
 লগাই দিলে মহামাৰ
 মেঘ আক বিজুলিৰ সহযোগ পায়,
 মাৰ মাৰ কৰি বাহু দশো দিলে ধায় ।
 ডাৱৰৰ গড় গড়ি,
 বতাহৰ হড় হড়ি,
 বিজুলিৰ চিকি মিকি দীঘল দীঘল,
 কৰিলে সকলো প্ৰাণী ভয়ত বিহ্বল ।
 ইতি মধ্যে বৰবৃণ,
 সিও অতি নিদাকণ
 মহাবেগে মেঘ এড়ি পৃথিবীত পৰে ;
 কাৰো কাকুতি কাৰো কানকে নকৰে ।
 মেঘে মাৰে ঢেবেকনি,
 কাটি যায় কাণ শুনি
 ধূহাৰ ধূমধূমি ধৰে তাতে তান,
 নুশুনি নোহেৰি একো উড়ি যায় প্ৰাণ ।

নাই নাই কিছু পাব,
 তার পিছে হুড় হুড়
 কবি আহি দিয়ে দেখা পূরন দেহতা,
 ভাঙি চিঙি ঘর বাড়ী গছ আক লতা ।
 মড় মড় লকু ছ'ল
 কাব ক'ত কি ছ'ল
 কবকে নো'রোষি একো চকুবে নেদেখি,
 অন্ধকার ধোয়ায় দেখি দশো দিলি ।
 মেট মেট কবে ঘবে,
 খুটা চ'তি বনে লড়ে,
 প্রাণব ভয়ত যত কুমারী ছোৱালী
 খুটা ধৰি স্তুতি কবে বায়ুৰাজ বুলি ।
 কধমপি বাজ ছই
 চোতালত ফনি থই
 কবে স্তুতি আবাধনা কব যো'ব ক'ব,
 এ'ড়ি যোগা বায়ুৰাজ অনুগ্রহ কবি,
 দেখা পালে সিহঁতৰ
 কা'বাব নিবস্তব
 পমি বাব'খোজে হাঁয় মানুহৰ বুকু ;
 দুৰ্জয় পূৰন কিন্তু নাই তা'ৰ চকু ।
 স্তুতি কবে দিপ্র সবে,
 দেব দেব মহাদেবে,
 জৈমিনী স্মমন্ত পুলস্ত্যৰ নামলই ;
 তিকতাই স্তুত কবে ছাল চ'তি ছই ।
 বুশনে মিনতি দিতে
 নবাধন গতি কতে,

হেঁ! হেঁ! কবি চলে আপোনার মনে,
 ছাল বেড় গছ লতা মোহাবে সমনে ।
 এতাবনি একো ছাটি
 খানে চোতাসব মাটি
 তাতি বেন লই বার টাটি বেড় বব.
 কত চাইত গচ তাতে কবি বড় বড় ।
 যাজে যাজে শুনি পাও
 মেঘব তৈবব বাবু,
 অশমিব নিপতন আর্তনাম কবি,
 তাতি বেন পড়ে অর্গ থাকিব মোবারি ।
 এই মবে কিছু পব
 দেখি চিল এলয়ব
 ইল দেবে মল্ল কবি মেঘ মিঝাঝিলা,
 বাত ব্রুতি কস্তকতে সবে চলি গৈলা ।
 বতাহব ধুম ধুমি
 গল একে বাবে কবি
 লাহে লাহে মুক্তনাই হল পিছে গাঁই,
 মিস্তল মিস্তক হল প্রকৃতি হুনাই ।
 বব এড়ি বাটলৈ
 বার লোক ব্যস্ত হই
 চাবলৈ কাব কত হল "পন্নয়ান";
 দেখে পকি আছে তাতি গছ কত ডাল,
 কাবো ববে বেড় লাই,
 কাবো বব আছে শুই,
 কাবো আকৌ কল বাবি চল হই গল.
 বহা বণে ডায়েলব শিব হত হল ।

আলিক আত্মবি আছে
কত বড় বড় গছে
ঢাকি আছে পাতে ডাব বাট পথ সব,
ইও এক প্রকৃতিৰ সৃষ্টি অতিমব ।

স. ব

সমালোচনা ।

* বিপুলরূপ পূর্ণচন্দ্র নামক প্রারম্ভিক মিল্লপণ ।

ডাবডব্বত মনু, অত্রি, বিষ্ণু, হাবীড, বাজবল্লভা, উলমা, অজিবা, যম, আপলুহ, সমর্থ, কাড্যারণ, হুহুপিডি, পবাশব, বাস, লখলিখিড, দক্ষ গৌতম এই ওঠেব জন্ম ধৰ্মশাস্ত্র প্রবর্তক । এওঁ বিলাকৰ ধৰ্মশাস্ত্ৰকে সৃষ্টি বুলিও ব্যাখ্যা কৰে । এই কেইজনৰ বাহিৰেও মাৰদ, শাতাতপ, দেবল, পুন্সত্ৰা, জৈমিনি, বলিষ্ঠ, যাবালি, প্রচেতা প্রকৃতি ঋষি সকলেও ধৰ্মশাস্ত্ৰ প্রকাশ কৰি গইছে । এই সকলৰ ভিতৰত মনুৰ সৃষ্টি সকলোতকৈ প্ৰধান । মনুৰ অৰ্থৰ বিপৰীত মত প্ৰশস্ত সৃষ্টি নহয় । এই সকল ধৰ্মশাস্ত্ৰ প্ৰচাৰক (কতিয় ক'ত অ'ছিল তাৰ নিৰ্ণয় কৰা হু:সাধ্য । ডাবডব্ব সমাজ যেতিয়া মত যেনে হইছিল সেই ঠাইত ঋষি সকলে সেই সমাজ ভালে বাখিবলৈ আপোনা আপোনা মত প্ৰবৰ্ত্তাই গইছে । কোনো কোনো ধৰ্মশাস্ত্ৰ কোনো দেশত বিশেষ মান্ত কিন্তু মনুৰ ধৰ্মশাস্ত্ৰ সকলো ঠাইতে মান্ত । অতি প্ৰাচীন কালত কামৰূপ অমাধ্য জাতিৰ আবাস স্থান আছিল । সেই জাতিৰ সম্ভাৱন সত্ত্বতি এতিয়াও আছে । যেনে গাফো,

ভোট, কুবাচ বা কৌছ, মিবী কছাৰী ইত্যাদি। কালক্ৰমে আৰ্য্য সকল ইয়ালৈ আহি বসতি কৰিবলৈ ধৰিলে। সময়ে সময়ে আৰ্য্যাবৰ্ত্তৰ কালৈ অনেক বিপ্লৱ হোৱাত সেই ঠাইৰ পৰা ইয়ালৈ অনেক লোক আহিল। এই সকলৰ সতি সন্তান বৃদ্ধি হ'লত সমাজ ব্যাপ্ত হ'ল। নানা ঠাইৰ লোকে সইতে নানা বিধ কাৰ্য্য কৰিব লগীয়া হ'ল। ওপৰত কোৱা স্মৃতি-কৰ্ত্তা সকলৰ মত আৰু শাস্ত্ৰ পোত্ৰ হুঃসাধ্য। এতিয়াৰ দৰে যুজ্জায়ন্ত্ৰৰ সাহায্য ভেঙিয়া নাছিল। এই কাৰণে বিপ্লৱৰ নামে কামৰূপৰ এজন প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিতে সকলো ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰৰ মত সংগ্ৰহ কৰি এখানি প্ৰায়শ্চিত্ত নিৰূপণ শাস্ত্ৰ প্ৰকাশ কৰিলে। কোনো নিষিদ্ধ কাৰ্য্য কৰিলে সেই কাৰ্য্যৰ পৰা পৰাশ্ৰুত কৰিবৰ অভিপ্ৰায়ে কেত বিলাক কাৰ্য্য কৰা আৰু সেই নিষৰ পালন কৰোঁতে কেত বিলাক অনুষ্ঠান কৰা আৰু অৰ্ঘ্যাদি দান কৰাই প্ৰায়শ্চিত্ত। এই প্ৰায়শ্চিত্ত নানা পাপ বা নিষিদ্ধ কাৰ্য্যত মানাৰূপে নিৰ্ণীত। আৰু ওপৰত কোৱা ঋষি সকলে নানা মতে তাকে ব্যাখ্যা কৰিছে। সেই সময়ৰ এই শাস্ত্ৰই দণ্ডবিধি। এই দণ্ডবিধিৰ নিৰ্ণিত কেত বিলাক প্ৰায়শ্চিত্ত সমাজে কৰাব পাৰিছিল, কেত বিলাক বজাই কৰাব পাৰিছিল। বিশেষকৈ সমাজৰ ওপৰতে এই ক্ষমতা অৰ্পিত আছিল।

কামৰূপৰ কোন ঠাইত কোন সময়ত বিপ্লৱৰ জন্ম তাক নিৰ্ণয় কৰা টান। মুসলমান বঙ্গদেশ বা এই দেশলৈ আহাৰ পাছে যে এই গ্ৰন্থ বচনা কৰা হইছে এইটো অনুমান কৰিবৰ কাৰণ আছে। কিয়নো যত্নৰ দ্বাৰা ব্ৰাহ্মণৰ বজ্জন্ত্ৰ ছিন্ন হলে তাৰ প্ৰায়শ্চিত্ত বিধান আছে। বহু দেশৰ কামালসেন বজ্জাই দিনত ব্ৰাহ্মণ কাৰুণ্যাদিৰ ফল নিৰ্ণয় কৰা হই কুলীন

মৌলিক জ্যোতিষ প্রকৃতি মানকৰণ হইছিল । কায়স্থ বিমে ভেলী, দালী, মাপিত বাঁবে (পাম ডামোলব ক্ষেতিকা জাতি) কুমাব, কমাব, চিত্রকব, সূত্রকাব (তাঁতী) আৰু কুবিষ্ণ এই কেই জাতিক “ মবশাক ” বা মবশাপাশপে মিৰ্ণয় কৰা হ'ল । ইয়াৰ পাছত বিপুঞ্জয় গ্ৰন্থ কৰা হইছে কিয়নো এই গ্ৰন্থত মবশাকৰ উপনাম উল্লেখ আছে । বদাল সেকৰ সময় বিবেচনা কৰিলে বিপুঞ্জয়ৰ প্ৰাৱৰ্জিত মিৰ্ণয়ৰ বয়স আঠশ বছৰৰ পূৰ্ণি মহয় । বিপুঞ্জয়ৰ মত আমাৰ দেশত আৰু বঙ্গ দেশৰো আমেক ঠাইত চলে । বিশেষকৈ বৈদিক ব্ৰাহ্মণৰ মাজত ইয়াৰ মত প্ৰসিদ্ধৰূপে চলে ।

আমাৰ দেশৰ হিন্দু ধৰ্ম্ম ধৰা মানুহ মাত্ৰেই বিপুঞ্জয়ৰ শাসনৰ অধীন । ব্ৰাহ্মণ আৰু প্ৰধান মহন্ত সকলে যে “ স্মৃতি-মেনে ” সেই এই বিপুঞ্জয় মেনি বিধান আবেষণ কৰা ।

কালক্ৰমে সমাজৰ আৰু পৰিবৰ্ত্তন হ'ল ; প্ৰাৱৰ্জিতৰ নিয়ম প্ৰবল হই উঠিল । সমাজ তালকৈ বঙ্গা কবিবৰ কাৰণে দিয়াম কঠিন বিধান হ'ল, সমাজৰ নিয়মতত্ত্বৰ বিষয়েও ভিমান কাৰণ হ'ল । “ লৰাব বিধান ভাগব বেদাবো ভিমান ভাগব । ” পাছে উত্তৰেই ভাগবত লিখিল অৱস্থা পালে । আমাৰ সমাজৰ এতিয়া এইৰূপ লিখিল অৱস্থা । আমাৰ ক্ষতিকৰ সকলে এতিয়া সেইৰূপ ভাগবত জ্ঞান হই যথেষ্টা স্মৃতি বিধান কৰিছে । এই সময়ত বিপু-ঞ্জয়ৰ শাস্ত্ৰ মুদ্ৰিত আৰু প্ৰচাৰিত হোৱাত বত উপকাৰ হইছে । বঙ্গাৰ প্ৰচলিত আইন যেনে সকলোৰে জ্ঞান আৱ-স্তক, প্ৰাৱৰ্জিত মিৰ্ণয়ো সেই ৰূপে জ্ঞান আৱস্তক । তেহে লোকে বিবি, বিবেৰ আৰু ডাব দণ্ড জানে । গুৱাহাটীৰ জীৱুত কালীদাস বড়ুৱাই এই বিপুঞ্জয় প্ৰকাশ কৰাত বক্তবাদ

পাববে বোণ্য হইছে। ইয়াক যদি অসমীয়াত তাত্তি
ছাপিলে হেঁতেন আৰু উপকাৰৰ সম্ভাৱনা; কিয়নো সংস্কৃত
তাবা জনা পণ্ডিতু বিনে আমে ইয়াক বুজিব নোহোৱে।
উৱদেৱ আৰু হলায়ুধ নামে আৰু দুজন কামৰূপৰ স্মৃতিকৰ্ত্তা
আছে। এওঁ বিলাকৰ বৰ্ষ শাস্ত্ৰকো প্ৰচাৰ কৰা উচিত।

জয়দেৱ কৃত গীতগোবিন্দ। বঙ্গ দেশৰ বীৰকুম্ভ অঙ্ক-
নৰ কেন্দ্ৰবিন্দ নামে ঐশ্যত জয়দেৱৰ জন্ম হয়। কোম
সময়ত ডেওৰ জন্ম ডাক নিৰ্ণয় কৰা কঠিন। জয়দেৱে গীত
গোবিন্দ নামে ঐশ্মি সংস্কৃত কাব্য ৰচনা কৰে। ইয়াত
গীতৰ নিয়মে ঐক্লব্য লীলা বৰ্ণনা কৰা আছে। জয়দেৱ
ক্লক ভক্ত আছিল। জীবাধাই বেতিয়া ঐক্লব্য ওপৰত মান
কৰি বহি আছিল ঐক্লবে বাধাৰ মান ভক্তৰ নিমিত্তে
অনেক কাকুতি মিনতি কৰিলে। পুৰাণাদিত লিখা আছে
যে ঐক্লবে শেষত বাধাৰ চৰণ মন্তকত লই প্ৰাৰ্থনা কৰাত
মান ভক্ত হ'ল। এই মান ভক্তৰ বৰ্ণনা কৰাত জয়দেৱে
ক্লকই বাধাৰ পদ মন্তকত লোহাৰ কথা কেনেকেই লেখে ই-
য়াকে তাৰি মাপালে। ক্লক এনে হান্তান্ধ কৰা ডেওঁ ভাল
নেদেখি সেই বিষয়ৰ মোকটী শেষ মকৰাতৈ জয়দেৱ স্থান
কৰিবলৈ গল। বাধাৰ চৰণ মন্তকত লোহা ক্লকৰ পক্ষে
অতি প্ৰিয়। কি জানি এই বিষয় জয়দেৱে নেনেখে এই
তাৰি ঐক্লকই জয়দেৱৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি বহলৈ আছিল।
ডেওৰ পত্নী পদ্মাবতীএ নুহিলে কিয় ইমান সোন কালে
আছিল। জয়দেৱ-ক্লক উত্তৰ কৰিলে বিশেষ কাৰণত
আছিলোঁ। পাছে পদ্মাবতীএ ডেওক ডাত দিলে। ডেও
খালে আৰু পুৰীলৈখা গাইলৈ গই পুৰী যোিলে। এনেতে
প্ৰকৃত জয়দেৱ স্থান কৰি তিতা কাপোৰে বহলৈ আছিলত

তেঁওৰ বৈমীঞে বিন্দয় মানি কলে “প্ৰভো! এতিয়াই
আহাব কৰি পৃথী দেখিবলৈ গাই আকৌ দেখোম আহিল।
ময় আপোমাৰ প্ৰসাদ লই এই যাত্ৰ উঠিছোঁ। জয়দেৱ আৰু
বিন্দয় হ’ল। পাছে কাপড় সলাই পৃথী লেখা চাইলৈ গাই
দেখিলে সেই আদৰ্শনীয়া লোকটী, এইৰূপে পাদ পূৰণ
হই আছে। “দেহি পদপদ্মবমুদাবৎ”। জয়দেৱে অতি
বিন্দয় হই জানিলে ঈকুকে মিজৈ তেঁওৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি
পাদ পূৰণ কৰিলে। পৰিশেষত ঈকুকে ভোজম কৰা অত্ৰ
শেষ তেঁওৰ পত্নীএ ভোজম কৰিছিল, তাৰ যি অত্ৰশেষ তাক
জয়দেৱে ঈকুৰ “ভুক্তাৱশেষ” বুলি উল্লেখ কৰিলে।
জয়দেৱৰ বিষয়ে এইটো প্ৰবাদ সৰ্ব সাধাৰণত চলিত
আছে।

জয়দেৱৰ বচনা অতি সুবস, তত্ত্ববস পৰিপূৰ্ণ। গোপী
আৰু কৃষ্ণৰ সৰল উদাৰ প্ৰেম ইয়াত সুন্দৰৰূপে বৰ্ণিত আছে।
কাকূতি বৰ্ণনাত জয়দেৱ সৰ্বোৎকৃষ্ট। এই পৰ্য্যন্ত “জয়দেৱ
কাকূতি” আমাৰ সৰ্ব সাধাৰণ মানুহে কাকূতিৰ উচ্চ সীমা
বুলি ব্যৱহাৰ কৰে।

সংস্কৃত গীত গোবিন্দ বাম সৰস্বতী বা অনন্তকন্দলী
নামে কবিএ অনুবাদ কৰিছে। এই জনা কবি লক্ষৰ দেৱৰ
সমকালজ। এ’ও পুৰাণ বামাংগ প্ৰকৃতি কেইবা বৰি পুৰিও
অনুবাদ কৰিছে। গীত গোবিন্দৰ অসমীয়া অনুবাদ পদ্ম-
স্বৰূপে কৰা হৈছে। এই ভাঙনি যদিচ মূলৰ সদৃশ হোৱা
নাই তথাপি ইয়াতকৈ বিন্দুৰূপে কৰা টান। বাক্যল
তাব’ত আজি ৫০ বছৰৰ ভিতৰত পুৰাণ প্ৰকৃতি সংস্কৃত
পৃথী অনুবাদিত হবলৈ ধৰিছে; ইয়াৰ পূৰ্বে অসংখ্য পৃথী যাত্ৰ
ভঙা হৈছিল। জয়দেৱে য’ত যি বাগ আৰু তালৈৰে গীত

বঢ়িছে বামসবন্ধীএ সেই বাগ আৰু ভালৰ উল্লেখ কৰিছে । এই গীত গোবিন্দৰ অনুবাদ গুৱাহাটীৰ জীযুক্ত কালীৰাম বড়ুয়াই মুদ্ৰিত কৰি প্ৰকাশিত কৰিছে । এইদৰে পুথি পুথি বোৰ মুদ্ৰিত আৰু প্ৰকাশিত হলে বড় উপকাৰ । আমাৰ দেশৰ বিজ্ঞোৎসাহি সকলে এই জন প্ৰকাশকক উৎসাহিত কৰা উচিত ।

চাণক্য শ্লোকৰ অসমীয়া ভাঙনিৰে সইতে বহু বথ চৌধুৰি কৰ্ত্তক প্ৰকাশিত । আমি শকতে বাঙালী ইন্দুলত পঢ়াত চাণক্য শ্লোক পাঠা পুস্তকৰ প্ৰণীত আছিল এতিয়া গুছিছে । আমাৰ বিশ্বাস আছিল বাঙালী ভাষাতহে চাণক্য শ্লোক অনুবাদিত হইছে, এই পুথি পাবৰ পৰা আমাৰ সেই ভ্ৰম দূৰ হ'ল ; আমাৰ অসমীয়াতো চাণক্য শ্লোকৰ ভাঙনি আছে । প্ৰকাশকে নিজেও কিছুমান ভাঙিছে । এই ভাঙনি দিয়াত বেয়া হোৱা নাই ; পুথি ভাল হইছে । এক ভাষাৰ পৰা আন ভাষালৈ নিয়া বড় কষ্টসাধ্য হলেও প্ৰকাশকে যত্নত অক্লতকাৰ্য্য হোৱা নাই ।

বস্তুশিক্ষা—জীযুত লক্ষ্মীৰাম বড়া প্ৰণীত । আমাৰ লাগতিয়াল কিছুমান বস্তুৰ সংক্ষেপ গুণ আৰু বিবৰণ এই পুথিত দিয়া হইছে । ইয়াক পঢ়িলে আমাৰ দেশৰ লবাহু-ব্ৰালীএ বিশেষ উপকাৰ পাব ।

আ, ব,

অসমীয়া আৰু বিদেশী সাজ ।

উপযুক্ত সময়তে “দেশীয় পৰিচ্ছদৰ” বিজ্ঞ লেখক জনে আমাৰ শিক্ষা কাৰ্য্যৰ দোষগুণ বিচাৰত হাত দিছে ।

বিদেশীৰ পৰিধানৰ অপোতা আৰু অমিষ্ট-কাৰিতা দেখুৱাই
তেওঁ যিবিলাক লেখিছে সকলো বিলাক সঁচা, কিন্তু পঢ়োঁতে
পঢ়োঁতে হঠাৎ আমাৰ মনতো কেইটামান ভাব উঠিল,
আৰু সেই ভাবৰে বশীভূত হৈ আমি ও “পোষাকৰ”
সম্পৰ্কে দুটিমান কথা লেখিবলৈ আগ বাঢ়িলোঁ।

“দেশীয় পৰিচ্ছদ” লেখকৰ প্ৰধান আৰু প্ৰথম আপত্তি
এই যে বিদেশীৰ পোষাক পিন্ধিলে, পিন্ধা জনক পোষা-
কৰ পৰা অসমীয়া মানুহ বুলি চিনাক্তান”। এতিয়া এই
সম্পৰ্কে দুটিমান কথা লেখাৰ আগেয়ে আমাৰ দেখা উচিত
যে “দেশীয় পোষাক” কি? আমাৰ আসাম দেশৰ সাধা-
ৰণ পোষাকত কোনো এটা এনে বিশেষত্ব আছেনে নাই
যি চকুত পাবিলেই উৎকণ্ঠাৰে সেই পোষাকেৰে পোতিত
জনক অসমীয়া বুলি চিনি উঠিব পাৰি। আমি সন্ততি
পুৰুষ-পোষাকৰ সম্পৰ্কে দুআসাৰ মান কওঁ। আসামৰ
সাধাৰণ পোষাকী কাপোৰ—চুবীয়া, চেলেং, আৰু মিৰ্জাই
চোলা এটা। উৎকৃষ্ট পোষাকত পাগুড়ি আৰু জামা চোলা।
সদাই কোনেও পাগুড়ি আৰু আপাদলম্বিত জামা ব্যৱহাৰ
কৰি নুহুবে। কোনো ভাৱনাই-সবাহে বা কোনো বিশেষ
উৎসব কাৰ্য্যত হে জামা চোলা আৰু পাগুড়ি ব্যৱহাৰ কৰা
যায়। জামা চোলা আৰু পাগুড়ি যেতিয়া সদাই ব্যৱহৃত
নহয়, আমি এনে পোষাকৰ কথা ধৰিব লাগিল যে সাধাৰণ-
সমাজে সৰ্ব্বদাই যাক পিন্ধি থাকে অৰ্থাৎ চুবীয়া, চেলেং
আৰু চোলা।

এতিয়া বঙ্গদেশ আৰু উড়িষ্যাদেশৰ পোষাকৰ কালে
মন কৰা বাওক। মগৰত একোৰে ঠিক নাই। তাত মিৰ্তো
মন কথা শুনি, মন কাৰ্য্য দেখি, নতুনকৈ সোঁতত দাঁতৰি

থাকে—মগবত বক্ষণশীল-স্বাধীন। দিবিষ লোকৰ বাতা-
 স্নাতত বিবিধ আভাস পাই মগবীৰা সদাই বহুৰূপী হই
 থাকে। এই নিমিত্তে আমি জাতীয়-পৰিচ্ছদৰ সম্পর্কে
 গাওঁত গাঁৱলীয়া ইত্যদ ভগাপোজা বিচাৰিব লাগে—সেই
 ভগা-পোজাত জাতীয়ত মেলানে আন চাইত নাই। বজালী
 আৰু উড়িয়া গাঁৱলীয়াৰ পৰিধানলৈ যদি আমি মন কৰো।
 তেনেহলে দেখিম—উভয়েই চুবীয়া পিন্ধিছে, সামান্য কুৰ্তা
 ছোলা পিন্ধিছে আৰু ছেলেও একোখনি লইছে। এনে
 পোষাকৰ এজন অসমীয়া, এজন বজালী আৰু এজন উড়ি-
 য়াক যদি কোনো প্ৰদৰ্শনীত উলিওৱা যায় তেনেহলে
 কোনো দৰ্শকে এই তিনিজন মানুহক তিনিখন ভিন্ন ভিন্ন
 প্ৰদেশৰ অধিবাসী বুলি চাবৰ কৰিব নোৱাৰিব।

লেখকে “স্বদেশীয়া” আৰু “বিদেশীয়া” এই শব্দ দুটি
 এই কেই কাকিব ভিতৰত কি ভাবেৰে ব্যৱহাৰ কৰিছে
 বুজিব পৰা নাই। ভাৰতবৰ্ষ গোটেই থানকে যদি তেওঁ
 স্বদেশ, আৰু ভাৰত-বাতীত অন্তৰ্ভুক্ত চাইকেই বিদেশ বুলিছে
 তেনেহলে দেখিব যে সমগ্ৰ ভাৰতৰ ভিতৰত এটা জাতীয়
 পোষাক নাই। আৰু যদি আসামকে স্বদেশ আৰু আসামক
 এড়ি আন আন চাইক বিদেশ বুলি ধৰিছে তেনেহলেও
 দেখিব যে ভাৰতবৰ্ষৰ অন্তৰ্ভুক্তী বহুত প্ৰদেশৰ সাধাৰণ
 পৰিচ্ছদ প্ৰায় একেই। এতিয়া, বজালী, আৰু অসমীয়া
 পোষাকেৰে বেমে প্ৰায় একেই বাজপুত আৰু মহাবাট্ট ও
 প্ৰায় উক্তপেই। পোষাকৰ জাতীয়ত বিচাৰি এই জনেই
 বাজপুত আৰু এই জনেই মহাবাট্ট বুলি চিনি উঠা টান।

ভাৰতবৰ্ষত পোষাকৰ এনে বহুৰূপতা গুণ আৰু এই
 অৱস্থাক উদ্দেশ্য-কৰি লেখকে দেশৰ গাভ যি অলপ অপ-

মানব হিচা পেলাইছে, আমি এইটি কথাত অমত হওঁ।
একে বজাৰ শাসনৰ উলভ থাকিলে, একে ধৰ্মী বজাৰ কঠিব
যতে চলিলেই কোনো বিবৰ্ত্তন কোনো পৰিৱৰ্ত্তন নঘটে।
কিন্তু ভাৰতবৰ্ষ বহুতবাৰ বিভিন্ন ধৰ্মী বজাৰ শাসনত পড়িছে।
সেই কাৰণে এই পৰিৱৰ্ত্তন একো অপমানৰ চিহ্ন নহয়।
কিয়নো বজাৰ সময়ে সময়ে, কাল বুজি আমি ৰাজকীয়
পোষাকৰ অনুকৰণ কৰিবলৈ সময় যতে বাধ্য হওঁ। এই
নিমিত্তে আমি কেতিয়াবা কেতিয়াবা অৰ্দ্ধ সাহাব আৰু অৰ্দ্ধ
মুসলমান হ'ব লাগে।

আমাৰ ভাৰতবৰ্ষৰ জাতীয় পোষাকৰ ঠিক মোহাত্ম্যত
হুওঁ'ন হইছে, ইউৰোপৰো জাতীয় পৰিচ্ছদ সম্পৰ্কে ডেনে-
কুৰা এটি সৰুট আছে। আমাৰ ডেও অঙ্গ বিশেষত্বই
আছে, কিন্তু ইউৰোপৰ হলে প্ৰায় অধিকাংশ প্ৰদেশবাসীয়ে
জাতীয় পৰিচ্ছদ হেটকোট পেণ্টেলুম। পাছে ডেও'লোকৰ
কি দশা হব? অবশ্য "কেন্দ্ৰমৰ" দাস হই বি বিলাতক
উৎকট জহতো মোমৰ কাপোৰ ব্যৱহাৰ কৰে—মোমৰ
কোট-পেণ্টেলুম পিছে সি মিলনীৰ, কিয়নো ডেও'লোকে
তিয় উদ্দেশেৰে সেই কাপোৰ ব্যৱহাৰ কৰে বুলি অনুমান
কৰিব পাৰি।

ত্বিকতা-পোষাক। ত্বিকতাৰ পিছা-উৰাৰ সম্পৰ্কে প্ৰব্ৰহ্ম
লেখকে বি গোটাচেবেক কথা কইছে, সেই কথাখিলাক
গোটেই বুদ্ধি-সজ্ঞত। আমি ও তাৰ বৰ্ণে বৰ্ণে অনুমোদন
কৰোঁ। আমি যে আগন্তুি মেচাই, সুবুজি চহু বুলি পৰব
সকলোকে অনুকৰণ কৰিব—পৰব সকলো তাল, মিজৰ
তাল ও বেয়া এমে তাবিব, ই গোটেই ত্ৰাণ্ডিলক কথা। আমাৰ
বিহা-মেথেলাই ত্বিকতাৰ শবীৰ বিহাম আনুকত বাথে, আৰু

বিহামেখেলা পিছিলে তিক্তাক দেখিবলৈ যেম শুৱনি
আক ধনীয়া দেখি শাবীয়ে সিমান কৰিব নেহাবে । বিমান
কি সূচক বজালনীএ শাবী নিপিছক, শাবীয়ে পুৰুষবৰপে
শবীৰ ঢাকিব মোহাবে । সেইটী পিছোতাৰ দোষ মহু—
এখনীয়া কাপোৰৰ দোষ । আমাৰ বুৰা মাফুহৰ মুখে এৰে-
কুৱা এটি কথা শুনিবলৈ পোৱা যায় যে বোহাৰীৰ গোবোৱা
দেখিলে পুৰুষৰ আনুজ্ঞী কৰ হয় । এই কথাটো পলপুৱা
মহুৱ ইয়াত সাৰ আছে ; ভালকৈ অলপমান পৰ গমি চালেই
বুঢ়ালোকৰ উদ্দেশ্য বুজিব পাৰি । শাবী বাহুৰ কৰা
তিক্তা বিলাক কেতিয়াও এই কথাৰ অনুবৰ্ত্তনী হই চলিব
নোহোৱে ।

শিক্ষা সাজটি বৰ উজ্জ্বল হৈ উঠি । আৱশ্যক মতে
অতি সোনকালে যেন থোৱা হব পাৰে, চকুৰ পলকতে যেন
সলাই এ লব পাৰি এই মতে প্ৰবিধা চাই সাজলোৱা
কৰ্ত্তব্য । আমাৰ বিহা-মেখেলাৰ সাজটিও এই প্ৰবিধাৰ
ওপৰতে নিৰ্মিত । সাজ উজ্জ্বল হব লাগে, অৰুচ সাজ
পিছিলে শিক্ষাৰ উদ্দেশ্যও সকল হব লাগে—যি সাজেৰে
এই দুইওটা কথা সিদ্ধি পায়, আমাৰ মতেৰে সেইএ উত্তম
সাজ । বিহা-মেখেলাতকৈ শাবীত কম জঞ্জাল হয়—কিন্তু
শাবীত আনুৰ কৰ বুলি আৰি আগে এ কই আহিহেঁ, এতিয়া
আকো শাবীৰ কথা মকও । প্ৰবন্ধ-লেখকে যে পাবিলে
তিক্তাক ইংৰাজী পোষাক অনুকৰণ কৰিবলৈ কৈছে তাখি
তাবে কথাহে উলুৱাইহেঁ । এই মন্তব্যটো আমাৰ মতেৰে
অলপ অমিল হ'ল । সৰ্ব সাধাৰণতঃ মেঘ আৰু কবিজিন্ননী
বিলাকে ইয়াত যি পোষাক পিন্ধে—বাৰ্টি-লেটি-লোৱা গাউন
আৰু জেকেট । লেখকে বোধ কৰে। সেই পোষাককে

অনুকৰণীয় নুনি কইছে। ধূম কৰিব লাগিলে অৱশ্যে সেই পোষাক পিন্ধিলে শুদ্ধ। কিন্তু যদি কাৰ্যতৈল বন কৰা যায়, তেনেহলে আমাৰ বিহা-মেখেলাৰ সাজেৰে কাৰ্যত বিহাৰ লম্বু-হস্ততা হেৰুৱাব পাৰিব, গাউন পিন্ধা ডিকতাই সিমান পুচকতা দেখুৱাব নোৱাৰিব।

সাধাৰণ-সমাজলৈ চাব লাগিলে আমি দেখিব যে ধূমীয়া কাপোবেৰে গা সজাই ধূম বাৰি বহি থকা ডিকতাৰ সংখ্যা নিচেই ডাকৰ। আমাৰ ইয়াত ডিকতাই এ গৃহকৰ্মৰ অধি-তাৱী দেৱী—সংসাৰৰ এখান এখান সকলো আৱশ্যকীয় কাৰ্য বিলাক ডিকতাৰ হাতেৰেই হয়। এনে অৱস্থাত ডিকতাৰ গাত গাউন-জেকেটৰ দৰে জৰ্ণো জৰ্ণো সাজ দিলে সাংসাৰিক কাৰ্যত ডিকতাই বৰ ব্যাঘাত পাব। মেম-গাভৰু সকলে আমাৰ ইয়াত বাবেকুড়ি খামচামা আৰু বাবুচিৰ ওপৰত হুকুম চলাবলৈ পাই, গাউন পিন্ধি ধূম বাৰি বহি থাকে—সেই নিমিত্তে কাৰ্যত গাউনে কিমান বিধিৰি জন্মায়, তাৰ তত্ত্বেনপায়। বঢ় তেওঁলোক নিজেই নিজৰ বাকী—নিজৰ হাতেৰেই সকলো লাগতিয়াল বন কৰি লব নগীয়াত পৰে, সেই ঠাইত (বিলাতাদি মাডু জুৰিত) তেওঁলোকে এই ধূমী-সম্বাৰ্জী সাজৰ পৰিবৰ্তে থকা-গাউন ব্যৱহাৰ কৰে। থকা-গাউনত কৈ যে আমাৰ অদেখীয়া বিহা-মেখেলা নতুওঁ উৎকৃষ্ট আৰু তাৰ আনুৰ তাল তাক সকলোৱে শলাগিব। লেখকৰ এমেকুৱা উদ্দেশ্য ও হব পাবে যে কাৰ্যৰ সময়ত সামাজ্য বিহা-মেখেলা ব্যৱহাৰ কৰি ধূম বান্ধা সময়ত গাউন ব্যৱহাৰ কৰিব পাবে, কিন্তু আমাৰ ধূমীয়া বিহা-মেখেলাকেই আমি সেই সময়তো আমাৰ ডিক-তাৰ উপযোগী পোষাক নুসিৱেই অনুমান কৰোঁ। গাউন-

পিছা বহুত বিবীয়ে বহুত সময়ত কাপোৰ পিছিবৰ বেলিৱা
বেহাবাব সাহাৰা খুজিব লগীয়াত পৰে। কিন্তু অসমীয়া ডিক-
তাই এনে কি লাজতে কাবো আগত কপোবকে ন সলায়।

ডিকতা-পোবাকৰ তিতবত আমাৰ মেখেলা সৰ্ব্বাঙ্গ-
নুক্ষৰ। বিহাৰ অলপ দোৰ এই যে, বিহা ললে ঠাইএ ঠাইএ
না উল্লেখ হৈয়ে থাকে। আমাৰ প্ৰবন্ধ-লেখকে কোৱাব
পৰে এতিয়া বিহাৰ তলত যে বহুতে চোলা পিছিবলৈ
হবিছে। তাৰ পৰা বিহাৰ দোবটো তল পৰি গুণ বৃদ্ধি
হৈছে। আহা কাৰ্চিপৰ বনকৰা বা নুক্ষৰ কিংখাপৰ মেখে-
লাৰ ওপৰত চোলা পিছাই উৎকৃষ্ট বাবানসী বিহাবে এজনী
ৰূপসী অসমীয়া ডিকতাক সজাই তুলিলে, শাবী পিছা
বজালনী বা গাউন-পিছা। কিবিজগীয়ে ও অসমীয়ানীকে
এৰাব নেত্ৰ তাৰি চাব।

প্ৰবন্ধ-লেখকৰ লগতে অবশেষত আমি সমন্বয়ে পুৰুষৰ
সাজৰ দোৰ আৰু ডিকতাৰ সাজৰ উৎকৰ্ষতা আঁকাৰ কবি
উঠি অহা। শিকিত ডেকা সকলক ডিকতাৰ সাজৰ তিতবত
সাবীক দুন্দুৰাবলৈ আৰু সমাজৰ অধিমায়ক সকলক পুৰুষৰ
এটা মফুৰ সাজৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ প্ৰাৰ্থনা কৰি প্ৰবন্ধৰ সমাপন
কৰিব খুজিলোঁ। আজি কালি আমাৰ যি বিলাক ডেকাই
খৰচ কম কৰি নিজৰ ডিকতাক শাবী পিছাই সাজোঁটে
প্ৰতি ৰূপ দুটকা বা এটকা সাঁচিবলৈ আয়োজন কৰিছে,
আমি বোধ কৰোঁ। তেওঁলোকে এতিয়া নিজৰ ভ্ৰম দেখিব
আৰু “আজ্ঞাত নিদিয়া লোণ পিটিকাত ব্যৱ চাৰি গুণ”
ইয়াকে তাৰি ৰেম সেই তাৰ এড়ি দিহে এই প্ৰাৰ্থনা।

ব. মহন্ত

আসাম-বন্ধু ।

বাসিক পত্ৰ ।

“নচ জ্ঞানাৎ পবং বলয় ।”

প্ৰথম খণ্ড ।] আশ্বিন শক ১৮০৭, ইংৰাজী ১৮৮৫ । [সপ্তম সংখ্যা ।

আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন ।

শাসন-বিচাৰ ।

সাধাৰণ শাসন বা বিচাৰৰ বিষিতে কোনো লিখিত ব্যবস্থা বা কাৰ্য্য বিধি নাই। সাধাৰণ বিবেচনা আৰু জ্ঞানৰ নিয়মেৰেই বিচাৰ আৰু শাসন হুইছিল। কেৱল উত্তৰাধিকাৰীৰ স্বত্ব নিৰূপণত কেতিয়াবা দায়ভাগ বা আন পুৰীৰ দত্ত সতাপণ্ডিত বা আন পণ্ডিতে দিছিল। কোনো অপবাদ বা আন কেতবোৰ ধৰ্মসংক্রান্ত দুষ্টনীৰ কাৰ্য্যত বিপুত্ৰ, তদ্বদেৱ প্ৰভৃতি শাস্ত্ৰকাৰৰ দত্ত গ্ৰহণ কৰা হয়। বিপুত্ৰ আৰু তদ্বদেৱ শূলপাণি হলায়ুধৰ ব্যৱস্থা আৰু গজাজল স্তুতি এই দেশত চলিত। দায় ভাগে অপ্রচলিত আছিল। অনেক বিষয়ত বঙ্গ দেশৰ ব্যৱস্থাতকৈ যিখিলাৰ ব্যৱস্থা প্ৰচলন

আছিল। সভা পণ্ডিত, অধ্যাপক, মহন্ত সকলেই বাবুছাদাতা আছিল। দেশৰ সমুদায় বাজান্ধ বিভাগৰ কাৰ্য্য উজ্জনীত হলে বড় বড়ুৱা, গুৱাহাটীত বড় কুকনৰ হাতত আছিল। মজুমদাৰ বড়ুৱা, কাকতী এই সকলৰ হাতত দেশৰ মাটি বাড়ী খাজনা মাশুল ইত্যাদিৰ কাকত আৰু হিসাব আছিল। পাইকৰ চমুৱা পাইকৰ মাটিৰ হিসাবো এ'ও বিলাকৰ হাতত আছিল। বড় কুকনৰ অধীনৰ যি চাই তাৰো মাটা বাড়ী খাজনা, পাইক, কাড়ী, চমুৱা ইত্যাদিৰ হিসাব উজ্জনীৰ মজুমদাৰ বড়ুৱাৰ হাতত থাকে। কঙ্গসিংহ অৰ্গদেৱৰ দিনৰ পৰা এই কাকত “পেড়া কাকত” বুলিছিল। এই কাকতেই দেশৰ সকলো বিষয়ৰ মূল বিষয়। বজাৰ আজ্ঞা নহলে ইয়াৰ কোনো কথা পৰিবৰ্ত্তন হ'ব নোৱাৰে। মাটিৰ হলে পৰগণা, তালুক, গাঁও, টাঙ্গনী ডিহি ভাগ আছিল। মেল খেল মাছুহৰ বিভাগতহে প্ৰসিদ্ধ। কঙ্গসিংহ অৰ্গদেৱৰ দিনতে যি বিভাগ হ'ল এই সমাতে। সেই বিভাগেই প্ৰায় লৰচৰ নোহোৱাকৈ আছিল কামৰূপত হলে মুসলমানৰ মাটি বাড়ীৰ যি বিভাগ আছিল সেইএই চলিছিল। ইয়াৰ পূৰ্ণ অধ্যায়ত যি বিষয়ৰ বিবৰণ লেখা গৈছে সেই বিষয়া সকলেই শাসন কাৰ্য্য কৰিছিল। কামৰূপত বুজৰ বড়ুৱা বড় কান্ধ, চৌধাৰী, পটোৱাৰী, তালুকদাৰ, ঠাকুৰীয়া প্ৰভৃতি বিষয়া আছিল। কোনো বিভাগৰ শাসন কাৰ্য্যৰ জন্তে নামা নামৰ আৰু ল'ৰা বিষয়াও আছিল।

দেশৰ পক্ষে উজ্জনীৰ হলে বড় বড়ুৱা ভাটীৰ হলে বড় কুকন প্ৰধান বিচাৰকৰ্ত্তা। আন বিষয়া সকলে আপোনাৰ অধীন চাই বা মেল বা খেলৰ হে সাধাৰণ বিষয়ৰ বিচাৰ কৰে। অৰ্গদেৱ সকলো বিচাৰ আৰু শাসনৰ মূল।

অৰ্গদেৱে আপোন ইচ্ছাবে বা কেতিয়াবা কোনো জমা ডালবীয়া বা ডালবীয়া সকলৰ পৰামৰ্শ লই শাসন বা বিচাৰৰ আজ্ঞা প্ৰকাশ কৰে। আম ডালব বিয়ৱা সকলে নিজ যুখে সদাই সোধ নকৰে। কটকী বা বড়া, কি আমে সেই বিয়ৱাৰ সমুখতে অথবা আঁতৰত ওচৰীয়া পদকীয়া আৰু সাকীৰ মুখ পুৰি বিয়ৱাত জমালে বিয়ৱাই আজ্ঞা দিয়ে; সেই মতে আচৰণ হয়। কথা জমোৱা সকলৰ এই-রূপ কথা জমোৱাৰ বড় কমতা আছিল। কেতিয়াবা বিশেষ কোনো লোকে কাৰণ উপস্থিত হোৱা চাইলৈ গইও সোধ পুৰি আহি বিয়ৱাত জমাৱ। বিয়ৱাই সিদ্ধান্ত কৰে। কেতিয়াবা আকৌ কেইবা জন সমজুৱা নিযুক্ত হয় সেই সকলেও সোধ কৰে। গাঁওত আৰু খেলত হলে সেই গাঁওৰ বা খেলৰ মুখ্য মুখ্য লোক সকলেই বিচাৰ কৰিছিল। মহন্ত সকলেও আপোন আপোন সত্ৰ আৰু ধৰ্ম্ম আচাৰী নীতি সম্পৰ্কীয় বিষয়ৰ বিচাৰ কৰে। কোনো কোনো সত্ৰ সম্পৰ্কীয় বিবোধত হাতেলেখা সিদ্ধান্ত পত্ৰ হয়। কোনো ব্ৰাহ্মণক বজাৰৰ পৰা ব্ৰহ্মতৰ দিব লাগিলে অথবা দেবতৰ ধৰ্ম্মতৰ স্তুতি দান কৰিলে তামৰ কমিত অৰ্গ দেৱৰ সিংহহাৰ যবা সমন দিয়া হয়।

বিচাৰ সম্বন্ধে কোনো কোনো সময়ত খাটনি চলিছিল। “খাটনি লোটনি” এটা কথা প্ৰসিদ্ধ। সাধাৰণ বিবোধ কেতবোৰ, বিয়ৱাই পুৱা বা অবেলি বহি থকাতেই সোধ কৰি মীমাংসা কৰিছিল। সেই সময়ে অনেক ডালব লোকেও লেখিব পঢ়িব নাজানি ছিল তথাপি তেঁও বিলাকৰ বুদ্ধি বিবেচনা ভাৱপৰায়ণতা। শ্ৰুতি শক্তি বড় বিচক্ষণ আৰু চোকা আছিল।

শান্তি অতি কঠিন আছিল। স্বৰ্গদেৱে যথেষ্টাৱশ্যে দণ্ড কৰিছিল। ডাঙ্গৰীয়া সকলে ধূমেৰে খুণ্ডি বা টোম বান্ধি পানীত পেলাই প্ৰাণ মাৰিব পাৰে; অস্ত্ৰাঘাতে বা আনৰূপে প্ৰাণ বধ কৰিব নোৱাৰে। চকু কঢ়া, জাঁচুৰ ঘিলা কঢ়া, নাক কাণ কটা শান্তিও ডাঙ্গৰীয়া সকলে দিব পাৰে। বড় বড়ুৱা আৰু আন কুকন বড়ুৱাই আপোন আজাবে তজ্জাপতা কৰিব পৰা বিষয়া বা পাইকৰ নাক কাণ কাটিব পাৰে আৰু তাৰ্তকৈ ওপৰ শ্ৰেণীৰ লোক হলে গঁতা, গঁডাল, কোব, ঢকা মৰোৱা দণ্ড দিব পাৰে কিন্তু স্বৰ্গদেৱৰ আজা লাগে। চৰাৰ কুকন, ক্ষেৰ বিছনি পোৱা চমুৱা কুকন, বড় ডঙাৰ বড়ুৱা, প্ৰভৃতি মেলভগিয়া কুকন বড়ুৱা পৰ্য্যন্ত নাক কাটিব নোৱাৰে কিন্তু ওপৰত কোৱা আন দণ্ড কৰিব পাৰে। টেকেলা হুলীয়া এই দুখেল বাজকৈ সেই দণ্ড কৰিব পাৰে। এই খেলৰ লোকক কোব, ঢকা, গঁতা, গঁডাল এনে দণ্ডে কৰিব পাৰে। কামৰূপৰ বড়কুকনৰ কমতা অধিক। ডাঙ্গৰীয়া সকলৰ দৰেই তেঁও দণ্ড কৰিব পাৰে। উয়াৰ কাৰণ এই যে তেঁও দূৰৈত থাকে। চোৱৰ প্ৰাণ দণ্ড পৰ্য্যন্ত দণ্ড হয়। বাজজোহত প্ৰাণ দণ্ড। শালত দি বডনীত দিও প্ৰাণ দণ্ড হয়। আন দণ্ড বিষয়ে অপৰাধৰ বিশেষ নিৰ্ণয় নাই। উজনীত হলে জেবেজা নামে চাইত চাউডাঙ্গে প্ৰাণ বধ কৰে। গুৱাহাটীত এই কাৰ্য্য কৰা লোকক বুকুৰ বোলে।

কটকী উকীল তোলা ।

অসম বজাৰ দিৱন্ত এই দেশলৈ ভিন্ন দেশৰ কটকী বা

উকীল আহিলে যিহুপে তেঁওৰে গুৱাহাটীৰ বড় কুকমে
সন্ধান কৰিছিল তাৰ বিবৰণ তলত এখান কটকী যুৰুজীৰ
পৰা তুলি দিয়া হ'ল । ইয়াৰ পৰা পাঠক সকলে কিছু
পৰিমাণে আগৰ দিনৰ “দৰবাৰ” আৰু ৰাজনীতিৰ মিয়ম
জানিব আৰু সেই সময়ত আমাৰ জাৰাৰ অৱস্থাও জানিব
পাবিব ।

“ জীজীগৌৰীনাথ ৮ স্বৰ্গ দেৱৰ আজ্ঞাবে শুক্ৰেখৰ নাট
মন্দিৰত সন্দিষ্টক গঠৈবড়কুকম, সন্দিষ্টক বড় কুকম, মিব
সন্দিষ্টক ডেকা কুকম, চেটীয়া কুকম, মিহিঙিয়া কুকম,
সকলো কুকম ৰাজখোৱাত ৮ দেৱৰ আজ্ঞাবে দিচিয়াল
শিব কটকীএ খৈৰামৰ উকীল* তুলিবলৈ আজ্ঞা কলেহি ।
সিহঁত পৰদেশিলোক, কুকমে ব্যৱহাৰে তুলিব-এইৰূপে
আজ্ঞা হলত. ১৭০৮ এই সনত বৈশাখৰ ৪ দিন লাকাত
শুক্ৰবাৰে আন্ধাৰ পূৰ্বে, ভণ্ডক দক্ষিণে. গড়ৰ পশ্চিম কালে —
খাজি খোৱা গড়ৰ ভিতৰত ঘাটী ১ পুৰা. তাৰে মাৰত মেল
কৰা চড়া ২ টা, পশ্চিমৰটো কুজিঘৰ. এটা বড় উত্তৰা-
দক্ষিণা; পুৰা পশ্চিমাটো আঠকোঠা. কৰা বোল হুতিয়া
কুজিঘৰটো ওপৰে ঢেকেৰি ঢৰাৰে চাইছিল । তলকালে
আতলচেৰে চাইছিল. খুটাত বানাত ঘেৰাইছিল, বড় কুকম
বহাটো খুটাত তাচ কাপৰ ঘেৰাই ছিল কপৱালী । ই
কেইটাত বানাত ঘেৰাইছিল তাতে তিমিখলশিয়াকৈ ভেটী
কৰি কলাপাত পাৰি তাৰ ওপৰে বানাত পাৰিছিল । চাৰি-
ও কালে বানাত পাৰিছিল । আগকালে বমকৰা বানাত
হুখাম ওপৰে ঘৰত হুককিয়া পাম কটা, তাতবৰৈ. পিতলৰ
চাৰিচুকে উৰ চাৰিটা, ঘৰৰ চাৰিও কালে তাঁৰ বান্ধি বানাত

* খৈৰাম পৰ্বতীয়া খানিৱা এৱেশৰ এখান এদেশ ।

আবিহিল। আগে বড় গাক সোমোৱালি, তাকৰ সৰু গাক চাবিটা বানাতৰ, উত্তৰ কোঠাত ক্ৰমে পানি কুকৰ ডেকা কুকৰ বহা দুখলপিয়া ভেটীত এখনিয়া দৰে চৰা চাল কঠ ডলচা ওপৰত বানাত, আগতো বানাত, দক্ষিণ কোঠাতো, ক্ৰমে দিহিল্লিয়া কুকৰ চেটিয়া কুকৰ সেইদৰে বহিছিল। বেঙ্গ চকেদ। দুইঘৰৰ মাঝত নাৱৰাৰ খুটা হালধিয়া, দৰি কাপৰে চাইছিল, তাত ডাঁৰ দি বঙালি কাপৰ দিছিল। তাৰ ওপৰে বড় কুকৰ পোনে গোমচেং দিছিল। নাৱৰাৰ ডলত ভিতৰ ফালে বড় ধূপ লগাইছিল। বাজকালে কুলৰ গছ দুডাল, তাৰ কাথৰত মৈয়া পাখিৰ বড় বিছনি দুখন পাছ ফালে ভাল পাঁতৰ বিছনি ধৰিছিল। তাৰ পাছত ডামুলি লিগিৰা ডুৱা পোৱালী বহিছিল, তাৰ নামে আব-কাপৰ ভৰিছিল। বড়টো ঘৰত তলে ওপৰে খুটা চতি, ভেটীতো, বাবাহেতি কাপৰে চাইছিল। কুজিঘৰৰ কোথৰ কোঠাত থকা পাৰি সভা পণ্ডিত শোৰ বহিছিল। চমুৱা বোৰ মলমা কৰা চাল ভৰোৱাল লই বহিছিল। ক্ৰমে নাম কোঠাত বাজখোৱা বোৰ ভেটিকৰি ডলচাৰ ওপৰত বানাত পাৰি বহিছিল। নাম কোঠাত কটকি কাকতি দলৈ। নামৰ দুই কোঠাত দৰজি দুই বজা ভেটী কৰি বানাত পাৰি বহিছিল। আগত গাক কাইৰ সবাই আবোৱালো ধৰিছিল। নাম কোঠাত টুপত দলৈ কাকতি টুপত দুয়ো ফালে কঠপাৰি হাজৰিকিয়া দক্ষিণ ফালে দুবৰ কোঠাত টেকেলা বড়া ডামুলি চমুৱা নাম দুই কোঠাত দিখোঁ মুখিয়া আনো বাজখোৱা। নাম দুই কোঠাত কটকি, মজুমদাৰ, নামৰ কোঠাত দৰজি, বেলডলিয়াৰ দৰে বহিছিল। কোঞ'ৰ ইত কঠৰ ওপৰত থকা বহিছিল। নামৰ কোঠাত কাকতি দলৈ, তাৰ নামৰ

কোঠাত বানি বজা ভেটিমাই—তলচাব ওপবত বানাতত বহি-
ছিল, সক গাক । মজুমদারব কঠব ওপবত দলিচা, কটকি
কাকতি দলৈব থজা, সতা পণ্ডিত বহাপোমে হুই কোথে
থলাত বড় কাপি ওপবত কাপবে চাইছিল । দাবে বাট
এডি দুয়ো কালে গায়ন গাইছিলে । তাব মাথে হাতি দুটা
সজাই থোলাইছিলে । তাব মাথে থজা হিলৈ বড়টো চড়াব
মুৰলৈকে ববহাত মাল সকহাত মাল । মিঠা সোন্দোঙ
জুনক ডোয়া পাতিছিল । তাব মাথে দুয়ো কালে বানাতব,
মুখ চালিদিল। কুহুম বুলিয়া যোড়া পাতিছিলে, গাবো
বোথে হাতিয়াব লৈ আছিল । তাব উত্তৰ দক্ষিণে চালি
কবি বড়ুয়া বড় কাথচৌধাৰি পটোয়াৰি থজা দলিচা পাবি
বহিছিল । পালিব-মুবে দুয়ো কালে হাজৰিকিয়া বোব কঠ
থজাপাবি বহিছিল । চৌমেবে তিনি সবিন্নাকৈ হিলই
তাব ভিতবে সালকুত কবি হাতি তুকুৰি আচোটা । আক
ভিতবে খোড়া বেহুৰ দবেবে জাঠি ববচা রূপব জাঠি বনু
কাই শেল টান্ধমলৈ ন সাবিয়া বেক । বড় চড়াব মাজব
পোমে থলাত দক্ষিণে কুমমথ নাচিছিল । সকলো লোক
কাচিপাবি বহিল । গড়ব বাজে পূবকালে বাটব দুয়োকালে
বনিয়া পোহাবি ইঁতে থজা দলিচাত বহি আগত পকোতা
নলিবে ধোঁয়া খাইছিল । কাঁহ শিকলব সবাইব ওপবত
বটালৈ তামোল খাইছিল । পোহাব দিছিল । সোনালি
রূপালি সকলো বিধব পোহাব দিছিল । কীর বিক্রম
কবিছিল । রূপ সোনা বহু সাজ দামকৈ থইছিল । দুৰবিয়াও
বহিছিল চকিলৈকে পোহাবি । পোহাবি দুকালে কান-রূপি
দবহি চেঙা চমুয়া সকলোবিব লোক আছিলে । গড়ব
দক্ষিণে বানি দুৰবিয়াব নাবো বোব কুকলি বাবি চাল থাক

খেলাইছিল। এই ৰূপে বেহু কবোৱা মিলাচিঙ্গ বড়া বাক-
 এতি। তিনি পৰ মৰাত বড় কুকন গৈ বেহু ছাট সকলকো
 চাই খাজি খোৱা সোমাই ডাওড়াই চড়াইব পাখি পাগব
 ওপবত, মকব কুণ্ডল, শিব পেম কল্লিক, পৰিধানকৈ আহি
 বহি সকলকো ফুল চন্দন দিয়াই বাম চৰণ বডাক পাচিলে,
 খইৰামি বজাট পাঁচা উকিলক আনিবলৈ। ধৰম দুৱাৰ পৰা
 বেশা তিনি দণ্ড থকাত সিহঁতক বাম চৰণে আনিলত বাটত
 ফুজি ঘৰৰ পাচতে নানান দেৱালিয়া দলৈবোৰ আগত সৰা-
 ইলৈ বহিছিল। আবেথা বড়া, ঘিওঁ, গোঁধেলা টেকেলা
 হঁত সহিতে বাটৰ পৰা লগলাগি আনি বাট ঘৰৰ পৰাই
 সাত চাইত আঠ পৰাই, টুপত ভেটি সৰাই পাতৰ ওপবত
 থই সেৱা কৰি পাতত বহিল খাড়া কোঁৱৰ থিয়হৈ আছিল।
 পাছে বগা থলুৱা পাৰি বহিল টেকেলা বড়া ভোলাইএ
 ভেটালে বোলে ৮ দেৱ খইৰাম বজাইপটোৱা খাড়া কোঁৱৰ
 চয়দাঁতিৰ বড়ুয়া পোৱালি ৬ টী কটকি তিনি এইহঁত মানুহে
 বানত তিনি সৰাই তাও তিনি সৰাই আতলচ ৬ সৰাই
 মচক তিনি সৰাই চিত ৪ সৰাই লক্ষ জাই ৪ সৰাই
 ঢাল দুখান তবোৱাল দুখান হিলৈ ছুটা ভেটী ৮ দেৱ চৰণত
 সেৱা কৰিছে। সেৱা কৰি বহিল। বড় কুকন ৮ দেৱে
 বোলে মজুমদাৰ কেমাই সিহঁতত সোৱ, ইহঁত জেখন আছে
 জেখন থৈৰামি বজা থল পৰ্ৱতি লোক জন সহিতে কুললে
 আছে এই ৰূপে সন্মিলিত মনুৱাসে বোলে আমাক জেখন
 পাচাই জেখন জিহ্মি অৰ্গনাবায়ণ ৮ দেৱ ঈশ্বৰ চৰণত শৰনা-
 পন্ন হবাব নিমিত্তে আমাক জেখন পাচাই জেখন থৈৰাম চাহাব
 ইচাইব কুলল, লাই লক্ষ থল পৰ্ৱতি লোক জন সমগ্ৰিতে
 কুলল, পবে কিহৰ ঈশ্বৰ ইচ্ছা কৰ নোৱাৰি। এই ৰূপে

জ্ঞানালত বড় কুকন ৮ দেহে সিঁইতত কলে খৈবামি থল
পৰ্কতি লোক জন্ম সহিতে কুশলে থাকিব আশা এই ইঙ্গিত
আক সিঁইতক কি কার্যে পঠাইছে। মমুবারে বোলে
মজুমদারত জনোরা আগে ৮ দেহ সকলে যি আজ্ঞা কৰিছে
তাক শিবত তুলিলে জ্ঞানালত গৈ থলত থকা খাড় কৌরব
বজা পোৱালি এটা সহিতে আমাক পঠাইছে. বোলে আমি
৮ দেহৰ শৰমিয়া হলো আগে যিবলিছে তাকে নিৰ্কঙ্কটক লৈ
আহইহৈ। হাতিগড়ে মাটীগড়ে নিবন্ধ পাল সেবা কৰি
থাকিব লাগি আক হৰি পৰায়ণ হই জীৱব কুশল যি হয়
তাক ৮ দেহ সকলে জানে আক কথা জ্ঞানাবলৈ আছে।
এই ৰূপে মজুমদাবে কেয়াই কটকিত জ্ঞানালত বোলে ৮ দেও
দেহতাৰ আজ্ঞাবে খাড় কৌরব ময়ো লুজ বুড়ি লুজ খুজ
নবলেজ খোপাতি মৰজা মমুৰাই কটকি এই ইঁতত সোধাহল
এইৰূপে জনাইছে আতে ৮ কুল চন্দন তামোল পান দিব
দি বোলে মজুমদাৰ কেয়াই সিঁইতক খৈবাম বজাৰ ৮ ইন্দবব
চৰণত শৰণাশয় হৈ শুদ্ধৰূপে চিন্তি থাকিলে কিনে। সিদ্ধিক
মলতিব ? এখন ইঁইত থকা চাইতে থাকোক গৈ যেখন
বিদায় দিয়া যাই নিৰ্কঙ্ক কৰি বোলা যাব। ৩ সেৱা কৰি
হুঁকি উঠি গলত দৰজা বেল তলিয়া বাসিক বিদায় দি
পঠাই সকলে সহিতে আহিল আক অহা কালত মিলাচলব
বড় গছা দুটা লগাইছিল বড় কুকমৰ আগত গছ হুৱা
খলা ১ গছ লগাইছিল।”

পত্নী-বিলাপ ।

যুক্তাব্রতী (অসমীয়া-সুৰ) *

১

উঠা প্রাণেশ্বর, কবিছোঁ কাতর
 জ্ঞাপি অধকর, জীমুখর স্বর এ—
 কবিতা সাদর, শুনোবো বাবেক মোক ।
 চোরা চকু মেলি, ঘোষ-চেস চেলি,
 মকবিবা বেলি, যাই প্রাণ গেলি এ—
 উঠি কবা কেলি, পাছবোছোঁ যত শোক ॥

২

অনাধিনী কবি, কিবা দোষ ধরি,
 গৈলা পবিছবি, দাসী বৈলোঁ পড়ি এ—
 বাবেক স্মৃতিবি, কিমনো নেচোবো কিবি ।
 দিবস-শরৎবী, চিরবি চিরবি,
 বোহাবী জিন্নবী, বাগবি বাগবি এ—
 কান্দে সব সবি, শুনি প্রাণ যায় মবি ॥

৩

হেনর মিদর, বহবা বান্ধ'র
 কবিছোঁ বিদর, পবাণে মসর এ—
 হইরা সদর, বাবেক দাসীক চাই ।
 সংসারত মর, একেশ্বরী হই,

* যি সকল পাঠকে যুক্তাব্রতীৰ সুৰ জানে তেওঁলোকে
 সেই সুৰ মতে গাই পঢ়িলে এনেই পঢ়ি বোহাভকৈ বেচি
 সোহাদ পাৰ ।

পুত্র কন্তা নই, কাবনো আজন্ম এ—
নইরা সময়, কটাম দিরা উপার ॥

৪

উঠা গীত্র কবি, মাটিত বাগবি,
নাথাকাহা পড়ি, চরণত ধরি এ—
মাতিছে। পামবী, উঠা উঠা ঘোব প্রাণ !
সুখতে বর্জিত, দৈব মূলসিত,
কোমল তুলিত, শুইছিল। মিত এ—
কিনো বিপবীত, বিধি কবিলি বিধান ॥

৫

পবন সুখত, ভোব অন্তবত,
জ্বলে অবিবত, হিংসাব-জুই মত এ—
সুখ কবি নষ্ট, স্ত্রী তার বিধি তর ।
ধিক ভোব প্রাণে, ধিক ভোব জামে,
ধিক ভোব মাদে, বড়েক বিধান এ—
পবক্সিয়ে ছামে, নিভাস্তে যাব জদর ॥

৬

সংসার কাননে, আমি দুয়োজনে,
আনন্দিত মনে, নিঃশত-জীবনে এ—
হুবিছিন্নে। যেমে, হবিণ হবিণ। হুই ।
কেতিরাও কাব, একে। অপকাব,
মকবো এবাব, তই দুয়াচাব এ—
সুখত আমাব, কেলেনেই জ্বালিলি জুই ॥

৭

এটোক বধিলি, কি লাভ লভিলি,
ইটোক এড়িলি, কিং মেঘাবিলি এ—

অনাথা কবিলি, ময় অভাগিনীক কিয় ?

শূণ্য হৃদি লই, থাকিলোহা ময়,

প্রাণ নিলি তব, ভেল যেন হয় এ—

দেহ আছে বই, কেমেই তাকো নিনিয় ?

৮

সকলোরে কয়, বাবী হলু ময়,

মবিল বান্ধ'য়, পবাণে নসয় এ—

ভাটোহেঁ নির্দয়, গালি দিছে যেন মোক ।

হেন দুর্দশন, শুনি ও ভ্রবণ,

অবিশ্বাসী মন, নহয় ভগন এ—

আছয় জীবন, হবি ! সহি এত শোক ॥

ব মহন্ত,

কীর্তন ।

আমার দেশের কীর্তন পুখী এখানি মহাবত্ব । ইয়াক শঙ্করদেবের নানা সংস্কৃত পুখীর পবা সঙ্কলন কবিছে । কোন সময়ত এই পুখী বচনা কবে ইয়াক উলিওরা টান । শঙ্কর দেব তেঁওর জন্মভূমি বড় দোহাত থাকোঁতেই এই পুখী তেঁও লিখে ; যি শিলত বহি আক যি শিলিখ। গছত সময়ে সময়ে আউজি তেঁও কীর্তন লেখে তাক আজিলৈকো বড় দোহাত তকত সকলে দেখাই দিয়ে । শিলিখা গছ এই পর্যায়ে এটলিয়া হই থকা দেখি । কছাবীর উপস্রবত যেতিয়া বড় দোহাব পবা শঙ্কর দেব সপরিবাবে পলাই যায় তেতিয়া শঙ্কর দেবের লেখা কীর্তন ধবতে পাহবি গ'ল । আদ বাটব

পৰা আহি অকলে তেঁও ইয়াক লই যায়। এনে এবাদ আছে বোলে শঙ্কৰ দেৱৰ ৪০ বছৰ বয়সত কীৰ্ত্তন পুখীলৈ গৈ শেষ হয়। সেই হলে ১৪১১ শঁকত এই পুখী শেষ হয় কিয়নো তেঁওৰ জন্ম শঁক ১৩৭১-৭—বোঁহা হুটা বেল শুভীত এই পুখী শেষ হয়।

কীৰ্ত্তন আমাৰ দেশত যেনে প্ৰসিদ্ধ আম কোনে পুখী তেনে প্ৰসিদ্ধ নহয় খড়ি কটীয়াই খড়ি কাটোতে ডোমে মাছ মাৰোতে কীৰ্ত্তনৰ পদ গায়। নাম হৰিসেন্দ্ৰা, বিয়া, সভা, দিনৰ প্ৰসঙ্গ সকলোতে কীৰ্ত্তন পাঠ হয়। মঙ্গলচো-
ব্ৰাত মঙ্গলতিএ কয় “৭ আখ্যা কীৰ্ত্তন পঢ়াৰা ৭ জন তক-
তক বগা বাউল বগা পাছলিৰে ধুয়াৰা ভাল হ’ব”।
সামান্য সভা হলে কীৰ্ত্তন পাঠ হয়। যি সকলে শঙ্কৰ দেৱক
মানি কৰে সেই সকলেও সেই সমস্ত কাৰ্য্যত কীৰ্ত্তন পঢ়ায়।
বিয়াত জন্মাক্ষমীত কি আম পৰ্ব্বত কীৰ্ত্তনৰ নাম আৰু পদ
ভিকতা বিলাকে গায়। আমাৰ মাসুহৰ ঘৰত গাণনাৰ
প্ৰধান পুখী কীৰ্ত্তন। আমাৰ সাধাৰণ মৰ মাৰী এজাই
বেদ পুৰাণ ভাংগত প্ৰভুতি শাস্ত্ৰৰ নামহে শুনিছে কীৰ্ত্তন-
কেহে বেদ পুৰাণ বুলি জানে। শঙ্কৰ দেৱৰ মুখ্য উদ্দেশ্য
সাধৰণত তেঁওৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ। সেই উদ্দেশ্য কীৰ্ত্তনৰ
দ্বাৰাই বিশেষ ৰূপে সাধিত হৈছে।

সাধু সমাজত বাহি আছে যে শঙ্কৰ দেৱে “দেৱ, নাম
তকত বা তকতি” এই তিনিধাৰা ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিলে আৰু
এই কাৰণেই তেঁও বৈকুণ্ঠৰ পৰা আহে। তেঁওৰ শিষ্য
মাধৱ দেৱে “কুক” বিষয় প্ৰচাৰ কৰিলে। দুইও এই
বিষয়ত কৃতকাৰ্য্য হ’ল। কীৰ্ত্তনৰ মূল পদ। তাতেই শঙ্কৰ
দেৱৰ “দেৱ” বা দেৱতাৰ পৰিচয় আছে। শঙ্কৰ দেৱে

নিৰ্বাচক ব্ৰহ্মক মানিছিল কিন্তু তেঁও ব্ৰহ্মৰ অবতাব নীচাব
কৰিছিল আৰু তাকেই লোকক শিক্ষা দিছিল ।

প্ৰথমে প্ৰণামো ব্ৰহ্মৰূপী সনাতন ।

সৰ্ব্ব অৱতাৰৰ কাৰণ নাৰায়ণ ॥

ঈশ্বৰ সকলো অৱতাৰৰ কাৰণ বুলি সিদ্ধান্ত কৰি এই
শক্তিকৰ্ত্তাৰ ব্ৰহ্ম। বা ঈশ্বৰৰ শৃঙ্খনি শক্তিব বিকাশৰ কথা
কই মন্ত্ৰাদি দশ অৱতাৰৰ কথা কোৱা হৈছে। দশ
অৱতাৰ বৰ্ণনাৰ পাছত সনৎকুমাৰ নাৰদ প্ৰভৃতি ২৪ জন
ঋষিকো অবতাৰ ৰূপে ব্যাখ্যা কৰিছে। ঈশ্বৰে এইৰূপে
অৱতাৰ হৈ প্ৰাণীৰ উপকাৰ চিন্তিছে বুলি কইছে। ইয়াৰ
পাছত নামৰ পৰিচয় কই তাৰ অপৰাধ বৰ্ণনা কৰা হৈছে।
ইয়াৰ পাছত এই ঈশ্বৰে যে পাশণ্ড সকলক মৰ্দন কৰে তাৰ
বৰ্ণনা। আকাৰ হলেই তাৰ ৰূপ আৰু স্থান আবশ্যক সেই
কাৰণে ধ্যান আৰু বৈকুণ্ঠৰ বৰ্ণনা কৰা হৈছে। নিৰ্বাচক
ঈশ্বৰক সাক্ষৰ বৰ্ণনা কৰি অজ্ঞামিলৰ উপাখ্যানৰ দ্বাৰা
মাজানি ঈশ্বৰৰ নাম ললেও যে মুক্তি। ইয়াক জনোৱা
হৈছে। ঈশ্বৰত ভক্তি কৰিলে কোনো বিপদে নপৰ্ণে আৰু
হাততে ঈশ্বৰক পায় প্ৰহ্লাদ চৰিত্ৰৰ এই অভিপ্ৰায়।
ঈশ্বৰৰ মহিমাৰ আগৰ হৰৰ তুল্য বে জ্ঞানি জনো অপ্ৰভুত
আৰু মুৰ্খ আৰু অতি অসহনীয় আৰু দৰ্শৰ কাৰ্য্য কৰিলে যে
দৰ্পহাৰী ঈশ্বৰে দৰ্পহুঁড় কৰে তাৰ কথা হৰ মোহন আৰু
বলিহুলমত বৰ্ণিত আছে। বড় বিপদত পড়ি ঈশ্বৰক
ভজিলে তেঁও যে উদ্ধাৰ কৰে গজেন্দ্ৰ মোহনত সেইটো
প্ৰকাশিত হৈছে। ব্ৰহ্ম যে কৃষ্ণৰূপে দৈবকীড অৱতাৰ
হৈছে আৰু দামুহৰ দৰে তেঁও কাৰ্য্য কৰ্ম কৰিছিল আৰু
তাতেই ঈশ্বৰীয় গুণ দেখাইছিল এই সমস্ত আৰু কৃষ্ণে যে

ভূমিৰ তাৰ সংহৰণ আৰু চুৰ্ভকনয়ন কৰিছিল তাক শব্দৰ
দেৱে দেখাইছে। পাছে কুকৰ বৈকুণ্ঠ গমন পৰ্য্যন্ত বৰ্ণনা
কৰি ব্ৰহ্মই যে কুক তাক দেখাইছিল সেই কুকৰে যে সব-
লোকৰ পৰা গই দাকৰূপ উড়িয়াত জগন্নাথত প্ৰকাশ হইছে
তাক প্ৰকাশ কৰিছে। এইৰূপে নিৰাকাৰ ঈশ্বৰক সাকাৰ
বৰ্ণনা কৰি আজি কালিৰ মতে পাৰ্চলৈ উজুৰৈ জগন্নাথ
ক্ষেত্ৰত থোৱা হইছে। মামা কৌশলেৰে শব্দৰদেৱে ব্ৰহ্মৰ
অবতাৰ বৰ্ণনা কৰি উজু উপাৰ দেখুৱাই তেঁওৰ দেৱতা-মাম
আৰু তকতি-প্ৰচাৰ কৰিলে। কীৰ্ত্তনৰ তাৰা এনেৰূপে
সজোৱা হইছে যে তাক বজা বেহাৰ উড়িয়া উত্তৰ পশ্চিমৰ
অনেক ঠাইৰ লোকে বুলে। শব্দৰ দেৱ প্ৰকৃত পক্ষে তেঁওৰ
উদ্দেশ্য সাধনত যে কৃতকাৰ্য্য হইছে ইয়াত সংশয় নাই।

কামৰূপীৰ পত্ৰ।

কাকা! ধন্য মকৰিবি! কাকাকে বুলোঁ। ভুহনা
আসবীয়া। বৰ্গৰূপে আহুছাহ। আমি বোলাতিতে
চেকেৰী। যব পৰম্পৰা কামৰূপ জিলাত। ইওতে আমাৰ
কামৰূপ একুহি সকলোদিকি ডালৰ আছিল। আমাৰ
মাম ভাবতৰ চাৰিও দিশি আছিল। ভুহনাৰ বহুপুৰ গড়
গাঁও আমাৰেই আছিল। এখান যেমতা আমাৰ মাও বুৰা
ধৰি। তেও আমি আমাৰ মাচটো বাৰি আছোঁ। আমি
কামৰূপী। আমাক ভুহনা চেকেৰী বুলি হাঁহাঁহ। নাহেব
গিলাসামে বোলে ভাবতৰ মাহুৰ গিলাক কিবা “মিটিব”
বুলি মাতেই। আমিও ভোচেব মমত বেমনা মিটিব।
কাকা এই দেশত গিলা কাকাত আছেই আৰু আছিল

সকলো তুহনা আসমীয়া কেইটাবেহে । আসাম মিউস আসাম বন্ধু আসাম-বিলাসিনী আসাম নৰ্পন আসাম মিহিব সকলেতে আসাম আমাৰ কামৰূপৰ নামে নাই । সেই গিলায়িকি মহাওক । কাকা ! আমাৰ ইহঁও হুআসাৰ একাসাৰ কথা কবি । মকাই যেধাম দোবে ছুবক । “ বি. কবে পবক ডাৰ মিলে যবত ” সঁচা । আমাক ঢেকেবী বুলি ইহঁইওতে তুহনীও দেখোন এখান “ মিটিব ” বুলি ইহঁহেনি খাত্ৰা হলি । সিগালা বৰ্কাওদে ।

আগে-আছামৰ দিনত ভাল মানুহ কুকান বড়ুৱা গাঁইই সকালৰ গোলাম বান্ধা তকাত আছিল । পাছে সিগালা ইংৰাজৰ দিনত গুছিল । আমাৰ ডাক্তাৰ লোক সকলে মিজে এখান বন কৰিখাৰা লাগা পালেতিত পৰ্ছি । পাছে সেই সকালে আপনি বমো কৰা মৰেই ধমো নাই বড় দুঃপত পড়িছি । আমাৰ দেশত আন দেশৰ দৰে ধম নাই । বিষয়া গিলাসানে বিদ্য পালি মানুহ পায় ডাবেই সকাল কাম চলেই পাছে এখান ইও নাই সিও নাই মাঝে মেধাম ধাম হছি । তাতেইহে কাকা ! আগৰ ডাক্তাৰ মানুহ গিলাসামৰ বড় বিপদ হছি । আগৰ লক গিলাসানে ডাক্তাৰ আক ধমবন্ত হুবা বৰ্ছি । কাকা ! ইয়াৰ কথালো কি জামাহ ? “ আছামৰ টপলা তিতবে কঁকলা । ” তুহনাৰ কুকান বড়ুৱা আমৰ থাকাব মাঠী আক বৰেই নাই । বতি পাই ততি থাকেই । আমাৰ কামৰূপত হলি ভেলাই কথা নাই । আসমীয়া ডাক্তেৰীয়া সকালে আদি কুকান বড়ুৱা বুলি বড় ভেম মাৰেই । কিন্তু কাকা । বয়া আপবি । আমাৰ গাঁওতে জলহ নামে এটা ডোম আছিল । সি আজি হুবহুৰ বান হছি এটা বনেৰ জলকৰ ললাক । পাছে সি

যদি গেল। এখান দেখোন ডাব জুতো মাঝে হুসিটোই
জনার্কর জনকব বড়ুরা বুলি লেখেই। এটা বাবুদেব হুসি
শকতে বড় গাউগতি শকাত আছিল। ডাক সকালে
কোকোন বুলি মাংছিল। পাছে সি দেখোন ডাবাব হই
কুকান হ'ল। কাকা! জুহনার এমাই যিবেই আভে
আকোঁ ডেব মাঝাহ! ডাভেহে জুহনার আপনা আপনি
কুকান, বড়ুরা হই গাও বাধবা যদি এখান আপনা আপনি
“বজু” বুলি চাৰিও কালে টাই মাৰি কুবাৰ। এখান
বোলে কিবা উমৰিংখ শক্তিকা মিচা ডেব এতি কেইল।
আমাক ঢেকেবী বুলি হাঁহ মোব মাই। সাহাবে ডমোক
“মিটিপ” বুলিলে আক আপনা আপনি মিমেই মোবা
দেখলি আক মোব হাঁহি উঠেই।

গ, ড,

আমালোক ।

পাঠক ! জুহি ওপবত “আমালোক” দেখি পোনে
পোনেই বিশ্বাস কৰিবা যে এই প্রবন্ধত আমাব দেশীয়
বিলাকৰ কিবা কথা লেখা আছে, কিন্তু নহয়। “আমালোক”
এই শব্দটোৰ বিষয়েহে আমি অলপ কবলৈ আগ বাঢ়িছো।

“আমালোক” এট শব্দটী আজি কালি কোনো কোনো
শিক্ষিত অসমীয়া ডেকাব মুখত জুহি অবস্থ গুলিহা, আদিও
গুলিহেঁ। এই শব্দ আজি কালি কবা কোনো কোনো
অসমীয়া কিতাপতো দেখিবলৈ পাইছোঁহেঁক। “আমালোক”
এই শব্দ আধুনিক, ই কেতিয়াও অসমীয়া শব্দ নহয়, অত কি
আদি যেতিয়া নক ভেটিয়া অৰ্থাৎ ২২। ২৩ বছৰ পূৰ্বে

আসামৰ কোনো অংশৰ ভিত্তি বা ইতৰ যাদুহৰ মুখে আমি “আমালোক” শব্দ উচ্চাৰণ কৰা শুনা নাই । এতিয়াও এই শব্দ অনেক ভিত্তি লোকে ব্যবহাৰ নকৰে বা কবিব নাজানে । বোধ কৰো কোনো প্ৰাচীন অসমীয়া এই এক অসমীয়া শব্দ বুলি স্বীকাৰ নকৰে ।

অনেকে কব পাৰে যে যেতিয়া “তুমি” “তোমালোক”, “তঁও” — “তঁও লোক”, হব পাৰে সেই স্থলত আমি — “আমালোক” ছোৱাত আপত্তি কি ? আপত্তি এই যে “তুমি” — “তোমালোক”, “তঁও” — “তঁওলোক” ইত্যাদি আদৰ্শ দেখুৱাই “আমি” “আমালোক” কবিব খোজা ভেনে হলে “তয় — “তই” “সি — সিহঁত” সূত্ৰ মতে “ময়” “মোহঁত” নহয় কিয় ? বিশেষ তুমি আৰু “তঁও লোক”, কিন্তু অসমীয়াত “ময়” একবচন আৰু “আমি” বহুবচন, বহুবচনৰ আকৌ বহুবচন কি ? বঙালীত “আমি” “আমবা” যেনে অসমীয়াত “ময়” আৰু “আমি” তেনে ইয়াক কোনে নাজানে ? বিশেষ “আমালোক” শব্দ পূৰ্বে কেতিয়াও কোনো অসমীয়াই ব্যবহাৰ কৰা নাই সূতৰাং সি অসমীয়া শব্দ হব নোৱাৰে । এই শব্দ প্ৰথমে বঙালী যাদুহৰ সন্সৰ্গত থকা কোনো কোনো সাধাৰণ যাদুহৰ মুখে শুনিবলৈ পোৱা গৈছিল ; বোধ হয় সিহঁতে বঙালী কবৰ হেপাহত “আমালোক” বঙালী শব্দ হেন অনুমান কৰি ব্যবহাৰ কৰিছিল, তাৰ পাছত ক্ৰমে ভিত্তিলোকৰ ল’ৰা বিলাকৰ মাজতো চলতি হৈছে ।

আমালোক শব্দ যে পূৰ্বে কেতিয়াও আসামত ব্যবহাৰ নাছিল তাৰ প্ৰমাণ অনেক । প্ৰথমতঃ এই শব্দ প্ৰাচীন তত্ত্ব ইতৰ অসমীয়াৰ মুখত শুনিবলৈ পোৱা নাযায় । এতিয়াও

“আমালোক” শব্দ বখাৰ্ঘ গাঁৱলীয়া অসমীয়াৰ মুখে ওলোৱা কোমেও শুনা নাই। দ্বিতীয়তঃ বেঙা বা বজ্জৰবা দোকালী পহাৰী ডিকতাৰ বাহিৰে কোনো ডক্ক বা ইউব জেনীৰ বুক্টি, ডেকেবী, বা ছোৱালীৰ মুখে “আমালোক” বোলা কোমেও দেখা শুনা নাই। “আমালোক” শব্দ অসমীয়া শব্দ হোৱা হলে, “তোমালোক”, “ওঁওলোকৰ” দৰে ডিকতা সমাজৰ ভিতৰতো “আমালোক” শব্দ শুনিবলৈ পোৱা হুল নোহেতেন। তৃতীয়তঃ শব্দৰ দেহ বা উঁওৰ পিছৰ কোনো অসমীয়া, পুখিডো (পছৰ শব্দানুবোধতো) “আমালোক” শব্দৰ ব্যৱহাৰ নাই। “আমালোক” “বে. মিতান্ত আধুনিক শব্দ আৰু ই বে অসমীয়া মহুৱ তাৰ ইও এটা প্ৰধান প্ৰমাণ মহুৱ নে?

ম, ম, মহন্ত

মন্তব্য। এই ৰূপে অনেক বিদেশীৰ শব্দ আমাৰ ভাষাত সোমাইছে আৰু ম শব্দ বৰ্ত্তি হৈছে। বিদেশীৰ লোকৰ সমাগমৰ দ্বাৰা এই দেশত অনেক মম শব্দ মম কথা মম ভাষা মম আচাৰ প্ৰবৰ্ত্তিবলৈ ধৰিছে। এইটো উন্নতিৰ আৰু পৰি-
বৰ্ত্তনৰ চিন।

স,

বিশ্বাস ।

১

“বিশ্বাস” কথাটি কেনে বিধা বিধা লাগে।

কিন্তু ই কথাটি যেনে

অন্ত কথাটিও তেনে

ভেনে কিয় অন্তৰত সদায় ‘ই’ জাগে।

২

কিয় জাগে কোনে কব ? কোরা কোনো নাই
 যি রূপে বেয়ে ডাবিব
 সিরে সেই রূপে পাব
 কিছ বিশ্বাসব অন্ত কোনেও মেপাই ।

৩

বিশ্বাসেই সংসারব এক মাত্র পুষ্টি ।
 বিশ্বাস সবব মূল,
 বিশ্বাসেই জাতি হুস
 বিশ্বাস সকলো বর্ষ কর্ণব লাপুষ্টি ।

৪

কোনো লোকে ঈশ্বরক দেখা পোত্না নাই,
 কি, কোনোবে ঈশ্বরক
 দেখি আছি কোনোবাক
 কইছেহি ; 'এনে লোক-মুখে শুনা নাই ।

৫

তথাপি অসো ভক্তি ঈশ্বরব প্রতি ।
 কেলে বিশ্বাস কবি
 ঈশ্বরক মনে ধবি
 কবে সেতা সকলোএ বাজে পাই গতি ।

৬

বিশ্বাস যথকা হ'লে সকলো অশাব,
 চক্ষু পূৰ্বা আঁগ শূন্ত
 নাই পাপ নাই পুন্ত
 ঈশ্বরব আভিধকে সকবে স্বীকাব ।

৭

বিশ্বাস মহলে লোকে অস্ত্র এজমক
আশঙ্ক। বিহীন হই
মন-কথা ভাঙ্গি কই
মোহাবে কবির শাস্ত আপন ঘরক ।

৮

যি যাতুহ সংসারত বিশ্বাস বিহীন,
হুঃখি জীব তার দবে
নাই পৃথিনী ভিতবে .
তার সম জগত্তত নাই উপা'হীন ।

৯

ব্রহ্মাওব যাড়ে তই কি বস্ত বিশ্বাস !
তই নহনে সংসার
যিহা কেনে অসার
সংসারব প্রাণ উন্ন, প্রাণব বিশ্বাস ।

১০

অধর্মি কি ধর্মি আক আন্তরিক, মান্তরিক
তই সকলোব প্রাণে
বাস কবিহু সমানে
সকলোবে ওচবত সমান আন্তরিক ।

১১

লোক ভেদে বেধে লোক বিভিন্ন রূপেবে
পবিত্র ধার্মিক জলে
পূজাকবে লোক যনে
যমিকে কটাক করে প্রেমে চুসে ।

১২

কাৰো এতি কিত্ত মিলাকণ মোহ তর
 যিয়ে যি তাহেবে চার
 সিয়ে সেই তাৰে পাৰ
 কেতিয়াও কোনো লোক বিকল নহয় ।

১৩

বিশ্বাস ! কত যে ভোৰ মহিমা অপাৰ
 সংসাৰত মেপাই কোনেও ভোৰ পাৰ
 তই নবকৰ বথ
 তই পুনৰ স্বৰ্গ পথ

ভয়ে ব্রহ্মাণ্ডৰ মাজে সত্যৰ সাকার
 বিশ্বাস ভয়ে যে সুবি এগৰ আধাৰ ।

১৪

তাবি আশা তাবিয়ৰ ভোৰ মুখ টাও
 ময় যাব সি আমাৰ
 এই কথা কবি সাৰ
 বিশ্বাস ভোতেই ময় বিশ্বৰূপ পাও ।

হে,

সমাজিক ।

নব জাতিৰ জীৱন মানসিক সম্বন্ধে দুটি অবস্থাত আভি-
 বাহিত হয়। এডোকে মানুহেই দিনৰ ভাগত কাম কাজ কৰি
 আপোনাৰ জীৱিকা উপাৰ্জন আৰু আনৰ উপকাৰ সাধন
 কৰিবলৈ পুৰুষাৰ্থ কৰে। নিশা হলে সকলোকে পৰি-হৰি
 চিন্তা ডাবনা বিগৰ্জন দি বিজ্ঞাৰম নিমিত্তে সিদ্ধা দেবীৰ

কোমল কোলাত আঁজর নয়। জগতত এনে কোনো মানুষ নাই যি শয়ন আক জাগরণ এই দুই অবস্থার তত্ত্ব মেপায়। কিন্তু শয়ন অবস্থাত আক এটি অবস্থার অবস্থিতি আছে। তাক অপ্রাবছা বোলা যায়। এই অবস্থার লক্ষণো সকলোএ ভালকৈ জানে। সকলো মানুষেই এমিন অগ্ন দেখিছে, এমিন অগ্নর সূর্য ভোগ কবিছে। এই অবস্থা অতি অপূৰ্ব আক অমিচ্চনীয়। তাব ওপত বাগি খোৱা বগমীয়াই ও বড়ই শিংহাসনত উঠি লোকৰ ওপবত হুহুৰ চলাবলৈ পায়, আক সপ্তদীপা পৃথিবীর অধিপতিএও, বগ-নীয়াৰ মিচিনাকৈ হুহুবে হুহুবে বাগি পেট পুহিবলৈ পায়।

সপনো ঘৰ আচৰিত বস্তু। তাব হুহকত পতি মানুষে কি মকবে কি মেদেখে আক কি মেপায়? হুদীয়া দখিতব যবত সোমব তড়াল হই পড়ে। অপুত্ৰকব যবত জগত মোহন সৰ্ব্বগুণে অলঙ্কৃত পুত্ৰ হয়। আক কোনোএ বা পবন আদব ধমকো হেকরাই যুবে কপালে ছাত দি কান্দিবলৈ পায়। এই বক্তকণী অগ্নব গতি বড় ফুটিল আক লক্ষণো বড় জটিল, বেগতে তত ধবিব মোৱাৰি। কেতিয়াবা দেখা যায় যে বিছকে বউকে তাবি থকা যায় তাকে সপোনত দেখো। ইয়াৰ পৰা সিদ্ধান্ত কৰি খোৱা যায় যে অতি তাক-নাই সমাজিকব কাৰণ। কিন্তু কেই দিন মানব পিছত আকোঁ সেই সিদ্ধান্ত অমূলক হই পড়ে। যি মানুষৰ লগত এমিন মাখোন দেখা হইছিল, যি মানুষৰ লগত এবাৰ মাখোন কথা কইছিল, যি মানুষক আজি পাঁচ বা দশ বছৰ দেখা নাই তথা নাই চিন্তা নাই, আজি সেই মানুষে সমাজিকত আহি ওলাব, কত কথা কব, কত মিতিবালী দেখুৱাব আক কত লীলা খেলা কৰিব। এই বোব দেখি আটনএ কৰি খোৱা

সিদ্ধান্তটোক দলিলাই পেলোৱা বান্ধু আৰু মটক এটা কবি-
বলৈ বহুদীপ হওঁ ।

কিছু অল্প বহুকালৰ কাষত এমেলৈ পকা যে বাতিটোৰ
ভিতৰত সাত কলগ যলাই এবাৰ সন্ধানী এবাৰ বৈবালী,
এবাৰ তাঁতী এবাৰ মুচি, আৰু এবাৰ বা খড়ি তাৰী হই
দৰ্শন দিয়েছি, তেওঁ মানুহৰ তেলেকি লগা চকুৰে চিনি
ধৰিবই মোৱাৰি। যি যিহকে দেখুৱাই তাকে বিশ্বাস কৰে,
যিহকে কয় তাকে সঁচানে মিচা বিচাৰি চাবলৈ মোলয়।
আম কি বিচাৰি চাবৰ যে ক্ষমতা আছে, তাৰো জ্ঞান
নাথাকে। কেৱল ইন্দ্ৰিয় শাসী সজীৱ পুতলাৰ নিচিনা চাই
মাথোন থাকে।

ইয়াৰ কাৰণেই টোপনিৰ এটা ঘাই লক্ষণ। চকু মুদি
নিটল মাৰি, নবলানচৰাকৈ হাত ভৰি মেলি পাটিত পড়ি
থকাৰ লামেই টোপনি নহয়। তাৰ আৰু কেইটা মান
আন্তৰিক লক্ষণ আছে। টোপনিত মানুহৰ শাৰীৰিক
মন্ত্ৰবোৰ লিখিল হয় আৰু তেজৰ গতিও চুহু হই পড়ে
কেৱল বিশ্বাস মাথোন ধৰিব নিচিনা সমানে চলি থাকে।
ইয়াত বাজে টোপনিৰ আৰু এটা লক্ষণ আছে, সেইটো তাৰ
ঘাই লক্ষণ। নিশাওঁহাত মানুহৰ ইচ্ছা, শক্তিৰ লোপ হয়,
অৰ্থাৎ আধীনত্বৰ জ্ঞান নাপাকে। সেই ইচ্ছা, শক্তিৰ আকৌ
আবিৰ্ভাৱ হলেই মানুহে টোপনিৰ পৰা সাৰ পায়। কিন্তু
টোপনিত ইন্দ্ৰিয় বোৰৰ অৰ্থাৎ নাক কান আদিৰ আপোমন
আপোমন কাম কৰিবৰ ক্ষমতা নাপাকে। ইয়াৰ পৰা কে.মো
লোকে তাৰিৰ পাৰে যে ইও এটা টোপনিৰ লক্ষণ। কিন্তু
সেইটো ভুল। ঐচ্ছিক নিৰ্বিলম্বতা টোপনিৰ লক্ষণ নহয়।
কিহনে টোপনিতো মানুহে কেতিয়াবা শব্দ শুনে আৰু ভুল

আমি গল্পকৃত বলব পোড় পার। অবশ্য ইকালে চকু দুটি থাকে আক বাতিলে বাতো লগাব মোহাবে। বেতিরা আদ্যব বোব চৌপনি আছে তেতিরা হে ইঞ্জির বোবব শিখিলতা জন্মে, পাড়ল চৌপমিত সিইতে সিইতব কাব কবিন পাবে। সমাজিকো এই অল্পহাত অর্থাৎ পাড়ল চৌপমিতহে দেখা যায়। স্পন্দিত অল্পহা বা দোণ্ডোব মিত্রাত সপোনব উৎপত্তি হব মোহাবে।

আগেএ কই অহা গইছে যে চৌপমিত বাবুহব ইচ্ছা শক্তি লোপ হয়। সপোনতো সেই শক্তি লোপ হইতেই থাকে। সেই দেখিছে বাবুহে অমূলক কথাকে বিশ্বাস কবিতর খার আক মিচা কথাকে সঁচা বুলি হুখ শোক পতিতাপ আদিব অধীন হয়। এজন্য বাবুহে সপোনত দেখিছিল, যে কোনোবাই হেনো তাক জুলা জুইব হুণ্ড পেনাই বিব খুজিছে। ইরাকে শুনি তাব মনত মহা তরব উৎপত্তি হল; দুহুহা বতাহত কল গছব মিচিমা, তাব দুহু ঠক ঠক কৈ কপিবলৈ ববিলে, মূল শুকাই কড়াই বেন হল; গাব তেজ শিখিল হল; পেটত তোক পিরাহ মাইকিরাত পবিল। এই মবে উৎকট তরব এটাই বোব লক্ষণ দেখা দিলে। কিন্তু সেই বাবুহ জনে এবাবো তাবি মেচালে যে সি সেই চাইব পবা পলাই গই বা বজাব সহায় লই নির্ভরে থাকিব পাবে। এই বোব কথা তাব মনত মপড়ে আক পড়িবও মোহাবে। কিয়নো এই বোবব লগত বিচাৰ শক্তিব সিনেব সমস্ত আছে ইকালে আকোঁ বিচাৰ শক্তিব লগত ইচ্ছা শক্তিব যোগ। কিন্তু ইচ্ছা শক্তি তেতিরা লোপ হই আছে, সেই অল্পহাত তাব অস্তিত্ব মাথাকে। এতেকে বাবুহ জনে মিচা কথাব নিমিত্তে মহা তরব বশীকৃত হই অতি কষ্ট ভোগ কবিলে।

সমাজিক যে কেবল আন্তৰিক কাৰণৰ বশবৰ্তী এনে কথা নহয়, বাহিৰৰ বস্ত্ৰৰ লগতো তাৰ ঘন সম্বন্ধ আছে । কেতিয়াবা দেখা যায় যে বাহিৰৰ বস্ত্ৰ এও সপোনত দেখা বস্ত্ৰৰ লগত যোগ হই সপোনৰ গতি আৰু ফাললৈ টানি লৈয়ে । এজনে সমাজিকত দেখিছিল যে সি হেনো এখান খুতবিয়া শাকমিত সোমাই আছে । এনেতে ইফালে বাঁহত পাব পোৱালিও ঘাতিছে । সেই মাত্ৰ মাহুহ জনে শুনিবলৈ । কিন্তু তাৰ ঘনত তেতিয়া সি পাব পোৱালিৰ মাত্ৰ যেন লাগিল, শাকমিত সাপৰ পোৱালিয়ে মাত্ৰ লগাইছে বুলিহে ল'বালি কৈ তাৰ পৰা ওলাই আহি মুকমিত থিয় হ'ল । ওপৰত কই অহা হইছে যে পাতল চৌপমিত হৈ মাহুহে সপোন দেখে, আৰু পাতল চৌপমিত মাহুহৰ ইচ্ছাৰ বোৰে সিহঁতৰ কাৰ কৰিব পাৰে । সেই দেখি যদিও মাহুহ জনে চৌপমিত পড়ি আছিল, তেওঁ তাৰ কানে পাব পোৱালিৰ মাত শুনিবলৈ পালে । অৱশ্যে কাৰ্য্যত একো বাধা নজ্বলিল । এই দৰে বাহিৰৰ বস্ত্ৰ এ সপোনৰ ওপৰত কিছু কিছু কৰতা চলায় । কোনো মাহুহে জ্বৰ উঠা অৱস্থাত যদি সমাজিক দেখে তেন্তে সি সকলো বস্ত্ৰকে তপত বেন পাব । তপত বালিত কুৰিব পাব ; তপত বতাহ গাত লাগিব ; তপত বস্ত্ৰ খাব পাব ; আৰু যিহেতে হাত দিৱে সেইএই ঘ ঘ কৈ তপত লাগিব ।

মাহুহৰ গভীৰ আৰু পাতল চৌপমি চিনিব পাৰিলে তাক সপোন দেখুওৱাত একো টান নহয় । যেতিয়া সি পাতল চৌপমিত পড়ি থাকে তেতিয়া গই লাহে লাহে কানত কথা কলে যদি সেই শব্দত তাৰ চৌপমি নাভাঙে, তেন্তে সি কানত কোৱা কথা বোৰ সপোনত দেখা যেন

পাব। কিবা লাভ টেঁচা পানী সগাই দিলে, যদি পানীও শীতলভাব মিথিত সাব সোপান ভেসেহলে সি ক'বাব মইত পবি সাতোবা বা গা বোত্ৰা বুলি সপোন দেখিব। পাটিব ওচৰৰ বেবত ফুহু বা দাব বাবিলে সেই পাটিত শুই থকা মানুহে তন্নসহুল সপোন দেখিব। আন কি সমাজিকত তরকে সঁচা বুলি উঠি লব যবাতো আটক নাই। এই দেখি বেজ বিলাকে কৈতিয়াবা ন'বিলাক সপোনৰ কথা সোধে। ন'বিলাই কেমেহুয়া সমাজিক দেখে, পানীত পড়ে যে বতাহত পড়ে এই বোব জামিবলৈ চেঙা কৰে। কিয়নো ইয়াৰ পৰা সেই মানুহ চৌব কিহব মিথিতে বা কিহব আধিক্যত ন'বিলা হইছে কিছু কিছু জামিব পাৰি। যদি সি সমাজিকত সদাই পানীকেহে দেখে তেন্তে তাৰ জলৰ দোষত ন'বিলা হব পাৰে, যদি প্ৰায় বতাহহে দেখে তেন্তে বাতৰ দোষত বোগ হইছে বুলি জামিব পাৰি। কিন্তু এই কথা বে সদাই সঁচা এনে নহয়। যাজে যাজে মিথিলিবও পাৰে। কিয়নো সপোন সদাই বাহ্যিক কাৰণৰ বশবৰ্তী নহয়।

সমাজিকত কেতিয়াও আগেএ এদিনো মেদেখা বৃত্ততা বস্ত দেখা পোৱা নাযায়। আদি বি বি বস্ত সপোনত দেখে। তাক এদিন কেতিয়াবা দেখিছিলোঁ বা তাৰ কথা শুনিছিলোঁ। কেতিয়াও মেদেখা মানুহক সমাজিকত দেখা নাযায় তাক দেখে সি চিনাকি নহলেও, এদিন কববাত তাক দেখিছিলোঁ বা তাৰ কথা আনৰ মুখে শুনিছিলোঁ। কিন্তু ইয়াতে কব পাৰি যে সময়ৰ সময়ৰ আদি পূৰ্বে মেদেখা চাই, কেতিয়াও মেদেখা বস্ত সমাজিকত দেখে। এই কথা সঁচা, কিন্তু সেই বে মেদেখা বস্ত প্ৰকৃতে মেদেখা বস্ত নহয়। তাৰ গোটেইটো একেবাবে মেদেখিলেও অৰ্থহীন তাক

আগেই অবশ্য দেখা পাইছিলোঁ। আমি সপোনত এটা ছাগ
মুখীয়া মানুষ দেখিব পাৰোঁ। এই ছাগমুখীয়া মানুষ আগেই
কেতিয়াও দেখা নাই। কিন্তু আমি ছাগলি আৰু মানুষ
পৃথক্ পৃথক্ কৈ দেখিছোঁ, আৰু ছাগমুখীয়া মানুষটো
দেখিবলৈ কেমেৰুয়া হব মনে মনে ভাবি লবও পাৰোঁ।

এই প্ৰসঙ্গত আৰু এটা কথাৰ উল্লেখ সৰুৰাকৈ লৈ কবিব
মোৱাৰি। পৃথিবীত আমাৰ নিচিনা অনেক জীৱ জন্তু আছে।
সিহঁতৰো আমাৰ নিচিনা সকলো জন্তুৰ প্ৰৱৰ্ত্তি আছে।
আমাৰ নিচিনা সিহঁতৰো কাম ক্ৰোধ লোভ মোহাদি সকলো
আছে। শিছে সিহঁতে আমাৰ দৰে স্বপ্নৰ সুখ দুঃখ ভোগ
কবিব পাৰে নে মেনপাৰ ভাকে বিচাৰি চাব লাগিব। সিহঁতই
জীৱনো যে শৰম জাগৰণ এই দুই অৱস্থাৰ অধীন তাত একো
সন্দেহ নাই। কিন্তু সপোন দেখে সেদেখে ভাক বিচাৰ
কৰি উলিয়াব লাগিব।

এনেদে দেখা যায় যে পশু পক্ষীৰ লগত আমাৰ কিছু
পৰিমাণে সাদৃশ্য আছে। কিন্তু সেই সাদৃশ্য আকাৰে মিচেই
নহওঁ। সকলো বিষয়তে আমি সিহঁতৰ নিচিনা নহওঁ।
সিহঁতে কোনো এটা কথা ভাল নে বেয়া গমি চাব মোৱাৰে,
কেৱল লোভ মোহাদি মানসিক আৰু ভোক পিৰাহ আদি
শাৰীৰিক প্ৰৱৰ্ত্তি এ বেছি এই নিয়তৈমি এই লবি কৰে।

কোনো একমুখী ছাগলি এ ভোকত আগত চাউলৰ খৰাহি
দেখিবলৈ পালে কান দুৰ খিৰ কৈ তালৈ খেদা কৰিব, আৰু
যদি মানুহে খেদি মিচিয়ে তেখেত গিৰিহীতৰ খুবত চাউল মাৰি
এটিও মোহোৱাটক চাউল খৰাহি গৰ্ত্তমাং কৰিব। কিন্তু
মানুহ ভেমেৰুয়া নহয়। তাৰ ভোক লাগিলেও সি ভাতৰ
কাঁহি ইচ্ছা কৰিলে গোট মাৰি পেলাব পাৰে, লোভ লাগি-

সেও লোকের বস্তু গ্রহণ করবা কৈ থাকিব পাৰে। ইয়াব কাৰণ এই যে আমাৰ ইচ্ছা শক্তি আছে পণ্ড পক্ষীৰ নাই। আমাৰ বিবেক আছে, সিহঁতৰ নাই। ইচ্ছা শক্তি যাব নাই তাৰ বিবেচনা থাকিব নোহোৱে। কিয়নো যাবুহে ইচ্ছা কৰিহে বিবেক শক্তিক চলাই। আগেএ দেখা গৈছে যে অশ্মাদ্ৰুহাত ইচ্ছা শক্তিৰ লোপ হয়। এতেকে পণ্ড পক্ষী আদি কৰি প্ৰাণী যোবৰ অশ্মাদ্ৰুহা আৰু জাগ্ৰতাদ্ৰুহা একে অৰ্থাৎ আমাৰ অশ্মাদ্ৰুহা আৰু সিহঁতৰ জাগ্ৰতাদ্ৰুহাৰ ভিতৰত অলপহে তিম আছে, অশ্মাদ্ৰুহাত আৰি চহু বুলি লখিব নোহোৱা হই থাকে, সিহঁতে জাৰিবা চহু যেদি লখি কুৰিব পাৰে। আমাৰ জাগৰণ আৰু সিহঁতৰ জাগৰণ একে নহয়। সিহঁতৰ জাগৰণ কেৱল সপোন দেখা মাখোম। জাগৰণৰ প্ৰধান লক্ষণ আপোনাৰ অস্তিত্বৰ জ্ঞান থকা। পণ্ড পক্ষীৰ নিজৰ অস্তিত্বৰ জ্ঞান নাই। এই যোব কাৰণৰ নিমিত্তে পণ্ড পক্ষীএ চৌপাশত সপোন দেখা কৰা ঘিচ। কিয়নো সপোন আৰু জাগৰণ পণ্ড পক্ষীৰ পক্ষে এক কণা।

আৰু এটি কথা কই এই প্ৰসঙ্গ শেষ কৰা যাব। অশ্মিকিত যাবুহৰ ভিতৰতো কিছুদানে সপোন মাছে মাছে কলে বুলি বিশ্বাস কৰে। এই বিশ্বাস যে তেঁও লোকৰ কিয় হয় তাক আৰি ভাবি নেপাওঁ। যদিও কেতিয়াবা ঘটনা ক্ৰমে কোনোদোটে সপোন ছিলে তেও সপোনটোক সঁচা বা সকল বুলি থকা অনুভূত। কিয়নো স্বপ্নৰ সফলতা কেবল আকৰ্ষক ঘটনাৰ বশবৰ্তী। কোনো দেৱতাই বা ঈশ্বৰেআৰি কাইলৈ বা হুৰাহ পিছে হব লগা কথাটো আৰাক সপোনত দেখুৱাই নিদিয়।

এই বিষয়ে আৰি আজি বহুত কথা নকও। যেতিয়া

সমাজিকৰ উৎপত্তি আলোচনা কৰিম তেতিয়া সপোনৰ
সফলতা আৰু নিৰুপলভ্যতাৰ বিচাৰ কৰা হ'ব ।

স, ব,

যৈনীৰ কৰ্ত্তব্য ও স্ত্রী শিক্ষা ।

(২৫২ পৃষ্ঠাৰ পৰা)

আধৰু চিনাই “ হৰমোছম ” “ বাসক্ৰীড়া ” “ বস্ত্ৰ-হৰণ ”
“ বিভা-নুসৰ ” পঢ়িবলৈ এড়ি দিয়া বোহাৰী বা জিন্নাৰী
কিয়াম লভাবিত্ৰা হয় ডাক গমি চাবই পাৰি । মাকৰ ঘৰত
জিন্নাৰীএ যিখিনি শিকি যায়, গিৰিএকৰ ঘৰ পালে, আত্মীএ
সেই খিনি শিকাক বিস্তৃত কৰি তুলিব লাগে । বিজ্ঞান
বোহাৰীৰে এই দুইওটি শিক্ষা লাভ, তেওঁএই মাননী
দুইও দেবী — গৃহস্থৰ লক্ষীময়ী। জীৱন তত্ত্ব-পাত্ৰী । যি
পুৰুষেই এমে স্ত্ৰী-বন্ধুৰ অধিকাৰী হয় সংসাৰৰ ভিতৰত
তেওঁএই ভাগ্যবান, তেওঁএই অমোঘ পুণ্যৰে পুণ্যবান ।

এজন ইংৰাজ কবিএ যদুৰা-জীৱনৰ পুথক উদ্দেশ্য কৰি
কইছে “ গুণবতী স্ত্ৰীলোকেই সংসাৰৰ ভিতৰত প্ৰধানতম
পুথ, তাৰ বিপৰীতেই যদুৰা-জীৱনৰ চৰম বিপদ । ”

এতিয়াৰ ছোৱালীয়ে লেখা পঢ়া শিকে—মজলুক বিনাই
কথা নকবলৈ—ডেকাৰ লগত বহুভালাপ বা ছাত্ৰ বিধিগৰ
কৰিবলৈ । এই বিনাক বিজ্ঞান নহয়, প্ৰত্যেক প্ৰমাণ—এবিধ
বা একতৰকা শিক্ষাৰ বা মুকলি বুৰীয়া কৰি পঢ়ুৱাব কল ।
আমি লাহে-লাহে এই সম্পৰ্কে আৰু বহুত লেখিব—আমাৰ
মনৰ কথা আজিলৈকে সম্পূৰ্ণ ৰূপে ব্যক্ত হোৱা নাই ।

ব বহুত

সমালোচনা ।

(২৮২ পৃষ্ঠার পৰা)

“ৰাষ্ট্ৰীন্দিকা” — কামৰূপৰ সুবিখ্যাত শ্রীমন্ত গোবিন্দ-
ৰায় চৌধুৰীএ পঞ্চদশত ৰাষ্ট্ৰীন্দিকা পুৰী এখনি হুপাই
প্ৰকাশ কৰিছে। ইয়াৰ ভাষা অতি সৰল আৰু শীত্ৰে তাক
বুজিব পাৰি। তিকতাৰ গৰ্ভধাবণৰ পৰা প্ৰসন্ন পৰ্য্যন্ত
সকলো অৱস্থাৰ বিবৰণ, যোগৰ ঠেৰৰ উপায় সুসজিতৰূপে
লিখা হৈছে। আমাৰ দেশৰ তিকতা বিলাকৰ অনেককই
বায়াগৰ মহাতাকত প্ৰকৃতি পৰ পুৰী আৰু নাম গুণ অনেক
কঠক কৰে আৰু সময়ে সময়ে তাক গায়। এই পুৰীও যদি
সেই ৰূপে তিকতা সকলে কঠক কৰি সময়ে সময়ে বাহুধাৰ
কৰে বড় উপকাৰ হয়। পুৰুষ সকলেও ইয়াৰ সমুদায়
বিবৰণ আৰু উপদেশ জামিলে বড় ভাল।

আ, ব,

সাঁথৰ ।

- ১। চিংপখিলা। ডিম্বব, মহঠেৰ ক'ত দেখিলা।
- ২। এজেনাতে হেজেনা। একে জোপাগহুতে বাহ,
কপাহ, বেজেনা।
- ৩। চল বুলিলে বচলে, বচললেও চলিবাই। ডোমে
বাঙিলে বাবুমেও থাই।
- ৪। উপজি বক্তবৰ্ণ থাকে মিলাচাৰি। অহুৰিমে হোৱে
মিতো শিবে জটা তাৰী। দেৱৰাজ বুলি তাৰ সহজ লোচন।
শেখ কালে হয় মিতো হৰিত্ৰা বৰন।

৫। বিধিনিষিদ্ধ বিচিত্র ভাব বাপ মাৰ। উপজিগ্ৰেই ডালত
ধৰে তাৰ নাই হাত পাৰ। বাহুচক্ৰে কথা কয় কথাব নিগ্ন।
হুই বুঢ়া লগ লগে প্ৰাণৰ সংশয়।

৬। উপলব্ধী নহয় যুবত জট। কত্ৰিয় নহয় যুগত
শকত। পাৰত অস্ত্ৰসই বুজে। কুতৰবিষাত সকলোকে
বুজে ॥

৭। মুখ তুবল্লম হস্তিৰ শুদ্ধ। কল্হপৰ আকৃতি সৰ্পৰ
বদ্ধ। পাৰত খকা, মাখাত হুই তদ্ধ। লোক সবে বুজি চোৱা
ই কোন জদ্ধ।

৮। হাত নাই ডবি নাই নাহিকে চেতন। এক গোটা
চকু তাৰ পিঠিত বদন। পৰৰ হস্তে খাই। চতুৰ্দ্দেশে যাই।

৯। ভো কৰে ভোমোবাও নহয়। মূলীত পৰে মছো
নহয়। পানীত থাকে মাছো নহয়। কবতেবে কাটে
গছো নহয়।

ল, বে, ব.

আখৰুৱা সাঁথৰ।

১। ময় ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰধান অঙ্গ। মোৰ প্ৰথম আৰু
তৃতীয় পিতামহ, প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় যুগ বিশেষ, প্ৰথম
দ্বিতীয় আৰু চতুৰ্থ জাতি বিশেষ, তৃতীয় আৰু দ্বিতীয়
আক্ৰিষ্ট পুৰুষ দিন। তৃতীয় আৰু প্ৰথম পক্ষী বিশেষ।
ময় ১৯০৭।

২। ময় অসম দেশৰ প্ৰধান অঙ্গ। মোক দোডোপৰ
কয়। এডোখৰ কৈলাসত এডোখৰ সমুদ্ৰত পাবা।

৩। ময় আবে বৰ বজা। মোক সমানে কাটা, এডো-
খৰো বজা, সিডোখৰ আগৰ কালৰ গাড়ী।

কিয় প্রভু সৃজিলাহা ময় মহা মূঢ়ক । ৩২১

৪। ময় আসামৰ এজন বিখ্যাত লোক। মোক সমানে
দোডোখৰ কৰা। এডোখৰ সোণ এডোখৰ মিলাপতি।

৫। ময় এখান অসমীয়া পত্ৰ। মোৰ প্ৰথম আৰু তৃতীয়
স্মৃতি কল মোৰ চতুৰ্থ আৰু পঞ্চম মহামিত্ৰ। মোৰ দ্বিতীয়
আৰু তৃতীয় এখান বেদ। ময় কোন? হ, মাল।

কিয় প্রভু সৃজিলাহা ময় মহা মূঢ়ক ।

১

কত কৰ্তে পাল প্রভু! অধম কাৰণ,

কত কৰ্তে দেহ সৃজি সমৰ্পিলা জীৱন,

স্বৰ্গমৰ হুঃখ ঘোৰ

ইমানে মহন ওৰ

আহাৰো যোগোৱা মিটো ই অসম জীৱক,

কিয় প্রভু সৃজিলাহা ময় মহা মূঢ়ক ?

২

জন্মলা নুখীয়া কবি, আলোলৌলু নখীৰ

হুঃখ সহ্য কাৰ্য্য দেখিলেই প্ৰাণ অস্থিৰ !

প্রভু! কত কৰ্তে কবি,

মিতান্তে যোগাৰ ৰবি

অধমৰ মমত চলাইছা জীৱক,

কিয় প্রভু সৃজিলাহা ময় মহা মূঢ়ক ?

৩

হুৰ্খোৰ বস্ত্ৰপাণাৰ জন্মীৰ গৰ্ভত,

কত কৰ্তে স্থান দিলা-বাখিছিল নতত,

এতু ! কত সাধুধানে,
কত পাওঁ বুলি আগে,
কত কাৰিকৰি কৰি সাজিছিল। গৰ্ভক,
কিয় এতু নৃজিলাহা যন্ন মহা মৃতক ?

৪

মতুবা—ঈশ্বৰ তুমি ; কিবা কত তোমাৰ ;
কাৰ্য্যই নৃজিবা আক কবিবাহা সংহাৰ,
কিন্তু এই সংসারত
নৃজা, মাশা প্ৰাণী যত,
উদ্দেশ্য অৱশ্য আছে—অতিপ্ৰায়ে সাৰ্বক
কিন্তু. কিয় নৃজিলাহা যন্ন মহা মৃতক ?

৫

মলতিলো বিজ্ঞা ধন, মলতিলো নৃজান,
মিচিলিলোঁ সতজন—হ'ল জড় সমান
লতিলো জন্মম ধিক !
কত দিলো নিৰ্দোষীক—
বাতুৰ বোবন গ'ল, কত পালে জন্মক
কিয় এতু নৃজিলাহা যন্ন মহা মৃতক ?

৬

বাতুৰ বোবন-বন * তানি কিয় অধম
পিচুৰ শকতি নানি লতিলোহোঁ জন্ম ?
তদুপৰি ল'বাকালে
প্ৰাণে কত কত পালে
অভাগাব বিধিতেই হুৱোজনে কতক,
কিয় এতু জন্ম দিলা যন্ন মহা মৃতক ?

• “বাতুৰোবনবনজেনে কুঠৰো বয়বু”—উত্তৰ ।

৭

ইমান কৰ্ত্তব কিবা দিলোঁ গুৰু-দক্ষিণা ?
দেখিছোঁছো সৰ্ব্বদাই মাতৃ দেবী মলিনা,
(পিছুতো সাবিছে হাত)

মাহিকে শকতি গাত !
কিয় ছেন বিড়ম্বনা কোৱা বিশ্ব-জমক !
কোৱা কিয় জন্ম দিলা য়র য়হা মুচক ?

৮

যাবণ কবিলোঁ প্ৰাণ প্ৰভু বিশ্ব-পালক !
যত্নেৰে বঢ়ালোঁ হয় বিছা, যোব পাতক
আচৰিলোঁ নিশা-দিবা,
নেজানিলোঁ বৰ্ষ কিবা,
কাম আদি বিপু সবে প্ৰাণ অন্তকাষক,
মোহত পেলাই থলে জীৱনৰ সাবক !
কিয় প্ৰভু নজিলাহা য়র য়হা মুচক ?

৯

অৰ্থ আৰ্জি নোৱাৰিলোঁ নতিবাক সম্বাদ
জানা প্ৰভু ! অৰ্থহীন অনৰ্থক পবাণ !
তুপৰ সমানো হাৱ
নিৰ্ধনৰ মূল্য নাই ।
ইয়, পবাৰীনো তাতে - পিতৃবৰ চাতক !
কিয় প্ৰভু নজিলাহা য়র য়হা মুচক ?

১০

মনৰ কথাটি কয়, তাতো পৰে বাধক,
হাতত কাপটি লয়, তাতো প্ৰতিবন্ধক,

হেম পৰাধীন কবি

কিন্নমো নজিলা হবি !

নজিলা বা—কিন্ন দিলা “ দাবী-দাবা ” পদক

কিন্ন এতু নজিলাহা মন্ন মহা-মুঢ়ক ?

১১

নজিলা—পুন্সব কথা, সাববান মকবি,

অসাব নিন্তেজ কবি দিলা কিন্নো নুহঁ বি ?

তুমি জগত ইন্দব,

শিড়িছা দুৰ্জল মব !

সিংহ পশুবাজ—শিড়ে বলহীন শলক !

কিন্ন এতু নজিলাহা মন্ন মহা মুঢ়ক ?

১২

কাকুতি কবিন্না এবে আৰ্হিছো হে ইন্দব !

ইমানতে লীলা-খেলা সামবা ই জীৱব,

পৃথিবীৰ যিবা ঠাই.

মোব দাবা পূব যায়,

সাকব্ৰা জীৱনে কিবা পূৰাট সি শুলক,

কিন্ন এতু নজিলাহা মন্ন মহা মুঢ়ক ?

ব. ম,

আসাম-বন্ধু ।

মাসিক পত্ৰ ।

“নচ জ্ঞানাৎ পবং বলম্ ।”

প্রথম খণ্ড । [কলিকতা শত ১৮৭৭, ইংৰাজী ১৮৮৪ । [দ্বিতীয় সংখ্যা ।

আগন্তু দিন এতিয়াৰ দিন ।

সপ্তম অধ্যায় ।

বৰ্ষ বাজ্য—বহন্ত ।

আমি ওপৰত সাংসাধিক বাজ্যৰ বিষয় আৰু বিষয়াৰ কথা
বাত্ত কৰিছোঁ। এই সমস্ত বিষয় আৰু বিষয়াৰ বাবে আমাৰ
দেশত বৰ্ষপ্ৰচাৰ আৰু নীতিশাসনৰ কেতবোৰ বিষয়া
আছিল আৰু এতিয়াও আছে। সেই সকলৰ সাধাৰণ
নাম বহন্ত, মহাজন বা গোসাঁই। বৈয়াক্তিক বাজ্য আৰু বৰ্ষ
বাজ্যৰ কাৰ্য্য সমানে দেশত চলিছিল। অতি পূৰ্বত
আমাৰ দেশত অনেক বৰ্ষবিপ্লৱ হৈছিল। শতাব্দী পৰিচালনা
চকুৰ্দ্ধন শতাব্দী আৰু পঞ্চদশ শতাব্দীত এই বৰ্ষবিপ্লৱ বহু
টান হয়। চকুৰ্দ্ধন শতাব্দীৰ প্ৰেৰণিতাগত পতন ঘৈ
জন্মে। তেওঁ তেওঁৰ প্ৰিয় শিষ্য দাবৰসেহ আৰু আম কেই

জন্ম ঘানৰ লগত উজনীত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ ধৰে। সেই সময়ত আহোম ৰজা অভকতীয়া আছিল, প্ৰজাবো অধিকাংশই সেইৰূপ অভকতীয়া আছিল। উজনীৰ পৰা শঙ্কৰ দেৱ শিষ্যে কামৰূপলৈ গ'ল। তাত আৰু অনেক শিষ্য হ'ল। সেই সকলে সেই কামৰূপ আৰু পাছে কোছ বেহাৰত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিলে। সেই সময়তে দেৱ দামোদৰ, হৰিদেৱ আৰু দেৱ গোপাল বা বংশী গোপাল নামে আৰু কেইজনমান লোকেও বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। শঙ্কৰ দেৱ আৰু মাধৱ দেৱে তেঁও বিলাকৰ ধৰ্মজ্ঞ আৰু নীতিজ্ঞ কোনো কোনো শিষ্যক ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ দেশৰ নানা ঠাইলৈ পঠায়। তাৰ কেত বিলাকে যি যি ঠাইত মাধৱ দেৱ প্ৰভৃতি ধৰ্মাচাৰ্য্য সকলে প্ৰথমে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিলে সেই ঠাইত আৰু কোনো জনে বা আন কোনো প্ৰাস্ত বা মধ্যস্থানত ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিলে। এই সমস্ত প্ৰেৰিত আৰু প্ৰতিষ্ঠিত ধৰ্মাচাৰ্য্য আৰু মূল ধৰ্মাচাৰ্য্য সকলে যতে বসতি কৰি ধৰ্ম প্ৰকাশ কৰিলে তাকে সত্ৰ বোলে। ধৰ্মাচাৰ্য্য সকলৰ বাহুল্যৰূপে প্ৰথম ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ স্থান কামৰূপ। তাৰ পৰা দেশ ক্ৰমে সন্নিহিত হোৱাত উজনীলৈ কোনো জন নিজে আহিল, কোনো জনে আকৌ শিষ্য বা ভক্ত প্ৰেৰিলে। শঙ্কৰ মাধৱ দুইও জন আৰু দামোদৰ আৰু হৰিদেৱ আৰু শঙ্কৰ দেৱৰ শিষ্য গোপাল আতা উজাই নাছিল, তাটীতে থাকিল। শঙ্কৰ দেৱৰ পাছত তেঁওৰ নাতি পুৰুষোত্তম আৰু চতুৰ্ভূজ ঠাহৰে কিছুমান ধৰ্মাচাৰ্য্য পাতে। কোনো ধৰ্মাচাৰ্য্যৰ আজ্ঞাবে কোনো শিষ্যে কোনো সত্ৰ স্থাপন কৰিলে তাক আজ্ঞাপৰ সত্ৰ বোলে। "জয়গি" নামে এক শ্ৰেণীৰ সত্ৰ আছে সেই সত্ৰকে আজ্ঞাপৰ সত্ৰ বোলে। কোনো সত্ৰৰ

পৰা কোনো শিবা বা ডকতে আজা নই সেই সত্ৰৰ মূৰ্ত্তিৰ আগত থকা প্ৰদীপ বা বন্তীৰ পৰা জুই আনি আম চাইত কোনো মূৰ্ত্তি বা পুখী থাপনা কৰি ডাতে সেই বন্তী লগাই থাকিলে তাক বন্তী বা “শলাবন্তী” অমা সত্ৰ বা থাম বোলে ।

মদীয়া শান্তিপুৰৰ পৰা অহা পৰ্বতীয়া ভট্টাচাৰ্য্য বা পৰ্বতীয়া গোসাঁই আৰু তেঁও বিলাকৰ বংশ মাতী গোসাঁই আৰু মুকলী মূৰীয়া ভট্টাচাৰ্য্য এই কেই জনেও ধৰ্ম্ম প্ৰকাশ কৰে । এওঁ বিলাকে তাত্ত্বিক দীক্ষা দিয়ে ।

অধিকাংশ লোকৰ মাজত ধৰ্ম্ম সন্মাদাৰৰ এই দুই প্ৰধান জ্ঞেয়ী । প্ৰথম বামুণীয়া ; ইয়াৰ প্ৰধান ধৰ্ম্মাচাৰ্য্য দেৱ দামোদৰ, তেঁওৰ আজাপৰ দেৱ গোপাল বা বংশী গোপাল আৰু ছবিদেৱ । দ্বিতীয় মহাপুৰুষীয়া ; মহাপুৰুষীয়া মতৰ প্ৰধান ধৰ্ম্মাচাৰ্য্য শঙ্কৰ দেৱ আৰু তেঁওৰ শিষ্য মাধৱ দেৱ । গোপাল দেৱ নামে শঙ্কৰ দেৱৰ এজন শিষ্য আৰু তেঁওৰ পাছত যদুমনি আৰু অমিকছে ওক জন্মৰ মতৰ অলপ ইতৰ বিশেষ কৰি সেই মতকে চলালে । যি সকল মহাপুৰুষীয়া সত্ৰত মাধৱৰ মতকে বিশেষকৈ মানে সেই সকলক আঢ়ৌ মধুপুৰীয়াও বোলে । গোপাল দেৱৰ সন্মাদাৰ এক জ্ঞেয়ীক “তাটীবোৱা” “বোলে । এই তাটীবোৱা” শব্দ কিয়ৰ পৰা হ’ল সেই বিষয়ে অনেক অনেক কথা কয় । গোপাল দেৱৰ তাটীআতা জীৱাম নামে এজন শিষ্য আছিল ; এই জনাৰ সংস্থাপিত সন্মাদাৰকে তাটীবোৱা বোলে বুলি অনেকে কয় । “তাটী আতা” বোলাৰ তাৎপৰ্য্য এই যে তেঁও তাটী দেশত আছিল । কোনোএ “মানে বোৱা পাতে বোৱা”, “পদ বোৱা”, “তিতবত শুকুৱা” প্ৰভৃতি কথা কয় । এই সকল

কিমান মূল্যবান কথা তাক অনুসন্ধান কৰা আমাৰ এই প্ৰব্ৰ-
 হ্তৰ উদ্দেশ্য মহুৱ। শত্ৰুৰ দেহৰ মাতী পুৰুষোত্তম আৰু চতু-
 ত্বজ ঠাকুৰে আজ্ঞা দি তেঁও বিলাকৰ কিছুমান শিষ্যক
 বৰ্মাচাৰ্য্য পাতিলে ; এই সকলৰ যি সম্ভৱান তাক “ঠাকুৰীয়া”
 বোলে। সত্ৰবোৰৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য এই আছিল যে বৰ্ম
 প্ৰচাৰ কৰে আৰু সাধাৰণৰ মাজত সুনীতি সংস্থাপন কৰে।
 সত্ৰৰ গৰাকি সকলে শিষ্য সকলক শৰণ দিয়ে আৰু অনেক
 সত্ৰত শিষ্যে কিছু জ্ঞানোন্নতি অৱস্থা দেখালে তেঁওক গুৰু
 মানা দিয়ে আৰু পৰমার্থ শিকায়। এইৰূপ অৱস্থা পাবলৈ
 হলে শিষ্যে অনেক জ্ঞানোন্নতি দেখুৱাব লাগে। শিষ্যৰ
 মাজত সুনীতি কুআচাৰ হলে আৰু অশ্লীল গলিয়াগলি
 চুলিয়াচুলি হলে বৰ্মাচাৰ্য্য সকলে প্ৰাৱণ্ণিত কৰায় নগু লয়
 আৰু সমাজৰ লোকেও তাৰ ভাগ পায়। শিষ্যে গুৰুলৈ
 বাৰ্ষিক নিৰ্দ্ধিষ্ট কৰ দিব লাগে। তদতিবিক্ত শিষ্যৰ ঘৰত
 বিয়া হলে “বিয়াদমীয়া” ঘৰিলে “সেৱা জন্মনী” প্ৰভৃতি
 নিৰ্দ্ধিষ্ট বাব দিব লাগে। শিষ্যৰ পৰা এই সমস্ত তুলিবলৈ
 আৰু সদাচাৰ নীতি প্ৰবৰ্ত্তাবলৈ আৰু মহন্তৰ কাৰ্য্য কৰিবলৈ
 পাঁচনী খাটমীয়াৰ, ঘেৰী, কামসেনা, ভূঁৱা, সাজ-
 ভোলা, আলম্বা, পূজাৰী, মাঘলগোৱা, ভাগতী, বাগীশ,
 ভঁতালী, গায়ন, বায়ন, হুত্ৰবাৰী প্ৰভৃতি বিঘৰা আছে।
 বৰ্মৰ যেনে পৰিচালক গুণ আছে আন একোৰে তেনে গুণ
 নাই সেই কাৰণে কালক্ৰমে মহন্ত সকলৰ কমতা ক্ৰমে বাঢ়িল ;
 অধিক কি বিঘৰাৰ আসন্নতকৈ মহন্তৰ আসন্নৰ প্ৰত্যাহ্ব অধিক
 ব্যাপক আৰু শকত হ’ল। আন কি বজাৰ বাজত লব
 পৰা হ’ল। মহন্ত সকলে ক’ত পুখী চৰ্কা ক’যি ভাল
 কোবাই নাই নাই বৰ্ম প্ৰচাৰ আৰু বৰ্ম বাজ্য আসন্ন কৰিব।

সেই সকলে বিঘৰাৰ দৰে শাসন কৰিবলৈ ধৰিলে । মহন্তৰ সংখ্যাও ক্ৰমে অধিক হ'ল ।

গদাধৰ সিংহ অৰ্গদেৱে অনেক মহন্তক বচা ছেউনীত পাতিলে । কত্ৰসিংহ অৰ্গদেৱৰ দ্বিত্যত সকলো মহন্তৰ আগ ভড়ি বচা হই বি সকল মহন্ত প্ৰকৃত মহন্ত সেই সকলক মাজানী চাপৰীত পাতিলে আৰু বোৰক পাইকৰ শ্ৰেণীত লেখিলে ।

মহন্ত সকলৰ কিছুমান উদাসীৰ কিছুমান আজৰী । উদাসীৰ সত্ৰৰ মহন্ত কোনো নিৰ্দিষ্ট আজৰী সত্ৰ বা আমৰ লৰা আৰি পোষা পুত্ৰ বাৰি অধিকাৰী মহন্ত আৰু তকতৰ মনোনীত মতে নিযুক্ত কৰা হয় । আজৰী সত্ৰৰ ডেকা সবহ হয় । তাৰে অধিকাৰী পদ পাবৰ এই কেইটা নিয়ম । পুত্ৰাশুক্রম, জ্যোতীশুক্রম আৰু বোণাশুক্রম । কেতিয়াবা কেতিয়াবা খাটনিৰ বলত বজাৰ আজাৰে বা বসেবেই এই নিয়মৰ অন্তৰ্গত হয় ।

মূৰ্ত্তি, ভাগৱত বা আম খাত্ৰ, সিংহাসন, চোৰ্হ'ব, চন্দ্ৰতাপ, দবা, আমঘৰ, তকত আৰু মহন্ত এই সকল হলেই সত্ৰ হয় । কোনো কোনো সত্ৰত উদাসীৰ আৰু আজৰী দুইও থাকে । সত্ৰৰ তকত বৈকল্প কাৰ্য্যকাৰ সদূহৰ নাম সদূহ বা খুল ।

গৃহাজৰী সত্ৰ বোৰৰ পৰা কোনো বোণাত্মক ডেকাই বন্দ কৰি আউৰ হই আম পৃথক সত্ৰ স্থাপন কৰে । এইৰূপে কত্ৰৰ সংখ্যা বৃদ্ধি হইছে । এইৰূপ সত্ৰ বি ঠাইত সংস্থাপিত হয় তাৰ নামেই হয় । উজনিৰ মহন্তৰ মাজানীত বাৰ সত্ৰ নাই সি আধুনিক বুলি প্ৰসিদ্ধ ।

দেশত মহন্তৰ সংখ্যা " কড়ি টকাৰ এটকা " অৰ্থাৎ এটকা প্ৰাপ্ত বিধান কড়ি পায় তিমান । সেই হলে টকাত একাওন

কড়ি হলে ১২৮০ খান সত্ৰ । সেই সকলো সত্ৰৰ নাম পোয়া এতিয়া দুষ্কৰ । অনেক সত্ৰৰ পৰা আৰু অনেক মন সত্ৰ ওলাইছে ।

প্ৰধান ধৰ্ম্মাচাৰ্য্য সকলে ভাল ভাল প্ৰায়েই ২৪ জন শিষ্য বা ভকতক ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰৰ জন্তু প্ৰেৰণ কৰিছিল । তাৰে আকৌ দুইশ্ৰেণী । প্ৰথম শ্ৰেণীৰ প্ৰায় ৬ জন ব্ৰাহ্মণ, ৬ জন শূদ্ৰ ; ইয়াকে “ বড় বাবেজনীয়া ” আৰু দ্বিতীয় শ্ৰেণীও সেই সংখ্যক এই সকলক “ সৰু বাবে জনীয়া ” বোলে । কোনো কোনো সত্ৰত শঙ্কৰ মাধৱ প্ৰভৃতি ধৰ্ম্মাচাৰ্য্য সকলৰ পদশিলা বা আন বাবুহুত বস্তু সেৱনীয় ৰূপে আছে ।

উজনিৰ প্ৰধান সত্ৰ এই এই ;—আউনিআটী, দক্ষিণ পাট গৰমুৰ, কুকুৰাবাহী এই কেই সত্ৰৰ মহন্তকে চাৰি সত্ৰীয়া বোলে । তাৰে আউনিআটী দক্ষিণ পাট গৰমুৰ উদাসীন সত্ৰ আৰু কুকুৰাবাহী আশ্ৰমী । কুকুৰাবাহীৰ সমান অংগী সত্ৰ দীফলু । এই চাৰি সত্ৰ বামুনীয়া মতৰ । মহাপুৰুষীয়া মতৰ প্ৰধান চাৰি সত্ৰ এই ; নৰোৱা কোৱামৰা, দীঘলী, শ্ৰামগুড়ী । কোৱামৰাৰ পৰাই শলগুড়ী সত্ৰ । নৰোৱা, শলগুড়ী দুইবো সত্ৰ আছে । এই সকলৰ বাঞ্চে আন সত্ৰ এই এই—বড় ভকতী, স্থাপক কুকু ; ভাগডি সত্ৰ, স্থাপক পৰমানন্দ ; কুবচুৰ স্থাপক কেশৱ ; কেঙমা আটী স্থাপক সুবাৰী । চিপহা, স্থাপক, কুষ্ণচৰণ ; কুলবাড়ী, স্থাপক পৰশুৰাম ; চতৰী বা বানীপাৰ আধুনিক নাম ধলী, স্থাপক বাসুদেৱ ; গোমোঠা, স্থাপক বামকুকু ; শাল কুটী, স্থাপক হৰি চৰণ ; লাইআটী স্থাপক জীহৰি ; চুহিপতা, স্থাপক কামাই ; বনগাওঁ, স্থাপক কাষদেৱ ; নাচনীপাৰ, স্থাপক বাৰ ; শল-গুড়ী গোস্তিবা, কুপ্ৰমৰা, বেলগুটীয়া, বৰ কটীয়া, হালধি

আৰ্ট এই সকলৰ ক্ৰমান্বয়ে বঢ়াকৰ, জয় কামাই, গোশ্বী, সনা-
তন, জয়কক আৰু মুকুন্দ সংস্থাপক । জামলে, মাইবা, বড়
জহা, কয়লাবাৰি সত্ৰৰ সংস্থাপক ক্ৰমান্বয়ে দাম চৰণ চাকুৰ,
আখাৰ বহুমণি, ভাটৌকুটীয়া কেশৱ আতা, পন্ন বা বহুলা
আতা । দিহিঙ্গৰ দেৱ বহুমণি, মোৱাঘাৰ বহুমণি অনিৰুদ্ধ
সংস্থাপক । কবতিগতি আৰু আহতগুড়ী সত্ৰৰ সংস্থাপক,
ভাটী আতা জীৰাম । তলত কিছুমান সত্ৰৰ নাম তিৱা গ'ল ।

চৈতা, চলিহা, বুদবাড়ী, কাটনীপাড়া, মৰাঘাটী, কোহু-
গুড়ী ডোৰোৰামুখ, গজলা, চাপকটা, ফুলবাড়ী, গোণামৰা,
নিকামূল' ডোকা চাপড়ী, ছুৰিপতা, কলাকটা, বিহুপুৰ,
মাধৱাতাৰী, বড় সত্ৰ, বড় ভেটী, বড়ালী খোৱা, জাত ৰো-
খোৱা, পোড়াভেটী, কবতীগাওঁ, কবতিপাৰ, তলা গুড়ী,
কাঁহপড়া, বগা জাম, ছোৰোখা, বৰিমৰা, বেলপড়া, শলঘাৰী,
শিৱান ঘৰা, মেনালী, তুলসীগুড়ী, জকাইচুক, জখলাবড়া,
কাডায়ন, দিচিৱান, ডামোলবাড়ী, বডনপুৰ, ঘাতমৰা, কুজী,
শুকদল বড় বড়ী, শুকদল সৰুবাড়ী, বড় দোৱা, গাজৰোঁ,
বেলগুড়ী, কোৰোৰাবজা, চান্দেৰীমূল এই বিলাক উজনিৰ
সত্ৰ । কামৰূপৰ সত্ৰ পাটবাউসী ফুৰাবহুটী, বাৰাকী, বড়
পেটী, গগকহুটী, নুজৰীদিৱা, গোমুৰা, বড় হেৰামদ,
বামদীয়া, শক হেৰামদ, জনীয়া, খিলাজাৰী, চহতীয়া, হালী-
বাড়ী, শৰনীয়া, কৰৈমাৰী, ৰোপৰ গুড়ী, শিকাৰ-
হাটী, বড় ফুলগুড়ী, শক ফুলগুড়ী, জকাবাড়ী, টেকোবাড়ী,
মুপৰগুড়ী, বডবা, পুখুড়ীপাৰ, গড়াবড়ী, ছোকাখোৱা বড়ী,
নবড়ী, মপাড়া, খড়াপাড়া, মঁতহুটী, খুটা পাড়া, চক্ৰীবাড়ী,
আগদীয়া, খিলপোতা, কাহিহুটী, ভাটী পাড়া, হুপ পোড়া,
পানাহাৰী, গুৱালহাটী, দীঘলহুটী, জলীয়া, চৌখুৰী পাড়া,

গণকপাড়া, ভাটীজী, বড় মাঝাতিটা, শক মাঝাতিটা, বডাকুচী, শুভ্রানকুচী, মালশা, জামলে ।

পাট বাউনী (দামোদবী), বিয়াহকুচী, পলা, বাউনী, পাকা, জাগবা, কঁহবা, খুদীবা, বাদে শালী, গঠৈমাচী, আমবাঙা, বামপুৰ, বানীসত্ৰ, খিদিব পুখুৰী, বজাপু-
খুৰী, লোহিবা, গুইমাবা, মকবহজ, বটীগামাৰী, মনপুৰ, হুহুপুৰ, পাংহবাড়ী, কৰ্কাবড়ী, আমতলা, গৰ্গবা, আটৈ-
সত্ৰ, শালকুচী, কঠালমুৰী, ধৰ্মপুৰ । মানেবী, হুৰামাচী, বমীয়াকুচী, ছালখিবাড়ী, লছিমাবইবী, জগবা, মপুড়ি-
পাড়া, বাদেশালী, উলুবাড়ী, শকহাটী, বড়হাটী, সান্ধলী, লককৈচী, বড় কৈচী, মীনপুৰ, কটবা ।

মৰহীপৰ চৈতন্ত গোসাঁইৰ ধৰ্ম আচৰা সত্ৰ দুখাম-মিচা-
মাৰী, জীহাটী । এই সকল বিমে কোনো কোনো তট্টাচাৰ্য্য
সকলেও শিষ্যক মন্ত্ৰদিয়ে । আৰু কোনো কোনো খামৰ
বুলি তকত প্ৰকৃতিয়ে শবণ দিয়ে । তাত্ত্বিক মতৰ দীক্ষা
লোৱা সকলৰ চান্দৰ শৈব, শাক্ত্য, বৈষ্ণৱ মন্ত্ৰই অনেক
লয় । সত্ৰ বিলাকত শবণ সংহিতা অথবা পৰম্পৰা নিয়ম
অনুসৰি বৈষ্ণৱ “ শবণ ” শিলা দিয়ে ।

সত্ৰৰ মহন্ত সকলৰ মৰ্যাদাৰ ভাৰতম্য আছে । পৰ্জ-
তীয়া আৰু নাভী গোসাঁই বজাব গুৰু দেখি গোসাঁই নামে
প্ৰসিদ্ধ । চাৰিসত্ৰীয়া মহন্ত সকলক বজা ঘৰত বাপু বুলি-
ছিল । আম সকলৰ কাকো বাপু কাকো আতা সম্বোধন
কৰা হৈছিল ।

কেত বিলাক নামা ধৰ্মৰ লোকে বাতি একত্ৰ হই মাঘ
৩৭ গাৱ এই সকলৰ খোৱা খোৱাত জাতিবিচাৰ নকৰে ।
এওঁ বিলাকক অৰীজীয়া বা “ বীজীয়া ” বোলে । “ লোকৰ

আগত লোকাচার সজ্জ তকতব আগত একাচাৰ —এইটো
সেই সকলৰ বস্তু । সেই সময়ত এই বস্তু অতি গুণে চলিছিল ।

বেদ ।

বেদশাস্ত্রৰ মূল অৰ্থ জ্ঞান হলেও এখানি শাস্ত্র বুজায় ।
এই বেদ আৰ্য্য হিন্দু বিলাকৰ মূল শাস্ত্র । ইয়াক ঈশ্বৰৰ
সাক্ষাৎ বাণী বুলি হিন্দু যাদ্ৰেই বিশ্বাস কৰে । বেদ প্ৰথমতঃ
তিমি খান আছিল । ঋষেদ, বহুৰ্কেদ, সাববেদ । পাছত
অধৰ্কেবেদ তাৰ লগ লাগে । এই কাৰণে চাৰিবেদ বুলি
প্ৰসিদ্ধ । বেদত অধিকাংশ জ্ঞতি আৰু কৰ্ম কাণ্ডবো। কিছু
মান বিবৰণ আছে আৰ্য্য হিন্দু বিলাকৰ প্ৰথম অনুষ্ঠাত জ্ঞানি
পণ্ডিত ঋষি সকলে এই বেদ গীতৰ দৰে গায় । বেদ মণ্ডল
আৰু অধ্যায়ত বিভক্ত । অৰ্কেদো তাৰ এক ভাগ । তিৱ
তিৱ ঋষি সকলে তিৱ তিৱ ৰূপে জ্ঞতি গায় আৰু কৰ্মকাণ্ড
কবাত বেদ চাৰি একাবে বিভক্ত হইছে । এতিয়াও ব্ৰাহ্মণৰ
মাজত অমুক বেদী ব্ৰাহ্মণ বুলি পৰিচয় দিয়া হয় । তাৰ দ্বাৰা
সেই বেদৰ মতে জ্ঞতি আৰু কৰ্মকাণ্ড কৰাৰ পৰিচয় পায় ।
এখান এখান বেদৰ শাখা বা ভাগো আছে । তাৰ কোনো
শাখা কোনো জ্ঞেয়ৰ লোকে অধ্যয়ন কৰিছে । যেম
অমুক বেদৰ অমুক শাখা । আৰ্য্যৰ বেদত বহুৰ্কেদৰ
কাৰ শাখাৰ ব্ৰাহ্মণেই অধিকাংশ । ঋষেদী সাববেদী ব্ৰাহ্ম-
ণৰ সংখ্যা অতি তাকৰ । অধৰ্কেবেদী ব্ৰাহ্মণও হুই চাৰি দৰ
আছে । ঋষি সকলে যেতিয়া বেদ বচনা কৰে সেই সময়ত
লেখা পঢ়াৰ চৰ্চ্চা নাছিল । গুৰুৰ মুখে শিৰ্যো শুনি বেদ
থিকা কৰিছিল । পাছে অকৰ দৃষ্টি হুই সেই গুণা কথা

যোৰ জ্ঞানীমতে ভাগ হই বেদ বিভাগ হ'ল। শুনা কথাৰ পৰা বেদ এই ৰূপে উদ্ধৃত হোৱাত বেদৰ আন এটি নাম “ঐতি”। বেদ যে একেসময়তে চাৰিও ধান বচিত হইছিল এনে মন্থৰ। প্ৰথম বেদ ৰুগ্বেদ। আধুনিক হিন্দু জাতিৰ বিশ্বাস মতে বেদ নিত্য আৰু নৃষ্টিকালৰ পৰাই আছে। যদিচ প্ৰায় কালত বেদ অগাধ সমুদ্ৰত ডললৈ গৈছিল তথাপি ঈশ্বৰে অৱতাৰ হই তাক উদ্ধাৰ কৰিলে; তেতিয়াৰ পৰা এই বেদ আছে।

বেদত প্ৰকৃতিৰ সূক্ষ্মৰ, গৌৰবান্বিত আৰু প্ৰতাপশালী পদাৰ্থৰ স্তুতি আৰু উপাসনাই আছে। সেই সেই পদাৰ্থৰ দেৱতাৰেই বেদত স্তুতি আছে। এক মাত্ৰ অদ্বিতীয় ঈশ্বৰ বুজি কোনো স্তুতি গান বেদত নাই। বেদত স্তুতি কৰা এই সকল দেৱতা :- অগ্নি, বায়ু বা মৰুৎগণ, মিত্ৰ বৰুণ, আশ্বিনৰ সৰস্বতী, কত্ৰ, কত্ৰগণ, উষা, সূৰ্য্য, পৃথিৱী, বিষ্ণু, বসু, ঋতু, ঋতু, বস, দেৱাশ্ব, মেঘ, অৰ্জুন, উৰ্জনা, ত্ৰিত, সোম, সূহতা, অদিতি, আদিতা, ইন্দ্ৰাণী, পৃথি, ব্ৰহ্মগম্পতি। বায়, কুক, দুৰ্গা, শিব, লক্ষ্মী, কালী, প্ৰকৃতি দেৱতাৰ নাম পোৱা নাযায়। বেদত হুক্ত বিভাগ আছে। প্ৰতি হুক্ত একো ঋষিএ বচিছে। আৰু যি দেৱতাৰ উদ্দেশে যি হুলে সেই হুক্ত বচিত তাকো লেখা আছে। যেনে অমুক হুক্ত অমুক ঋষি অমুক দেৱতা অমুক হুল। ঋষি বিলাকে যজ্ঞ কৰি সেই দেৱতা বিলাকৰ স্তুতি কৰে। তাত সোমবস পান কৰাৰ কথা আছে। দেৱতা বিলাকক ঋষি সকলে মাতিছে “আহোক; এই যজ্ঞৰ সোমবস পান কৰোক, আহোক ধন সম্পত্তি, গৰু দিয়ক আহাৰ জীৱন্তি কৰোক আহাৰ নত্ৰ মাশ কৰোক”।

বেদ পাঠ করিলে সেই সময়ের লোকের আচার ব্যবহার আশা, উন্নতি সকলো জানি। আৰু প্রাকৃতিক শোভা ভালকৈ জানি। যি সময়ত বেদ বচিৎ হইছিল সেই সময়ত সেইরূপ উপাসনাই সম্ভব। মানুষের প্রথম জ্ঞানৰ উৎপত্তিৰ সময়। লৰা ছোৱালীএ যেনেকৈ কোণে শোভনীয় বা সুন্দৰ বা বিস্ময়কৰ বা অপকাৰক বস্তু দেখিলে তাৰ কথা কয় আৰু তাৰ প্ৰাণ্ড লুহা কৰে অথবা তাক পৰিত্যাগ কৰে সেই ৰূপে সবল প্রাকৃতিক তাৰ বেদত আছে। ক্ৰমে যেতিয়া জ্ঞান বিকশিত হ'ল মানুষৰ অৱস্থাও পৰিবৰ্ত্তন হ'ল। সেই সময়ৰ অগ্নি, ইন্দ্র, সূৰ্য্য, প্রকৃতি দেৱতাবোৰ যি জড়। অন্তৰাস্ত্ৰ। সেই জনকেই আৰাধ্য ব্ৰহ্ম বুলি উপাসনা কৰা হ'ল। জ্ঞান যোগ, ধ্যান, যোগ মিলিপিত হ'ল। এই ৰূপে বড় সিদ্ধিও হ'ল তাক উপনিষদ বোলে।

আমাব দেশত বেদৰ আলোচন নাই বুলিলেই হয় ; কেৱল "ঋগ্বেদ" মাত্ৰ প্ৰচলিত। সাধাৰণ লোক সকলে দশম কীৰ্ত্তন, ঘোষা, বজ্জালী এই চাৰি পুথিকে চাৰি বেদ বুলি মান্ত কৰে।

সম্প্ৰতি কলিকাতাৰ দেশীয় সিবিলীয়ান মেজিষ্ট্ৰেট ঋগ্বেদ বমেশচন্দ্ৰ দত্তে ঋগ্বেদৰ প্ৰথম অষ্টক মূল আৰু বজ্জালী তালিকা কৰি ছপাইছে। তাক পঢ়িলে জানি যে বেদক যে আশাৰ তাৰত বৰ্ত্ত আদৰ কৰে এনে মহৰ ; ইউৰোপতো আদৰ কৰে। তট্ট বোন্ধমূল্য, তট্ট বেদকি, তট্ট বোন্ধন তট্ট লাহুলী প্রকৃতিএ ঋগ্বেদ নামা তাৰাত তালিছে। এই বেদ পঢ়িলে পাবন্ত, ইহুদী, খ্ৰীস, বোধ, প্রকৃতি বেদৰ প্ৰাচীন ইতিহাসৰ অনেক সাহায্য পোৱা যায়। দত্তৰ তালিকিত অনেক দোষ উলিয়াব পাৰে কিন্তু থিয়ান হইছে এই সময়ত

এই এই কবেকট । বি সকলে পাবে সেই সকলে এই তাত্তমি
লোহা উচিত ।

পাঠক সকলব ভূমিৰ মিহিতে সেই তাত্তমিৰ এবাব হুত
অসমীয়াত তাত্তি দিয়া হ'ল ।

অগ্নি দেহতা বিখ্যাক্তিৰ পুত্ৰ বহুজ্ঞান। গ্নি ১ অগ্নি বজ্জৰ
পুৰোহিত আৰু দীপ্তিমান, অগ্নি দেহতা সকলক আহ্বান
কৰে 'তা' আৰু প্ৰকৃত বহু কৰে 'তা' । য় অগ্নিৰ ভূতি কৰে '।' ।

২ অগ্নি পূৰ্ণ গ্নি সকলব ভূতি তাজন আছিল, হুতৰ গ্নি
সকলব ভূতি তাজন, তেঁও দেহতা সকলক এই বজ্জলৈ
আহ্বানক ।

৩ অগ্নিৰ দাবা (বজ্জমানে) ধন লাভ কৰে, সেই ধন
দিনে দিনে বৃদ্ধি পায় কশোমুক্ত হয় আৰু তাৰে অমেক বীৰ
পুত্ৰব মিহুক্ত কৰিব পাৰি ।

৪ হে অগ্নি ! তুমি যি বজ্জৰ চাবিও কালে বেটন কৰা,
সেই বজ্জ কোনেও হিংসা কৰিব নোহাবে । আৰু সেই বজ্জ
মিঃসন্দেহ দেহতা সকলব ওচৰলৈ যায় ।

৫ অগ্নি দেহতা সকলব আহ্বান কৰে 'তা', সিদ্ধ কৰা ।
মতা পৰায়ণ প্ৰকৃত আৰু বিধিৰ কীৰ্ত্তিমুক্ত । সেই দেহতাই
দেহতা সকলক লগত এই বজ্জলৈ আগবন কৰোক ।

৬ হে অগ্নি তুমি হবামাতা (মিউ দিয়া) বজ্জমানব যি
কল্যাণ সাধন কৰিছা, হে অগ্নিবা ! সেই কল্যাণ প্ৰকৃতে
তোমাৰেই ।

৭ হে অগ্নি । আশি দিনে দিনে দিনে বাতি নবক্ৰম
সম্পাদন কৰি তোমাৰ সৰীপলৈ আহিছে ।

৮ তুমি দীপ্যমান, তুমি বজ্জৰ বকক, বজ্জৰ অতিশয় দীপ্তি
কাৰক আৰু বজ্জ আশাব বৰ্দ্ধন শীল ।

৯ পুত্রব ওচৰত পিতা বেমে অম্বাৰাসে অধিগম্য, হে অগ্নি
তুমি আমাৰ ওচৰত সেই ৰূপ হোৱা। যজ্ঞলব অৰ্থে আমাৰ
নিকটত বাস কৰা।

আ, ব, স,

জাহাজ ।

১

আহা তাই আহা, সকলোৰে আজি
বিদেশ দেখাৰ আশা পূৰ্বীও,
দেখি বিদেশৰ, উন্নতি উৎসাহ,
ব'লা সকলো এ চকু জুড়িওঁ ।

২

মাই একো ভয়, কলিৰ ইংৰাজে,
আনিছে জাহাজ ডাপৰ মাওঁ ;
আহা সকলোৰে, পিছা সাজ পাব
উঠা জাহাজত বিদেশে যাওঁ ।

৩

অলংঘ্য অগাধ, সাগৰৰ বাহে,
ভীষণ চউবো বাধা নগণি ;
গভীৰ তায়েৰে, নিৰ্ভয় মনেৰে,
ছুটিছে জাহাজ বেগে অগমি ।

৪

চোৱা তাই চোৱা, কবি বোঁৱা-কোঁৱা,
উড়িছে জাহাজ উগাৰি বোঁৱা,

আঁহা তাই আঁহা, বেগা বেগি কবি,
এলাহ-মিহালি সামৰি ধোঁৱা ।

৫

এই উন্নতি— শতাব্দীত আজি
বিজ্ঞান হুঁহাৰ আলোক পাই ;
চোৱা চোন্ কোনে, আছে মনে মনে,
অদৃষ্ট-মোহাত হাত লুকাই ।

৬

চোৱা চকু ধেলি,— সকলো এ আজি ;
বিজ্ঞান পতাকা হাতত ল'ই ;
উন্নতিৰ পথে, বেগে আগুৱাই
এলাহ-মিহালি সামৰি থ'ই ।

৭

কোমোৰা দেশত, অগাধ অগাধ
পণ্ডিত সকলে জ্ঞানৰ রসে ;
চক্ৰ হুঁহা তাৰা, আকাশৰ পৰা,
আমিছে নমাই ধৰাৰ তলে ।

৮

কাৰ বাৰ ভৱে, প্রকৃতি দেবীএ,
জদয় খুলিলা সব দেখাৰ,
পঞ্চভূত আদি, আকাশ পাভাল,
বাধিছিল যত বুক লুকাই ।

৯

কোমোৰা দেশত, চকলা কদলা,
অচলা জাহ্নবে বন হৰিবে,

সুবর্ণ বজ্রত, মনি ময়কত
মিচিগাধাবেবে ধন ববিবে ।

১০

কোনো মগধক, বিধ-কৰ্ম্ম আহি
আপোন হাতেবে দিছে সজাই,
মন্দির প্রাচীর, ম'ল দেহালয়
আক আন কত সাজ পিছাই ।

১১

কোনো বা দেশত, আমল মনেবে
স্বম্বতী আই আপোন হাতে ।
সাহিত্য মর্শম— বিজ্ঞান ফুলেবে,
সুগন্ধি সুরব সুখানা গীথে ।

১২

কোনো বা দেশত, শুনা কবি সবে
ধবিতা মধুর ব্রজব তান,
গাইছে নিজর দেশব সাহস,
অজাতিব ঘল কবিছে গান ।

১৩

কোনো বা দেশত, বীর বোড়ালনে
বিজয় লবনে গগন কানি,
কালমুষ্টি ধবি, লক্ষ মল মার্শি
ধাইছে অদেশ-মুখ উজলি ।

১৪

আঁহা ডাই আঁহা, দেখি এইবোষ
ব'লা সকলোত্রে চকু ল'ব' ১৩ ;

আঁহা সকলোৱে, পিছা সাজ পাব
উঠা জাহাজত বিনেশে বাও ।

১৫

ব'লা শোৰোঠৈগ - আমেৰিকা বাসী
কি মন্ত্ৰব বনে অধীন আজি ;
কি মন্ত্ৰব বনে, জগতৰ তলে
“সত্যতম” বুলি আছে বিৰাজি ।

১৬

কবালী জাতিকো, শোৰোঠৈগ ব'লা
—“কি মন্ত্ৰব বনে অধীন তুমি ?
কোন খহা যোগী, এনে মন্ত্ৰ দিলে,
অৰ্গতো অধিক জন্ম তুমি ।

১৭

কি মন্ত্ৰব বনে, কবিরাই আজি
সসাংগবা ধৰা পেটত ডবি
আহিছে আকোঁ. বিস্তাৰিয়া মুখ
ভাবতৰ কালে কটাই কবি ।

১৮

উটালী ভোমাব, অধীন শিকলি
দিলে কোমে কাটি ডবিব পৰা ;
কি ভেজব বনে, মজুম উৎসাহে
উঠিছা আকোঁ ঈপাই ধৰা ?

১৯

ব'লা শোৰোঠৈগ, ইংৰাজ জাতিকো
কিৰূপে সিহঁতে. কি মন্ত্ৰব বনে ?

হৃদয় কব ব্যাপি, অর্ধ বন্দুকা
এক গবাহতে গবানি ল'লে ?

২০

কি যন্ত্রে বনে, কি রূপ কোশলে
ধবিয়া মুখত কি রূপ পূব
ভাবতব বন,— কহিমু ব নিরা
শোভিছে “বাগীব” মুহূট সুব ?

২১

লগে লগে ব'লা, ভাবতকো শোবো,
কির আই ভোব ইন্দ্রা হ'ল ;
ত্রৈলোকা বিজয়ী, বীর নিবোধি
পুত্র সব ভোব কলৈ গ'ল ?

২২

নাইলো এজবো, সি সবব দায়ে
“আই” বুলি যোমে দাতিব ডোক ;
দেখি ভোব দুখ, অন্তবেবে স'তে
পেলার চকুর পানী এটোপ ।

২৩

আঁহা তাই আঁহা সকলোএ আজি
বিদেশ দেখাব আশা পূব'তে ,
দেখি বিদেশব, উন্নতি উৎসাহ
ব'লা সকলোএ চকু অঁড়াও ।

২৪

নাই একোত্তর— কলির ইংবাজে
আখিছে জাহাজ তাপব দাও ;

আহা সকলোএ, পিছাসাজ পাব
উঠা জাহাজত যিদেশে য়াও ।

২৫

জাতি জাতি কবি— মুঠিমাৰি বৰি
থাকিবা কিয়াম আলব গক ,
মাইমে বসন্ত, কলিব শেষত
“হ’ব সকলোৰে একেটা চক” ?

২৬

ভেমে হ’লে আক, কিয় বহি মৰা
আহা সকলোএ বিদেশ য়াও ;
“পৰ্বতীয়া জাজী”, চুকব তেহুনি
ইসব কলহ—মাম ওটাও ।

২৭

চোৱা চহু মেলি, — সকলোৰে আজি
বিজয় পতাকা ছাতত ল’ই,
উন্নতিৰ পথে, বেগে আন্তহাই
এলাহ মিছালী সাযবি থ’ই ।

২৮

সকলো দেশতে, মৰাছ আলোক
চোৱা আসামত আজিও মিলা ;
সকলো দেশতে বসন্ত হাঁহিছে,
চোৱা আসামত ঘোৰ বাধিবা ।

২৯

সকলো দেশতে শব্দতৰ জোৰ
হাঁহিছে বাঢ়িছে জীভাংশ ল’ই ;

চৌদ্দ আসামৰ ডাঙৰ আকাশত
মাটিছে আঁউসি বাহক ল'ই ।

৩০

ডাখাপিও হাৰ, কোন মুখে ডাই
ডিকডাক ল'ই আছা সোমাই ;
নিশ্চয় জানিলো, ওঁহুডৰ গাত
আঁৰাৰ খোণিত এটোপো নাই ।

শক্তি বিজ্ঞান ।

যাব ঘাৰা কোনো কাৰ্য্য কৰা হয় তাক শক্তি বা বল বোলে । এই শক্তি বা বল দেখিবলৈ পোতা মাথায়, ডাৰ কাৰ্য্য মাত্ৰ দেখি । এই শক্তিৰ গুণৰ পৰা সংসাৰৰ সকলো কাৰ্য্য সম্পাদিত হৈছে । সম্প্ৰতি আমি ইয়াত কেৱল লিঙ্গ শক্তিৰ বিষয় মাত্ৰ সংক্ষেপে আলোচনা কৰিম ।

এই সংসাৰত আমাৰ বিদ্যমান বস্তু আৰু কাৰ্য্যৰ প্ৰয়োজন সকলো বিলাক আমাৰ হাতেৰে কৰিব লগীয়া হোৱা হৈঁতেন বড় কফি হ'ল হৈঁতেন । বড় বড় জাহাজৰ যিবিলাক সামগ্ৰী, শিল আৰু কাঠৰ অট্টালিকা নিৰ্মাণ কৰোঁতে যি বিলাক সামগ্ৰী, আৰু আন আন কাৰ্য্যত যি বিলাক সামগ্ৰী লাগে, সেই সকলোবোৰ লিঙ্গ যন্ত্ৰৰ সহায় বিনে কৰিব লগীয়া হলে বহু জয় বহু সময় আৰু ব্যয়ৰ প্ৰয়োজন । এই মানব দেহ আৰু দেহৰ কাৰ্য্য আৰু পশুপক্ষী বোৰৰ কাৰ্য্য দেখি মানুহৰ প্ৰয়োজন অনুসাৰে কেত বিলাক যন্ত্ৰ নিৰ্মাণ আৰু কোশল আৱিষ্কাৰ কৰা হৈছে । লিঙ্গ যন্ত্ৰৰ মিশ্ৰণৰ দ্বাৰা অনেক বস্তু নিৰ্মাণ আৰু কাৰ্য্য কৰা যায় । লিঙ্গ যন্ত্ৰত হৰিব

শক্তি বা যন্ত্ৰৰ বিষয় উল্লেখ আছে। এই ছটী শক্তিৰ দ্বাৰা মনুষ্যৰ অনেক বল বৃদ্ধি হইছে। তাৰ বিষয় ক্রমে আমি সংক্ষেপে লেখিম।

দণ্ডযন্ত্ৰ, তুলাদণ্ড বা পাল্লা শক্তি। লো বা কাঠৰ বাড়ি এডাল এটা অবলম্ব বা মেকৰ দ্বাৰা অবলম্বিত হ'লে তাক "লেবৰ" বা তুলাদণ্ড বোলে। বেপাৰি বিলাকে বস্ত্ৰ জোখোঁতে যি পাল্লা বা তুলাচনী ব্যৱহাৰ কৰে সেই পাল্লা এক প্ৰকাৰ তুলাদণ্ড। এই পাল্লাৰ বাড়ীৰ মাজত যে জৰি দি তাক আড়ি থোৱা যায় সেই জৰি দিয়া স্থানেই তাৰ মেক বা অবলম্ব। এই মেকৰ চাৰিওফালে এই পাল্লা ঘূৰে। এই মেককে গতিকেন্দ্ৰও বোলে। আমি যি বোৰ সামান্য পাল্লা দেখোঁ সেই বোৰ বস্ত্ৰ জোখাত ব্যৱহাৰ হয়, তাৰ দ্বাৰা বলৰ বিশেষ সাহায্য নহয়। সমদূৰত্বে মেক হোৱাত দুইওফালে সমান বজুৰ প্ৰয়োজন। এই তুলাদণ্ড বা পাল্লাৰ একালে জোখৰ বজু আৰু একালে তাক যি শক্তি বা যিহৰ দ্বাৰাই জোখা যায় সি থাকে। কোনো পাল্লাৰ একালে পাঁচ সেৰ ওজন দগা এটা আৰু একালে জোখৰ বজু দিলে দগা থকা কালক পৰিমাণ বা তাৰ আৰু ইফালক পৰিমেষ শক্তি বা বল বোলে। মেকৰ দুফালৰ দণ্ডক বাহু বা দণ্ডাংশ বোলে। পৰিমাণ আৰু পৰিমেষ শক্তিৰ মাজতে যাৰ মেক থাকে তাক প্ৰথম প্ৰকাৰৰ তুলাদণ্ড বোলে। মেক আৰু শক্তিৰ মাঝত যি তুলা দণ্ডৰ পৰিমাণ বা তাৰ থাকে তাক দ্বিতীয় প্ৰকাৰৰ তুলাদণ্ড বোলে। মেক আৰু তাৰৰ মাঝত যাৰ শক্তি সি তৃতীয় প্ৰকাৰৰ তুলাদণ্ড। প্ৰথম প্ৰকাৰত পৰিমাণৰ সমীপৰ বাহু পৰিমেষ শক্তিৰ বাহুতকৈ দীৰ্ঘল। পৰিমাণৰ সমীপৰ বাহু পৰিমেষ শক্তিৰ বাহুতকৈ চাৰিগুণ দীৰ্ঘল হলে চাৰি

সেব পৰিমাণৰ কোনো বস্তু এসেব পৰিমেষৰ শক্তি বা বস্তুৰ দ্বাৰা সমান হ'ব। এই তুলনাত শক্তিয়ে অলপ বস্তুৰেই বহু বস্তু জড়াব চড়াব পাৰি। কাঁচ, তুলানী, শিল্পিত প্ৰকৃতি বস্তুতো এই প্ৰকাৰ তুলনাত দণ্ড মিলিব খাটে। পৰিমাণ আৰু পৰিমেষৰ বস্তুৰ দ্বাৰা অনুসাৰে দ্বিতীয় প্ৰকাৰৰ তুলনাত শক্তি হয়। যদি মেকৰ পক্ষ পৰিমেষৰ শক্তি এক আত্মনি দূৰৈত থাকে আৰু পৰিমাণ পাঁচ আত্মনি দূৰৈত থাকে তেনেহলে দ্বিতীয় প্ৰকাৰৰ তুলনাত দ্বাৰা পাঁচগুন বস্তু এগুণে সহিতে সমানে জ্বলিব পাৰি। অৰ্থাৎ একালে পাঁচ সেব এটা বস্তু আৰু আন কালে এসেব পৰিমাণৰ বস্তুৰে সমান হয়। নাও যে বঠাৰে চলে ইও এই প্ৰকাৰে তুলনাত শক্তিয়ে ঘটে। ইয়াত পানী যেনে মৌকা পৰিমাণ আৰু মানুহৰ বল পৰিমেষৰ শক্তি। নাওৰ মানুহো এই প্ৰকাৰ নিয়মৰ অধীন। এটা কীণ দুৰ্জলি আৰু এটা কষ্ট পুৰুষ বল-বস্তু লোকে যদি কোনো এটা বস্তু সাজি তাৰত নিব লগীয়া হয় তেনে হলে নিব লগীয়া বস্তুটো বলবস্তু মানুহটো ওচৰত দিলে সিফালে দুৰ্জলিকীণ মানুহটো হলেও হয়। দুবাৰৰ কৰজা বা গাঁঠি বি কালে থাকে তাৰ ওচৰত চৈলি চুতাৰ মেলা টান; কিন্তু আনকালে হলে টিলা। ইয়াতো দ্বিতীয় প্ৰকাৰ তুলনাত নিয়ম জাৰি।

তৃতীয় প্ৰকাৰ তুলনাত উদাহৰণ এই। বাজীত পকা কোনো জখলা বা খুঁটা একেবাৰে ধিৰ কৰিব নোৱাৰি কিন্তু তাক কতিয়াকৈ কোনো বেডত আউজাট ক্ৰমে অলপ বস্তুৰেই ধিৰ কৰিব পাৰি। মানুহৰ হাতেৰে যে বস্তু তোলা যায়; ইও এই নিয়মৰ অধীন।

তুলনাত দুই প্ৰকাৰ। এক প্ৰকাৰ সমবাহ, এক প্ৰকাৰ

বিষয়বাহ। এই দুই বাহুব মধ্যতে যেক। তুলানও বস্ত্রব
যেকব পবা এক আত্মনি ইকালে যদি পৰিমাণ থাকে আক
ভাব পবা ১৬ আত্মনি পৰিমাণ সিকালে যদি পৰিমেয় শক্তি
থাকে তেনে হলে ইহুইও সমান হ'ব। অৰ্থাৎ ১৬ মোম গধুৰ
কোনো এটা বজু এমোম গধুৰ বস্ত্রএটাৰে তুলিব পাৰি।
তুলানও জোখত সদাই বজু কমি বা সবহটক দিব পাৰি।
দোকামী বোৰে কেতিয়াবা এনে প্রবঞ্চনা কৰে। তুলানওব
যেকব পবা পৰিমাণ আক পৰিমেয় শক্তিব দূৰতা লবচৰ কৰি
প্রবঞ্চনা কৰিব পাৰি। কোনো বজু হুধান তুলানচনীত
জুখিলে যদি অসমান হয়, দুইও জোখৰ পৰিমাণৰ পূৰণ
কৰি যি ফল পোৱা যায় তাৰ বৰ্গমূল সেই বজুৰ প্রকৃত জোখ ;
এটা বস্ত্রক কোনো এখান পান্নাত ১৬ সেৰ আক আন এখা-
নত ১২ সেৰ ১ পোৱা হলে এই দুইকো পূৰণ কৰি ১২৬
পোৱা যায়। ইয়াৰ বৰ্গ মূল ১৪। এতেকে সেই বজুৰ প্রকৃত
জোখ ১৪ সেৰ।

চক্ৰ-অকচক্ৰ-চকৰি। ইয়াতো তুলানও বস্ত্রব সাধাৰণ
নিয়ম খাটে। অকদও আক চক্ৰৰ পৰিমাণৰ দ্বাৰা ইয়াৰ
শক্তিব ভাবতমা হয়। অকদওতকৈ চক্ৰৰ পৰিমাণ যি পৰি-
মাণে অধিক সেই পৰিমাণে ইয়াৰ শক্তি অধিক। যদি
ডিলাতকৈ চকৰিব পৰিমাণ ৮ গুণ সবহ হয় তেনে হলে এসেব
গধুৰ এটা বস্ত্রএ আঠ সেৰ গধুৰ বস্ত্র এটাৰ সমান হ'ব।

বড় জাহাজ আক কাৰখানা যবত এই চকৰি থকা বস্ত্র
ব্যৱহাৰ হয়। বোঁৱাব জাহাজৰ চকৰি আক গাড়ীৰ চকৰিতো
ইয়াৰ নিয়ম খাটে। টানিব লগা জাহাজ বা গাড়ী ইয়াৰ
পৰিমাণ, তাপ বা গৰু বা বোঁড়া ইয়াৰ পৰিমেয় শক্তি বা
বল, হুকালৰ চকৰিএই বস্ত্র।

পুলী-কপিকল-হাকৌটা। ইয়াতো তুলাদণ্ড বস্ত্ৰৰ মিয়ৰ খাটে। কপি বা হাকৌটাত লেজুলগাই এই বস্ত্ৰ নিৰ্মাণ কৰা হয়। এই হাকৌটাৰ দ্বাৰা অলপ বলৰে বস্তু তুলিব পাৰি। কেইবাটাও হাকৌটাত কেইবাডালো লেজুলগালে এটা হাকৌটাৰ পৰা আমটে হাকৌটাৰ দ্ব্যতৰ পৰিমাণে বলৰ পৰিমাণ হয়। এটীয়া পুলি বা হাকৌটা হলে কোনো এটা বস্তু তাৰ অৰ্দ্ধেক গধুৰ তুলিব পাৰি। হাকৌটাৰ বা পুলিৰ সংখ্যা বঢ়াই দিলেই বলৰ আধিক্য হয়। একালে এটা পুলি বা হাকৌটাত বস্তুৰ পৰিমাণ, আম কালে আন হাকৌটাত পৰিমেয় শক্তি। পৰিমেয় শক্তিৰ কালে ছবোড় পুলিত লেজুলগালে এনেৰে গধুৰ পৰিমাণ বস্ত্ৰৰে ১২ সেৰ পৰিমাণ বস্ত্ৰ তুলিব পাৰি। স্পষ্টকৈ ক'ব লাগিলে ১২ জন মানুহে তুলিব পৰা বস্তু এটা এটা মানুহৰ বলেৰেই তুলিব পাৰি। বড় ঘৰ সাজোঁতে বাহিৰত এটা খুটা পুতি তাৰ ওপৰত বাঁহ এডাল বান্ধি তাৰ আগত লেজুলগাই এই লেজুৰ মূৰত কেব বান্ধি ঘৰ সজা মানুহলৈ তুলি দিয়া যায়। এই কৌশল কপি আৰু তুলাদণ্ডৰ মিয়ৰেই হয়। পালটৈ নান্দৰ মাৰুলৰ আগত এনে পুলি বা কপিযন্ত্ৰ থকাত দাঙ্গাইতে অলপ ভৰেৰেই ডাহুৰ পাল ওপৰলৈ তোলে।

প্ৰবণ বা ক্ৰম-মিশ্ৰধৰাতল। থিওঁ কোনো বস্ত্ৰ ডোৰোঁতে বিহাৰ বল লাগে ক'তিয়াটকৈ ডোৰোঁতে তিহাৰ বল লাগে। জাহাজৰ বস্ত্ৰ তুলিবলৈ আৰু তাৰ পৰা নহাবলৈ জাহাজৰ পৰা মৈৰ দাঁতিলৈ তুলি পাবিহিয়ে। সেই তুলি কতিয়া তাৰে থাকে। সেই কাৰণে অলপ বলেৰে গধুৰ বস্তু তুলিব বা নহাব পাৰি। তুলিব পৰা সেই কতিয়া তুলিব আগলৈ এটা লম্বৰেখা টানিলে সি বিহাৰ দীঘল হয় ডাঙৰকৈ তুলি

বিমান দীঘল সেই পিঠাঘাণে তার শক্তির ভাবতয়া । মাটিত
খুঁটি এটা পুতি মাটির পৰা এচলা তক্তা সেই খুঁটির ওপৰলৈ
ক'তিয়াতকৈ পাতিলে সেই খুঁটিতকৈ যদি তক্তা তিনিগুণ
দীঘল হয় তেনে হলে সেই তক্তাব ওপৰত কোনো বস্তু
বাধিলে তার তিনি ভাগ এভাগ জোখৰ বস্তুবে স্থিৰ বাধিব
পাবি । বটালি, কুঠাব, কোব, কোদাল, কাল প্রভৃতি অন্তত
এই নিয়ম থাকে । কাঠ বাহ কাটির লাগিলে পোনেই
কাটোতে বিমান বল লাগে ক'তিয়াতকৈ কাটিলে অলপভে
হয় । থির পৰ্বতলৈ উঠোতে পোনেই থির বাটে ম'গই
কতিয়াকতিকই গলে তিমান জয় বোধ মছয় কিয়নো তিমান
বল লাগালে । পৰ্বতৰ কটা বাট বোব প্রায় এই নিয়মে
কটা । এবণ ধবান্ডলৰ নিয়মে যন্ত নির্মাণ হোৱাত সংসাৰ
অনেক সুবিধা হইছে ।

কাজলা বা খিলি । কাঠ ইত্যাদি কালোঁতে বা বিছাওঁতে
আক আন অনেক কাৰ্য্যত খিলি বড় প্রয়োজনীয় । ই এক
প্রকাৰ ক্ৰমশিৰ ধবান্ডল শক্তি যন্ত মাত্র । কাঠ অলপ কালি
গজাল সূমাই দিলে তাক কালিবলৈ চিলা হয় । কবতি
বিলাকে কাঠ কালোঁতে সদাই এইরূপ কাঠ এডোখৰকে
খিলি কৰি কাঠত পোতে । কবত খানো কেডবিলাক
গজাল থকা যন্ত মাত্র । কবতৰ দাঁতেই একোটা খিলি ।
বটালি কুঠাব বা কটাৰী খুব প্রভৃতি অন্তেও এইরূপ খিলিৰ
কাৰ্য্য কৰে । কাঠ বাহ ইত্যাদি বস্তুৰ পৰমাসু বিলাক
যৌগিকাকৰ্ম বা তাৰাই ইলম কঠিনরূপে যোগ হই থাকে যে
তাক ওছাবলৈ এইরূপ অন্তৰ প্রয়োজন ।

ইলু বা পকোৱাকল্প । ইয়াৰ দ্বাৰা বস্তু ওপৰলৈ
তোলাত আক অনেক কাৰ্য্যত বড় সাহায্য হইছে । এই

যন্ত্র পকোৱা পকি । হুঁহিয়াবৰ শালত, মেওখনীত আৰু
বোতলৰ ঠিলা উলিওৱা যন্ত্ৰত ইয়াৰ উদাহৰণ দেখি । ইয়াৰে
বোতলৰ ঠিলা উলিয়াওঁতে ডাক প্ৰথমে ডিঙিবলৈ পকাই
সুমাই দিয়ে পাছে অলপ বলতে সেই ঠিলা ওপৰলৈ ফুলি
আনিব পাৰি । সেই ইন্তুৰ পাকৰ দ্বাৰা সেই ঠিলাৰ বল
ক্ৰমে কমে আৰু ডাক অলপ বলবেই ফুলিব পাৰি । পেড়া,
হুৱাৰ ইত্যাদিশো কেতিয়াবা পকোৱা গজাল ঘৰা যায় ।
এই যন্ত্ৰৰ দ্বাৰাই বস্তু হেঁচিবলৈ বড় ডাল ; কিডাপ বহু
বিলাকে এইরূপ এক যন্ত্ৰৰ দ্বাৰাই কিডাপৰ পাত বিলাক
হেঁচি ওখ বা বহল কিডাপকো চাপৰ আৰু চেপ কৰিব
পাৰে । সিন্দুকৰ সঁচাৰ ডালিতো ইয়াৰ নিয়ম দেখি ।

ক, ব,

ভূমিকম্প ।

এই বেলি ভাৰতবৰ্ষৰ অনেক ঠাইত ভূমিকম্প হইছে ।
লম্বি বোধ কৰে । ইয়াৰ বিষয় জামিবলৈ বহুতলংঘাক
পাঠকে ইচ্ছা কৰিব । ভূমি কম্প হোৱাৰ আ নএ বোকাৰ
গাড়ি অহাৰ দৰে এটা শব্দ শুনি । কেতিয়াবা সৰু এটা
জোকাৰ মাৰে কেতিয়াবা ইটোৰ পাত্তত সিটো দুই তিনি
নিমিষ মান ঢৌ অহাৰ দৰে এটা বা দুটা বড় জোকাৰ মাৰে ।
তিনি বিপলৰ অধিক কাল থাকিলে আনকি হয় । ওপৰত
কোৱা সময়তকৈ সৰহ সময় ভূমিকম্প হই ইংৰাজি ১৮৬৮
সমত কাৰকৰ প্ৰদেশত বহুত স্থানি হ'ল । বিশেষতঃ ইটাৰ
ঘৰ থাকিলে সীত্ৰে নকি হয় । যেতিয়া ভূমিকম্প হয় তেতিয়া
বাটিত বহু উচিও নতুবা জোকাৰনিত পড়ি যাব পাৰে ।

ইংৰাজি ১৬০৭ সনত আসাম দেশত বড় ডাঙৰ কৃষিকৰ্ম হইছিল ; তেতিয়া অনেক হাৰি হ'ল। কৃষিকৰ্ম হোৱাৰ বিষয়ে অনেক পণ্ডিতে অনেক বকমে কয়। যোৰ হয় সকলো কাৰণ সঁচা। চাইএ চাইএ এক বা একাধিক কাৰণৰ পৰা কৃষিকৰ্ম হয়।

১। পৃথিবীৰ ওপৰৰ পৰা পানী নিজৰি পৃথিবীৰ তলৰ তপত স্তৰত পড়িলে তাপ হয় আৰু সেই তাপ ওপৰলৈ আহোঁতে কৃষি কৰ্ম হয়। অথবা পৃথিবীৰ তলত নামাখিৰ প্ৰধানকৈ কাৰ্বনিক বাষ্প গোট খাই সৰহ হ'লে ওপৰলৈ ওলাবৰ নিমিত্তে পুৰুষাৰ্থ কৰি ওপৰৰ হেঁচাদি থকা স্তৰ কি তৰপ ফুটাই সেৱেদি বাষ্প আহোঁতে কৃষি কঁপাই আহে অৰ্থাৎ কৃষিকৰ্ম হয়। ২। কোনো চাইত মাটিৰ তলত ব-খাৰ বীজ, চুৰবীজ, হুৰবীজ ইত্যাদি কেত বিলাক বাতু থাকে, তাত পানী লাগিলে জুই উঠে আৰু তাতে ওহৰৰ বজু বিলাক জ্বৰ হয়, সেই জ্বৰ বজু বিলাক বেগেৰে আহাৰ খাই যোৱাত কৃষিকৰ্ম হয় আৰু কেতিয়াবা মাটি ফুটি আগুৱগিবি হয়। অনেক বসায়ন যেতাই প্ৰমাণ কৰিছে যে লোহ চূৰ্ণ আৰু গন্ধক দুইকো পানীৰে মিহলাই সানি মাটিত পুটি থ'লে অলপ সময়ৰ পাছত সেই মাটি পিৰলৈ গ'ব। আৰু এটা ত্ৰৈলোক্যকে প্ৰমাণ কৰিছে যে গন্ধৰবেৰে মিহলি লোহাৰ আকৰত পানী নিজৰি সোমাবলৈ পালে কৃষিকৰ্ম হয়। ৩। পৃথিবীৰ অন্তৰ ক্ৰমে চাপ খাই যোৱাত বাহিৰ ডাঙ সৰাই টান পৰি থাকে ; তাৰ কোনো চাইত ডাঙিলে তাৰ বাৰাই এটা খজ হয় আৰু চাৰিও ফালৰ মাটি কঁপিৰলৈ গ'ব। কোনো পৰ্যন্তত গছ থাকিলে সেই গছ বহনি খাই আগুৱগিবিৰ জুই উঠে, মাটিৰ তলত অনেক গছকানি জ্বাৰ থাকে।

সেই ত্রিবা বিলাক তপত হই ওলাই আছে । আগের গিৰিত
জুই উঠিলে ৫০। ৬০ মাইল দানলৈ ছানি হয় । ববদীপ
পুঞ্জত গলগংনামেবে এটা দীপ আছে, ইংরাজি ১৮২২
সমত জুলাই মাহত হঠাৎ এদিন তাৰ ওছবব মৈব পানী তপত
যেন বোধ হ'ল ; পিছে অক্টোবৰ মাহত তদানক ভূমিকম্প
হ'ল আৰু তপত পানী, বোকা, গন্ধক, তাপ ইত্যাদি অতি
বেগেবে ওপবলৈ উৎকিণ্ড হ'ল ; ৫০। ৬০ মাইল দানলৈকে
বড় ছানি হ'ল ।

ক. ব.

মন ।

১

মন তই কিয় এই নবে কুব লবি ?

কিয় তই এনে ক'ই

মানুহক লগে ল'ই,

দুখি কুব খেমটেক গা ঙীৰ চকৰি ?

কিয় তই এই নবে

—শোকত ছিন্না বিনবে—

কব মানুহক নকৰিব চকৰি ?

মানুহৰ জন্মত

কিয় তই অবিষত

নিখালে নিখালে তিয় নপেবে বিছৰি,

হাততে আবৃত দিয়

কণে জাঁতবাই দিয় ;

সমস্ত জগত দেখা এচককা কৰি ?

মন তই কিয় এই নবে কুব লবি ?

২

কিয় মন এনে তই ! সদাই চকল ?
 সাগবব দাক জলে
 ধুয়া বতাহে পালে
 বাও, কলমাও বেমে কবে টলম ;
 লোক যদি সাগবত
 চিন্তা বায়ব কোবত
 কিয় মন তইও ভেনে কব টলবল ?
 একন্তকো কাবো গারে
 মেধাক স্মৃতিব ডারে
 কুমাবব চাক হেন সুবিছ কেবল ;
 কত কথা ভিনে ভিনে,
 পাতিছ তাজিছ দিনে ;
 তলাকে পাতিছ সুবি ; পতা সুবি গ'ল,
 সকলো খেবত সুবি অন্ত এটা হ'ল ।

৩

কি দোষ কবিলো মন ভোব ওচবত ?
 ডাকে যে স্মৃতিগা মনে
 সুবাইছ কপে মনে
 প্রতিকুল, অসুকুল বায়ব কোবত ?
 ডাকে যে স্মৃতিগা মনে
 দিনে দিনে ভিনে ভিনে
 উটার, বুড়ার স্মৃথ হুঃথ সাগবত ;
 ততালিকে ইহয়ার ;
 ততালিকে কস্মুয়ার ;
 ততালিকে জোল স্মৃথ-স্মৃগ ওপবত ;

সুখিবা সাবটি ধবি

অনুবা অনুবা কবি

তুবার অনন্ত দুখ সবক গর্তত ;

কি মোহ কবিলো মন তোব ওচবত ?

৪

এতিয়াই অৰ্ধ-নুখ হাতে হাতে দিলি ;

—সিংহাসনে বহুদ্বাই

দাসীবে পদ সেবাই

সোমব মুকুট আমি দূৰত পিছালি ;

যদি মুক্তা সোমধন

আমি কত অগণন

কলহব মুখে মোব তবিত ঢালিলি ;

বাজা মহাবাজ কত

পেলালিছি চবণত

কতলো নুখব দীতে কামক ভোখিলি ;

এতিয়াই সুবি ধবি

সকলোকে মিলি ছবি

কেবল ই লঠামুঠা দেহক বাখিলি ;

—হুশাই বাটব সেই তিথুক কবিলি ।

৫

এতিয়াই কান্দিছিলোঁ দুখব তবত ;

—দুঃখব সাগবে পড়ি

কুবিছিলোঁ উট্টিসুবি

বন পাওটিব দবে চউব লগত ;

কত বিতীষিকা আছি

দিলে নেখা হাঁছি হাঁছি

দেখি তাক হাত-তৰি লুকাল পেটত ;
 কতমো দুখৰ ছবি
 সৃষ্টিৰবি কাল বৰি
 উদিছিল এতিয়াই অন্তৰ পটত ;
 এতিয়াই মন ভয়
 সকলোকে কৰি লয়
 আনন্দৰ হাঁহি আনি চানিলি মুখত ;
 —পুনৰ বুঝালি সেই অভুল মুখত ।

৬

এই জগতত তই কি ভাবিমো মন ।
 বখত চকৰি দণ্ডে
 মেঘত বিজুলী দৰে
 সাগৰত ঢউ দৰে ঘূৰ যেনে মন ?
 মানুহক এনে কৈ,
 কৰিছ যে লৈ থৈ ;
 আছে কি ইয়াৰ কোনো গুপ্ত কাৰণ ?
 বহলে কি অকাৰণে
 বজ চাববেই মনে
 ঘটাইছ মানুহৰ জীৱন মৰণ ?
 ভাবি ভাবি মন ভাব
 মেপালোঁ মেপালোঁ ওৰ
 কি ভাব মনৰ কথা, কি ভাব কাৰণ ?
 কিয়বা ইদৰে নিতে ঘূৰি ঘূৰ মন ?

হে, চ. গো.

ঘৈণীৰ কৰ্তব্য ও স্ত্ৰী শিক্ষা ।

সাংসাৰিক কাৰ্য্য ও ঘৈণীৰ কৰ্তব্য শিক্ষাই স্ত্ৰী শিক্ষাৰ প্ৰধান লাগতিয়াল বিষয় দুটি ওপৰত যে দেখা গৈছে সেই সাংসাৰিক কাৰ্য্য ও ঘৈণীৰ কৰ্তব্য কি, এতিয়া তাৰে বিচাৰ কৰা যাওক ।

চোতাল ঘৰৰ পৰিষ্কাৰতালৈ চকু বৰা, ল'ৰা ছোৱালীও অনুচৰাদিৰ খোৱা লোৱা ও দুখ স্বচ্ছন্দতালৈ কাণ কৰা, গুৰুজ্ঞান আৰু পৰিয়ালৰ তিতবৰ বাসুহৰ প্ৰতি উচিট ব্যৱহাৰ কৰা ইত্যাদি এই সাংসাৰিক কাৰ্য্য । এই কাৰ্য্য বিলাকক এতিও ঘৈণীৰ সুবত আৰু হুটা বড় আৱশ্যকীয় কাৰ্য্যৰ তাৰ থাকে আৰু থকা ও নিতান্ত সুক্ৰিসঙ্গত । ইয়াৰে প্ৰথমটি বন্ধা বঢ়া, দ্বিতীয়টি খোৱা কটো ।

যি কাৰ্য্যৰ লগত জীৱনৰ সম্পৰ্ক, যি কাৰ্য্যৰ ওপৰত জীৱনৰ অস্তিত্ব নিৰ্ভৰ কৰে, সেই কাৰ্য্যটি কিমান ডাঙৰ ডাক সহজেই অনুমান কৰিব পাৰি । আমাৰ পুৰুষ পুৰুষ বিলাকে “বন্ধা বঢ়া” কাৰ্য্যৰ এই গুৰুত্ব অনুমান কৰি এই, এই মহৎ কাৰ্য্যটি আমাৰ ঘৰৰ ঘৈণীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি গৈছিল । গৃহস্থৰ ওপৰত অনেকৰ আক্ৰোশ আৰু ভেওঁৰ লগত অনেকৰ মনাস্তবতা থাকিব পাৰে—ই গৃহস্থৰ সং বা অসং সন্তান বা কাৰ্য্যৰ পৰাও হয়, আৰু ই সংসাৰাজমত্ব প্ৰাণীৰ এটি দুৰ্নিবাৰ্য্য আনুৰক্তিক বুলি ও ধৰিব পাৰি । বহুত চাইত নানা কাৰ্য্য গৰ্ভিতা সন্তান গৃহস্থৰ ঘাইকৈ ধনী বিলাকৰ জীৱন সদাই সশক্তি—ধনীৰ ঘৰলৈ সকলোৰে চকু । কেনেকৈ ডাক ঘৰি তাৰ সম্পত্তি আত্মসাৎ কৰিব পাৰি, হুবতিসন্ধিপূৰ্ণ বাসুহৰ প্ৰায়েই এইটো চিন্তা । এয়ে

অবস্থাত যদি গৃহস্থৰ ভোজনৰ কাৰ্য্য তেওঁৰ প্ৰাণলৈ বৰষ থকা এজন্য লোকৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰি বাবে তাৰে ওপৰত বিশ্বাস কৰি, বাবে তাৰে হাতে থাবলৈ বৰে তেনে হলে সেই জনা গৃহস্থৰ সংসাৰৰ তাত টুটি অহাকে বুলিব পাৰি। ভোজনৰ উত্তমতাই শাৰীৰিক ও মানসিক উন্নতি বিধান কৰে, আত্ম: বৰ্দ্ধন কৰে, আৰু ভোজনৰ অপকৰ্ষতাই শৰীৰ ও মন অবনত আৰু আত্ম:জী হীন কৰে। এই বিলাককে ডাৰি চিন্তি আমাৰ পূৰ্ণ পুৰুষ বিলাকে বন্ধা বঢ়াব ডাৰ, বড় সহিবেচনা কৰি, সাংসাৰিক অতিজ্ঞতাৰ ওপৰে আমাৰ দৈন্যসকলৰ ওপৰত অৰ্পণ কৰি গাইছে। কিন্তু বড় পৰিতাপৰ বিষয় আজি কালিৰ “বায়ু” বা ডেকা সকলে আখলৰ চোকাৰ তলৰ জুইৰ তাপত মৰমী সন্তান প্ৰিয়তমাৰ দুকোমল শৰীৰ উতলি যায় বুলি নানা ঠাইৰ পৰা চাক্ষুমায়ে বা বাক্ষসি বায়ুণৰ “আমদানী” কৰিবলৈ ধৰিছে। ইয়াৰ পৰা যে আখিৰ দৈন্য বিলাক কেৱল মিচেই অকামিলাহে হয় এনে নহয়, ইয়াৰ পৰা গৃহস্থৰ খোৱাত ভূণি নহয়, আৰু অৱস্থা অনুসৰি জীৱনভো। শূন্য হয়। চিৰদিন কাৰো সমানে মেথায়, দুবস্থাত পড়িলে বনদি বাক্ষসি বায়ুহ বখা যেতিয়া কৰ্ত্তসাধ্য হই উঠে, তেতিয়া এই কাৰ্য্য পুন: দৈন্যৰ দূৰতে জাপি দিব লগিলাত পড়ে। অমত্যানত এনে এটিবিদ্ভা নক কৰা বা বিলাসিতাৰ বশীভূত হই বা দুকোমল শৰীৰ। দেপুৱাই এনে বহু কাৰ্য্য এটালৈ হেলা কৰা নিডান্ত অস্তায়।

আমাৰ মাতৃ সকলে জিৱাবী বিলাকক এই বন্ধা বঢ়াব কাৰ্য্যটি বিশেষকৈ শিকাব লাগে আৰু আমাৰ দৈন্যসকলেও কণিক জুইৰ তাপক দু:সহ বহুনা যেন অনুমান নকৰি,

আবীক বান্ধনি বাহুব “কবদ্যেস” মিলি মিলেই এই বড় লাগতিয়াল কাৰ্য্যটি শিকিব লাগে। গিথিরেকব ঘৰলৈ আহি জিরাবী বেড়িয়া বোহাৰী হয়হি। যদি সেই বোহাৰী ভাগ্যক্রমে শাহ আইৰ তলত পড়েহি তেনেকালে শাহ আই সকলে বোহাৰীক কপোচিত শিকা দি পাকত তুলি নয়। আশাব অধিকাংশ শাহ আই এই পকে বড় চোকা—* ডেওঁলোকে বোহাৰীক বাহুব চকুৰে চান, মাকৰ মৰমেৰে স্নেহ কৰে, আৰু মৰদম্পতীৰ তৰিয়া-জীহ্মৰ দ্বাৰা আকাজ্ঞা কৰি এই বোহাৰীয়েকক কষ্ট দি ও বোহাৰীয়েকৰ অমিছা থাকিলেও সংকাৰ্য্যৰ মিথিতে বড় শীড়ানীড়ি কৰে। কোনো কোনো জনা বড় দুৰ্দ্ধতা শাহও আছে; ডেওঁলোকে বোহাৰীক বড় জুৰ আৰু সদাই হুপিত অন্তঃকৰণেৰে শাসন কৰে; আমি ইয়াত সেই বিধীয়া শাহ আইলৈ আশাব সাতুটি সেৱা জনাই আমাৰ বিবৰণত ধৰোঁ।

বোহা-কটা। বড় সংখ্যা “বহুব” ১৮৬ পিঠিত আমাৰ বিজ্ঞ লেখক এজনে এই বিষয়ৰ সম্পৰ্কে কেটামান বড় স্নেহৰ স্নেহৰ কথা লেখিছে। আমাৰ মনিকেন্দৰ এই যেন আমাৰ ডেকা সকলে এই বিলাক কথালৈ অলপ মন ঘোৰ পুৱায়। এই “বোহা-কটা” কাৰ্য্যটি আমাৰ বৈশ্য সকলৰ বড় লাগতিয়াল মন। এই কাৰ্য্যটি বৈশ্যৰ অৰ্থ সকলৰ উপায়, দুঃখৰ সহায়; এই কাৰ্য্যটিএ আমাৰ বৈশ্যৰ বুদ্ধি বৰ্দ্ধন কৰে; ইয়াক শিকি উঠিব পাখিলে মিজৰ মৌৰৰ বাঢ়ে আৰু এই কাৰ্য্যৰ পৰা অদেখীয়া শিল্পৰ উন্নতি-পথ বিদ্যুত হয়

* কথাতকৈ কম “শাহৰে শিকোৱা বোহাৰী বাবা আছে পৰকা পাচনী বাবা।”

থাকে। আমার অসহীরা গাঁতকর হাতত বি শ্রমকর কাক-
কার্যা-খচিত, ওণাব বন কবা, পাবি দিয়া খনীরা আক চেলেং,
বিহা প্রকৃতি বোহা হয়, সেই কাপোব বিলাক অন্তত
দেশব মানুষৰ চুত পড়িলে সিহঁতৰ চুত ঠব হয় ।

আজি কালি বৈশী সকলে সান্তাতে বিলাতী-মুতা পাই
আমাব কপাহৰ পবা মুতা কটা বিভাটি একেবাবেই এড়ি
পেলাইছে বুলিবই পাৰি। কিছুমান বহুবৰ পাহুত গৃহস্থৰ বনত
মুণব মিলালৈকে জঁতবৰ বন্ধাব শুনা গইছিল—তোজনৰ অন্তত
বোহাবী জিন্নাবী বিলাকে দালাবিব নুখ-হুঃখৰ আলাপ,
বহুত বা সাধু কথাদি কই চাৰি পাঁচ মেচা মুতা কাটিছে শুই-
ছিল, কিন্তু আজি-কালি সময়ৰ পৰিবৰ্ত্তনত ডেওঁলোকৰ কটিবো
পৰিবৰ্ত্তন হইছে, আৰু আগৰ নবে এতিয়া এই মুতা-কটা
কাৰ্য্যটিক কোনো লাগতিয়াল বনৰ তিতবত গণ্য কবা দেবার
এনে কি এতিয়াৰ বোহাবী-জিন্নাবীৰ হাতৰ লগত জঁতৰ
আদি মুতা-কটা বস্ত্ৰবিলাকৰ ইমান সম্পৰ্ক হইছে যে অবি-
কাংশ গাঁতকএ জঁতবৰ “ বেঁওকে ” দিব নাজানে।
বিলাতী-মুতাৰ মুটেবি নই দাবোহাবী-ভাৱা গাঁতলীয়া মানুষৰ
আগ্-চোতালো পাইছেগৈ এনে অৱস্থাত লাহে লাহে
গাঁতলীয়া গাঁতকএও বঙালী মুতাৰেহে কাপোব ব’ব
পবা হই আহিবলৈ বৰিছে। বেচাৰা গৃহস্থে বন ক’ত পাৰ ?
অতি কষ্টে বাফীৰ ডামোল চাইটো পান চাৰিবিলা বেচি
কচোবেকৰ বাজহৰ বন কেবিকে উলিয়াব মোহাবে. তাৰ
ওপৰত বৈশীৰ আদেশ পড়িল—নবা ছোৱালীৰ বেব্বোলত
মুতা কাটিব মোহাবি, বিলাতী মুতা কিমি দিব লাগে, তেহে
জঁত কাপোব ব’ব পাৰি ! কোনো কোনো জনা গাঁতক
আকোঁ ইয়াতকৈ ও এদোপ আগ বাকৈ, ডেওঁলোকে বনত

কাপোৰ বৰলৈকে আজৰি নোপোৱা হয়—ইয়া হৈছে একে-
বাবেই বিলাতী কাপোৰেই চলে ! কাৰ্য্যত আমি ইয়াক আন
বাঢ়িছোঁ ।।

এই বিষয়ে বহুত স্নাতক বিলাকে যোক জুটুটি কবিব
পাবে, আৰু যোবটি ডেকাৰ ওপৰতো কিছু পৰিমাণে পেলাই
ঠেঙে লোকে হয়তো ভব যে “বজালী বা বিলাতী কাপোৰ
মহলে এতিয়াৰ ডেকাৰ না আছে, যুগ মহল, আমি কি
কবিব ?” বাস্তবিককৈ এই আপত্তিটো মোটেই অমূলক
বোধ মহল ; কিন্তু বিলাক যব কাপোৰত নাও আছে,
মুনো হয়, দেশৰ দুৰদৃষ্ট ক্ৰমে আজি কালি সেই বিলাক
কাপোৰো যবত তৈয়াৰ মহল, সেই বিলাককো দোকানত
বিচাৰিলেহে কাজ চলাত পড়িছেহি । আজি কালি
মিহি পুত্ৰাৰ চান্দৰ যবত তৈয়াৰ কবিব পৰাতো দোকানৰ
পৰা আনিলেহে হয়, জাবৰ অমোৰ অত্ৰ দীৰ্ঘকালস্থায়ী
এতিব বড় কাপোৰ যবত তৈয়াৰ কবিব পৰাতো দোকানৰ
মোম-নিৰ্মিত যপাট মিহলি বেপৰাদি ললেহে কাম চলে ।
ইয়াৰ কাৰণ কি ? প্ৰধান বৈশ্য সকলে দোকানত পুত্ৰ
আৰু কাপোৰৰ আধিকা দেখি এই কাৰ্য্যটিলৈ একে বাবেই
পাচ দিছে । এই সংকাণ্ড-বিলাকৰ লোপ কৰা বড়
অভাৱ ।

একেবাবেই যে আৰু এই কাৰ্য্যটি লোপ হ'ল এনে
মহল আৰু ঈশ্বৰে ও নকবোক—আছে, আজি কালি বহুত
ঠাইত মহলেও ঠাই বিশেষে প্ৰায় ব্ৰাহ্মণৰ যবত কোনো
কোনো বৈশ্যৰ হাতত “পাঁজি” দেখিবলৈ পোৱা যায়, কিন্তু
অধিকাংশৰ লগণৰ মিহিতে সেই বিলাক পাঁজি কাটে,
আৰু পীঠৰ তিতবৰ দি দাখুই একে বাবেই “নাগ্ন নবগ্ন

মত বাবিপাত্ৰ” সিহঁতেই হে বৰত নুতা কাটি কাপোৰ
বন্ধ, যদি কেনেবাটকি বাবোৱাখি বাবু হঁতে মঙগকো আক-
হানি কৰিব পাৰে, তেতিয়াহে জমা বাব যে দেশৰ পৰা
“বোৱা-কটা” কাৰ্য্যটিএ আৰু আঁক দোচে। আটনএ
দেশত কপাহৰ বিমান আদৰ আছিল আজি কালি সিমান
নাই, আটনএ কপাহৰ পৰা কেতিয়কে বিমান লাভ কৰিছিল
এতিয়া সিমান কৰিব নোৱাৰে। আটনএ এড়িও দুগাব
বিমান কেতি হৈছিল, এতিয়া তাৰো সিমান মছৰ—এতিয়া
এড়িব সেবে দহ টকা আৰু দুগাব বাব টকা। ইয়াৰ দাই
কাৰণ কেতিয়কে ক্ষেত মকৰে।—কিয় ? যে, আগৰ দৰে
হানুহে ডাক খেদ কৰি মিচিচাবে। মিচিচাবে কিয় বুলি
যদি আকোঁ কোনোবাই শোৰে তেনেহলে ক'বই লাগিব
যে বৈশীবিলাকে বৰব জেজা জোটে দেখুৱাই এতিয়া আগৰ
দৰে দুঃখ আঁকাৰ কৰি এতিয়া আৰু দুগাব কাপোৰ বৰলৈ
বড় জজা মকৰে। বিকিহক, আৰু বহুত কোৱা অনানুষ্ঠক।
ইত্যাকে দেখুৱালেই বহুত দৰ যে বৈশীএ যদি কপাহৰ নুতা
কাটি কাপোৰ বই দুগাব জুৰোপোৱা গৃহস্থ বিলাককে দিৱে
বা বাৰীবেটী বিলাকক আৰু লৰা ছোৱালীকে কাপোৰ
দোগাৱ, তেওঁ বহুবেকত কাপোৰৰ খবচৰ মিচিতে অতি
কৰে ও এয়া গৃহস্থৰ গড়ে দহটকাটকি বন্ধ বাধিব পাৰিব,
আৰু কোৱা অনানুষ্ঠক যে সেই টকা বৈশীবেই।

এই “বোৱা কটা” আৰু “বজা-বজা” এই কাৰ্য্য দুটা
বিজ্ঞান বৈশীএ নাজানে, তেওঁ ডিকতা হই ও বজা তেওঁ এই
সমানকৰ কোৱা “ভাৰ্য্য—আৰীৰ মঙ্গলহ, বাবৰ পৰা,
অন্যৰ বোৱা বাব” ইত্যাদি ইত্যাদি।

৬. বহুত

আসাম-বন্ধু ।

মাসিক পত্ৰ ।

“নচ জ্ঞানাত্ পবং বলম্ ।”

প্রথম খণ্ড । [আঘোৰ মক ১৮০৭, ইংৰাজী ১৮৮৫ । [একাদশ সংখ্যা ।

আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন ।

বিবৰণৰ ডিকতা—বজা অভিব্যেক ।

বজাৰ কেইবা জনাও হুঁ হুঁবী । তাৰে পৰ্জীয়া হুঁ হুঁবী
ও বাইভড়ীয়া হুঁ হুঁবী এখান । এই দুজনাব এজন কোলো
সুন্দৰত হুঁও জনাই, বজাবে শিহুৰী যবত উঠি সিংহাসনত
বহে । এখান জনাক বড় হুঁ হুঁবী বোলে । হুঁ হুঁবী কেই
জনাব একোখান বেল আৰু তাৰ কাৰ্গী চলাবৰ বিবৰা থাকে ।
যাব বেল সেইজন হুঁ হুঁবী এ বেলৰ উপৰত পায় । চমুৱা
হুঁ হুঁবী মাৰে শিল্প জেনীৰ হুঁ হুঁবীৰ ঘৰ্য্যনা বড় হুঁ হুঁবীৰ নৰান
বহুৱ । অৰ্থ দেহৰ অনেক শিগিৰা আৰু শিগিৰী থাকে ।
কোমৰে শিগিৰাত ভাল বিকৰ দিব পাৰে আৰু চহুৰিয়া

সিগিৰীকো চমুৱা হুঁহী ঘৰাণা দিৱে । ফুকন বহুজীৱ
সৰাও সিগিৰা সোৱায় । বজাৰ হুঁহী আৰু সিগিৰী
“পৰ্ণাসিৰী” মহৰ । ভেও বনাকে একান্তে কলাই
সোৱাই কুৰে । হুঁহী সকলোৱো সিগিৰা আহিলে । আটোহা-
মৰ ফুকন ডালবীৰা সকলোবো সিগিৰা সিগিৰী থাকে ।
ব্ৰাহ্মণ মহন্ত কাৱন্ধ কলিতা কেওট এফুটি উচ্চ জাতিৰ
লোকেও সিগিৰা সোৱাবলৈ স্পৃহা কৰে । সিগিৰাৰ তিতব
বাহিৰ বিশেষ নাই । বহুলাবীসজ বা বহু বিবাহ আহোমৰ
মিষেৰ নাই । সিগিৰীৰ তিতবত প্ৰিয় সকল “হাতবৰী”
বা “গাছোৱা” এই প্ৰকাৰ অনেক সিগিৰীত উপপত্তিৰ সম-
্ভব অনেক আভাৱ দেখি ।

বজা পাটিত বহিও শিজৰী ঘৰত হুঠেঘানে বজাৰ পূৰ্ণ
অতিৰেক মহৰ । শিজৰি ঘৰত উঠা অতিৰেক কাৰ্য্যত আহোম
আৰু বৈদিক দুইবো কৰ্ম্ম মিহলি । চড়াই দেও পূৰ্ণতৰ ওচৰত
ক'ৰাগবৰ ওচৰৰ কোনো বহল ঠাইত স্বৰ্গ দেৱৰ বাহৰ হয় ।
তাতে শিজৰী কাঠৰ তিনটা ওখ চাৰুঘৰ কৰা হয় । নামা তীৰ্থৰ
জল আৰু হিন্দু আৰু আহোম মতৰ মানা মজলৰ বস্তু আয়োজন
কৰা হয় । দেশৰ সকলো মহন্ত আৰু বিঘৰা সেই ঠাইলৈ
গই একত্ৰিত হয় । শিজৰী ঘৰত উঠিবৰ পূৰ্ণদিনা অধিবাস ।
আহোমৰ বাইলুজ আৰু হিন্দুৰ জ্যোতিবীৰা সকলে শুভ
লগ্ন স্থিৰ কৰি দিৱে । আহোমৰ পুৰুহিত দেওবাঁই বাইলুহে
কুকুৰাৰ চেঙেৰে মজলামজল পৰীক্ষা কৰে, পাছে শুভ লগ্ন
উপস্থিত হলে স্বৰ্গদেৱে প্ৰধাম ঘাইবী জনাই সূঁতে শিজৰি
জান যওপলৈ যায় । তাতে তীৰ্থৰ জলেৰে আৰু আম লুৰালিত
নামা বস্ত্ৰৰে আহোম আৰু ব্ৰাহ্মণ পাতিতৰ উজ্জাৰিত মন্ত্ৰেৰে
স্বৰ্গদেৱে সন্তোৰ্ণা জান কৰে । এই ঘৰৰ তলত হুজুম বাসুৰ কথা

হয়। স্বৰ্গদেৱে মান কৰা জল এই মানুহৰ যুৱত পৰে। স্বৰ্গদেৱৰ মান শেষ হলে এই দুজনক এচক ৰূপ এচক সোন দি খেদাই দিয়া হয়। ইহঁতে দুবি নগৰৰ কালে মেচাই নগৰৰ পৰা বাজ হই দেশ চাৰি যায়। ইহঁত যি বেল বা খেলৰ মানুহৰ ভাব পৰা ইহঁতক কটী হয়। এই দুজন মানুহক “মেওচা যোৱা” বোলে। লোকৰ বিশ্বাস যে এই দুজনেই বজাৰ আৰু বাইজৰ অৱলম্বন মেওচা লই যায়। গুৱালপাড়া জিলাত এই ৰূপ মেওচা যোৱা লোকৰ সম্ভৱি এতিয়াও আছে।

মানৰ পাছত অতিবেক ছোৱা শিল্পীৰ দৰেটোনে সত্যৰ্থে স্বৰ্গদেৱ যায়। তাতে আহোম আৰু বৈদিক মতে বাইলুজ বহুত পণ্ডিত সকলে বজাক শাস্তিকৰি পুষ্প চক্ৰন দান দি অতিবেক কৰে। ডাঙ্গৰীয়া সকলে সেই দৰেই উঠি স্বৰ্গদেৱক সেৱা কৰে আৰু বাইজে দাটীৰ পৰা সেৱা কৰে জৱ-ধনী হয় শম্ভা বটী মৰা দানাদিৰ বাজনা বজোৱা হয়। ঘোঁড়া হাতীৰ দ্বাৰা ধনী কৰোৱা হয়। ব্ৰাহ্মণ বহুত আৰু মান সকলক দান চক্ৰিণা দিয়া হয় স্বৰ্গদেৱে তোজৰ সেই দৰেতে কৰে। আবেলি হাতীৰ যুগ্ম। মাচ বাজনা আৰু মান অনেক ক্ৰিয়া কৰা হয়। বিবৰা সকলে স্বৰ্গদেৱক উপঢৌকন দিৱে আৰু স্বৰ্গদেৱে বিবৰা, বহুত পাইক সকলোকে বৰা-বোঁগা বঁটা বাহন দিৱে। স্বৰ্গদেৱে এই সময়তে আহোম মতে জাৰ লয়। আহোমৰ কুকুৰাৰ চেঁতৰ দ্বাৰা বজল চোৱা দিৱৰ। স্বৰ্গদেৱৰ এই সময় কৰণ হোৱাত কুকুৰা চেঁতৰে বাইলুজ বজল চাৱ আৰু আহোমৰ পুৰী পঢ়ি দেৱ হাঁকাৰে। বন্ধী খালত যি বিলাক বন্ধীৱাৰ থাকে সেই বোৰক মুক্তি দিয়া হয়। বজা শিল্পীৰ দৰে উঠা এটা প্ৰদান উৎসৱ। সেই দিনা দিনে

বাতিএ অৰ্ধবৃত্ত সেই শিখৰী ববতে থাকে । শিখৰী ববত
উঠিলেই বজা পূৰ্ণাতিবেক হয় । আহোবব এটা মিত্র এই
যে কোনো জনা বজাব জাঙ্ক হলে বা বজাব ববত জাঙ্ক
হলে আগব বজা সকলব মাথে গাঁই পতি সাজ দিলা হয় ।
যি সকল বজাই শিখৰী ববত উঠা নাই সেই সকলব সাজ
শিখৰী ববত উঠা বজাব সাহিত দিলা মাথার ।

পুৰণি গুহাচাটী নগৰ ।

গুহাচাটী অতি প্রাচীন নগৰ । অধিক কি সত্য বুগতো
এই নগৰ আছিল । হিন্দুতে ববাহ রনী দ্বৰবৰ পুত্ৰ নবক
কাবরপব বজা আছিল আৰু তেওঁৰ বাজবানী এই গুহা-
চাটী । ইয়াৰ দক্ষিণ পশ্চিমব এটা পৰ্বতক এতিয়াও
নবকানুৰব পৰ্বত বুলি কয় । ইয়াৰ ওচৰতে এটা পুৰণি
আলী অনুবব আলি বুলি এসিদ্ধ । নবকব পাছত তগদত
বজাবো গুহাচাটীএই বাজবানী আছিল । সেই সবয়ে ইয়াৰ
মাৰ এংগজ্যোতিপুৰ । এই নকব অৰ্ধব ভাবাই ই যে
প্রাচীন কালত জ্যোতিৰ্ৱৰ আৰু নকব আছিল কোনো
সন্দেহ নাই । কোনো কোনো পুৰাণত এই নগৰব বিবৰণ
পোৱা যায় । কিন্তু কোনো ঠাইত বজাব বব আছিল বা
আৰু কি কত আছিল তাৰ একো নির্ণয় কৰিব নোহাবি ।
নকাক পৰিমাণব পৰ্বত নভাকীৰ বহা ভাগত চীম দেশব
বিখ্যাত পৰিব্রাজক হিৰান্যশাত যথা এসিদ্ধাই কানুমেবে
ভাবতবৰ্ষ এবেশ কৰি নানাদেশ দৰ্শন কৰি কাবরপৰ্ণে
আছে । সেই সময়তো এতিয়াৰ দৰে গুহাচাটী নগৰ
ইকপুত্ৰব উত্তৰ আৰু দক্ষিণ দুইও মুমত আছিল ।

সেই সময়তো ইয়াৰ প্ৰাগ্জ্যোতিষ্পুৰ নামেই প্ৰসিদ্ধ। সেই সময়ৰ এই নগৰৰ ৰাজ্য তাকৰ বৰ্ণা আছিল। তেঁও জাতিত ব্ৰাহ্মণ আছিল। কত্ৰিৰ “বৰ্ণ” উপাধি। ব্ৰাহ্মণৰ উপাধি “বৰ্ণা”। বৰ্ণা উপাধিৰ দ্বাৰা তেঁও যে কত্ৰিৰ আছিল এনে বোধ হয়। চীন পৰিব্ৰাজকে অনুমান হয় তাকৰ ৰজাক ব্ৰাহ্মণৰ স্বৰূপ বিলিঙ আৰু উপবিভবাধি দেখি ব্ৰাহ্মণ বুলি সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰে।

কামৰূপ ৰাজ্য দুভগীয়া হোৱাত এই নগৰ হতভী হ'ল। তথাপি ইয়াৰ কোনো কোনো ঠাইত পূৰণি অমেক কীৰ্ত্তি আজিলৈকে দেখিবলৈ পোৱা যায়। আজি সাত ল বছৰ মান হৈছে বখতিয়াৰ খিলিজীএ কামৰূপ আক্ৰমণলৈ আহোতে প্ৰাগ্জ্যোতিষ্পুৰ নগৰ আছিল। কিন্তু হিৰান শাওৰ সময়ৰ দৰে নাছিল। পাছে কামৰূপ যেতিয়া কোছ বেহাৰৰ ৰজাৰ আৰু মুসলমানৰ অধীন হ'ল তেতিয়াও গুৱাহাটী নগৰ আছিল। মুসলমানক খেদি যেতিয়া আহোমে কামৰূপ অধিকাৰ কৰিলে তেতিয়া গুৱাহাটী নগৰত ৰাজ প্ৰতিমিহি বড়কুকন থাকিব লগিলা হোৱাত ইয়াৰ অৱস্থা অলপ পৰিমাণে ভাল হ'ল। এই নগৰৰ গুৱাহাটী নাম কেতিয়াৰ পৰা হ'ল তাক নিৰ্ণয় কৰা চীন আৰু কি কাৰণৰ পৰা হ'ল তাকো নিৰ্ণয় কৰা কঠিন। কোনোএ কয় বোলে গুহ অৰ্থাৎ কাৰ্ত্তিকে এৰাম “হট্ট” বা ৰজাৰ মিৰ্দ্ধাণ কৰিছিল সেই কাৰণত এই নগৰৰ এই নাম দিয়া হৈছে। কোনোএ কয় গুৱাক বা গুৱা (ডামোল) গহ-হাটী যতে সবহকৈ থকাত ইয়াক গুৱাহাটী বোলে। হিৰান নাঙে যি বিবৰণ লৈছে তাত দেখা আছে যে প্ৰাগ্জ্যো-তিষ্পুৰ কামৰূপত মাৰীকল আৰু ডামোলৰ গহ সবহ।

কোনোএ কয় এই মগবব কেইও কালে পৰ্বত বকা দেখি ই পৰ্বতব ওহা সেই কাৰণে ইয়াক ওহা জেণী বা ওহা আণী বা ওহাটী বোলে। বন্ধুতঃ ওহা বা তামোল অথবা ওহা শব্দৰ পৰাই ওহাহাটী নাম উৎপত্তি হোৱা অনুমান হয়।

ইয়াৰ মাৰতো ওহা শব্দৰ পৰাই সেই নামৰ উৎপত্তি অতি সম্ভৱ হইছে। উজাই আহি একালে মীনাচল পৰ্বত একালে সবাইচকীৰ পৰ্বত ইয়াৰ মাটৰ আহিলে ওহাহাটী খান ওহাৰ মৰে দেখি। ওহাহাটী পুৰাণ মতে পুণ্যক্ষেত্ৰ কাবৰপৰ আৰু ঠাইৰ মৰে ইয়াতো মাছুহে মৰিবৰ সময়ত দক্ষিণ কৰ্ণ ওপৰকৈ মৰে। ইয়াৰ কাৰণ এই যে মৰিবৰ সময়ত তাৰ সোঁও কাণত অৱঃ মহাদেৱে তাৰক ব্ৰহ্ম নাম দিয়ে। তাৰ কলে তাৰ অনাৱাসে মুক্তি পদ লাভ হয়। এইটী পৌৰাণিক আৰু তাত্ত্বিক মত। এই মগৰ পক্ষ তীৰ্থৰ মাত্ৰ। ওহাহাটীৰ (অনুমান কৰা) তড়নুৰ মুখত নাম কৰি উঠিলেই পক্ষ তীৰ্থলৈ চকু পড়ে। যেনে মীনাচল, অৰুণাক্ত, মলিকৰ্ণেশ্বৰ বা কৰ্ণেশ্বৰ, উমানন্দ আৰু শুকেশ্বৰ আছে। সেই কাৰণে অনেক প্ৰাচীন লোকে ওহাহাটীত মৰিবলৈ বাহু কৰে।

ব্ৰিটিশ গৱৰ্ণমেণ্টে এই দেশ অধিকাৰ কৰাৰ পূৰ্বে ওহাহাটী মগবব কেনে অৱস্থা আছিল ডাক আহি দেখিবলৈ ইন্দ্ৰা কৰে।। ওহাহাটী মগৰ ব্ৰহ্ম পুত্ৰৰ ছইও পাওঁ। দক্ষিণ পাওঁ ইয়াৰ সীমা পশ্চিমেতড়নু দক্ষিণে তড়নু আৰু চলাবিল পূবে জয়হুৱাবৰ চকী আৰু কাব মৰব চকী উভয়ে ব্ৰহ্মপুত্ৰ। এপাওঁ চোলে পশ্চিমে মীনাচলৰ ঠেঙৰ অলপ ভাগী হুয়াবগকীয়াৰ চকিব পৰা জয়হুৱাবৰ চকী পৰ্য্যন্ত ওহাহাটী মগব। দীৰ্ঘে প্ৰায় চাৰি মাইল তড়নুৰ

পৰা সেই চকী আৱ ২। মাইল। পৰ্ব্বাৰ্ণ গড় আৰা
মাইল উত্তৰ গুৱাহাটী হলে সৰাই চকীৰ পৰা বজাৰুৱাৰ
পৰ্ব্বতে ৫ মাইল মান দীঘল অৰ্ধাংশ পৰ্ব্বাৰ্ণ গড় আৰা
মাইল মান হৰ কাৰুপৰ পৰগণা বটোৱন্ত মতে গুৱাহাটী
বংশৰ পৰগণাত পড়ে। ইয়াৰ পূবদক্ষিণ পশ্চিমে বামণা
পৰগণা। একুড এস্তাবে হলে দক্ষিণ পাড়ে পশ্চিমে
তবলু পূবে চিত্ৰাচল উত্তৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ তবলু আৰু
চলাৱিল এই গুৱাহাটী। উত্তৰ পাড়ে হলে অৰ্ধকান্তৰ
পৰা বজাৰুৱাৰ পৰ্য্যন্ত গুৱাহাটীৰ সীমা। গুৱাহাটীৰ উত্তৰ
পাড়ক পানীকুকনৰ পাৰো বোলে। অৰ্ধকান্তৰ সৰীপড়ে
পানীকুকন নামে বড় কুকনৰ অধীন এজন এখান কুকনৰ নগৰ
আছিল। গুৱাহাটীৰ উত্তৰ পাড়ে তিনি খান এহবিহান
বা চকী। এই চকীত চকীয়াৰ বিবৰা থাকে। প্ৰথম সৰাই
চকী। দ্বিতীয় অৰ্ধকান্তৰ চকী। তৃতীয় বজাৰুৱাৰ চকী।
এই তিনি চকীৰ অধিপতি পানী কুকন। গুৱাহাটীৰ ই
পাড়ে হুগাৰ গড়ীয়া চকী। বৰষ হুগাৰ চকী। আৰু জয়
হুগাৰ চকী। ইয়াৰ ওচৰতে কুকুৰা কটা প্ৰাচীৰ চকী।
জয়হুগাৰ চকী চিত্ৰাচল বা মৰগ্ৰহৰ পৰ্ব্বতৰ অলপ ওপৰে।
লুইতৰ কাণে কাৰ ঘৰ চকী কাৰ ঘৰ দুলাৰ ওচৰত।
ইয়াৰ উজনীত পানীখাটীহতৰ এখান চকী আছিল।

তঁড়লু ওপৰত এখান কাঠৰ দলজ আছিল। তাত
পৰ্ব্বাৰ্ণ পৰ্ব্বাৰ্ণ দিছিল। তাৰ অলপ পশ্চিমে "মোপৰ" নামে
এটা বড় ঘৰ আছিল। এইটো বড় কুকনৰ ঘেল বা
মতা ঘৰ। লুইতৰ কাণে ইয়াৰ ওচৰে আৰ্জি খোৱা নামে
এটা গড় আছিল সেই গড় তঁড়লু মূণতে লেব হইছে সেই
কাৰণে তঁড়লু মূণৰ পশ্চিম চাই ডোখৰক গড়কুক বোলে।

এই ঠাইত ডোমগাঁও আছিল। হুৰাবগড়ীয়াৰ চকীৰ পৰা মীলাচলৰ ঠেঙ্গ আৰু হুৰ্গী সৰোবৰ আৰু দোবদৰৰ কাপেই বাট আহি দলভূত শেষ হইছে। সেই ঠাইৰ পৰা এটা বাট লুইতৰ কালে আৰু এটা উজাই পূবৰ কালে যাহু খোৱা আঠ-গাঁও সাত গাঁওৰ মাজে চলাবিলৰ কাণে গই লাখটকীয়াৰ আলীত থিলিছে। ত'ড়লুৰ মুখৰে পৰা এটা আলী লুইতৰ দাঁতীএ দাঁতীএ আৰু শুক্ৰেশ্বৰৰ পূবেৰে গই এতিয়াৰ জঙ্গ কমিষ্টনৰ সাহাবৰ বাজালাৰ পূবেৰে লুইতৰ কালে গই গুৰুৰ মীরা ডোম গাঁওৰ পূবে এতিয়াৰ বিচেচ সাহাবৰ পূৰ্বতৰ সেই থিলিতে শেষ হইছে। তাৰ পৰাও উজাই বাট এটা আছিল। জঙ্গ কমিষ্টনৰ সাহাবৰ বাজালাৰ সেই থিলিৰ পৰা এটা বাট পূব কালে কাৰ ঘৰৰ চকী হই পানী খাতি পৰ্য্যন্ত গইছে। ত'ড়লুৰ মুখৰ পৰা আন এটা বাট উজাই গই এতিয়াৰ কৈরাপটী আৰু কাটকৰ ওচৰেৰে গই এতিয়াৰ পানৰ বজাৰৰ কালে গইছে আৰু এটা বাট কোদাৰ গাঁওৰ ওপৰে লাখটকীয়াৰ তিতবেৰে উজাই গই চলাবিলৰ কাণে বোৱা বাটেৰে সহিতে থিলি মকোদীয়া পুখুৰীৰ কাণে জঙ্গহু-হাবৰ চকীলৈ গইছে। এই কেইটাই দীঘলবাট। ইয়াত বাজে উত্তৰা দক্ষিণা সকলক কেইতা মনে আলী আছিল এই বাট যোৱা এতিয়াৰ দৰে আছিল বহল আৰু পৰিষ্কাৰ আছিল।

ত'ড়লুৰ মুখেতে বড় ফুকনত খটা আঠগাঁৱা খেলৰ কিছুমান ঘানুহ আৰু আন কিছুমান ঘানুহ আছিল। ত'ড়লু মুখৰ পৰা এতিয়াৰ কৈরাপটী পৰ্য্যন্তে লুইতৰ দাঁতীৰ আলীৰ পূবে এটা খাল আছিল। অকুমান হয় অতি পূৰ্বকালত লুইতৰ দাঁতিত গড় আছিল তাৰে ইকালৰ এইটো খাল। এই

খালত খালখুটা পেলোৱা আছিল। এই খালৰ এডোখৰ অৰ্থাৎ এতিয়াৰ কেঁৱাপটিৰ ওপৰত বীঘে ১০।১২ টাব প্ৰদেহ ২০০ টাব মান হাতীখালৰ পাৰেই ৰূপে ব্যবহৃত হৈছিল। এই হাতী খালত বড় কুকমৰ অধীমৰ হাতী আছিল। এতিয়াৰ কাঁচিবজাৰ আৰু তাৰ পূব কালৰ বজাৰৰ টোল ইফালে লুইতৰ কাণৰ আলীৰ দক্ষিণ কাণ আৰু দক্ষিণে সেই বাট পৰ্য্যন্ত এইটো বড় কুকমৰ টোল। ইয়াৰ চাৰিওফালে বাঁহৰ কোঠি; টোলৰ পশ্চিমে বড় বাটচুকা বা বড় দুৱাৰ। উত্তৰে পানী দুৱাৰ; এই টোলৰ তিতবডে বড় চড়াও আছিল। বড় কুকমৰ টোলৰ পশ্চিম ফালে লুইতৰ পৰা এটা বাট দক্ষিণ ফাললৈ গৈছে। সেই বাট এতিয়াও আছে। এই বাটে গৈ নগাঁওৰ পৰা বড় কুকমৰ পাল খটা শক চলাব কাণত থকা সাত গঁৱা আঠগঁৱা খেলৰ লোক আছিল। সেই বাটৰ দাঁতিতে পূব ফালে চেটীয়া কুকমৰ টোল আছিল। সেই বাটৰ পূবৰ পৰা উজাই কিছু দূৰলৈ লাখটকীয়াৰ প্ৰায় ওচৰলৈকে কোনাৰ গাঁও বুলিছিল ইয়াত মুসলমান আৰু হিন্দু মানুহ আছিল। লাখটকীয়াত মুসলমান মানুহ আছিল। সেই মুসলমানৰ কিছুমান কৰাৰ আছিল। এতিয়াৰ কাটকৰ অলপ দক্ষিণ পশ্চিমতো নগাঁৱা পাইক আছিল। তাৰ তালীত প্ৰায় নদীৰ কোবৰে পৰা দক্ষিণ ফাললৈ আলীৰ দুফালে আৰু অলপ তালীতো মুসলমান মানুহ আছিল এই থোক বাহুখোৱা বোলে। নবজী আৰু পহাৰ দিৱা লোকৰ সংখ্যাই ইয়াত অনেক। বড় কুকমৰ টোলৰ সমুখতে আৰু হাতী খালৰ ওচৰত পৰাবীএ পহাৰ দিছিল। এতিয়া বড় কাটক তাত বিশেষ মানুহৰ ঘৰ আছিল। বড় কুকমৰ টোলৰ পূবে নদীৰ কোবৰত আৰ

তাৰ ওপৰৰ ওখ ঠাইত যি ঠাইত এতিয়া কৰাৰ পৰিৱ পুখুৰী
 আছে সেই ঠাইতে বাড়ী আছিল। দাকে দাকে সাহাৰ
 লোকৰ ঘৰ আছিল। বাবেদৰ দেৱালয়ৰ দক্ষিণে ওখ ঠাইত
 গাঁও মলীয়া বড়ুৱাৰ টোল আছিল। তাৰ পূবে শুক্ৰেশ্বৰ
 জমাদান আৰু বাণেশ্বৰ দেৱালয়ৰ পাইক আছিল।
 তাৰ ওচৰৰ পৰা এতিয়াৰ পান বজাৰৰ অধিকাংশ ঠাইত
 খবতী পাইকৰ খেল আছিল। আৰু মগ্না আৰু দবতী
 পাইকো আছিল। এতিয়া যি ঠাইত জিলাৰ কছাৰী আৰু
 ইকুল সেই ঠাইত গুৱহাটীয়া মজুমদাৰ বড়ুৱা আৰু ডেকাহাটৰ
 ঘৰ। সেই কাৰণেই কছাৰী ঘৰ ওচৰত লুইতৰ দাঁতিত বত
 পানী টান সেই শিলক মজুমদাৰৰ শিল বোলে। এতিয়াৰ
 ডাক বজাৰ বত কলৰ পানীৰ আধাৰ পতা হইছে তাৰ আৰু
 তাৰ পূবৰ টীলাটোত কাৰ বটা হইছিল। কছাৰীৰ পৰা জজ
 কলিমাৰ সাহাৰৰ বাজাৰ পৰ্য্যন্তে লুইতৰ দাঁতিৰ ঠাইত ডোম
 গাঁও আছিল আৰু তাৰ অলপ ইকালে পছমবীয়া মগৈ সাইৰ
 ঘৰ আছিল। তাৰ ইকালে এতিয়াৰ পৰ্য্যন্ত কিছুমান বোত্ৰাতি
 দাঙি আছিল। মজুমদাৰৰ আৰু কাকতীৰ বংশৰ ঘৰ দীঘলী
 পুখুৰীৰ দক্ষিণ পশ্চিম পৰ্য্যন্ত ব্যাপি আছিল আসৰো ঘৰ
 আছিল। ইয়াতে চিত্ৰকৰ নামৰ বা মজুমদাৰৰ নাম ঘৰ
 নামে এটা নামৰ ঘৰ আছিল। এই ঘৰটো আৰু তাৰ ওচৰৰ
 দাঙি কিছুমান কেতেকী বাড়ী বুলি মজুমদাৰৰ ঘৰেই। লতা-
 শিলত হজাৰো দেৱালয় পাইক আৰু আম পাইক আৰু
 কিছুমান বড়ু বিয়া জ্যোতিৰীয়া মানুহ আছিল। উগ্ৰতাৰা
 দেৱালয়ৰ কালে সেই দেৱালয়ৰ পাইক আৰু আম নোকৰ
 ঘৰ আছিল। শুক্ৰেশ্বৰৰ আগৰ সেই খিৰিতে কেৱাৰ
 খান গোলা আছিল। এতিয়াৰ ঘৰে ঘৰ ঘোৰ তেতিয়া

মাহিল। ছুৰা ছুৰা আছিল। ঘৰৰ ওচৰতে সেই ঘৰ
লোকৰ বাড়ীও আছিল। পুখুৰীয়া গাঁও নুইতৰ দাঁতিত
আছিল নগৰত দুখান বজাৰ আৰু এখন গোলা আছিল।
শুক্ৰেশ্বৰ দেৱালয়, জন্মদেৱ দেৱালয়, বাণেশ্বৰ দেৱালয়,
শুক্ৰেশ্বৰ দেৱাল, ছত্ৰাকাৰ দেৱালয়, উগ্ৰতাবা দেৱালয়
চিত্ৰাচল বা নবগ্ৰহ দেৱালয় এই সকল দেৱালয় নগৰত
আছিল। উমানন্দ দেৱালয় ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীৰ পাৰত। কৰ্ম মাশু
আৰু উৰুসীও নদীৰ পাৰত পৰিৱৰ্তিত। দোবদৰৰ ভাটীত
বঙ্গালচীয়া দুলাৰাৰ ছাউনি। চলাৰ ওচৰত টকৌবাড়ী
সত্ৰ। উত্তৰ পাৰে অশ্বক্ৰান্ত মণিকৰ্ণেশ্বৰ আৰু কন্তেশ্বৰ
দেৱালয়। এই সমস্ত পকা ঘৰ। গুৱাহাটীত দক্ষিণ কালত
তড়লুৰ ওচৰত কুমাৰ পৰা গাঁও আছিল। মকোনীয়া পুখুৰী
উগ্ৰতাবাৰ পুখুৰী, দীঘলী পুখুৰী, কমাৰৰ পুখুৰী, লাখট-
কীয়াৰ পুখুৰী, কাৰ বটা বা মজুমদাৰৰ পুখুৰী এই কেইটা
প্ৰধান জলাশয়। আৰু চলাবীলত বাহুখোৱা আৰু লা
খটকীয়াৰ দুটা মসজিদ ঘৰ আছিল। তিনি পৰ চাৰি
দশ মাৰিবৰ পৰা পৰগনীয়া কামৰূপী মাহুৰ নগৰৰ ভিতৰত
থাকিব নোৱাৰিছিল। অশ্বক্ৰান্তৰ পাৰে অথবা মীলাচলৰ
পশ্চিম ছালৰ পশ্চিমে পাড়ুত পৰগনীয়া বিঘা বোৰ আৰু
পৰগনীয়া মাহুৰ বোৰ আছিল। মীলাচলৰ পূবে আঘৰা-
জুলী বাটৰ ওচৰত আন্ধৰাবানী নামে যি বানী তাৰ
নাম আজি প্ৰায় চাৰি ল বছৰৰ পৰা প্ৰচাৰিত। দুলাৰাৰ
ছাউনিৰ দক্ষিণে আনীৰ কাপত কেইটা মান পুখুৰীত ভাল
ভাল শাল খুটা পানীত ধোৱা হৈছিল। তাৰ ওচৰতে
বজাৰবীয়া ইটা কৰাও হৈছিল। সেই পুখুৰীৰ ইটা পুখুৰী
নাম প্ৰসিদ্ধ। তাৰ অলপ ভাটীত দুৰ্গা মৰোবৰ। উত্তৰ

গুৱাহাটীত কাকতীচুক, বজ্জুদাৰৰ চুক প্ৰকৃতি নামে ঠাইত গুৱাহাটীৰ কাকতী আৰু বজ্জুদাৰৰ ঘৰ আছিল। আম ব্ৰাহ্মণ আৰু আম জাতিৰ বিঘৰা বা আম লোকবোৰ ঘৰ আছিল ডোম গাঁও আছিল। অৰুণাচল দেৱালয়ৰ ওচৰৰ ডোম গাঁও আজি গাঁও নামে প্ৰসিদ্ধ। গুৱাহাটী নগৰৰ প্ৰজা সংখ্যা সাত হাজাৰৰ অধিক নাছিল। উত্তৰ গুৱাহাটীৰ লোক সংখ্যা তিনি হাজাৰ মান হ'ব। নগৰত খিতাপি হৈ থকা মানুহৰ সংখ্যা পাচ হাজাৰ মান মাত্ৰ। অধিকাংশ পাইক খটা বা বিঘৰ কৰা লোক। নগৰীৰ খবৰী গুৱাহাটীৰ কিছুমান লোক সৈন্ত দলত ফুৰ্ত আছিল। সেই বোৰ লোক খেলে খেলে আছিল। বড়ফুকনৰ পৰা অতি দীন দখিত্ৰ পৰ্যন্তে সকলোৰে বাঁহ কাঠ আৰু কেৰব ঘৰ। নগৰীৰ বাটত হুৱবীয়াৰ ঘৰৰ ২০ খাম মান হোলোহু মাও আৰু আম, দুদৈৰ কিছুমান বেপাৰী মাও আছিল। বজাৰীয়া কাৰ্য্যৰ কাৰণে পানীফুকনৰ চকীত কাৰ ঘৰৰ দুলিত আৰু নগৰৰ বাটতে কিছুমান সেইৰূপ মাও আছিল। বজা-হুৱাব অৰুণাচল আৰু পাণ্ডুত লাৰ বাট আছিল। এতিয়া যি ঠাইত অতি উচ্চ পিজা ঘৰ ডেতিয়া সেই ঠাইত বজ্জুদাৰৰ ঘৰৰ বহুতীয়াৰ ফুৰ্ত পজা আছিল। হাজৰিকা, বড়। শৰ-কীয়া প্ৰকৃতি বিঘৰা যি খেলব সেই সেই খেলব লগতে কাম কৰিছিল। কটকী, খাওঅ, জ্যোতিবীয়া আম গুৱাহাটীৰ বিঘৰা সকলৰ ঘৰ এই নগৰত আছিল সেই সকলৰ থাকিবৰ স্থানৰ কোনো বিশেষ দিগন্ত নাছিল। এতিয়াৰ দৰে ডেতিয়া নগৰ খান খোতিত জেবীৰত আৰু আন্যকৰ নাছিল। নগৰৰ লোকে খাজানা বা আম কোনো কৰ দিৰিছিল।

পূৰণি গুৱাহাটী নগৰৰ অতিৰিক্ত আৰু সংশোধিত বিৱৰণ।

অৰুণোদয় বিচকীৰ কথা লেখা আছে যে অৰু-
ণোদয়ে সেই চকী নাছিল। অৰুণোদয় উত্তৰে অলপ
কেই মাইল মানত সিন্ধুী ঘোপাত ঘাই চকী আছিল।
অৰুণোদয় তলতীয়া চকীৰ দৰেহে আছিল। সেইদৰে
বজা দুৱাৰতো মূল চকী নাছিল। তাৰ কেইবা মাইল
উত্তৰে এখাম চকী আছিল। দৰল এদেশৰ বজা আৰু
পাইক এই বজা দুৱাৰত থাকে দেখি ইয়াক বজা দুৱাৰ
বোলে।

কাৰঘৰৰ মূলীৰ সেই বিশিষ্ট মূল চকী নাছিল লতা-
শীলডহে আছিল। বিচৰ সাহাৰৰ বজা এতিয়া
যি ঠাইত আছে সেই ঠাইতে চকী আছিল। কাৰ
ঘৰৰ সেই বিশিষ্ট কাৰ ঘৰ ইয়া চকী আছিল। দৰল
এদেশৰ পৰা অহা বৰকাৰ সেই ঠাইত লোৱা হৈছিল আৰু
কাৰ বটা ঘৰৰ যে কথা লেখা হৈছে সেই ঠাইত কাৰ
এন্তত কৰা হৈছিল। গুৱাহাটীৰ দক্ষিণে কটাশীল নামে
এখাম পৰ্বত আছে তাৰে সৰীপতে বৰৰ দুৱাৰ থকা বুলি
বুঢ়া লোকে কয়। গুৱাহাটীত কোনো লোকে বসতি
কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিলে লতাশীলৰ পৰা কটাশীলৰ মাজৰ
ঠাইত বসতি কৰিবলৈ কোনো সময়ত বাজাজা থকা বিবেচনা
হয়। কিয়নো এতিয়া পৰ্যন্তে লোকে কয় “লতাশীলৰ
পৰা কটাশীললৈকে বাটী দিম।”

বড় কুকৰ টোলৰ পশ্চিমৰ আৰু দক্ষিণৰ বসতি থিতিক
মাহুখোৱা বুলিছিল সেই ক্ষেত্ৰই এতিয়াৰ মাহুখোৱা নীও

সেই নীচাড়ে পড়ে এতিয়াও কছাৰী ঘবৰ অলপ পূবৰ পৰা
পুৰুবলীয়া গাঁওলৈকে ডোমৰ বি বসতি তাক বড় খেলীয়া
গাঁও বুলিছিল। এতিয়াও তাৰ অংশ আছে।

কছাৰ পটীৰ পুখুৰীটৰ গেগোতা পুখুৰী আন এটা মাঘ।
ইয়াৰ ওচৰতে এখানি স্থাপিত দেৱালয় আছিল। তাৰ
বজা ঘবৰ পৰা দিৱা মাটি আৰু পাইক একো নাছিল।
মাহ খোৱাৰ দক্ষিণ পূবে সৰু চলাৰ ওচৰত মুসলমানৰ
কবৰস্থান বা বৈদ্যাম দিৱা চাই। আন্ধৰ বাগী বা চাপৰীত
আকুকেতি কৰিছিল।

স,

সংসাৰত সুখ নাই।

১

সংসাৰত সুখ নাই

সংসাৰ দুঃখৰ চাই

—সংসাৰ কেৱল তাই দুঃখৰ মিত্ৰবা

যোগ শোক ব্যাধি বৃদ্ধ্য সন্তাপেৰে ভৰা ;

যেই কালে দুৰি টাও

সুদামাজ দেখা পোও

দুঃখৰ তাৰতে ক'লা সকলোৰে সুখ

সকলোৰে সুখে শুভো দুখ দুখ দুখ !

কিন্তু তথাপিও ইয়াৰ।

কাৰো গতি গম নাই

সকলোএ দুৰি মৰে সুখ সুখ কৰি

কেজামে সংসাৰ ইয়াৰ দুঃখৰ পুখুৰি।

২

সেই যে দেখিছো তাই,
 ভেঁটব রূপক চাই
 হাঁহিছে নাচিছে চন্দ্র মেঘব কোলাত
 বসতে বলিয়া বুঝি শান্তি নাই গাত ;
 সাগরত মুখ চাই.
 হাঁহে ঘনে দুচুকাই,
 ঘনে ঘনে লুকা-লুকি মেঘব জীকত ;
 ভাবিছানে সূর্যী চন্দ্র এই জগতত ?
 কদাপি নি কথাতাই,
 মনত নিদিবা টাই,
 বেড়িয়া পাবছি উবা সূর্য্যব চৌকেনা
 সূর্য্যনে অনুসূরী চন্দ্র চাবা সেই বেলা ।

৩

আক চৌরা ঘন-পুতি
 বাহুব দোলাত উঠি
 সেই যে দেখিছো মেঘ আকাশে আকাশে
 প্রিয় বিজুলীক ল'ই অধিছে উল্লাসে ;
 ভাবানে তুমি মনত
 সূর্যী মেঘ সংসারত ?
 মেঘব সমান সূর্যী নাই জগতত
 স্থলিছে শোকব জুই মেঘব মুকত
 মনে কি এই মনে—
 গগন কালি চিরবে,
 কালি কালি ধাবানাবে পানি হই বার ;
 মেঘব অন্তবে তাই তিল সূর্য্যো নাই ।

৪

সেই যে দেখিছা বান্ধু

—সকলে। জীবন আনু—

নাচি নাচি কুবি কুবে বিধ ত্রাতাওত

হুখ কাক বোলৈ যেন মেজানেন বনত ;

কুলদী বনত গাই

কুল-কলি বুকে লই

আনন্দত বিরাটুলি মাচে ধুলী ধুলী

কত যেন ঐশ-কথা কয় বহু খুলি ;

ধবিতা মধুৰ তান

মোহে জগতব ঐশ

কিছু তাই বান্ধব অন্তরে লুপনাই ;

—সদায় লুপত বোল—“হাঁর, ! হাঁর ! হাঁর !”

৫

পানি তবা পুণ্ডুবিত

বলে ডগ বগ চিত

হাঁহিছে পান্ন কলি দুর্ভাবুবে চাই

ছানিছে কুলিছে বতাহব বান্ন বান্ন

কোয়ল পান্ন কলি

অন্তত নাই মলি,

সবাই একুল কেনে হাঁহি-হাঁহি হুখ

মেজানেন যে কংসারিত নাই একো লুখ ;

কিছু যেতিয়াই হাঁর ।

দিন মণি বহি বান্ন

লগে লগে পান্নকবা পাছি দুতবার ।

হাঁর সেই হাঁহি-কবা হুখ আক নাই ।

৬

আছি বসন্ত কাল ;
 —শোভিতরা অশোক ডাল
 গগণ বিরাসি, পঞ্চবত নুৰ তুলি;
 আমলক কুলিটীরে “ কুহু কুহু ” বুলি,
 ঘোছিয়া বিশ্বব, কাণ,
 ববিয়া বধুব ডাল,
 বিষল প্রেমত মাতি উল-ওল গায় :—
 প্রকৃতির শোভা দেখি বসে গলি যায় ;
 যেতিয়া বসন্ত গল
 কুলিও অদৃশ্য হল
 অশোকব ফুলো গল লগতে শুকায় ,
 নুখব ছবিটী ছায় ! একেবারে নাই

৭

আছিল বাবিয়া ডাই,
 মৈব গাত ডড নাই,
 “ কুল-কুল ” নুখ ববি চুহু ওকোআই
 যতাব চেত্রে চেত্রে ডেউ নচুহাই
 —অপার নুখব তবে
 উখলি উখলি পড়ে—
 গাত্রব গবেবে বীবে বীবে ব'ই যায়
 নুখব তবতে কাকো উলটী মেচার '
 কিড যেতিয়াই হাঁয়'
 থবলি আহিয়া পায়
 নুতলো মদীর আক “কুল কুল নুখ
 ইমানতে মদীর নুখব হাঁস ওব ।

৮

সোনৰ আসনে তাই
 বহিআছে বাজ-বাই
 পদতলে বহি কত নুজাৰিয়ে সেৱে
 নুশীতল কৰে দেহ চৌৱৰৰ বাহে
 সোনৰ খাটত পোৱে,
 ভৱিৰে মাটি মোচোৱে
 উখাপি বজাৰ মনে লাভি নুখ নাই
 বডেক বিকুড়ী হাটে মনো বাঢ়ি বাই
 অৱশেষে চিন্তাআহি
 সন্তোষ ফুলৰ পাছি,
 —এপাহি এপাহি কবি —জপাই পোলায়
 কুসুম-কোমল-দেহ হুখত লোটায়ে ।

৯

চোৱা কেবানীৰ মন
 মুখে হাঁহি — থল্ থল্
 —টিলিকিব কোবত ত্ৰস্তাও উকহাই
 মেদেখিলে সাহাযক “ আত্মনি ” দেখাত ;
 কলমৰ থব-বহি,
 গেবোৱাৰ সত্ৰ-মহি,
 মুখেৰে জগত যবা কথা বোব তাই,
 শুনোতে কাণত যেন অহুত সোমাই,
 কিন্তু ইহঁতৰ তাই
 জীৱনত নুখ নাই
 দিনৰ দিনটো খাট শৰীৰক লাবে
 এদিন জীৱনী পায় শীতল বাতিৰে ,

কিন্তু সি নিমতো হাঁৱ ।

কতনো চমক থাৱ

কতনো সুপোন দেখে কেবাণী বপুয়া ;

সংসাৰব ক'তো তাই নাই নুথ পুয়া ।

হ, গ

জান্তব-জীৱন ।

জীৱন দুবিধ ; এ বিধৰ গতি আৰু অনুভূতি শক্তি নাই। যেনে গছ। গছৰো জীৱন আছে ; গছ জন্মে, ডালব হয় আৰু সময় মতে মৰে কিন্তু ইচ্ছামতে এঠাইৰ পৰা এঠাইলৈ গতি কৰিব নোৱাৰে আৰু দুখ নুথ একো অনুভৱ কৰিব নোৱাৰে। অল্প মানুহে মলমালে সিহঁতে মিজৈ লব চৰো কৰিব নোৱাৰে এই বিধ উদ্ভিদিক জীৱন। আন বিধৰ অনুভৱ কৰিব পাৰা আৰু গতি কৰিব পাৰা এই দুইওটো শক্তি এই আছে—এই বিধ জান্তব-জীৱন। গছৰ দৰে জন্তু বিলাকো জন্মে, ডালব হয়, আৰু সময় মতে মৰে। কিন্তু জন্তু বিলাকৰ জ্ঞান আছে, সিহঁতৰ চাৰিও ফালে কি হ'ব লাগিছে সিহঁতে জানে। সিহঁতৰ ইচ্ছা আছে, সিহঁতে দেখে, শুনে আৰু কোনো বস্তু এটা লাগিলে 'এটা বস্তু সিহঁতৰ গাত লাগিছে' বুলি সিহঁতে অনুভৱ কৰিব পাৰে, আৰু ইচ্ছা মতে এঠাইৰ পৰা এঠাইলৈ যাব পাৰে। এডেকতে জন্তু বিলাকৰ শৰীৰত প্ৰভেদ: দুবিধ জীৱন দেখা যায়, সিহঁতৰ উদ্ভিদিক জীৱনো আছে জান্তব জীৱনো আছে। জন্মে, বাঢ়ে, মৰে, ইচ্ছামতে ইঠাই সিঠাইত সুবে, আৰু অনুভৱ কৰে। পাহৰ এই কাৰণ দুটিৰ নিমিত্তেই জন্তু বিলাক গছ গছনীতকৈ

বেলেগ। কোনো মানুষ এটিএ কোনো গছৰ পুলি এটা উতালিব ধবিলে মানুষটিএ কি কবিব সেই গছৰ পুলিটোএ একো মেজামে আৰু গড়িকেই নিজক ঢকা কবিবলৈকো একো বস্তু নকৰে। কিন্তু কোনো পখিলা এটি ধবিলৈ হাত বেলিলে, নিজৰ অস্তায় হব পুলি জামি আশ্ব-বন্ধাৰ নিমিত্তে পখিলাটি উড়ি যাব। এই লবি চৰি কুৰা আৰু অমুতুতি শক্তিহুটিকে উদ্ভিদিক জীৱনৰ শক্তিটিৰ লগত লগলগাই জান্তৰ-জীৱন বোলা যায়, কিয়নো এই শক্তি দুই এটা কেৱল জন্তু বিলাকৰ শৰীৰতেহে আছে।

জীৱাই থাকে মানেহে জন্তু বিলাকৰ অমুতুতি আৰু চলচ্ছক্তি থাকে। যি কেইটা দিম নিয়ম মতে জন্তু বিলাকক পোহ পাল দি থাকা যায় সেই কেইটা দিমহে ইহঁতৰ এই শক্তি দুটি থাকে, ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম হলেই শক্তি দুটি অকামিলা হয়। থাৱলৈ মেপালে সকলো জন্তু এই মতে—অৰ্থাৎ সিহঁতৰ শৰীৰৰ পৰা এই শক্তি দুটা ওহে। এই মতেই জন্তুবিলাকৰ শক্তি আহাৰৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰে। জন্তু বিলাকে আহাৰ খালে সেই আহাৰ প্ৰথমতে বন্ধুহ আৰু অন্তান্ত শাৰীৰিক বস্তুত পৰিবৰ্তিত হয়। জ্বলন্ত এজাৰ বেমেৰ্কে জুইতে জাহ যায়, সেই বন্ধুহ আৰু শাৰীৰিক বস্তুখিনিও পাহত অন্তৰতে জাহ যায়, আৰু দাহ বোৱা জুই কুৰাব পৰা বেমেৰ্কে তাপ ওলায়, সেই মতে সেই অন্তৰত জাহ বোৱা বস্তু বিলাকৰ পৰা তাপ-ৰূপে সেই শক্তি দুটা উৎপন্ন হয়। এবাৰ খোৱা আহাৰ জীৰণ গাই সেই মতে মানা কাৰ্য্যত ব্যাপ্ত হলেই আকৌ নতুন আহাৰ বোৱোৱা যায়, আৰু তাৰো আগৰ মতেই কাৰ্য্য হয়। জীৱ বিলাক এমেৰ্কে খাই থাকে মানে শক্তিৰাহ হই থাকে, খোৱা বন্ধ হলেই শাৰীৰিক কাৰ্য্য বন্ধ হয়, আৰু

সিহঁত মৰে । জুইত সিহঁত পৰ খড়ি কাঠ দি থাকে। সিহঁত পৰ জুই বুৰা জলি থাকিব, খড়ি-কাঠ সিহঁতলৈ এড়িলেই জুই নুৰাই যায় ।

জীৱন বন্ধা কবিবৰ নিমিত্তে যিবিলাক আহাৰ কৰা যায় সেই আহাৰীয় বস্তু বিলাক অন্তৰাহ হলে অন্তৰাহ আহাৰ বা মোমা এটাত পড়ে এই আহাৰ চৌৰ মাৰ উদ্ভব । যোৱা বস্তু বিলাক এই আহাৰটোত জীৱ হয় উত্তাপ বা এবিধ টেজা বসেবে ডাঙে জাহ যোৱা বুলিব পাৰি । এই উদ্ভব লগত বহুত মলী বা মাতীবে বুকুৰ সংযোগ আছে । জাহ যোৱা বস্তু যিহি এই মলী বিলাকে শুহি ওপৰত থকা বন্ধ-হাল, শূন্য গৰ্ভ ইন্দ্ৰিয় এটিৰ ওচৰলৈ ফুটি গৈয়ে । এই ইন্দ্ৰিয়টিৰ নাম “অন্তৰেন্দ্ৰিয়” ।

ক্ৰমশঃ

ব. মহন্ত

কপাল আৰু কৰ্ম ।

মনুষ্য জাতিৰ মাঝত এইটী সাধৰণ দিগ্ৰহ দেখা যায় যে লোকে যি কাৰ্য্যৰ ফলৰ কাৰণ জানিব নোৱাৰে বা জানিবলৈ বস্তু নকৰে সেই কাৰ্য্য আৰু ফলৰ আদি কাৰণ কপাল বুলি কয় । ভাল বা বেয়া সকলোতে এই কপালৰ দাব লই থাকে । কপাল এটা সাক্ষ্যৰ মূল । ইয়াৰ পৰা দাখুহে এটা বড় শাস্তি লাভ নকৰেবো ? সংসাৰত কেতিয়াবা এনে চিন্তা, অনাশ্ৰিত্তি, হানি, অশুখ হয় যে কপালক থিয়ই দাখুহে শাস্তি মলতিলে আম উপায়ৰ দ্বাৰা শাস্তি পাবৰ উপায় নাই । কপালে দাখুহৰ সাংসাৰিক অনেক জটীল গ্ৰন্থৰ সিদ্ধান্ত কৰে । অনেক সিদ্ধান্ত কৰে যে মনুষ্যৰ শুভাশুভ

সকলো কথা বিধাতা পুৰুষে জন্মিবৰ সময়তে নিৰ্দিষ্ট কৰি দিয়ে সেই ৰূপেই সকলো ঘটনা ঘটে। এই কাৰণেই কপালক আৰু সিয়াই সকলো কথাৰ শেষ নিশ্চয় কৰে। একুণ্ডে কপালেই মাহুহৰ সকলো কাৰ্য্যৰ আদি কাৰণ এইটোও সংশয় কৰিব লগীয়া নাই।

মাহুহৰ যুৱত বি যন্ত্ৰিক বা বিউ সি এই সকলো সৃষ্টিৰ আদি স্থান। তাৰ সৱলতা দুৰ্জলতাৰ দ্বাৰা মাহুহৰ মনৰ সৃষ্টিৰ আৰু প্ৰসূতিৰ বিকাশ হয়। আমাৰ অনেক প্ৰসূতি বা গুণ আছে। সেই সকলক তিনিভাগ কৰিব পাৰি। প্ৰথম সৃষ্টিসৃষ্টি “বিভীৰ বৰ্ষ প্ৰসূতি” তৃতীয় নিৰ্দ্ধাৰিত প্ৰসূতি। তাৰে সৃষ্টিসৃষ্টি এই বোৰ সৃষ্টি, বিবেচনা, সৃষ্টি, ধাৰণাশক্তি, কাৰ্য্য ক্ষমতা নব তাৰ শক্তি। ইত্যাদি এই বোৰ শক্তিৰ বিকাশ অনুসাৰে সেই সেই শক্তিৰ প্ৰসূতিৰ বিকাশ হয়। কোনো লোকে বড় অল্প শাস্ত্ৰ জানে, কোনো এ গীত বাস্তৱ বিশেষ পটু, কোনো এ কাব্য বসন্ত পটু, কোনো এ চিত্ৰ কাৰ্য্য বা আম শিল্প পটু কাৰো সৃষ্টি আৰু ধাৰণা শক্তি প্ৰবল। কোনো এ নম কাৰ্য্য কৰে। এই সকলো বোৰ সেই প্ৰথম সৃষ্টিসৃষ্টি শক্তিৰ পৰা হয়। বৰ্ষ প্ৰসূতিৰ শক্তি এই এই ঈশ্বৰ চিন্তা, বৰ্ষ বিকাশ, পৰোপকাৰ, দয়া, দান ইত্যাদি কোনো লোক যে অধিক দয়াশীল বা পৰোপকাৰী কোনো যে অধিক পৰিমাণে ধাৰ্মিক কোনো যে নাস্তিক আৰু নিৰ্দ্ধাৰিত হয় তাৰ কাৰণ সেই সেই শক্তিৰ সৱলতা বা দুৰ্জলতা। নিৰ্দ্ধাৰিত প্ৰকৃতি এই এই “কাম, ক্ৰোধ, লোভ, মোহ, হিংসা, অহঙ্কাৰ, ঘেৰ, ভয়, আসক্তিশিলা ইত্যাদি। কোনো লোকক যে মহা ক্ৰোধি লোভি, হিংসক অহঙ্কাৰি দেখো তাৰ কাৰণ সেই সেই প্ৰসূতিৰ শক্তিৰ বিকাশ। ওপৰত কোৱা

সমুদায় শক্তি আহি জন্ম পৰা পাইছে। পাছে সৰু শিকা
 হুঙাও আৰু আলোচনাৰ পৰা সেই সেই শক্তি বোৰৰ
 কোনোটো অধিক বিকসিত হয় কোনোটো কম বিকসিত
 হয়। পাছে সেই অনুসাৰে সেই সেই প্ৰকৃতিও উভোজত
 হয়। শক কালত মানুহৰ যন্ত্ৰিক কোমল থাকে তেতিয়া
 পৰাই সেই সেই শক্তিৰ বিকাশৰ আৰম্ভ হয়। তেতিয়া
 বিৰূপ গঢ় লাগিবলৈ ধৰে সেই ৰূপেই প্ৰায় হুইয়ায়। মানুহ
 স্তন পান কৰি আৰু আন মানুহৰ কোলাত উঠিব পৰা লৰাই
 সেই শক্তিৰ হ্ৰাস বৃদ্ধিৰ অন্তৰ্ভা পায়। সেই কাৰণে শিশু
 সন্তানক যি লোকে লয় থয় সেই সকলে সাবধানে তাক ল'ব
 থব লাগে। ছমহীয়াৰ পৰা বছৰেকিৰা পৰ্য্যন্ত আঁৰ
 লৰাৰ অন্নপ্ৰাসনৰ সময়। আঁৰ এটা এনে দিৱস আছে
 যে লৰাৰ অন্ন প্ৰাসন বা বা তাত দুয়োদৰ সক্ষমত লৰাৰ আগত
 কাপ, ঘইলাহ, পুখী, চাউল, থল, মকুসা, বাজনা, সোণৰূপ
 প্ৰকৃতি থয়। ল'ৰাক তাৰে কোনো এটা বস্তু ধৰিবলৈ এতি
 দিয়া যায়। পাছে বিহকে লৰাই ধৰে সেই কালেই লৰাৰ
 ঘন চাল খোৱা জন্ম যায়। আৰু আগলৈ সেই ল'ৰা কি
 বিষয়ত পটু হ'ব তাৰে চিন সেই বস্তু ধৰাৰ পৰা জন্ম যায়
 বুলি বুঢ়া লোকে সিদ্ধান্ত কৰে। যেমতে লৰাই বহি কাপ ঘই
 লাহ পুখীত ধৰে তেনে হলে সেই লৰা পণ্ডিত হ'ব, থলত
 ধৰিলে লৰা বোদ্ধাক আৰু হুগুৱা প্ৰিয় হ'ব, ঘনত ধৰিলে
 বনী হ'ব এই ৰূপ সিদ্ধান্ত কৰে। এই কাৰ্য্যৰ দ্বাৰাই শক
 কালতে মানসিক বুদ্ধিৰ পাবি।

ওপৰত লিখা কথাত দ্বাৰাই জ্ঞানিৰ পাবি যে মানুহৰ
 যন্ত্ৰিকেই সকলোৰে বুলাবাৰ। ওপৰত কোৱা তিনি ভাগৰ
 ভিতৰৰ মানসিক বা বুদ্ধি বৃত্তিৰ স্থান দুখন সন্মুখৰ ভাগ।

অৰ্থাৎ কপাল আৰু কাণৰ সম্মুখ পৰ্য্যন্ত ভাগত বুদ্ধি স্থিতি বা বুদ্ধি বিবেচনা শ্ৰুতি কাৰ্য্য কৰতা ইত্যাদি শক্তিৰ ইচ্ছাৰ হ্ৰান । তাৰ ওপৰৰ ভাগ অৰ্থাৎ তালু বা ব্ৰহ্মতালু আৰু তাৰ ইকালে সিকালে কিছুমান ঠাই বৰ্খ প্ৰৱৰ্ত্তিৰ হ্ৰান । তাৰ পাছফালে অৰ্থাৎ পাছ মূৰ নিকট প্ৰৱৰ্ত্তিৰ হ্ৰান । মূৰৰ সম্মুখ ভাগ অৰ্থাৎ কপালৰ উন্নত বা অনুন্নত অৱস্থা ব্যাপকতা বা সঙ্গীৰ্ণতাৰ দ্বাৰাই মানুহৰ বুদ্ধি বিবেচনা ইত্যাদি কিমান ডাক সহসা মানুহে বোধ কৰে । সেইৰূপে তালু ভাগৰ উন্নত অনুন্নত ইত্যাদি অৱস্থাৰ দ্বাৰা লোকৰ বৰ্খ প্ৰৱৰ্ত্তিৰ অৱস্থা জানি । আমাৰ তাত্ত্বিক পণ্ডিত সকলে ব্ৰহ্মতালুক ব্ৰহ্মবন্ধু বোলে । তাত সহস্ৰ দশ পদ্ম আছে আৰু মহাশুক বা পৰমেশ্বৰ হ্ৰান বুলি নিৰ্দেশ কৰে । যোগী সকলে ধ্যান আৰু ধাৰণাৰ দ্বাৰাই জীৱাত্মাক সেই ঠাইলৈ নি ইন্দ্ৰে সইতে যোগ কৰিবলৈ লিফা কৰে আৰু যোগ কৰে । মূৰৰ পাছফাল নিকট প্ৰৱৰ্ত্তিৰ হ্ৰান । এই ভাগৰ সেইৰূপ উন্নত অৱস্থাৰ দ্বাৰা নিকট প্ৰৱৰ্ত্তিৰ তাৰ আৰু অভাৱ হয় । মন্তকৰ মস্তিষ্কত, বিশেষ বিশেষ স্থিতি হ্ৰান আছে । সেই হ্ৰানৰ অৱস্থাৰ দ্বাৰাই বিশেষ বিশেষ স্থিতি আৰু প্ৰৱৰ্ত্তিৰ ইত্যৰ বিশেষ হয় ।

ওপৰত কোৱা কথাৰ দ্বাৰাই জানি যে বুদ্ধি, বিবেচনা, কাৰ্য্য, কৰতা ইত্যাদিৰ হ্ৰান কপাল । তাৰ অৱস্থা অনুসাবে মানুহৰ বুদ্ধি, বিবেচনা, কাৰ্য্য কৰতা, শ্ৰুতি ধাৰণা শক্তি ইত্যাদিৰ ইত্যৰ বিশেষ হয় । মানুহৰ কাৰ্য্য সেই সেই শক্তি যতেই হয় । সেই কাৰণে কপাল মানুহৰ বুদ্ধি বিবেচনা ইত্যাদিৰ কাৰণ । মানুহে নিজ বুদ্ধি বিবেচনা ইত্যাদি শক্তিৰ যতে বেমে কাৰ্য্য কৰে সেইৰূপ কল পায় ।

কেতিয়াবা আগৰ কাৰ্য্য কলো লোকে পায়। কাৰণ এই যে সেই আন জনে সইতে সজ কৰাৰ গুণে হয়। বহুতঃ ডাঙো বুদ্ধি বিবেচনাৰ কাৰ্য্য জাৰি। কেতিয়াবা লোকে কপাল দুবুলি অদৃষ্ট বোলে। ডাক যোলাৰ কাৰণ এই যে ডাব এনে কোনো কাৰণ বা কাৰ্য্য দেখা যোৱা নাই বা মায়ায়। কোনো এজন লোকক বাটেৰে বাওঁতে আন এজনে পাছ কালৰ পৰা টোজোন এটা দাখিলে। এইটো অদৃষ্ট। কিয়নো দেখা যোৱা নাছিল বা নগাইছিল। কেতিয়াবা অদৃষ্ট বা কপাল দুবুলি দৈব বোলে। ইয়াৰ অৰ্থ এই যে কাৰণ নজনাৰ কাৰণে কোনো দেৱতাই কৰে বুলি সিদ্ধান্ত কৰা হয়। কলিতাৰ্থে নিজৰ বুদ্ধি বিবেচনা কাৰ্য্য কৰত। ইত্যাদি শক্তিৰ কাৰ্য্য অনুসাৰেই লোকে কাৰ্য্য কৰে আৰু সেই কৰ্ম কল পায়। আশাৰ এনে নিয়ম যে কেতিয়াবা কাৰ্য্যৰ নিমিত্তে কাৰণ ; আশাৰ নিমিত্তে আশেৰ দৰা আৰু নিৰ্দেশ কৰা যায়। এই দ্বিৱৰে আমি আশাৰ বুদ্ধি বিবেচনা ইত্যাদিক নৰবি কপালকে সকলো দোষ গুণ ভাল বেয়াৰ কাৰণ বুলি কই শাস্তি লাভ কৰোঁ। বেইএ যেনে কৰ্ম কৰে সেইএ তেনে কল পায়। আৰু সেই কৰ্ম কৰোঁতে যি বিঘাম বুদ্ধি বিবেচনা ইত্যাদি যতে কাৰ্য্য কৰে সেই কৰ্ম তেনে গুণকৰ বা দোষকৰ হয়। কৰ্মৰ লগে লগে কল। কেতিয়াবা ডাক ডেতিয়াই দেখি ; কেতিয়াবা পলয়ে দেখি। আশাৰ দাবুহে কৰ

“আৰোৰ্থৰ পাৰোৰ্থ আৰু বোধ হয়।”

“মহা মহত্ত্বো কুঞ্জিলেহে কৰ।”

ইয়াৰ অৰ্থ এই এতিয়া আবৃত্ত কৰা কৰ্মৰ পূৰ্বে আবৃত্ত কৰা কৰ্মৰ আৰু ছটা বিপুল কৰ্মৰ কল মহা মহত্ত্ব সকলো

তুঞ্জিলেহে কর হয়। অর্থাৎ সেই সেই কর্তব্য কল তুঞ্জিবই
লাগে যুতুঞ্জাটক মাখাটক । বি বিমানলৈ নামে সি সিমানলৈ
তিতে । সেই কর্তব্য কল ভোগকেহে ইয়াব দ্বাৰা বুঝাইছে ।

ক, তি, ব,

পৌৰাণিক আৰু তান্ত্ৰিক কামৰূপ ।

যোগিনী তন্ত্ৰ, কালিকা পুৰাণ প্ৰভৃতি পঢ়িলে এইটো
ঠাণে জানি যে কামৰূপ দেশখন কামাখ্যা দেৱীৰ ৰাজ্য ।
সাধাৰণত এমে প্ৰবাদ যে এই দেশ হিমালয়ৰ হেমন্ত ৰজ্যৰ
অধীন আছিল; যেতিয়া ৰজাই তেঁওৰ কন্যা পাৰ্বতীক শিবত
বিবাহ দিলে এই দেশ খান বৌদ্ধকত দিলে । এই দেশ
পাৰ্বতীৰ বৌদ্ধকিয়া ৰাজ্য আৰু মহাদেৱেও শহুৰেকৰ
পৰা পোৱা সম্পত্তি, সেই কাৰণেই তেঁও বিলাকৰ প্ৰিয়
জীভাৱ স্থান আৰু ইয়াতেই মহামুত্ৰা পড়িছে । * এই দেশ
মহাভীৰ্ষ, আন ঠাইত দেৱী বিহল । কামৰূপত ঘৰে ঘৰেই
দেৱী আছে । ইয়াত পৃথিৱীৰ বাবুদীৰ ভীৰ্ষ আৰু লৰ্গৰ
বান্ধীৰ দেহুতাৰ স্থান বা পায় আছে । পুৰাণ আৰু তন্ত্ৰৰ
সমস্ত কামৰূপ ৰাজ্য বেমে আছিল তাৰ বিষয় আমি ক্ৰমে
লেখিম ।

কামৰূপৰ তিতবত বনিকুট বা ভাজোৱ মাৰত্বৰ পৰ্বত,
উত্তৰ গুৱাহাটীৰ মণি কৰ্ণেশ্বৰ পৰ্বত, চিত্ৰাচল বা মহাগ্ৰহৰ
পৰ্বত আৰু গহুৰাৰম পৰ্বত এই চাৰি সীমাৰ তিতবত

* এই কাৰণেই মহাদেৱে তন্ত্ৰাচল বা উৰাবন্দ পৰ্বতত
দেৱীৰ আৱত তন্ত্ৰ বিলাক প্ৰকাশ কৰিছে ।

কামাখ্যাৰ মগৰ। নীলাচল পৰ্বতৰ সিংহদ্বাৰ, কোটী দিছ
হেৰুৰ আৰু মুক্তিঘণ্টা এই চাৰি নীৰাৰ তিতবত কামাখ্যাৰ
টোল বা গড় তিতব।

গুৱাহাটীৰ বাহু কোণত জ্ঞানার্দ্ৰন গিৰি বা অৰ্দ্ধকান্ত
পৰ্বতৰ ওচৰতে বাহুকুট পৰ্বত। এই বাহুকুট এতিয়াৰ
অৰ্দ্ধকান্ত পৰ্বতৰ একাংশ মাত্ৰ। ইয়াৰ মাঘদীত বাহু-
দেহুতাৰ স্থান।

ইয়াৰ ওচৰতে চন্দ্ৰ শৈল বা চন্দ্ৰ পৰ্বত। ত্ৰৈলোক্য
বাৰত ইন্দ্ৰশৈল, ইন্দ্ৰাচল বা ইন্দ্ৰকুট (আড় পৰ্বত)। ইন্দ্ৰ-
শৈলৰ পৰিমাণ ত্ৰিশ বহু বা ৩০০ হাত। চন্দ্ৰ পৰ্বত আৰু
চন্দ্ৰাচলৰ মাৰত ১৬০ হাত পৰিমাণ চন্দ্ৰ কুণ্ড। তাৰ
ওচৰতে যামসতীৰ্ধ, অমৃত সবসি ণ, মোচন কুণ্ড। ইকালে
অৰ্দ্ধকান্ত কুণ্ড। অৰ্দ্ধকান্ত পৰ্বতৰ পশ্চিম পৃষ্ঠটীৰ
মাঘ জ্ঞানার্দ্ৰন পৰ্বত। এই ঠাইৰ কিছু পূৰ্বত মুক্তি মাৰ্গ
নামে এটা পথ আছে। সিদ্ধকুণ্ড, ত্ৰৈলোক্যকুণ্ড, বাহুকুণ্ড
নীতাকুণ্ড, বিজয়কুণ্ড, যোগকুণ্ড, মাগকুণ্ড, বৃত্তকুণ্ড, দ্ব্যতীৰ্ধ
প্ৰকৃতি অনেক স্থান সেই পৰ্বতৰ মাঘদীৰ ত্ৰৈলোক্যত আছে।
চন্দ্ৰ পৰ্বতৰ উত্তৰত গুৱাকৈত্ৰ। এই বিলাক স্থান এতিয়া
আবিকাৰ কৰা অতি কঠিন। পূৰ্বাংশ আৰু তত্ৰত বহু
প্ৰমাণে ইয়াৰ পৰম্পৰ দৃবতা নিৰ্দ্ধিষ্ট আছে। পৰ্বত বোৰ
হলে অৰ্দ্ধকান্ত পৰ্বতৰেই ভাগ ভাগ মাত্ৰ। উত্তৰ গুৱা-
হাটীৰ পূবে মণিকৰ্ণেশ্বৰ পৰ্বত বা মণি শৈল। ইয়াৰ
ওচৰতে বাবাণদী আৰু মণিকৰ্ণিকা কুণ্ড। ইয়াৰ পূব
উত্তৰত মল্লানদী। এই মল্লান এতিয়াৰ মাঘ বড় মল্লী।
মণি শৈলৰ বাহু কোণত বৰাহ পৰ্বত। ইয়াৰ ওচৰত মৰ
মাৰাণ কুণ্ড, প্ৰতাপ তীৰ্ধ, বিজয়ক তীৰ্ধ, বিন্দুকুণ্ড। মণি-

কর্ণেশ্বর পৰ্বতৰ যি দেৱালয় সি শিৱৰ দেৱালয়। অৰ্থ-
ক্ৰান্তৰ নাম দেৱালয়ৰ দেৱতা কুৰ্মকপি জমাকৰ্ম। ওপৰ দেৱা-
লয় সেই সময়ত নাছিল। নাম দেৱালয়ৰ পৰা ওপৰ দেৱা-
লয়লৈ যোৱা পৰ্বতীৰ নামেই শূক্তি মৰ্গ। এই ওপৰ দেৱালয়
থকা পৰ্বতেই ওপৰত কোৱা বাহুহুট বা বাহু পৰ্বত।

উদামৰ পৰ্বতৰ পূবে বিচাৰিত স্তম্ভ আছে সেই চাইব
পৰা কিছু দূৰৈ তাতালৈ উৰ্দ্ধসী পুঞ্জ। সি অৰ্গ বিজ্ঞাৰী
উৰ্দ্ধসীৰ হান। সেই পুঞ্জত অনেক মূৰ্তি এতিয়াও আছে।
ভাত এই বোৰ তীৰ্থ। নকটকুণ্ড কামকুণ্ড, গঙ্গাতীৰ্থ, অগস্তা
তীৰ্থ, ইন্দ্ৰ তীৰ্থ বজা তীৰ্থ কল্পিনী কুণ্ড, শিভ তীৰ্থ, গঙ্গা
তীৰ্থ দশাশ্ৰমেৰ তীৰ্থ, বিহু পদ, ব্ৰহ্মপদ, কল্পপদ, আগস্তা-
পদ, ইন্দ্ৰ পদ, গমেশ পদ, ক্ৰৌঞ্চ পদ, হুমাৰ পদ,
ব্ৰহ্মপতি পদ, চাবণ পদ, কল্পপ পদ, বজ্ৰপদ, কচি পদ,
কুৰ্ম পদ, দাবৰ পদ, আৰু পুন্ড্ৰা পদ। এই সকল পদখিনা।
বোৰ হয় সেই সেই নামৰ লোক সকলে তাতে বহি দ্বাদ
কৰিছিল। এই তীৰ্থত পাৰ্শ্বৰ জাহ্নু কৰাৰ বিধান পূৰ্বাণে
দিছে। ইয়াৰ ওচৰতে গঙ্গাধৰ। গঙ্গাধৰৰ তলতে দাণ্ড
গঙ্গা। উৰ্দ্ধসীৰ দক্ষিণ তীৰত শিৱল বৰ খিলৰ নাম গায়ত্ৰী
খিনা। তাৰ ওচৰত অগস্তা গঙ্গা। উৰ্দ্ধসীৰ উত্তৰে তম্বা-
চল, হুৰুহুট, তম্বুহুট বা উদামৰ পৰ্বত। ইয়াৰ দক্ষিণ
ব্ৰহ্ম পুত্ৰৰ দাবাত সবজতী, শিলাচ ঘোচৰ, কপাল ঘোচৰ,
খিনা কুণ্ড। পৰ্বতৰ ওপৰত উদামৰ শিৱ। তাৰ পৰা
কিছু দূৰৈত দাণ্ডকী তীৰ্থ। উৰ্দ্ধসীৰ মৈত্ৰীত কোণত কলি-
পৰ্বত বা কৰ্মনাশ। ইয়ালৈ দাব দাপাৰ আৰু ইয়ালৈ
মূৰ্তি কৰিলেও পুণ্য দাব হয় হুসি পূৰ্বাণে কৰ। ওহাৰাণীৰ
খিনাৰ কহাৰীৰ পতিবৰ চীলাণীৰ দাব দাবৰ আৰু তাৰ

পশ্চিমৰ টীলাৰ মাত্ৰ সঙ্ঘাটন। ইয়াৰ মাত্ৰমতে চক্ৰতীৰ্থ।
 শুক্ৰেশ্বৰ পৰ্বতৰ বিতাগত বুদ্ধকপি সাকী জম্বাৰ্দ্ধনৰ মূৰ্ত্তি
 আছে সেই ভাগৰ মাত্ৰ মন্দিৰ পৰ্বত। ইয়াৰ ওচৰত সোল
 তীৰ্থ। কৰ্মনাশৰ পূৰ্ব কালে শ্ৰেণী-শীলা। মন্দিৰ পৰ্বতত
 জম্বাৰ্দ্ধনৰ দেহালয়। শুক্ৰেশ্বৰৰ ওপৰত দেহালয় থকাৰ পৰ্ব-
 তৰ নাম গজশৈল। কাৰো কাৰো মতে হাতীমূৰ্ত্তা পৰ্বতেই
 গজশৈল।

নীলাচলৰ বাহু কোণে পাণ্ডুনাথ পৰ্বত। তাৰ ওচৰৰ
 মদীৰ মূলত এই বোৰ হুও। ব্ৰহ্মহুও, লোহিত্য হুও, বিষ্ণু
 হুও, শিবহুও, জীৱন্ত হুও, কমলতীৰ্থ পাণ্ডুনাথ বিষ্ণু
 মূৰ্ত্তি। ইয়াৰ ওচৰতে একোপা অশ্বখ বা আঁঠু গছ
 আছে। ত্যৰ তলতে বৰ্ষাক্ৰেত্ৰ। ইয়াৰ ওচৰতে এটা বগা
 শিলত লক্ষ্মীৰ স্থান। ইয়াৰ দক্ষিণে এটা কলা শিলত ববাহ
 মূৰ্ত্তি। এই ববাহৰূপে বিষ্ণু কামৰূপৰ বিখ্যাত বজ্জ নৰকৰ
 পিতা। পাণ্ডুনাথৰ দক্ষিণৰ পৰ্বতৰ নাম ব্ৰহ্মহুট। তাত
 বশ পুত্ৰৰ হুও, কুমাৰ হুও নামে দুটা ক্ষুদ্ৰ জলাশয় আছে।
 ইয়াৰ নামনীতে দুৰ্গা হুও। এই চাইব ওচৰতে
 দ্বাপু শিৱ মূৰ্ত্তি। এতিয়াৰ ঘোঁড়া মৰা পৰ্বতৰ নাম
 অশ্বশৈল আৰু অৰাই পৰ্বতৰ নাম অৰাবপৰ্বত। হাতী
 মূৰ্ত্তা পৰ্বতৰ নাম হস্তীমূৰ্ত্তক পৰ্বত। ইয়াৰ উত্তৰ
 চাকুত বাবেশ্বৰ শিলা নামে শিৱ। এওঁৰ ওপৰত সদাই
 পৰ্বতৰ নিৰ্ঝৰাৰ পানী পড়ি আছে। হস্তীৰ বা হাজো
 এটা বিখ্যাত স্থান। ইয়াৰ ওচৰে হাজো মূৰ্ত্তি নামে
 এটা ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ সোঁতা গাইছে। ইয়াত এটা ববাহ হুও নামে
 হুও আছে। হাজোৰ বাঘৰূপ পৰ্বতৰ নাম মণিশৈল বা
 মণিকুট ইয়াৰ পশ্চিম দক্ষিণে অগুনতীৰ নামে এটা হুও বা

পুখুৰি আছে। তাৰ উত্তৰত তত্ৰকাল নামে এটা পৰ্বত।
তাৰ গোৰ্ণ আৰু বিৰ্ণ নামে দুজন। যোগীৰ আজন্ম।
অপুৰুষৰ হুণ্ডৰ ওচৰৰ পৰ্বততে এটা পৰ্বতৰ ভিতৰলৈ
যোৱা বাট আছে। তাৰ নাম স্বৰ্গদ্বাৰ ইয়াৰ আন এটা নাম
বৰ্ণদ্বাৰ। ইয়াত যোগী সকলে যোগ সাধনা কৰিছিল।
ইয়াৰ ওচৰতে মৰ্কণ্ডেয় হুদ আৰু বাৰাণসী হুদ নামে দুটা
জলাশয়। ইয়াৰ কিছু দূৰৈত মদন বা কেনাৰ পৰ্বত।
ইয়াত কেনাৰ আৰু কমলেশ্বৰ দেৱতাৰ স্থান। ইয়াত
কম্পনক নামে একোপা গছ আছে। ইয়াৰ অনল দূৰৈত
হুত্ৰৰ আকৃতি পৰিপাত্ৰক গিৰি পৰ্বত। ইয়াৰ ওচৰতে
বন্দাব শৈল। ইয়াত এটা গুহা আছে তাৰ নাম কুমুদেশ্বৰ;
ইয়াতে ত্ৰৈলোক্যৰ নামে শিৱ স্থাপিত কৰি এজনা যোগী
আছিল। ইয়াৰ আগতে বৰ্ণকূপ নামে এটা পুখুৰি আৰু
অনল দূৰৈত কপিল শূণিৰ আজন্ম। ইয়াৰ কিছু দূৰৈত
বগা কলা স্থতৰ আকৃতি এটা শিলা। তাৰ ওচৰতে ব্যাভ্ৰে-
শ্বৰ কৃতিবাস আৰু বহুেশ্বৰ শিৱ। ইয়াৰ কিছু দূৰৈত গৰু-
ড়চল পৰ্বত। ইয়াৰ আধুনিক নাম বড় মোকাৰ পৰ্বত।
ইয়াত এতিয়া মুসলমানৰ এটা মসজিদ আছে ইয়াত বসন্তা
নামে এখন শক মন্দিৰ আছে।

মণি কুটৰ ওচৰতে কিছু পুৰণৰ নামে এটা পুখুৰি। মণি
কুটৰ দেৱতা বসন্তীৰ মাৰুত। বন্দাবৰ উত্তৰত এডোখৰ
বুখা শিল আছে। সি কাল ব্যত্ৰিৰ শিঠ। ইয়াৰ ওচৰত
তত্ৰ কাৰ পৰ্বত। ইয়াত কাৰেশ্বৰ মূৰ্তি। মাৰুতৰ মূখ
বাৰি দান্ন উলিয়াই থয়; ইডোখৰ আৱৃত থাকে। বীলা-
চলৰ কিছু দূৰৈত কৃতিবাস পৰ্বত, তাৰ ওচৰত চন্দ্ৰিকা মন্দিৰ।
তাৰ কিছুদূৰৈত ক্ৰেণ্ডিকা মন্দিৰ। তাৰ পূৰ্বে দুই বোজন দূৰৈত

সুৰনা নদী। মীনাচলৰ নৈৱৰ্ত্ত কোণত আগৰ মন ভাব
কিছু দূৰৈত বাসন নদী। তৈববী বা তঁওঁলু নদী গুৱাহাটীত।
বখলেখৰ পৰ্বতৰ ওচৰত চণ্ডিকা নদী। গন্ধবাছন
পৰ্বতত অন্তৰাল হুও। এই সমস্ত ত্ৰয় পুত্ৰৰ দক্ষিণ
হুলত। দৰ্পট পৰ্বত আৰু দৰ্পট নদী। ইয়াৰ পূবে সৰ্প-
কাৰ অগ্নি পৰ্বত। ইলুইতৰ ওচৰত। কিন্তু এই সকল
কোন পৰ্বত এতিয়া নিৰ্ণয় কৰা টান। অগ্নি পৰ্বতত অগ্নিৰ
মূৰ্ত্তি আছে। কংসকৰ পৰ্বত তাৰ ওচৰত বৰণ হুও।
কংসকৰ পৰ্বত অনুমান হয় কঁহাবাৰ ওচৰত কোনো পৰ্বত
বৰণাচল, বায়ুহুট, চন্দ্ৰহুট বা চন্দ্ৰাব পৰ্বত আৰু ভিমটী
পৰ্বত। চন্দ্ৰ হুটৰ ওচৰত মন্ডন পৰ্বত। যণি কৰ্ণেশ্বৰ পৰ্ব-
তৰ পূবে কুলাচল পৰ্বত। ইয়াত কাৰদেবৰ স্থান। ইয়াৰ
পূবে কক্কহুট। এই বোৰ বড় নদীৰ ইপাৰৰ পৰ্বত হ'ব
পায়। গুৱাহাটীত উপভাৱ। ইয়াৰ পূবে চিত্ৰাচল বা নবগ্ৰহ
পৰ্বত আৰু কৰ্পট পৰ্বত। ইয়াত বমৰ স্থান আছে।
চিত্ৰাচলত আদিভায়াদি নবগ্ৰহৰ স্থান। সন্ধ্যাচল বা বশিষ্ঠ
পৰ্বত গুৱাহাটীৰ অগ্নি কোণত ইয়াত সন্ধ্যা, মলিতা, কান্তা
নাথে ভিমটী কুত্ৰ নদী একত্ৰিত হৈছে। ইয়াত বশিষ্ঠ দুমিৰ
আজৰ। এই নদী এই তৈববী বা তঁওঁলু নাম হৈ গুৱাহা-
টীত ত্ৰয় পুত্ৰত পড়িছে।

সেই সময়ত যি বোৰ বিখ্যাত স্থান বা মন নদী পৰ্বত
আছিল তাৰ মাত্ৰ বিবৰণ ওপৰত দিয়া হ'ল। যিবোৰ হুও
তীৰ্থ সেই বোৰ। সেই সময়ত বিখ্যাত ভ্ৰামৰ স্থান আছিল
যি সকল পৰ্বত সেই সকল বিখ্যাত দেহুতা বা দেহুতুল্য
লোক সকলৰ বাসস্থান আছিল। সেই সময়ত কিম্বদ
সাধাবণ লোক ইয়াত আছিল আৰু সেই সকলৰ আচাৰ

ব্যবহার আক বহুত্ব কেনে ডাকো জমা করিণ । নাথিকত
এতিয়াব গণনায়ে ডাব সময় নির্ণয় কবাও দুঃসাধ্য ।

আ, স.

লব্ধ কাল ।

১

হে করালো ডাই ! দয় অবলম্ব্য বতন—
বাখিবলৈ মোরাবিলোঁ কঁবিতা বতন—
আনন্দ্য কাল মোব;
পড়িল ছবলা ওব,
বোধ করোঁ সি আক নাহিব উত্ততি—
বাবিড জীবন মোব ছব এই গতি ।

২

বেতিয়া আছির্নোঁ বয় বয়সত সক,
জানত আছির্নোঁ বেম ছাগলি বা গক,
কেনে বঙ পাইছির্নোঁ,
বহি নীত গাইছির্নোঁ,
নাছিল ডাবলা একো সংসাধব কালে,
হর্ব বয় দেখিছির্নোঁ টাও বেই কালে ।

৩

বাতি পুরা বজা বদ শিঠিত লগাই,
ফুলি খোরা টেচা ডাত দুটাযান থাই,
হাত বহি ডপিনাত,
হুকীয়া দুই গাত,

লগবিয়া'ল লগ লাগি ফুৰে ।
জাতি বাগি এতিয়া দেখোম হলোঁ বিবাদৰ ভাগী ।

৪

হাঁহ হাঁহ কেলে অৰ্থে দুপবিয়া গই,
পৰ্ব্বতৰ ওচৰত যয় অকলৈ,
নিজাম জুসু—বাতি,
বহি তাতে কাম পাতি,
শুনিছিলোঁ কল কলি শ্ৰবণ সৌভব,
লইছিলোঁ সুশীতল বায়ু আমলকৰ ।

৫

কপৌৰ বধূৰ দাত লই সৰীষণ,
বীবে বীবে বই বায়ু ছুই শ্ৰাণ বন,
সেই অৰ্থে দাত তৰি,
মিষ্টল অবল কবি,
চৌপমিৰ বস আমি দিগে গীত তামি,
চক্ৰ পতাও ক্ৰমে বায়ু গই ছালি ।

৬

কল। দুখটিয়া ভই থাকোঁ যয় ডাত,
কত আছে কত নাই তত নাই গাত,
নাই বুক সৰীষণ,
নাই জাম জীৱনৰ,
কিছ কেতিয়াবা আহি পুঁঠিমাছ চবে,
চুপ কৰি আপ মাৰি ধ্যান তৰু কবে ।

৭

যমত পড়েছি মোৰ আগৰ সময়,
আছিল বেতিয়া ধবা সুখৰ আলয়,

হাঁহিছিল খিলি খিলি,
 গাইছিল ঢুলি ঢুলি,
 বড়াটুনী ফেচুন্কা আদি পক্ষী বোবে,
 মাচিছিল হালি হালি বহুল টগবে ।

৮

কান—কুকনীএ পুড়া কুলু কুলু কবি,
 বড়া কুলে বঞ্জিত মদাবত পড়ি,
 শ্বরে ঘোঁ হুব মনে,
 মাচে বাগে ঘনে ঘনে,
 দেখি শুনি কেনে অর্থ ময় লভিছিলোঁ
 সিইতব দবে হাঁর ! মাচি কুবিছিলোঁ ।

৯

কেতিয়াবা পিবালিত বহি ঘনে ঘনে,
 আকাশব কাললৈ চাই ঘনে ঘনে,
 অর্থ পাইছিলোঁ দেখি,
 উড়ি কুবে মায়া পক্ষী,
 ধীবে ধীবে লাহে লাহে ইকালে সি কালে,
 মাপাই ঠিকমা যেন বাব কোম কালে ।

১০

চপবা চপুবি বেচ সীয়া সংখ্যা মাই,
 দুবি কুবে ঠিক যেন বাট হেচরাই,
 ডাব ডলে ডলে হাঁর,
 ডিলম কুবে বমাই,
 উড়ি উড়ি দুবি দুবি কাতি কুড়া কবি,
 এবাব জোকাবি পাৰি এবাব বিস্তাৰি ।

১১

কিমান মো কব বয় সেই বোব কথা ?
অনেক অসীম সাগৰৰ বালি যথা,
প্রাণ ছাটি কুটি কৰে,
বেতিয়া যমত পড়ে,
মিসৰ পুথৰ মিম বই গল মোৰ,
এতিয়া চাৰিও কালে দেখোঁ হুথ বোব ।

১২

মেপাও এতিয়া কিয় ভেনেকুৱা পুথ ?
দেখা পালে গোলাপৰ সেই হাঁহি হুথ,
ভনো সেই কুমাৰী
কৰে লজ গুণ গুণি,
তুম তুম ভোবোবাঁই আজিও বাজিছে,
আজিও তুম্বা বেন বাজনা বাজিছে ।

১৩

আজিও কুৰিছে মেঘ আকাশত চৰি,
আজিও কুৰিছে সোঁৱা চিলা উড়ি উড়ি,
কিছু সেই পুথ নাই,
আকাশলৈ আহোঁ চাই,
হুথহে দেখিছো বয় গোটেই অৰ্ধত;
হুথহে কথা বোব জাগিছে যমত ।

স. ব.

গাৰোবৃত্তান্ত ।

(১৭৩ পিঠিৰ শেষৰ পৰা)

গাৰো-সতী । কোনো এটা সমাজৰ ভিতৰ সোমাই তাৰে এটা সমাজ্যৰ দৰে হুইছে সেই সমাজৰ আদি ওড়ি গোটেই লব পাৰি । বাহিৰে থাকি ওপৰে ওপৰে চাই প্ৰকৃত কথাৰ তত্ত্ব পোৱা বড় টান । ময় বাহিৰৰ পৰা গাৰো আৰু হানাই ইঁতৰ ভিতৰত যি দেখিছোঁ আৰু যি শুনিছোঁ তাকেহে লেখিছোঁ । যদি ইয়াত কিবা স্বৰূপে অস্পষ্ট ভুল থাকে জাত-তত্ত্ব পাঠক সকলে অনুগ্ৰহ কৰি সেই দোষটি মৰ্ণ কৰি ভুলটি সংশোধন কৰি দিলে বড় উপকৃত আৰু বাধা হয় । গাৰোইঁতৰ তিকতা বিলাকৰ ভিতৰত সতীদৰ কিমান আদৰ তাক অবশ্যে ময় নিখুতকৈ কব নোৱাৰোঁ । আন আন পৰ্ব্বতীয়া জাতীৰ ভিতৰত সতীদৰ যিমান আদৰ আৰু সন্মান ইঁতৰ ভিতৰতো সিমানকৈ দেখিলোঁ । মৰা শব ওচৰত বহি গাৰো বা গাৰোবৃত্তীয়ে যেতিয়া বঁহুৰেক'ছমাহলৈকে মিল্লৰ ভাৰ্যা বা স্বামীক বৰি থাকে—শব্বৰ দুৰ্গন্ধ বা বিকৃতি এও যেতিয়া শব্বৰ ওচৰৰ পৰা সিহঁতক খেদিব নোৱাৰে তেতিয়া অৱিকৃত প্ৰেমৰে বন্দী হুই সিহঁতে এই অসাধ্য কাৰ্য্য নকৰে নে? কিন্তু এটি কথা—ত্ৰী-স্বামীমতাৰ প্ৰচলন য'তে বেচি, ত'তে সতীদৰ আদৰ সিমান কম । এই সম্পৰ্কে বিশেষকৈ লেখা অসম্ভৱক । কোনে কব পাৰে হিন্দু-সমাজতকৈ ইংৰাজ সমাজত সতীদৰ আদৰ বেচি ! ক্ৰমশঃ

ব, মহন্ত

আসাম-বন্ধু।

মাসিক পত্ৰ।

“নচ জ্ঞানাৎ পবং বলম্।”

প্রথম খণ্ড।] পৃষ্ঠা নং ১৮০৭, ইংরাজী ১৮৮৩। [দ্বাদশ সংখ্যা।

নব্যযুগ।

এই বিশ্ব সংসার ঘন আদি এতিয়া বেমে দেখিছো ই একেবারে যে ভেমে হইছে এনে মহর। ইয়াত বি বন্ধ দেখি সি একেবারে সেই বন্ধ হোৱা নাই। নানা অৱস্থা নানা পৰিবৰ্তনৰ পাছতহে হইছে। সংসারৰ বন্ধৰ ওপেই পৰিবৰ্তন। ইয়াৰ দাবাই ইয়াৰ ক্ৰমোন্নতি অৱস্থা জাৰি। এতি মুহূৰ্ত্তে ইয়াৰ পৰিবৰ্তন হইছে। ইএচমৰূপে হইছে যে তার এভোক পৰিবৰ্তনৰ তত ধৰিব নোৱাৰো। পুৱাৰ পৰা একেৰাৰে দুপবীয়া মহর আৰু দুপবীয়াৰ পৰা একেৰাৰে গধূলি মহর আৰু গধূলিৰ পৰাও একেৰাৰে পুৱা মহর।—কবে কবেহে হয়।—এইটো দিব সিদ্ধান্ত।—এই সংসার আধিতে আকাশ বেমে ভেমে আছিল। দৃষ্টিকৰ্তাৰ ইচ্ছাত

আৰু উচিত সময়ত আকাশৰ কিয়দংশ গাঢ় হই তাপ ভেজ জ্যোতি বা তাড়িত জ্যোতি হয়। আকাশতে এই সংসাবৰ যাবদীৰ বস্তু। জ্যোতিৰ পাছৰ অৱস্থাই বায়ু। তাপ জ্যোতি আৰু বায়ু গ্ৰেহ নক্ষত্ৰাদিতে। ইতৰ বিশেষৰূপে আছে।— বায়ুৰ পাছৰ অৱস্থাই জল। এই জল এই পৃথিবী যিনে আন নক্ষত্ৰ কি গ্ৰেহ মণ্ডলত আছে নে নাই ইয়াৰ শেষ সিদ্ধান্ত হোৱা নাই। জল সৃষ্টিৰ সময়ত এই পৃথিবী এইৰূপ নাছিল। জল সৃষ্টিৰ লগতে জলত থাকিব পৰা প্ৰাণী যেনে জলচৰ মাছ প্ৰভৃতি জন্তু ভগবানৰ ইচ্ছাচৰ সৃষ্টি হল। এইৰূপে অনেক কাল যায়। সৃষ্টিকৰ্ত্তাৰ উচিত সময়ত সেই জল স্থানে স্থানে তৰাং হল পাছত মাটি হ'ল। সেইএ একেবাৰে ডাঠ নহয়। কোনো বীল, পুখুৰি বা নদীৰ পাণী শুকাই গলে যেনে বোকা আৰু বালি বা অলপ টান মাটি হলত সেইৰূপ অৱস্থায় উপযোগি ক্ষুৰ্ণ বা কাচ প্ৰভৃতি উভচৰ জন্তুৰ সৃষ্টি হ'ল।

ক্ৰমে জল আৰু শুকাল। স্থল ভাগ আৰু জল ভাগ বেচলগ হ'ল। শেলেহু, কক্ক, প্ৰভৃতি উদ্ভিদ সৃষ্টি হ'ল আৰু বৰাহ গাহৰি প্ৰভৃতি চতুৰ্দালি জন্তুও সৃষ্টি হ'ল। এই যুগতেই পশু পক্ষী প্ৰভৃতি উৎপন্ন হয়। সিংহ প্ৰভৃতি বল-বন্ত জন্তুও এই যুগৰ। তাপ, জ্যোতি, তাড়িত আকৰ্ষণ বায়ু ইত্যাদিৰ সহযোগত সৃষ্টি কৰ্ত্তাৰ ইচ্ছাবে এই যোৰ প্ৰাণী হ'ল। পৃথিবীত পৰ্জাত, শিল, মটী, মালাখিৰ বৃক্ষও এই যুগৰ।

বিশ্ব বিধাতাৰ ইচ্ছাত ক্ৰমে পৃথিবীৰ এমে অবস্থা হ'ল যে পশুৰ শেষ সৃষ্টি হই মন বস্তুৰ সৃষ্টিৰ উপযোগি হ'ল। ইয়াৰ পাছত বস্তুৰ উৎপত্তি। প্ৰথম অবস্থা মন দাবীৰ

অবস্থা অতি দুর্বল আছিল। বুদ্ধি বৃত্তি সহজ হলেও বর্ষ আছিল। সৌন্দর্য, বিনয়, ভয়, হুণা, আহাব, মিত্রা সবলতা সভা পবারগতা প্রকৃতি গুণ আছিল। কিন্তু জ্ঞান আক কার্য কমতা বুদ্ধি বৃত্তি চোকা নাছিল আপোনাৰ পৰিৱালেই প্ৰিয় আছিল আৰু সেইএ সংসাৰ আছিল। অতাব্ধ হলেই অনুসন্ধান আৰু বস্তু হয়। ক্ৰমে বুদ্ধি চোকা হ'ল। অজ্ঞ-
মিব নৃতি হ'ল। ইয়াতে কুঠাব লা ইত্যাদি লই পৰিৱাল
বোৰে ইটাই সিটাইত কুৰি যুগা বা বনৰ কল মূল আৰু
বস্তু থাই সেই যুগত প্ৰাণ ধাৰণ কৰা হইছিল। বেইএ হতে
ইহা ততে আছিল। বিবাহাদিব তেনে মিয়ম নাছিল বেইএ
জানি আছিল সেই জনে পশু চৰ্ঘৰ দাবা দাৰ্শনিক চিত্ত ধাৰণ
কৰিছিল। ক্ৰমে অজ্ঞাৰ অধিক হ'ল আৰু দানুহৰ প্ৰয়ো-
জন অধিক হ'ল। ই জনে নিজস্ব ইপকিয়ালে সিপকি-
য়ালে বা কেতবোৰ পৰিৱালে মিল হই আন কেত বোৰ
পৰিৱালৰ প্ৰতি আক্ৰমণ কৰিৱলৈ ধৰিলে। বহুতীৰ
আৰু আন আন অস্ত্ৰৰ নৃতি হ'ল। বুদ্ধ বিগ্ৰহ হল।
মহা হলমূল দাব বন তাৰেই অস্ত্ৰ।—কেত বোৰ পৰিৱালে
যোগ্য চাই কোনো একজন বা এপৰিৱালক গৰাকি আৰু
বন্ধক স্বীকাৰ কৰি ললে। ক্ৰমে এক বা কেতবোৰ পৰি-
ৱালৰ এই ঠাই বা দেশ বা অধিকাৰ হ'ল। ক্ৰমে আৰ্কে
অজ্ঞাৰ অনুসাৰৰ কাৰ্য আৰু বৃত্তি স্থিৰ হ'ল। ইয়াৰ পাছত
পৰম্পৰ এইরূপে বৰ্দ্ধিত অনুবিধা পাই আৰু উন্নতি হ'ল।
কৃষী বাণিজ্য আবশ্যক হোৱাত সেই সেই বৃত্তি যতে কাৰ্য্য
কৰিবলৈ আবন্ত হল। লাক্সন, হাল, কাল ইত্যাদি কৃষিৰ
আৰু বাণিজ্যৰ জন্মে নৌকাদি প্ৰস্তুত হবলৈ ধৰিলে। ইজনে
সিজনৰে বুথে কৰা কোৱা, বা দানুহৰ আগত কই পঠোৱাব

ঘাৰা অতাব মোচন নহয়। তাবৰ আধিক্য হল বিবৰ বিস্তা-
বিত হল জ্ঞান বিস্তৃত হ'ল। অকর নৃষ্টি হ'ল। পুৰী
লেখাৰ নিয়ম হল। প্ৰথমে লোকৰ বাকলি বসন চুজপাত
আছিল। সামান্য আহাৰীৰ ত্ৰব্য, সামান্য পৰিধানৰ বস্ত্ৰ
আৰু সামান্য বাবছীৰ বস্ত্ৰ গুছি আহি ক্ৰমে উন্নত বস্ত্ৰৰ
নৃষ্টি হ'ল।—লোকৰ কচি পৰিবৰ্তন হ'ল। দেশ ভ্ৰমণ
প্ৰভৃতিৰ ঘাৰা পৰম্পৰ ত্ৰব্যাদিৰ বিনিময়ৰ লগত কচি তাৰ
ইত্যাদিৰ বিনিময় হ'ল। আচাৰ নীতি পৰিবৰ্তন হ'ল।
পাঠক সেই বসবাসি বাকলি বসন পিছি মুগয়া কৰি ইঠাইব
পৰা সিঠাইলৈ যোৱা মনমুখ্যৰ এতিয়া কেনে ওখ অৱস্থা।
এই দুই লেখিব সজনা মনমুখ্যে এতিয়া অল্প জ্যোতিৰ
বিজ্ঞানত কেনে পাৰ্গত। সেই কেচা মাংস খোৱা মনমুখ্যৰ
এতিয়া কেনে সুখান্য মানাৰিখ খোৱা বস্ত্ৰ। বাহৰ চুজাত পানী
অনা মানুহৰ কেনে সুন্দৰ বহু মূল্য বাসন। তন্নত বনবজাক
পূজা কৰা মনুখ্যৰ কেনে চৈতন্য উপাসনা। সেই সত্যবাদি
কাৰো অপকাৰ অনিষ্ট নকৰা, নিৰ্দোষি মানুহৰ পক্ষে এতিয়া
কেনে শত ঘাৰাৰ চুক্তিৰ আইন সহজ ঘাৰাৰ দণ্ডবিধি।

এতিয়া সমুদ্ৰ, বায়ু, তাপ, ভেজ সকলো মনুখ্যৰ কাৰ্য্য
সাধনত উপায় হৈছে। এপিনে চালে মনুখ্য অতি কদৰ্য্য
নিৰ্ম্মৰ বাকস। ইপিনে চালে পৰম পবিত্ৰ দেৱতা। জ্ঞান
বিজ্ঞান আৰু তাৰ অল্প আৰু বহুতৰ প্ৰভাৱত কেনে
সংসাৰৰ উন্নতি। এতিয়া সকলোৰে জ্ঞান চকু মুকলি হৈছে।
কোনো এজনৰ নহয়। ক্ৰমে এই সংসাৰৰ এই গণনাৰ এই
“নৱমুগা।” ইয়াৰ এক মুগত বা কিমান বহুত তাৰ সংখ্যা
নাই। অনন্ত বিশ্ববৰ অনন্ত যাহিযাই যাত্ৰা জানে।

ਸਾਬੀਬਿਕ ਫ਼ਾਇਲ

শিবে-শিবোবা। শিবার্ভাই এনি মজ্জক জন্ম কহিবেন বিহে।
 কহি-আত্মন মজ্জক-মিত এতুতি। তবে হোয়া মজ্জক বাসুৎ
 কি পত পতি, সীটে পতক মকলময়ে ভাব' অত' পতি-
 মজ্জ' কহন। জকাহ পকাহে এনিএ অত' চানক কবে।
 ভাব' চনা-কুসিত। জন্ম বায়ে 'মাজ্জক' কহে অত' মজ্জক
 কহে। 'এনি মজ্জক' অত' আক' চানক' এনিএ সীটে
 মজ্জক' কহন। 'মজ্জক' অত' হোয়াই 'এনি' মজ্জক' ম
 মজ্জক।

১. শিশু-অবস্থায়ত প্রাণীৰ অঙ্গ প্ৰত্যক্ষাৰ্থি নহি থাকে কিন্তু
ভেজৰ বৰ্ণিত বহু প্ৰস্থান। সেই কালপৰি সেই অবস্থায়ত প্ৰাণী
সকলে বহু শ্ৰুতিৰে নকি বাপতি প্ৰত্যক্ষাৰ্থি কৰে। লৰা
ছোৱালীক-ছোৱালীৰ দিবৰ কৰা দ্বিৰ হই থাকিবলৈ
বোৱাবে। যেতিয়া লৰাই দ্বিৰ থাকিবলৈ বহিলে তেতিয়া
জামিৰা তাৰ বোৱ। ডাঙৰ দাতুহৰো সেই চিন। অঙ্গ
পৰিচালনা কৰাৰ তাৰা আদ্যৰ অঙ্গৰ অৰ্থি বাহ্য শিৰ-মাড়ী
সকলোবোৰে উপাধ পাৱ। কেঁচুৱা লৰাই ছাত্তৰী পা
জোকাৰি যদি থাকে আৰু যদি হেঁচুৱাই তেনে হলে
আদ্যৰ দাইকী বোৰে কৰ লৰা বাঢ়িব জীত দুকলি হইছে।
প্ৰকৃতে-এইটো শাৰীৰ বিজ্ঞানৰ মূল মন্তৰ। এইৰূপ অঙ্গ
চালনা কৰি কৰি লৰাৰ শৰীৰ বাঢ়ে আৰু শক্তি বাঢ়ে। যি
লৰাই বিদ্যৰ নকি বাপতি কৰে সি শৰীৰৰ বসিষ্ঠ তাৰ শৰীৰ
জিহাৰ পূৰ্ণ। কিয়নো বাহ্য-অৰ্থি মাড়ী শিৰ প্ৰকৃতি হুঁটি
নাথাকি দুকলি হয়। অঙ্গচালনাৰ বাৰা আদ্যৰ শৰীৰৰ
ভেজ চালনা হয়। দ্বিতীয় ভেজ পৰিচালন হয়। শৰীৰৰ

যায় ওলায়। বন্ধু চালমার কাৰণে পেটত ভোকলাগে শোচাৰি স্নানবে হয়। ইয়াৰ দ্বাৰা বাসুদেব দূৰত বি যন্ত্ৰিক বা খিঁও আছে সিও পৰিষ্কাৰ হই পুঠি হয়। দিৰ্ঘো দিৰ্ঘো ধোৱা বাসম বৰ্ত্তম মাজিলে আৰু ঠাই মাথিলে বেমে পৰিষ্কাৰ হয় সেইৰূপে দিৰ্ঘো দিৰ্ঘো উপযুক্ত ৰূপে শাৰীৰিক জয় কৰিলে শৰীৰৰ উপকাৰ হয়। অজ পৰিচালনা নকৰিলে তাৰ বিকৃত অৱস্থা পায়। কোনো কোনো উৰ্দ্ধবাহ সন্তানীএ কোনো হাত ওপৰলৈ তুলি থয়। কিছু দিনৰ দূৰত সেই থাম হাত একেবাৰে অকৰ্ণণ্য আৰু জঠৰ হই যায়। সেইৰূপে সকলো অজৰ বিষয়ে প্ৰমাণ। প্ৰায় দেখা-যায় সকলোৰে সোঁও হাতখন বাঁও থামতকৈ সবল আৰু কাৰ্য্যক্ষম। ইয়াৰ কাৰণ এই যে বাঁও থামতকৈ আমি সোঁও থাম হাতেৰে সদাই কাম কৰোঁ। সোঁও থাম হাতে যিমান কাম কৰে আৰু চলিত হই থাকে বাঁও থাম তিমান নহয়। এই কাৰণেই সকলো অজ সন্ধান তাৰে চালমা নকৰিলে কোনো অজ দুৰীয়া হয় বা দুৰ্বল হয়।

অজ চালমাৰ দ্বাৰা তেজ উত্তেজিত হই শীত প্ৰণালি, মদি, পত্ৰ প্ৰণালি, বল মূত্ৰাধাৰ, বৃহ, যন্ত্ৰিক প্ৰকৃতিলৈ তাল বন্ধ যায়। দূৰিত বন্ধ মানা উপায়ে নাম ইল্লীয়েৰে নিৰ্গত হয়। আৰু পৰিষ্কৃত বন্ধৰ দ্বাৰা সেই সমস্ত পৰিপূৰ্ত্তি হয়। দূৰৰ খিটাইই বুদ্ধি বুদ্ধি আৰু বৰ্ণ প্ৰকৃতিৰ ঠাই। ই সতেজ আৰু সবল হ'লে সামসিক জয় কৰিবলৈকো উপযুক্ত হয় পৰোপকাৰ, দয়া' ইত্যৰ চিন্তা কৰিবৰ কাৰণেও লোক সবল হয়। জয় কৰিলে শৰীৰৰ কৰ্মৰ মানে দূৰিত বাহু অজ-জান মানে নিৰ্বল বাহুৰ দ্বাৰা বন্ধ হই যায়। এই কাৰ্যৰ বাহু এই অগ্নিমান্ধ্যৰ কাৰণ। জয়ে শৰীৰৰ তাপ বৃদ্ধি হই শৰীৰ

সকলো বাবে। জন্ম কৰিলে যে দানুহক জীবে বহবে তাৰ
এই কাৰণ। জন্ম পোৱাত শৰীৰৰ বন্ধ শূন্য জন্মে। জন্ম
কৰিলেহে বিজ্ঞানৰ পুৰুষ কৃষ্ণিণ পাবি। আৰ্য্যৰ পুৰুষ
জন্মে। আৰ্য্যৰ জন্ম সকলো লোক সকলে দানুহক পুৰুষ
বন্ধ আৰু বন্ধন পৰাৱৃত্ত বাৰ ভেঙে ফুৰিল। জন্ম পোৱাত
কলুৰ জৰী লোক সকলে বাইও ফুৰে পুৰুষ। আৰ্য্যৰ জন্ম
সকলো জীৱ লোক সকলে শীতল অগ্নি, কলম অগ্নি,
বাহন অগ্নি। অগ্নি পালে শীত ঠাণ্ড কমে চৌপাশ
আহে, দুৰ দুৱাৰ। অগ্নিৰ সন্মিলনে জীৱ। জীৱ
নাই। বহু বহুপে বহুপে বহুপে বহুপে জীৱ পৰেই
নাই। কিয়নো জন্ম সকলো জীৱ আৰ্য্যৰ পুৰুষজীৱ
সকলো বন্ধ অগ্নি আৰু অগ্নিৰ বাবে। সেই
কাৰণে শৰীৰৰ সকলো বোম বন্ধ বিকৃত হৈ যায়। জীৱ-
লোক সকলো সদাই অগ্নিৰ অগ্নি, জি বোমিও অগ্নি জীৱ
যেতিয়া অগ্নি পালে সকলো জীৱ অগ্নিৰ অগ্নি পালে
লোক সকলে সদাই কলি। জীৱ সদাই জীৱৰ বাৰ সেই
কাৰণে জীৱ আৰ্য্য অগ্নি পালে অগ্নি জীৱ অগ্নি
সকলো। অগ্নিৰ ফুৰিল হৈ যায়। শাৰীৰিক জীৱ সকলো
অকল দানুহক জীৱ কৰাও পুৰুষ। ওপৰত উৰি বাহ
সন্মিলন জীৱৰ জীৱ দানুহক জীৱ দানুহক জীৱ জীৱ
জীৱ জীৱ শাৰীৰিক জীৱৰ অগ্নিৰ শৰীৰ অকল আৰু
কল হৈ। উৰি বাহ সন্মিলন জীৱ সেই জীৱ দানুহক
জীৱৰ জীৱ জীৱ জীৱ শৰীৰ জীৱ জীৱ জীৱ
জীৱ দানুহক জীৱ জীৱ জীৱ জীৱ জীৱ জীৱ
জীৱ সকলো জীৱ দানুহক জীৱ জীৱ জীৱ জীৱ
জীৱ জীৱ জীৱ জীৱ জীৱ জীৱ জীৱ জীৱ জীৱ

অকৃতি মানসিক অম কৰা অনেক লোক ক্ৰমে অকৰ্ণণ্য হই যায় ।

অমৰো সীমা আছে । অতিবিকৃত অমৰ ঘাৰাও লোকৰ অপকাৰ হয় । দিনে বাতিএ ৮ ঘণ্টা অত্যন্ত অম ১ ঘণ্টা লঘুঅম আৰু ৮ ঘণ্টা বিজ্ঞান সাধাৰণৰ পক্ষে নষ্ট । দুই ঘণ্টা নিদ্ৰা বা পূৰ্ণ বিজ্ঞান, দুই ঘণ্টা শুক অম আৰু ৮ ঘণ্টা লঘুঅম কবিলেও ছাৰি নহয় । অম কৰোঁতে এনে অম কৰিব লাগে যেন শবীৰৰ সকলো অঙ্গ প্ৰত্যঙ্গৰ চাপনা হয় । তেহে অকৃতিৰ মূল উদ্দেশ্য অৰ্থাৎ আছে যি কৰা যায় দীৰ্ঘজী-ব্ৰহ্মো পোৱা যায় । দীৰ্ঘজীৱী লোক মাত্ৰেই অতিশয় অমী দেখা যায় । অনেক বৃদ্ধ শবীৰী মানসীক অমী লোকে চান অম কৰা দেখা শুনা গাইছে । জনক বজাই বাজকাৰ্য্য ও কৰিছিল হালো বাইছিল । আমাৰ দেশৰ পূৰ্ণানন্দ বুঢ়া গোহাঁই ডালবীয়াই বাজমন্ত্ৰী থাকি কাৰ্য্য কৰিও কাপত সিন্না ঘাটত কাম কৰা পাটীচৰা বোৱা কাম কৰিছিল । অমৰ দ্বাৰা সকলো একাৰ বন্ধু উপাৰ্জন কৰিব পাৰি । আমি যি যান বন্ধু ভোগ কৰোঁ তাৰ সকলো এই অমৰ পৰা উৎপত্তি হোৱা । এতেকে আমাৰ যতে যেম সকলোএ এনে অম কৰি বঠৈ শিকা কৰে যে শাৰীৰিক অঙ্গ আৰু মানসিক সকলো বৃত্তিৰ জ্ঞান পৰিচালিত হয় । অমহীনতাই আমাক যেন বিৰ্জীৰ আশীৰ মাৰলৈ লিখ নোৱাৰে । ইয়ালৈ সকলোৱে লক্ষ্য আৰু এই বিষয়ে আন্দোলন কৰা উচিত ।

অ, য,

মেঘ আর বিজুলি ।

মেঘ ।

১

কলমেঘ ? বহু জুলি পুকুর-জলব :

পুকুর কাঠ-মুকীরা,

শিলেমেঘ বহোরা হিরা,

দরা, মেঘ আশ্রয়গ্নি মাই পুকুর

পুকুর শরীরত

গুণ কহ, দোষ বত :

হেম অনর্থক অর্পণক কহত,

বটে দোকে সর্বদাই,

কিন্তু বহি কোলোবাই,

খন্তেক তোলাব গাঁথি চার গটতব ।

২

কি মেঘি ? কোমে কর পুকুর মির্জা ?

দুর্ভাব প্রচণ্ড-ভাঁপে,

জলব বিষব ভাঁপে,

তুর্ণ নভা আদি কহি বত বৃকচর,

সকলো শুকাই যায়,

পৃথিবীতো বস মাই,

প্রাণী সকলবো প্রাণ ওষ্ঠানত হয়,

সবাবে শুকাল দুখ,

মেঘিলে দিকের দুক,

হাইকই কবে প্রাণ দুবস্ত সময় ।

৩

কেতিরক হালোয়াই চিন্তাত অস্থির,
 শুকান পথার পার,
 —সহসকে জিপ নাই,
 ছবস্ত বস্ত মাটি কটা চিব চিব,—
 চৌর্য্য মোহাবি হাল,
 উকবি পড়র কাল,
 তারি অন্ত মেনার, কি কবির খেতিব ;
 ছেমর বিপদ চাই
 কোমে দুখ পতিয়াই
 পবহিত কবে মানি নিজর শরীর ।

৪

কোমে সংসারত ছেম আত্মত্যাগ কবে ।
 পুতর মেঘক দিনে,
 কোমে কোরা বাতি দিনে ?
 প্রাণীর হিতর জন্তে অতি অকাতবে
 নিজ দেহ কর কবি,
 পানী চালে ছবছবি,
 পানী পাই হালোয়াই আনন্দ অন্তবে,
 কেতি কবে পুনবার,
 আকাল পলাই বার,
 অন্ন-চিন্তা শুচি-শান্তি শোভে ববে ববে ।

বিজুলি ।

৫

পবন রূপসী তেওঁ বিজুলী সুললী,
 দেখি ছেম আত্মত্যাগ—

—পরিহিত অনুবাগ—

মুখ হই শূণ্যত—রূপ কাতি কবি—

৩৭-সৌন্দর্য বড়াই,

রূপক চাট পেলাই,

ববিলে তোমাক বেষ ! পবন সাক্ষি,

তোমার পুরুষ-জ্ঞাপ,

অলপতে কবে যান,

মুখ ওলোমাই থাকে—মৌন ব্রত ববি ।

৬

সাদবে বিজুলি কবি কাকুতি মিলতি,

নিজরূপ চমকাই;

সংসারক দেখুয়াই,

তান্নিব তোমার চেহে যার কি দুর্গতি !

তাঁতো মধে ডুকে যন,

কবি ঘোর গবজন,

গালি পাবে বিজুলীক—কিন্ত তেওঁ সতী

তব ক'ল। কাঠ বুকে,

মুখ লুকাই মনোহুখে,

হুতি-রূপে অক্ষ পড়ে তিতে বহুহতী । *

ব, বহুহত ।

এটা কথা ।

এদিন দুপরিমা ত্রিপুরার বজ্রাই সভা পাতি পাত্র মন্ত্রী
সই বহি আছে । এনে সময়তে একজন বুঢ়া বায়ুয় স্বর্ণ

* কবির সৃষ্টি বিধাতার সৃষ্টিতকৈও আশ্চর্য্য ! ইহাব
উপমা এই বচনাত পোত্না যায় ।

স.

দেহৰ জয় হতক বুলি সত্য উল্লিখিত হ'ল। বজাই বামুন দেখা পাই, ডেওঁক মান সংকাৰ কৰি বহুৱাই স্মিলিলে, দেউ! আমাৰ সত্যলৈ কি নিমিত্তে অহা হৈছে?

বাপু—মহাৰাজ! ময়' দুখিয়া বামুন, ঘৰত পেট পুৰিবৰে উপায় নাই। সেই দেখি আপোনাৰ দুৱাৰলৈ আহিছো। কিঞ্চিৎ পালে জানিব। গধূলিলৈ মোৰ আৰ বামুনি জমীৰ পেটৰ উপায় হয়।

বজা—দেউ! তুমি পঢ়িবলৈ জানা নে?

বা—হয়, মহাৰাজ, বৎকিঞ্চিৎ জানো।

ব—বাক, এটি আমাক শ্লোক বচনা কৰি শুমুয়া চোন। শ্লোকটিৰ তাৰ ভাল হ'ব লাগে, অলপ মধুৰতাও থাকিব লাগে। আৰু চাৰিও চৰণ পূৰ হ'ব লাগে।

বাপুৰ বিদ্যা অগাধ। বামুনীৰ কথাও অতি বিতৰ্কনাত পড়িল। তেওঁ কিছু মান পৰ মনে মনে থাকি মাত লগালে।

বা—মহাৰাজ বিচালং দুহুঃ পিবতি বিড়ালীয়া গাকীৰ খালে। বজাই শ্লোক শুনি অমাত হ'ল। কি কাৰণ, বামুন বামুহ, পণ্ডিতেই হওক বা মূৰ্খই হওক নব গুণৰ ভাৱ হয়। এতেকে গানি লপনি পাৰিব নোৱাৰে। মনৰ এওঁ মনতে মাৰি স্মিলিলে দেউ! আমি জানো যে শ্লোকৰ চাৰি চৰণ থাকে। পিছে তোমাৰ শ্লোকৰ চাৰি চৰণ কত?

বা—মহাৰাজ! কিয়? মোৰ শ্লোকৰো চাৰি ও চৰণ সম্পূৰ্ণ আছে। দেখতেই বিড়ালীৰ চাৰিখন চোঁৱ।

বজাই বামুনক কথাও নোৱাৰি আকৌ স্মিলিলে, বাপু, চাৰি চৰণ জানিবা পালে। তোমাৰ শ্লোকত মধুৰতা কি আছে?

বা—মহাৰাজ! মোৰ শ্লোকত যদি মধুৰতা নাই, তেন্তে

এই জগতে মনুষ্যতা নাই। ক্ষুদ্ৰত্ব কৈ আৰু মনুষ্য বস্তু কিবা আছে নে?

বজাই এই কথা শুনি বড় অপ্রতিভ হ'ল। কিন্তু বাক্ত দিনৰ চাই নাই, কি কৰিব। তেওঁ ক্ৰোধ সঞ্চয় কৰি আকৌ সুধিলে, বাক, মনুষ্যতা পালে। কিন্তু তাত কোনো ভাব বিচাৰি উলিয়াব নোৱাৰিলে।

বা—বহাৰাজ, সেই কেৰি কথাইহে প্ৰশ্ন। যদি মোৰ ভাবত্বেই থাকিব তেনেহলে ময় আপোনাৰ দুৱাৰলৈ এই কেল ধৰি কিয় আহিব। তাৰ নাই, অত্যাৱ দেখিছে, বাৰিষলৈ আহিছো। তিকা পোৱাই মোৰ ভাৱ।

বামুনৰ বহুৱালি দেখি বজা বড় সন্তুষ্ট হ'ল আৰু অলপ দক্ষিণা দি বিদায় দিলে। আমাৰ জামিখা হাহৌতেই গ'ল। পাছে কাপোড় কাণি কলা হ'লত ঘৰলৈ আহিলোঁ।

স. ব.

মনুষ্যৰ ক্ষুদ্ৰত্ব আৰু মহত্ব ।

(ছাত্ৰবচন)

চাই ! এই সংসাৰৰ মাজত কুহি কিমান ক্ষুদ্ৰ, কিমান সামান্য। তোমাক বহু কুহিৰ মাজৰ এটা খালিৰ কণা বা অমন্তসাগৰৰ জল বিলুপ্তি মিচিমাটিক গণ্য কৰিব পৰা যায়। কিন্তু তাই তোমাক এটা কথা সোধে। কুহি কি কেতিয়াবা তোমাৰ এটা ক্ষুদ্ৰত্ব অশুভ কৰিব পাৰিছানে? কেতিয়াবা কুহি মনত তাকিছানে কুহি যে ক্ষুদ্ৰ, কুহি সামান্য, কুহি গণমাৰ মাজত মোদ্দো? কেতিয়াবা কুহি মনত তাকিছানে এই সংসাৰৰ চোৰ মাজত কুহি এতাল ক্ষুদ্ৰ কণ।

দিশিমে চৌরে জোবাক মিছে ভুবি সেই শিলেই গইছা
জোবাব নিজর এটা কুটা কড়ির সমানও কমতা নাই শক্তি
নাই ভুবি কুত্রতকৈও কুত্র ।

ভুখিতো ভুখিতা যে এই সংসারর রাজত তাজর হবলৈ
গলে এখবে সৰু হব লাগে । উচ্চ হবলৈ গলে আগেএ
সামান হব লাগে, বহু হবলৈ গলে আগেএ কুত্র হবলাগে ।
কিন্তু তাই । সত্যকৈ কোহা চোম কেতিয়াবা কি আপো-
নাক কুত্রহুনি পথিচর দিছানে ? কেতিয়াবা ভুখি কাকো
কইছিলানে যে মোতকৈ আক কেও সৰু নাই ? আক
কেতিয়াবা কি আপোনার কুত্রর জামিবলৈ পাবি যান,
অভিমান, স্বৰ্গ, অহঙ্কার জোব এই এটাই বিলাক এতিবলৈ
জেটা কবিছিলানে ?

তাই ! এবার ভাখিতোহা ভুখি কিমান কুত্র, কিমান
সামান । জোবাব আছা আছে, বৌবন আছে, জী আছে,
মৌলৰ্য আছে, শক্তি আছে, কিন্তু এবার প্রকৃতিব লগত
ভুলনা কবি ছোজাছোম । এবার ভাখি চোজাছোম প্রকৃতিব
কিমান মৌলৰ্য কিমান শক্তি কিমান কমতা । বি শক্তি
বলত আকাশর চক্ৰ হুৰা গ্ৰহ সফল যোব আক ভুখি বকা
পৃথিবী বন অখিজাত হুখিছে, সেই শক্তিব লগত জোবাব
শক্তিব ভুলনা হবনে ?

এবার বনছিব কবি ভাখি চোহাচোম সেই সকলর জেটর
আক গজিব পথিচর কিমান । এবার ভাবা প্রতি বকাত
বহু জাজাব নাইল পৃথিবী বন দৌকিছে, কলৈ দৌকিছে,
কোনশিলে দৌকিছে ভাব ছিবতা নাই । ভাখি চোহা
পৃথিবী, জোব, বেলি পথিচর কিমান ! এজন কিমান
ভাখিমে জোবাব বৌব হুখি যাব । এই বিলাক হেখি

ভূমিও তোমাৰ জুৱৰৰ পৰিচয় থাকি থাকেনে? সেই কাৰণেই তুমি জুৱ । এই যে তোমাৰ সৌম্যদৃষ্টি, মৰম, সন্তোষিত, বিদ্যান, বুদ্ধিবান পুত্ৰৰ অতিমানস আপোনাক অতিবাৰী জ্ঞান কৰি গন্ধেত বসিত তুমি খেপোলাইছা ; এবাৰ কি তেতিয়া বসত পড়ে যে সেই সৰ্বস্বিক্তা বিধাতাৰ ইচ্ছা হলে নিবিবৰ্তকৈও অলপ সময়ৰ মাজতে তুমি যি পুত্ৰৰ অতিমানস অতিবাৰী সেই পুত্ৰক এই সংসাৰৰ মীমাংসাত পৰা একেবাৰে বিচাৰ দিব পাৰে । তুমি যে এই পুত্ৰ কতা, পৰিবাৰ বৰ্গৰ তিতবত থাকি সিহঁতৰ স্তম আৰু গুণত এই সংসাৰক ইন্দুপুৰী বুলি ভাবিছা আৰু যি ঐশ্বৰ্য্য পাই আপোনাক কুবেৰত কৈও ধনী বুলি ভাবিছা, বসত বাখিবা যে এক বৃহৎৰ তিতবত সেই কুবেৰৰ ভাণ্ডাৰ একেবাৰে শূন্য আৰু ছাৰখাৰ হইবাব পাৰে । ইমান বস্তু কৰি এই যে স্ৰব্যা অট্টালিকা সাজিছা, এবাৰ তাৰি দেখা দাব জুৰুটীত এই মোতাই বস পৃথিৱী বসাতলৈ দাব পাৰে তেঁওৰ ইচ্ছাহলে তোমাৰ এই অট্টালিকা এক ভিল দাত্ৰ সময় থিয় হই থাকিব নোৱাৰে । এবাৰ কি সেই দিনৰ তুমি কল্প্য কথাত বসত পড়েনে? আৰু এডা কথাকও তুমি ভিজে এই পৃথিৱীলৈ কিমান দিগ্বিধিত্তে আহিছা? ইয়াত তোমাৰ মীমাংসা খেলাৰ দিম কিমান দীঘল তুমি কব পাৰানে? এই যে জড় পদাৰ্থ তুমি তোমাৰ আগত দেখিছা, আৰু এই যে শিলভোথৰ তোমাৰ ওচৰত আছে, এহেতু কি তোমাৰ এই সময়ৰ অবিবৰ্তকৈ দীৰ্ঘজীৱী মহৰনে? এতিয়া ভাই! তুমি কোলাচোম তোমাতকৈ কোনোবা জুৱ আৰু আহেনে? সেই কাৰণেই কও যে আপোনাৰ জুৱৰ অজুৱৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা, বিকাৰুৰা, আৰু আপোনাক মক ফলত কৰি,

ହୁଅନ୍ତୁ ଅଭିଯାନ, ହେଉ, ହିଙ୍ଗୁ। ଆଉ ଅହତାବ ଏହି ସକଳେ
 ଶିଳାକ ପାହାରିରେ ଶ୍ରାବଣେ ବହୁ କବା—ଏହି ସେ ଶ୍ରାବଣ
 କୁହାହୁଏର ମଗତ ହସ କବିହା, ସକଳାନ୍ତ ବାବ ମଗତ ଏକେଲମେ
 ହୁଅନ୍ତୁ ଶେଷାଳି କବିହିଲା, ବାକ ଏକ ନଠ ଗେନେଧିଲେ କାଳି-
 ହିଲା, ସି ଡୋହାର ମାଟାକାଳତ ନହମାଟି, ମଂସଜ, ମବାସର୍ବ
 ହାଉ ଅହାଲି, ଡୋପାଧିରେ ଡାକ କିନ୍ତୁ ମସରମେ ହୁଲାବ ମୋରା-
 ରିହାଲି, କର୍ବା, ଅଗ୍ରଡୋ ବାକ ଦେଧି ଥାକ, ଯୋବନ ମସରତ ବାବ
 ହିକାବ, ଡୋପେନେତ ଆଉ ମବାସର୍ବତ ଏହି ମଂସାବତ ଇନ୍ଦାନ କାସୀ
 ବାହୁ ଯୋବବାସିତ ହୁଅ। ଏତିଆ ଡୋହାର କର୍ବାବ କବା
 କାହିଁ, ଡୋହାର ବୁଦ୍ଧି, ମହାବିରେଜନ, ଆଉ ନେଇ ଡାହୁ ଶ୍ରେବ ବା
 କଡ଼ ଲୋପି ପାଲେ ? ଆଉ କୋର ଶ୍ରାବଣେବେ, ବା ଡେବ
 ଜଗତ ହସ କବିବଳେ, ଆଉ ଏହି ଅଦୁଲବିତବ, ଏକର୍ବା, ବାଲ,
 କମ୍ପାସ୍ ସକଳୋକେ ବିରଜନ ସି ଅବିସ ମଂସାବତ ହାବଦାବ
 ମଂସାବ ହୁଲା କବିବଳେ, ଅଗ୍ରମ୍ବ ହୁଅ। ? ଡାହି ! ଏବାବୋ
 ଡୋହାର ମସତ ଅହାଲେ ସେ ହୁଅ କିନ୍ଦାନ ମାସାବ, କିନ୍ଦାନ ହୁଅ
 କଡ଼ ହିକା ନିସିତେ । ଏହି ମଂସାବତ ମିହାମିହି ବାହୁ ମିସବାବ,
 କବି କେଉଁମି ମସୀବକ, ବଳକ ହୁଅନା ଦିଆ ? ଏବାବ ତାରି
 ଡୋହା ବସି ନେଇ ସକଳେ, ଶିଳାକ ପାହାରି ବାହି ଡାହି
 ଡାହି ଏ ଥୁଲତ ବବାସି କବି, ମଂସାବେ ମଂସାବେକ କୋହା ସେ
 “ଜାହା ଡାହି ହତ । ଆବାଲେଟେ ଡାହାକି ମିଲୋ ଆକୋ
 ଆବାଲେଟେ ଏହି କଂସାବ ହୁଅ ମଂସାବକ ହୁଅ ମଂସାବ କବି
 ଡୋହୋ ଆଉ ଏହି ଅଦୁଲବିତବକ ଡିବ କିନ୍ଦାନ ମିସିତେ ବିହାର
 କିଠି କେଉଁମିଲେ କାକୋ କିନ୍ଦାନ ହୁଅଲେ ? ଯାହି ଡାହି !
 ହୁଅ ମଂସାବ ସେ କେବି ଡୋହୋ କିନ୍ତୁ ମେ ହୁଅ ଡାହି ଏହି ସେ
 କାକୋକାକ ହୁଅ, ବାହୁ, ଡାକ ଅହାଲିଲ ହୋହା ।, କେବେବେଲେ
 ହୁଅ ମଂସାବ, ମଂସାବ, ପାହାରିରେ ପାହାରି ଆଉ କେବେ

হলেই সকলো এ সৈতে মিলি প্ৰীতিবেশাকিব পাৰিবা ।
 যদি তোমানোকে ভাঙ্গব আৰু খ্যাত মানুহ হ'বসৈ ইচ্ছা
 কৰা তেনেহলে মান, অভিমান, হিংসা, ক্ৰোধ এই সকলো
 নিলাক মনৰ পৰা এনেৰূপে দূৰৈত বহা যেন কেই নোহে
 তোমাক দমিব নোৱাৰে । এইৰূপ কৰাতেই মানুহৰ মৰ্য
 আছে ।—

ব. মা, ব.

বিশ্ব পতি ।

হে ঈশ্বৰ সকলোৰে তুমি মহাময় ।
 তোমাতে সদাই যেন মোৰ মন বয় ।
 জগতৰ সৃষ্টিকৰ্তা তুমি হে ঈশ্বৰ ।
 তুমি এক প্ৰতি কল বিওঁতা পাশৰ ।
 জলে স্থলে সৰ্বত্ৰতে বসন কৰিছা ।
 সকলোৰে যেনোতাৰ কৃষ্টিৰ পাৰিছা ।
 একদেব অদ্বিতীয় বিশ্বৰ তিতৰ ।
 সজ্জন কৰোতা আৰু জলব স্থলৰ ।
 তৰা, চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য আদি আত্মাই তোমাৰ ।
 সদাই কৰিছে সকলোৰে উপকাৰ ।
 পিতা মাতা হীনৰ তুমি এ পিতা মাতা ।
 ধনি দুখিলা নবৰ তুমি অন্ন দাতা ।
 অপ্ৰাপী প্ৰাপীও সব সৃষ্টিত তোমাৰ ।
 যাব পৰা পাই থাকে নহ উপকাৰ ।
 গাব সৰ্ব্ব বিশেষ চকু যি কালে ফিৰাও ।
 অপাৰ মহিমা তোমাৰ দেখিবলৈ পাও ।

এহি জগতত বহু কতক আহুত ?
 সকলো এ মিলি বহি মিথসী ববুত ॥
 নিবোতে তোমাব গুণ কত দুগ বাব ।
 মিথি কথিবলৈ শেব ডেও মোবাখিব ॥

উপদেশ ।

কিন্ননো হেবালা জাম যোব ত্ৰিগুণ
 কোন আছে জগতত তোমাব আপোন ?
 কোন্মেনো কহিলে দাম তোমাব জীৱন ?
 তই বহি আছা বাই ইশ্বৰত মন মাই
 দায়াজালে পহি দাত্ৰ মন মজাইছা ।
 ধনোপাৰ্জ্জনত মন সদাই বাখিছা ॥
 যেতিয়া তোমাব এই আত্ম জবি হবকর
 কি কাৰ আহিব আছা ! ধনোপাৰ্জননে ।
 অতি মোহ কবিছাহে যি হব কাৰণে ॥
 ধবদব আই বোপাই ধবদব সনুদাই
 হুচু হুজিলে ছুহি কত পড়িব ?
 কোনে সেই সময়ত তোমাক ভবাৰ ?
 অলপ তাকিলে ছুহি বিচাৰি পাবাহে গনি
 দাখিলে ইশ্বৰ যিনে এজনা ইশ্বৰ ।
 জজ্ঞন পালন কৰ্ত্তা বিশ্ব সংসাৰ
 কিন্ননো হেবালা জাম যোব ত্ৰিগুণ
 কোন আছে জগতত তোমাব আপোন ?
 কোন্মেনো কহিলে দাম তোমাব জীৱন ?
 য. আ.

গীত ।

কোনো একজন বিখ্যাত পণ্ডিতে প্রকাশ করিছে যে যি মানুষ মনত গীতে স্পর্শ করিব মোহাবে সি হয় দেহতা নহয় পিণ্ডাচ। এই কথাব সাব আক তবু অতি গভীর। পৃথিবীত এনে কোনো জাতি বা মনুষ্য নাই যাব গীত নাই সৃষ্টিব প্রায় আবৃত্তবে পবা গীত গোরাব নিয়ম চলি আহিছে। মাতমুকুটা লবাইও নান্ নান্ নান্ বুলি হুচ লগাব। শিশু-সন্তানকো গীত গাই মোহ নিয়াই নিচুকাব পাৰি। শাপ, বাঘ, হাতী প্রভৃতি হিংসাকুৰীয়া জন্তুকো গাণব ঘাবাই মুক্ত করিব পাৰি। নাওতা অসভ্য মানুষেও গীত গায়। এতেকে গীত গোরা মানুষব স্বভাবসিদ্ধ। ইয়াব উপকাৰতা গুণ অধিক। চিত্ত প্রসন্ন কৰে মন সুকলি কৰে শৰীৰ সতেজ কৰে। কেতিয়াবা ইচ্ছাব পাৰে কেতিয়াবা কন্দুৰাব পাৰে। গীতব বলত মানুষ একেবাবে মুক্ত হয়। আতি শোকাভুব মনেও স্ফুৰ্ত্তি পায়। ভুতি, নিন্দা, বাৎসল্য, ককনা, ঘৃণা বীৰ প্রভৃতি সকলো ভাবব গীত আছে। যেতিয়া যিভাবব গীত গোরা যার সহসা মনত সেই ভাব শুনা জনব উদ্রেক হয়। গোরা জনবতো হয়েই। “জপাফলগুণং গানং যদি ভাবেন গীয়তে।” যদি ভাবেবে গায়, গান জপতকৈ দহ গুণ অধিক।

সকলো দেশত সকলো সময়ত গীত গোরাব নিয়ম চলি আছে। আমাব দেশত এই গীত গোরা প্রথা চলি আছে। অবশ্য কালব পরিবর্তনব ইও অধীণ। শতব দেহব দিনব পূৰ্বে আমাব দেশত যে কিরূপ গীত পদ আহিল তাক জনা টান। তেঁওব দিনব পবা ইয়াব ইতিহাস ঘাৰা বাহিক

রূপ চলি আহিছে । শঙ্কৰ আৰু তেওঁৰ শিষ্য মাধৱ আৰু তেওঁবিলাকৰ সহযোগী আৰু শিষ্য সকলে, আমাৰ ভাষা যেমেক্ষণে গল্প আৰু পত্বেৰে পূৰ্ণ কৰিবলৈ খুজিলে তাক কোৱা বাহুগ্য । শঙ্কৰ দেৱে আৰু মাধৱ দেৱে দেশত বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰিবলৈ যি সমস্ত উপায় কৰিলে তাৰ মাৰুত গীতো এটা প্ৰধান । পুৱা হুপবীয়া গধূলি যি সময়ত যি বাগেৰে গীত গোৱা উচিত সেই নিয়ম বচিলে আৰু যি সকল মাটক বচিলে তাৰো মাৰে মাৰে গীত বচনা কৰিলে ।

গীত মুখেৰে গোৱা হয় । সেই গোৱা বিকৰ্ণে হয় ডাক বাগ বোলে । আৰু সেই গীত সুবলাগই গোৱাব সাহায্য কৰিবলৈ বাজনা বজায় । এই কাৰণে গীতত বাগ আৰু বাজনা আবশ্যক । গোৱাৰ ভাব সদয় আৰু শুৰ অনুশুৰি নানা বাগ আৰু বাজনাৰ সৃষ্টি হৈছে । সংস্কৃত ভাষাত বাগ আৰু বাজনাৰ নানা পুৰী মিলিত আছে । শঙ্কৰ আৰু মাধৱ দেৱে সংস্কৃত অনুকৰণ কৰি তাৰ বাগ আৰু বাজনাৰ নিয়ম আমাৰ ভাষাত লাগাই অনেক গীত আৰু নানা পুৰী বচিলে । সেই আহি এতিয়াও চলি আহিছে । সংস্কৃতত সকল বাগ যে আছে এনে নহয় বাগিনীও আছে । হয় বাগ ছত্ৰীৰ বাগিনী । আমাৰ সকলো বন্ধুকে পুৰুষ বা প্ৰকৃতি কল্পনা কৰা হয় । পুৰুষ আৰু স্ত্ৰীৰ প্ৰকৃতি খটাই অচেতন পদাৰ্থ বা ভাঙকো পুৰুষ স্ত্ৰী কল্পনা কৰা হয়, সেইৰূপ বাগ আৰু বাগিনী কল্পিত হৈছে । ভাবতৰ্ণত গন্ধৰ্ব আৰু অম্বৰা সকলেই গীত আৰু বাজনাৰ জন্তে প্ৰসিদ্ধ । গন্ধৰ্বৰ বিকৰ্ণ বিবৰণ পোৱা যায় তাৰ দ্বাৰা হিমালয় পৰ্বত আৰু তাৰ ওচৰৰ কোনো কোনো ঠাই বুজায় । অম্বৰাও সেই ঠাইৰে

লোক । এতিয়াও কাশ্মীর অকলত গীত বাজানা বিশেষ
রূপে প্রচলিত । তাৰ " বাই " মচমিলাবৰ ৩৭ অমেকেই
জানেন ।

আমাৰ ডাৰাত শব্দবোৰে মাধববোৰে আৰু তেওঁৰ শিষ্য
সেৱক সকলে ম আহিবে সংকৃত বাঁগ বাগিনী দিলাই গীত
বঢ়িলে । - স্তায়, বসন্ত, তৈববী, বসন্তী, বৰাণী, গাছাৰ
প্ৰকৃতি বাগব গীত আছে । কুকলীনা, তক্তিবস বৰ্ণিত
বাবে কুড়ী গীত বড় গীত নামে প্ৰসিদ্ধ । ইয়াৰ ৩০ টা শব্দ
দেৱে বচা । ইখিনি মাধৱ দেৱে বচা । আম শিষ্য সেৱক
সকলে অনেক গীত বঢ়িছে । তদতিবিক্ত তাৰমাত "অতীয়া
গীত " আছে । এই সমস্ত গীত মাটকত বচা সকলে মাটকত
বঢ়িছে । কোনো কোনো বিশেষ ঘটনা বা সময়তো কোনো
কোনো গীত বচনা হৈছে । তাৰতৰ আম ডাৰাব দৰে
আমাৰ ডাৰাত ব্ৰজলীলা বিশেষ পূজাৰ বসব গীত মাই মুলি-
লেও হয় । কিন্তু বহন চফুৰালি আৰু বিহব অলীল গীতক
আমি বেলেগ কৰিছোঁ । বহন চফুৰালিত শিৱপাৰ্বতীৰ
বিবাহ আৰু লীলা সম্পৰ্কীয় কিছুমান গীত আছে । বিবাহ
প্ৰকৃতি উৎসৱ আৰু সন্তোষ বি মাৰ গোৱাবাৰ সেই বোবো
গীত । বিয়াৰ মাৰত একোজনা তিকতা এনে পটু যে কোৱা
বাহলা । সেখা পাচা মজনা অনেক তিকতাই অমৰ্গল পূজাৰ
পূজাৰ গীত তৎকপাত বচনা কৰে । " বোকা মাৰ " দিয়া
প্ৰবাই এই নাবী কথিতা আৰু গীত শক্তিৰ পৰিচয় ।

কত্ৰসিংহ অৰ্গমেদ্য দিমৰ পৰা পাণোবাজৰ সহায়ত
গীত গোৱা নিয়ম আমাৰ দেশত প্ৰবেশ হ'ল । কুক বহন
হুৰ্গামজল প্ৰকৃতি বজাবীয়া গীত আৰু পাণোবাজৰ
বাজনাৰ বিকল্প এতিয়া পুৰণি কথা হৈছে । আম কি মোপ

পাইছে বুলিলেও দোষ নাই । কিন্তু ধৰ্ম্মৰ লগত লগ লগাই থোৱা বড় গীত প্ৰভৃতি এতিয়াও চলি আছে । বড় গীত বচনা হ'ব আজি প্ৰায় চাৰি শ বছৰ হইছে আমাৰ দেশান্ত্ৰ-বাণী সকলে আমাৰ গীত সম্পত্তি উন্নত কৰিব পাৰে আৰু যি আছে তাক বাখিব পাৰে আৰু বখাও উচিত । বাজানাহলে আমাৰ দেশত খোল, মৃদঙ্গ পাখোবাজ, তাল, খুটীতাল, চেৰেম্বাৰ, টোকাৰী তোল কৰতাল, নাগাৰা । ইয়াত বায়ে আন কিছুমান বাজানাহে আছে ।

আমাৰ গীতৰ মধুবতা আৰু গভীৰতা দুইও আছে । দুঃখৰ বিষয় এই যে উচ্চ শ্ৰেণীৰ লোকৰ অধিকাংশে আমাৰ গীতৰ প্ৰতি অনাদৰ প্ৰকাশ কৰিছে । আমাৰ পাঠক সকলে জামিবৰ অৰ্থে বড় গীতৰ প্ৰসিদ্ধ দুটা গীত ইয়াত উদ্ধৃত কৰিলো যি সময়ত এই গীত বচা হইছিল সেই সময়ত আমাৰ গীত আৰু পদৰ ভাষা এইৰূপেই আছিল । এতিয়াও ইয়াৰ আৰ্হিৰেই চলি আছে ।

বাগ ধনজী পৰিতাল ।

নাৰায়ণ ! কাছে তকতি কৰোঁ ! তেবা,

মেৰি ৰামৰ মন, মাধৱ ঘণ ক্ষণ, ঘাতুক পা নছোড়া ।

পদ,

যত জীৱ ভাঙ্গম, কীট পতঙ্গম, অগ নস সব তেৰি কায়া,

সব কোহি মাৰি পূবত ওহি উদৰ, মাছি কবত তুত দায়া ।

ঈশ স্বৰূপে হৰি, সব ঘটে বৈঠহ, যৈসা গগন বিয়াপি,

নিদ্দাবাদ. পিন্ধন হিংসা হৰি, তেৰি কবোহোঁ ছানু পাপি ।

কানু শঙ্কৰ কৰ, কৰ কৰণাৰাধ, যো নছোড়োছো বাধ বাপি

সব অপবাধ, বাধকতুৱা নাথ, তাহে শৰণ লেহো জাৰি ॥

ঈশকব দেৱ ।

বাগ স্তায় একতাল ।—

ভ্যজবে কবলাপতি পবিত্রত মিল
ভেবিচান্ন সুখ পেখো উঠবে গোবিন্দ ।

পদ

বজ্রনী বিদূবে দিশ ধরসি বরণ,
ভিবীৰ ফেড়িয়া বাক যবির কিরণ ।
শত পত্র বিকসিত ত্রয়বা উড়াই,
ব্রজ বধু দধি মখে তুলা গুণ গাই ।
দাম দুদাম ডাকে ভেবি লৈরানাম,
হেব দেখে উঠিয়া আসিল বলদাম ।
মল্ল-গৈল বাখানে গোহাল গৈল পালে,
সুৰতি চাড়িবে লাগে উঠবে গোপাল ।
কীর লব্ধ লৈরা লিঙ্গা বেত বেণু,
সকালে মেসিও গৈরা হানাবাত্রে বেণু ।
কহর মাধব মাই কিনো উপসাইলি,
ত্রিজগত পতি তুমি বাখোহাল পাইলি ॥ জীবাত্রে দেব ।

আমার পাঠক সকলে আমার নামতি সকলব ঘটনা নাম
তাল পাব ভাবি দুটী মান লেখিলো যেহে যেম গর্জ্ঞে মহিবা-
নুবে লাঞ্জে স্বর্ণ খণ্ড কবে, গদ গদ বাণি বোলন্ত গোসানী,
বসে মধুপান কবে ।।

—অকলে গইছিল; বাপা লগেবে আহিলা,
কাবেবা বুকরে বাছা, কাড়িয়া আসিল ।
চোতাল পাই কহুনী, ডেকাদেওত অধিলে,

শাহ আই কি মানব চোকা ।

মালাগে অধিব, হেবা প্রাণেশ্বরি,
আগমি খাবনি চোপা ॥

আমাব গীত আৰু বাজানা এতিয়া চহা গায়লীয়া আৰু
মৃগযীৱ তকতব ছাতত পড়িছে। সেই কাৰণে তাৰ উন্নতি
হোৱা পড়ি বাওক অৰোগতিহে হইছে। এতেকে দেশ
হিঁতৈবী ঐশ্বৰ্য্য সকলব কৰ্তব্য যে তাৰ উন্নতি সাধন কৰে।
মজুৰা আমাব মহামূল্য সম্পত্তি মৰ্ত্ত হ'ব আৰু বাক লই বাবু
কেহেলাইছে। সিও বাব।—

এ, বি, ই,

ইডেন গাৰ্ডেন।

১
ইডেন্ গাৰ্ডেন তুমি কিবা শোভা ধৰা,
দেখিলে আমল্ হৰ মন মুগ্ধ কৰা,
কিৰূপ ধৰিছা তুমি,
ইংবেজ-বিলাস তুমি,
তোমা সম প্ৰিয় ঠাই কোন তাৰতত !
মল্লম কামল কলিকাতা নগৰত।

২
কতৰূপ ধৰা তুমি, এতাবৃত্ত নাই,
পৰে পৰে কতবাব মূৰ্ত্তিক সলাই,
যোহিছা লোকৰ মন,
হুখি তাপি কতজন,
মন লাগু কৰে আছি তোমাৰ কাষত।
আমল্ কামল তুমি এহি তাৰতত।

৩
ধন বিত্তা বল তাৰ বি জনে জজিছে,
তোমা হেম বন্ধ, বোনে আদৰে সাজিছে,

তোমাক প্রকৃতি সাজে ;
এই ভাবতব বাক্যে,
সার্থক তেঁওর বুদ্ধি এই জগতত-
বিধ কর্বা তেঁও এই মর্ত্য কুবলত ।

৪

কেহনে ফুলব গছ দেখি কোনো টাই
গোলাপ, দোপাটি কত লেখ জোখ নাই,
বজা ফুল কাবোবায
কঁজলা বা কোনোটোব
ইটাব তেঁটিত উঠি জঙ্ক বঙ্ক কবে,
দুগছ বিস্তার কবি মন-প্রাণ হবে ।

৫

ক'তো বা বিচিত্র থাম টিক বেগ নই,
অজ্ঞান বহিছে সদা কল কল কই,
আগ ওষি একো নাই
কেহন সি বই নাই,
ক'ত বা উৎপত্তি তার ক'তবা প্রলয়,
বহু অনুসন্ধানতো বীমাংসা ময় ।

৬

কিবা চব্বকাব বাট তার হুই পাশে
জেইকাব বেড়ে, সমস্তকে বেড়ি আছে
আক তার বাবে বাবে
সত্য বস্তুর সাজে,
হুওব কখিছে তার শোভা অমোহন,
আহা ! কি নন্দন দৃষ্ট চহু কৃতিকন ।

৭

ক'ত বা অসংখ্য শিল আছে পড়ি পড়ি,
পৰ্বতীয়া গছ গাৰ ওপৰত বহি,
ঠিক যেন প্রকৃতিৰ,
কাৰ্য্য ইটি মনোহৰ,
মানুহৰ ছাত তাত কদাপিও নাই ।
দেখিলে আনন্দ হয় দুঃখ হৰি যাই ।

৮

ইপিনে শোভিছে আকৌ কিবা মনোহৰ,
“বৰ্ণিজ পেগডা” নামে মন্দিৰ মানব,
কাঠেৰে সাজিছে তাক,
কাঠৰো ইমান জঁক—
কাঠ মুই যেন—কিন্তু শিল সম টান
কাটিছে বিচিত্র কুল বস্ত্র বস্ত্র মান !

৯

ইংৰাজৰ বেণু বাস্ত বাস্তি বি দ্বৰত
সন্ধান লোকক বন্দে সজ্জা সময়ত ।
সিও দীপ মাল্য বহি,
রূপৰ গবব কৰি,
আনন্দে বিহ্বল হই কিবা রূপ ধৰে,
সুৰতি গলত যেনে মণি শোভা কৰে,
ইলেকট্ৰীক্ লাইট্ তাৰ চাৰি পাশে শোভে,
গেচ্ লাইট্ বজা হৈ যেন বম কোভে,
হুইয়ে লইছে টাই,
যেন কেও কিছু নাই,

মিট্ মিট্ কৰি জলে মিজ যম দুখে
ইলেট্টীকে তাৰ ঠাইলয় মহা শূখে

১১

ইপিনে কৰনা কবে কৰ কৰ কৰি
ভিনিও সমানে প্রাকৃতিক মূৰ্তি ধৰি
কলব মহাস্থা কুলি

নিজে প্ৰাত্যহিক বুলি,
অহকাৰে মত্ত হই আপোৰ পাছবে
যেন গৰ্বী মানুহৰ অভিময় কৰে

১২

কতনো সাহেব বিধি হতাহতি কৰি
আমন্দ লভিছে সবে নিজ শূখে কুৰি
কিছু, দুখি গৰিবৰ
নিগাড বেটীৰ

যতে ততে অপমান বিধিৰ লিখন
এহেন অৰ্গতো আছে বিধি ব্যবধান,

১৩

কতনো সাহেবে আহি কতনো প্ৰকাৰে
বিবাজ কৰিছে এই বাগিচা ভিতৰে
কেওবা অকলে আছে
কুৰিছেবা কাৰো কাষে

শক শক লৰা আক কিশোৰ ছোৱালি,
সিংহৰ কাষত যেন সিংহৰ পোৱালি,

১৪

ভোঁ ভোঁ ভোঁ ভোঁ পোঁ পোঁ কৰি বেই বেও বাজে
আমকে যগম হই সাজি আনা সাজে

শক শক লবা বোবে ;

বেগে লব দিব হবে,

বাটিত পেলাই ভবি ভাব ভালে ভালে

ছুঝিয়াইও তুলে দুখ চালে ভাব কালে

১৫

সম্মুখে পবিত্র গঙ্গা ফুলি মিজ কোমে

অসংখ্য জাহাজ, নাও অবিজ্ঞান চলে,

সাগরব অতিযুগে

অসহ মনব দুখে

তথাপিভো বাবে বাবে বাগিচালৈ চাই

আছি আলিঙ্গিব খোজে আকৌ কিবি যার

১৬

দুঃখ-মিলা অস্ত'হর তোমাক দেখিলে

আনন্দ নাচে মন তিতবে সুখিলে

কিবা আছে তোমা সম

দুখ তাপাদির যম

যেই বি বোলক কিত্ত আঘাব মনত,

তুমিএ মন্দন বন মর্ত্য্য তুবনত ।

ঈত, হ.

আগর দিন এতিয়ার দিন ।

খোদা ।

আবার তেললৈ আম দেশব বাতুহব অহা বোতা বড়
অসপ আহিল । বাট আক পব অসব আহিল বিদেশলৈ

আমাৰ মাতৃহ কেবল তীৰ্থযাত্ৰা উপলক্ষে মাত্ৰ আগ্ৰহটক
গইছিল। সিও অতি কম কছোৰেকত যদি ৫০ জন লোক
বিশেষণে গইছিল সিও সবহ। ইফালে সি দেশে গমন-
গমন হলে সৰ্ব্ব প্ৰকাৰৰ কঠিৰ আৰু খোৱা পিন্ধা আচাৰ
ব্যবহাৰৰ পৰিবৰ্ত্তন হয়। তাৰ অন্তৰ্ভূত পৰিবৰ্ত্তনৰ সোঁত
একেবাৰে মাথাকে। যি মাতৃহ বঙ্গপুৰ বা ওড়াবাৰীলৈ
পাখিক খাটিবলৈ যায় সি একেবাৰে জীৱন্ত হত্যাণ বই
জাতি বন্ধুক তোজ তাত দি যায়। সুইডৰ দক্ষিণ পাড়ে
আৰু উত্তৰ পাড়ে হুটা আদি আছিল আৰু গাঁৱলীয়া বাটো
আছিল। সিও তিহান সুবিধাৰ নাছিল। দুৰ্গম আছিল।
আমাৰ দেশৰ কেইও কালৰ পৰ্যন্ত আৰু আমাৰ ওচৰৰ
দেশৰ জন আৰু মূল পথ সেইবুলি অনুগম থকাৰ কাৰণে
আম দেশেৰে আমাৰ গতিবিধি তিহান টিলা মথকাত আমাৰ
দেশত আছি এই প্ৰধান থকাৰ দৰে আছিলোঁ। সময়
সময়ে বিশেষী লোক আছি যি বোৰে এই দেশত বই গল
সেই বোৰেও একেবাৰে আমাৰ দেশৰ লোকেৰে অনেক
বিষয়ত বড়টক মিহিলিছিল অথবা মিলিব নোৱাৰিছিল।
এই কাৰণে আমাৰ দেশত বড় ওখ ঝাপৰ ছাৱি তাৰ আৰু
পৰিবৰ্ত্তনৰ অপ্ৰিয়তা বড় প্ৰবল।

একেলগে খোৱা বোৱাৰ বাবা পৰম্পৰৰ ক্ৰিয়ান একা
আৰু সমতাৰ হয় আৰু ইটে সিটে বিহান দিল আৰু বিহান
কৰা কৰি হয় আনত তিহান মহয়। আমাৰ দেশত এই
খিলম একেবাৰে মাই বুলিলেও ছাৰি মাই। আপোনাৰ
ঘৰৰ পৰিয়াল কেইটালগে থাকে মানে লগেৰে খোৱা বোৱা
হয়। দুবাৰি হলে কৰে সিও ওছিবলৈ ধৰে। আপোনাৰ
বংশৰ মাকতো অনেক ঠাইত সকলোও সকলোৰে ঘৰত

আৰু হাতেৰে খোৱাৰ নিয়ম নাই। ইজনে সিজনৰ দোষ উল্লেখ কৰা স্বৰূপ যে এটা সঙ্কীৰ্ণ ভাব সেইটোও এই লগেৰে খোৱাৰ বিপক্ষে সাহায্য কৰি থাকে। জাতি কুলৰ বিচাৰ ৰে “সৰ্কেপাৰি বৰ্ততে।” এপিনে চালে এই সঙ্কীৰ্ণ ভাব স্বাস্থ্য বন্ধাৰ প্ৰধান এটা উপায়। আমাৰ বুঢ়া লোকে কয় বোলে “অচিন কাঠৰ খোৰাকো নলগাবি।” অজ্ঞাত কুলশীলৰ লগত খোৱা বোৱা কৰা ভাল নহয়। যাৰে সইতে খোৱা বোৱাৰ চলাচল সদাই না থাকে তাৰ লগত খোৱা খোৱা কৰাৰ দ্বাৰা সন্ময় কচি সঙ্ঘ ইত্যাদিৰ অনেক বিষম হয়। সেই হলে স্বাস্থ্যৰ আৰু শাস্তিৰ অনেক হানি হয়। এতেকে এই ভাৱে চালে যদি আমাৰ সঙ্কীৰ্ণ ভাবেই স্বাস্থ্যকৰ তথাপি সামাজিক আৰু নৈতিক ভাবলৈ চাই এই সঙ্কীৰ্ণ ভাব একেবাৰে টিলা কৰা কৰ্তব্য।

আমাৰ সাধাৰণ শ্ৰেণীত খেল বন্ধগীয়া মতে খেলৰ বান্ধনীএ বান্ধিলে সকলোএ খায় নতুবা আন প্ৰকাৰে হ'লে অনেক লোকে একে লাগে খোৱাৰ নিয়ম নাই। সকলোৰে হাতে সকলো বস্তু খোৱাবো নিয়ম নাই। কাৰো কটা ভাটমোল, কাৰো খোৱা মাছ চাউল কাৰো কেঁচা জলপান কাৰো কোমল চাউল, কাৰো চীড়া পিঠা কাৰো পৰমান্ন কাৰো ভাত খোৱা যায়। সম্পৰ্ক, আচাৰ, নীতি ঘনিষ্ঠতা বিবেচনাৰ মতে খোৱাৰ এইৰূপ তাৰতম্য হয়। আমাৰ মানুহে সাধাৰণতঃ ভাত খোৱাৰ পূৰ্বে স্নান কৰে। কোনোএ আকোঁ চীড়া পিঠা বা কোমল চাউল খোৱাৰ পূৰ্বেও স্নান কৰে। কুৰা চকা আৰু শোচাচাৰৰ নিয়ম মতে স্নান হয়। বাহিৰাই ভাটমোল ধপাত বিনে আন বস্তু খোৱাৰ নিয়ম নাই। বজাৰ পৰা প্ৰজাটলৈ ভাতেই মূল আহাৰীয়

ত্ৰয। সিজোৱা। পাতত দি সিজোৱা, পোকা, খড়িকাত
দিয়া ভজা আৰু সোঁকা এই কেই উপায়েৰে খোৱা বস্তু
প্ৰস্তুত হয়। শাক, আদৰ্শীয়া, কাৰ, টেজা, খবলি, তজা,
পোড়া, পাতত দিয়া বা ভাতত দিয়া খড়িকাত দিয়া, আৰু
উলুৱা আমাৰ আজ্ঞা। মণ্ডমাহ, মাটি মাহ, কলা মাহ আৰু
কথাঞ্চি মসূৰ মাহ, আৰু অড়হড় বা বিৰী মাহ আমাৰ
সাধাৰণ “ডালি” বা “মাহ”।

লাউ, কোমোড়া, কচু আলু, লাই, লকা, চুকা, পালল,
বাবৰী, পুঁৰৈ, ধনীয়া, ধেকলা বেঙেনা, চাখেই টেজা, মাটী
গাছৰী, ঢেকীয়া, কচু, ভোল, জীকা, ধুলুী, উবৰী, বৰলীয়া,
পছলা, খুতবিয়া আমাৰ কাৰখি পাছলি। প্ৰায় লোকে
মাহ খায়। খাহি, পঁচা, হাঁহ, পাব, পহ, কাছ, কপোঁ,
জীকৰ, কাম, কোচা, কৈৰ, মঁধিক, ম'বা, ঘিলা হাঁহ, কুহুহা,
হাইঠক, নেঘেৰি বটুটনী, এড়া, প্ৰকৃতি চড়াই আমাৰ
জানুৱা খাজ। চীড়া বা ধান চীড়া, কড়াই গুড়ী, গোটি
কড়াই সান্দহ বা চাউল চীড়া শিখাগুড়ী তজা শিখা গুড়ী,
আঠে, আঠে গুড়ী কোমল চাউল আৰু চাউল তজা, মোচা
তজা চীড়া আমাৰ জনপন্থীয়া বস্তু। আঠে বা চীড়াৰ লাড়ু,
তীলৰ লাড়ু নাৰীকলৰ লাড়ু কেঁচা শিখাগুড়ীৰ লাড়ু বা
ঘিঠে, পকা ঘিঠে বা তজা শিখা গুড়ীৰ লাড়ু এই বোৰ
আমাৰ লাড়ু। ভাত শিখা, তীল শিখা, নামাৰিৰ খোলা
চাপড়ি শিখা, চুহাশিখা নামাৰিৰ মাও শিখা, ঘিলা শিখা
কেলী শিখা টেকেলী শিখা, আমাৰ সাধাৰণ মিঠোৱা। গুড়
আমাৰ প্ৰধান সোৱাদ। চেনী গুড় নামে এবিধ জুবজুৱীয়া
গুড় কৰা হয়। ভাতকৈ ওপৰলৈ আৰু মাথায়। কোমল
চাউল গাঁকীৰ আড় গুড়েই প্ৰধান জনপন্থীয়া বস্তু। সেই

সবরত কানী বা আফিল, জাহ কি আম বাগিচাল বন্ধু
চলতি নাছিল ;

মুসলমানে গোবাংস খাব মোতাবিছিল । এনে এবান
আছে বোলে মুসলমান বুলি শিঠা ওড়ীৰ গক সাজি বহে-
বকত এবান মুসলমানে খাইছিল । যি দেশত হিন্দু ধৰ্ম
প্ৰবল সেই দেশত যে এনে হ'ব তাত সন্দেহ নাই । বামা-
চাৰি শাক্ত সকলেও মিয়ন বন্ধাৰ নিমিত্তে তাত পাত্ৰত মধু
খই কৌলচাৰ মিয়ন প্ৰতিপালন কৰিছিল ।

কাহ শিকল কাঠ, লো আৰু মাটীৰ বাসনেই চমিত । বটী,
চৌ, বাটী, বামবাটী, মোটা চড়িয়া কাঁহি, বাই হাত, বটী,
প্ৰভৃতি ধাতুৰ বাসন । চড়িয়া, হাতা প্ৰভৃতি কাঠবো আছে ।
বজাৰত সোণ ৰূপৰ সকলো বাসন । কেৱল বন্ধা বচাব বাসন
ও আম ধাতুৰ । সাধাৰণ ডালৰ লোকে বড় শিঙাত বহি
বেচাব ওপৰত ধাল খই তাতে তোলন কৰে । কোনো
কোনো বেচাত বাটী থবলৈকো সজুগ আছে । কোনোএ
আকৌ বড় শিঙাতে ধাল খই খায় । কোনোএ মাটীৰ
তেটী কহি তাতে ধালত খায় । সাধাৰণ লোকৰ হলে বাৰ
কাঁহি আছে সি কাঁহিত বাৰ নাই কাঁঠৰ চড়িয়া বা পাতত
খায় । বোত্ৰা বড় আনুব । মুসলমানৰ তৰ এটা ইয়াৰ
প্ৰধান কাৰণ । বোত্ৰাবী বিলাকে বাৰীৰ তোলন হলে
সেই পাততে বহি খায় কিন্তু সেই আসন্নত নবহে । শাহ
শহবৰ পাততো বোত্ৰাব মিয়ন আছে । দেহবেকৰ পাততো
বোত্ৰকে খায় । বোত্ৰাবী থবলৈ আছিলে বাহতে এটা মাৰ
লবা ছোতালীৰ বাইকী দহৰ তাততে সকলোএ তেঁওৰ হাতে
তাত বাৰায় । কেতিয়াও তাতকৈ দীৰ্ঘকাল পৰ্যন্ত
থাকে । শাহ শহব পৰিয়াল জাতি বন্ধু বাবে বোত্ৰা

লোভা আছে সেই সকলক দাতি এদিন সবাবোধেবে বোদ্ধা-
বীএ বদ্ধা বা স্পর্শকবা তাত এদিন খুউরা হয়। ডেডিয়া
দাত্ত জনক কাপোব তামোল পান দি দান দবা হয়। সেই
দিমাব পবা বোদ্ধাবীব হাতে সকলোএ ধার। যদি-সেই
দিমা কোনো জন মাথকিলে ডেনে হলে আন এদিন টেওক
তাত খুউলেও সেই রূপে বধ্যাদা দিব লাগে। খোদাব
সংস্রত স্পর্শাস্পর্শ অনুভিত। আপোনাব তাব্যাইও মো-
হোহে। ব্রাহ্মণব হলে সঙগ দিলে দাত্তকে দাত্তএও স্পর্শ
মকবে। পাত উল্লিষ্ট হ'বব শরাত কোনোও সেই পাডেবে
আসন সংস্রত কবি ভোজন কবে। অহোমব হ'লে চাত্ত
মাইএ বাড়ে। আমব হ'লে দবব পবিমানবে কোনো ডিকতা
বাছনী। বিয়া দিলে দাত্তকে ছোদালীব হাতে দাক বাপেকে
মাধার। আক সেই ছোদালী যেতিয়ানেকে শহবেকব
দবলৈ গইলবা ছোদালীব দাইকী মহর ডেডিয়ানেকে দাক
বাপেকে সেই দবত জন গ্রহণ মকবে। সন্তান হলেহে
ধার। “দাতুল স্বণব দ্রালাব অর ভোজন কবিলে
চাত্তারন প্রারম্ভিত।” এইটী এই দেশব ব্যবস্থা।

ব্রাহ্মণ হলেই বে টেওব হাতে আন ব্রাহ্মণে অর দাব ই
মহর। অধিক কি শূঁড়াদিএও মাধার। বজোদর্শনব
পাহুতো বিবাহ মহলে সেই ছোদালী আদিএ। তাব
হাতেও মাধার। সেইরূপে কোনো লোকে যদি বিয়া মক-
বোদ্যটৈ ছোদালী আনে সিও বর্জিত। দাক বাপেকে
শক লবা ছোদালী লগত লই ধার। কিন্তু ছোদালী বিয়া
দিলে অথবা দুখনীরা ললে আক লবাইও দুখনীরা ললানে
বা ব্রাহ্মণব হলে সঙগ দিলে কাবো লগত মাধাবণতঃ মা
ধার। ব্রাহ্মণ ভোজন কবানে প্রার বিবাহ ব্রাহ্মণ ডিমান

পাণ হয়। আমাৰ দেশৰ লোণৰ পুহুত অলপ মাত্ৰ লোণ
উৎপন্ন হয়। সেই কাৰণে সৰু সাধাৰণে লোণ খাবলৈ
নাপায়। কামৰূপৰ কালে কাৰ বা কাৰলোণ নামে এবিধ
বস্তু উদ্ভিদ পদাৰ্থৰ পৰা প্ৰস্তুত কৰা হয় তাৰ ব্যৱহাৰ কৰা
হয়। কলাকাৰ এটা উপাদেয় জীৱকৰ বস্তু। টেক্সা আমাৰ
দেশত বিস্তৰ। কেঁচাইও অনেক টেক্সা খায়। আজ্জাতো
অনেক খায়। জলাত ত্ৰিমান কচি নাই। সাধাৰণৰ পক্ষে
কাৰ টেক্সা আৰু জলকীয়াই মসলা। কাবলি, মাহগুড়ী
আৰু গাজ শুকাম খৰিচা, কুস্তীখেৰেবা, তেতেলী কচিকৰ
বস্তু। দই গাফীৰ বা এত্ৰা গাফীৰ আৰু গুড় শেষ ভোজন।
পগোৱা গাফীৰ উপাদেয় বস্তু। ইয়াৰ সিকালে গাফীৰৰ
আম বস্তু মহুৱ। কোনো কোনো লোকে ঘিউ চেনীৰে
ভোজনাস্ত কৰে।

জান্তবজীবন ।

আগৰ বাবৰ শেষ ।

এই অন্তবেস্তীৱটিৰ লগত আকৌ অসংখ্য মনীৰে সমস্ত
শবীৰৰ সংগ্ৰহ আছে এই মনীবিলাকেৰে সেই বস্তুটিৰ জলীয়া
ভাগ সমস্ত শবীৰলৈকে চালিত হয়। অন্তবেস্তীৱৰ পৰা
বিবিধ পলীয়া বস্তু সমস্ত শবীৰলৈকে যায় তাৰ নাম 'ডেজ ।'
যি যি অংশলৈকে এই ডেজ চলে, সেই সেই অস্ত্ৰই সজীৱ
হই থাকে ।

সৰু শবীৰলৈ চালনা হলে পাছত এই ডেজ বাঘটিৰ
দৰে এবিধ সৰু বস্তুৰ মোৱাৰা বিন্দুৰ আকৃতি ধৰে। এই

বিন্দু বিলাক এনে সকল যে এটা পাইব ওপৰতে। সাধি সাধি কৰি হেজাৰে হেজাৰে বাধিব পাৰি। পৰি বৰত ইটা-বিলাকে যেমতৈক ইটে সিটোক টানি বাধে, সেই দৰে এই বিন্দু বিলাকে। পৰস্পৰে দৃঢ় আবদ্ধ। এই বিন্দু বিলাকৰ আকৃতি বেলেগ বেলেগ, কিন্তু এই বিলাক এতোকৈ একোখিৰ বন্ধুৰ সাৰ ভাগ। কেতবিলাকৰ পৰা চান হয়, কেতবিলাকৰ পৰা মন্ত্ৰ হয়, আৰু কেতবিলাকৰ পৰা বা ছাড়েই উৎপন্ন হয়। এই দৰে সকলো জন্তুৰে শৰীৰ এখিৰ মনিবনোৱা-বিন্দু জাত—এই বিন্দু বিলাক অনুবীকণ বন্ধুৰ বিলা সাহায্যেৰে উকা চকুৰে দেখা মেপায়। তেজেই এই বিন্দু বিলাকৰ পুষ্টি সাধন কৰে।

এই বিন্দু বিলাকে যাতে সদাই নিজৰ কাৰ্য্য চলাই থাকে, আৰু যাতে এই বিলাক শক্তিমান হৈ থাকে তাৰে চেষ্টা বাখা উচিত। কোনো চলি থকা কলৰ জলন্ত এয়াৰে কলৰ বি উপকাৰ কৰে। সিহঁতে নিজে কৰা হৈ লোকৰ বল বঢ়ায়। জাতি তাই বা কুঁৱাই বতাহ লগাই যেমতৈক জুহালৰ জুই বেলি কৰা যায়, তেমতৈক এই বিন্দু বিলাকৰ জাহগই বাতাস বল বঢ়াব পাৰা কমতা অৱগুণ জুই ও নিশ্বাস প্ৰশ্বাস অৱগুণ জাতিৰে সদাই জ্বলি থাকে। প্ৰতি নিশ্বাসতে বতাহ অন্ত-বেল্লীৱলৈ যায়, আৰু তাৰ পৰা অসংখ্য নলীবিলাকেৰে শৰীৰত বহি থাকে। তেজ বিলাকলৈ চালিত হয়। তেজৰ লগত এই বতাহটিয়ে সমস্ত শৰীৰ ব্যাপে, আৰু বহু আৱৰ্ণা বিলাক যেমতৈক লাহে লাহে কৰা যায়, সেই দৰে সেই বিন্দু বিলাকক কৰা কৰে। এই দৰেই বতাহ নিশ্বাসত শৰীৰ সোণাই জীৱন্ত শক্তি বিলাকৰ কাৰ্য্য চলাই থাকে আৰু বিন্দু বিলাকক নিজো নতুন শক্তি দিয়ে।

তাটি তাই যেতিয়া একাধ বিলাক পোকা যায়, তেতিয়া তাব পৰা এবিধ তাপা উঠে। সেই দৰে আধাবীৰ বহু বিলাক জীৱ বাবৰ সময়ত অন্তৰৰ পৰা আক এবিধ তাপ ওলায়; এই তাপটি সুখেৰে ধোৱা, লাভেৰে শিখাস আৰু চালেৰে বায় অৱশ্যে বাহিৰ হয়। কোনো বহু ঠাইত বহুত জন্তু একে লগে থাকিলে, এই ধোৱাৰ দৰে তাপবিলাক লগ লাগি সেই ঠাইৰ বতাহক দূষিত কৰে। তেজ সৰুত শৰীৰলৈ খাদ্যদ্রব্য সাৰ ভাগ চালনা কৰিবৰ সময়ত বিস্তৃত বতাহৰ সলনি এই দূষিত বায়ু পায়। তেজৰ লগত আকোঁ এই দূষিত বায়ুটি মলী বিলাকেৰে অন্তৰ্বেষ্টিয়লৈ যায়, তাব পৰা আন মলীবিলাকে বুকুত থকা বায়ুৰ আধাবলৈ দিৱে আৰু, সেই আধাবৰ পৰা দূষিত বস্তুটি, শৰীৰৰ বাহিৰে এবিধ ব্যাধিৰ আকাৰেৰে স্কটি ওলায়।

২, ২,

আসাম-বন্ধু ।

মাসিক পত্ৰ ।

“নচ জ্ঞানাত্ পবং বলম্ ।”

দ্বিতীয় খণ্ড ।] বাৰ-কাণ্ডৰ শত ১৮০৭, উৎসাহী ১৮৮০ । [১ । ২ সংখ্যা ।

আসাম-বন্ধু ।

সৰ্ব শক্তিমান পৰমেশ্বৰৰ অশেষ অনুগ্ৰহত আসাম বন্ধুৰ এবছৰ বয়স হ'ল । প্ৰতি বাৰে আমি পাঠক সকলৰ ওচৰলৈ নিয়মিত ৰূপে ওলাব লোৱাখিনেও পলমকৈ ওলাইছোঁ । যোৱা বছৰত আমি আমাৰ সংকল্প কিমান পালিবলৈ সক্ষম হৈছোঁ তাক আমি ক'ব নোৱাৰোঁ । পাঠক সকলে জানিছে । কিন্তু সৰ্ব সাধাৰণৰ পৰা আমি যি পৰিমাণে সাহায্য লাভ কৰিছিলোঁ সেই পৰিমাণে আমি নোপোৱাত আমি আমাৰ কাৰ্য্য ভালকৈ কৰিবলৈ যে পৰা নাই এইটো ঠাৱৰ কৰিছোঁ । আমাৰ এই উদ্ভব কলিতেই ভাতিব বুলি ভৱ আছে । আমা কাৰণত আমাৰ দেশত আমাৰ দাড়াইবৰ সাধাৰিক পত্ৰ দীৰ্ঘকালস্থায়ী নহয় ।

মহাবীর কাৰণে অনেক । সাধাৰণিক পত্ৰ লব পৰা মানুহৰ
 যি সংখ্যা তাৰ অনেকেই ইংৰাজী আৰু বাঙালী পত্ৰ লয় ।
 আৰু তাৰ দ্বাৰাই সাধাৰণিক পত্ৰৰ বাবে যি অভাব সি ওহে ।
 সেই সেই ভাষাৰ উৎকৃষ্ট পত্ৰৰ ওচৰত আমাৰ ভাষাৰ পত্ৰ
 “জোৰৰ আগত বাতিৰ পহৰ।” “বেলীৰ পহৰত চাকিৰ
 পহৰ।” সেই কাৰণে উক্ত জেলীৰ লোক সকলৰ আমাৰ
 ভাষাৰ পত্ৰৰ প্ৰতি আদৰ নাই । আৰু হ’বৰ সম্ভৱো নাই ।
 আমাৰ ভাষাৰ অৱস্থা মিচেই কেঁচুৱা । পমীৱা বন্ধুৰ দৰে
 স্থিৰ হোৱা নাই । মানা জনৰ মানা কচি । মানা জনৰ মানা
 বত । অনেক আমাৰ ভাষা আৰু কচিৰ প্ৰতি দোষ
 আৰোপে । অনেক আমাক বঙালীৰ গাত আউজা বুলি
 ইভিকিং কৰে । আৰু আজৰ দিবলৈ কুপপালি কৰে ।
 সেই সকলক আমি কঁও বে কেঁচুৱালৰাৰ বেমে থানাক ধুমুক
 বতে থাকে পাছেহে ডাক্তৰৰ শুনি শুনি ভাল হৱে সেইৰূপে
 আমাৰো অৱস্থা । কেঁচুৱা লৰাৰ ভাষাক বেমেকেই দুবিব
 নাপাৱ কৰিব পাৰ, আমাৰ প্ৰতিও সেইৰূপ কৰা বিস্তাৰ
 কৰা উচিত । আমাৰ ভাষাৰ শিশু অৱস্থা সেই কাৰণে
 আমাৰ কচিও শিশু । শিশুৰ কচিৰ ওপৰত বেমে লোকে
 দোষ মিহি কৰা কৰে আমিও সেই কৰা পাব পাৰোঁ ।
 বঙালীৰ গাত আউজাত আমি দোষ নেহেৰোঁ । আমাৰ
 দেশ বঙালীৰ কমতাই বিদ্যাম আশ্ৰয়িছে আৰু আশ্ৰয়িব
 তাক অলপ ভাবিলেই জাতিৰ পাৰিৰ অধিকত দেশীৰ আজৰ
 নাপালে বিদেশীৰ আজৰ গ্ৰহণ কৰা অসুগত মহৰ । অদে-
 শানুবাগৰ লগত বিদেশানুবাগ নাথাকিলে অদেশানুবাগ
 উজ্জ্বল আৰু কাৰ্য্যকাৰী মহৰ । সকলো দেশত সকলো
 সময়ত প্ৰায় সকলো কোকে বিদেশৰ ভাল ভাল বন্ধু বা

মিষ্টান্ন অন্নমানে আসেন। এতদেকে গাধি চালে সেই অতি-
 যোগ্য দুগ্ধ দুগ্ধি দিবতলা হয় পাবে। সেই বোব বেঁকি
 সহজক এটা কথা সকলোও ভাবা উচিত। আবার বেশ
 সুখঃ অজ্ঞা সংখ্যা ভাবব। আবার বনী সোক্তব সংখ্যা
 ভাবব। মানুষের ওপরও আবার বিকৃত্য/সম্পত্তি নির্ভর
 করিছিল। বিকর পালেই সেই বিকর অধীশ মানুষের সকলো
 কল্যাণ বোজন করিছিল। অধীশ ব্যক্তির অকল্যাণী মানুষের
 সংখ্যা আবার নাহিন দুগ্ধিগেও হয়। বনী সম্পত্তিশালী
 মানুষের অবস্থার আবার অল্পত ভাব আছিল। যদি চাহ
 করি অল্পত খাই হই থাকিব পবা আক চাহ কথার এত-
 জমীর বন্ধু থকা সোক্তকে আধি "চুফি" বোন্টো। কথি
 আবার বেশব দুগ্ধ জীবিচার উপার। এবে দুগ্ধত আগব
 দিলত আবার বেশব বনী সোক্তব অবস্থা কেমনে জামিব পাখি।
 পাছে কালক্রমে পাসম পবিরকর্ত্তন হোষ্টাত পাসমক মিরকব
 ওবে আবার বনী সম্পত্তিশালী অবস্থাবো ভাব পবিরকর্ত্তন
 হইছে। আবার আগতকে অনেক ভাব কটি অস্তাব হইছে।
 সেই সকলো বোব বখাবতে পালিবলৈ আবার এতোজন
 হইছে। কিন্তু এতিয়ার মিরবে আধি গা কবিব পবা হোষ্টা
 নাই। বাবিবা সুইতব সোক্তব হবে ম ম কথা আবার বাস্তব
 সোবাইছে। অবত আধি গা কবিব পবা হোষ্টাই নাই।
 এই সবস্ত কাবণত থাকি আধি আবার বেশত ভিবাশ আভার
 পাবলৈ আশা কবিব হোষ্টাবে। আবার আশাব সমান
 নাহাবা মাপাও। বেশ হিঁতবী লোক সকলে বেশব
 এইরূপ অবস্থালৈ চাই ভাগ বীকাব মকবিলে আবার
 উপার নাই। এতদেকে এই ভাগ বীকাব আধি আশা
 করবে। যদিচ আধি বন্ধু দুগ্ধি ওলাবলৈ যোগ্য সহও যদিচ

আমাব ভাব কচি বেলেগ বা অনাদৃত তথাপি এখান দেশত বেতিয়া আদিএ এই মাত্ৰ এটা শিশু আমি আশা কৰোঁ। সকলো এ আমাব ক্ৰটি মাৰ্জনা কৰি আমাব প্ৰতি ত্যাগ স্বীকাৰ কৰি সাহায্য কৰিব। স্পষ্টকৈ কব লাগিলে দেশত এখান পত্ৰ আছে, খাওক। আয়ত্ৰক হওক বা মহওক দেশৰ গোঁৰাৰ হওক, ভাৰাৰ বাট মুকলি খাওক। দহ জনৰ লাগী এজনৰ বোকা। দহজনে হাত জোকাবিলে আমাব পৰ্বত। জীৱাম চক্ৰে সেতু বন্ধন কৰাত কেৰ্কেটুৱাই নিজে খোৱা বাহৰ পাও দিলে। সেইৱপে আমিও আমাব বাহৰ পাও দিলো। শিশু এ যেনেকেই টাঙুলি ভাবুলি কৰি লোকক বধ দেখুৱাই সেইৱপে আমাবো শিওলিলা চাই দেশীয়া মহোদয় সকলে সাহায্য কৰিব এই আশা।

আমি ভাবিছিলো আমাব এবছৰ আয়ুঃ। কিন্তু কেইজন মান হিঠৈবী বন্ধুৰ সাহায্য আৰু পৰামৰ্শ অনুসাৰে আমি আকৌ পাঠক মণ্ডলীত জুৰুক বাৰি ওলাইছোঁ। আশা কৰিছোঁ মহোদয় সকলে ত্যাগ স্বীকাৰ কৰিব। সেই বসে আমি আৰু শীত্ৰ শীত্ৰ ওলাবলৈ যত্ন কৰিম। দয়াময় মৰ্জা শক্তিমান্ পৰমেশ্বৰৰ কৃপাত নিৰ্ভৰ কৰি আকৌ আমি ওলালোঁ। আমাব সাহায্যকাৰী আৰু চি সাহায্যতা সকলক আমি শতক বাৰ সম্বন্ধাৰ আৰু ধন্যবাদ কৰিলোঁ।

আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন।

পিছা অলঙ্কাৰ।

খোৱাৰ দৰে আমাব পিছা ও বৰ নাগৰিক। সুনিহৰ পিছাৰ প্ৰধান চুৰিয়া, চেলেঙ্গ, আৰু ধনীয়া পণ্ড। সাধা-

বৰ প্ৰজাই আঠুৰ অঙ্গ মাখিও পকা চুবিয়া আৰু খনীয়া
বা চেলেঙ্গ, বুৰঙা এটা সামান্ত কপাহী পাণ্ডু, বিয়া সৰাহত
পিছা কাপড়। কোনোএ এতিয়াৰ চোলাও ব্যবহাৰ কৰে।
মৰাম অবস্থাৰ লোকৰো সেই এই পিছা কিম্বা চুবিয়া অঙ্গ
দীঘল আৰু কাপড়ো অপেক্ষাকৃত ভাল। বুকু চোলাও
ব্যবহাৰ কৰিব পাৰে। সেইএ বেৰিবা সামান্ত। আজি
চোলা ব্যবহৃত হইছিল। বজাৰবীয়া বিবৰা সকলে বচো-
ৱাল টকালী প্ৰকৃতি কেতবোৰ বিশেষ কাপড় লইছিল।
হাঁচটী ডাঙৰ সকলৰ। ইতৰ সকলৰ ডামোল গামোছা।
ডামোল গামোছাত এমূৰে ডামোল পান চূপ বপাত কটীয়া
খোৱা সজুগ। ইমূৰে সঁচতিয়া বস্ত্ৰ, অঙ্গ বন, টিকিৰীৰ
বাহ, ইত্যাদি থাকে। যাকতে এটা আজটি দিয়াও হয়।
এই গামোছাই অনেক সময়ত পাণ্ডুৰ কাৰ্য্যও কৰে।
পাণ্ডু আঘাৰ বড় আৱশ্যকীয়। প্ৰকাশ্য ঠাইলৈ যা
ডাঙৰ সজ্জাশালি লোকৰ আগলৈ গলৈ পাণ্ডু লহলে
মহৰ। বুকু চোলা আজিচোলা কিছু আধুনিক! অৰ্গ
দেহ বিমে আমে পইজাৰ পিছিব মোতাবে। মিজ খবত
ব্ৰাহ্মণ মহন্ত আৰ বিবৰা সকলে খড়ম ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে।
কিছ প্ৰকাশ্যো সমাই মোতাবে। তিকতাৰ মেথেনা বীছা
আৰু খনীয়া বা চোলা প্ৰধান পৰিচ্ছন্ন। কোনো কোনো
ঠাইত বুকত মেঠনি মাৰি পাটনী পিছে। তাৰ ওপৰত
এখন কাপড় মোতাবে হয়। তাক আঁততাম বোলে। ইতৰ
শ্ৰেণীৰ অনেক তিকতাই খবত বুকত মেথেনা পিছে। তত
শ্ৰেণীৰ হলে মেথেনা আৰু বীছা সাধাৰণ পিছা। কপাহীৰ
চুবিয়া, চেলেঙ্গ, খনীয়া, চোলা, বীছা, মেথেনা, পাণ্ডু।
বুগাৰ চুবিয়া, বীছা, মেথেনা। পাটৰ চুবিয়া, বীছা,

বেথেনা । এড়িরাব বীহা, বেথেনা, বড় কাপোড়, গাৰোহু, চুবিয়া, চোলা প্রভৃতি হয় । বাঁবী হলে ডিকতাই প্রায় কপাহী কাপড় পিছে । বিয়া সবাহ ইত্যাদিত দুগা বা পাটৰ কাপড় ব্যবহার করে । বহু কলা ছালখিরাবে বোলোহু কাপড় খুতি । কলা কাপড় বিধুতি হয় । সুনিহ দানুহে কপালৰ ওপৰে অলপ খুৰাই চুলি দীঘলকৈ বাখে । তত্ৰ জেগীত খুকরা চাইব ওপৰে আক দীঘল চুলিৰ দামমিত পাহ । পাহবখা বৈবয়িক মৰ্যাদাৰ চিন । সকলোএ বাখিব মোহাবে । যবিয়া আক দুসলমানে মাত্ৰ গোটেই খুব খুৰাইছিল ।

সকলো লোকে শক জাপিনৰ পাবে । ইতব জেগীত চ'বিয়া জাপি । ওপব জেগীত শকদইয়া জাপী । বব সকলোএ লব মোহাবে । চিহ্নিত বিয়রা আক বিয়রাব বৈগী বোহাবী বীরাবী সকলে লব পাবে । বজাই কেৰৌবা মোলা ব্যবহার কবিব পাঁবে । ভালবীয়া আক আন কোনো কোনো চিহ্নিত বিয়রাই পাহ মোলা লব পাবে । সামান্ত মোলা বজাববীয়া চিহ্নিত বিয়রাই লব পাবে । মো আক কাঠব ঢেকব বিবেচনা যতে মৰ্যাদাৰ তাবতম্য । মগবব ভিতবত মোলাত উঠাত জাপী মোহা অৰ্গ-দেহব চিহ্নিত বিয়রাই মাত্ৰ পাবে । ছাতি বোড়াত উঠা বিয়রে বাজাজাব আৱন্তক । ফুলব মাল পিছা, ফুল পিছা, ফুলব চাকি পিছাব তাবতম্য আছে । খুতি, মালতী প্রভৃতি ফুলব চাকিও সকলোএ ব্যবহার কবিব মোহাবে । বহুত সকলব অধিকাৰীএ খাটলাত উঠিব পাবে । ইতবে মোহাবে । শহবত হলে কোনো কোনো চিহ্নিত ডেকা-অধিকাৰী বা মহতে বোড়াত উঠিব পাবে । অলকাব পিছাব বিয়রেও চিহ্নিত অচিহ্নিত নিয়ম আছিল ।

সোণৰ খাৰু পাই দোলা-অৰ্ধ-হেমৰ বিশেষ অনুভৱ চিন ।
 বাথৰ পতৌৱা খাৰু বজাৰবজৰে ব্যবহাৰ । তাকো
 সকলো স্বত্বীএ নোহাবে । সোণ খতৌৱা স্তম্ব খাৰু
 স্তম্ব সঁচকী খাৰু, লাও খাৰু, পটীয়া খাৰু । সোণৰ বা
 স্তম্ব আদমহীয়া, হুবতীয়া, ঘৰীয়া আৰু আদমী বহোৱা
 আদমী আৰু নলপতা । স্তম্ব বা সোণৰ পটীয়া আদমী,
 বাবৰী-কুসীয়া আদমী, জেটী-মেওঁতীয়া আদমী, তৰ্কী
 আদমী । সোণৰ বা স্তম্ব বিটী, দবা ওলীয়া, কলা-
 বহীয়া মণি, চিপাত মণি, কেক, সুৰীয়া, কফিয়া বা অলী ।
 চিহ্নিত অচিহ্নিত বিষয় আৰু বিষয়া আৰু বৈধী সকলে
 ক্ৰমে ভাল আৰু দুলাবান অলকাৰ পিছিব পাৰে । মাৰ-
 বণ এজাব কাঁহ পিছলব অলকাৰ । সুমিহব অলকাৰ, গায়,
 খাৰু, অলী, আদমী আৰু বালামণি চিহ্নিত আৰু অচিহ্নিত
 বিষয় অনুসাৰে স্তম্ভ-সোণৰ অলকাৰ পিছিব পাৰে । কি ডিকল
 কি সুমিহ, হুইও হাত, কাম চিহ্নিত অলকাৰ পিছে । পুৰুষ
 হলে খাৰু সদাই পিছা নিহব নাই । কিন্তু আদমী পিছে ।
 জাংকাই, কপুৰ, গঁড়ৰ খন, কাঠ আৰু পোহানব অলকাৰ
 ব্যবহাৰ হয় । বজাৰ দোলা-কাসৰীয়া ইত্যৰ কেক প্ৰাৱ
 চাৰি পাঁচ আছুলি দীঘল ।

বজাৰ বহত আসন পোৱাব নিহব বৰ্য্যদা অনুসাৰে । সেই
 স্তম্ভ পদবৰ্য্যদা অনুসাৰে এজন বহত বা বিষয়াই আসন বিষয়া
 বহতৰ ওচৰত আসন পোহাব নিহব । কুৰাঙ্গলব ওপৰতে
 কেক, কলাপাত, চাবী, কঠ, কল, বা বঙা বঙা, কৈপতৰা তলচা,
 চান, কঠ মুচলা । বঙা বঙাতকৈ কলা বঙা বৰ্য্যদাত অধিক ।
 বহত সকলব হলে চাবী, কঠ আৰু গাৰু প্ৰধান আসন ।
 তাকো বৰ্য্যদা অনুসাৰে জাবতৰ্য্য । বিষয়াৰ নিহতকৈ স্তম্ভ

যকলেও নই শিষ্যাদিক আসন্ন দিগন্ত ভাবতয়া কবে। আদ্যাব
 যাদুহে ইজনে সিঞ্জে সাক্ষাত হলে মনস্তাব প্রণয় নাই।
 মুসলমানে সেলাম কবে। সাক্ষাত হলে পোনেই কেমে
 আছা, কঁদে বোরা, কি কথা এইমাত্র প্রথম সন্তান। আম
 মনস্তাব নাই। ইতর লোক সকলে ভাবব সকলক সেহা কবে।
 কেবল ব্রাহ্মণে কাকো সেহা মকবে। অথচ সকলো ব্রাহ্মণক
 আঁকো সকলো লোকে মনস্তাব বা সেহা কবাব মিয়ব নাই।
 সামান্য জেণীব অথবা ডলতিয়া জেণীব ব্রাহ্মণে বিবরা বা
 উপব জেণীব শুভ্রাদিব আগত দাটীত বহে।

বাজ পথত সকলোএ সমানে যাব মোহাবে। এজন
 বিবরাক দেখিলে ডলতিয়া জেণীব আম বিবরায় বাট এড়ি
 দিবে। আমব কথা কবই মালাগে। ডোম, হাড়ী, মুসলমান
 প্রভৃতি লোকে বাটব দাঁড়ীএ মাত্র যাব পাবে। ডোমব
 কপালত বোঁমাহ, হাড়ীব কপালত বাঢ়নী বা মাজ্জনী জাঁকি
 দিরা হয়। কোনো সময়ত সিইতে উচ্চ জাতিব
 প্রতি আক্রমণ কবাত সেইরূপ চিহ্ন দিরা হয়। হিন্দু মাতেই
 কোঁট লয়। ব্রাহ্মণব উর্ধ্ব পুত্র, বেধা প্রভৃতি কোঁট।
 শূত্রাদিএ বেধা আক তিসক লয়। চন্দন আক মৃত্তিকাব
 দ্বাৰা কোঁট লোহা হয়। কোঁটতো পদমৰ্যাদা আক বিবরব
 টিম দেখি। তিকতা বিলাকে সিন্দুবব কোঁট লয়। তাত
 বাজে জংঘল, পেঁউবি প্রভৃতিব কোঁট লয়। মুসলমানব
 তিকতাৰ তিকতবতো কোঁট লোহাব মিয়ব আছিল। জাতি
 চন্দন, বঙা চন্দন, মৃত্তিকা বা গজা মৃত্তিকা, তুলসীব মৃত্তিকাব
 দ্বাৰা কোঁট লোহা হয়। সংমামে চন্দন কাঠব বস এবিধ
 প্রধান দুগন্ধি ত্রব্য। চাবী, আক পাটীতেই আমাব যাদুহে
 শোহাব মিয়ব। সেই কাৰণে “চাবী পাটী” বুলিলে সাধা-

বৰ্ণতঃ যেনে জেনে শৰ্মা। হুৰাৰ কঠ, কুহিলাৰ কঠ, কলাঠহুৰাৰ কঠ, কুহিলাৰ জাৰখৰ কঠ, বেতটিয়া আৰু লীঘলীয়া পাণীচৰা কাঠৰ চুৰবি শীতা, বড় শীতা, চাল শীতা কছাৰী পাট আৰাৰ গুৰান আসন আৰু শৰ্মা। চাল পাতি তাৰ ওপৰত মানুহে শোৱে। দৰিত্ৰে বাটতে সামান্য শৰ্মাত শোৱে।

সৰাই, বটা, সৰাইচকা, টোকা বটা, জুৰী বটা প্রভৃতিৰ ব্যৱহাৰে বিয়ৰ লগে লগে যায়। খোৱা লোৱাৰ কানন ব্যবহাৰ, কাপড় শিঙা, কোঁট শিঙা, বহা, খোৱা সকলোতে বড় উদ্ভাস বিবেচনা। যি বিয়ৰ কৰিব লাগিল তাক কবিলে নও হয়। সেই নওৰ বিচাৰ অতি সামান্য। আকতাৰ আশিল মাই। ফুলৰ চাকি শিঙা, আহুৰ তলতীয়াৰে চুৰিয়া শিঙা, টোকাবটা লোৱাৰ নিয়মৰ বিপৰীত আচৰণে মানুহৰ মাক কাণ গাইছে। খেলৰ বিয়ৰাবোৰে এই বোৰ প্রজা নিয়ম পালনৰ প্রতি দৃষ্টি থকা কৰ্তব্য; নকবিলে নতাই। কেতবোৰ মানুহে আকোঁ এইকুপ মোৰ উলিচাই দিছিল। বজাৰ শাসন সামাজিক নিয়মৰ ওপৰত এইকুপ অধিক। পদ বৰ্ণনা, জাতি বৰ্ণনাৰ লগত বজাৰ শাসন মিহলি হই বকাত মানুহৰ বস প্রাণ সদাই বজাৰ অনুগ্ৰহত আছিল। আৰাৰ সৰ্ব্বাঙ্গ একেবাৰে বৈবৰ্তিক পদৰ লগত বন্ধা। আৰাৰ আচাৰ ব্যবহাৰ বৰ্ণৰ লগত বন্ধা। আৰাৰ বৈবৰ্তিক বিয়ৰ আৰু পৰমার্থিক বিয়ৰৰ জুলা শাসন এনে ফলত দেশৰ প্রজাৰ অবস্থা কেনে আছিল তাক অনাৱানে জাতিৰ পাৰি।

আহা সকলোএ, পিঙ্কাসাজ পাব
উঠা জাহাজত বিদেশে য়াও ।

২৫

জাতি জাতি কবি— মুঠিবাৰি বধি-
ধাকিবা কিয়াম শানব গৰু ,
মাইনে মনত, কলিব শেবত
“হ’ব সকলোৰে একেটা চক” ?

২৬

তেমে হ’লে আক, কিয় বহি মৰা
আহা সকলোএ বিদেশ য়াও ;
“পৰ্বতীয়া জাতী”, চুকব ডেকুসি
ইসব কলত—নাম ওটাও ।

২৭

চৌৱা চকু মেলি, — সকলোৰে আজি
বিক্ৰম পতাকা হাডত ল’ই,
উন্নতিৰ পথে, বেগে আন্তহাই
এলাহ মিছালী সামৰি থ’ই ।

২৮

সকলো দেশতে, মহাছ আলোক
চৌৱা আসামত আজিও মিশা ;
সকলো দেশতে বসন্ত হাঁহিছে,
চৌৱা আসামত ঘোৰ বাৰিষা ।

২৯

সকলো দেশতে শব্দৰ জোৰ
হাঁহিছে মাচিছে শীতাল ল’ই ;

তল নহয়। তলল বহুত পৰস্পৰ আকৰ্ষণ আৰু কৰ। তলল বহুত এই এটা ধৰ্ম যে সি অত্যন্ত স্থিতিহাপক। এটা জন পাত্ৰত আত্মী দিলে বি চাইত আত্মী থাকে সেই চাইব জন সন্তুষ্টিত হ'ব কিন্তু আত্মীৰ পৰিমাণে জন-আম চাইলৈ বাব বা ওলাই পড়িব। আত্মী উলিয়াই আছিল আৰু সেই চাইলৈ জন আহিব। তলল বহুত পৰস্পৰ বিলাক কাৰ্য কৰোঁতে তাৰ তল বা হেঁচনিৰ সম্পৰ্ক দাবাৰে। এক বগু কাঠৰ পৰা তাৰ এক বগু কাটি পেলালে বি বগু থাকে সি একে চাইতে থাকিব কিন্তু যদি কোনো জন পূৰ্ণ পাত্ৰৰ দাবৰ পৰা কিংপৰিমাণে জন উলিয়াই অন্য দাৰ ভেদে হলে সেই জন বি চাইব পৰা দিয়া হইছিল সেই চাইলৈ ওপৰৰ জন বাব। তলল বহুত পৰস্পৰ বিলাক সদানে পৃথিবীৰ কালে হিব তাত্ৰে থাকে। তলল বহুত সদাই সদান তাৰে উল থাকে আৰু সি সদাই সন্তা বা সান্তোৰ বাৰে। এটা তাত্ৰৰ পাত্ৰৰ তলত যদি কেইবাটাও বগু বগু নদি দিয়া দাৰ ভেদেহলে পাত্ৰত জন চাৰিলে পাত্ৰৰ জন বিদান ওপলৈ উঠিব তাত সন্তাৰি বগু নদিৰ জলো তিহান ওপলৈ উঠিব। সান্ত, নদী পুৰণি কি পাত্ৰতে জন থাকে সকলো চাইতে জনৰ পৰস্পৰ বিলাক সদানে থাকে। পানীত ওপ চাপৰ দাই। এই কাৰণেই দিহা আৰু নদীৰ জন বই দাৰ। সান্তোৰ বৰাৰ নিমিত্তেই এইৰূপ হয়। তলল বহুত একালে কৰ বা হেঁচা দিলে সেই হেঁচা চাইও কালে দাৰ। পাত্ৰল দাবে একল পড়িতে এই দিহা আধিক্য কৰে। পানীত তাৰ সকলো কালে সদান। তলল বহুত একালৰ পৰা হেঁচিলে সি সকলো কালে বই দাৰ বা দাৰ হয়। এটা শিককাৰী বা চেৰেকাৰ পানী বোহা

কালে যদি কেইখাটাও বিছা থাকে তেনেহলে তাব মলি ভাল মুখব পৰা চেলি মিলে কেইওটা বিছাবে সমানে পানী যাব ।

জলৰ পৰিমাণ অনুসাৰে জল পাত্ৰত তাব নপড়ে । পাত্ৰৰ তলিব আৱতন অনুসাৰে তাব পড়ে । তলিব কালে বহল মুখব কালে চেপ এসেব পানী ধৰা পাত্ৰ এটাব তলিত বিমান তাব পড়িব তলিব কালে চেপ মুখব কালে বহলা পাত্ৰৰ তলিত তিমান তাব নপড়ে । জল প্ৰকৃতি তবল বস্ত্ৰ এই এটী মিলিব যে সি ওপৰব ভাগৰ তাবৰ পৰিমাণে তাব গতি ত্ৰাস হয় । জল পূৰ্ণ এটী পাত্ৰ ২৫ সমান ভাগেৰে বেধাব হাবা যদি ভাগ কৰা যায় আৰু সেই পাত্ৰৰ তলিব এটী হিছ হাবা যদি জল পড়ে তেন্তে অনুমান কৰা এক মিনিটত ৯ ভাগ পৰিমাণে জল পড়ে তেনেহলে দ্বিতীয় মিনিটত আৰু সাত ভাগ কৰিব তৃতীয় মিনিটত পাঁচ ভাগ চতুৰ্থ মিনিটত তিনি ভাগ আৰু পঞ্চম মিনিটত বাকী ভাগ কৰিব । ইয়াব হাবা জনা যায় বিমান ওপৰব তাব কৰি আছে তিমান জলৰ গতিৰ বেগ কৰি আছে । সেই কাৰণেই কোনে। কলহৰ বিছাবে পানী পড়িলে পানী বিমান পড়ি পড়ি তাকব হই আছে সি তিমান কমকৈ পড়ে । বিজ্ৰব্য তাব সমান আৱতনৰ তবল পদাৰ্থতকৈ গধূৰ সি সেই তবল পদাৰ্থত তল যায় । বাব ওকহ তাব সমান আৱতনৰ তবল বস্তুতকৈ লহু সি সেই তবল পদাৰ্থত তল গলেও ওপৰি উঠে । সোণ সমান আৱতনৰ জল অপেক্ষা গধূৰ সেই কাৰণে সি সেই জলত তল যায় । কাঠ সব আৱতনৰ জল-তকৈ লহু সেই কাৰণে সি ওপৰে । যদি এক খণ্ড কাঠ জলত পেলোৱা যায় সেই কাঠৰ পৰিমাণ জল সেই চাইব

পানী স্থানান্তৰিত হ'ল। সেই স্থানান্তৰিত জলক যি বস্তুৰে
 তলৰ জলে ধাৰণ কৰিছিল কিয়াম বস্তুৰে সেই বস্তুবোৰ জাব
 ধাৰণ কৰে। সেই কাৰণে নৌকাত বস্তু তৰাওঁতে সাবধান
 জামিব লাগে যে নাও আৰু বস্তুৰ ভাৰে সইতে যেন নাও
 ধান পানীৰ ওপৰত ওপজি থাকে। সমুদ্ৰৰ সোলা জলৰ
 সৰীৰ জলতকৈ চমিশ তানৰ এতান আপেক্ষিক ওকৰ
 অধিক। এই কাৰণে যি পৰিমাণ তৰা বকা নৌকা সমুদ্ৰৰ
 জলৰ মিহিট গভীৰ জলত ওপজিব সেই মিহিট গভীৰ
 সৰীৰ জলত সেই নৌকা বজিব। মানুহৰ সৰীৰ সৰীৰ
 জলতকৈ মতাগৰ এতান মাত্ৰ আপেক্ষিক ওকৰ। সেই
 কাৰণেহে মানুহে পানীৰ ওপৰত ওপজি সঁতৰিব পাৰে।
 চতুৰ্পদী জন্তুবোৰে যেনে ডায়ে আভাৰিকতে জলে
 পানীতো সেই ডায়ে চলোতেই সঁতৰা হয়। কিন্তু মানুহৰ
 সৰীৰৰ গঠন আৰু প্ৰকৃতি ডেমে মন্থৰ। সেই কাৰণে
 মিহিকিলে মন্থৰ। সঁতৰিবলৈ শিকোতে মানুহটো কঠি-
 ৰাতকৈ পানীত চীত হব লাগে কিন্তু দুখ, মাক, কাণ পানীত
 তল বাবলৈ দিব লাগে। পাছে বস্তুৰ মাত্ৰ প্ৰতিবাদ নকৰিব
 কাৰণে অলপ অমতে সঁতৰিবলৈ শিকিব পাৰি। জল
 প্ৰকৃতি তলৰ বস্তুৰ বৰ্ষ এই যে তাৰ তাৰ চাৰিওফালে
 সমান এইটো কোৱা হৈছে সেই কাৰণে পানীৰ ওপৰত
 মানুহে ওপজিব পাৰে। এই বৰ্ষ না থাকিলে পানীৰ
 ভাৰত মানুহ চুৰ্ণাক্ত হ'ল হেঁতেন। জলৰ এটা প্ৰধান
 বৰ্ষ এই যে তাক বিচাৰ গভীৰ যেন দেখি প্ৰকৃত
 প্ৰভাৱে তাতকৈ এ তান অধিক। যদি দেখোতে পানী
 তিনি হাত হ দেখি ডেমে হলে পৰীক্ষা কৰিলে সেই
 পানী চাৰি হাত হ পোৱা যায়। এই কাৰণে কেতিয়াবা

নাওৰ পৰা লম্বুহে পাণীত নামোতে অনেক সময়ত লম্বু
হয়।

আ, স,

সমালোচনা

ডাক ভণিতা । খ্ৰীষুত বজ্জবাম দাস বাবা
সংগৃহীত ও প্রকাশিত ।

আমাব দেশত আক বজ দেশতো “ ডাকৰ বচন ” নামে
কেত বিলাক গীতি গৰ্ভ বচন প্রচলিত । এমে কথা কোৱা
আছে যে ডাক নামে এজন্য প্রসিদ্ধ লোক আছিল । তেঁও
অল্প বয়সতে বড় বিজ্ঞ আক জাৰী হইছিল । তেঁওত
সকলো এ টান টান কথাৰ পৰামৰ্শ লইছিল আক শ্রুতিছিল ।
তেঁওত যেতিয়া কোনো লোকে কোনো কথা মোখে তেঁও
অতি সংপেক্ষে তাৰ পৰামৰ্শ দিছিল । কেতিয়াবা তেঁও দুজন
তিমিজন মানুহৰ দামা প্ৰশ্নৰ উত্তৰ একেবাৰে দিছিল । এদিনা
হাতত কুম খহ ছোৱা মানুহ এটা আক দিল। খেদোৱা
মানুহ এটা আক ঘৰৰ গাৰী দিবলৈ শিক্ষা কৰিবৰ ইচ্ছা
কৰা লোক এটা এই তিনিও ডাকত উপায় শ্রুতিলে । তেঁও
একেবাৰে উত্তৰ দিলে “ কল মথ বান্ধি বৰি, মাৰ দিল। টান
কৰি ” এই উত্তৰতে তিনিও জনৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ আক উপায়
দিয়া হ’ল । ডাকৰ বচন সজনা প্ৰাৰী আমাব দেশত বিবল
ডাকৰ বচন বেদৰ বাপিব লবে আৰববীৰ ।

“ ডাক ভণিতা ” ডাক চৰিত্ৰ নামেও কোনো লোকে
কয় । ডাকভণিতাত এই কেইটা অধ্যায় পূৰ লক্ষণ, ইবাত
দ্ব্য কিল্পে কোনো ঠাইত সাজিব নামে তাৰ উপায় দিয়া

হইছে। দ্বিতীয়-শত-বাত্ম-ইয়াত শত কোম বিব কেতিরা
বব লাগে আক কি কি বস্ত্র আত্মশাক-কেনেবস্ত্র তাব উপদেশ
আছে। তৃতীয়-শিত বকব-কেচুনা সব কোমরপে বাধিব
লাগে তাব কথা আছে। পূর্বকালত শিত সস্ত্রাব বব বা চুব
কবাব মিয়ব আছিল। আক কেচুনা সবাব অনেক কত এই
হেচুকে অহিঁডেবী জমে সবা চাব মাপার। ওপবত অস্ত্র
বাধিব পাৰি আক এজবে জাগবণ কবি বাবে বাবে সবা চাব
পার। তৃতীয়-কৰ্ম একবণ-ইয়াত কৰ্মব মিয়ব আছে।
কাৰ্য্যব বিষয়ে বিশেষ বিশেষ উপদেশ আছে। চতুৰ্থ-ম্যার
একবণ-ম্যার বিচাব বিবরক কথা আছে। পঞ্চম-মাতি
একবণ-মাতি বিবরক উপদেশ। বট-বাজমাতি একবণ
বজাব ওচবত কিলপে ব্যবহাব কবিব লাগে তাব কথা
সপ্তম-বহুদ একবণ-বাহিবব মিয়ব। অষ্টম-কুলকিনীত্ৰী
একবণ। নবম-নুলকিনী মাৰী একবণ। দশম-পৰিত্যাগ
একবণ। কি কি কথা বৰ্জবীর তাব কথা। একাদশ-বৰ্মা
একবণ-এই একবণত ব্ৰতুব তজাতজ আছে। দ্বাদশ-মেবাহম
একবণ। ত্রয়োদশ-কবি একবণ। চতুৰ্দশ-বাজালকণ।
পঞ্চদশ-ত্রব্য ওপ একবণ। ষোড়শ-কুণ্ডকব লকণ। সপ্তদশ-
পুণ্ডব সাবুজিক লকণ। অষ্টাদশ-পুণ্ডব লকণ। উন-
বিংশতি-জীব সাবুজিক লকণ। বিংশতি-বব বটনা বা
শতশতত বিবর ইহাব বাব। জামিব পাৰি যে তাক চবিত্তত
বধ্যমাধিক অনেক বিবর অনেক সজ উপদেশ আক লকণ
আছে।

ইয়াক আভোপাত পঢ়িলে জামিব পাৰি যে ইয়াত লেখা
অনেক উপদেশ মিয়ব আক নীতি আব অনেক পুৰীষ পব।
সংগৃহীত হইছে। বৈষ্ণৱ শাস্ত্র, জ্যোতিষ, নীতি শাস্ত্র পুৰাণ

কাব্য প্রকৃতির পৰা মিত্র সাব সাব কথা লেখা আছে । এনে কথা বাক ডাকি অৰ্ঘ্য বিজিয়াই শাস্ত্রকাৰে কইছে সেই বোব কথা ইয়াত লেখা আছে । কোনো এজন পণ্ডিতে এই সমস্ত মীতিগত উপদেশ তাৰাত ডাঙি পুথিব আকাৰে লেখিছে । আক সকলোক বিজিয়াই কোৱা আক কব লগীয়া কথা দেখি “ ডাক ” শব্দ প্ৰয়োগ হইছে । এনে কথা বাট্ট আছে বোলে আপোন বুদ্ধিতে ডাক যবিল । তেঁওব মৃত্যুৰ সময়ত তেঁও বুদ্ধি অংশ হোৱাত তেঁওব অপ-
 ৰাত মৃত্যু হ’ল । এই পুথী যে কেতিয়া বচে, কোনে বচে, তাৰ নিশ্চয় কৰাটান । উড়িয়া, বাঙ্গালী, সংস্কৃত, হিন্দি, অসমীয়া, কেইও ভাষাৰ কথা ইয়াত আছে । ইয়াৰ বাবা ইয়াৰ সময় শতাব্দে দেৱৰ সময়কেই বোধ হয় । শতাব্দেৰে উড়িয়া “ কুটন্ত ” “ কবন্ত ” “ মবন্ত ” কথা লিখি এই সন্দেহ হইছিল কিন্তু ডাক তণ্ডিত একেবাবে “ কবন্তি ” “ মবন্তি ” শব্দ পৰ্য্যন্ত ব্যৱহাৰ কৰিছে । থনাৰ বচন বুলি কেতবোৰ জ্যোতিষৰ বচন যেনে ৰূপ সংগৃহীত ডাক তণ্ডিতও সেইৰূপ । চানকাৰ এল আঠোটা শ্লোকত যেনে মানাবিৰ মীতিগত কথা আছে আক সেই শ্লোক যেনেৰূপে আন মানা পুথীৰ পৰা সংগৃহীত অনুমান হয় ডাক তণ্ডিতও সেইৰূপ । ইয়াৰ পৰা সাধাৰণ সংসাৰ ব্যতীত অনেক সময়ত উপকাৰ পোৱা যায় । এতেকে সাধাৰণে ইয়াক আদৰ কৰিলে বড় ভাল । দেশৰ ভাষাৰ পুৰণি পুথি বিদ্যান সাধাৰণত প্ৰকাশ পায় ডিয়ান আধাৰ ভাষাৰ উজ্জল
 ৩২ হয় ।

এ. বি. সি,

বৈশীৰ কৰ্ত্তব্য ও ত্ৰীশিকা।

আগৰ প্ৰবন্ধ বিলাকত সাংসাধিক কাৰ্য্যৰ সম্বন্ধেই আমি বিস্তৰ ৰূপে আলোচনা কৰিছো, কিন্তু বিবিলাক লেখা গইছে তাতেই যে বৈশীৰ কৰ্ত্তব্য সাংসাধিক কাৰ্য্যৰ অন্ত পড়িছে এনে মন্থৰ। আজি কালি সময়ৰ বহুত পৰিবৰ্ত্তন হইছে—এই সময়ৰ লগে লগে লাহে লাহে বহুত কাৰ্য্যৰো আংশিক পৰিবৰ্ত্তন ঘটিছে। আজি কালিৰ সাজৰ ভিতৰত অনেক ইকাল সিকাল হইছে। বহুত গৃহস্থে এই বিলাক সজাই লোৱাত বহুবেকত দৰ্জিলৈ আতি কৰে ও ২০। ২৫ টকা উৰ্চণা কৰিব লাগে। কাৰ্য্যৰ এনে গঢ় গতি হোৱাত আমি সিহঁতলৈ শিকা কাৰ্য্যটোকো আদায় বৈশী বিলাকৰ ওপৰত অৰ্পণ কৰিবৰ ইচ্ছা কৰো। এই বিলাক বৈশী সকলৰ অৱশ্যে বাব পৰ সাই লাগতিয়াল কাৰ্য্যৰ দাবিত ভুক্ত মন্থৰ। এই বিলাকে ডেও ডেওলোকৰ আজবিৰ সময় কেৰি প্ৰজৰ ৰূপে অধিকাৰ কৰিব পাৰে। অজান্ত বাবে কচহ বিবৰত সময় কটোৱাতকৈ, ওচৰচুৰীয়াৰ আলভাৰ আৰু চৰিত্ৰ সমালোচনা কৰি দিন নিয়াতকৈ শিকা বচনামি বাবে পাচি অসংলগ্ন কথা কই বুৰৰ প্ৰজতি বাৰি চুক বা ঘৰ জ্বলিকাই বহি থাকি কাল কটোৱাতকৈ বাব পৰা নিজৰ অৰ্থ সঞ্চিত হয়, কাৰ্য্যালিকা হয়, এনে কাৰ্য্যত সময় নিউৱা আদায় পকে বাস্তবিকেই বড় বৃত্তি সজত বুলি বিবেচনা হয়। বাব তাগো আটি উঠে, যি বেটী বজীৰ ওপৰত সাংসাধিক কাৰ্য্যৰ জজ্ঞাল মি বৈশী বোলায়, ডেও অজাবিনা দাংসলিও এটিব দৰে শৰীৰৰ মূন বঢ়াই দিন কটোৱাত কৈ আজি কালিৰ উলৰ কাৰ্য্যমিতো ঘৰ দিব পাৰে। এই

বিলাক গোটেই ডিক্কাৰ বন। কিন্তু এই উলাদিৰ কাৰ্য্য
অতি উচ্চ আৰু আচ্যবৃত্ত মানুহৰ ভিতৰতে বহু। দুখীয়া
মানুহে বা সৰ্বসাধাৰণ মধ্যবিত্ত লোকে সেৱত ১২। ১৬ টকা
দি উল কিনি, কলিকাতাৰ পৰা চাণেকি অনাই, মাহেকত
৪।৫ টকা দি শিকড়িত্তী বাখি ঘৈলীক এই বিলাক কাৰ্য্য
শিকা দিয়া সমাজিকৰ কথা। যি কাৰ্য্য বিলাকৰ সৰ্ব
সাধাৰণৰ ভিতৰত বহু বিস্তৃত, আমাৰ আলোচনাৰ মূলীভূত
সেই বিলাকেই। এই নিমিত্তে আজি কালিৰ কঠিন বমলৈ
পাবহোঁহকা গাভৰু বিলাকৰ অতি প্ৰিয় আৰু কম ব্যৱহাৰত
লগা এই উলাদি কাৰ্য্যৰ বিষয় আমি বিস্তৰৰূপে আলোচনা
নকৰিলো।

আমি এতিয়ালৈকে যি বিলাক সাংসাৰিক কাৰ্য্যৰ বিষয়
লেখিলো, সেই বিলাক নিজৰ আবশ্যক বুজিলেখা। বোতা
কটা, বন্ধা বঢ়া, সিবলৈ শিকা এই বিলাক সকলো সংসাৰা-
শ্ৰমক মানুহৰ অবশ্য বড় লাগতিয়াল বন, তাত অনপো।
সংশয় নাই। কিন্তু এই শাৰিৰ পৰিশ্ৰমমূলক কি কি কাৰ্য্য
নো আমাৰ মহাজ্ঞানী আৰ্য্য সকলে আমাৰ ঘৈলী সকলৰ
ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিবলৈ দিছে, আমি এবাৰ তাকে বিচাৰি
চাও। প্ৰাচীন সংহিতা আত্মাদি বহুত অৱশ্যে আমাৰ
কবতলীয়া নহয়, বহুত পণ্ডিতাদিৰ মুখে শুনিবলৈ পাইছো,
তাক যি হুই চাবি খানি ত্ৰুহু লগ পোৱা হুইছে তাতো
দেখিছো মহৰ্ষি যমুৰ মতেই সকলো বিষয়ত সকলোতকৈ
শ্ৰেষ্ঠমণীয়া আৰু সব লগীয়া। সংসাৰাশ্ৰমৰ বিষয়ে যমু
সংহিতাৰ বহুত ঠাইত বহুত বিষ সাবগৰ্ভ উপদেশ পোৱা
যায়। শ্ৰমবৈৰত পুৰাণৰ ভিতৰতো ঠাইয়ে ঠাইয়ে সংসাৰ
সম্পৰ্কীয় কথা বাকী বহুত আছে, কিন্তু মহৰ্ষি যমুৰ বচন

বিলাক সেই বিলাক সকলোতকৈ বহুত সাক্ষ্য, এই বিবৰণত
ক্ৰমান্বয়ে তেওঁ বহুত উপদেশ দিছে। এই নিমিত্তে পাঠক
পাঠিকাসকলৰ কাৰণ মহৰ্ষি মনুষ্য দত্ত দুটি দান চুঁকি দিলে।
মনুষ্যসংহিতাৰ পঞ্চম অধ্যায়ৰ ১৫০ শ্লোকত তেওঁ লেখে :—

“সদা প্রভুত্বা ভাব্যং গৃহকাৰ্য্যে নৃকরা ।

অসংক্ৰতোপক্ৰমঃ। ব্যয়ে চানুজহত্বা ॥”

আমি কহি হলেও তিকতা সদাই আমন্য কৰেবে থাকিব
বক্ৰাবলমত পাৰ্গত হব, যবন বহুবাছনি বিলাক দুই-পঞ্চাশি
তালটক মিকটক বাবিব আৰু খৰচ কৰিবৰ সময়ত হাত
খামি অলপ টান কৰিব অৰ্থাৎ হোলোকা হতীয়া নহব।

মহৰ্ষি মনুষ্য এই বচনটিৰে বৈশ্যলৈ চাই তেওঁক উপদেশ
দিছে যে “তুমি এনে এনে হবা। আৰু এনে এনে কৰিবা ;”
স্থানান্তৰে গৃহস্থকো কইছে যে তুমি ভোম্বাৰ তিকতাক
সকলবিজ্ঞা, গুণবতী দেখিবৰ অতিলাকৰিলে তেওঁক এই
এই কাৰ্য্যত নিযুক্ত কৰিব। বৰ্ণা :—

“অৰ্ঘ্যং সংগ্ৰহে চৈনাং ব্যয়ে চৈন নিরোজয়েৎ ।

শৌচে বর্ষেহপক্ৰম্যাক পাৰিভাৰ্য্যত বেকণে ॥”

১ ম অধ্যায়, ১১ ন বচন।

অৰ্ঘ্য গোটেটো আৰু খৰচ কৰা দুইওটা কাৰ্য্যত বৈশ্যক
নিযুক্ত কৰা উচিত। যবন পবিত্ৰতা, ধৰ্ম্মমিষ্টতালৈ বৈশ্যক
চকু দিবটক দিব লাগে। বৈশ্যক তাত বাহুবলৈ আৰু বাষ্টি-
বলৈ দিব লাগে, আৰু যবন সামগ্ৰী বিলাকৰ বক্ৰণাবেকণত
তেওঁক নিরোজম কৰিব লাগে।

আমি আটাইয়ে “বহুচ-বঢ়া” ছেদত যবন বৈশ্যৰ ওপৰত
বহুদৰ ভাৰ দিবলৈ দত্ত একাংশ কৰিছোঁ। এতিয়া মহৰ্ষি
মনুষ্য ওপৰত লেখা বচন পঢ়িলে মনুষ্যৰ ৰূপে প্ৰকাশিত হব

বে আমি একো অসুস্থ কথা কোৱা নাই আমি মহৰ্ষি মহুব
কথা শুনেই আবার বৈদীক বান্ধনী কবিতা লাগে বুলি
লেখিছো। এই সংসারজন্ম সম্পর্কীয় বস্তু উপদেশ বাক্য
পোৱা যায় সকলোতে আছে আৰু সকলো। এতকলৈই
কইছে যে “গৃহস্থৰ থং উঠিলেও বৈদীৰ থং উঠিব মেলাগে,
বৈদী বৃহ-অতাত্মা হব লাগে।” আমি আগেরে কণ্ঠ মূণিয়ে
লক্ষ্যলোক বি উপদেশ দিছে তাতো দেখুৱাইছো “মিথিৱেবাই
ভিত্ত্য কবিলেও থং কবি কেতিয়া ও তেওঁক উপাসন
নকৰিবা” এতিয়াও মহৰ্ষি মহুব বচন আলোচনা কৰাত সেই
রূপেই পাইছো। শাস্ত্ৰে বা শাস্ত্ৰানুরূপ এতাদৃশিই বাবই
মেলাগে, গৃহস্থৰ ঘৰৰ পৰা জিৱাৰী উলিয়াই দিবৰ সময়ত
সাধাৰণতঃ আমাৰ বি বিনাক বুদ্ধিমি দিয়া যায়, তাৰ ভিত-
বত এই কেইটা কথা অৱশ্য থকা উচিত। বি “মুখৰা মহৰা,
মুখেৰে বোকা হোৱাত কৈ হাতেৰে চোকা হোৱাছে উত্তম
২য়, সহিবলৈ নিকিবা, তিকতাব, পাকে সহনি গুণ বড় গুণ।’
ঘৰত থকা মাটি কলহ হুটাবো সময়তে চেকাচেকি হয়,
আৰু বিপু পৰতন্ত্ৰ জীৱ হুটাব যে সময় অনুসাৰে অলপ
ইকালে সিকান, হেলীয়া চেলীয়া হব পাৰে সি একো
আচৰিত মহৰ। এই কাৰণে এজনৰ ঘন বিকৃত হলে এজনে
সাম্য গুণৰ আশ্রয় তজিব লাগে-বৃহ হই, দোষ কবিলে
দোষৰ নিমিত্তে অকাখিলা বাক্ চকুৰানি মেহেপুৱাই কথা
প্রাৰ্থনা কবিত লাগে। সংসারত এনে কোন কাঠ বৃহত্মা
যানুহ আছে যে পৰমাণুতক উৎসীড়ন কৰে? লোককৰে
চলুচলীয়া চকুৰে, বিবাহত মানমুখী মেহান্তত চক্কলকাৰ হৰে
লাবণ্যমুৰ্তি কোমল বয়সীয়া বৈদীয়ে যদি মিথিৱেৰক থং
উঠা দেখি তৱত বিহবলা হই তেওঁৰ তৱত সেই মূখাল

কোন ব্যক্তি যুগলেনে সাবটি বহি চক্ৰ পাৰীয়ে তহি তিতাই
 তেওঁৰ উত্তমুৰ্তি সাহিববলৈ বা নিজৰ কোষৰ নিমিত্তে কৰা
 আৰ্থিক কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰে, আৰি কও, সংসাৰত এনে
 কোন কাঠ-বুহুৰা মিলাকণ অন্তঃকৰণৰ গৃহস্থ আছে যে
 তেওঁ তেওঁৰ বৈশ্বীৰ ওকতৰ দোৰ হলেও তাক দৰ্শন কৰা
 কৈ থাকিব পাৰে । এনে অবস্থাত বাবে মিলনীয়া ও দয়াৰ
 পাত্ৰ হয়—বৈশ্বী, গৃহস্থৰ সন্ধিৰীৰ কৰ ই যেমন । যহ
 লাগতিয়াল কাৰ্য এটিত বৈশ্বী অপাবন হল—সাহ বা
 মনস্কামিয়ে তাক দেখি তেওঁক ইতিফি কৰি অলপমান
 সুখৰ বহিলা মাৰিলে, বৈশ্বীএ তাত্তে বঙত চিটিফি জলা জুইত
 আক খৰি মিলি, তেওঁলোক বহি তালে তালে কৰ আক সেই
 কাৰ্য শিকিবৰ নিমিত্তে অতি বৃহ তাবে তেওঁলোকৰ সহায়
 তয়ে বা শিকা লভে, তেমে হলে এনে শাহ বা মনস্কামি
 অতি কৰ আছে যি বিলাকে সেই কাৰ্যত তেওঁক আক
 অধিক শিকানিফি কৰিব পাৰে, বা হু-এসাবে বুজিব পাৰে ।

বোহাবী হলেই এই “ আত্মোৎসৰ্গি ” স্নেহবল্লপে শিকিব
 লাগে । দাক বাপেতে জীয়েকক বিদ্যাই বিদ্য মিলে,
 বিদ্যাই জীয়েক লোকৰ বোহাবী হল, পাচ বিদ্যে পৰাই
 দাক-বাপেতে জীয়েকক এই কৰ্যটি শিকা দিব লাগে—
 সকলো শিকাৰ মূলতে এই শিকা দিব লাগে যে “ আই !
 তোৰ অন্তৰ বৃহ কৰিবি, সাহিবলৈ শিকিবি—আত্মোৎসৰ্গ
 বোহাবীৰ স্নেহৰ মূল ” । বিজনা বোহাবীএ এই আত্মোৎ-
 সৰ্গি শিকিছে অৰ্থাৎ বিজনা বোহাবীৰ সুখ চোকা মহন,
 অন্তৰ বৃহ, দোৰ কৰিলে ততানিকে হাতে তহিএ বহি
 কৰা বোজে, বঙত বঙ মোতোলে, তেওঁ অকামিলা হলে
 ও পতি জ্ঞতা, শাহ-সুহাসি আক গৃহস্থৰ ববহুৰা বৈশ্বী ।

বকরা কাৰ্য্যত বৈশীৰ দক্ষতা কেনেই আবশ্যক, তাক আমি কেইবাবাৰো অগৈএ কই আহিছো। গৃহস্থৰ বাহিৰ জ্ঞান-মূলক কাৰ্য্যত সদাই ব্যস্ত থাকে, বৰত কদাচিতহে মূৰ শুমাৱলৈ সময় পায়—বাহিৰৰ উপায় বিলাকৰ পক্ষে গৃহস্থ জামিৰা সংসাৰৰ ভেটো। সংসাৰৰ অভ্যন্তৰীণ অৰ্থাৎ ভিতৰৰা অবস্থালৈ এই নিমিত্তেই বৈশীএ সদাই চকু বাধিব লাগে—আৰু সংসাৰত এই কেৰি সহায় পাবৰ নিমিত্তেই বিবাহ কৰাৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য—আৰু সেই নিমিত্তেই আমি আমাৰ এই প্ৰবন্ধৰ আগ ভাগতে এচাইত কইছোঁ। “অমোৰ বিবাহৰ মুখ্য উদ্দেশ্য সংসাৰ বন্ধাৰ নিমিত্তে এজন সহকাৰী বিবাহ।”।

“ব্যৱে চান্দুহু হস্তৱা।” এইটি কি সাবগৰ্ভ কথা! বৈশী হলে সকল কৰিবলৈ শিকিব লাগে। আমাৰ বুঢ়া আৰু সংসাৰৰ অতিজ্ঞতা পোৱা সকলো মানুহক প্ৰায় কোৱা শুনি যে “মাই বুলিলেও বৈশীৰ হাতত, আপদত পৰা উদ্ধাৰ পাবলৈ এটা ভাৱেণাল বা এখিলা পাম থাকিবই লাগে। বৈশীৰ সন্ধিত বন্ধু বাখা চাই জুখৰি বৰ গোপনীয় হব লাগে। মাই বুলিলেই তড়াল কেড়িলা ও উদং হব মেলাগে, মুঠতে কলে বৈশীএ কিঞ্চিং কৰিবলৈ আৰু বন্ধিত নকৰিবলৈ শিকিব লাগে। এনে চেকত বৈশী বড় সাবধান হই চলিব লাগে—মিজৰ বিপদলৈ অলপ পাছ দি চলিব লাগে। নিজৰ তঁ ডাল উদং কৰি যদি পৰব হুংখত সহানুভূতি দেখুৱা গল, তেনেহলে অকস্মাৎ কিবিকামিনা তোমাৰ ভেমে এটা বিপদ উপস্থিত হলে তুমি পৰব কুপাপ্ৰাৰ্থী হব মেলাগিল। এই বিলাক বিষয়ত বৈশীৰ গতি “পৰিণাম দৰ্শিতা।” অৰ্থাৎ কোনো কাৰ্য্যৰ প্ৰেৰণা কি কল হয় তাক গমি চাব পাৰা ওপ থাকিব লাগে।

মানব-জীৱনৰ ভিতৰত সংসাৰাজনক আশীৰ সদান দুখী
নাই, আৰু সংসাৰাজনক হ'ব দুঃখপূৰ্ণ সৰু-সৰু টাইও
নাই। যি বিলাকে এই সৰু-বৰ সংসাৰাজনক থাকি
জীৱনত দুখভোগ কৰিব লাগিছে, তেঁওলোক বড় ভাগা-
বান। প্রকৃত সংসাৰী জীৱনৰ দুখৰ সোত্ৰাৰ তেঁওলোকে
আবাদন কৰিবলৈ পাইছে। সংসাৰাজনক বড় ভক্তাৰ,
বড় লেঠা সকলো হওক যদি কাৰ্য্যদক্ষা, গুণবতী ভিকতা
এজন্য সংসাৰাজনক ভোগৰ সহযোগী পোৱা জেনেহলে,
সহজ বস্ত্ৰনা আৰু সৰুটো ভোগৰ পক্ষে তৃপ্ত হ'ব বোধ্য।
আমি সকলো সংসাৰীজীৱ; অবশ্যে এই সংসাৰৰ দুখ
আমাৰ সকলোৰে বাঞ্ছনীয়, সেই নিমিত্তেই আমি এই
বিষয়ত ছাত্ৰ মি আমাৰ বন্ধু বাস্তৱ সকলক সংসাৰাজনক
লাগতিৱাল বিষয় দুটিমানৰ কথা কবলৈ বহিছো। এই
প্ৰবন্ধৰ লেখক যে একেবাবেই সংসাৰাজনক লেঠা আৰু চৈলা
সহি পকানুৰীয়া হ'ব অতিজ্ঞতাৰ বা বহুদৰ্শিতাৰ পৰা এই
বিলাক কথা লেখিছে এনে নহয়, এই বিলাক মহ জ্ঞান সমীয়া
সংসাৰীৰ সংসাৰিক জীৱনৰ গঢ়-গতি লেখি লেখা কথা
হুট বা এটি এই সংসাৰাজনক সম্পৰ্কীয় উপদেশ বক। প্ৰবন্ধ
লেখা কথা। মহৰ্ষি বনু, মহামুনি বাস এও লোকৰ মতকেহে
অধিক পৰিমাণে আমি আৰ্হি বৰা গাইছে। আমাৰ বিশ্বাস
যদি এই বিলাক কথা আৰু নিয়মৰ তুলতীয়া কৰি কোনো-এ
নিজৰ বৈশীক চলাবৰ নিমিত্তে মনকৰে, সংসাৰাজনক বিমল
দুখ তেও উপভোগ কৰিবলৈ পৰিব। এই বিলাক কথা
কিয়ান সত্য, আৰু ইয়াত—কিয়ান সাৰ আৰু পানস আছে,
শিকা-সকুত জ্ঞান নেলাগে আভাবিক উদ্ব-বস্ত জ্ঞানেও
ডাক দুখৰ ৰূপে বুজি উঠে। যদি অতঃপৰে এই সম্পৰ্কীয়

আম্ কিবা কিবি লাগতিয়াল বিষয়ৰ ছাট্-পৰি বান্ধ, বিজ্ঞ সংসাদী পাঠক সকলে তাক উত্থুৰিয়াই দিলে বৰ উপকাৰ পোৱা যায় ।

সাংসাধিক কাৰ্য্যৰ সম্ভাতি ইমানতে সাধৰণি বাৰি আৰি সম্বন্ধ আৰু ব্যবহাৰ বিচাৰলৈ আলচ কৰিবৰ নিমিত্তে আম এদিন পাঠক সকলক দেখা কৰিব । সাংসাধিক কাৰ্য্যৰ যে বাস্তবিককৈ ইমানতে শেষ হল, আৰি তাক কৰ মোহাৰে । এনে বহুত বিষয় আমাৰ সময় পৰা আভ্যন্তৰীণ থাকিব পাৰে, বি বিলাক সময় বিশেষে গৃহস্থৰ বড় লাগতিয়াল কাৰ্য্য বুলি বিবেচিত হয় । এই কাৰ্য্য সকলৰ সম্পৰ্কে আৰি বুঠতে ইমানকৈ কওঁ যে বিকি কাৰ্য্যই সহকৰ কৰ, শাহ, শহৰ আৰু গৃহস্থাদিএ বাকৈ কৰিবলৈ কৰ, আৰু বাস্তবিককৈ বি কাৰ্য্যবিলাক বিশেষ লাগতিয়াল আৰু সংকাৰ্য্য বুলি বিজ্ঞৰ বনেও যবে, বৈশীএ, সংসাৰত পুথ কামনা কৰিবলৈ দম কৰিলে দুঃখ পাহৰি. সকলো বাধা-বিপত্তি উন্নতকৰ কৰি যেমতেম যতে সেই কাৰ্য্যবিলাক জাৰি উঠিবলৈ আশা কৰি টাকি বড় কৰিব । গিৰিয়েকক বৈশীএ কি চহুৰে চাব লাগে, গিৰিয়েকৰ দমতোষণ কৰি থাকিলে বৈশীৰ কি লাভ হয় । তাক আৰি আগৰ বাবে এই এবড়ৰে “ সম্বন্ধ আৰু ব্যবহাৰ বিচাৰ ” নামেৰে এটি ছেদত লেখিব । আৰি দিগ্ৰ বড়ৰ লগত আটীম শাস্ত্ৰাদিৰ বচনাদি উদ্ধাৰ কৰাত বহুতে আমাক বেয়া-পাৰ বুলি জমা গইছে কিম্ব সেইটো ডেওলোকৰ জয় । আটীম শাস্ত্ৰাদিৰ চৰ্কাৰ অতাবেইতো আমাৰ সৰ্ব্ব দুঃখৰ মূল । আৰি আমাৰ খোজেপতি ডেওলোকৰ কথাটো দমকৰি কুৰিব লাগে ।

শ্ৰী ব. বহুত ।

সংসার সুখৰ ঠাই ।

১

সংসার সুখৰ ঠাই
 যি বিচাৰা তাকে পায়,
 দুঃখ চালে দুঃখ পায়,
 সুখবো অতাব নাই
 সংসারত একো নাই বোলে মজমাই ।
 কি বিবন কথা আই ।
 সংসারত সুখ নাই ।
 আকাশত সুখ পায় ?
 পাতাল সুখৰ ঠাই ?
 বনৰ বন্যপা পুৰী মৰক নে তাই ?

২

সংসাৰে সুখৰ ঠাই,
 দুৰূপ জামিবা তাই,
 ধন্যো আছে বজো পায়,
 বোগবো আছে উপায়,
 বৃহ্ম আছে বাবে সঁচা, পুৰুষ ওপজায়,
 দুঃখ ছুটিলে এটাই,
 এটাই বা সুখ পায়,
 এটাই সতিলে হাই,
 আনোটেই বহু পায়,
 বহুপী সংসার সুখৰ সাৰ তাই ।

৩

ভক্তি পদে বাধিবাই,

সদাই নাটি ভিন্নাই,
 বদন্ত পুন শুকাই
 পূর্ববৃত্ত হই বার,
 সঁচা হয় জাব কালি বব জাবো পাশ,
 বড়াবদ কেবি তাই
 কিরূপে পাঁছবা বার ?
 জুহানব জুই কেবি,
 কেমেকই দিরা এড়ি ।
 মুখ দুঃখ সমতাগে সংসায়ে সদাই ?

৪

সকলোবে ভাগ্যো মাই,
 মনে তাক পত্তিয়ার,
 মুখে কবি “ ছার ছার ”
 বাহ কাটে সঙ্গদাই
 অনুরীরা বত সবে সঁচা কথা তাই,
 কিন্তু “ কিরা বাত ছাই
 মজা কব দুনিয়াই ”
 কত জবে বিজ্ঞিরাই
 মন দিলে শুনা যায়
 সংসারত তবা সব, সূদা একো মাই ।

৫

কিনো মাই সংসারত,
 ধাম হয় পথারত,
 শক্তি আছে শরীফত,
 কেতি কবা মনোমত,
 থাই লই মুখ কথা কেমেকই কাতব ?

বসনা বসান কৰা
 নিবিধ বস্তুৰে ভৰা,
 বিচাৰি গোটাই লোভা,
 ভোকে পেট ভৰি খোৱা,
 সংসাৰে " সুখৰ সাৰ শব্দবোৰো ধৰ । "

৬

প্ৰাণৰ সজিনী আছে
 সন্তান কোলাত নাচে,
 মুখত মধুৰ হাঁহি
 সদাই ' ন ' নহে বাহি
 গজেন্দ্ৰ গতিৰে চলে শৰীৰ দোলাই !
 সুখ-সাৰ বাচি বাচি,
 হাতে তুলি বাচি বাচি,
 হেনয় প্ৰিয়াক দিলা
 জুড়াই তাপিও দিলা !
 অসাৰ চিন্তাত আছে মনক জ্বাৰ !

৭

নকৰা সংসাৰ-সুখ,
 ধৰ্ম-কৰা ধাৰ দুখ,
 সংসাৰ ধৰ্মৰ ঠাই,
 বুনি সবে কৰ ভাই,
 বিশ্বৰ নাম ধৰি জপা মলাওটি !
 দুখ ছৰ দুঃখ সব,
 অন্তে পুৰ্ণলাভ ছব,
 সংসাৰ এড়িলা বাবা,
 (সুখ-ভৰা ঠাই পাবা)

“এটি” হই যোগ দ্বা—মেবাহিবা “হুটি।”

৮

দেখিছা বজাবো হুৎ,
কটাব মেবাবা হুৎ,
কেবানিব টিসিকিত,
ব্রহ্মও যদি কল্পিত,
পলোহা সৎসার এড়ি অবণ্য মাছে ।
মেবাকিবা জাব পদ,
মতিবাহা সুনন্দ,
কেবানিব লেখনীত,
কেবানিব আত্মসিত,
ভাঁজ আছে—দূর হোতা পড়িবা সি ভাঁজে ।

৯

পার যেনে লটা-লটা
আছে তেনে লুৎ লটা
(কেবানিগে হুৎ তাই !
পোড়া পেট হতে পার)
আজসি তবাই মিরে দাঁহ পূব হলে ।
চকিত আউজি হার !
মিত্য কেবানি ককাই
চহুৎ পলকে তাই
কত মো “খিতাব” পার,
‘দেউতা’ ‘অর্ঘদেউ’ ‘একু’ কত জনে বোলে ।
তবিত কতর ধবে,
‘কেওঁদেওঁ’ কতো কবে,
আমকে কেবানি বাবু

মন কৰে হাবু কাবু,
কেবাণী মহলে কোমে হেম নুখ পাৰ ?
জানিলে সকলো পাৰ,
মেজানিলে একো মাই,
জানিলে বুজিবা তাই !
সংসাৰে নুখৰ ঠাই,
বহিব জানিলে ঘাটতেই শীকা পাৰ,
চাউলো জানিলে খাব চিকা হই বাৰ ।

ব, ব,

অসমীয়া ভাষা বুৰঞ্জী ।

১৩৭১ শকৰ শতাব্দীৰ দেহৰ ভৱ হৱ । তেঁও ১৪১১ শকত
লীলা সম্বৰণ কৰে । তেঁওৰ দিনৰ পূৰ্বে আৰ্য্য দেশত
চলতি ভাষা কেন আছিল তাৰ কোনো নিৰ্ণয় পোৱা না
যায় । সেই সময়ত আৰ্য্য বৰ্ষ শাস্ত্ৰ কেৱল পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণৰ
হাতত আছিল । আমৰ হাতত লোক পৰম্পৰ শুনা কথা
বিলে একো নাছিল । বৰ্ষচৰ্চাৰ একো উপায় নাছিল ।
দেশ অজান আত্মবত চকা আছিল । শতাব্দীয়ে মান
দেশ পৰ্য্যটন কৰি আক মানা শিকা পাই দেশৰ অৱস্থা দেখি
বড় কাতৰ হই ভাগবত প্রকৃতি শাস্ত্ৰ সেই সময়ৰ সাধুভাষাত
ভাষা বৈক্য বৰ্ষ প্রকাশ কৰিলে । তেঁওঁৰ আৰ্হিৰেই বাবৰ
দেৱ ভট্টদেৱ প্রকৃতি বৰ্ষশাস্ত্ৰ সেইরূপে ভাষা প্রকাশ
কৰিলে । বৰ্ষ প্রকাশৰ বিধিতে কুকলীনা, বাবলীনা প্রকৃতি
পুৰাণৰ অনেক অনেক কথা মাটকত অতিশয় কৰিলে ।
মাটকৰ ভাষা হৰণ কীৰ্ত্তনৰ ভাষাতকৈ এক প্রকাৰ

বেলেগ বুলিলেও হানি নাই। ভট্টাচার্য্য ভাষাও সেই
 রূপ। শঙ্কৰ দেৱে যি পুথী বচনা কৰিলে সেই বোৰ অকল
 অসমীয়া ভাষাৰ বা শঙ্কৰ দেৱৰ ভাষাৰ সম্পত্তি নহয়। খাৰ
 সংস্কৃত-মূলক ভাষা তাৰেই সেই সম্পত্তি। নাটকত তীবৰ
 ভাষাৰ বা মিথিলাৰ ভাষা সুলভৰে ব্যবহৃত। সেই পুণীবোৰ
 অল্প যত্ন কঢ়িলেই বজালী, উড়িয়া, হিন্দী বা ব্ৰজভাষা
 কোৱা লোকে বুজিব পাৰে। তেওঁ এইৰূপে পুথি বচনা
 কৰি সমুদায় ভাষাতৰ সাহিত্যৰ পুষ্টি সাধিলে। কালক্ৰমে
 ধৰ্ম্মৰ বিকাশে সহিতে সেই পুথি সকলোৰে আদৰণীয় হ'ল।
 ভোমে যাচ মাৰোতে, খড়িকটীয়াই খড়ি কাটোতে, ধান,
 বোওতে, কাটোতে, বাটেৰে যাওতে, বিয়া সৰাহ সকলোতে
 কীৰ্ত্তন দূশম প্ৰকৃতিৰ পদ চলিবলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ ইচ্ছা
 সম্পূৰ্ণ হ'ল। আসামৰ ভাষাৰ এই প্ৰথম যুগ। শঙ্কৰ
 দেৱৰ জন্মকেই আমাৰ দেশৰ ধৰ্ম্ম, কি জ্ঞান কি ভাষা কি
 আমনিয়ৰ নৃত্যম শৰ্কৰ আৰম্ভ বুলিব লাগে। এই আৰ্হিৰেই
 মহন্ত সকলে নিজ নিজ বংশৰ চৰিত্ৰ বচিলে। আমাৰ
 বজাৰত যি বিলাক কাকত পত্ৰ হিসাব আছিল সি আমাৰ
 ভাষাৰেই আছিল। কটকী আৰু আম তত্ৰ তত্ৰ লোক সকলে
 বুৰঞ্জী লেখিছিল আৰু বাখিছিল সিও অসমীয়া ভাষাত।
 সাধাৰণৰ মাকত ভাষা শিক্ষাৰ মিয়ম নাছিল। ছাত্ৰে
 কেৱল সংস্কৃত শিক্ষা মাত্ৰ কৰিছিল। কেৱল "কাহাণী
 অহ মাত্ৰ ভাষাত শিক্ষা দিছিল। তাৰ সংস্কা আৰু সীমা
 অতি কম। অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণেই নাছিল। মাত্ৰ
 সময়ে বুৰঞ্জী আৰু চৰিত্ৰ লেখা হৈছিল। চিঠি পত্ৰ দিয়াৰ
 ব্যৱহাৰ নাছিল। আকস্মিক কেতিয়াবা দিব. মগিয়া হলে
 আমাৰ কোৱা. যেন ভাষাৰেই দিয়া হৈছিল। বজাৰত

পৰা ভাৰ্য কলি, সিদ্ধান্ত পত্ৰ প্রকৃতি বি বিয়া হইছিল তাৰ
আবন্ত সংকৃত গভেৰে হই শেৰত. বৃষ্ঠ কথা থিমি ভাষাবে
লেখা হইছিল। কত্ৰাসিংহ অৰ্গনেন্দ্ৰব বিমব পৰা এইৰূপ
হইছিল। তাৰ পূৰ্ণব দান পত্ৰাৰি সংকৃত ভাষাত লেখা
হইছিল। সেই আদৰ্শ যতেই ব্ৰিটিশ গবৰ্ণমেণ্টৰ দ্বাৰা এই
দেশ দখল নোহাব পাছে সংকৃত গভ আৰু ভাষাবে সিদ্ধান্ত
পত্ৰ “ কলি মহজব ” লেখা হইছিল। বজ্জাব বড় তঁ কানব
পেড়া কাকতো অসমীয়া আছিল। এই পৰ্য্যন্তে অসমীয়া
ভাষাব বিত্তীয় যুগ।

১৮৩৫ সনত দেশীয় ভাষাত বাজকীয় কাকত পত্ৰ
লেখাব বিধি হ'ল। সেই সময়ত আমাব দেশৰ বাজকীয়
কৰ্মচাৰি যাজেই অধিকাংশ বঙালী আছিল। অসমীয়া
ভাষাব দাব: যে বাজকীয় কাকত পত্ৰ সকলো লেখা হ'ব
পাবিব এমন্তেই সন্দেহ হ'ল। “ বোৰ্ড অব বেবনু ”
“ সদৰ আদালতৰ ” পৰা বি কাকত পত্ৰ আহে সিও বঙালী
বা উৰ্দু। সাত্তে সোত্বেবৰ বঙালী ভাষাই যে এই দেশৰ
চলিত আৰু আবন্তকীয় ভাষা সেইটো ঠাৱৰ হ'ল। আৰু
সেই কাৰণেই বঙালী ভাষা প্রচলিত হ'ল। গবৰ্ণমেণ্টৰ
পৰা বি ইচ্ছুল স্থাপিত হ'ল তাত বঙালী ভাষাব পুৰী চলিল।
“ প্রথম শিকা, দ্বিতীয় কথা, জামোদৰ প্রকৃতি পাঠ্য পুস্তক
হ'ল। ইচ্ছুল কছাৰীত বঙালী চলিল। কছাৰীত নামা
প্রকাৰ কাৰ্য্য হয়। সেইৰূপে কছাৰীৰ ভাষাও বিস্তৃত বা
খিচিৰী ভাষা হ'ল। পাবলী, উৰ্দু, বঙালী, সংকৃত, অসমীয়া
সকলো, বিহলি। জিহট্ট, ঢাকা, বৰদমানিং জিলাৰ লোকেই
অধিকাংশ আছিল। সেই সকলে বাহ্মান ভাষা কেৱল
সাধাত ৰূপে শিকা পাইছিল। ব্যাকৰণ ভেজিয়া নাছিল।

এনে অৱস্থাত তাৰাৰ অৱস্থা কেনে ডাক জানিব পাৰি । ইন্দ্ৰলত বি শিক্ষা দিয়া হৈছিল সেই শিক্ষা বাকবণ শূন্ত বুলিলেও হানি নাই । বৰ্ণবিভাসৰ সীমা অতিক্ৰম হৈ গৈছিল । অসমীয়া মামুহেও বঙালী তাৰাকে উচ্চ ভাৰা বুলি স্বীকাৰ কৰি ললে । বৰ্ণ আগৰ তৱত ইংৰাজী ভাৰা শিক্ষাৰ প্ৰতি লোকৰ অনিচ্ছা আছিল । ইফালে আমে-
 বিকাৰ পৰা যিহুদাবী সাহাৰ সকলে আহি দেশত বৰ্ণ প্ৰবৰ্ত্তাবলৈ ধৰিলে । সাধাৰণে বুৰিব পাৰা তাৰাৰে “বাই-বেল” প্ৰভৃতি খ্ৰীষ্টীয়ান শাস্ত্ৰ তুঙা হ’ল । কিন্তু অসমীয়াৰ বাকবণ, অভিধান নাই । যেইএ যেনেকেই পায় তেনেকেই লেখে । পাত্ৰী সাহাৰে বিবুদ্ধি হৈ সংকুত বৰ্ণমালাৰ অনেক শব্দ আৰু ব্যঞ্জন বৰ্ণ খেদি নুতন বৰ্ণ মালা সৃষ্টি কৰিলে ; অকণোদয় সংবাদ পত্ৰ প্ৰচলিত হ’ল বাইবেল তুঙা হ’ল । ইয়াৰ বহু দিন পূৰ্বে অৰ্থাৎ ১৮১৫ ইংৰাজী সমত কলিয়াবৰৰ আত্মবায়ম পণ্ডিত নামে এজনে জীৱামপুৰৰ যিখাত পাত্ৰী, ডাক্তাৰ কেবী মাৰ্শমেন ওৱাৰ্ড সাহাৰৰ লগত যোগ হৈ বাইবেলৰ নুতন নিয়ম ভাগ অসমীয়াত ভাঙি-
 ছিল । প্ৰকৃত পক্ষে অসমীয়া পাত্ৰী সকলে অসমীয়া তাৰাৰ পুনৰ্জীৱনৰ জন্তে বিশেষ যত্ন কৰিছিল । অধিক কি ? তেঁওবিলাকৰ যত্নতে জামাৰ মামুহে জানিবলৈ পাবিলে যে অসমীয়া এটা ভাৰা । পূৰ্বে আমাৰ ডাকৰ লোক সকলে নদীয়া শান্তিপুৰৰ কণোজপুৰ বিক্ৰমপুৰ প্ৰভৃতি ঠাইৰ পৰা অহা বুলি অহকাৰ কৰিছিল । ক্ৰমে সেই সকল প্ৰাচীন ভাৰা ভিৰোহিত হল । আনন্দবাহু কুকনে অসমীয়া লৰাৰ দ্বিত্ব নামে পুথী প্ৰকাশিত কৰিলে । দেশৰ লোক সকলৰ অসমীয়া ভাৰাৰ প্ৰতি চকু মুকলি হ’ল

বঙালী ভাষাই দেশ দখল কৰাৰে মাৰে মাৰে হুখমি এখনি অসমীয়া পুখী ওলাবলৈ ধৰিলে। ব্যাকৰণ লেখা হ'ল। অসমীয়া আৰু বঙালী দুইও ইটে সিটো প্ৰতিদ্বন্দ্বী হ'ল। দুইও ফালে কঁকালত কাপোড় বন্ধাবন্ধি লাগিল। এই অসমীয়া ভাষাৰ দ্বিতীয় যুগ।

সাব জৰ্জ কেছল সাহাৰ বজা প্ৰদেশৰ মেনেটেমেন্ট গবৰ্ণৰ হ'ল। তেঁও অসম দেশত কছাৰী আৰু ইন্দ্ৰজব পৰা বঙালী খেদিবলৈ আজ্ঞা দিলে। অসমীয়া আৰু বঙালী কিছু দিন ঘোৰ যুদ্ধ লাগিল। দুইকো দুইও "মৰা তুফি, হানিৰ বজা সম মুক্তি" শেৰত অসমীয়া জয়ী হ'ল সাধাৰণত অসমীয়া চলিল। গাঁৱলীয়া পঢ়াশালি অসমীয়া চলিল। কিছুমান পুখী ছপা হ'ল। গান্ধীয়া পঢ়াশালিত সেইবোৰ ব্যৱহাৰ হ'ব ধৰিলে। কছাৰীতো সেই ভাষাই চলিছে। কিন্তু মিশ্ৰিত ৰূপে চলিছে। এই পৰ্য্যন্তে পূৰ্বৰ শ্ৰেণীৰ লোক শেৰ হোৱা নাই। অসমীয়াৰ পক্ষ সমৰ্থনকাৰি অসমীয়াৰ সংখ্যা ক্ৰমে অধিক হৈ আহিলেও মিশ্ৰিত ভাষা মাৰ্জিত কৰিব পৰা হোৱা নাই। অসমীয়া মাতৃহে চিঠি পত্ৰ লেখাত অসমীয়া ব্যৱহাৰ হ'ব লাগিছে। অসমীয়া যে এটা ভাষা ইয়াক সাধাৰণে জানিবলৈ ধৰিছে। কিন্তু দুখৰ বিষয় এটো যে ভাষাৰ পুষ্টি সাধন কৰিবলৈ আঁহৰ ঘন নাই। প্ৰাকৃতিক উৎসাহ দিয়াৰ বদ আমাৰ সাধাৰণ মাতৃহে নাই। দৰিদ্ৰৰ মনোবল যেনে উঠি এই কনয়ত ল'ৰ পায় সেইৰূপে আমাৰ মনোবল। এতেকে আমাৰ দেশী ভাই সকল! উঠা। এতিয়া চৈতন্য যুগ মনৰ চিন্তা কাৰ্য্যলৈ আনা। জাতি বেলে সন্মানিত জাতীয় ভাষাও তেনে সন্মানিত। আমাৰ ভাষা অসমীয়াৰ পৰা

মানাহ মনীলৈ । বজা আৰু বাজ কৰ্ণচাৰীলৈ মহয় ।
কোনো এখান মগৰ বা এজম বা দুজন বিখ্যাত লোকৰ ভাৰা
আমাৰ ভাৰা মহয় ।

আমাৰ ভাৰা সংস্কৃত মূলক । সেইরূপে বঙালী আৰু
হিন্দী ভাৰাও সংস্কৃত মূলক । আমাৰ মানুহৰ ধৰ্ম, আৰু
ধৰ্মৰ লগত লগলগা আচাৰ নীতি তাৰ সকলো একে ।
সেই কাৰণেই ধৰ্ম, আচাৰ, নীতি সম্পৰ্কীয় কথা, বহু সকলো
বিষয়ত সমুদায় ভাৰততে সংস্কৃত মূলৰ সিদ্ধিতে একে । সেই
কাৰণেই অসমীয়া বঙালী হিন্দী উড়িয়া কেইও ভাষাৰ
উচ্চ আৰু সাধুভাষা প্ৰায় একে । সাধাৰণত বিিন্নপ কথা
বাৰ্ত্তা হয় তালৈ চালে বেলেগভাৱ দেখি ।

আমাৰ ভাষাৰ বিশেষ ঠাইৰ বিশেষ বিশেষ বিভাগৰ
কথা আৰু তাৰ বোৰ এতিয়া মাজিঁত আৰু বাবজত হ'ব
লাগে । আমাৰ দেশলৈ যেমন্তে মানা দেশৰ লোক
আহি আমাৰ লগত মিহলি হইছে আৰু যেমন্তেই বিদেশীৰ
পৰিষ্কাৰ আৰু আহাৰ ব্যৱহাৰ লইছে। সেইরূপে আৰু
বিদেশীৰ কথাৰো লইছে । মেজ-বাচিৰা গিলাস শীকদান,
হোকা ছিলিম, কাৰিজ পাওজায়া প্ৰভৃতি অছেত্ৰৰূপে আমাৰ
ভাষাৰ কথা হ'ল । এই বোৰ আৰু আদৰ্শকৈ লইছে ।
ই বাক্যত ছাৰি নাই । বৰঞ্চ আমাৰ ভাষাৰ পুষ্টি সাধনহে
হইছে । ইয়াক অমান্য কৰা যে কিমান সজত আধিক্য
নোহোৱাৰে । এই বিষয় আৰু বিশেষকৈ আলোচনা কৰিম ।

জ, ম,

বঙ্গনী ।

১

নিমগ্নান শূন্যমার্গে কবিতা জগৎ,
পশ্চিম আকাশ শেষে লোহিত আভাসে
বজ্র অগ্ৰকাল, বহি বিস্তারি ভাষা
শুইলে বিজ্ঞানচলে এবং মহা ক্রেনে ।

(২)

মাই আক মহাক্ষয় উত্তম কবিতা ;
মুখাল প্রচণ্ড দীপ ; ভগ্নে পুণ্ডিত
ভূবন , কেহল কবি বস্তুকা জ্বলন
কবিতাছে লোকগণ গৃহ আলোকিত ।

(৩)

মাই জন কোলাহল পক্ষীর স্রব,
শেষবার ছেতু কাক কবি কা কা ধ্বনি
প্রবেশিলে নীড়ে ; লই তুচ্ছ খেচর
বহিছে প্রশান্ত মূর্তি নিখিল বহনী ।

(৪)

বঙ্গনী মিলনে এবং বঙ্গনী-বস্ত্র
পূর্ণকলা ধবি ভাসে স্নান অথবে,
উজ্জ্বল বস্ত্রত ধল যেন এক ধন
ভাসে মেঘ-ছারাকৃত স্রব্ধ সাগরে ।

(৫)

ভাষা আলোক স্রব মন্তকে ধবিতা
বহিকর উজ্জ্বলিত বিটলি মিচর
কীটলিছে দেহ দ্বিত্যে বতাইয়া,
মাজে বাজে একোবার সখীবে কোলয় ।

(৬)

মকর মনুষ্য,—যেন কুন্দুম আবলী
উজ্জ্বল বাদে ; কিবা অসিদ্ধ বসনে
দীপকবৎ থও বেম শোভন উজ্জলি—,
কুটিরাছে নীলাকাশে কোমল কিরণে ।

(৭)

কুটিরাছে নীলাকাশে কোমল কিরণে,
কবি চন্দ্র-কলোজ্জ্বল নিজকব নামে ;
হৃপেখবে যথা হার দাস হৃপগগে
কবর ঐশ্বর্যশালী স্বধন প্রদামে ।

(৮)

আমাবস্তা বজ্রনীড় বিরূপে সিসব
শোভন গগন পটে উজ্জ্বল ববণ,
নিষ্কটকে লই যেন ঐশ্বর্য বিভব
অবাধ্য অধীন ভাবে কুত্র হৃপগগ ।

(৯)

আজি কিন্তু মোহে ডেমে ; অশ্রু আসনে
সবেও মলিন মুখ, গোবর বিহীন ;
জিহ্ব হৃপগগ জেতা হৃপতি শীতলে
ধবর যিরূপ ভাব অধীন স্থলীন ।

(১০)

অধীনতা নাই বাব কিবা আছে ভাব,
নবদয় এক বিন্দু উত্তপ্ত শোণিত ;
জীবনে জীবনীশক্তি নাথাকে সকাব,
ডেজীরাম পদে সদা যন্তক মথিত ।

(১১)

একটি হুঁতাত তাব দিছে কুঁচি কুঁচি ;
তাৰ মাৰে এই এক দেখা তাৰা কুল
হেক্সাই অমানিশি.—দুখ বিতাবনী—,
চক্ৰব অধীনে আজি যেন বাহি কুল ।

ক্ৰমশঃ

শিখতঃ

বিবাহ বহস্য নাটক ।

প্ৰথম অঙ্ক—প্ৰথম দৰ্শন ।

বজ্জালা ।

মনু হুতাবনীৰ প্ৰবেশ ।

মনু—(মাত্ৰ)

জয় জয় জগন্নাথ জগত জীৱন ।
জয় প্ৰভু নিবন্ধন ব্ৰহ্ম সমাধন ।
তোমাৰ ইচ্ছাত এই জগত সংসাৰ ।
নৃতি ছই চলি আছে নাহিক অসাৰ ।
মনুষ্যে সমাজ পাতি আছে পৃথিবীত ।
মানাবিধ কাৰ্য্য আত হোৱে হিতাধিত ।
সংসাৰেই হয় জ্ঞান মহা বজ্জ কুঁচি ।
বজ্জকুঁচি প্ৰতিৰূপ হয় জ্ঞান কুঁচি ?
সংসাৰৰ দোষাদোষ দেখি বজ্জালালৈ ।
দোষ তাজি গুণ লয় মহন্ত সকলে ।

(আহুতী হুতাবনীৰ প্ৰবেশ)

আহুদী—অঃ ভালোতোহে ! ইরাত্তে আহা ! বর মাই-
কিরাব বাপেক মুনি বিচাৰি কুৰিহেঁ ।

মু—মমে, মমে কঁকা ।

পূৰ্বাপৰ কথা কেহে সকলোএ মেখে ।

এতিয়াব —————

আহুদী—কিনো মাটবম বেলা ?

মু—আকৌনে ? ভাল মাপাৰা ।

এতিয়াব সমাজক মমেবে মেমেখে ।

আধুনিক সমাজক দেখাইবাৰ মমে ।

আহুদী—বকি থাকা । বাজাৰা নাগে বিবৰাব টেকেলা
আহিহে ।

মু—ছিঃ ছিঃ ভাল মাপাৰি ! ওহিরা !

বেলিবে। হুতম মাট বর সবতমে ।

আহুদী—ইমান দিন এই মবে কেদেলী পূৰ্বাপ গাই
থাকোতেই গ'ল । মবলৈ বর কান মাই ।

(মু বারমব ওখেখ)

মনি—ডোবোনাতে কিনো কল বাম লগাইছা ?

মু—মহর । বর মাটবম মেলিবলৈ আলটিছো, এই
জনীএ আহি বাজাৰাব কথা কইছে ।

আহুদী—টেকেলাই মেড়ে । বিবৰাবে যোবে ভাল
দেখিহে । ভেমে মহলে গক ছালকে মিলেহেভেমে ।

মু—মিরে গক মিরক যোতা । নামে বকি-কুৰিও যোতা
ভেও যোক মাট মেলিবলৈ দিরা । বাক ! বারম বাপু ।
বিবাহ বহন্ত মাট থাম মেলিব খোজো কি বোলা ?

মনি—ভাল কথা । আহিও আহো ।

আহুদী—যর নাইতে তাকে কবো । যদি হকড কাজি
বলত অকাজি, ধুম পেচ যবাত আগ এনে ডিকবাব তার সব
লাগে ধোক লগ দিবা । যর এতিয়া বাও ।

যবু—বোহা বাইছ । তোমাব গুণব লীনা নাই ।

(আহুদীৰ প্রস্থান)

হানি—ভেনে হলো যাও ব'লা ।

যবু—ব'লা ।

(প্রস্থান)

দ্বিতীয় দৰ্শন ।

সুমনন্দ গাও বুঢ়াব ঘৰ ।

সুমনন্দ আক ধনী ঘেবী বহি ।

ধনী—এই থামনো কি পাতিছা ।

সুমনন্দ—জানো, মিতিব কি কইছা ।

ধনী—দলঘীক দিরাবনো কি কবিলো ।

সুমনন্দ—ঘোব একো নাই । তোমোলাকে যি কবোলা
সেই । লবাবো গবাকি ছোহালীবো গবাকি । ঘোব গাব
অবন্তব । থাবলৈ ঘবত ব্রহ্ম কণ এটা নাই । কেতিব
কালেও সেই । বোবা ভেনেই পানীএ মাথিলে । আহিমত
গোছ এটাকে পেলাব বোহাথিলো । গক ছানবো এটা
হেবাল । আকিতব পবাই বত দুংগ পাইছে । বোহাবী
জলীবো গা সাবিবব নিম হইছে । বহিহালনীবো আগব
ব্যাধিটো উক দিছে । ওকা জামী ববিবলৈকো পরসা
এটাই নাই । গেবেলাকো আকিতব আক তিবা কিবি
অনাব বাবে দুটকা কব একুদীমান দিব লাগে । বোলৈ টকা
খাজানাব এটকাও দিরাই নাই ।

ধনী—যদি কথা বিবাহ হয় ইবোবব এটা ব্যয়ব্বা হ'ব।
মুঠে তোমাব—

মুন্স—সেইটো পাইছো, কেইওটা ঘৰ ডাঙিছো। তাকো
ছোতাবব উপায় নাই। সকলো পিনে বিবুজি। ছোতালী
আছে থাক। বেজী আছে বটীয়া হ'ব। তাই গলেই
ঘৰ খনেই উবাব হ'ব। তাইক যিটোনে দিছিলো তাব
মেঠাটো তেনেই থাকিল।

ধনী—সকলো হ'ব। তুমি দুঃখ নোপোয়া। মুঠে
দিও বোলা। যিতিব ঘৰ ডাল। গকও মহে বানে ধনে
চহকি। গোসাই ঘবীয়া বাট একেবাও আছে। সবাহে
হুকসাই বড় চড়ু এটাও পায়। অনীব ঘবব কনী বুলিলে
তিনি ত্রৈলোক্য জানে। সি দিনা ঘব চাই আহিছা।

মুন্স—বাক ভোবোলাকে সজ বুলিলেই সজ। অহা
যোয়া কবোকচোন গড় গতি টাও।

ধনী—কথা বাবিলে ডাল। গোসাই ঘবীয়া ছিত্ত
কেবাও মবা বার ঘর এতিয়া বাও।

(প্রস্থান)

মুন্স—(অগত) ছোতালীৰ ডোলনী হ'বব দুবছৰ মাঘ
আগবে পবা বাস টেকেলাই পুতেকলৈ ধোজে বর বন্ধুও
অমেক দিছে। লবাটো ঘেদিবা ঘবিল। সিটো মেঠা
গলেই। বহু পাঁচলীৰ পুতেকলৈ ডোলনি ডোলে। টকাও
দিছে আকিত মহাহেকে। দিছিল, গকও দিছিল খেতিতো
সাহাজর পাইছিলো। লবাটক নত কুলীয়া ছোতালীবে
কেমে বুজিবে তুমি আহাব হকুয়াই অপবাব সিয়াইছো।
ইবেল দিছিগে। বন্ধা পাবব আগতক আছে। বর
অপখ মাখাওএই। তুমি আহা বহিলেই। পানী গৰাটিক

যে চপার খুজিছিলো তার বস্ত্র বাহানি বোর আমার দ্বন্দ
আছেই বস্তু খোয়া কোনেও দেখ মাই। খত পত্র নাই
আশাতে বিও আছে। তার বস্ত্র সোণা বখার পাখিলে
ভালেই হয়। অঃ উপায় ওলাইছে জাগীরদার লখাটো যে
চাপির খোজে তাক চপালে সম্রাতি পানীগরায় গোচর
কবিও একো মাপার। কহ বোলো ঘোর ছোৱালীলৈ চাপির
খুজিছিল পাছে জাগীরদারক চপোৱাত খিয়ালতে ঘিচাই
বহুর জাহ দিছে। (হাসি এটাঘাতি) বহিরালদী, তামো-
লব গামোছা খন দে চোল। বর্ণীতত চোকেই মাই।

(গামোছা লই বহিরালদীর প্রবেশ)

বহিরালদী—আজি গধূলিলৈ জাগীরদার বহু আহিব
মহর।

সুন্দর—বরও তাকে ডাখিলো। সি দুবলি বটীরা হামুত
তাক চপাই মাহ খবিরহ কেই ভালকে পোলাও। পাছে
যি হয় হ'ব।

বহিরালদী—তোমার এমে কখাই মগ'ল। যাকে হয়
এটাক দিব লাগে। এই দবে সকলোকে টুটুগাই বস্তু খোদা
ভাল মহর।

সুন্দর—কথা সঠি! কিছ কি কবো। লখাই ছোৱা-
লীএ এজোপা। পোহ পাল বোৱাই টান। এই দবে টগব
বগব নকবিলে মহর। ছোৱালীর পয়া কিমান সাহায্য
পাইছা মাজানামে। এইএ এটা খেতি যেমে হইছে।
ছোৱালী গাতক হ'ব মো কেই দিম হইছে, বুটে আজি
চাখি বহুব। তোমার বাপেবাই দেখোন তোমাক আট
বহুবব সুওতহে মোক দিছে। বাবটা মানব টোপোলা খানে।

যন্ন এ পাক লাগিলে চাইটাব জগব তাতিলো । আবি
আছেনে ?

বহিৰালনী—মাই—গেবেলাৰ দোকানলৈকে যাও ।

(প্রস্থান)

পুস্প—বাক বোহা । মোৰ গাটো টগ বগাইছে ।

(প্রস্থান)

স্তোত্র ।

সকলোৰে পিতা তুমি, তুমি সৰ্ব্বদয়,
সকলো দেশত পূজা সকলো সময়,
জানী বা অজানী কিবা সাধুঘৰে,
পূজিছে “বিহোবা” “বোব” বা “লউ” নামেৰে
(তুমি) জামৰ অতীত আৰু অমাদিকাবণ,
বাখিছা জামক মোৰ কৰি আত্মানন্দ,
এই যাত্ৰ জামো যন্ন তুমি দয়াময়,
আৰু জামো মুঢ় যন্ন মাই জামোনন্দ ।
বদিও কৰিছা অল্প অল্পহা আমাৰ,
তেঁও পাৰে । যেন্না ভাল কৰিব বিচাৰ,
সকলো জীবই যদি ভাগ্যৰ অধীন,
তথাপিও মৰ যন্ন সদাই স্বাধীন ।
বিবেকে বি কৰে মোক কৰ্মৰ বিধান,
হওক যেন্ন তাত বতি সৰ্গৰ সমান,
অথবা মৰক বুলি যি কাণ দঢ়াই,
হওক যেন্ন যিন্ন তাত মৰকৰ প্ৰাণ ।
অমন্ত দয়ালু ওপে যিদিছে প্রকৃতি,

তাত যেন সকলোত্রে যন্তোষিত হোত্রে,
 যেতিয়াই সূত্রে তুঞ্জে প্রভু মণ্ডনাম,
 তেতিয়াই লোকে বাণে ঈশ্বর বান ।
 তোমার যে দয়া এই কুত্র পৃথিবীত,
 তাবির নিদিবা যেন আছে যে ইলাত,
 আক যেন তুমি দাতা নববে ঈশ্বর,
 নেডাবো, যি সূত্রে প্রভু হাজার বিশ্বব ।
 এই যেন বলহীন অজ্ঞানব হাত,
 পতিত লোকক যেন মকবে আঘাত,
 পৃথিবীত যি সদাই বিপক তোমার,
 তাক যেন মকবোহো মজ ব্যবহার ।
 জ্ঞান পথে আছে যদি কবা দয়াদান,
 বিহত থাকিয়র সূত্রে অবস্থান,
 ভ্রান্ত হই ভ্রমো যদি মর ভ্রমপথ,
 সূপথে চলাই কবা পূর্ণ যমোবধ ।
 বিবি বস্তু দিছা প্রভু তাবি মোব হিত
 কদাচিতো যেন তাত মহৎ গর্জিত,
 নিদিছা যি বস্তু যেন তাতে দয়াময়,
 মহর কদাপি অসন্তোষব উদয় ।
 শিকৌত্বা পবন হুঃখ তাবো আপোনাব,
 অন্তব মোব দেখিলে মকবো প্রচাব,
 দয়াময় যি করণা দিছা মোব প্রতি,
 সেই দয়া দেখাও পবক, দিয়া যতি,
 যদিও অধব ময় মহৎ অধিক,
 কিরনো তুমিএ দিছা এই গ্রাণ বোক,
 চলোরাছে দয়াময় তোমার অধীনে,

জীৱন মৃত্যুৰ মুখে যাও যেই পোন,
যি আছে স্বৰ্গৰ তলে সকলো থাকোক,
কেৱল আজিৰ এতু অৱ শাস্তি হ'ক,
ভাল বেয়া দিয়া তুমি, জানাছে তুমিএ.
তোমাৰ ইচ্ছাটো যেন সম্পূৰণ হোৱে ।
সকলো ভূবন এতু তোমাৰেহে স্থান,
পৃথিৱী, সাগৰ শূন্য পবিত্ৰ আসন,
সকলোএ যেন একে লগে গীত গাই,
প্ৰকৃতিও পূজা যেন ধুনা উড়ুৱাই ।*

ক, ব,

* ছাত্ৰ ৰচনা । ইংৰাজীৰ পৰা ভাঙি লেখা হৈছে । স.

শ্ৰী শিক্ষা ।

জগৎ অৰ্দ্ধা জগদীশ্বৰে এই পৃথিৱীত শ্ৰী পুৰুষ চৰিত্ৰ জাতি
প্ৰাণী সৃষ্টি কৰিছে । সকলো জন্তুতে শ্ৰীপুৰুষৰ আৰুতি
আৰু প্ৰকৃতিগত বৈলক্ষণ্য দৃষ্ট হয় । শ্ৰীজাতি পুৰুষতক
দুৰ্গল আৰু কোমল স্বভাৱাপন্ন এতেকে শ্ৰী পুৰুষ সন
গুণাবলম্বী বা তুল্য কাৰ্য্যকাৰী হব নোৱাৰে । ভাৰতবৰ্ষত
পূৰ্বে শ্ৰী শিক্ষা যে প্ৰচলিত নাছিল এনেদৰে কিন্তু সি অতি
বিষল আছিল । ৰাজকন্যা সকলে গান বাজ দি আৰু তাৰ
লগে লগে লেখা পড়াও শিক্ষা কৰিছিল আৰু কোনো
কোনো ব্ৰাহ্মণ কন্যাইয়ো আপোন পিতৃ বা স্বামীৰ পৰা
লেখা পড়া শিক্ষা কৰিছিল । মহাত্মা মহুৰেও কৈ গৈছে
যে “কন্যাপোষং পালনীয়া শিক্ষনীয়াতি যতঃ” কিন্তু
শিক্ষা শব্দৰ অৰ্থ কি তাক প্ৰথমে গমিচোৱা উচিত ।

বালিকা বিজ্ঞানদর্শনে বহুলা কিতাপ এটা হাতত দি পাঠিরাই
 “লিখিখাই মিলিয়াই” “পানখান গান গান” ইত্যাদি
 মুখস্থ করা বা আশ্রয় কেইটা চিনি “কল্পীণী হরণ,” “মৃত্যু
 হরণ,” “হিতু-সুন্দর” কামিনী কুমার আদি পুথি পড়াই
 শিক্ষা নহয়। হে পাঠক! তুমি মোক এইকথা লিখাবানে
 গবিছনা নিদিবা। যদি তুমি তোমার কস্তা বা ভাগিনী বা
 স্ত্রীক লিখা পড়া অগ্নিক কৈ শিকোবা, জ্বাক ধই ও নীতি
 শিক্ষা দিব পাব, তেতিয়াহলে তেও অবশ্য জ্ঞানবতী,
 ধার্মিকা আক সূখীনা বয়সী হই উঠিন তাব কোনো সম্ভব
 নাই কিন্তু তোমার সময় কত? ৫ বছর বয়স ১০ বা ১২
 বছরলৈকে এই ৫। ৬ বছর ভিতরত এটা বালিকার কিমান
 বিজ্ঞানশিক্ষা কবিব পাবে? ১১ বছরত ভবিষ্যলৈক বালিকা
 বিবাহ সূত্রত বন্ধাছল। ১০ কি ১৭ বছর বয়সতে সম্ভাবন
 প্রসব করিলে আক নানা প্রকার গৃহ কর্তৃত বাপুত ছল,
 স্বশ্রব, স্বাশ্রবী, দেবব, বড জনা, স্বামী, সম্ভাবন এই সকল
 পরিচর্যা কবিব লগা ছল, মকবিলেও উপাই নাই। স্বামীয়ে
 এনে সংগত নাই যে তেও ২টা সন্তান মতুবা দুজনী লিগিণী
 বা বনুবা বাপি সিঁইতব দ্বাবাই কার্যা কবার। এনে স্থলত
 গৃহস্থ বয়সী এ আক কেনেকৈ বিজ্ঞানাদি কঠিন বিষয় বিলাক
 শিক্ষা কবি শিখুযী হয়? গতিকেই অঙ্গ বিস্ত তরুতরী হই
 উঠে। মাটকাদি মুকলি কুপুথি বিলাক অবসরযতে পাঠ
 কবি অসতী স্বতাবাপন্ন হই নানা প্রকার কুর্কৃত লিপ্ত হয়,
 আক লিখিবব সক্ষমা হোয়াত দ্বন্দ্ব যোগত লোকলৈকে
 পত্রাদি লিখিবব সুবিধা জন্মে।

বিজ্ঞানশিক্ষার উদ্দেশ্য কি? এই প্রশ্নের উত্তরত প্রায়
 সকলোই কব যে জ্ঞান লাভ কবাই বিজ্ঞানশিক্ষার উদ্দেশ্য

কিন্তু দৈনিক গমি চালে স্পষ্ট প্রত্যয়মান হয় যে দান ব্যবসায়ী
অসমীয়া অকল অসমীয়া কিয় তাবত বাসীৰ পক্ষে বিভা-
লিকাৰ উদ্দেশ্য জ্ঞানলাভ মহন । কেবল যাত্ৰ অৰ্থোপাৰ্জন্য
বা পেট পোহাই বিভালিকাৰ একমাত্র উদ্দেশ্য । যদি
যোনা মহন, তেনেহলে কিয় বিদেশীয় ইংৰাজী ভাষা শিকা
কৰি এম, এ, বিএ আদি পাশ কৰিবলৈ প্ৰাণপনে যত্ন কৰি
কত কত তাবত সন্তান চীৰকল্প হব লাগিছে আৰু সকলো-
ভেঁকৈ প্ৰিয় যে প্ৰাণ তাকো হেৰুৱাব লাগিছে ?

সংকুত ভাষাত যিমান উচ্ছলিকাৰ তাল তাল পুথি
আছে এই পৃথিবীৰ ভিতৰত আৰু আমাৰ কোনো ভাষাত
ডেমে আছেনে ? ইলও, জৰ্বেণ প্ৰকৃতি নুসত্য দেশ সকল
ভাষতৰ বিজ্ঞানাদিৰ দ্বাৰাই পোহৰ হইছে ইয়াক কোনে
মেজ্ঞানে ? এনে সংকুতক এড়ি কিয় বিদেশীয় ইংৰাজী
ভাষাক মোৰ বুলি ডেকা সকলে কট কৰিছে ? যি দেশৰ
ভিকতাক আমাৰ দেখিলে বা স্পৰ্শ কৰিলেও জগৰ সেই
দেশৰ ভিকতাই কেনেকৈ বাহিবলৈ ওলাই য়ম ঘটিব ?
বিশেষতঃ, ভিকতাৰ গাত যেতিয়া সন্তান প্ৰসবৰ ভাব ইন্দ্ৰবে
দিয়ে তেতিয়া অবশ্যই ভিকতা গৃহত আবৃত থাকিব লগা
হল । যদি গৃহত থকা আবশ্যক হল তেনেহলে অবশ্যই
ভিকতাৰ সন্তান পালন প্ৰকৃতি আবশ্যকীয় গৃহ কৰ্ম আদিৰ
বিষয় সকল জ্ঞান আবশ্যক হল ।

এতেকে শ্ৰী সকলৰ অৰ্থোপাৰ্জন্যৰ আবশ্যক নাই ।
ওঁও বিলাকৰ বিভালিকাৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য জ্ঞান, যদি জানেই
বিভালিকাৰ উদ্দেশ্য হল তেনেহলে পুথি মণ্ডাটকৈয়ো বা
বালিকা পঢ়া শালীলৈ মোহোৱাটকৈয়ো জ্ঞান শিকা কৰিব
পাৰি । শ্ৰী সকলৰ বোধিক, শিকাই তাল । যি সকল

গৃহ কার্যত তিকতা শিল্পক ব্যাণ্ড থাকে তেঁও শিল্পকক
 তাবে যৌথিক শিল্পক নিরা উচিত । হে পাঠক ? তুমি
 ব্যাকরণর সমাস কাব্যক আদি ব্যাখ্যা কবির পাৰা, কাব্যর
 আদি বস বটীত শ্লোক জ্ঞান। পদ পুথি বচনা কবির পাৰা
 সেই থাকে তুমি যে তোমার বৈশীত কৈ অধিক জ্ঞানী তেনে
 সুবুদ্ধিবা । তুমি আজন্ম পরিজ্ঞম কবি তেজক পানি কবি শি
 জ্ঞান লভিছা তোমার তিকতাই যবত বহি থাকিয়েই ততুলা
 জ্ঞান ও কার্য দক্ষতা লাভ কবিছে । পূর্ণাঙ্গ বুঢ়া গোঁড়া-
 ইব কথা বোধ কর্বে। সকলো এ জানে, প্রবাদ আছে যে
 তেওঁ রাজ সত্যত বহি থাকোতে তলসৈ যুব কবি যেতিয়া
 বেজি বন্দি মাঝি থাকে তেতিয়া সত্যসদ পাত্র বস্ত্রী আদি
 সকলো এ যুবদাজি চকুত বা ইজততে কথা বার্তা হই থাকে,
 কিন্তু যেতিয়া ডালবীরাই যুবদাজি চাই তেতিয়া সত্য টার
 পাবে সকলো এ তলসৈ যুব কবে কিন্তু তেনেজন প্রতাপী
 মানুষকে তেওঁর বৈশিষ্ট্যমাই কর যে “ তর রাজ বস্ত্রী
 বোণ্য মহ তোব ওপরত কেনেকৈ এই দেশর রাজ বস্ত্রী
 তার অপিত আছে মর কব মোরাবো। তর মর শিদ্ধা
 ভোখর কাপোব (যেথোনা) শিদ্ধাব হে বোণ্য। ” বেইকে
 মহক, ত্রীজাতি যে পুরুষতকৈ অধিক বুদ্ধিবতী তার কোনো
 সংসার মাই আঁক পুরুষতকৈ যে তিকতাই যুবে যুবে শিল্পক
 যিলে সেই শিল্পক গ্রহণর অধিক বোণ্যতাবে। কোনো
 সন্দেহ মাই, সবাই শি কবা পুথিত পড়ি ব্যবহার সুখ হু কবিও
 যমত বাধির মোরাবে, তিকতাই তাক হুই এবার তুমিলেই
 যমত বাধির পাবে । আইটি ! আদী তার্যাব একবারে দেয়তা ;
 পতি যিলে তেঁওর গতি মাই আক আম কোনো ওকমাই,
 প্রত্যেকে যাতে আদী সবাই সন্তক থাকে তার চেতী কবিযি ।

যন্তৰ খান্তৰী ভোব আৰীৰ গুৰু, সেই বাবে তেওঁ বিলাক
ভোব গুৰুৰ গুৰু ; সদাই তেওঁ বিলাকৰ পৰিচৰ্যা কৰি
থাকিব ; সদাই সজাবতী ও মন্ত্ৰহৰি ; কাকো কেটেবাই
মে মাতিবি, লোকে গালি পাবিলেও সহি থাকিব।
আপোন হাতে কোনোবাকু নিদিয়াই লই নেধাবি ; ইত্যাদি
উপদেশ জিন্নবী চাৰালীয়ে দাঙি পৰা সদাই পাই থাকে।
এই বিলাকৰ পৰা জ্ঞান লাভ হ'ব নোৱাৰেনে ? লবাই বহু
পৰিশ্ৰমেৰে বসায়ন ব্ৰিদ্ধা পঢ়ি অম্বুকে তম্বুকে ঘিলালে বিঘ-
তুলা হয়, ইত্যাদি বিলাক জাৰিব পাৰে, কিন্তু যাছে মাটি
মাছে খালে বে'গ হয়, লাঁকে খাবে নেধাবা এওঁৱা গাখিৰত
লোন দি খাব নেপায়, ইত্যাদি বিলাক শিক্ষা তিকতাৰ জ্ঞান
শিক্ষা নহয়নে :

অসমীয়া বিলাক ধনহীন, এওঁবিলাক পুত্ৰ সম্ভাৱকে
অৰ্ধাভাবত ভালকৈ শিক্ষা দিবৰ উপৰ নাপাই। ধনহীন
বাবেই অনেক লবাই শক কালতে পঢ়াশালী এৰি পেট
পোছাব কাৰণ ছাকবীক আশ্ৰয় কৰে ! গতিকেই শতকৰা
১ জন কৃতবিদ্য অসমীয়া পোৱাও টান ; এনে স্থলত তিকতাৰ
উচ্ছলিকা কেনেকৈ সম্ভব হ'ব পাৰে ? পাঠক চকু দুটি মুদি
এযাব জাবি চোৱাচোন ? তোমাৰ দেশৰ সকলো বিলাক
তিকতা ধৰ্মা, লিলাবতী বা কালিদাস পত্নী বিদ্যোত্তমাব
তুলা পতিতা কিন্তু পুৰুষ বিলাক বৰ্তমান যেমে অবস্থাব
তেমেই (অৰ্ধাৎ বিদ্যা মুক্ত), তমেহলে কেনেকুৱা হ'ব।
মহাকবি কালিদাসৰ বিদ্যোত্তমাব হাতত যেমে গতি হ'ইছিল
তেমে মহাবনে ? তেতিয়া সংলাবাজয়, ক্ৰিয়াম সুখকৰ হ'ই
উত্তিম তাক এতিয়া বুকিছামে ? অতএব এৰাৰে তোমা-
লোকে লিখা পঢ়া শিক্ষা কৰি জ্ঞানী আৰু সংস্কাৰাপন্ন

হোৱা তাৰ পাছত ভোমালোকৰ সহধৰ্ম্মিনী সকলক শিকিতা কৰিবাইক । এতিয়া তেওঁ বিলাকক লিখা পঢ়া শিকাই এই মুখময় সংসাৰক বিষতুল্য কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিবাইক । প্ৰায় সকলো বিলাক ধৰ্ম্ম লাভতে কৰা যে স্ত্ৰী সকল পুৰুষৰ বামাত্ম ; বামাত্ম যে দক্ষিণাত্মতকৈ দুৰ্ব্বল আৰু কাৰ্য্যত অক্ষৰ ডাক সকলোএ জ্ঞানে । স্ত্ৰী সকলে সম্ভাৱ গৰ্ভত ধাৰণ কৰি প্ৰসব কৰে কিন্তু সেই গৰ্ভতে পুৰুষৰ সাহায্য বিলা লাভ কৰিব নোৱাৰে, অতএব ইয়াৰ দ্বাৰাই স্পষ্টে প্ৰতীত যান হয় যে স্ত্ৰী সকল সকলো বিষয়তে পুৰুষৰ সাহায্য ব্যতিত অতজ্ঞা হই থাকিব নোৱাৰে এইয়ে বিশ্ববৰ একমাত্ৰ উদ্দেশ্য । ইত্যৰ প্ৰাণী বিলাকলৈ চাই পাঠয়ালেও বিশ্ববৰ এই উদ্দেশ্য বুজিব পাৰি । চৰাই উৰণীত পড়ে পুৰুষ পক্ষী চীয়ে ডাইক সহায় কৰে ।

প. ম.

টীকা ।

পুৰুষ আৰু স্ত্ৰী দুইও যিনি যদুযা জাতি । যদি বাহ দক্ষিণ বুলিলে স্ত্ৰী পুৰুষ হয় তেনে হলে এটা চকু কণা । এখান কান কলা এফাল দুটি একাল বীৰল একাল বনী একাল দুৰ্ব্বলী এনে এজন পুৰুষে সংসাৰত যিৰূপে সংসাৰ যাত্ৰা মিৰ্জাহ কৰিব যেব জলা দ্বাৰ সেই ৰূপ সংসাৰ যাত্ৰা মিৰ্জাহেই প্ৰবন্ধ বচকৰ মতে উক্তৰ দেখি । সময়ৰ সোঁতে তাদি যিলা তেঁটা বাহিৰলৈ মত দিছে । কিন্তু বহু বিকল । মুক্তি আৰু ভাৱ বিকল মত দুৰ্ব্বল স্ত্ৰীৰূপে চিহ্নাঙ্গী মহৰ ।

স.

গাৰোবৃত্তান্ত ।

(৩২৬ পৃষ্ঠাৰ পৰা)

এতিয়া সামাজিক বন্ধনেৰে জৰণুব আমাৰ হিন্দু বৰাইলৈ আহা, চোৱা ডাবত সতীত্বৰ কিমান আদৰ ও গৌৰৱ ! এই সামাজিক বন্ধনৰ নিমিত্তে আৰ্য্য-বৰ্মণী সতীত্বত জনতৰ আৰ্হি অৱশ্যে হৈছে। সতী, সাধিত্ৰী, কৰ্মদেৱী, সংযুক্তা । ভাবাবাই ইত্যাদি আৰ্য্য বৰ্মণী বিলাকৰ দৰে জনপ্ৰিয়াক সতী তিকতাৰ দাব আৰু কত গুৰিহা ? চিতোৰ দুৰ্ভত বাজপুত তিকতাৰ পতিপ্ৰেম দেখি, দুবস্ত বহনে অনাথা অৱস্থাত সতীত্বত হস্তক্ষেপ কৰে বুলি জ্বলন্ত জুইত জাকে জাতে তেঁওলোকক জীৱন অৰ্পণ কৰা দেখি দুৰ্দ্ধান্ত আলাউদ্দিনবো চকু স্তম্ভিত হৈছিল। পতি-প্ৰেমৰ এনে দৃষ্টান্ত, সতীত্বৰ ইমান গৌৰৱৰ কথা ডাবতক বিনে আৰু আম কোণো দেশৰ দুৰ্দ্ধিত পাবলৈ নাই। আমাৰ হিন্দু-সমাজতো আৰ্য্য-বিলাকে পাত্ৰী বিশেষে অৱস্থা বুজি ত্ৰীক আৰীমতা দিছিল। বিভাবতী তিকতাই আৰীমতা পালে তেওঁৰ পৰা সমাজৰ উপকাৰ হৈ হয়, ইয়াকে তাৰি ত্ৰী আৰীমতাক তেঁওলোকে সমাজৰ পৰা একেবাৰে দূৰীকৃত কৰা নাছিল আৰু সেই নিমিত্তেই আৰি তেওঁলোকৰ প্ৰকৃত শত্ৰুত্বলা ও সাধিত্ৰী আদিৰ ইচ্ছামত বিয়া কৰাও তমো, তেঁওলোক আৰীম আক্ৰিষ্ট বুলিও প্ৰমাণ পাও, আৰু তেঁওলোকৰ সেই সমকালীন প্ৰহুবিলাকতে “মত্ৰী আত্মত্বা বইতি” ইত্যাদি ও তৰো। বিভা আৰু দিকাৰ গোল্ল বোপাত্ৰা আৰীমা তিকতা বিলাকে-বাট্টৈক আৰব চিহ্ন “হব—বোহব,” “বজ্জ—হবণ” “বাসত্ৰীতা” “হুব হবণ” এই বিলাক

পাঠিব পাব। ভোল কাটি এড়ি দিরা তিকতা বিলাকই সতীত্ব
 যুগত সাতোটা লাখি বাবে। এনে অবস্থাত গাবোদ্বীৰ
 কথা গাঁৱ লবই পাৰি। কিন্তু এটি কথা গাবোদ্বীৰী অজলা
 আৰু তাইক শিকাব বতাহে চুকি পোহা নাই। পুৰণা
 আৰু ৰূপ-ধনৰ তু পোহা অশিক্ষিতা বা অলপ শিকা পোহা
 ডিঙাৰিলাকেহে ভোগবিসাসৰ দাসী, গাবোদ্বীৰীতে
 যেতিয়া ৰূপ ধনৰ তু মেপায়, সেখা-পঢ়াব দাব মেখায়' ভেটি-
 নাই অদুহানকে কৰিব পাৰি যে যদিও সিহঁত বক সতীও
 মহন, অসতীও সিহঁতৰ তিতবত কৰ, আৰু এই অদুহান
 সম্পূৰ্ণৰূপে সচাও। সিহঁতৰ তিতবত বিপু উত্তেজক বিদাসী
 বস্ত্ৰৰ প্ৰচলনো নাই। কিন্তু আত্মাৰিক হোজাব মিথিতাই
 হওক বা আন কোনো কাৰণেই হওক ইহঁতৰ ভেকেবী
 বা গাত কাপোৰ লোহা গাতক বিলাকৰ লগত কোনোবাই
 কঠিন প্ৰেমালাপ কৰিলেও সিহঁতৰ দাক বাপোকে তাক
 গৰ্হিত হুনি বিবেচনা নকৰে। দাখনি গাবোদ্বীৰী বা দামাৰ
 তিকতা বিলাকৰ তিতবতকৈ ওপৰ গাবোৰ তিতবত এই
 বিলাক সাপাজিত দিগদৰ প্ৰচলন নকৰ।

ভূমধ্য

জীৱ, মহন্ত.

কৃষক ।

(ছাত্ৰ বচন) ।

পৃথিৱী বহুত বৰদৰে গৰা আৰু পৰ্য্যন্ত পৰ্য্যন্ত
 আবেশাৰুনাৰে ৮৫৫. ৮৫৫, ৮৫৫ আৰু আন পৰ্য্যন্ত ৮৫৫

মিয়ন হতে এতোকৰ নিৰ্দিষ্ট কাৰ্য্য চলাব লাগিছে। পৃথিবীত কোন এনেহুৱা পৰাক্ৰমশালী জীৱ আছে যে সেই দুমিয়ন লজ্জন কৰিব পাৰে? সেই পৰমেশ্বৰ যে সৰ্বজ্ঞ, সৰ্বশক্তি-মান, সৰ্ব ও পৃথিবীৰ শাসনকৰ্ত্তা ও জীবজন্তু বিলাকৰ পালন-কৰ্ত্তা ও তেঁওবিলাকৰ এতি বৰমিয়ান তাক কোনে অবিস্থান কৰিব পাৰে? যি মাহুহে তেওঁক বিশ্বাস নকৰে সেই মাহুহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব লগীয়া নাই। তেঁওৰ যে সকলোৰে ওপৰত শাসন কৰ্ত্তব্য আছে তাক কোনে অবিস্থান কৰিব পাৰে? এনেহুৱা পৰাক্ৰম শালী মাহুহ কি এই ধৰণীত জন্মিছিল, জন্মিছে, বা জন্মিবনে?

আহাঁ কি অপূৰ্ণ শোভা! স্বৰ্গদেৱে মহাআনন্দেৰে অপূৰ্ণ শোভা ৰখি পূব কালৈ তেওঁৰ জন্মকিয়া মুখেৰে পৃথিবীৰ পুত্ৰ কৰ্ত্তা সকলক দেখা দিছেহি তেওঁ উদয় হোৱা যায়েই নীতলীয়া এনেহুৱা মাহুহে তৎকণাৎ এলাহৰ দিচিমা তৱকৰ শত্ৰু কো পৰাজয় কৰি পৰাব পৰা উঠে। সেই সময়ত কেতিয়ক বিলাকে শত্ৰুৰ মিত্ৰত উদ্বিগ্ন হই, গৰ ও মাজল নই জীতব অথবা ঐশ্বৰ আত্মৰ্ত্তাহক দৰাই পৰাবৰ কলৈস বেগাই যায়, পৰাব পোৱা মাত্ৰই স্বৰ্গৰ অপূৰ্ণ শোভা দেখি ক্লমকৰ বনত বিস্তৰ আনন্দ হয়, কোনোএ অনুমান কৰিব পাৰে যে ক্লমক বিলাকে ক্লমিকাৰ্য্য কৰাত বড় কষ্ট পায়, ও আত্মবো অলপ ব্যতিক্ৰম হয়, কিন্তু এই ভাবনা অলীক, কোনো হতেই সচা হব নোহাবে। কষ্ট পায় হয়, ইকালে কষ্ট নকৰিলেও পেটৰ কালে টান পড়ে। মাহুহে কয় “হুঃখ নকৰিলে দুখ মহয়।” যি বিলাক বহা-বাজাখিৰাজৰ অৰ্ধময় সিংহাসনত উপবেশন, অৰ্ধময় পালতত অৱত, অৰ্ধময় পীতৃত ভোজন, সেই বিলাকেও হুঃখ কৰিছে

মিজব উন্নয় পোষণ কবে, সেই বিলাকব ওচৰত কৃষক কি
 ক্ষুত্র বহু। এটা ক্ষুত্র কাৰ কবিবলৈকো বাবুহৰ অপেক্ষা-
 ক্ষুত্র পৰিভ্ৰমৰ আবশ্যক হয়, এই পৃথিবীত এমুহুয়া বাবুহ
 নাই যে পৰিভ্ৰম নকৰে। কৃষিকাৰ্য্যত কোনোমতেই আশ্ৰয়
 ব্যক্তিকৰ নহয়। বাতি পুয়াই স্বৰ্গদেবৰ উন্নয় মিথিতে
 পূব কালে যে উন্নয় শোভা হয়, সেই শোভা কেবল এবমেই
 কৃষকৰ চকুতহে পড়ে, অন্ত বাবুহে মহাপুৰ কবি শুই থাকো-
 তেই যায়, সেই ববেই উঁওবিলাকে সেই অপূৰ্ণ শোভাৰ
 পৰা সম্পূৰ্ণ ৰূপে বঞ্চিত হয়, কৃষকৰো শোভা দেখি উৎসাহ
 ও উন্নয় কৰে বৃদ্ধি হবলৈ ববে। পশ্চিম কালৰ অকোমল
 বতাহ আহি অধিক পৰিমাণে কৃষকৰ আশ্ৰয় ভাল কবিবলৈ
 ববে। এগৰৰ বাবু বৃদ্ধিত হই বাবুহক শাখিবীক আশ্ৰয়
 পৰা বঞ্চিত কৰে কিন্তু পথাৰৰ বাবু সেই ৰূপ নহয়। সেই
 বাবু সুকলি, বদিও পথাৰৰ বাবু কিছু পৰিমাণে বৃদ্ধিত তথাপি
 একালে উড়ি যায়। পকা ধানলি কেনে সুন্দৰ। নদ্বিহৰ
 সুলেই বা কেনে জকুমকিয়া। সেই শোভাবে পথাৰৰ চাৰিও
 কাল কেনে সুশোভিত হয়, বাতিপুয়া পথাৰৰ শোভা অপূৰ্ণ
 এই সময়ত নত বিলাকৰ আগতে সুক্ৰাৰ ববে এটুপি মিয়ৰ
 টোপাইএই বা কিমান শোভা বৰ্দ্ধন কৰে? এই বিলাক
 এবমেই কৃষকৰেই চকুত পড়ে। কৃষকৰ কেনে আন্তৰিক
 পূব সন্তোষ আৰু আনন্দতা। বাস্তবিক বিবেচনা কৰি
 চাবলৈ গলে কৃষক তিন্ন নহী আৰু কোনো নাই। কৃষকেই
 হে বৰ্ণাৰ সুখভোগী। কৃষকৰ চাৰিও কালে সুখ, এবম
 আশ্ৰয়ৰ দ্বিতীয় প্রকৃতিৰ শোভা দৰ্শন সুখ, তৃতীয় জবাবু
 চতুৰ্থ নত সংগ্ৰহৰ পাচত ডাক ভোগ সুখ। সেই কাৰণেই
 পূৰ্ণৰ পণ্ডিত সকলে অনুকৰ "কিৰিবণা" বুলিছে। কৃষি

পবাই আবার যাবতীর ভোগ্য বস্ত পোতা যায় । সেই
কাৰণেই কবি আৰু কবক দুইও আদৰণীয় ।

উ, য,

যৌবন আৰু বৃদ্ধাবস্থা ।

দেখা পৰদেখব । কিবা বহিমা বিস্তৰ ।
এই লোক সকলৰ । কাল হ'লে যৌবনৰ ।
কাম জোৰ আদি ছয় । বিপুববশত যয় ।
সাংসাৰিক কাৰ্য্য যোবে । নিশু থাকে নিবস্তবে ।
জন্ম পালন নয় । বিজ্ঞনৰ পেৰা হয় ।
একে বাবে তাৰ প্ৰতি । সকলো জ্ঞান তকতি ।
পাই হেৰ চকু হয় । তাৰ গুণ মেদেখয় ।
পাই এই হুগ পৰ । —তাৰ অপূৰ্ণ সম্পদ ।
দেখিবাক মাৰাইই । বীৰবদে যত হই ।
য বি এই বাক শক্তি । তাৰ নবীন প্ৰকৃতি ।
এই হেতু চৰাদয় । কবি অকুণ্ঠে চয় ।
শেষ হলে এই কাল । দেখা দিলে বুঢ়া কাল ।
সেমে কৌশলৰ যলৈ । গুহালে বিপু সকলে ।
যেতিয়াই বুঢ়া অতি । বাহিক দৃষ্টি শকতি ।
যৌৱন কালত কৈ । ক্ৰমে আহে কীণহই ।
বসন শক্তি জিবার । লুপ্ত হয় আত তাৰ ।
মাকৰ ত্ৰাণ শকতি । মাথাকৰ তীক্ষ্ণ অতি ।
জ্ঞান শক্তি কামৰ । মাথাকে তত প্ৰবৰ ।
এই কৰে লোকা যত । ইঞ্জীৱন যত যত ।
সৰ্বাত্তে বিবস্ত কবি । বাখিলাহে যত কবি ।

ইধবক ডাবা অতি । তেমে হ'লে পাখা গতি ।
 তোবালোকে এই কালে । ইধবক নাভাছিলে ।
 যে ! প্রিয় বৃদ্ধগণ । অবা ডাক অনুক্ষণ ।
 পাই বাহা সদ গতি । ডাক কবিলেহেহুতি ।

ক, ব,

বিধবা-বিলাপ ।

১

বাঁচিছিলোঁ সাদবত হাতুব কোলাত ।
 সুবিছিলোঁ বজবনে পিতুব সাকাত ।
 তোগিলোঁ অমৃত কণে হাতুত পুজিরা ।
 দুঃখ বোমো পায়ে আই আছিল চাহিরা ।

২

যিবা খোজে পিতু স্নেহে দেহে বেঁচি কিমি ।
 মাপালে জীরাই বোমো হৈব অতাপিরা ।
 পিঁড়ি উবি সমরীরা সখিব লগত ।
 রূপ ওণ গজুরাই সুবিলো গরুত ।

৩

পিতু হাতু সরা যোব কার্যাক আপেকি ।
 যোব অনুরূপ দবা সুবিছিল দেখি ।
 ভাল বাঁচি পিতু বস্ত্র দেহে যববত ।
 তাকো কানি চিবি পেলাই দিছিলো বঙত ।

৪

বোহত মেখাই ডাত আছিলো শুইরা ।
 মেহে হাতু পুরাইছিল অরক বাঁজিরা ।

কর্তব্য কার্যক নিশ্চিন্তে যোব আই ।
 বজ্রবস্ত্র ক্রোধভার মুখত দেখাই ॥

৫

মহা ধৰ্ম্মে মরো নিশ্চিন্তিলো তালম্বাক ।
 মূৰ্ত্ত্যুৰ্ত্তেকে নেতাবিরা শেষব দশাক ॥
 বব আনি পিতৃ মোক বিবাহক দিল ।
 উত্তরব মুখ ইঞ্জি বিস্তর পুঞ্জিল ॥

৬

পতিগৃহে যাস্তে আই কাম্বিলা বিস্তর ।
 মোৰো পিতৃ মাতৃ শোকে মহিলে অন্তর ॥
 ভাল ভাল দ্রব্য মাতৃ বিচাৰি আনিয়া ।
 গৃহে আসি মোক দিয়ে হাসিয়া হাসিয়া ॥

৭

ভক্তভাৱে পতিপদ পূজি কতকাল ।
 ছিলোঁ । স্তবে হার নিৰি পাতিলা ভজাল ॥
 অকালে কবালে মোৰ হৃদ হস্তে চিৰি ।
 কোম গতে পতি মোব নিম্ন বধি তিৰি ॥

৮

নিজ কাৰ্য্য বদামতে সম পিরা পতি ।
 মৰমৰ মাতে মোক মাতে দৃষ্টি মতি ॥
 অমীরা মাতত সভাগিনী মৃত হৈয়া ।
 নিজ পুতেকক দিবো কোমত তুলিয়া ॥

৯

লক্ষ লক্ষ চুয়া দিয়া পুত্রব গানত ।
 " হোৱা " মূলি কণে দিব যোহোব হাতত ॥

দুখ দুঃখ বার্থী তুমি তুমি বোত হতে ।

পূজ বুকে বাড়ি পতি শুব শুকনহতে ॥

১০

যহাবদে তোজন কবাই আলববি ।

আহিলো পতিক সনা, ছার । গ'লা এড়ি ॥

কোনে তনু পূজ-বুখে চুখি কোনে লব ।

কান্নিললে পুত্রে, কোনে "লোরা" হুসি দিব ॥

১১

মাটিত বাগবে বিডো ছিলে তনু বুকে ।

কোনে পুত্রে কবে প্রাণ কুটে যোব শোক ॥

কোলে তুলি থিউ ঘোঁ খুয়াই তুলিছিলো ।

এবে দিব খাম হুসি তোকত যজিলো ॥

১২

বৈতে নিয়া আসে তৈতে পড়িয়া থাকর ।

সাব পাই পুত্রে তনু কোলা বিচার ॥

ছেই ছেই যাত্র যাত পাবে মিলে বাড়ি ।

কটল গ'লা প্রফু যোব হিরা বার কাটি ॥

১৩

কাক দিলো তনু প্রিয় পূজ বখিলীক ।

ক'ত থলা ঐশ্বর্যক সূর্য্য মাণিক ॥

অসময়ে কটল গলা বোক জুইত ডাকি ।

বাতির কাব দুখ চাই অন্ধকার আজি ॥

১৪

জুব বিধি কির এনে দুঃখ যোব মিলি ?

প্রিয় বস্ত্র প্রিয় জল প্রাণ প্রিত মিলি ॥

এই পাণে কোনো জন্মে তোব মুক্তি নাই ।
কোন সন্তে বোব বোব দুঃখ আছ চাই ।

১৫

বিলাপ মকৰা ঘেৰি বিধি মোছে দোৰী ।
প্ৰকৃতিৰ ধৰ্ম ইতো জানিবা বিশ্বাসী ;
সেহি কাৰণে হে জীৱ দুঃখী সুখী হয় ।
বৈৰ্য্য বৰা নুখ দুঃখ চক্ৰত ঘূৰয় ।

ঐ যে, য,

বিজুলী ।

জগতক হাঁহিবে বুৰাই,
যম আগ নয়ন জুড়াই,
শ্বৰগৰ শোভা দেখুৱাই,
চক্ৰ মক্ৰ চিক্ৰ মিক্ৰ কৰি,
জীৱৰ জীৱনী-ডেজ ৰবি,
কিয়ছে বিজুলী তুমি
যনে যনে তুমি তুমি
সুকুৱা সুকুৱা দেৱী মেঘৰ বুকত ?
সক-লৰা যেনেকুৱা ঘৰৰ চুকত ।
কোৱা চোম কোৱা দেৱী কোৱা,—
কাৰ ভৱে ইদৰে সুকুৱা ?
কাৰ ভৱে ইদৰে সদাই,
জগতৰ চকু চমকাই,
উডালিকে দেখা দিলা,
উডালিকে যাব বোৱাঁ,

আকউবা খুবি আহি চক্ বক্ কবা,
জগতত যেমি দিরা রূপব মিকবা ?
কিবা কাববাব নৈতে এগর কবিহা ?
কাববাক যম এগন জগর সঁপিহা ।

তাকে কি চাবব যমে

এই দবে যমে যমে

যেবব যুকব পবা মুখ উলিয়াই,
পবাণ সঁপিহা যাক সিজমক চাই,

চক্-এ চক্-এ পড়ি,

সাজতে কি এমে কবি,

অর্ণলতা ছেম দেহ ঢাকিহা যেবত ?

কিবা অতিমান কবি মুকুতা চেহত ?

মকুবা জোমাব কোমো লগবীরা আছে

এই পৃথিবীর ওপবত ?

তাবেই কি সইতে ইববে

লগবীরা এমরব তবে

যমে যমে আহি এমেক'ই

" কুক্তা " " কুক্তা " মুমিক'ই

বেলিচা মুকা-কুমুকা যেবব আতত ?

তাতেইহে হাঁহা যমে নুযব তাবত ?

মকুবা খুবিএ সেই উৰ্জসী অলবা

আৰ্য কবি কম্পমাব উচ্চ রূপ বরা ?

হুমুতীর ভালব চেহত

ইল্ল আহি দেহব আগত,

রূপেবে বুঝাই দেব পুৰী

বাতিহা কি যমে খুবি খুবি ?

ভাবেই কি এশ্রুতি ওলাই
জগতক মিচেছি চৌই ?
ভাবেই কি এশ্রুতি ওলাই
জগতক ইদবে টকাই ।

কেব্রো চোন কোব্রা দেবী কোব্রা—
তুমিএ উরুসী সেই ছোৱানে মোছোৱা !
নতুবা কি তুমি কোনো দেৱতাৰ বাল।
বাত হেকব্রাই আহি পৃথিবী ওলাল।
শিছে জানো মেঘে দেখাপাই
খাপ মাৰি মিলে উকব্রাই ?
আতে কি বিজুলী তুমি যমে
পলাবৰ চেক্টকৰি যমে,
টকি টকি ইদবে ওলোৱা,
মেঘৰ গাঁজনী শুনি আকৌ পলোৱা ।
হুষ্টিৰূপে তুমিএ কি আই !
কান্দি কাটি হোঁৱা হুত প্ৰাই ?
বিহ'ক সিহ'ক দেবী জাহাঁ এটা বাব ; -
বৰিবা সি অধিৱাস বাব,
মেথোৱা সি অৰ্গৰ দূৱাক,
বজোৱা সি প্ৰণৱৰ তাঁব
হাঁহাঁ বুহি হাঁহাঁ এটাবাব ;
মেধি মোৰ ঘন প্ৰাণ চকু
আনন্দত পূৰ্ণ হ'ক বুকু
মেধি মোৰ অন্তৰ আতমা
শান্তিৰ কোলত গুই বিজায় লভোক ;
হাঁহাঁ দেবী হাঁহাঁ, এটাবাব ।

এমেকুহা যম মোহা হাঁহি
 দিনে কোনে ভোমাব মুখত ?
 এমেকুহা রূপহব বাহি
 দিনে কোনে ভোমাব মুখত ?
 কোরা চোন কোরা দেবী কোরা
 কাব কালে এমেক'ই চোরা
 কাব কালে এড়ি এনে কটাকব শব,
 পলোহা বা কবি চুব কাব যম-ঘব ?
 ভোমাব হাঁহিটী মোব বড় মিঠা লাগে,
 হাঁহী দেবী হাঁহী এটীবাৰ ;
 সদাই সি হাঁহি মোব জয়ন্ত জাগে,
 হাঁহী দেবী হাঁহী এটীবাৰ,
 সি হাঁসিয়ে জয়ন্ত জুড়াই.
 হাঁহী দেবী হাঁহী এটীবাৰ,
 লিবে লিবে তাড়িতৰ সোঁত ব'ই বাই ;
 হাঁহী দেবী হাঁহী এটীবাৰ ।
 সি হাঁসিব লগে লগে জয়ন্ত খুশিত
 দুখ-কুল হুলি যম কবে আবেশিত ,
 অন্তবাস্তা সি হাঁসিব লগে,
 নাচি নাচি উঠে উলাসতে ;
 —সি হাঁসিব লগে লগে জয়ন্ত তন্ত্ৰীত
 ললিত-পঙ্কজ বাজে অতি দুৰ্ললিত ।
 আহী দেবী আহী মোব জয়ন্ত ল'ও ;
 জয়ন্তব জয়ন্ত, দিন বাতি অধিবত,
 মাটিহো বিদ্যাব কৰা, পাইহো বিদ্যাব বাবা.
 কুগিহো বিদ্যাব দুখ, লভিহো বিদ্যাব দুখ

এটা এটা কবি দেবী সকলোটা কও ;
—কদম্ব ডলা যেসি সকলো দেখাও ;
শিলা সম দুখ ভাব কিছু পাউলাও ;
আই। দেবী আই। দেবী আই।
হদি আসন্নত বহি সি হাঁসিটা হাঁহী ।

ইরূপ হাঁহিটা হাঁহি হাঁহি !

—দেখি যাক পবাণ জুড়াই—

অসুখ জিবা কোনে কর ?

যি কর সি মামুহ মহর !

ইহাঁসি যে অবগব হাঁহি !

উহাঁসি যে কুসুমব পাহি !

ইহাঁসি যে অধিরাবে ভবা,

অবগব পোতাৰ মিহবা !

হাঁহি হাঁহি তাৰ যোন মর্ত্য কুবনত

কি বুঝিব, উটে বি টৌ পাপব সোঁতত ।

২২৮

প্রকৃতি ।

সংসারব আদি শক্তি বিস্তর জবনী

ভুলোক অলোক কুবলোক জবনী

ত্রকাওব দুলাধাব

অনন্ত দেহ ভোমাব

অনন্ত আকাশো যবা বুকব কুতত

ইখবব ছায়া কুনি মর্ত্য কুবনত ।

বত জীবজন্ত চর

ভোমাতে উত্তব হয়

ভোমাতেই কুবি সকলোএ লর পার

জন্ম মরণ স্থিতি ভোমাবে কুপার ।

ভোমাব কুপাতে আই

জীবে জীৱ শক্তি পাই ;

ভোমাব কুপাতে হুৰ্য্যে পৃথিবী বসিছে ;

এহ উপগ্রহে সৌর জগত অসিছে ।

তুমি এই এনেক'ই

বিত্তিম নুততি ন'ই

সংসারব মাঝে আছি তুমু'কি বাসিছা

যাহ পক ঋতু আমি ধবাক খোতিছা ।

তুমিএই কুলবীত

কুলকলি আগণিত

—গোলাপ, টগর, বেল, বকুল, বালতী—

কল্যই সুখত দিছা মধুব হাঁহিটি ।

তুমিএই বিশ্ববাসী

বীৰ বাহু লাগি আমি

লাটে লাটে কুলবীত বসাই কুসিছা ;

যবে যবে অগস্ত্য বোণান বসিছা

তুমিএই এনেক'ই

পক্ষীর বাহত ন'ই

তালে মানে অকম্বু শ্রুতি শিকৌড়া,

তুমিএই এনেক'ই গাবলৈ কৌড়া ।

তুমিএই কুলবীত

পুণ্ডিত কাণ দিছা

দ্ব্যব বন্দীক আমি পহু'ব কুলদ্বা

সৌরত রূপেবে উড়ি বনো বিদে বোলা ।

তুমিএই নত্যা কোলা

রূপৰ পোছাব মেনা
 খাপে খাপে আকাশক ডবাবে সজোৱা
 চন্দ্ৰৰ বিমল কৰে জগত বুদ্ধতা ।
 তুমিএ কটকী হ'ই
 চকোবক কোঁৱা গ'ই—
 উঠিল আকাশে জোন ; কৰা স্ৰগাপান ;
 বজ্জনীগন্ধাব মুখে কৰা হাঁসি দান ।
 চন্দ্ৰকৰ ধৰি ধৰি
 তুমিএই এমেকবি
 মুকলি কৰিছা গ'ই ভেটৰ পাছিতী ;
 ঢালিছা মুখত তাৰ কোমল হাঁহিটী ।
 তোমাত বাহিৰে আই
 জগতত একো নাই
 সকলোৰে মূল তুমি সকলোৰে মান
 কি পাম তোমাৰ আই মহিমাৰ পাব ?
 কণে ধৰা মূহুতাৰ
 কণে বা তৈবন্ত বান্ধ
 উগাৰি কৰিছা আই মিলুন্ধু ধবাক
 কণে বা মুহিছা আগ বিস্তাৰি দোতাক ।
 কণে হোৱা দয়াতী,
 কণে বা নিৰ্দ্ধয়া অতি,—
 হিৱা-ধূমী মৰিলেও উভতি নে চোৱা ;
 মূবুৰো তোমাৰ আই ই কি তাৰ ; কোঁৱা ।
 দিনৰাতি অবিৰত
 বহি কথি-ছন্দত
 কিয়বা কথিব আগে ছন্দ খুনিছা

ফুললা শবির তার ফুলাই ফুলিছা !
 কিরবা ইদবে আই
 শুবত শুব দিলাই
 কবিএ কান্দিলে আই তুমিও কান্দিছা
 হাঁহিলে বা কির আই তুমিও হাঁহিছা !
 কবি ছদি আকাশব
 শুবিসল শশধব
 কবি গডপ্রাণা আই ইশবাব ছারা
 শুবুকো শুবুকো দেবী তোমাব কি দারা !
 হুনিমব আগে বাক
 উছগী দিলা ধবাক
 কোন সতে আজি তাক দিরা বনবাস ,—
 ফুলা ফুল কলিটীক কবিছা বিমাল !
 বি ঠাই, হুনিম আগে
 ফুলব বিবিব বাগে
 বজ্রিত হইছে ; যত বসন্ত বিবাজে
 কি সতে সজোরা তাক শশানব সাজে !
 য'ত নিঃশক্তিও যবে
 প্রমোদ কুশল যবে
 প্রেমব কুশল দুটি হাসিছে হুসিছে,
 সংসারব বাক জাম সকলো ফুসিছে,
 কোন সতে আজি তাত
 সোমোরা বাধব মাত—
 সোমোরা হাঁতীব এই কচোব গর্জব
 কি সতে জাঝিলা সেই প্রমোদ কামব !
 বি তাবত এদিলত

অৰ্গ বৰ্জ্য পাভানত
 কবিলে বিস্তাৰ বাজ্য বাহুব বলত
 সি ভাবত আজি কিয় দুঃখে অবনত ।
 — যি কৰা কৰিছা আই
 কৰা তাত ছানি আই
 নকৰো বেজাৰ তাত মহা কাতৰ
 আশাক কৰিব বাণী জনয় পটব ;
 ভাবিম ভাবত কুমী
 হব সেই আৰ্য্য কুমী
 অৰ্জুন ভীমেও আহি জন্ম ধৰিব
 কালব গতিব লগে সকলো দুখিব ,
 ভাবিম সি আৰ্য্য যুনি
 পৰিত্রি ভাবত কুমী
 সংযত মনেৰে বহি নিৰ্জ্জন বনত
 ভাবিব আকউ আহি আৰ্য্য ভবিষ্যত ।
 সকলোতে এনেক'ই
 আশাক বুকত ল'ই
 হুখব কোলাত আনি লুখ বহুদায় ।
 হুখব ডেজেৰে আই লেখনী ধুৱায় ।
 দেখিলে হুখব ছায়া
 মাতিয় লুখব দায়
 আশাৰ ভৰীৰে হুখ সাগৰ ভৰিব
 নিৰ্জ্জীব প্রাণত দুখি শক্তি সঞ্চাৰিব ।
 কিছ আই হাঁয় ! হাঁয় !
 সেই যে জুলনা দায়
 সেই যে কোমলা দপি কোমল যুথ,

ফুটিলতা ঘেব হিংসা প্রবঞ্চনা দুব,
 কোরা চোব কোরা আই
 দিবা কি দিবা দুবাই
 প্রকৃতি বিশ্বব বাণী বিশ্বব জননী
 সেই অনুশব যোব সোমব জীবনী !
 সেই যোব লবা কাল
 দুখব পূর্ণ ভঁড়াল,
 দুখ কাক বোলে হাঁর নেজালো বনত
 ফুলিছিলো পাবিজাত সংসার বনত ;
 ইন্দ্ৰিয়ব উত্তেজনা
 নাছিল জীবন-টনা
 মোচোবে চিন্তাব বিশ্ব-দাহী পোড়ম্বীয়ে
 আশারো লোভব চৌপ মুখত মিহিয়ে !
 ভেমেকুরা লবাকাল
 বিকালে সকলো ভাল
 বি কালে চাৰিও কালে লগবীরা যোব
 গছ লতা বন ফুল নদী গিবি বোব
 বাব মুখল'কে টাও
 ডাবেই আদব'পীও
 ডাকেই আপোন বুলি কত চুখাখাও
 বাকে পীও ডাকে কুত্র জ্বর বিলাও ! !
 ভেনে লবা কাল হাঁর
 অবি হিরা কাটি যায়
 প্রকৃতি প্রাণীব প্রাণ প্রদায়িনী আই !
 পায়কি পায়কি হাঁর পায়কি দুবাই !!!

বাৰি বিজ্ঞান ।

দ্বিতীয় পৰিচ্ছেদ ।

জলন জাবাই কল চলাব পাৰি । সমুদ্র গৰ্ভৰ পৰা বৃক্ষা
জাঁক ঢুবা জাহাজৰ বন্ধু তুলিবলৈ, আৰু, মদী পুৰণি
সমুদ্রৰ পৰা জল তুলি আন ঠাইলৈ নিবলৈ অনেক বস্ত্ৰ জলৰ
সহায়তাবে প্ৰস্তুত কৰা হৈছে । জলৰ মাৰুত কোনো বস্ত্ৰ
অতি অসপ বসেৰে লড় চড় কৰিব পাৰি । মাদৰ পৰা
কলহত পানী তুলি আনোতে যি পৰ্য্যন্তে পানী তথোৱা
কলহ পানীত থাকে সেই পৰ্য্যন্তে তাক সহজে তুলিব পাৰি ।
পানী এড়িলেই তাক গধূৰ পোৱা যায় আৰু আনোতে অধিক
বল লাগে ।

জলে সইতে যাৰ সমান আপেক্ষিক গুৰুত্ব সি জলত
থাকিলে সহজে তাক লড় চড় কৰিব পাৰি । সেই কলহৰ
ওপৰত তাৰ ওপৰৰ ভালে যিমান হেঁচা দিয়ে তাৰ তলৰ
জলেও তিমান হেঁচা দিয়ে । কলহ তুলি আনোতে ওপৰৰ
পানীৰ ভাৰ অতিক্ৰম কৰিবলৈ অসপ বল মাত্ৰ লাগে ।
কিয়নো তলৰ জলেও তাক ওপৰলৈ হেঁচি দিয়ে । জলৰ
কোনো বৰ্ণ বা আত্মদান নাই । যি বস্তুৰে মিশ্ৰিত হয় তাৰ
বৰ্ণ আৰু আত্মদান সি পায় । জলৰ কোনো আকাৰো নাই
যি বস্ত্ৰত থাকে সি সেই বস্ত্ৰৰ আকাৰ ধাৰণ কৰে । পৃথিৱীৰ
ওপৰত থকাৰ কাৰণে তাক পৃথিৱীৰ দৰে সমান আকাৰ
যেন দেখি । লোটা বা আন পাত্ৰত থাকিলে তাক সেই
পাত্ৰৰ আকাৰ যেন দেখি । কিন্তু আন বস্তুৰ পৰমাণু যেনে
ধূমপীয়া জলৰ পৰমাণু বোৰো তেনে ঘূমপীয়া বুলি পণ্ডিত
মকলে সিদ্ধান্ত কৰিছে । হাইড্ৰজেন (জলতান) অক্সিজেন

(অৱজ্ঞান) এই দুটা বায়বীয় পদাৰ্থৰ দ্বাৰা জলৰ উৎপত্তি হয়। নানাবিধ তৰল বস্তু একত্ৰ কৰিলে সেই বোৰে আপোন আপোন অপেক্ষিক গুৰুত্ব অনুসাবে এটাৰ ওপৰত এটা থাকে। এই কাৰণে পানী বা বস, জল আৰু তেল একেলগ কৰিলে বসৰ ওপৰত জল আৰু তাৰ ওপৰত তেল থাকিব। জলৰ ধৰ্মই প্ৰায় আন বোৰ তৰল বস্তুবোৰ ধৰ্ম।

মোৰ চিন্তা ।

এই বয়সতে যদি এতিয়াই হ'ল
আগলৈ নো তেনে হলে কি থাকি ব'ল।
অসীম অপাৰ নৃতি দুঃখ দেবুতাৰ
এটাও মৰ'ল থাকি দেখিছে। এদাৰ।
মহাৰূপ কামৰূপ আৰু যত আছে
এটা এটা ধৰি তেঁও মোক দেখা দিছে।
কিন্তু নৃতি সেইবোৰ যদিও বিকট
আছিল অসপ তাত তবসাব ছাট।
যদি চকু দুটা দেখি নলে লাগে তৰ
কণা শুনি কিছুমান বুকু সাহ হয়।
কোনো নৃতি দেখিলেই প্ৰাণ উড়ি যায়
কিন্তু আচৰণে জীৱ আছে পুন্সায়।
এতিয়া দেখিছে। যিটো অতি তৰফ
দেখি ধৰ ধৰ কৰি কপিছে অতুৰ।
কোনো অংশে তাৰ মোক আশ্বাস নিদিয়
যি কেবা আছিল তাকো কাটি কাটি দিয়ে।
হাঁহ এই বাৰ দেখোঁ তল বাওঁ ঘৰ

কি উপায়ে কেমেরৈক প্রাণ যোব বর ।
 তরাবহ ভীষণ নৃকতি বিপর্যয়
 এই বাবে যোব কালে সমাপতি হয় ।
 কি মন বড় দেখে'। তর দেখে ভোব ?
 মাজাম কিমান আছে সাহ বৃকে যোব ?
 মনত কবিরি চোন সেই যোব দিন
 যেতিয়া আছিল যর পদ পাখী হীন ।
 পলাবো বল নাই তবি মোছে দিব
 উড়িব মোদ্রাবো যোব সিপাখী খবীর ।
 সেই সময়তো সাহে হিরা বাক্তিহিলো
 কেতিরাও এনেকরা বিহ্বল লহলো ।
 শিল ববনুণ কত ধুমুহা বতাহ
 তর দেখুয়াই মোক গল সাহে সাহ ।
 তাকে ইতিকিং কবি দিছো উকুয়াই
 কাকে মর কেতিরাও তর কবা নাই ।
 অগণিত লহলিলো প্রহ্লাদব দবে
 জীব দান পালো যর সাগব উদবে ।
 বাঘব সুখতো যর সাহ বৃকে ধবি
 হাঁহিছিলো কতবার প্রাণ যম ডবি ।
 হাঁর আজি সেই হাঁহি কত লুণ হল
 এই বৃত্তি দেখি চোন হুবে চলি গল ।
 হাঁহ যম পুন্সবার সেই দবে তর
 এতিয়া মো এমেরৈক কির কব তর ?
 প্রাণ ডবি যম যেসি হাঁহ একবার
 খেলক চকুড আছি হাঁহিব আকাব ।
 হবকত হবকিত হ'ক ভোব চিত

হাঁহিব ববনে গাল হ'ক প্ৰবঞ্চিত ।
 উঠক উজ্জলি বুকু নহ হাত হই
 মুক্তা যেন জিলিকক দাঁত বই বই ।
 সাজবেলা পুৰ্ণিষাৰ জোমৰ নিচিনা
 নুপ্ৰসন্ন হই মুখ জ্বলক হুঙুনা ।
 হাঁহি বজীৱাল কথা ছুটি এটি কবা
 এই দৰে চৌপাশি আক নে থাকিবা ।
 ভয় কিবা ভীক মন সাহ কব সাব
 জামিবি দুখেৰে ভবা ইত্যব সংসাৰ ।
 যত কাল প্ৰাণ থাকে মোহাৰ এড়াব
 দুখৰ ছাত্ৰৰ পৰা নোহাবিবি যাব ।
 আজি কালি তোৰ ভেমে আছে বুদ্ধিবল
 আগৰ নিচিনা তয় নহব দুৰ্বল ।
 গজিছে এতিয়া পাখী ঢাকি সৰু গাত্ৰ
 নুসুড় লকত আক তোৰ দুই পাৰ ।
 লড়িব উড়িব পাব পাৰ সাঁতুৰিব
 পলাব লুকাব কিবা উঠি বুল দিব ।
 ডেও কিয় লক্ষ্য তয় কব এই বাব ?
 বান্ধ বুকু এই সব কব পৰিহাৰ ।
 বা মন বা উঠি সংসাৰৰ সোঁতে
 আছে কিছু কিছু নুখ বাত্ৰ বেই বাটে ।
 অকল দুখৰ কতো মাইকিয়া চাই
 বডে তাৰ সমাগম নুখো ততে ব্যাৰ ।
 দুখ নুখ বজা হই জন্ম ধৰিছে
 গলে গলে মিহঁতক সাঙুৰিও বিছে ।
 কাকো কেও কেতিয়াও নোহাৰে এড়াব

এটা গলে আন টোও লগে লগে যাব ।
 যামুহৰ জীবনক আছে দুইও ধৰি
 হুকসাই পড়িয়ায় নিয়ে যদি এড়ি ।
 দুখক খেদিব গলে নুখো খেদা খাই
 দুখ বিনা নুখ কত কোনে দেখা পায় ।
 এতেকতে যন তয় এড়ি পেলা তয়
 সাহ কবি কুব যদি হব জয় জয় ।

স, ব,

ভালত লেখা মহোদয় আৰু মহোদয় সকলে বন্ধুলৈ যোৱা
 বহুবত প্ৰবন্ধ পঠাইছে । সেই সকলক আমি কৃতজ্ঞ চিত্তে
 ধন্যবাদ কৰিলোঁ ।

ঈশুভ ব, বড়া সি, ই, ।	ঈশুভ মহোদয় বড়া বি. এ. ।
„ লক্ষ্মীনাথ বড়া ।	„ নবীনৰাম হুকন ।
„ বৰিনাৰায়ণ বড়া ।	„ নবনাথ মহন্ত ।
„ বজ্জেশ্বৰ মহন্ত ।	„ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা ।
„ ককণাভিৰাম বড়ুৱা ।	„ মুজিবদ্দীন আহমদ ।
„ সত্যনাথ বড়া ।	„ মহেন্দ্ৰনাথ বিত্ৰ ।
„ হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী ।	„ পূৰ্ণকান্ত শৰ্মা ।
„ কান্তৰাম বড়ুৱা ।	„ নাৰায়ণ শৰ্মা বিজ্ঞানভূষণ ।
„ ভোলানাথ দাস ।	„ কালী কিশোৰ বায় ।
„ দেবীচৰণ বড়ুৱা	„ কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য্য ।
ঈশতী পদ্মাবতী দেবী হুকনবী ।	
বড়ুৱা কুমাৰী ঈশতী অৰ্ণসতা দেবী ।	

আসাম-বন্ধু ।

মাসিক পত্ৰ।

“নচ জ্ঞানাৎ পৰং বন্ধম্ ।”

দ্বিতীয় বৰ্ত্ত ।] চতুৰ্থবছৰ পত্ৰ ১৮০৭-৮, ইংৰাজী ১৮৮৬ । [৩৪-৪৪ সংখ্যা

আগৰ দিন এতিয়াৰ দিন ।

ক্ৰীড়া-কৌতুক ।

কোনো এজন চিন্তামূল লোকে কইছে কোনো মাতৃহ বা জাতিৰ ক্ৰীড়া আৰু কৌতুক কি আনিব পাৰিলেই সেই জাতি বা সেই মাতৃহৰ উন্নতা আনিব পাৰি। জাতীয় প্ৰকৃতি অনুসাবে ক্ৰীড়া কৌতুকৰ দৃষ্টি কৰা হয়।

আমাৰ মাতৃহ প্ৰায় কৃষিজীৱি, সেই কাৰণে আমাৰ বন্ধ বেমানিও সেই জীৱনৰ উপযুক্ত। সাধাৰণ পক্ষে আমাৰ চৌপট বা পাখা, পটি, বাৰবেল, পাতি বা হোগল পাতি বা হোগল পাঠান, তোল নোতোল, বৈকুণ্ঠ দাত্ৰা খেল বহি খেলোৱা হয়। ফুটবল বা চাবিঅনে যদি ইয়াক বেলায়। চৌপট আৰু বৈকুণ্ঠ খেলা যিহে ইবোৰত মাতীত আঁক দ্ৰবি

খেলোয়া চয় । লবা বুঢ়া সকলোএ ইয়াকে খেদে । বিশেষকৈ
 বিহব সময়ত ইয়াক মাৰত পঁচি খেদিবই লাগে । পঁচি
 খেদিলে বহুবেকটল যুব নিবিধায় । লঁকা বিলাকৰ মাৰত
 বিলা আৰু কড়ি খেদোৱা, লুকাভাৰু খুটা সলোৱাসলি
 হাউ বা হাউভুড়, ভট্টাভট্টা, হাতত ধৰা, লৰালবি কৰা, জঁপি
 ওৱা ও যুৰ কৰা খেলালি চলিত । গছত উঠা, চিকাৰাদ,
 বেকীসিও সিও প্ৰকৃতি খেল প্ৰলিছ । কৰাব হলে সেন খেলা
 এটা প্ৰধান বস । সামাজিক কোঠকৰ ভিতৰত ও নাম
 গোৱা, বিহত ঢোল টকা বজাই নচা, ভাৱনা কৰা, পদ
 গোৱা, ভাল খোল লই গায়ন বায়ন গোৱা, ঢোল ডগৰ
 লই বজোৱা, মচা আৰু ভাৱ কৰা, ধঁৰ দিৱা, বিয়াহৰ
 নীত গোৱা আৰু শুনা ওজা পালী গোৱা আৰু শুনা
 প্ৰধান । সাধু কথা শুনা এটা উৎকৃষ্ট আশোদ । বছৰালী
 কৰা, টোকাৰি, বাসকৰতাল, চেবেলৰ, কটা বাঁহত
 কড়িৰে বজাই নীত গোৱা ও এটা আশোদ । ছোৱালী
 বিলাকৰ হলে চেন খেদোৱা, ধূলী মাটীৰে বন্ধা বঢ়া কৰা,
 ওটালদা খেদোৱা, ফুল ফুলতি খেদোৱা, নাম গোৱা, বিয়াৰ
 শিঙ অভিনয় প্ৰধান আশোদ । কোনোএ আকৌ দৰা
 পুতলিৰ বিয়া, ভেতুলিৰ বিয়া পাতিও খেলালি কৰে । ছাত্ৰ
 সকলৰ মাৰত শ্লোক-বুছ এটা প্ৰধান কোঠক । বিহব সময়ত
 মঁহ বুঝুৱা এটা সামাজিক কীড়া । কামৰূপত ভৰলি ভৰা,
 টাঙন যুৰ প্ৰকৃতি কেত বোৰ বীৰ বুছৰ খেল আছে । এই
 সকলতকৈ আৰু অনেক বিধ খেলালি আছে । চঁতৰ বিহত
 গধূলি ঢোল, টকা বজাই ধৰে ধৰে হুচঁবি গোৱা এটা সামাজিক
 কোঠক । বিবিলাক খেলালি আছে তাৰ সকলোৰে উদ্দেশ্য
 আছে । তাৰে হুচী মানব কথা লেখো । বেকীসিওসিও ।

কেইটামান লবাই হাতত ধৰাধৰিটেক এটা লবাক বেছি
ধৰে । বেছি ধৰা লবাটে হাত দাঙি বেজীসিও সিও কৈ
এটা লঁৰাৰ ওচৰলৈ যায়—সি কয় নিসিবি নিসিবি । ইকেইটা
লঁৰাই সেই লঁৰাটৰ চাৰিও পিনে ঘূৰি থাকে । ইটে সেই ধৰে
বেজীসিও সিও কৰে । পাছে মাত্ৰ লবাটে এবাৰ ছল চাই
ছুটা লঁৰাৰ মাথোৰে লম মাৰি যায় । ইয়াৰ উদ্দেশ্য যহত ।
এই সংসাৰ চক্ৰত নানা বিঘ্ন বাধা । যিকালে চোৱা সেই
কালেই বিধিনি আক্ৰ বাধা । সকলো কালে সেইৰূপ বিঘ্ন
আক্ৰ বাধাই বেচি ধৰে । চতুৰ লোকে সেই সকলো বোৰ
পাৰ হই যায় । ইয়াৰ দ্বাৰা এই সংসাৰৰ আদৰ্শ পাই আক্ৰ নজ
শিকনি পোৱা যায় । প্ৰতি আক্ৰ চৌপট খেদোৱাৰ দ্বাৰা
এজন থৈয়া হলেও নিজ বাহুবলে আপনাৰ ঘৰৰ পৰা ওলাই
নানা দেশ ভ্ৰমণ আক্ৰ নানা কাৰ্য্য কৰি সংসাৰত জৰী হই
নিজৰ ঠাইলৈ যোৱাৰ আদৰ্শ পোৱা যায় । বাঘে বা হিংসক
লোকে নিৰ্জু সৰু মৰা আক্ৰ গ্ৰীষ্মহিংসা কৰাতো নানা
ছলেৰে ভাক বধ কৰাৰ উদাহৰণ বাৰম্বাৰ উ পোৱা যায় ।
সংসাৰত কেতবোৰ এনে মানুহ আছে যি কেতিয়াবা একাকো
কোনো লোকৰ পক্ষ নহই অথবা কেতিয়াবা তেনে পক্ষ হই
সংসাৰত ভোল নোভোল কৰি থাকে তাৰ উদাহৰণ ভোল
নোভোল খেলাত পোৱা যায় । হাউ বা হাউ-ওকৃত একে
উদাহৰে বা বাটে বিমান কাৰ্য্য কৰিব পাৰি তাৰ আদৰ্শ পোৱা
যায় । নানা লোকে সইতে সহায় পাতি বা পক্ষ হই আক্ৰ
অভয় সহায় লোৱা বে আবক্তক ভাবো উদাহৰণ ইয়াত
পোৱা যায় । সহায়বদ্ধ হলেও নিজৰ বাহুবলেই বে প্ৰধান
ভাবো পটন্তৰ জানি ।

ছল ছলতি—এই খেলটো ছোৱালি বিলাকে খেলে ।

ଓଟବା ଓଟବିଟେ ତିନି ମାସି ଓଟି ନୀବନୀୟାଟେ ବର । ତାତେ ବର୍ଜନୀ ଆକ ସନ୍ଧ୍ୟା ଏହି ଚୁଟା ଆନୁଲି ଓଟି ବୋବ ଚାରିଓ ମିନେ କୋନୋ ଓଟି ନୋହୋଟାଟେ ଦୁବାଇ ଆନିବ ଲାଗେ ।

ଇରାବ ତାତପର୍ଯ୍ୟ ଏହି ସେ ହୋରାଣୀ ବିଳାକେ ଏହବ ତାହି ଏହବ ଆନ ଲୋକେ ମାସିମାତି ବହି ତାତ ବାଓଁତେ ବନ୍ଧ ବାଟି ଦିରାବ ମିଳା ମୋଟା ସାୟ । ସକଲୋକେ ବନ୍ଧ ବାଟିଓ ଦିବ ଲାଗେ ଅଧଟ କାକୋ ଛୁବ ଓ ନାଲାଗେ । ସଂସାରତ ଏହି ସକଳ ମାନାବିଧ ଲୋକେ ମହିତେ ବାକିବଓ ଲାଗେ କାକୋ ଛୁବଓ ନା ଲାଗେ । କାବେଓ ଲିଖି ହବ ନାଲାଗେ । ଡେନ ଦେନୋରାବ ଦାବାଇ ଉପାର୍ଜିତ ଧନ ଉତ୍ତମ କରି ସକଳ କରାବ ଉଦାହରଣ ମୋଟା ସାୟ । ବିଧନ ମାଟିବ ନୋଟାବେ ମି ମାବ ବାୟ । ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସାରତ ହୁଏ ମାୟ ଆକ ଅମନହ ହର ।

ହୋରାଣୀ ବିଳାକେ ତାତ ବନ୍ଧା ଆକ ମଧ୍ୟା ପୁତନୀବ ବିରା ମତା । ଇନ୍ଦ୍ରାଜି ସତାବଡେଇ ଜ୍ଞୀତା କବେ । କିରନୋ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟାହି ତିଳତାବ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ; ପୁର ସହୀରା ଏକୋ ଏକୋ ଛୁବିବ ମବାଇ ନଦୀବ ବା ଆନ ମାନୀ କାମବିରା ଠାହିତ ଧାନ କେବେ ମେଜୀ ବା ବବ ମାଜେ । ବିହବ ଆମ ଦିନା ମହୁଲି ମେହି ମବାବୋବେ ତୋଲା ତୋଲିଟେ ବନ୍ଧ ମୋଟାହି ତୋଜ ବାୟ । କେତିରାବା ଆନବ କେବ କାଠି ବାହ ପ୍ରଭୃତି ଛୁବଟେ ଆନେ । ବିହବ ଦିନା ପ୍ରାତଃସତେ ସକଲୋଓ ସାଜ କରି ମେଜୀ ବା ବବତ ଛୁଇଁ ମଗାହି ପୁରାୟ । ଏହି ବବବ ନାୟ ତୋଲା ବବ ବା ହୋମ ବବ ବା ମେଜି ବବ । ତାହ ସହୀରା ଚତୁର୍ଥର ଚକ୍ର ନଈ ଚକ୍ର, ଇରାକ ଚାଲେ କଳକ ହର । ଦେବାଓ ଦେଖିଲେ ସାହୁବ ବବତ ହାଲିରାହି ମାଲି ବାବ ଲାଗେ ଆକ ମାୟତ ହବନ ପୁରୀ ଗୁମିବ ଲାଗେ । ବିହବ ପୂର୍ବବ ଦିନା ଉତ୍କଳା । ମାଟ୍ଟ ମିଳା ତିଳତାବତା ସକଲୋଓ ସାହ ମାସିବଟେ ସାୟ । ସାହ ସବାଓ ଏଟା ବକ୍ତ ଆସୋଦ । ସାରିବାବ ମାନୀତ ମିହି ଓଟି ଆଦେ

অথবা কোনো টীলা বা বড়ি ঠাইত থাকে । তাতৈলকে অনেক লোকে লাঠি জাঠিগই বাবিলৈ যায় । এই এটা প্রধান আয়োজ ।

বজ্জাব বিনে আন ঠাইত দুৰ্গোৎসব নহয় । কামাখ্যা বা আন দেবী দেৱালয়ত দুৰ্গোৎসব হয় । তাতো বজ্জাব নামে সংকল্প হয় । বড় বিবৰা অ কোনো চিহ্নিত লোক বিনে আনে ঘটস্থাপন কৰি দেবী পূজা কৰিব মোহাবে । কি জানি বজ্জাব বাজা দেবীৰ স্বৰত আনে অৱ এই প্রধান আশঙ্কা । ঘোল বাজা বা কাঁকুয়াও সেইৰূপ । শিৱবাজি পূজা, মদন চতুৰালি, জগাঠমী প্ৰভৃতি পূজা বজা অৱত আৰু থান বা দেৱালয়ত হয় । সেই সময়ত বিশেষ আয়োজ হয় । কামাখ্যাত মাৰই বা বিবৰবি পূজাত বড় আয়োজ হয় । দেওধনী উঠে । পুহমহীয়া দেবীৰ পুংসৱন উপলক্ষে বিশেষ পূজা আৰু আয়োজ হয় । আহাব মাহৰ ৭ দিন বোৱাব পৰা ১১ দিনলৈকে অম্বুবাচী বা আমতী । এই সময়ত পৃথিবী বজ্জনা হয় বুলি প্ৰসিদ্ধ । কলে এই সময়ৰ পৰা বৰ্ষা কাল আৰম্ভ । আৰু পৃথিবীএ শস্য ধাৰণ কৰিবলৈ উপযুক্ত হয় । মাঘৰ বিহু আৰু চ'তৰ বিহু এই দুটা প্রধান উৎসৱ আৰু আয়োজৰ সময় ।

বজ্জনী ।

(পূৰ্ণ প্ৰকাশিতৰ পাছে ।)

(১২)

বজ্জনী মিলনে ক্ৰমে নিত্যক কুৰ্মন ;
নিউপণ ভাঙ কৰি জনক জননী,
কোনোএ কলন এফি, এফি কোনো জন
আনবে খুটিয়াখুটি, ভাৰি হান্য জনি,

(১৩)

নিজ্জীব কোমল কোলে এক এক কবি
পড়িয়াছে ঢলি এবিধ অচিন্ত অস্তবে ;
নাহি গৃহ চিন্তা, মনে নাই ধড়কড়ি,
নাই পাপ-ধনে আশা, নাচাপে ওচৰ ।

(১৪)

সংসার জঞ্জাল যত ; চিন্তাহীন সবে ।
সদা মাত্র এক ভাব প্রকৃষে উঠিয়া
কিমতে বাইব আন সহ উমলিবে,
কিমতে লইব ধূলি সর্জীয়ে লেপিয়া ;

(১৫)

হারবে সবল নিশু, ভোসবার দিন
সুখ দিন ; হর্ষে নিজা যোদ্ধা এহিকালে,
সংসারে সুযোগ এই । গলে কিছু দিন,
পড়িবা সবেও অতি বিধম জঞ্জালে ।

(১৬)

ভাষার প্রমাণ আছে নিজ নিজ ঘবে ;
ভোলব নিশ্চিত ঘবে সহর্ষে নয়নে,
বর্ধমানগণ দেখা বসি কিবা কবে ;
গৃহ কার্য কথা মাত্র উচ্চাবে বদনে ।

(১৭)

কেহোঁ কহে “কেতি ধান নহল ইবাৰ,
মবিল লাগিব হার বাইবে নাপাই—
অহা বহুবত” ; কহে কোনোএ “আমাব
বিবা ছিলে এক বঁহে চুকাইলে বাই ।”

(১৮)

বহৌতে আননি লাগি কোনো কোনো জন
পড়িছে শয্যাভ, কিন্তু নিজা লেশ নাই ;
ভাগি পল ঘব ঘাব পড়ে বয়সুণ
তাবিছে উপায় তার দিনেত্র অপাই ।

(১৯)

পবন চাকরী কবি কত কত জন,
—এই শ্রেনীভূক্তবেসে সংখ্যাও অধিক—,
জব জব দেহ হই মলিন ববনে,
শয়নে পড়িয়া নিজে তাবে বিক দিক ।

(২০)

প্রভুব সন্তোষ হেতু কত বে বড়নে
কবে কার্য্য ক্লেশ সহি ; তেও বাবদাব
প্রভুব কর্ণশ বাক্য পশয় শ্রবণে,
হিঁটে বিপবীত,—হায় যন্ত্রণা অপাব — ।

(২১)

আপপন বহু পবিত্র অসিদ্ধাব,
সলাট পতিত আকি বিনু বিনুজল,
কঠিন প্রভুব পাশে সকলো অসাব,
একেবার বাক্যে হোরে সকলো বিকল ।

(২২)

এইরূপ কত চিন্তা কবি মনে মনে,
প্রভুব জয়ন্তেনী বাক্য সব অবি,
অনিছে পুড়িছে হায় পড়িয়া শয়নে ;
হয়তো কারোবা অত্র পড়ে ঘব ঘবি ।

(২৩)

দিবসিক ভ্রমে শ্রান্ত হই এতক্ষণ,
সবেও আনন্দে কঁঠ শুব লাগিছিল ;
সি সুহি অসীম কষ্টে বিবাদিত মন,
ভাবিছে জনম দিক প্রাণ পাপখীল ।

(২৪)

কিচিও নিদ্রিত শিশু ইরূপ চিন্তায়
আছে কিবা অধিকার ভোসব মনত ?
হোতা কি ইসবে ধারী ? শবীর বিস্তার
কবি, সুখে শুইয়াছা পড়ি শয়নত ।

(২৫)

সিকারণে কওঁ শিশু ভোসবার দিন
সুখ দিন ; হর্ষে নিদ্রা যোতা এইকালে,
সংসাথে সুযোগ এই । গলে কিছু বিন,
সবেও পড়িবা অতি বিষম অজ্ঞালে ।

*

*

ক্রমশঃ

শ্রীতঃ

ঘৈনীৰ কৰ্ত্তব্য ও স্ত্রী-শিক্ষা ।

সম্বন্ধ ও ব্যবহার বিচার ।

আজি আমি এটি গুরুতব বিষয়ৰ আলোচনা করিম—
ভিক্ত্যাব লগত গিবিয়েকব কি সম্বন্ধ আৰু তেওঁলোকে
হুয়ো হুয়োকো কেনেটক ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে এইয়ে ভাব
মূল ।

ঘৈনীৰ পহৰেকব ঘৰত বহু বিলাক বকুয়া মোক আছে,
সকলোতক যে পত্তিব লগত তেওঁৰ সম্বন্ধ গুৰু তাক উহু-

কিওনা অনাভিলাক । ব্রাহ্মণ আৰু সূত্ৰাদিৰ অলপ বিনে
আমাব ইয়াত প্ৰাৰ্থ পাতক হোৱালীকেহে বিদ্যা দিবে ।
এই পাতক বিলাকে বৰ্ষসৰ লগে লগে পতিৰ সৰ্ব্ব সুখি আছে ।
ব্রাহ্মণৰ হোৱালী ১২।১৩ বহুতে—বি বহুসত লগাই নটুৱা
টকাণি মাৰি, যিতিজালি কৰি কুৰিয়েই দিন কটায়—অতুৰতী
হুই পিৰিয়েকৰ বৰলৈ যায় । ইয়াৰ কোমল বহুসত বহু
অতুৰত বহুতে এই সৰ্ব্বটি বুজি নেপায় । বহুৰি বহু আৰু
বেদবাসে পতিৰ লগত তিক্ততাৰ কি সৰ্ব্ব ভাৰু সূক্ষ্মৰূপে
বুজাই পাইছে । আমাব বোৱালী জিৱালী বিলাকে এই বিলাক
নাৰপৰ্ত্ত বচন কৰ্ত্তহ কৰি বাখিব লাগে । বহুৰি বহু এ কইছে—

“নাতি শ্রীণাঃ পুণ্যপুণ্যো নততঃ নাপাশানানঃ”

“পতিঃ সূক্ষ্মবতে বহু তেন বৰ্ণে মহীৰতে ।”

অৰ্থ । তিক্ততাবিলাকৰ বেলেগে একো বহু নাই, একো
বহু বা উপাসনাদি নাই । পতি সূক্ষ্ম কৰিলেই তেওঁলোক
বৰ্ণবাসিনী হয় ।

অতুৰবহু পুৰাণৰ শ্রীকৃষ্ণ জন্ম বহুত বহুৰি বেদবাসে
পতিক তিক্ততাবিলাকে কেনেকৈ ভাবিব, ভাৰু উদ্দেশ্য কৰি
এই সৰে কইছে—

“পতিৰ্ভু পতিৰ্ভৰ্ত্তা নৈবতঃ শুক্ৰবহ ৫ ।

সৰ্ব্বশ্রী গুৰুঃ স্বামী ন গুৰুঃ স্বামিনঃ পৰাঃ ।

পতিসেৱা ব্রতশ্রীণাঃ পতিসেৱা পৰতপঃ ।

পতিসেৱা পৰা বহুঃ পতিসেৱা সুবাহুৰনঃ ।

পতিসেৱা পৰা সত্যঃ দানতীৰ্থাহুতীৰ্থকঃ ।

সৰ্বদৈৱবহুঃ স্বামী সৰ্বদৈৱবহুঃ শুচিঃ ।

সৰ্ব পুণ্যবহুৰপত পতিৰূপী অমৰ্শনঃ ।

বা সতী তরু কচ্ছিঃ কুণ্ডে পাদোদকং নদা।

ভল্যাদর্শ সুপল্লবঃ নিত্যং বাহুভি দেহতাঃ ।

অর্থ “পতি এই তিরুতাব বহু পতি এই পতি, পতি এই শুক। তিরুতাব স্বামীত ঠেক শুক নাই, স্বামীএই তেওঁর পক্ষে সকলোত ঠেক প্রেষ্ঠ শুক। পতি সেহাই তিরুতাব ব্রত পতিসেহাই পবন তপ, পতিসেহাই দেহপূজা। পতিসেহাই দান তীর্থ সত্য সকলো—স্বামী সকলো দেহ স্বরূপ, পবিত্র। তিরুতাব পক্ষে পতি জনার্দনরূপী কিয়নো তেওঁ তিরুতাব সকলো পূণ্যব গরাকী। যি সতী তিরুতাই স্বামীব পাদোদক আর উচ্ছিষ্ট ভোজন করে, দেহতাবিলাকেও তেওঁর কর্নন ল্পর্শন কামনা করে।”

এতিয়া ভাবি চোরা বাওকছোন, তিরুতাব পক্ষে নিবি-
য়েকর মহর্ষি বেদব্যাসে কিয়ান উক্ত দান দিছে। ইহ
জীবনত ব্রত সংকার্য আছে, দান, তীর্থ, পূজা, নিবিএক
যদি সকলোএই হব লাগিল, পতি পূজাই যদি তিরুতাব
দেহপূজা হব লাগিল, পতি যদি সাক্ষাৎ জনার্দন রূপী হব
লাগিল, তেনেহলে মুঠতে ইমানকে কোরা উচিত যে ইহ-
লোকত পতি তিরুতাব পক্ষে স্মৃতিমত “ঈশব” বরূপ। এই
ববে ঘেনী সকলক পতিব শুকত বুজাই বুজাই লাহে লাহে
কি নিমিত্তে নো পতি স্ত্রীব এনে ভক্তিভাজন তাকেও এটা
ইত্ত কইছে। তিরুতাই সহাই পতিব পবা সেই বিলাক
আকাঙ্ক্ষা কবিব আর পাবল্যমে। সেই পূণ্যব প্রকৃতি
বত্তত মহর্ষি বেদব্যাসে কইছে—

“ভবণাধেব ভর্তাস পালমাং পতিকচ্যতে।

শবীষেণাচ্চ ন স্বামী কামদাং কান্ত উচ্যতে।

বদন্ত সুখদামান্ত্রীভিহামাং প্রিয়ঃ পবঃ।

ঐৰ্ব্যদানাদীশক্স প্রাণনাথঃ প্রাণনাথকঃ ।

বতিদানাক্স বমণঃ প্রিয়ো নাস্তি প্রিয়াং পরং ।

পুত্রস্ত বামিনঃ শুক্রাক্ষায়ন্তে তেন ন প্রিয়ঃ ।

শতপুত্রোঃ পবঃ স্বামী কুলজানাং প্রিয়ঃ সৰ্বা ।”

“জীক ভবণ কৰাব নিমিত্তে পিবিয়েকব নাম ভৰ্ত্তা, পালন কৰাব নিমিত্তে তেওঁৰ নাম পতি, স্নেহদান কৰাব নিমিত্তে তেওঁ বন্ধু, ঐতিহাস কৰাব নিমিত্তে তেওঁ ‘প্ৰিয়’ ঐৰ্ব্যদান কৰাব নিমিত্তে “ঐশ” প্ৰাণব পৰাকীৰ্ত্তা নিমিত্তে “প্ৰাণনাথ” বতিদান কৰাব নিমিত্তে তেওঁ “বমণ”। পতিত কৈ তিক্ত-তাৰ আন একো প্ৰিয় নাই (অৰ্থাৎ হয় বেলাগে), স্বামীৰ শুক্ল পৰা পুত্ৰজাত হয় যেবিএই পুত্ৰও তিক্ততাৰ প্ৰিয়। কুলকামিনী বিলাকৰ এখ পুত্ৰেকত কৈও স্বামী প্ৰিয়তৰ।

“নচাপত্য স্মৃ শ্বেহঃ” সংসাবত অপত্য শ্বেহব সমান শ্বেহ নাই। কৃত্ত তিক্ততাৰ পক্ষে পিবিয়েক ঐশ পুত্ৰেকত কৈওপ্ৰিয়তৰ। আহা কি অটল শ্বেহ! আৰ্জি কালিৰ বনস্ত বাও লগা নবীনা পাতক কেই জনাই পিবিয়েকক এনে প্ৰিয়তৰ শ্বেহব চকুৰে-চায়নে? হবি হবি সময়ৰ কি পৰিণতি! আৰ্জি কালি শ্বেহ যুগতেই অন্ত। অত্যা এনে ঈতৰুতাও আহুত হি পতিকৈ সৰ্গ স্নেহব স্নীকৃত্ত যুগি বিবেচনা কৰে, কিন্তু অলপ সংখ্যাৰ মনহে এই সংপ্ৰতিব কালে চান্দৰোহা। ভাৰ্য্যাক হি জনা পিবিয়েক আৰ্জি কালি “জিহদ্যাব যোৱা পাথ” কবিৰ পাৰে, ঐয় সেই জনাব পক্ষে হে তেওঁৰ পিবিয়েক “ভাববীৰ্য্য” আৰু “শেটুতা”, সেই গৃহস্থেই বৈশ্যৰ যুগত এনে কৃত্তিস্থকৰ সোধাৰ ভূমিৰলৈ পাই; পিবিয়েক কৃত্তাৰ্থ যুগি বিবেচনা কৰে; কিন্তু শ্বেহ, ইমান পতীৰ শ্বেহ আহু তিক্ত, মহৰ্ষি সকলে হি শ্বেহ আৰু ভাবব ভবা কইহে,

সেই জনা গৃহহকো ভেনে দেহ আর ভক্তিতাবপূৰ্ণ চক্ৰে
তেওঁৰ বৈদীএ চায়নে নেচাৰ তাক বৈদীৰ মনে আর জগদী-
ববে জানে, আমি তাত মন্তক ট কৰিব নোহাৰোঁ ।

মহৰ্ষি বাসে জী-পুৰুষৰ তিতবত বি গুৰুতব -সম্বন্ধ
দেখুৱাইছে সংসাৰৰ তিতবত একেজনৰ শৰীৰতে কাৰো লগত
ইয়াতকৈ ও ডানৰ সম্বন্ধ নাই । অকল যে ভিক্তাই পুৰ-
ষক কেনে বিবেচনা কৰিব তাকেহে কইছে এন মহৰ্ষ,
ঠাই বিশেষে জীৰ প্ৰতি পুৰুষৰ কৰ্ত্তব্যকে বিশেষৰূপে আলো-
চনা কৰিছে আমি তালৈ গলে, আমাৰ বৰ্ত্তমান বিষয়ৰ বাট
হেৰুৱায় । আনিলোকে কম পুৰুষ ভাল হলেইহে ভিক্তা
গুণৱতী হয় । বি পুৰুষে নিজৰ ভিক্তাক গুণৱতী
কৰিবৰ মন কৰে, আগেইএ তেওঁ নিজৰ বৰ্ত্তাৰ শুদ্ধ
কৰি লোৱা উচিত ভিক্তাৰ পৰা ভক্তি আকাঙ্ক্ষা কৰিলে,
জিহে ভক্তিৰ উচিত পাত্ৰ হব লাগে । গুণৱতী, সতী আৰু
পতি পৰায়ন । ভিক্তাই পতিৰ হৃদয়ত দেখিলে, সেই হৃদয়ত
দুখ কৰি নিজৰ মনঃস্বতাবেৰে পতিক সুপথগামী কৰি লবও
লাগে । হৰ্ষাগাত্ৰহে কাৰো ভাগ্যত অসংপুৰুষ পড়িল বা
পিতৃ মাতৃৰ বাচনিৰ দোষত, বা তেওঁলোকে স্ত্ৰীৰ চৰিত্ৰা-
নিলৈ মন নকৰি অৰ্থকে মুখ্য বস্তু বুলি ধৰি ছোৱালীৰ সুখ-
হৰ বুলি বিবেচনা কৰি যদি কোনো কুচৰিত্ৰ পুৰুষক নিজৰ
ছোৱালী দিয়ে, তেনেহে ছোৱালীএ নিজৰ অদৃষ্টক দোষি
সেই পুৰুষক সুপথগামী কৰিবৰ বিমিশ্ৰে নিজৰ জীৱনৰ সুখ
আৰু সন্তোষ উচৰ্গাকৰিবলৈকো শিকিব লাগে । বিবিধক
কুচৰিত্ৰ হলেই যে বৈদীয়েকৰ মনৰ পাত্ৰ হয় এনে মহৰ্ষ
মহৰ্ষি মন্তক কইছে ।

বিশীল্যঃ কামবৃত্তোবা ভূতৈৰ্জা পবিতৰ্জিতঃ ।

উপচৰ্য্যঃ জিহা সাধ্যা সততং দেববৎ পতিঃ ।

মহু ৫ম অঃ ১৫৪

পিবিয়েক কুচবিত্ত, কামুক বা ভুলনীয় হলেও সাধী
তিক্ষতাৰ পক্ষে সদাই দেববৎ সেবনীয় ।

পিবিয়েক যেনেই কি মহৎক তিক্ষতাৰ পক্ষে সদাই ভেওঁ
পূজনীয় । ভেওঁ সংসাবত সুখ কামনা কৰিলে সদাই দ্বিবি-
য়েকৰ মন যোগাই চলিব লাগে । মহু এ কইহে

পতিং বা নাতিচৰতি মনো বাগ্‌দেহ সংযত ।

সাত্ত্বলোকমাপ্রোতি সন্তিঃ সাধীতি চোচ্যতে ॥

মহু ৫ম অঃ ১৬৫

কামমনো থাকো বি জন তিক্ষতাই পিবিয়েকক কেতি-
য়াও উন্নয়ন নকৰে, ভেওঁ স্বামী লোক প্ৰাপ্ত হয়, আত্ম
সম্মান সকলে ভেওঁক সাধী অৰ্থাৎ সাতি তিক্ষতা বোলে ।

পিবিয়েকৰ জীবদ্দশাত এই দৰে বাবদাব কৰিবলৈভো
লেবিছেই, মহৰ্ষি মহুএ পিবিয়েক যদিহেও বৈশীয়েকে ভেওঁৰ
প্ৰতি ভক্তি দেখুৱাবলৈ দিছে । স্বামী পৰলোক পালেই যে
শ্ৰীপুৰুষৰ সৰ্ব্বত্ব তহিল, মহৰ্ষি সকলে সেইদৰে নকৰ ।
আত্ম বাস্তবিকেও পবিত্ৰ-প্ৰেম-বন্ধন এসে এবাৰেহীতা মহত—
বাব প্ৰাণৰ লগত প্ৰাণৰ মিল হইছে আত্মাই আত্মাই মিলিয়ে,
প্ৰাণ বাহুৰ লগত যবিবৰ দিলাই কেতিয়াও ভেওঁ লোকৰ
সাংসাৰিক সম্বন্ধৰ অন্ত পাব নোৱাৰে । পিবিয়েক জীয়াই
থকাত যেনেটক ভেওঁ ভাল পোৱা কাৰ্য্যকে কৰি থকা
বৈশীৰ উচিত, যদিহেও ভেওঁ জীয়াই থকাৰ দৰে সদাই
ভেওঁ ভাল পোৱা কাৰ্য্যকে কৰি থাকিব লাগে । কথা :—

পানিগ্রাহ্য সাধী ত্রী জীবতো বা মৃতস্য বা ।

পতিলোকমতীশ্রুতী নাচবেৎ কিকিৎপ্রিয়ং ।

অম্ব ৫ম অঃ ১৫৬

পতি লোক বাহ্য কবা তিক্ততাই গিবিয়েক জীয়াই থাকিলে
কি মবিলেও কেতিয়াও তেওঁ'র কিকিতো অপ্রিয় কার্য্য
নকবিব ।

বিদ্বানক মহাজ্ঞানী মুনি সকলে ইমান উচ্চ স্থান দিছে,
সেই পুত্রবর প্রতি ঘৈনীএ কিল্পপ ব্যত্ৰহাব কবিব লাগে তাক
অহুমান কবিয়েই লব লাগে । সংসারব তিতবত কাবো শবীবত
একেবাবে ইমান বিলাক ভালব ভাব নাই—জন্মদাতা, শিকা-
দাতা, বীকাদাতা—তিক্ততাব পক্ষে গৃহস্থেই সকলো, আর
গৃহস্থই সকলোতকৈও পূজনীয় আর ভক্তিভাজন ।

আমি প্রাচীন মত সংগ্রহ কবি ঘৈনীর কর্তব্য বুঝাবটেল
ধবাত বহুতে আমাক ইতিকিং কবিব পাবে, আর মুনি সকলে
কঠোরতার শিকলিবে আমাব ঘৈনীসকলক একেবাবে জড়-
পুৰ কবি বাক্তি, বড় পক্ষপাতিব আর অহুদয়তার চিনাকি দিছে
বুলি, আমি তেও লোকক যজ্ঞাহুযজ্ঞী হোয়াত বহুতে আমাব
বিপক্ষ অবলম্বন কবিব পাবে, কিন্তু বিবিলাকে এনে কবে
তেওঁলোকবনিচেই ভ্রম ; আমাব বহি সকলে তিক্ততাক বড়
উজ্জতাবেবে চাই ছিল । মহর্ষি যজ্ঞ এ কইছে :—

পিতৃভিত্তি ভূতিশ্চেততাঃ পতিভির্দেববৈশ্রুত্বা ।

পূজ্যা কুবরিতব্যাক্ত বহু কল্যানবীপ্লুতিঃ ।

বহুত ধনসম্পত্তি আকাজকা কবা বাপেক, ভায়েক, গিবি
যেক আর দেওযেক মিত্রাকব উচিত যে তিক্ততা বিলাকক
পূজা আর বস্ত্রানদ্যাবেবে স্তুতিত কবে ।

যত নাৰ্ঘ্যন্ত পূজ্যন্তে যমন্তে তত দেবতাঃ ।

যত্ৰৈতান্ত নপূজ্যন্তে সৰ্বান্তদ্বাকলাঃ ক্ৰিয়াঃ ॥

যত নাৰী বিলাকক পূজা কৰে, সেই কুলত দেবতা বিলাক
প্ৰসন্ন হই থাকে—যত নাৰী বিলাকক পূজা কৰা না যায়
সেই কুলৰ সকলো ক্ৰিয়া নিকল ।

কেনে উচিতাবেবে ভিকৃতাসকলক ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ
লৈখিছে ! এই বিলাক ঘটন পঢ়ি আৰু কোমেও কৰ
নোৱাৰে যে যুঁজি সকলৰ অন্তৰত কোনো কুসংস্কাৰ আছিল ।

জীৱনৰ প্ৰথম ভাগতে কেবল ভিকৃত্য বাপেকৰ অধীনত
থাকে । ই নিত্য কৰ সময়—প্ৰায় বাৰ বছৰ । এই বাৰ
বছৰ অতীত হলেই ভবিষ্যতলৈ যিমান দিন জীয়াই থাকে,
যিমান দিনৰ নিমিত্তে ভিকৃত্য পিৰিএকৰ বশবৰ্ত্তিনী হয় ।
জীৱনৰ বি সময়ত জানিব বিকাশ, কাৰ্য্যকাৰী পণ্ডিত উদ্ভেদ,
আনন্দ, শোক হুঃখাদি মানসিক প্ৰবৃত্তি বিলাকে সম্পূৰ্ণৰূপে
মনত কাৰ্য্য কৰিব পাৰে—সেই জীৱনসময়েই বি জনৰ ভুলত,
ইচ্ছাৰ অধীনত, সংসাৰত ভেঁও দেবতাপত্ন । যাক বাপেকে
জন্ম দিলে—জিয়েকে এই নিমিত্তে বাপেক মাকলৈ বৰো-
চিত ভক্তি দেখুৱাবও লাগে । ভিকৃত্য হোৱালীৰ জন্মই
লোকৰ নিমিত্তে—যাক বাপেকে শিকা দিহে লোকৰ
নিমিত্তে, পাহৰেৰ কৰ যত সেই শিকা আৰু জন্মবান
সকলতা বি জনী হোৱালীএই প্ৰমাণ কৰিবলৈ পাৰে,
যাক বাপেকৰ পক্ষে সেই জনী হোৱালীএই সোনৰ নহুয়া ।
যাক বাপেকৰ প্ৰতি যিহেৰ কৰ কৰ্ত্তব্য ভক্তিৰে অত-
বেহ আৰু বাধ্যতাহি আত্মবৃত্তিক প্ৰবৃত্তি বিলাক ভক্তিৰ
পৰাই ওপজে । বড় ভক্তি কৰা যাহুহ এজনলৈ ভক্তি
কবোতাৰ অন্তৰত বতাবতই এটা বেহ হয়, আৰু তাৰ আত-

যদিক মানসিক প্রকৃতি কেতবিল্যক দেই দেহৰ লগত যোগহই
 তক্তি-ভাজন জনটো ধান খায়। তৰক নিযো তক্তি কৰে,
 তৰক নিযাব আগত গালি পাবিলে গাই মলহিব, বা
 তৰক কোনো বন এখন পাচিলে নিযাই নকথাটেক থাকিব
 নোহাবিব। তিকতাই পতিক অকল তক্তি কবিলেই মহৰ।
 গিবিৰেকটো তক্তি, প্ৰেম আৰু এক প্ৰাণতা দেখুৱাই তিকতাব
 প্ৰধান কৰ্তব্য। গিবিৰেকৰ কাৰ্য্যক নিজৰ কাৰ্য্য, গিবিৰেকৰ
 কথাৰ নিজৰ কথা, গিবিৰেকৰ প্ৰাণক নিজৰ প্ৰাণ, বুঠতে
 গিবিৰেকক নিজৰে তিক পৰীৰ বুলি বিবেচনা কৰি এক
 প্ৰাণতা আৰু আত্মোৎসৰ্গ কৰা তিকতাব লম্বত কৰ্তব্যৰ
 তিকতাব এটি প্ৰধান অঙ্গ। তাৰ পাহত তক্তি। তিকতাই
 প্ৰথমেই গিবিৰেকটো অস্তবত তক্তি সাটিব লাগে। পোনে
 পোনেই এক প্ৰাণতা শিকি বন টান। আগেই তক্তি
 কৰিবলৈ শিকিব লাগে। তক্তিত তিকতাই গিবিৰেকৰ
 নিজৰ তৰক কৰে বিবেচনা কৰি সদাই তেওঁলৈ সন্মুখিত হই
 কুৰিব লাগে, সদাই তেওঁৰ সহপদেশৰ কাৰ্য্য হই চলিব লাগে,
 সদাই তেওঁক নিজৰ জীৱনৰ পৰাকী বুলি বিবেচনা কৰি
 “প্ৰাণেশ্বৰ” নহব প্ৰকৃত অৰ্থৰে তেওঁলৈ দ্যবহাৰ কৰিব
 লাগে। এই বৰে তক্তি কৰিবলৈ শিকিলেই আগত কৈ-
 অহাৰ বৰে তক্তিব লগে, অস্তবত তক্তি-ভাজনটো দেহৰ
 নকাৰ হবলৈ ধৰে। তক্তিব পাহত প্ৰেম। এই মেহেই
 প্ৰেমত পৰিণত হয়। অস্তবত প্ৰেমতাব নকাৰ হলে বা
 প্ৰেম শিকিলে, তিকতাই গিবিৰেকৰ কুতপ বা কবাক্যবলৈ
 (যদি কোনো থাকে) অক হব লাগে, সদাই পাছত
 প্ৰেমচক্ৰে চাই কুতপ কলেও তেওঁৰ পকে দেই কুত-
 পেই কপহ বুলি বিবেচনা কৰিব লাগে, কুল প্ৰেমতাব

অন্তৰ অধিকাৰ কৰিলে আসক্ত জনৰ পাত একো ঘোৰ নেনেধি ।

অন্তৰত বিতৰ্ক-প্ৰেম-বস সোমালে যাহুহক এনে আকুল আৰু অন্ধ কৰি তোলে । ততিব পৰা তেতিয়া তিক্ততাৰ অন্তৰত স্বাধীৰ প্ৰতি এই বিতৰ্ক প্ৰেমতাৰব সকাৰ হয়, তেতিয়া লাহে লাহে প্ৰেমৰ লগত অন্তৰত আপোনা আপুনি একপ্ৰাণতাই ভুংকিয়াবলৈ ধৰে । প্ৰেমৰ দ্বাৰা আসক্ত যাহুহ এজনক কেতিয়াও কোনেও 'পৰ' বুলি বিবেচনা কৰিব নোৱাৰে । অন্তৰৰ পৰা এই 'পৰ' তাৰ দ্ব্য কৰিবলৈ পৰাই এক প্ৰাণতা ।

যি ভাগ্যবান গৃহস্থৰ দৈন্যৰ পাত এই ততি, বিতৰ্ক-প্ৰেম আৰু এক প্ৰাণতা আছে, তেওঁ ভগ্না পূজাৰ তিক্ততাত স্বচ্ছন্দমনজাত ধৃত্বীয়া মৰলীয়া শাকৰ ধৰলীয়ে কলাপাতত বঢ়া আহৰ উত্থা চাউলৰ তাত বাইও স্বৰ্গৰ অমৰ জ্বলত সুখৰ অধিকাৰ ; তেওঁৰ তিক্ততাই প্ৰকৃত দৈন্যৰ আৰ্হি স্বৰূপ, পতিৰ 'প্ৰাণাধিকা' গৃহস্থৰ সাক্ষ্য মনি ।

কোনো এজন পতিতে ত 'প' কথাত বহু জ্ঞানবৈকি পিৰিয়েকক তিক্ততাই কিৰূপে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে, তাক বুকাই দিছে । তেওঁ কয় "ভাগ্যই বাৰৰ সময়ত পিৰিয়েকক গুতেকৰ দৰে, বিপদৰ সময়ত স্ত্ৰীৰ দৰে, আৰু পৰ্য্যাত্তিৰোতাৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰিব ।" আশাৰ, এটা কথা মনত পড়িল—ইয়াত তাক বিশেষকৈ নেলেনবাটক ব্যাক্যিৰ মোহাৰিলো ।

আৰি প্ৰাচীন ব্ৰহ্মাৰিৰ পৰা আনৈয়ে বহুত বচন উদ্ধৃত কৰিলো, আৰু বহুত প্ৰাচীন বচন সংগ্ৰহ কৰিবৰ মন নাছিল কিন্তু এই ভেটা এনে স্ত্ৰীৰ কথা যে ইয়াত নেলেনবাটক

আমি থাকিব নোহাবিলো । মহাৰ্ষি কথ-মুনি শকুন্তলাক
সপুত্রে মহাবাজ হুয়ন্তব ডাটল পঠাই দিলে, মহাবাজে যেতিয়া
শকুন্তলাৰ কথা একো কব নোহাবে বুলি অস্বীকাৰ কৰে,
তেতিয়া ক্ৰোধপৰবশা শকুন্তলাই, লগত যোৱা মহৰ্ষিৰ
লিখাবিলাকক মনে মনে থাকিবলৈ দি মেঘ-পতীৰ-স্বৰেবে
ত্ৰিভুবনাধিপতি হুয়ন্তব অন্তঃকৰণ কম্পিত কৰি তাৰ্ঘ্যাব
ওকৰ বুঝাই কথা কেটামান কৈছিল । সেই কেটা কি অমূল্য
কথা । তাৰ্ঘ্য্য যেইএ সেইএ নহয়, তাৰ্ঘ্য্য বড় ডাঙ্গৰ বস্ত্ৰ,
তাৰ্ঘ্য্যাব শবীৰত বহুত গুণ থাকিব লাগে । তেওঁ কৈছিল—

সা তাৰ্ঘ্য্য বা গৃহে দক্ষা সা তাৰ্ঘ্য্য বা প্রজাবতী ।

সা তাৰ্ঘ্য্য বা পতিপ্রাণা সা তাৰ্ঘ্য্য বা পতিব্রতা ।

মহাতাবত হুয়ন্তোপাখ্যন ।

সেই জনাই তাৰ্ঘ্য্য, যি জনা বকুৱা বসন্ত পাৰ্গত সেই
জনাই তাৰ্ঘ্য্য, যাৰ সন্তান-সন্ততি আছে, সেই জনাই তাৰ্ঘ্য্য
যিজন পতি-প্রাণা আৰু পতি-ব্রতা ।

অৰ্ধঃ তাৰ্ঘ্য্য মহাব্যস্য তাৰ্ঘ্য্য শ্ৰেষ্ঠতমা সখা ।

তাৰ্ঘ্য্য মূলঃ ত্ৰিবৰ্গস্য তাৰ্ঘ্য্য মূলঃ তথিবাভঃ ।

তাৰ্ঘ্য্যাবন্ত ক্ৰিয়াবন্তঃ সতাৰ্ঘ্য্য গৃহ মেধিনঃ ।

তাৰ্ঘ্য্যাবন্তঃ প্রবোধন্তে তাৰ্ঘ্য্যাবন্তঃ-প্ৰিয়াবিত্তাঃ ।

তাৰ্ঘ্য্য যাহুহৰ অৰ্দ্ধাংশ ; তাৰ্ঘ্য্য যাহুহৰ পৰম সখা ;
তাৰ্ঘ্য্য ত্ৰিবৰ্গৰ (ধৰ্ম, অৰ্থ, কাম) মূল ; তাৰ্ঘ্য্য সংসাৰ-সাগৰ
পাৰ হবৰ জন্যে অবলম্বন স্বৰূপ । তাৰ্ঘ্য্যাবন্ত যাহুহেই
ক্ৰিয়াবন্ত, যিবিলাকৰ তাৰ্ঘ্য্য আছে সেই বিলাকেই হে
পৃথ্বেয়ী বা পৃথী ; তাৰ্ঘ্য্যাবন্ত বিলাকেই হে জ্ঞবী আৰু
জ্ঞবীবন্ত ।

ভাৰ্ঘ্যাব শুক্ল বৃহাঈ এই দৰে সেই বৰণীকূল ভিলক
 নকুললাই ভাৰ্ঘ্যাব পৰ। গৃহহে কি কি উপকাৰ পাব লাগে
 তাক এই ধৰে কইছে ।

सधायः ऐरिबिन्देयु तवह्यताः प्रियवदाः ।

पितृभ्यो धर्मं कार्थेभ्यु त्वत्पुत्रार्थस्य याजवः ।

মিষ্টমুখী ভাৰ্ঘ্যা। গিবিয়েকৰ গোপনীয় বন্ধু ; ঘৰ্ষ কৰ্ণভ
ভাৰ্ঘ্যা। পতিৰ পিতা আৰু আত্মবৃত্ত পৰা পতিৰ মাতাৰ স্বৰূপ।

ভাৰ্য্যাৰ পৰা পতিএও ইহান সাহাৰা পাৰ লাগে। কেবল
শৰ্মা শুভনি কৰিবটল ভাৰ্য্যাৰ প্ৰয়োজন নহয়। সেই জন্ম
গৃহস্থৰ সংসাৰাশ্ৰয় স্বৰ্গ স্বৰূপ বাৰ ভাৰ্য্যাৰ এই বিলাক জানে
আৰু এই বিলাক জনেৰে গুণভৰী।

य. बहल ।

মাকৰ সুখ আৰু দুখ ।

ਭੁਖੀਆਂ ਦੇ ਟੈਬਲ

कवि धवि दन वावि.

ସବୁ ଅନ୍ଧାର ଯାଏ

ହୁଏନସିଂସୀ କୁଏ ଗୟ ଓଜାହି ଆସିନ,

ହଁ! ଚାହିଁ କ୍ଷମା ଦେଲି ଯାହାକି ବାହାରିଲା ।

पुटेयक आदिन

धुनि नई बज कवि,

ମିତ୍ର ଜାଏ ବାହୁମଣି

সকল গুণ। এটি আকর্ষণীয় হোয়াইট।

ସବୁଦିନ ଯୋହାଣୀଟି ଜବାବିବ ଦେଖି ।

ହରିବ୍ରତ ଶିଳ୍ପ

ভাব পড়া পাঠে বেধা,

दाखल रहि बन्दा

প্রতিবেশে ধেমালি বজ বাথ মাঝি উঠি
মাকলে ছইও টাই মেলি মিলে ছুটি ।

ছোৱালী অবলা,

লবিবলৈ টান পাই, কান্দন জ্বিলে তাই
এখুজি হুখুজি কবি আছে কান্দি কাহি,
ককায়েক মাকৰ ওচৰ পালেহি ।

গিছে মাকে

জিহ কবি ছোৱালীক, ডাবি মাঝি লবাটিক
একে লগে তাইকো নানিলি কিয় বুলি,
কাপোবেবে ছইও টাব বহি মিলে বুলি ।

কেনে অমানিক ।

হুকাখে ছটাক লই, পৰম হৰ্ষিত হই
মনৰ আনন্দে হাঁহ পীয়াহ খুয়াহ,
আলু সিহতৰ মুখ মাৰে মাৰে চাই ।

মুখে কম কথা,

হাতেবে ওকনি চাই, মাৰে মাৰে চুমা খাই
পিঠিত হুৰাই হাত লাহে লাহে কবি ।
এই দবে মেহ কবে বুকু ভৰি ভৰি ।

কিন্ত বিধি ।

আজি বেণো সেই মাকে, এহাৰি আপোন বৃকে
কান্দিছে বাগবি, তাইৰ জ্বৰ অন্ত হল,
হাঁহ হাঁহ, সেই ছুটি আজি কলই গল ।

স. ব.

ডেকা কাল ।

উড়েন কাননে বসি,
 ভারনা মন্দিবে পসি,
 আছিলো এদিন ময় গধূলি সময়
 ধীরে ধীরে ছুব বায়ু মৃদু মৃদু বয়
 অভাবকে ভাব পার
 ভাবুকব কথাই নাই
 কত ভাব আছি পড়ে ভাব পরশনে
 কত বিধ চিন্তা আছি দেখা দিয়ে মনে ।
 এনে সময়ভে ভাত
 খাবা ঘবি করি হাত
 যায় ডেকা লবা ছুটি এই কথা কই
 "ঘোবন কাহাবো চিব কলীয়া ন হয়"
 এই কথা সিহতব,
 মনস্ত লাগিল বড়
 উঠিল উধলি চিন্তা বুঝলে মনক
 কিয়নো জগতে ভাল বোলে ঘোবনক ।
 এই যে ঘোবন কাল
 যাক মবে বোলে ভাল
 কত মাহুহব কাল হয় জীতনত
 সবাই ঘটাই থাকে অজ্ঞব মনত
 কত কিনো মুঠে মনে,
 দিনে ব্যক্তি মনে মনে,

কত ইচ্ছা কত বাঞ্ছা মনে মনে যায়
 এটাও হুপুবে বাঁজ লোভ বেধুয়াই ।
 দেখে নানা বিধ কথা,
 কিন্তু মনে পায় ব্যথা,
 কিয়নো নাপায় তার এটাও বিচাৰি
 থাকে আশ্রয় অভিলাস মনতেই মাৰি ।
 প্রবল মনব গতি,
 উদ্যম পাবর অভি,
 এতেকতে দেখা পায় হুপব উৎকৃষ্ট,
 যিটো বড় ভাল হয় জীবনব স্ট ।
 কিন্তু হার ভাগ্য বশে
 নাইবা কাৰ্য্যব দোষে
 ভোগ কবিতল পায় হুপব গতি
 যেই বাটে খোজ পাতে ভাতে দেখে বিট ।
 দেখে নানাবিধ হুপ,
 পাম হুলি মেলে হুপ,
 কিন্তু পোহা টান বড় সকলো বোবেই
 মোহাবে পাবলৈ তাক জন যেই সেই ।
 কবি পুত্ৰবার্হ টান
 কোনোটোএ কিছু মান
 পায় হয়, যাকে যাকে ভেজ কবি পানী
 কিন্তু তার পবা বেবে হয় গই হানি ।
 অলপ চাকির পাই,
 মন উদ্যম হয়,
 আশ্র খোজে বাবলৈ পেট দুই ভবি
 কত পাব ? পোহা টান বহু বহু কবি

কোনোটো পুলকি হাত
 পৰ্শ সুখ দিয়া গাত
 পলায় লবিয়া সিতো উত্ততি নাচার
 কেবল হুখব দলি মনক মাৰয় ।
 আরু আছে কিছুমান
 যাক পোড়া বড় টান
 কলনাত বাজে কতু দর্শন নহয়
 ইহ জন্মে নবে তাক ঢুকিও নাপায় ।
 এই দবে কিছু পোড়া,
 আরু বত পলবীয়া,
 ইচ্ছাবোবে দিয়ে হুখ যৌবন কালত
 সমায় অনুখ এটা ঘটায় মনত ।
 ভেতিয়া জুবাব ভেজ,
 কমিব মনব বেগ,
 উক উত্রাওল ভাব ক্রমে কমি যাব,
 প্রবল পবন গই কিছু সাম্য হব ।
 হব মন কিছু ধীর,
 মতি হব ক্রমে দিব,
 ইচ্ছাই ধবিব রূপ গই নিরমিত,
 সুস্থিব পতীব হব মাসুহব চিত্ত,
 ভেতিয়া কি সুখ পাব !
 অনুখব হেতু যাব,
 শান্তি আহি কোলা পাতি লব ভেতিয়াই,
 জুবাব পবীব মন কোনো চিন্তা নাই ।
 মাসুহব এই কাল,
 হব পাবে কিছু ভাল,

আর দেখা যায় ভাল লব। কাল বড়,
 নাই চিন্তা তার একো সুখৰ আকৰ ।
 কিন্তু গরু ছাগলিভো,
 দেখা যায় সুখ ইভো,
 আগে হে দেখিব তাক পায় সৰুদাই
 ভোগে তাই তার একো গমকো নাপায়

স. ব.

গাৰো বৃত্তান্ত ।

তৃতীয় অধ্যায় ।

গাৰোৰ উৎসৱ ।

গাৰোবিহ আৰু হানাতোড়া । গাৰোহতৰ ভিতৰত
 জাতীয় উৎসৱ একো নেদেখিলোঁ । আমাৰ দৰে ইহতেও
 বিহ কৰে—তাকেই ইহঁতৰ জাতীয় উৎসৱ বুলি ধৰিব পাৰি ।
 বিহৰ উৎসৱৰ সীমা অকল আমাৰ ভিতৰতে বন্ধ নহয়—
 বিহত গাৰোবিলাকো মত্ত হয় । আমাৰ ফালে ব'হাগৰ বিহ
 সাত দিনলৈকে থাকে ; কিন্তু সংক্ৰান্তি আৰু ব'হাগৰ প্ৰথম
 দিনতেই বিহৰ ভৰ । গাৰোহঁতে হলে বিহত সমানে সাতো
 দিনেই উৎসৱ কৰি থাকে । গাৰোহঁত অসভ্য ; ইহঁতৰ
 কৃতিৰ অবলম্ব্য সমালোচনা কৰিব নেপায়, কিন্তু এই অসভ্য
 গাৰোহঁতে বিহত বি উৎসৱ কৰে আমাৰ সভ্য বিলাকৰ
 উৎসৱতকৈ সি বহুত গুণে ভাল । আমাৰ সভ্য-কৃতিৰে
 ভায়েক-ভনীয়েকক ঢোল কোবাই নচোৱাকে ভাল বোধে
 ভায়েকৰ আগত ভনীয়েকে নিলাজ গীত গোৱাকো শনাগে,
 সৰুসাধাৰণৰ আগত বিহ হাটত-বিহ গীত গাই উৎকট

বিকটৰূপে চিঁৱৰি চিঁৱৰি টকা কোবাই অল্লীল অন্ধ-ভক্তি কৰি নচাকো অনেক ভক্ত সন্তানে হাবিহাস কৰি চাবলৈ যায়, কিন্তু অসত্য পৰ্ব্বতীয়া গাৰো আৰু হানাহুঁতৰ এনে নহয়। সিহঁতৰ বিহু-আমোদ নিৰ্দোষ, সত্য আৰু গভিৰেই আমাৰ দোষময় আৰু অসত্য আমোদতকৈ উৎকৃষ্ট। পাৰো হুঁতে "হানাহুঁতা" নামেৰে দেও এবিধক উপাসা কৰে। বিহুত সিহঁতে সেই দেও পূজা কৰি হানাহুঁতাৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি এটি লই গাওঁ এ গাওঁ এ পৰহা বুজি লুবে। সিহঁতৰ ভিতৰত এটা বিশ্বাস আছে যে বিহুৰ বিহুত সিহঁতে হানাহুঁতা পূজা নকৰে সেই বাৰ গাওঁত উৎপাত যায়। ভালটক কেতি নহয় আৰু মহামাৰী ইত্যাদি এ বাধতক বড়টক পীড়া কৰে। ইহঁতে বছৰৰ ভিতৰত বঁহাপৰ বিহুত এবাৰ বাৰোৱা হানাহুঁতা নহায়। আগে এই হানাহুঁতা পূজা কেবল গাৰো আৰু হানাহুঁতৰ ভিতৰত আছিল, কিন্তু আজি-কালি সিহঁতকে অলুকাৰণ কৰি পাৰোৰ ওচৰচুবুৰীয়া বহুত বড়া অ'ৰু কছাৰীও হানাহুঁতা পূজিবলৈ শিকিছে। বিহুত ইহঁতৰ অস্ত অস্ত আমোদও আছে কিন্তু হানাহুঁতাই সকলো-তকৈ উৎকৃষ্ট আৰু বোধ কৰো কছাৰী আদি অন্যান্য পৰ্ব্বতীয়া জাতীয় ভিতৰত যি বিহুৰ আমোদ আছে, সকলোতকৈ এই হানাহুঁতা ভাল।

হানাহুঁতা কি আৰু কেনেকৈ কৰে। ই বে এবিধ কৃত্তৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি তাক আটপএ লেখা হইছে। যি বাহুহটোও হানাহুঁতাৰ ভাৱ লয় তাৰ সাজ কাছ বেবিলেই হাঁহিও বুকা মাৰি যবে তেওৰ মূৰ্ত্তিটো বেবিলেই চুৰ্ত্তি হেৰায়। হানাহুঁতাৰ পৰীষটো কঁলা কাপোৰ এডোৰৰ বোকাৰ দাব যবে সি দিহে সেই কাপোৰৰ বাজেৰে দুৰ উলিহাৰ পৰাব

সমান এডোখক নিসিয়াতৈ মুকলিএ খোৱা হয় । হানাবোড়া হোৱা মাহুহটোএ এই মুকলি ডোখবেৰে মূৰ শুমাই কাপোবৰ শৰীৰটো দাজি লয় । এই কাপোবৰ শৰীৰৰ আগত কাঠৰ বোড়াৰ মূৰ এটা থাকে এই অপৰূপ মূৰ্তিটো লই হানাবোড়া দেৱে নাচি নাচি পইছা খুজি ফুৰে । হানাবোড়াৰ লগত এদল বাজনীয়াৰ, কেটামান গায়ক, আৰু দুজন নাচনীয়াৰ থাকে । বাজনীয়াৰ বাহে বাজনা বজালে সেই বাজনাৰ চেৱে চেৱে হানাবোড়া আৰু তেওঁৰ লগৰ নাচনীয়াৰ দুজনে নাচে । বাজনাৰ ভিতৰত তাল থাকে, খোল থাকে, দুটি বা তিনিটি বাঁহৰ বাঁহি থাকে, দুটি বা তিনিটি শিলা থাকে, দুটামান নাগাবা থাকে আৰু এটা বা দুটা মাহুহে ভগা-কোবৰ কান এটা বা দুটা কোবাই কোবাইএ বাজনা বজোৱাৰ হাবিলাস মিটায় । দলৰ ভিতৰত প্ৰায় ১৫২০ জনমান মাহুহ থাকে । হানাবোড়াৰ লগৰ নাচনীয়াৰ দুটাক এটাক হাতত তাল এখন আৰু এটাক হাতত ভৰোৱাল এখন থাকে । গায়ক-বিলাক ৮৯ বছৰীয়া লৰা । ইহঁতে যি গীত গায়, তালিলো সেই গীত বোলে তাল নহয় কিন্তু সেই গীত যুদ্ধ বাজাৰ গীতহে হব পাৰ, কিয়নো গীতক ভিতৰত যুদ্ধক কথাৰ উল্লেখ আছে আৰু সিহঁতে নাচে ও যুদ্ধৰ সাজ লয় । বংশীধাৰী বিলাকে বড় সূক্ষ্মবটৈ বাঁহি বজায় । অসভ্য গাৰো আৰু হানাব ভিতৰতো সঙ্গীতৰ যে এনে প্ৰচলন আছে ই বড় আচৰিত আৰু চকুত লগা কথা । লবাবিলাকৰ মাত শব্দ্যবতই কোমল সিহঁতে গীত গালে পতিকেই গুনিবটৈ বড় মিঠা লাগে । কিন্তু গোটেই একে সূৰেই একে গীতকে গাই দেখি গুনিবটৈ অলপ আহনি লগাব দৰে হয় । যিকি হক, ইহঁতে গীতৰ ডাবটো লবাব ওপৰত পেলাই দি তাল কৰিছে । এই লবাব

আর বাজনীয়াৰ সকলে হানাঘোড়াৰ চাৰিও ফালে ঘূৰি ঘূৰি গীত গাই আৰু বাজনা বজাই কুৰে। ইংৰাজী ধৰণৰ ভাৱ নাত কবনেট বাজনীয়াৰে যেনেটক ভাল মান ঠিক কৰি লই কেতিয়াবা কেতিয়াবা একো একোবাৰ সুবৰি থাকে, হানা-ঘোড়াৰ লগৰ শিঙ্গা-বাজনীয়াৰ হাতেও সেই দৰে বাঁহি আৰু ভাল খোলৰ মাজে মাজে একো একো বাৰ শিঙ্গা বজাই সুবৰি থাকে। ইহঁতেও অবশ্য ভালমান লইহে বজায়। নাচনীয়াৰ আৰু গায়ক বিলাকক এবি দিলেও হানাঘোড়াৰ বাজনাৰ শলাগিব লাগে। আশি সিহঁতৰ অকল বাজনাৰ বজাই শুনিছিলো। যদিও সত্য জাতীৰ বাজনাৰ লগত সিহঁতৰ বাজনাৰ তুলনা হ'ব নোৱাৰে তেও সিহঁতে যেনেটক ভালমান ঠিক কৰি নিয়মমতে বজায় আন কিছুমান পৰ্ৱতীয়া জাতীৰ বাজনাটক সি অবশ্যো বহুত শুনে ভাল।

বাঁহা।

কি দেখিলো হাঁহ হাঁহ,
এনেনো অপূৰ্ণ ঠাই,
নহব নাছিল আৰু এই অপতত।
দেখি মন মোহগল,
প্ৰায় সুনীতল হল,
বড় কৃষ্টি পোহাগল তাৰ দৰ্শনত।
জল নিধি পাব হই,
ভাব বাহ ফালে গই,
যেথা পালো এক অতি পৰ্ৱত বিন্যাস।

ভাব ওচবেও আর,
কত আছে সরু সরু,
চাপব পর্কত বেন দেখি বটল ভাল,
না জানে! ইবোব তাত আছে কত কাল ।

২

উঠিভাব পূব চালে
চালো ময় কেউ ফালে,
দেখা পালো কিছু দূবে সাগবব পানী ।
বিবটল পালো কানে,
এতিয়াও পবে মনে
মুহু মুহু সুগভীর হৃদয় শনি ।
দক্ষিণত হাবিয়নি
দেখা পালো বিলি বিলি,
সরু বড় নানা গছ আছে আর তাত ।
তাকে চাবটল কুলি
লাহে কবি গা তুলি
নামিলো পর্কত ময় তত লই গাক ।
গই দেখা পালো দিবা
ভাব কথা কম কিবা
নেদেখিলে কারো কহু বিশ্বাস নহয় ।
দোভাব নাহিক শেষ
ধবিয়া অপূর্ণ বেশ
বিবাজে প্রকৃতি দেবী তাত অকলে ।
দেখিলে এবাব তুমি কবিবা প্রভায় ।

৩

কোন্নে তাত কইছিল,
কোন্নে পড়ি কবিছিল,

এতক থাক্‌বি গছ ডাল আধিকল,
 ডানোল অঁহত চায়
 সাল শিও আর আয়
 কত কত আর ভাত আছে শিরিকল ।
 কোনে ডাল আছে লামি
 কোনে ডাল ছুঁতানী
 নাই লগা ওটি ভাত বঝা গছ হাঁস ।
 কারো কারো ডল ভবি
 আছে কল সবি সবি
 লাবোতা চাবোতা তাক কোনে ভাত নাই ।
 আছে ডার মাঝে মাঝে,
 ইসব বহন্তো বাজে
 মানাবিধ অচিনাকি গছ বজলীয়া ।
 দেখিব জুন্দব অতি
 রূপেবে মোহর মতি
 জবর ডানব দেখি বিশেষ খুসীয়া ।
 তাকে বেড়ি অহুগতা
 সত ইলাচিব লতা
 বগাইছে আগ ওখি ঢাকি সর্বভাল ।
 ভাব পাসে লং ফুল
 গোছেবে কবে আফুল
 আর কলো ওচবতে বেবিবলৈ ডাল ।
 এই ঘোষ গছে পবি
 সারা পবী জ্বব ববি
 বহবিব বাত মাতি পাইছিল গীত ।
 সত সত কোনে বোবে
 কশিরায় বুজা কবে

ইপিনে সি পিনে পবি মোহিনীয়ে চিত্ত ।
কোনো বোবে মুখ মেলি করে পিত পিত ।

৪

ইচ্ছা হয় এই বনে
পাকিয়া একান্ত মনে
শ্রুতিব সহ সুখ করোঁ অকলৈ ।
নিজবাব খাম পানী,
তাভ একো নাই হানি
পুৰিম উপর মোৰ কল মূল সই ।
নাই তাভ কোনো দুখ
চিৰ কাল পাম সুখ
ভয় চিন্তা আশঙ্কা সকলো দূবে যাব ।
সুখ চিন্তা মনে ধৰি
জ্ঞানকে উদ্দেশ্য কৰি
খাকিম আঁতৰি যাজে মন থিব কৰি ।
নিজবাব ওচৰত
দুপৰীয়া সময়ত
সিলৰ ওপৰে বহি গছৰ তলত,
ভাবিম নিগূঢ় ভাব
সংসাৰৰ গতি ভাব
কিয়নো ভ্রমিছে প্রাণী এই জগতত ।
কি কাৰণে অন্ন হয়
কিয়লৈ নো পায় লয়
কব পব আছে আক কলৈ চলি যায় ।
এই বোব চিন্তা কৰি
শাস্তি জন্ম লিবে ধৰি

কটাম দিনভাগ শোভা চাই চাই।
 জোনাক আধিনী হলে
 ধীরে ধীরে বায়ু চলে
 ভ্রমণ করিম ময় কানন ভিতর।
 নিশ্চয় মুকুটধিবি
 আকাশটল দুটি কবি
 চিন্তা কবি চাম ময় অন্তরে অন্তরে।
 কিরনো ঘূরিছে জোন,
 লড়াই বা তাব কোন
 কিয়টল বা দিগে এনে বিমল পোহব।
 সূর্যবে বা কি কাষণ
 কবে বসি বিতরণ
 কব পবা হল আকৃ ভবা মনোহর।
 কিয় বায়ু বলবান
 বহি মোক দিগে প্রাণ
 কিয়টল বা গ্রহ বোব ঘূরি ঘূরি কবে।
 কি কাষণ ধূম কেতু
 বহু অনিষ্টব ঘেতু
 মাঝে মাঝে দিয়া বেধা শব্দ কবি কবে।
 কিরনো সর্জিল বিধি,
 পৃথিবী দুগব নিধি,
 আর জন্ম দিনে কিয় বড় প্রাণীচর
 কিয় নৃটি নৃষ্ট হল
 লড়াই নো কটল গল
 দেখি দুখ সিহস্তব দয়া নকবব।
 কবিম ইয়াকে ভাবি পবমাহু কর।

কিস্ত লক্ষ্য হয় মনে
 জাগি উঠে যেন যেন
 অপার সন্দেহ রাশি হৃদয়ত যোব ।
 কোনো অরুহায় ভাল
 নালাগয় চিব কাল
 বৈকুণ্ঠ ধানতো যেন আছে হৃৎ ঘোব ।
 কিয়নো দেখিছো ময়
 যি আছিল নধুময়
 সিও কিছু দিন পবে লাগে বড় তিত্তা ।
 চেনিবো সোহাদ দায়
 কুহিয়, ব টেঙা হয়
 মাথনেও লাহে লাহে পায় করুণতা ।
 এতকতে কি বিচিত্র
 যাক আজি ভাবি মিত্র
 লও তুলি যত্ন করি বুবুর ওপরে ।
 কালি মহা শত্রু হই
 হাতত কুঠার লই
 বিচাৰিব লগানলৈ এক কোব লিখে
 আজি যিবা লাগে ভাল
 কালি হয় সেয়ে কাল
 বিশ্বাস বিকৃতি বেয়া বিশ্বাসব হেতু ।
 এতকতে কিছু দিন
 ইওতো লাগিব মনে
 বেয়া, যাক ডাবো যেন আনন্দব সেতু
 সকলোএ বেয়া হয় মূলে দাব কেতু !

প্রকৃত লাজ কি ?

এ দিন গৃহী হুজুরী হোতালীএ যদি এইকণে কবা
কইছে । এজনীর নাম সবলা ও অন্য জনীর নাম হুর্গী ।

সবলা । হোতালী বিলাকে যদি ভালকই পড়ি বটল বিকে
আর তেঁও বিলাকব সকলো জন মেথাকে ভেনে হলে সেই
লিলা লিকাই নহয় ।

হুর্গী । - হোতালীর জন বোরনো কি ?

সবলা । লাজ, দয়া, নম্রতা, ভক্তি, মেহ ও মায়ী ইত্যাদি ।

হুর্গী । যেবোববতো লাজ নাই সিহতে সাহায্যেবে মইতে
একেলগে মাহুহব আগত হুবে, সিহতব লাজ নাই কিন্তু
সিহতেতো বড় ভালকই লেখিব পড়িব জানে । আর মাহু-
হব লাজ থাকিলে সুবত কাপড় দি থাকে, সিহতে তাক মি
দি সাহায্যেবে মইতে হুটুটাই হুবে ।

সবলা । হুর্গী । তুমি তব সুখিলা । সুবত কাপড় নিদি-
য়েই যে তার লাজ নাই সি নহর লাজ সুবত নহর কিন্তু
মনত ।

হুর্গী । বাক, লাজ মনত আচেনে নাই তুমি কেমেক
জানিবা ?

সবলা । কিয় লক লবা হোতালী বিলাকব কি লাজ
একাল কবিবটল যেবা মেথায়নে সিহতেতা সুবত কাপড়
নিদিয়া এনে কি সিহতে কাপড় পর্যন্ত মিগিছে কিন্তু
সিহতক কি কেতিয়াও লজিত হবটল মেথায়নে ? সিহতে
বেতিয়াই লাজ পাই বেতিয়াই সুবতল কবি থাকে বা চকুয়ে
লাজ একাল কবে ।

হুৰ্গী । সাহাব আৰু যেন সিহত একেলগেই থাকে
সিঁহতবনো লাজ কি ?

সবলা । হুৰ্গীৰতী ! তুমি আগৰ আৰ্য্যসামুহৰ অবস্থা
না জানা, আগেয়ে মুনিহ আৰু তিবোতাই একেলগে ফুৰিছিল
সেই বুলি তেওঁ বিলাকৰ লাজ নাছিলনে ?

হুৰ্গী । সাহাব আৰু সেমৰ নিছিনা নহয়, এনে কেতিয়াও
আমাৰ দেশৰ মানুহ নাছিল। আৰু ইহঁতৰ লাজ ক'ত
আছে ।

সবলা । সাহাব মেম্বৰ ভিতৰত কোনো কোনো এনে
ভাল যে তেওঁ বিলাকক দেখিলেই 'দেৱত' বুলি বোধ হয় ।
লাজ প্ৰভৃতি সৎগুণ নেপাকিলে এনে ভাল হ'ব নোৱাৰে ।

হুৰ্গী । লাজ নেপাকিলেই যে মানুহ ভাল নহয় তাৰ
প্ৰমাণ কি ?

সবলা । মঙ্গলময় পৰমেশ্বৰে মানুহক ভালে বাধিবৰ নিমিত্তে
লাজ, ভয়, বিবেচনা শক্তি প্ৰভৃতি ভাল ভাল গুণ দিছে ।
যিমান দিন মানুহৰ লাজ থাকে তিমান দিন মানুহে লাজৰ
ভয়ত পাপ কৰিব নোৱাৰে । লাজ গলেই পাপ সহজে
বৰ। য'য় আৰু লাজ নহলে মানুহলৈ ভয় নাইকিয়া হয়, আৰু
তাৰ দ্বাৰা যে মানুহৰ কিমান অপকাৰ হয়, তাককৈ কোনো এ
বণনা কৰিব নোৱাৰে । পৃথিৱীৰ অধিকাংশ মানুহেই ভয়ত
ভালে থাকে । বিবেক ও ঈশ্বৰৰ আজ্ঞাত থকা মানুহ কম ।
এই নিমিত্তেই ক'ওঁ যে ভয় বা লাজ থকা বড় প্ৰয়োজন ।

হুৰ্গী । লাজ কেনেকৈ বন্ধ কৰিব লাগে ?

সবলা । পাপৰ কাম কৰিলে মানুহে যোক কি বুলিব ;
ঈশ্বৰে খঙ কৰিব এইদৰে ভাব মনত হ'ব যে সেই কাম কৰি-
বলৈ বিবত থাকে ; তাৰ নামেই লাজ । আমাৰ দেশৰ

ছোৱালী বিলাকে লাজ লহবৰ আগত যুৱত কাপড় দি লাজ প্রকাশ কৰে, কিন্তু অন্য বাহিৰ মানুহ আক চাকৰৰ আগত একো লাজ নকৰে । ই ঠিক লাজৰ কাৰ্য নহয় ।

হুৰ্গা । এনে লাজ কোনো কামৰ নহয়, এই লাজতে ছোৱালী বিলাকৰ স্থিৰ লাজ বুলি কোৱা নালাগনে ? মানুহে যে “ছোৱালীক স্বাধীন হব নিমিত্তে কয়, এই লাজত কি ছোৱালী স্বাধীন হয় ?”

সৰলা । ঠিক স্বাধীনতাই সইতে লাজৰ কোনো প্রভেদ নাই । জৈখৰৰ অধীন হোৱা বা কৰ্তব্য কামৰ অধীন হোৱাই যথার্থ স্বাধীনতা । পাপ কৰিবৰ নিমিত্তে যি ভয় হয় তাৰ নামই লাজ, স্তম্ভৰঃ এই দুটাৰ আক কোনো প্রভেদ নাই । কৰ্তব্য কাম বুলি জৈখৰৰ আজ্ঞা তানি কাম কৰাৰ নামেই স্বাধীনতা । গাড়ী ঘোড়াত, উঠিলেই যে স্বাধীন হয়, সেইটো নহয় ও মুনিহ মানুহেৰে সইতে কণ্ঠবাক্য কোৱাও স্বাধীনতা নহয়, কিন্তু কৰ্তব্য কামক নিৰ্ভয়ে কৰাই প্রকৃত স্বাধীনতা ।

হুৰ্গা । ভয় থাকিলে মানুহৰ লাজৰ প্রয়োজন ?

সৰলা । লাজ থাকিলেই যে মানুহৰ ভয় হয় এনে নহয় । সমাজৰ লাসনৰ নামেই মানুহৰ ভয় । পাপৰ কাম কৰিলেই যে মানুহৰ ভয় হয় সি এক প্রকাৰ ভয় । কিন্তু ভয় কাম কৰিবৰ নিমিত্তে মানুহৰ ভয় হলে এই হয় যে তাৰ বাৰা মানুহে পাপ কাম নকৰে । জৈখৰৰ প্রতি যাব বিশ্বাস তেওঁ মানুহক ভয় কৰিব নেলাগে । বিশ্বাসী, মানুহে সৰ্কদাই জৈখৰৰ পথত চলে, তেওঁক ভয় কৰে, জৈখৰক ভয় কৰি পাপ কাম কৰিবৰ নিমিত্তে ভয় পায় । হে হুৰ্গা ! যোৱ শেষ কথা এই যে ছোৱালী বিলাক দৰালু, নহয়, লাজুক। বিনয়ী, ধীৰ

হোৱা উচিত । তুমি এই সকলো ভণ্ড ভণ্ডতী হোৱা ও
সকলো হোৱাৰী এনে ভাল হও এই মোৰ বাঞ্ছনীয় ।

হুৰ্গা—মোৰ ঘৰ বাকি কৰিবৰ হইছে আজি যাও ।

অবলা—আন দিনা এই বিঘৰ ভালটক কয় ।

ব. ব.

সজ্জা ।

১

লিঙ্গি কলা সাজ সজ্জা আই
লাহে লাহে চৰণ চলায়
বজমানে হল উপগতা ।
যেনে, সজাইয়া নিজ অঙ্গ,
নহ বধু কবি তাত তত,
পতি পাশে বসি লজ্জাবিতা ।

২

খোতিছে খোপাত নানা ফুল,
যমোহৰ গন্ধত আমোল,
যনক বি বলিয়া কৰিছে ।
কদম কেতেকী কববীৰ
কপহী মালতী, জাইঘীৰ,
ঘিটীকাই হাঁহিক মাৰিছে ।

৩

ছোনাৰী পৰুৱা সাত সাৰি
অলিছে ভিলিত মাৰি সাৰি
জিনিকণি ববৰ চকুত ।

বেহেন ঐবব মণ্ডলত,
সপ্ত ঐবি অলে ওপবন্ত,
দেখিমণ বাক তৃপ্তিযুত ।

৪

কুঞ্জব অলকা শ্রেণী বোভে,
যুবিরী বতাহ যাব লোভে,
ধাকি থাকি ধেমালী কবিছে ।
রূপ দেখি পশ্চিমত তুষ্টি
সুখো অত চুড়া অবলম্বি
ভবাইয়া নয়ন চাহিছে ।

৫

কিছু হাট ! কিনো ছুঁতুয়া,
দেখোতেই পড়িল ঐসিয়া,
সংসারব মায়ী আচরিত ।
তথাপি আনার মুক্ত মণ,
যবানন অতি অবুজ্জন
মবে মল্লি কলিক-সৃষ্টিত

৬

ঝিলি সুপূর্বব রূপ ধবি,
বাজে পায়ে কণ্ঠ জুহু কবি,
নিশ্চলিত পমি বার মণ ।
সহচরী কেঁটার উকলী
মিমে থাকি থাকি ছব কুলি
তনি হিরা হর উচ্চাটন ।

৭

শঙ্খ-বাদ্য কাৰী শিয়ালব.
 হোৱা হোৱা বৰ খবতৰ,
 দিশ বিদিশক পূৰি যায় ।
 হাৰাশব্দে গৰুৰ পোৱালী,
 খোজে খোজে উড়ুয়াই ধূলী,
 গোমুখৰ বাদ্যক বজায় ॥

৮

দ্বিৱসৰ পৰিশৰমত,
 ভাগবে আকুল শ্ৰাণী যত,
 দেখি আই বিয়াকুল ।
 ফোকাৰিছে শোণ ব নিশ্বাস,
 বিব্ বিব্ বায়ুৰ উচ্ছাল ;
 যেনে বিবহিনী বিনা পতি ॥

৯

প্ৰশান্ত মূৰ্ত্তি প্ৰকাশিয়া,
 স্তনীতল কোলা বিভাবিয়া
 আশ্বাসিছে তনয় সবক ।
 সি কোলাত পড়িয়া জগত,
 মজিয়া শাস্তিৰ সাগৰত,
 ধন্যবাদ দিছে ঈশ্বৰক ॥

১০

সন্ধ্যা আই আহিবব দেবি,
 নিশাচৰ জীৱ সব স্থখী
 হই, আপোনাৰ কাষে বত ।
 দিবাচবে জানি অন্তকাল

লগে লই নিজ নিজ পাল
আপোন স্থানত উপগত ॥

১১

দেৱালায়ে আৱতি কবিতা,
ধূপ-ধীপ-নৈবিদ্যাদি দিয়া,
গাইছে ব্রাহ্মণে তৱ-শ্ৰোত্ৰ ।

ভকত মহন্ত সাধু সবে
হৰিধ্বনি কৰে উচ্চৰবে
তুনি মন হোৱয় পৰিত্ৰ ॥

১২

দবা-বটী-তাল-কৰতাল,
মৃদঙ্গ-গোমূখ বাজে তাল,
সিসবে মনক মোহিনিছে ।
ঠায়ে ঠায়ে একাতান দল
মন-কান কৰিয়া শীতল,
স্বমধুব সঙ্গীত কৰিছে ॥

১৩

এইরূপে অৱক্ষণ আছে,
পড়িল “পৰদা” সঙ্খ্যা পাছে
লুতালে আপোন কলেবৰ ।
আপোনাৰ পাল উপহিত,
দেখি নিশা হই পুলকিত
সমাগতা আকৃতি গম্ভীৰ ॥

ল. বে.

কৈশিকাকর্ষণ ।

শূন্য শূন্য নলিবে জল বা আন পনীয়া বস্তু ওপবটল উঠিবটল দেখি । যদি পানী থকা বাটী এটাত নলি এডাল জুবুৰিউয়া যায় তেনেহলে সেই নলি ডালৰ বাহিৰে যি মানলৈ পানী থাকিব তাতকৈ ওপলৈ নলিৰ ভিতৰেৰে পানী যাব । ইকালৰ পৰা নি ফালে দেখা বেলোৱাবী কাঁচৰ নলি হ'লে ভালকৈ ঠিয়াক দেখিব পাৰি । যি কাৰণৰ নিমিত্তে নলিৰ ভিতৰেৰে এইৰূপে পানী উঠে তাকে কৈশিক আকর্ষণ বোলে ।

ভিন্ন থকা ফোঁপোলা বস্তুৰ ভিতৰেৰে এইৰূপে পনীয়া বস্তু আকৃষ্ট হই যায় । স্পঞ্জ নামে এবিধ বস্তু আছে তাৰ একালে পানী লাগিলে সেই পানী বিয়পি গই পানী নপড়া ঠাই তিয়াই পেলায় । কিছুমান সবহ লোণ বা চেনী এঠাই ও থাকিলে তাৰ একালে পানী লাগিলে সেইৰূপে পানী নলগা ঠাইলৈ পানী আকর্ষিত হই গই তাকো তিয়ায় । ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দাঁতিত বালি থাকিলে যি মানলৈ পানী যায় তাতকৈ অনেক দূৰত বালি তিতি থাকে । চাকীত শলাফানীৰে তেল গঁই চাকী জলাই থাকে । কোনো সূতা বা কাপড়ৰ কোনো এক অংশ পানীত পড়িলে যিমান অংশ পানীত পড়ে তাতকৈ সবহ অংশলৈ পানী আছে । এই বিলাক সমুদায় কৈশিক আকর্ষণৰ শক্তি । সেই সূতা লোণ চেনী বালি প্রভৃতিৰ ভিতৰে যি থকা আছে সেই বিলাকেৰে, নলিৰে পানী যোৱাও দেখে, তবল বস্তু যায় ।

নত্ৰিয়া হিতা বা জেকা হ'লে বেড়ৰ দাঁতিৰে কিছু ওঁঠ বটলৈকে পানী উঠি তাক জেকা কৰে । পৃথিবীৰ গৰ্ভৰ শিপাবে ওপবটল উঠে । বৃষ্টিৰ জল মাটীত পড়িলে সেই জল

মাটির ভিত্তবলৈ যায় । ইও কৈশিকাকর্ষণ শক্তির নিবিশেষ ; গহব নিপা আৰু মাটিত সেইস্বৰূপ বিদ্যা আছে । সেই বিদ্যাবে নলিব দৰে বস আৰু পানী আকৃষ্ট হয় । ফুলাপাতৰ বা কাপড়ৰ এঠাইত পানী বা মহি পড়িলে দিমান ঠাইত সেই পানী বা মহি পড়ে তাতকৈ সবহ ঠাই এই কৈশিকাকর্ষণৰ প্ৰভাৱেই ভিত্তে ।

সেই নলি বা বিদ্যাব ভিত্তবৰ জলৰ পৰ্য্যাপ্ত বিলাক বোদা-কৰ্ষণৰ দ্বাৰা পৰস্পৰ আকৃষ্ট হয় । মাধ্যাকর্ষণৰ শক্তি হুগিত কৰি কেতিয়াবা কৈশিক আকর্ষণ তপে কোনো পৰীয়া বস্তু ওপৰলৈ উঠে কিন্তু বেতিয়া মাধ্যাকর্ষণৰ শক্তি ইমান সবহ হয় যে কৈশিকাকর্ষণে তাক দৰাব নোৱাৰে তেতিয়া সেই বস্তু ক্ৰমে আকৌ তললৈ আহে । প্ৰকৃতে এই কৈশিকাকর্ষণৰ উন্নত গতি আৰু অৱনত গতি অৰ্থাৎ ওপৰলৈ উঠা আৰু তললৈ নামা একে কাৰণতে থাকি হয় ।

বাসায়নিক আকর্ষণ বা সম্বন্ধ ।

বোণাগাৰণ প্ৰকৃতি আকর্ষণৰ দ্বাৰা যি যি বস্তু আকৃষ্ট হয় তেওঁ প্ৰকৃতি বেলেগ নহয় । জলত জল আৰু লোণত লোণ একত্ৰ কৰিলে তেওঁ প্ৰকৃতি বেলেগ নহয় । কিন্তু বাসায়নিক আকর্ষণ নামে এবিধ আকর্ষণ আছে তাৰ দ্বাৰা পৰস্পৰ দুটা বস্তু যেনে লোণ কালে সেই সেই বস্তুৰ প্ৰকৃতি একেদৰে পৰি-ভিত্ত হই ভিন্ন এবিধ বস্তু হয় । পানী বা বস বেতবৰ্ণ তাৰ প্ৰকৃতি এক প্ৰকাৰ, গন্ধক হালধীয়া তাৰ প্ৰকৃতি এক প্ৰকাৰ । এই দুইও বস্তু মিশ্ৰিত হই হিঙ্গুল নামে এবিধ বস্তু বস্তু উৎপন্ন হয় । ইয়াৰ প্ৰকৃতি স্বতন্ত্ৰ । হালধি হালধীয়া আৰু

চূণ বগা । এই ছুইও মিহলি হ'লে বঙ্গা বর্ণৰ এবিধ বস্তু উৎপন্ন হয় । সংস্ৰাৱত কেতবিলাক মূল পদাৰ্থ আছে সেই বিলাকৰে কেতবিলাক মিহলি হই আন এবিধ বস্তু হয় । যেনে টিন বা বগিতাম আৰু ভাম মিহলি কৰিলে কাঁহ, দস্তা আৰু ভাম মিহলি কৰিলে পিতল হয় । বাসায়নিক আকৰ্ষণ আৰু সঘৰুৰ নিমিত্তে এইৰূপ ঘটে । বিশেষ বিশেষ বস্তুৰ স্বভাৱ-সিদ্ধ ৰূপে বিশেষ সঘৰু থাকে । সেই কাৰণে উক্তৰে মিলি স্বভাৱ এক প্ৰকাৰ গুণ ধাৰণ কৰে, যেনে কাঁচৰ এপি-তিত যদি বস বা পাবা দিয়া যায় তাৰে আচ্চী হয় মুখ দেখি আৰু যদি মাটি দিয়া যায় মুখ নেদেখি । সোণৰ লগত যদি পাবা মিহলোৱা যায় সোণৰ বৰ্ণ শুছি বগা হয় আৰু সোণৰ গুণ অধিকাংশে শুছে । কিন্তু তাত যদি পানী লাগে মছি শুচাৰ পাৰি সি সোণৰ লগত নিমিলে । জ্বাৰ সংযোগৰ দ্বাৰা কোনো বস্তু কেতিয়াবা বিঘ হয় আৰু কেতিয়াবা উপ-কাৰী ঔষধ হয় । এই বাসায়নিক সংযোগ বা আকৰ্ষণৰ কাৰণে ভূমণ্ডলত নানাবিধ বৰ্ণ আৰু বস্তু উৎপত্তি হই সংসা-বৰ বিচিত্ৰ শোভা বৃদ্ধি কৰিছে ।

চৌষক কৰ্ষণ ।

চৌষক নামে এবিধ শিল আছে । তাৰ এইটো গুণ আছে যে সি লৌহ আকৰ্ষণ কৰে । এদুখৰি চৌষক যদি লোৰ ওচ-ৰলৈ নিয়া যায় তেনেহলে সেই লো চৌষকৰ দ্বাৰা আকৃষ্ট হই চৌষকৰ গাত লাগিব । চৌষক আৰু লোহাৰ পৰিমাণ অনুসাবে এই আকৰ্ষণ শক্তিৰ তাৰতম্য হয় । দৰজী বিলাকে জোৰ শৰু বেজীৰে কাম কৰে । পাছে সেই বেজী দৈবাৎ

হেবাচল চূষক একতরফ হেবোরা ঠাইব ওপরেবে মিনেই সেই চূষকৰ মাত আকৰ্ষণ ওপে বেজি আগেহি । যদি চূকালে চূষকৰ দেৱাল বা বেঞ্চ দিয়া যায় তেনেইলে বড় পদুম পৰিমাণৰ সৌহ বওকো পূম্যতে বাধিব পাবিব কিছকো চূকালৰ পৰা চূষকে সৌহ বওত আকৰ্ষণ কৰাত সেই সৌহ বও মাকতে থাকিব । চূষকৰ এটি প্রকৃতি এই যে তাৰ এমুখ সদাই উত্তৰ সুদীৰ্ঘ আৰু নিম্নৰ দক্ষিণ সুদীৰ্ঘ থাকে । চূষকৰ শলি এডালী লগত থাকিলে তাৰ দাবা কি অগাধ সমুদ্ৰ কি ঘোৰ অবন্য সকলো ঠাইতে দিক নিঃসঙ্গ হ'ব পাৰে । এই চূষকৰ শলা-বেই কম্পাস বা দিকপূৰ্ণৰ বস্তু প্রস্তুত কৰে ।

চূষকত সৌহ বা তিখা বহিলে সেই সৌহ বা তিখাইও চূষকৰ প্রকৃতি পায় । ইয়াক কল্পিব চূষক বোলে । কম্পাস বস্তুৰ ঐইট ডাল আন সুদীৰ্ঘটক ব'লেও তাৰ দুখ আপোনা আপুনি উত্তৰ ফালটল হয় । সৌহক আকৰ্ষণ কৰা আৰু উত্তৰ সুদীৰ্ঘ হই থকা এই দুইওটা চৌম্বকাকৰ্ষণৰ শক্তিব নিমিত্তে ঘটে ।

তাড়িত বা বিদ্যুতাকৰ্ষণ ।

পৃথিবী আৰু পৃথিবীৰ ওপৰৰ বায়ু স্তম্ভত তাড়িত বা বিদ্যুতী নামে এবিধ অতি সূক্ষ্ম পদাৰ্থ আছে । পৃথিবীৰ সমু-দায় বস্তুতো কিয়ৎ পৰিমাণে বিদ্যুতী আছে । ইয়াক সদাই নেদেখি । বিদ্যুতীৰ এটি প্রকৃতি এই যে সি সকলো ঠাইত সমানে থাকে । কোনো ঠাইত অল্প আৰু কোনো ঠাইত সবহ বিদ্যুতী থাকিলে সেই সবহ বিদ্যুতী অল্প পৰিমাণে থকা বিদ্যুতীলৈ যায় । কোনো একবঙ বেঘৰতকৈ যদি আন এক

থও মেঘত কম পরিমাণে বিয়লী থাকে তেনেহলে সবহ বিয়লী থকা মেঘে অল্প বিয়লী থকা মেঘৰ ওপৰাওপৰি হোৱাত সবহ ভাগৰ কিছুমান বিয়লী অল্প ভাগলৈ যায়। এই দুই বিয়লীৰ সংযোগত এবিধ জ্যোতিঃ উঠে আৰু গৰ্জ্জন হয়। এই কাৰণেই বিয়লী আৰু মেঘৰ গৰ্জ্জন ঘটে। কেতিয়াবা কোনো কাৰণত আকাশৰ পৰা পৃথিবীলৈ আৰু পৃথিবীৰ পৰা আকাশলৈ বিয়লী অহা যোৱা কৰে, তাতো বিয়লীৰ জ্যোতিঃ আৰু মেঘ গৰ্জ্জন হয়। কেতিয়াবা কোনো কোনো বস্তুৰ পৰা বিয়লী উৎপন্ন কৰিব পাৰি। ধূনা, তেল, ফটিক, গন্ধক, কাঁচ, পাট প্রভৃতি কিছু মান বস্তুত অল্প বিয়লী জন্মাব পাৰি। কাঁচ কিম্বা লা শুকনি হাতত অথবা নোমৰ বা পাটৰ বস্তুত ঘঁহি, চুলি, হতা চড়াইব পাৰি, তুলা কিম্বা আন কোনো লঘু দ্ৰব্যৰ ওচৰলৈ নিলে সেই কাঁচ বা লাই সেই সেই বস্তুক আকৰ্ষণ কৰিব। একপঙ জালফাই যদি শুকান গাত অথবা কোনো পাট বা মুগা বা লোমৰ কাপড়ত ঘঁহা যায় আৰু চালৰ লক লক কটাত তাৰ ওচৰলৈ নিয়া যাব তেনেহলে তাক সেই জালফাই ডোখৰে আকৰ্ষণ কৰিব। বাড়িতাকৰ্ষণেই ইয়াৰ কাৰণ। সকলো প্ৰকাৰ দাঙ আঙ্গাৰ লোণা তল প্রভৃতি কেইবিশেষকৈ বস্তু বাড়িত পৰিমাণক অৰ্থাৎ তাৰ দ্বাৰা বিয়লী চলাব পাৰি আৰু চলে। কাঁচ, গন্ধক, ধূনা, পবিত্ৰক বায়ু, কাঁচ, কাগজ, চুলি পাটমতা, পত্ৰবোৰ চড়াইব পাৰি অপৰিচালক অৰ্থাৎ ইয়াৰ ওচৰা বিয়লী আন দাইলৈ চলাব নোৱাৰি আৰু নচলে। টেবিলখন সিহঁত হাতো বিয়লীৰ প্রকৃতি আছে। এই বিয়লীৰেই ক্ষুদ্র পদাৰ্থত লেণা বাহুল্য। পাঠক সকলে অধিক পঢ়িলে জানিব পাৰিব।

ভাবকেন্দ্ৰ ।

যত্ন মাত্রবে এনে এটা স্থান আছে যেই সেই যত্নব সমুদায়
ভাব অন্তর্হিত থাকে আর যত্ন ধবিলে সেই যত্নটী হিব হই
থাকে। সেই স্থানটী এটা বিন্দু ইয়াকে ভাবকেন্দ্ৰ বোলে।
সমান এডাল লৌহ দণ্ডব ঠিক মাত্র ঠাইত জ্বি লগাই ওপবত
আড়ি ধঁলে সেই যত্ন হিব হই থাকিব। কোনো কালে
নামি নাযায়। কিয়নো ভাব সেই জ্বিৰ চুকালে বি পবমান
বিলাক আছে সেই বিলাক পৃথিবীর মাধ্যাকর্ষণব নিমিত্তে
সমানে আকৃষ্ট হয়। সেই ভাবকেন্দ্ৰ বিন্দুত কোনো ভাব
না থাকে। সকলো যত্নব ভাবকেন্দ্ৰ বিন্দু সম মধ্যস্থলত
নহয়। সেই বিন্দু বিচারি উলিয়াবব নিমিত্তে পণ্ডিত সকলে
নিরম হিব কবিছে। গোলাকার যত্নব ভাবকেন্দ্ৰ ভাব মধ্য
কেন্দ্ৰ : আশ্চি আর ঢোলব ভাবকেন্দ্ৰ ভাব মাত্রব পূত
স্থানত। দীর্ঘাকার অঘট একালে সব আর আন কালে
ডালব এনে যত্নব ভাবকেন্দ্ৰ ঠিক সেই যত্নব মাত্র ঠাইত নহয় :
বিফালে ডালব সেই কালব ওচবতে কোনো ঠাইত সেই বিন্দু
থাকে। বাজিকব বিলাকে জ্বি এডালব ওপবেবে বাওতে
বাহ এডাল ধবে। সিহঁতে সেই বাহব ভাবকেন্দ্ৰ জানি
ভাঙে হাঙেবে ধবে সেই ভাববে সেই বাহ ধবি সিহঁতে
জ্বিৰ ওপবেবে লহা বোহা কবে।

কোনো যত্নব ভাবকেন্দ্ৰব পবা এটা লব বেধা টানিলে
যদি সেই বেধা সেই যত্নব ভিতবতে পড়ে ভেদেহলে সেই
যত্ন হিব থাকে। সেই নহ'লে সেই যত্ন হিব হই থাকিব
নোহাবে হলি পড়ে। কোনো প্রাচীর বা যত্নব ভাবকেন্দ্ৰব
পবা লব বেধা টানিলে সেই বেধা যদি ভাব ভিতবতে তলত

পড়ে সেই ঘোড়ার বা ভক্ত নপড়ে । যদি কোনো কাৰণত সেইরূপ নদটে সি পড়িব । বতাহত গুড়ি উতলি হাঁলি পড়া গছ অনেক দিন মাটিত নপড়াটক থাকে । তাব কাৰণ এই যে সেই গছৰ ভাবকেন্দ্ৰ বিক্ষুব্ধ পৰা লব টানিলে সি সেই গছতে পড়ে । যি বস্তব ওপৰ ভাগ, তলৰ ভাগতকৈ সৰু সি সেই কাৰণে স্থিৰ হই থাকে আৰু হলিলেও হঠাৎ নপড়ে । কিন্তু বাব ওপৰ ভাগ অপেক্ষা নিম্নভাগ সৰু সেই বস্তু শীঘ্ৰে পড়িবৰ সম্ভব । মাহুহ সৰুৰূপে থিয় হই থাকিলে সেই লব বেখা ছুই তবিৰ মাথতে পড়ে সেই কাৰণে স্থিৰ হই থাকিব পাৰে । যদি এখান তবি তুলি এখান তবিৰে থিয় দিয়া যায় তেনেহ'লে সেই লব বেখা আগৰ ঠাইত নপড়াত স্থিৰ থাকিব নোৱাৰি । পিছলৈ খাই একালে পড়িবলৈ ধৰিলে মাথুহে স্বত্ববতঃ ইখন হাত মেলি দিহে তাব কাৰণ এই যে শৰীৰৰ ভাবকেন্দ্ৰ শৰীৰৰ তলতে বাখে । কোনো কাৰণত ইয়াক কৰিব নোৱাৰিলে মাথুহ পড়ি যায় ।

তললৈ মূৰ কৰি কোনো নামৰ পৰা পানী তুলিব লাগিলে ভাবকেন্দ্ৰ ঠিক বাপিবলৈ লোকে তবি দুখান বহলাই দিহে । মূৰত বোকা লই চলিব লাগিলে মূৰ থিয় টেক বাব লাগে । পিঠিত বোকা ললে সমুখৰ ফালে আৰু সোঁও ফালে ভাব ললে বাঁও ফালে হলি বাব লাগে । মাটিয়াৰ পৰা উঠিলে অথবা জখলাৰে ওখলৈ উঠিলে সমুখৰ ফালে হাঁলি বাব লাগে আৰু তললৈ নামিলে কিছু পিঠি ফালে হলিব লাগে । নৌকাত যাওঁতে যদি অকস্মাৎ ধুমুহাত পড়া যায় তেনেহ'লে তাতেই স্থিৰভাৱে থাকিব লাগে । যদি তাক নকৰি থিয় হোৱা যায় অথবা ইফাল সিফাল হোৱা যায় তেনেহ'লে নাৱৰ তলিব সিফালে তাব ভাবকেন্দ্ৰ বিক্ষুব্ধ পড়াত নৌকা বুড়িবৰ সম্ভব ।

পানী পানস আৰু তুলাচনীত সেই ঠাইতে জ্বৰি
বাধিলে বস্তু স্থিৰ থাকে যন্তে তাৰ ডাবকেন্ত্ৰ বিন্দু থাকে ।
বিমান গধুৰ বস্তু হওক তাৰ ডাবকেন্ত্ৰ বিন্দু স্থিৰ কৰিব পাৰিলে
সেই ঠাইত জ্বৰি লগাই তাক ওলোমাই স্থিৰভাৱে বাধিব
পাৰি । আৰ্কিমিডিস্ নামে এজন পণ্ডিতে কইছিল বোলে
যদি ভেঁও পৃথিৱীৰ কেন্দ্ৰ বিন্দুত জ্বৰি এডাল লগাব পাৰিলে
হেঁতেন তেনেহলে আজুলীৰ আগতে পৃথিৱী খন ওলোমাই
ধৰিলে হেঁতেন । কলিতাৰ্থে ডাবকেন্ত্ৰ বিন্দুত সেই বস্তুৰ
ডাব নাথাকে ।

ঈশ্বৰৰ স্থান ক'ত ?

ৰূপহ জ্ঞানৰ জ্যোতি যৌতমৰ অতি,
চকুৰ তৃপ্তিকৰ মহা মনোহৰ,
যাৰ অমৃতত্বে হিয়া হয় স্থলীতল,
কিবা সেই ঠাই ঈশ্বৰৰ বাস-ঘৰ ।

২

আনন্দ আনন্দ স্বৰ্গৰ পৰকাশি,
পুখুৰীত পদ্মকুল ফুলিয়া আহৰ,
আপোষ শোভাক ভাবি ভবন আপুনি,
কিবা আনন্দো সিঙো স্থান ঈশ্বৰৰ হয় ।

৩

গোলাপপুলব পাহী পৰম সুন্দৰ,
মিটকীয়া হাঁহিৰে হৰিব হই মন,
বিস্তাৰিছে আনন্দক অমৃতৰ তূলা,
ভাত্তকি হইছে ঈশ্বৰৰ বাসস্থান ।

৪

সেউটি মালতী জুতি জাঁই চেনীচম্পা,
শেহালী বকুল আদি যতক প্রহ্নন,
আমোদিয়া আছে গন্ধে গোটেই বাগিছা,
হয়নে কি ইসকল জৈমবন স্থান ।

৫

কড়িয়াই মন্দ বায়ু ফুলব সৌভত,
সন্তোষিছে অসন্তোষী সমস্ত অগত,
সেই সৌভতৰ মাঝে কিবা তাৰ ঠাঁই,
সদানন্দ নামে জানো তাতেই বেকত ।

৬

গছৰ কোমল পাত নানা বৰণীয়া,
বজত বিতোল হই খেলিছে বায়ুবে,
সিখেলার মাঝে তেওঁ কিবা আছে যদি,
অপক্লপ অপূৰণ আমন্দ প্রচাৰি ।

৭

ভোমোবাই ৩৭ ৩৭ স্বভাবে মধুৰ,
কুহ কুহ বহে কুলি পক্ষম পুৰিছে,
সখিয়তী "সখিও" মাতিয়া জ্বলিয়া
বোহে মন, কিবা তাৰ এই স্থান হইছে ।

৮

কেতেকী "কেতেকী" কবি মাতিছে কেতেকী,
কুকপুকী তার মাঝে "কুক" "কুক" ডাকে,
কাড়িনিছে মন, প্রাণ কবিতা বলিয়া
আহা ! ইসকল ঠায়ে জানো তেওঁ থাকে ।

১

জোপাত পৰিহা স্থললিত গান গাই,
ভাতকেহু আদি কবি গায়ক চবাই,
কিবা ইমকল গানে তেওঁৰ নিবাস,
তোজিয়া সকলো আছে ইয়াত লুকাই ।

১০

শিশুৰ মধুৰ হাঁহি আধা ফুটা মাত,
থানাক খুন্দক ধোজ তাকুলী ভাবুলী,
ফুলৰ সদৃশ ৰূপ ভাব কি আলয়,
থাকে কি ইয়াত তেওঁ বৈকুণ্ঠক তুলি ।

১১

অগীৰ দাম্পত্য ধেম্বে কিবা তাৰ বাস,
ষোড়শীৰ কমনীয় ৰূপত কি জানি,
অথবা বিজুলী হৃদয়ত তেওঁ থাকি,
ধমকি, ধমকি, চাই মেখে তোলা পানী ।

১২

ভগিনীৰ ভাল পোয়া ভাতুৰ মমতা,
শিশুৰ পৰিত্র নেচ ম'তুৰ মৰম,
পৰ উপকাৰ দিয়া লাকিনা সাধুতা,
ইত্যাদিত কিবা তাৰ স্থান অহুপম ।

১৩

উ২৫৩ পৰ৫৩ ছপৰৰ বদ,
ভয়ক ভয়ক জুই চালে চকুৰ্দ্ধিনে,
মিকালত জীয়ে বৃক্ষ তলে লয় জুব,
সেই জুব মাখে হব ঈশবৰ নিবাস ।

১৪

হৃদয় চৌতাব খোলে কিবা তেওঁ থাকে,
 তিজ্ তিজ্, দাতিবি, টাক্ টাক্, শুনি,
 ফুট হান্সনিয়মৰ জ্বলন্ত অবে,
 বাৰিছে বাক্সিয়া আনো নেপাওঁ একো শুনি,

১৫

পায়কীৰ কঠৰবে কিবা মিল হই,
 গীতৰূপ সূধা হই, কানত প্রবেশে,
 নিখৰ বক্সপে মিঠা কল কল স্ববে,
 লবিছে অথবা মহা সমুদ্রৰ পাশে !

১৬

যোগীৰ অনন্ত ধ্যান তেওঁৰ কি আবাস,
 লক্ষ হাত সূগভীৰ ভকতৰ প্রেম,
 পয়োধিৰ মাঝে আনো তেওঁ লইছে বাস,
 কোনে জানে কোনে বুঝে জৈনবৰ মৰ্ম ।

১৭

হব পাই চকুৰ মণিত স্থান তাঁৰ,
 আদৰৰ পাত্ৰযিতো সকলোতে সাৰ,
 ইপ্রকাৰ অত্যাশ্ৰিত স্থানে তেওঁ বসে,
 অল্পা অল্পা, দেখা কৰিয়া বিচাৰ ।

১৮

জানিলোঁ জানিলোঁ তেওঁ কোন ঠায়ে থাকে,
 অগভত উৎকৃষ্ট যিসব অভ্যাস,
 ঠায়ে, সিসব জৈনবৰ বাসস্থান,
 সেই সব বঁত আছে বৈকুণ্ঠ সি এই ।

বাক্যনা ।

ইতি পূর্বে কোনো সময়ত আমি আমার দেশের গীতের বিষয় আলোচনা করিছিলো। এই বাব বাক্যনার বিষয় আলোচনা করিম। যেনে অল্পস্বাভ মাদুহ হওক বাক্যনা বজায়। হাতেবে মুখেবে বাহেবে অথবা আন উৎকৃষ্ট বস্ত্রেবে বাক্যনা বজায়। আমার সর্ব সাধারণের যাকত চলিত চোল, টকা প্রভৃতি বাক্যনা অতি প্রাচীন। শ্রীশঙ্কর দেহে নানা দেশ ভ্রমণ করি এই দেশটল গীত পদ আকু কাব উপযোগি বাক্যনা আনি প্রচার করিলে। খোল মদক কবতাল প্রভৃতি তেও এই দেশত প্রকাশিত করিলে। সেই রূপেই চলি আছিল। আকু এতিয়াও অল্প ইতর বিশেষ রূপে চলি আছে। প্রায় প্রতি সত্রত আকু প্রায় প্রতি গ্রামত দেশের অধিকাংশ ঠাইত ভারনার বোড়া আছে তাত সময়ে সময়ে ভিখিএ মহোৎসবে ভাঙ্গনা হয়। রুদ্র সিংহ স্বর্গদেহে এই দেশত অনেক ন কথা উলিয়ালে। স্বর্গদেহে পাণ্ডোয়াজ বাক্যনা আকু তাব উপযোগী গীত কুকমঙ্গল, দুর্গামঙ্গল প্রভৃতি গীত দেশটল আনিলে। এনে কথা বাট্ট আছে বোলে কোনো এজন এই দেশীয় লোকে ভাট্টটল গাঁই নানা কষ্ট ব্রত করি সদানিতর বহুত গীত আকু বাক্যনা শিক্ষা কবে। সেই জনের সন্তান সম্ভতি এই পর্যায়ে কাব গায়নের ঘবর বুলি প্রসিদ্ধ। কালক্রমে আন কোনো কোনো লোকে বজাল দেশটল গাঁই সেই দেশের কোনো কোনো জনে বঙালী বাক্যনা আকু বঙালী আকু দেশী নিয়মের বাক্যনার নিয়ম চলালে। তাক বঙলুরা আকু আদ বঙলুরা বোলে।

পাণ্ডোয়াজ বাক্যনার লগত গোহা গীত একেবাবে বজাবয়ীয়া। বজা আকু বজাব চিহ্নিত কর্তব্যবী যিনে আনে

তাক দেখিবলৈ বা শুনিবলৈ না পায়। সত্ৰ আৰু গাঁওত
যি গীত পদ গোৱা হয় বা বাজনা বাজোৱা হয় তাকে
মাত্ৰ সাধাৰণে চাবলৈ পায়। হাজো বা হয়গ্ৰীৱ, মাধৱ
ডুৱী বা পৰিহৰেশ্বৰ, বিশ্বনাথ আৰু দেৱৰ গাওঁৰ
মহোদয়ত একো একো বোড়া নাচনিয়াৰ আৰু তাৰ উপ-
যোগি গায়ন বায়ন বজা যবৰ পৰা দিয়া হইছিল। সেইতে
তিনিও প্ৰসঙ্গত দেৱতাৰ আগত নাচ বাজনা কৰে। এই
সকল বাজনা এতিয়া লোপ হই আহিব লাগিছে। লোকৰ
জিহ্বাও সলনি হব খৰিছে। তাৰিব লাগিলে এই বোব
একৈবাবে লোপ হবলৈ দিয়া কৰ্তব্য নহয়। এই বোব
আমাৰ বহু যত্ন আৰু প্ৰমদ উপাৰ্জিত বস্তু।

মেঘ ।

(১)

কি ভাবি হে মেঘ আজি খেত কলেবৰ,

খেত বেন তুলা বাশি,

কিহা বৰফৰ বাশি,

অতি ক্ষুদ্ৰ আয়তনে, সূদূৰ অঘৰে,

হইলা উদয় কোৱা কি ভাবি অন্তৰে।

(২)

কোমলতাপূৰ্ণ মেঘ ; ধবল বৰণ ;

কিকিতো নাহিক ছাপ,

কেবল স্নেহেত বাগ:

নাহি পাপ লেশ বেহে, সুপবিত্ৰ মন ;

আকাশৰ এককোণে দিছা দৰশন।

(৩)

কৃষ্ণ বক্ষে জলে বেন ফটিকব মণি,
কিছা শ্যাম দুর্কানলে,
বখা জলধিনু জলে,
ছায়াবৃত জলে বেন শোভে কমলিনী,
বিস্তীর্ণ সমুদ্রে কিছা ধবল ভবণী ।

(৪)

সিরূপে তুমিও সেই বিস্তীর্ণ গগনে,
বজ্রতবে দেহ সাজি,
শোভিছা হে মেঘ আজি
দেখোঁতে ছুড়ায় চকু, ক্ষুদ্র আয়তনে,
উদিতা নতুন ভাবে স্নেহোন্মল মনে ।

(৫)

পূর্ক নিলে ধীরে ধীরে বহে সমীপে,
তাহাক বাহন করি,
সচর্পে স্বচ্ছত চড়ি,
ধীরে ধীরে তাসি যোরা গজেন্দ্র গমন,
ধীরে ধীরে জলস্রোতে সেন চংসগণ ।

(৬)

শান্তনুষ্টি শান্তভাবে করিছা পাবণ,
অমৃতেবে দেহ খুই,
আহিছা পবিত্র হই,
সবল কোমল মনে দিছা দরশন,
এই দরশন আজি নয়ন বজ্রন ।

(৭)

ইরূপ প্রলাস্ত ভাব দর্শিলে তোমাব,
 বিশ্বাস নহয় মনে,
 তুমিএ যে এতিক্ষণে,
 ঘুরি পুনঃ ধরিবাহা বিশাল আকাব,
 কৃষ্ণ দেহে আকাবিবা সমস্ত সংসার ।

(৮)

নহয় বিশ্বাস,—হেন কোমলতা'হায়,
 কাঠিন্যে যে পরিণত,
 হইবেক নিমেষত,
 ধরিবা কবাল মূর্তি, তাজি সূত্র কায়,
 গর্জিবা স্রোতের নাদে মেদিনী কঁপাই ।

(৯)

অথবা বিশ্বাস নহব কিয় ? প্রত্যক্ষ প্রমাণ,
 সদাই দেখিছোঁ আমি
 নানারূপ ধবি তুমি,
 বজা, বগা, হালধিয়া কাকন সমান,
 দেখা দিয়া কণে কণে ঢাকি সূন্যস্থান ।

(১০)

দবদিছোঁ কেতিয়াবা বিকট দর্শন,
 কৃষ্ণ দেহে কোষমনে,
 দিগন্ত বিস্তারি কণে,
 দবশোভা বিভীষিকা চপলা নর্তন ;
 কপিছোঁ গুনিয়া ভব ভীষণ গর্জন ।

(১১)

দৰখিছোঁ কেতিয়াবা শিলা বৰষণে
সযত্নে পালিত কৰ্ত,
শস্ত্ৰগণ কৰা নষ্ট,
শ্ৰাণী সৰো বধ কৰা বস্ত্ৰ নিক্ষেপণে
উন্নত নিৰ্দ্ধয় তুমি। শোধোঁ দিকাৰণে।

(১২)

কি ভাবি হে মেঘ আজি যেত কলেবৰে,
যেত যেন তুলা বাশি,
কিন্হা বৰফৰ বাশি,
অতি ক্ষুদ্ৰ আয়তনে, সুদূৰ অঘৰে,
হইলা উদয় কোৱা কিভাৰি অন্তৰে।

শ্ৰীঃ

নেপলিয়ন বোনাপাৰ্ট ।

ইংৰাজি ১৭৬৯ খ্ৰীঃ অকত আগষ্ট মাহত নেপলিয়ন বোনাপাৰ্ট কৰ্শিকা উপদ্বীপৰ অন্তৰ্গত একালিঙ নগৰত জন্ম গ্ৰহণ কৰে। তেঁওৰ সময়ত তেঁও এজন প্রধান লোক আছিল। তেঁওৰ বাপেকৰ নাম কাৰ্লোবোনাপাৰ্ট। তেঁওৰ মাক অস্তি-শয় ৰূপৱতী আৰু গুণৱতী আছিল। কাৰ্লোবোনাপাৰ্টৰ ১৩ জন সন্তান আছিল তাৰ ভিতৰত ৮ জন সংস্কাৰৰ নিমিত্তে ডাঙৰ মানুহ হইছিল। নেপলিয়নে দহ বছৰ বয়সতে বিদ্যা শিকিবৰ নিমিত্তে আৰম্ভ কৰিছিল। প্ৰথমে তেঁও নাটো ব্ৰায়ান নামে এক ছাত্ৰত পাঁচ বছৰ বিদ্যা অধ্যয়ন কৰি সুশিক্ষিত হয়। তেঁওৰ ১৫ বছৰ বয়স হোৱাত

সেই বিদ্যালয় পৰিত্যাগ কৰি ফ্রান্স দেশেৰ বাৰ্জখানী পাবিস নগৰৰ বিদ্যালয়ত নিজে সোমাল। নেপলিয়নৰ উৎসাহ আৰু পৰিশ্ৰমত মাত্ৰহ বিলাক আশ্চৰ্য্য হল। নেপলিয়ন সং প্রকৃতিৰ লোক হ'বলৈ ধৰিলে। তেঁওক যদি কোনোবা বন্ধু এ বোৱা কথা কয় তেনে হলে নেপলিয়নে তাৰ লগত বিবাদ কৰিবলৈ ভাল নেপাইছিল। তেঁওৰ লগবিয়াৰ নিমিত্তি প্রাণপণে যত্ন কৰে—তেঁওৰ লগবিয়াৰ বিলাকৰ নিমিত্তে প্রাণ দিব পাৰে। তেঁওৰ কোনো লগবিয়াৰ বোৱা পথলৈ গলে তাক ভাল পথলৈ আনিবৰ নিমিত্তে যত্ন কৰে। তেঁও গণিত প্রভৃতি বিদ্যাত ইমান ব্যুৎপত্তি লাভ কৰিলে যে ইংৰাজি ১৭৮০ সনত তেঁও সেই বিলাকৰ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হ'ই অনেক পুৰস্কাৰ ও খ্যাতি লাভ কৰিলে। ইংৰাজি ১৭৮৪ সনত শাটোভাৱান কলেজৰ প্রধান অধ্যাপকে ফ্রান্সৰ বাৰ্জলৈ এখান চিঠি লেখিলে যে “নেপলিয়ন বোনাপাট গণিত শাস্ত্ৰ প্রভৃতি বিদ্যাত অনেক জ্ঞান লাভ কৰিছে, আৰু পাৰিসৰ প্রধান বিদ্যালয়ত পঢ়াৰ উপযুক্ত। তেঁও জুগোল, গণিত, নাবিক বিদ্যাতো সম্পূৰ্ণ ৰূপে জ্ঞান লাভ কৰিছে। কি জানি তেঁওৰদৰে প্রথৰ বুদ্ধিৰ ছাত্ৰ পোৱা কঠিন। তেঁও কেবল যুদ্ধ বিদ্যাৰ উচ্চ শিক্ষা পাবলৈ থাকি আছে।” নেপলিয়ন পাবিসনগৰৰ যুদ্ধ বিদ্যালয়ত অধ্যয়ন কৰিতোহে এটা শত্ৰু ঘৰত জীৱন যাত্ৰা নিৰ্বাহ কৰিছিল। তেঁওৰ ঠৈতুক সম্পত্তি একো না ছিল। যুদ্ধ বিদ্যা জানা মাত্ৰহৰ ভালগই আলোচনা কৰি থাকোতে থাকোতে কেতিয়াবা আহাবাতাবে ক্লেদ পাইছিল।

ইংৰাজি ১৭৮৫ খৃঃ অব্দত তেঁও সহকাৰী সৈন্যাধ্যক্ষ পদত নিযুক্ত হয়। তেঁওৰ ২০ বছৰ বয়সত ফ্রান্সৰ বাৰ

বিপ্লব হোৱাৰ সময়ত ইংৰাজি ১৭৮৯ খ্রীঃাব্দত নেপলিয়নে
বৰ পাণ্ডিত্য প্রকাশ কৰিলে। “পালি” নামে কৰ্মিকা উপ-
দ্বীপৰ এজন লোক সৈন্যাধ্যক্ষ আছিল, নেপলিয়নৰ বৰ
পাণ্ডিত্য দেখি ইংৰাজি ১৭৯০ সনত তেঁওকে সৈন্যাধ্যক্ষ
পদত নিযুক্ত কৰিলে। “টাউলা” নগৰ তেঁও বেনেফুৱা
সাহসৰ সহিত আক্রমণ কৰিলে তাৰ দ্বাৰা বোধ হয় কেৱল
তেঁওৰ বলৰ দ্বাৰাই শত্ৰুপক্ষ পৰাস্ত হ’বলগিহা হইছিল।
ইংৰাজি ১৭৯৭ খ্রীঃাব্দত মাৰ্চ মাহত তেঁও “জোজেফীন”
নামেৰে এজনী বিধবা বয়স্ক বিবাহ কৰিলে। তেঁওৰ
মাকবাণেক, মগনিয়াৰ আছিল। আৰু পূৰ্বৰ নামীও হুধিয়া
আছিল। কিছু দিনৰ পাছত নেপলিয়ন বোনাপার্ট ইটালি
দেশৰ সৈন্যাধ্যক্ষ পদত নিযুক্ত হয়। তেঁওলোভি যুদ্ধত
জয়লাভ কৰে। তেঁও ইটালিৰ অন্তৰ্গত অনেক যুদ্ধত জয়লাভ
কৰে আৰু যুদ্ধ নৈপুণ্য দেখুৱাই এক বৰ কম কৃতকাৰ্য্য হই-
ছিল। অষ্ট্ৰিয়া যুদ্ধত অষ্ট্ৰিয়া জাতিক বাৰে বাৰে যুদ্ধত পৰাস্ত
কৰে। অবশেষত সন্ধি স্থাপন কৰিবলৈ বাধ্য হইছিল।
“বিত্তানা” নামে নগৰৰ অন্তৰ্গত গাঁও এখনত তেঁও কিছুদিন
থাকিল। ইংৰাজি ১৭৯৮ খ্রীঃাব্দত ১৪ ছাফাৰে সেনা লই
মিসৰ দেশ আক্রমণ কৰিবৰ নিমিত্তে যুদ্ধ জাহাজত উঠিল।
বাউত “মান্টা” দ্বীপ জয় কৰে। তাৰ পাছত একাৰ
নামে এক স্থানত “নীত্ৰী নীথ্” সাহেবৰ লগত তহানক
যুদ্ধ হয়। কিন্তু তেঁও ব্ৰিটিশ সৈন্য দ্বাৰা মিসৰলৈ ল’বলৈ
প্রতিবন্ধক ঘটালে। অবশেষত তেঁও অৱশেষলৈ বাম বুলি
তেঁওৰ কিছু বন্ধুক লই অপ্রকাশ্যে বাবৰ নিমিত্তে উদ্যত
হ’ল। ১৭৯৯ খ্রীঃাব্দত ফ্ৰান্স নামে এক স্থানত জাহাজ-
পেৰা দ্বাৰি পৰিস্ৰম নগৰলৈ গ’ল।

পাবিস নগৰত ৰাজ্য শাসন কৰিবৰ নিমিত্তে এটা সভা আহে, সেই সভা কোনো কাৰণ বশতঃ স্থগিত কৰি তাৰ সকলো কাৰ্য তেঁও নিজে কৰিবলৈ ধৰিলে। ১৮০০ খ্ৰীঃঅব্দত য়াবেল্লো দেশৰ বিখ্যাত যুদ্ধত জয় কৰাত তেঁও ইটালিৰ ৰাজ্য হয়।

১৮০৪ খ্ৰীঃঅব্দত তেঁও সম্ৰাটৰ মৰ্যাদা প্ৰাপ্ত হয়। তেঁও খ্ৰীষ্ট পন্থীৰ লগত ৰাজ্যাভিষিক্ত হ'ই ফ্ৰান্স দেশৰ সম্ৰাট হৈছিল। অন্যান্য কাৰ্য্য বিলাক অষ্ট্ৰিয় পায়স্ নামে পোপৰ দ্বাৰা সম্পাদিত হয়। পোপে নেপলিয়নক ৰাজ মুকুট দি শাস্ত্ৰ বিহিত কাৰ্য্য কৰিছিল। প্ৰথমে ৰাজ মুকুট গ্ৰহণ কৰি তেঁওৰ খ্ৰীষ্ট পন্থীৰ যুৱত পিন্ধালে। কিছু দিনৰ পাছত ইংলণ্ড আক্ৰমণ কৰিবৰ নিমিত্তে ইচ্ছা কৰিলে। তেঁও ছই লক্ষ সেনা ল'ই যুদ্ধ আহ্বাজত উঠিল। আৰু তেঁও বিলাক বলন নামে এক স্থানত ছাউনি কৰি থাকিল। ট্ৰাকালগাৰ নামে এক স্থানত ইংৰাজ সৈন্য দ্বাৰা আহাজ ভাঙিলে। কাজে কাজেই তেঁও বিপদত পড়িল। পিছত তেঁও বিলাক “ডেনিওব” নদীৰ তীবলৈ যাবৰ নিমিত্তে ইচ্ছা কৰিলে। ইংৰাজি ১৮০৫ খ্ৰীঃঅব্দত ফৰালি সেনা বিলাক বিয়ান্না নগৰত সোমায়। এই সময়ত “অষ্ট্ৰালি টজ” নামে এক স্থানত যুদ্ধ আৰম্ভ কৰিলে। নেপল্ দেশৰ ৰাজ্য তেঁওৰ খ্ৰীষ্ট পন্থী জোজেফীনক দান কৰিলে ইংলণ্ডৰ ৰাজ মুকুট লুইক দান কৰিলে আৰু ওবেল্লিয়েলিয়াৰ ৰাজ্য ৰোমক দান কৰিলে। তেঁওৰ ইমান ৰাজ্য আছিল যে তেঁও নিজে শাসন কৰিব নোহোৱাি ছিল। নেপলিয়নে প্ৰেশিয়া দেশৰ লোকেৰে সহিতে যুদ্ধ কৰিবৰ নিমিত্তে ইচ্ছা কৰিলে। জেনা নামে যুদ্ধত তেঁওৰ আশা ভৰব মূল উৎপত্তি হয়। ইংৰাজি ১৮০৭ খ্ৰীঃঅব্দত

প্রসিয়া দেশের লোক বিলাকে সজ্জিৎপন করিব লগিয়া হইছিল। পিছত নেপলিয়নের স্পেইন রাজ্য আক্রমণ করিলে। নেপলিয়নে বিবেচনা করিলে যে—তেঁওর পত্নী ‘জোজেফিনা’ সন্তান হোৱাব কিছু সম্ভব আছে সেই ভাব তেঁও “লুইসিয়া” নামে এক কন্যাক বিবাহ করিলে।

“লুইসিয়া” গর্ভত লবা এটি হ’ল। সেই পুত্রের নাম “নেপলিয়ন ফ্রান্স চাবলস জেজেক।” তেঁও বোধের রাজ্য উপাধি প্রাপ্ত হ’ল। নেপলিয়ন বোনাপার্ট রুশিয়া রাজ্য আক্রমণ করিব নিমিত্তে ইচ্ছা করিলে তেঁও সাত লক্ষ মান সেনা ল’ই যুদ্ধ আহ্বাজক উঠিল। “বোরা ভিনো” নামে এক স্থানত বসেন্যে উপস্থিত হয়। রুশিয়া রাজাই শুনি ৮ লক্ষতকৈ অধিক সেনা গোড়াই যুদ্ধ করিলে। দুই ফালস অনেক লোক মরিল। নেপলিয়নে এনেকুড়া যুদ্ধ করিলে যে বিপক্ষ দল আগবাড়িব নোৱাবে। কাকো কোনেও হক্কাব নোৱাবিলে। এনেকুড়া যুদ্ধ ইওবোপত হোৱা নাই।

ভাবপাছত তেঁও মস্কোই নগরলৈ গ’ল। তেঁও এসময়ত ইচ্ছা করিছিল যে তেঁও হেমন্ত কাল মস্কোই নগরত কটাব সেই নগরত ঘর বিলাক পুৰিলত তেঁওর খোৱাব বড় কষ্ট হ’ল। তেঁও এই বিলাক দেখি পাবিস নগরলৈ গ’ল। “সেনেটা” নামে সত্তাব পেরা ৫ লক্ষ সেনাবে প্রসিয়া দেশলৈ রাজ্য করিলে। অষ্ট্রিয়া, প্রসিয়া, রুশিয়া, এই তিনি রাজ্যের লোক এক হই নেপলিয়নের লগত যুদ্ধ করিবলৈ উদ্যত হল। জাৰ্মেনীর অল্পকাল লীগবন্ধ নগরত ঘোর যুদ্ধ হয়। তেঁওর বহুত সেনা মরিল। তাঁর পাছত নেপলিয়ন পাবিস নগরলৈ গ’ল।

অনেক ঠাইত যুদ্ধ কৰিলে, অনেকত কৃত কাৰ্য্য হ'ল। অনেক হ'ব নোহাবিলে। অসীয়া, প্রসিয়া, কশিরা, এক মড অবলম্বন কৰি ৪০ লক্ষ সেনাবে ফ্রান্স আক্রমণ কৰিলে। তাৰ পাছত অনেক যুদ্ধ হ'ল। অবশেষত ফ্রান্স দেশৰ বাজা নেপলিয়নে বাজ্যভাগ কৰিব লগিয়া হ'ল। তেঁও ফ্রান্স দেশ ভাগ কৰি এল্‌য়ানগবলৈ গ'ল। বিপক্ষে হলে "অষ্টাৰশ লুই" নামে একজনক বাজা কৰি বাই। নেপলিয়নে সামন্ত ভাবে কালবাপন কৰিলে। ১৮১৫ খ্রীঃঅব্দত এদিন বাতি ১২ হাজাৰ সেনালৈ যুদ্ধ জাহাজত উঠিল। ফ্ৰান্স নামে এক স্থানত জাহাজৰ পোৰানামিল। তেঁও নমা মাত্ৰেই তেঁওৰ আগৰ সেনা বিলাক তেঁওৰ অল্পগত হ'ল। এই বিলাক তিনি অষ্টাৰশ লুই ফ্রান্স ডাবস্ নামে এক স্থানলৈ পলায়ন কৰিলে নেপলিয়নে পূৰ্বৰ দৰে পাবিস নগৰত কাল বাপন কৰিলে। তেঁও বাজা হোৱা দেখি লবলো আনন্দিত হ'ল। অসীয়া, প্রসিয়া, কশিরা এক মড অবলম্বন কৰি নেপলিয়নক পাবিসৰ পেয়া খেদাবৰ নিমিত্তে চেষ্টা কৰিলে। নেপলিয়নে দুই লক্ষ পদাতিক আৰু ৫০ হাজাৰ অশ্বাবোহী লই পদাৰ্থালু পালেগই। তাতে প্রসিয়া আৰু ইংৰাজৰ লগত নেপলিয়নৰ ভয়ানক যুদ্ধ হয়। ইংৰাজৰ ৫৫ হাজাৰ সেনাই যুদ্ধত প্রবৃত্ত হইছিল। নেপলিয়নে সেই যুদ্ধত জয়ী হব নোহাবিলে।

কিন্তু অবশেষত নেপলিয়ন তাৰ পেৰা আমেৰিকালৈ যাবৰ নিমিত্তে ইচ্ছা কৰিলে।

সেই নগৰত উপস্থিত হই সমুদ্রৰ তীৰত ব্ৰিটিশ বিলাকৰ এখান জাহাজ দেখিলে। আন্ধ মনত ভাবিলে আমেৰিকালৈ যাব পাবিম ব্ৰিটিশ বিলাকে ধৰিধই ধৰিব।

নেপলিয়ন চিন্তা সাগৰত পড়ি থাকোতে থাকোতে
কয় ঠে চাপুৰ নেটলাত সাহাবৰ তৰিত ধৰিলে । আক
কৰে “মই আমেৰিকালৈ যাব পাৰিমনে নোহাবিম ।
বাপুৰোদেলে—“তুমি ইংলণ্ডলৈ যাব পাৰা কিন্তু তুমি আমে-
ৰিকালৈ যাব নোৱাৰা । ইংলণ্ডলৈ গলে সমাদৰনীৰ হবানে
কাৰাবদ্ধ হয় তাক নিশ্চয় কৰিবক নোহাবো ।” নেপলিয়ন
ইংলণ্ডৰ বাকী চতুৰ্দ্ধ ভক্তলৈ এখন পত্ৰ লিখিলে যে “ময় ইংল
ণ্ডত সামান্য ভাৱে থাকিব খোজা ।”

কৈও কৰে—“তুমি থাকিব পাৰা” । পৰিশেষত তেও
ইংৰাজৰ দ্বাৰা আবদ্ধ হল আৰু “সেণ্ট হেলেনা নামে
এক স্থানত বহু কষ্টেৰে কাল যাপন কৰিলে । অৱশেষত
ইংৰাজি ১৮২১ খ্ৰীঃ অব্দত তেওঁৰ পেটত বিহ কোঁহৰা এটা
হলত তেওঁ প্ৰাণ ত্যাগ কৰিলে ।

নেপলিয়নে অতি সাধাৰণ লোক হইও মিত্ৰৰ বন্ধ প্ৰম
দিকা আৰু নিপুনতাৰ বলত ফ্ৰান্স দেশৰ সম্ৰাট হল । এক
সময়ত তেওঁৰ বাকোই ইউৰোপৰ মহা স্বাক্ষৰ আছিল ।
কিন্তু কাল চক্ৰৰ গতিত সেই নেপলিয়নে সাধাৰণ এটি বীপত
বন্ধীয়াৰ হই প্ৰাণ ত্যাগ কৰিলে । কালৰ গতি বিচিত্ৰ ।

যেদুত ।

(১)

কলই গইলা যেদ, কি কাৰত যোতা ?
এটাবাৰ অত্যাগত চহু মেলি চোতা,
কবিতোঁ কাকুতি বতি,
চোতা অধমৰ প্ৰতি,

নেযাবা নেযাবা দেহ কলিতেক বোহা,
অধমব ছুটিমান কথা শুনি বোহা ।

(২)

সকলোএ কৰ মেঘ তুমি দয়াবান,
অলিছে তোমাব বৃকে দয়া মূৰ্ত্তিমান,
সূৰ্য্যৰ প্ৰথৰ কবে,
কীৰ্ত্ত জন্ত পুড়ি মবে,
যেতিয়া ধবলী হুৱ অনল সমান,
পৃথিবীৰ ছত্ৰৰূপে কবিছা হাঁ দান ।

(৩)

যেতিয়া কৃষক সবে পানীৰ কাৰণে,
চাইছে তোমাব ফালে বিমৰ্ষ নয়নে,
যেতিয়া চাতক পখী,
আকাশত চকু বাপি,
খুজিছে তোমাক পানী, তুমি তেতিফণে,
বিতৰিছা, স্থগ-স্থধা, সিসবৰ ধনে ।

(৪)

জানো জানো মেঘ মৰ তোমাব ওচৰে,
ভিন্ন-ভাৱ নাই একো প্ৰভুবে ভৃত্যৰে,
কি বজা, কি মগনীয়া,
সমভাৱে জুড়ি দিয়া,
সবেও তোমাব কৃপা, সমে ভোগ কবে,
সমদৰ্শী মেঘ তুমি অগত ভিতৰে ।

(৫)

এদিন তোমাক মেঘ কবি কালিদাস,
দুত বুলি অগতত কবিলে প্ৰকাশ,

আজি যেনো কুতুমতি,
নহো কবি কবিত্তি,
দুত পাতিবব শুণে কবো অভিনায,
সমদর্শী মেঘ যোকোন্ কহা নিষাণ ।

(৩)

কলই গইতা মেঘ কি কাবত বোতা,
এটিবাব অধমক চকুয়েলি চোতা,
কবিছো কাকুতি নতি,
চোঁতা অধমব প্রতি,
নেবাযা নেবাযা দেহ অন্তেক বোতা,
পাতকিব ছুটিমান কহা শুনি বোতা ।

(৭)

যি আৰ্য্য স্তব, দেহ পদব ভবত,
কবিছিল টলমল স্ববগ মবত,
বিসবব নাম শুনি,
মনত প্রয়াস পদি,
কপিছিল সুবাসুব, বাসুকী ভবত,
সাগবান্ত ধবা বাব কবব ভলত,

(৮)

আজি দেহ পো নাভিক চোতা সিসবব,
কিন্তপে সাহান্য ভয়ে কাঁপে থব থব,
দেহ হাব চালে সাব,
খোজ কড়া মহাভাব,
উদ্ধৃতিতে পড়ি হবে,—জানো বীরনব
সলিলা সুবার—ভেল নচলে শিবব ।

(৯)

চোঁরা—ভাব পো-নাতিয়ে সকলো উল্লাসি,
হইছে আপোন ঘবে পব ঘব বাসী,
মুখত কথাটি নাই,
আছে পব সুখে চাই,
খাই পবে আপোনার, নিজে উপবাসী,
নিজের ঘবতে পব অন্নর প্রত্যাশী ।

(১০)

বিসম্বর পূৰ্ণ পিতৃ আৰ্য্য ঋষিগণ,
সংসারব মোহ মাদ্রা কবির্য্য বর্জন,
অসহ কষ্টকো সহি,
গিৰীৰ গুহাত বহি,

উপেক্ষি সকলো, কবি বায়ুক ভঞ্জন,
কবিলে তোমার মেঘ মহিমা কীর্তন,

(১১)

সি সম্বর সম্ভতি যে চোঁরা কেনে কই,
অজ্ঞানতা সাগরত যবে ডুব গাঁই,

কবি বেহা আদি কবি,
স্বাধীন ব্যাসনা এড়ি,

দেখিছে পবর পদ যন্তকত লঁই,
—নেলাগে নে হুঃখ দেহ, দেখি ই সবলঁই
চোঁরা দেহ !— সিহঁতব ইজনে সিজনে,
নাইমিল ; কবিছে কল্লল বাতি মিনে ;

ভাই ভাই মিল নাই,

যেয়ে থাকে ছলপাই,

ভাবে হিংসা, ভাবে ক্রোধ আচবিছে যনে,
ইদৃশ্যে তোমার মেঘ হুঃখেধেনে যনে ?

(১৩)

যদি হুঃখে বকিল এগে মনস্ত আঘাত—
 মাতিছে। মাতিছে। দেহ জুড়ি হুঃ হাত—
 বোহা দেহ বোহা বোহা
 “ব’তে প্রাণী দেখা পোহা
 ত’তে ক’বা “মিছা কথা” ধবি বজ্র মাত
 “নবর্থে পিতৃব গুণ পুতেকব পাত ।”

(১৪)

যদি কোনোবাই কর “বৈজ্ঞানিক কথা,
 অবশ্যেই বর্জে ; তার নহয় অভাৱ”
 তেনে হলে ক’বা বুলি
 “যে ডোব বিজ্ঞান তুলি,
 হুঃনো নেমানো ডোব বিজ্ঞানব কথা ;
 প্রেমান বইছে তার, তারতত পঁথা ।”

শীতকাল

(ছাত্র বচন।।)

(১)

হেমন্ত আঁতবি পঁল,
 শীতব উদয় ইল ;
 বুড়া সবে এলাহত বহে জ্বাল কাশত ।
 সখাই জলিছে জুই
 জ্বালত সব হই
 হুঃবী হুঃবী বঝা প্রাণাই বহে জ্বাল কাশত ।

(২)

গছেও এড়িছে পাত,
শীত কুতূষ তরত,
ভাবে তেঁতুল সদাই কেনেটক আব যার ।
শাপ, বেড় কেঁকোঁবাই
নিজ পাতত সোয়াই
তবিষ্যতলৈকে। সকলো এ লইছে গোটাই ।

(৩)

ঠায়ে ঠায়ে সুব তুলি,
আছে মালতিচী ফুলি,
নই, বিল, পুখৰিৰো পছমো গল শুকাই ।
ফুল কলি এটা এটা
মৰি গ'ল সকলোটা
জাবত বাজ নহই আছে কুম্ভো লুকাই ।

(৪)

পূৰা কৰি বিম জিম
পড়িছে সদাই হিম
হিমৰ পাকত কাৰো ওলাবৰ সাধ্য নাই ।
দিছে দেখা তেঁতুয়াই
ওলোহাব সাধ্য নাই
হাত ভৰি সকলো লোকৰ তেঁবেলা লগাই ।

(৫)

ভাল ল'ৰা সুব মাৰি
পড়িছে কিতাপ ধৰি

জাবক নকবি ভয় বহি আছে জাব নহি ।
 হিমে ঘোর কপ ধবি
 জগতক প্রাস কবি
 কঁটলিএ জগতত বিতবাজ কবিছে আছি ।
 (৯)
 বত গছ লতা আছে
 সুগাস্তব হই আছে
 জাবত বাজ নহই আছে মাটীতে সোবাই ।
 দেখি মৃত্যু প্রায় হয়
 জাবত জ্ঞান নবয়
 ছট্‌ফট্‌ কবি জাবটল থাকে তাবি সদাই ।
 পি.

জড়বস্তুর বিশেষ বা নৈমিত্তিক গুণ।

জড়বস্তুর সাধারণ প্রকৃতির কথা ওপৰত কোথা গইছে ।
 এনে কেতবিলাক গুণ আছে যি বিশেষ বিশেষ পদার্থক আশ্রয়
 কবে আক আকর্ষণাদিৰ দ্বাৰা উৎপন্ন হয় । সেই গুণ বা প্রকৃ-
 ত্তিক বিশেষ বর্ণ বা নৈমিত্তিক গুণ বোলা যায় ।

কাঠিন্য—যি বস্তুবে দাক অক্ষিত কবিব পাৰি সেই বস্তু
 সেই অক্ষিত কবা বস্তুতকৈ কঠিন । হীৰা অনেক বস্তুতকৈ
 কঠিন এই কাৰণে তাৰে অনেক বস্তুত আঁচ দিব পাৰি ।
 হীৰাবে কাঁচত আঁচ দিব পাৰি এই কাৰণে হীৰা
 কাঁচত কৈ টান । বস্তু গধূৰ অথবা ভাৰ্যব হলে যে টান হয়
 এনে নহয় । নোণ হীৰাতকৈ ৪।৫ গুণ গধূৰ তেও নোণতকৈ

হীবা কঠিন। কাঁচের অনেক বস্ত্র তাঁচ দিব পাৰি এতেকে সেই সেই বস্ত্রতৈক কাঁচ কঠিন। কাঠিন্য তৎ আপেক্ষিক তৎ মাত্র। অর্থাৎ এটা বস্ত্রবে আল এটা তুলনা কবিলে সেই তৎ জামি। কাচের সোণত আঁকিব পাৰি এই কাৰণে সোণ-তৈক কাঁচ টান। অকৌ হীবাবে কাঁচ অঙ্কিত কবিব পাৰি এই কাৰণে হীবাতেক কাঁচ অকঠিন বা নৃহ। কোনো কোনো বস্ত্রক ইচ্ছাছুনাৰে টান বা কোমল কবিব পাৰি। ইন্দ্রপাত বা তিখা জুইত তপতাই অকস্মাৎ পান্নিত পেলালে সি বর কঠিন হয় কিন্তু ক্রমে জ্বৰ হবটল দিলে তিমান কঠিন নহয়। তিখাব এই তৎ থকাৰ কাৰণে তাৰে অনেক অস্ত্রাদি নিৰ্মিত হব পাৰিছে।

স্থিতিস্থাপকতা—কেতবিলাক বস্ত্র টানিলে রাচে আক এড়ি দিলে পূর্বব সমান হয়। সকলো বস্ত্রব এই তৎ সমান নহয়। বেত, ববৰ আঠা, কাঁচ, তিখা হাঁতীদাঁত পাটনৃত্তা প্রভৃতি বস্ত্রত এই তৎ বিশেষতৈক দেখি। অল বায়ু প্রকৃতি তবল বস্ত্রও স্থিতিস্থাপক। তবোহাল ভাল নে বেয়া ইয়াক পৰীক্ষা কবিব খুজিলে তাৰ আগটো টানি আনি চোবো বাব। ভাল তবোহাল হলে সেই আগ আহি শুদ্ধিত লাগে। ইয়াব কাৰণ এই যে তাক নিৰ্মাণ কবা বায়ু তিখা স্থিতিস্থাপক। যদি তাত আন বায়ু মিহসি থাকে, তেনে ময়।

তৎপ্রবণতা বা হুঁহকা—এই তৎ থকাৰ কাৰণে কোনো কোনো ব্রব্য অলপ আঘাততে ভাঙে। বি বস্ত্র বিমান কঠিন সি সিমান হুঁহকা। কাঁচ যেমে কঠিন সি তিমান হুঁহকা। লো তিখা, পিতল, তাম প্রভৃতি কেতবিলাক বস্ত্র তপতাই হঠাৎ শীতল কবিলে হুঁহকা হয়।

বাস্তবস্থ—কেতবিলাক বস্ত্রব এনে প্রকৃতি আছে যে

তাক পিটি পিটি পাতল কৰিব পাৰি । সোণ, ৰূপ, লো, তাম, তিখা, সিহ প্ৰভৃতি ধাতুক পিটি পাত কৰিব পাৰি । সকলো ধাতুতকৈ সোণৰ এই গুণ অতি প্ৰবল । বিভাজ্যতাব প্ৰস্তাৱত এই বিষয় কোৱা গৈছে । ত্ৰয্য বিমান তপস্বী হয় তিমিয়ান তাৰ ঘাতসূচক গুণ বাঢ়ে এই কাৰণে কহাব কহাব সোণাৰী হতে ধাতু জুইবে তপত কৰি তাক পিটে ।

ভাস্কৰতা—কেতবিলাক ধাতু টানি তাৰ ঘাৰা শক তাৰ বা গুণা প্ৰস্তুত কৰিব পাৰি । সোণ আৰু প্লাটিনম ধাতুৰ এই গুণ সকলোতকৈ অধিক । কিয়নো আধ বাতি সোণেৰে ৩৬৭ হাত এডাল গুণা এজন সাতাবে কৰিছিল । আৰু প্লাটিনম ধাতুৰ এনে শক গুণা কৰিব পাৰি যে সি যকড়াৰ জাল তকৈ শক হয় । যি বস্ত্ৰৰ ব'তসহক গুণ অধিক আৰু বাবে পাত কৰিব পাৰি সেই বস্ত্ৰৰটো যে ভাস্কৰতা গুণ আছে এনে নহয় । লোৰ শক গুণা হয় কিছু পাত ভেনে নহয় । প্লাটিনম, সোণ, ৰূপ তাম, লো প্ৰভৃতি ধাতুৰ এই গুণ আছে । কোনো কোনো অবস্থাত কাঁচকো টুনি গুণা কৰিব পাৰি ।

তিদ্যববেশকতা, ভাস্কৰতা বা চেদ-প্ৰবণতা—কেত বিলাক বস্ত্ৰৰ এনে গুণ আছে যে তাত টানি চঠাং চিঙিব ঠিনাৱাৰি যোগ্যকৰ্ণণ ইয়াৰ মূল কাৰণ । বস্ত্ৰৰ পৰমাণু বিচ্ছিন্নকৰ অধিক আকৰ্ষণতাবেই এই গুণ ।

কঠিন আৰু দৃঢ় হবাবো এই গুণ আছে । যি বস্ত্ৰক যি যান চঠাং টানি চিঙিব নোৱাৰি সি সিমিয়ান তাৰ সচিব পাৰে । এই গুণৰ আন এটা নাম লেটেকা । সোণৰ শক এডাল গুণাৰে বাকি ৯ সেৰ পদুৰ দৃঢ় প্ৰশোমাই থব পাৰি । পাট শূতা, মৰাপাট, লোমৰ শূতা, চাল, বন, বীচাশূতা, মাৰীকলৰ বাকলি প্ৰকৃতিৰে এই গুণ আছে । এই গুণ থকা

বস্ত্রৰ দাবাই জৰি বাটৰ পাৰি আৰু সেই জৰিএ তাৰ সহিব পাৰে ।

তান্দুৰতাপানন—অল, দ্ৰৱ লৌহ প্ৰকৃতি কেতবিলাক বস্ত্ৰ নীতল হই কঠিন হোৱাৰ পূৰ্বে তাৰ পৰমাণু বিলাক তান্দুৰতাপৰ দৰে হই ওপৰাওপৰি কৈ পড়ে । এই বস্ত্ৰ কঠিন হই অতি উত্তম আকৃতি হয় । এই বস্ত্ৰৰ সাধাৰণ নাম তান্দুৰ-আৰু যি কাৰণৰ নিমিত্তে এই কাৰ্য্য হয় তাৰ নাম তান্দুৰ-তাপানন । মিহিবী, বৰক, ফটিক, কাঁচ, হীৰা, চেনী, লোম প্ৰকৃতি বস্ত্ৰ তান্দুৰ । বালি বিলাকো তান্দুৰ । বন্ধাবে ফিট-কিৰি প্ৰকৃতি বস্ত্ৰও তান্দুৰ । চেনীৰ পৰা মিহিবী হোৱা—জুলীয়া ওড়ৰ পৰা মিহিবীৰ দানা পড়া এই তান্দুৰতাপানন ওপৰ কাৰণে হয় ।

সান্দুৰতা—বস্ত্ৰৰ একটী গুণ এই যে সি সান্দুৰ অৰ্থাৎ ছিদ্ৰ বা বিচ্ছা থকা । বস্ত্ৰ বিলাক দ্ৰৱ অবস্থাৰ পৰা ঘন হ'বলৈ ধৰোতে এনে ভাৱে ওপৰাওপৰিকৈ পড়ে যে তাৰ মাজত শূন্য নকৈ বিচ্ছা থাকে । স্পঞ্জ, কুহিলা, বৰক, কেত বোৰ দিলে জন্তুৰ অস্থি জন্তুৰ শৰীৰ এনেকুৱা বিচ্ছা থকা । কাণতো অনেক ছিদ্ৰ আছে । ছিত্ৰবিষিষ্ট বস্ত্ৰৰ মাথোঁৰে নলিৰ দৰে পানী লোমাই যায় ভেমে অৱস্থাত সেই বস্ত্ৰ বহল হব পাৰে ।

বিস্তাৰ্য্যতা—যি প্ৰকৃতিৰ দাবা বস্ত্ৰ বিস্তাৰিত বা বহল হই যায় তাক বিস্তাৰ্য্যতা বোলে । সোৱ প্ৰকৃতি যি ৰূপে বিস্তাৰিত হয় তাৰ বিবৰণ ওপৰত লেখা গৈছে । তুলা প্ৰকৃতি বস্ত্ৰৰ ওপৰত কোনো গধূৰ বস্ত্ৰ থলে সেই তুলা হেঁচা পাই সঙ্কুচিত হয়, পাছে তাক তুলি নিলে সি উৰ্দ্ধাৰ্হ উঠে । তাপ বা তেজৰ দাবাৰ বিস্তাৰ্য্যতা বিশেষ পৰিমাণে হয় । পানী জপতালে তাপ হই বিস্তাৰিত হয় ।